الجامع الصحيح

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

الجامع الصحيح

للامام ابى عبدالله محمد بن اسماعيل البخارى

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî
ve
Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

ALTINCI CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav
İstanbul-1987

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٤ــ كِتَابُ الشُّرُوطِ

54-KİTÂBU'Ş-ŞURÛT

(Şartlar Kitâbı)

١ــ بابُ ما يَجُوزُ مِنَ الشُّرُوطِ فِى الاسْلاَمِ والأَحْكامِ والمبَايَعَةِ

1- İSLÂM DÎNİ'NE GİRMEKTE, HÜKÜMLERDE, ALIŞVERİŞ MUÂMELELERİNDE CÂİZ OLAN ŞARTLAR BÂBI [1]

---

1 Bu kitâb ve bâb unvânları Ebû Zerr nushasınındır. Diğerleri umûmî kitâb başlığı yerine, husûsî olan bâb başlığını rivâyet etmişlerdir.

eş-Şartu ve'ş-Şarîtatu: Alışverişte ve sâir muâmelelerde hâricî bir unsûr olarak öne sürülen ve tutulan hükme denir: O muâmele ona bağlanmış olduğu için onun dayanağı olur; ona alâmet mesâbesindedir. Cem'i: *Şurût* gelir... Ve *Şart,* birinci ve ikinci bâbdan masdar olur ki, ilk ma'nâsıdır; muâmelelerde bir nesneyi dayanak kılmak ma'nâsınadır...

eş-Şaratu, iki fetha ile, nişân ve alâmet ma'nâsınadır. Bunun da cem'i *Eşrât*'tır...

el-İşrât, (hemzenin kesriyle): Deveyi, satılık olduğunu bildirmek için alâmetlemek; nesneyi satışa hazırlamak; bir kimse kendi nefsini bir işe nasb ve ta'yîn kılmak ma'nâlarınadır... *el-İştirât* da şart eylemek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

Fıkıh ıstılâhındâ *Şart:* "Bir şeyin vucûdu kendisine dayanan ve fakat o şeyin mâhiyetinde dâhil olmayan şeydir". Bâzı âlimler bundan başka ta'rîfler de ileri sürmüşlerdir.

Bu bâb başlığındaki "hükümler" ile maksad, bütün akidler, fesihler ve diğer muâmelelerdir. Buradaki "Mubâyaa = Alışveriş" sözü de, hâss'ı âmm üzerine atıf kabîlindendir ve akidlerde dâhildir.

١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرنِي عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّهُ سَمِعَ مَرْوَانَ والمِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ رضى اللّهُ عنهما يُخْبِرَانِ عنْ أصْحَابِ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلمَ قال لمَّا كاتَبَ سُهَيْلُ بنُ عَمْرٍو يَوْمَئِذٍ كانَ فِيمَا اشْتَرَطَ سُهَيْلُ بنُ عَمْرٍو عَلَى النبىِّ ﷺ أنَّهُ لاَ يأْتِيكَ مِنَّا أحَدٌ وإنْ كانَ على دِينِكَ إلاَّ رَدَدْتَهُ إلَيْنَا وخَلَّيْتَ بَيْننا وبَيْنَهُ فكَرِهَ المُؤْمِنُونَ ذَلِكَ وامْتَعَضُوا مِنْهُ وأبَى سُهَيْلٌ إلاَّ ذَلِكَ فكَاتَبَهُ النبىُّ ﷺ عَلَى ذَلِكَ فَرَدَّ يَوْمَئِذٍ أبَا جَنْدَلٍ إلى أبِيهِ سُهَيْلِ ابنِ عَمْرٍو ولَمْ يأْتِهِ أحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ إلاَّ رَدَّهُ فِى تِلْكَ المُدَّةِ وانْ كانَ مُسْلِمًا وجَاءَ المُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ وكانَتْ أُمُّ كُلْثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ بنِ أبِى مُعَيْطٍ مِمَّنْ خَرَجَ إلَى رسولِ اللّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ وهْيَ عَاتِقٌ فَجَاءَ أهْلُهَا يَسْأَلُونَ النبىَّ ﷺ أنْ يَرْجِعَهَا إلَيْهِمْ فَلَمْ يَرْجِعْهَا إلَيْهِمْ لِمَا أنْزَلَ اللّهُ فِيهِنَّ إذَا جَاءَكُمُ المُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فامْتَحِنُوهُنَّ اللّهُ أعْلَمُ بإيمانِهِنَّ الى قَوْلِهِ ولاَهُمْ يَحِلُّونَ لهُنَّ قالَ عُرْوَةُ فأخْبَرتْنِي عائِشَةُ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ كانَ يَمْتَحِنُهُنَّ بِهَذِهِ الآيَةِ يا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إذَا جاءَكُمُ المُؤْمِنَاتُ مهَاجِرَاتٍ فامْتَحِنُوهُنَّ إلَى غَفُورٌ رَحِيمٌ. قال عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَنْ أقَرَّ بِهَذَا الشَّرْطِ مِنْهُنَّ قال لَهَا رسولُ اللّهِ ﷺ قَدْ بايَعْتُكِ كَلاَمًا يُكَلِّمُهَا بِهِ واللّهِ ما مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امْرَأةٍ قَطُّ فِى المُبَايَعَةِ وما بايَعَهُنَّ إلاَّ بِقَوْلِهِ *

1-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi;o, Mervân ibnu'l-Hakem ve el-Mısver ibn Mahrame(R)'den işitmiştir. Bu iki sahâbî, Rasûlullah'ın diğer sahâbîlerinden naklen haber veriyorlardı. Bunlardan herbiri şöyle demiştir:

Suheyl ibn Amr [2] Hudeybiye barışı günü barış metnini yazmaya girişince, Suheyl ibn Amr'ın Peygamber'e şart eylediği şeyler içinde şu da vardı: "Bizden sana bir adam gelirse, o senin dîninde dahî ol-

---

2 İslâm târihinin mühim bir dönüm noktası olan Hudeybiye barış anlaşmasını Kureyş adına imzalayan, bu Suheyl ibn Amr'dır. Bu zât Kureyş'li ve Âmirî'dir. Kureyş'in en belîğ ve hakîm hatîblerinden sayılır. Mekke fethi günü müslümân olmuş ve Peygamber kendisine Huneyn'i ganîmet vermiştir. Bu zât, Umer'in halîfeliği zamânında bütün akrabâsı ile Şâm'ın fethine katılmış, hemen hepsi bu gazâda şehîd olmuşlardır. Kendisi Yermuk harbinde şehîd düşmüştür.

sa, onu muhakkak bize geri verirsin ve bizimle onun arasını boşaltırsın'' dedi. Müslümânlar bu şartı beğenmeyip çirkin gördüler ve bu şarttan dolayı öfkelendiler. Kureyş elçisi Suheyl ise bu şartta diretti. Onun bunda dayatması üzerine, Peygamber de barış yazısını bu şart üzere yazdırdı. Peygamber o gün Mekke'den kaçıp gelmiş olan Ebû Cendel'i de, bu şart uyarınca ve Suheyl'in ısrarlı isteği ile, babası Suheyl ibn Amr'e geri verdi. Bu barış anlaşması müddeti içinde, müslümân olarak gelmiş olsa da, Mekkeliler'den Peygamber'e gelen her erkeği Peygamber muhakkak geri verdi.

Ve sonra mü'min kadınlar da muhâcirler olarak geldiler. Ve Ukbe ibn Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Kulsüm de kadınlık çağına erişmiş olduğu hâlde, o gün Rasûlullah'ın yanına çıkıp gelenlerden idi. Müteâkiben âilesi gelerek Peygamber'den Ümmü Kulsüm'ü kendilerine geri vermesini istediler. Fakat Peygamber Ümmü Kulsüm'ü âilesine vermemiştir. Çünkü kendisine gelen bu kadınlar hakkında Allah şu âyeti indirmiştir:

''Ey îmân edenler! (Kendi ifâdelerince) ***mü'min kadınlar muhâcirler olarak geldikleri zamân, onları imtihân edin*** [3]***. Allah onların îmânlarını daha iyi bilir ya. Fakat siz de mü'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz, onları kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara halâl değildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Kâfir zevclerinin bu kadınlara sarfettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdîrde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi*** (nikâhınız altında) ***tutmayın.*** (Kâfirler de bu kadınlara) ***harcadıkları*** (mehri) ***istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. Aranızda O hükmeder. Allah hakkıyle bilen tam hüküm ve hikmet sâhibidir''*** (el-Mümtehine: 10).

Urve dedi ki: Bana Âişe, Rasûlullah'ın gelen kadınları şu âyetler ile imtihân edip dener olduğunu haber verdi:

''Ey îmân edenler! Mü'min kadınlar muhâcirler olarak size geldikleri zamân onları imtihân edin... Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir'' kavline kadar (el-Mümtehine: 10-12) [4].

Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: İşte kadınlardan her kim bu âyet-

---

3 Ne zevcelerine öfkelenmekten, ne bir memleketten diğer memlekete gidip gezmek sevdâsından, ne dünyâlık aramaktan, ne bir hâdise çıkarmış olmaktan, ne de müslümânlardan birine aşkından dolayı değil; sırf müslümânlığa rağbetinden dolayı hicret ettiğine yemîn ettirmek sûretiyle. Nitekim, Rasûlullah böyle yapmıştır *(Celâleyn,* Şeyh-zâde).

4 Hadîsin başlığa uygunluğu ''Suheyl ibn Amr'ın şart kıldığı şeyler içinde şu da vardı... Sonra mü'min kadınlar muhâcir olarak geldi'' sözüne kadar kısmından alınır.

Barış anlaşması yazılıp imzâ edildikten sonra içindekilere müslümânlardan

teki şartı ikrâr ve i'tirâf etti ise, Rasûlullah o kadına konuşmakta olduğu bir kelâm olarak: *"Ben seninle bey'at ettim"* buyurdu. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'ın eli, bu bey'atlaşma töreninde aslâ hiçbir kadının eline dokunmadı. Rasûlullah kadınlara ancak sözü ile bey'at etti [5].

٢ـ حدّثنا أبو نُعَيمٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ زِيَادِ بنِ عِلاَقَةَ قال سَمِعْتُ جَرِيرًا رضى اللّٰهُ عنه يَقُولُ بايَعْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فاشْتَرَطَ عَلَىَّ والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ *

2-....... Ziyâd ibn Ilaka şöyle demiştir: Ben Cerîr(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben, Rasûlullah (S)'a (müslümân olmak üzere) bey'at ettim. O bana (şart kıldığı şeyler arasında) her müslümâna iyilik isteyici olmayı da şart kıldı. (Ben de bu şart üzerine bey'at ettim.)

٣ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى عنْ إِسْماعيلَ قال حدّثنى قَيْسُ بنُ أَبِى حَازِمٍ عنْ جَرِيرِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه قال بايَعْتُ رسولَ اللّٰهِ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلاَةِ وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ *

3-....... Bana Kays ibnu Ebî Hâzım, Cerîr ibn Abdillâh(R)'tan tahdîs etti. O: Ben Rasûlullah(S)'a namâzı devamlı kılmak, zekât vermek ve her müslümâna samîmiyetle iyilik isteyici olmak üzere bey'at ettim, demiştir [6].

---

ve müşriklerden bir takım kimseler şâhid yapılmışlardır. Müslümânlardan Ebû Bekr, Umer, Alî, Abdurrahmân; müşriklerden Mıkrez ibn Hafs. (İbn Hişâm, *es-Sîre*).

5 Rasûlullah, erkeklerin bey'atını bitirdikten sonra kadınların da bey'atını kabûl etmiştir. Kadınlarla olan bey'atlaşması el tutmak sûretiyle değil, söz ile olmuştur (Beydâvî).

Bâzı rivâyetlerde: Rasûlullah, kadınların bey'atı zamânlarında eline bez koyardı; bâzılarında da: Bir kaba su koyup, elini kaldırır; sonra da kadınlar ellerini daldırırlardı, diye gelmiştir. Meşhûr ve i'timâd edilen budur ki, kadınlarla musâfaha etmemiştir. Bununla berâber Rasûlullah'ın kadınlardan bey'at alması bir kerre değil, birçok kerre olmuştur. Medîne'de de olmuş, fetihten sonra Mekke'de de olmuştur (*Hakk Dîni*, VI, 4916).

6 Buhârî, Cerîr ibn Abdillah'ın bu hadîsini burada ayrı ayrı iki senedle getirdi. Hadîslerin başlığa delîlliği açıktır: Bu hadîslerdeki şart, İslâm'a girişte tutulması câiz olan şart oluyor. Bunun muhâlifi, dîn kardeşine iyilik isteyici olmamayı şart kılmaktır ki, bu câiz olmuyor. İkinci hadîsteki namâz kılmak, zekât vermek şartları câiz oluyor da bunların muhâlifleri câiz olmuyor.

٢ ــ بابٌ إذَا باعَ نَخْلاً قَدْ أُبِّرَتْ

2- BÂB: BİR ŞAHIS, ERKEK ÇİÇEK ASILMIŞ OLDUĞU HÂLDE HURMA AĞACI SATTIĞI ZAMÂN [7]

٤ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال منْ باعَ نَخْلاً قَدْ أُبِّرَتْ فَثَمَرَتُهَا لِلْبائِعِ إلاَّ أنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ *

4-....... Abdullah ibn Umer (R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S): *"Her kim erkek çiçeği asıldıktan sonra meyveli hurma ağacını satarsa, üstündeki mahsûlü satıcıya âiddir. Meğer ki mahsûlün satışta dâhil olduğu, müşteri tarafından şart kılınmış olsun"* buyurdu [8].

٣ ــ بابُ الشُّرُوطِ فِي الْبَيْعِ

3- ALIM SATIM İŞLERİNDEKİ ŞARTLAR BÂBI

٥ ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُرْوَةَ أنَّ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أخْبَرَتْهُ أنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ عَائِشَةَ تَسْتَعِينُهَا فِى كِتَابَتِهَا ولَمْ تَكُنْ قَضَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ ارْجِعِى إلَى أهْلِكِ فإنْ أحَبوا أنْ أقْضِىَ عَنْكِ كِتَابَتَكِ وَيَكُونَ ولاَؤُكِ لِى فَعَلْتُ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ بَرِيرَةُ إلَى أهْلِهَا فأبَوْا وقالوا إنْ شَاءَتْ أنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكِ فَلْتَفْعَلْ ويَكُونَ لَنَا ولاَؤُكِ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسولِ اللَّهِ ﷺ فقال لَهَا ابْتاعِى فأعْتِقِى فإنَّمَا الوَلاَءُ لِمَنْ أعْتَقَ *

5-....... Âişe (R), Urve'ye şöyle haber vermiştir: Berîre, hürriyetini satın alma bedeli hakkında yardım istemek için Âişe'ye geldi.

---

7 "İzâ"nın cevâbı hazfedilmiştir. Takdîri şudur: Mahsûl satıcınındır, ancak müşterinin şart kılması hâlinde, müşterinindir.

8 Hadîs başlıktaki eksikliği de yetirdiği için uygunluk tam olmuştur. Hadîs böyle meyveli ağaç satışlarında bu ve benzeri şartların satıcı ve müşteri tarafından konulabileceğine delâlet etmektedir.

Kendisi o güne kadar bu bedelden birşey ödememişti. Âişe, Berîre'ye:

— Sen efendilerine git (görüş). Velâ'n bana âid olmak üzere, senin nâmına hürriyet satın alma bedelini bir defada ödememi arzû ederlerse vereyim, dedi.

Bu teklîfi Berîre sâhiblerine bildirdi. Fakat onlar bunu kabûl etmediler ve:

— Âişe, hürriyet satın alma bedelini senin hesâbına karşılıksız olarak vermek isterse, velâ'n bize âid olmak üzere versin, dediler.

Berîre:

— Ben bu mes'eleyi Rasûlullah'a arzettim, Rasûlullah, Âişe'ye: *"Sen Berîre'yi satın al, sonra hürriyetine kavuştur! Velâ da muhakkak sûrette hürriyet verene âiddir'* buyurdu [9].

٤ــ بابٌ إذَا اشْتَرَطَ الْبَائِعُ ظَهْرَ الدَّابَّةِ إلى مكانٍ مُسَمًّى جَازَ

4- BÂB: SATICI BELLİ BİR YERE KADAR BİNEK HAYVANININ SIRTINI KULLANMAYI ŞART KILDIĞINDA BU SATIŞ CÂİZDİR

٦ــ حدّثنا أَبُو نُعَيْمٍ قال حدّثنا زَكَرِيَّاءُ قال سَمِعْتُ عَامِرًا يقُولُ حدّثني جَابِرٌ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ كانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لهُ قدْ أعْيَا فَمرَّ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلّم فَضَرَبَهُ فَدَعَا لهُ فَسَارَ بِسيْرٍ لَيْسَ يَسيرُ مِثْلَهُ ثمَّ قال بِعْنيهِ بوَقِيَّةٍ قلْتُ لا ثُمَّ قال بِعْنِيهِ بوَقِيَّةٍ فبِعْتُهُ فاسْتَثْنَيْتُ حُمْلانَهُ إلى أهلِي فَلمَّا قَدِمْنَا أَتَيْتُهُ بالجَمَلِ ونَقَدَنِي ثَمَنَهُ ثُمَّ انْصَرَفْتُ فأرْسَلَ عَلى إثْرِي قال ما كُنْتُ لآخُذَ جملَكَ فَخُذْ جملَكَ ذٰلِكَ فَهْوَ مالُكَ قال شُعْبَةُ عنْ مُغيرَةَ عنْ عَامِرٍ عنْ جابِرٍ أَفْقَرنِي رسولُ اللَّهِ ﷺ ظَهْرَهُ إلى المَدِينَةِ وقال إسْحَاقُ عنْ جَرِيرٍ عنْ مُغِيرَةَ فَبِعْتُهُ علَى أنَّ

---

9 Hadîsin başlığa uygunluğu şu yöndendedir: Bu hadîs birkaç vecihle rivâyet edilmiştir. Bu vecihlerden biri İbnu Ebî Leylâ'nın Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe'den. Rasûlullah (S): *"Sen Berîre'yi satın al ve velâyı onlara şart kıl; böyle şart kılınsa da velâ, hürriyet verenindir"* buyurmuştur. İşte bunda satış sırasında bir şart vardır. Uygunluk vechi de bundadır. İbn Ebî Leylâ bu hadîs ile delîl getirerek: Bir kimse bir şeyi şart kılar da bir şey satın alırsa, bu satış câiz; şart bâtıldır, demiştir. Ebû Hanîfe: Şart ve satış; her ikisi de bâtıldır, demiştir. İbn Şubrume: ikisi de câizdir, demiştir... (Aynî).

Velâ, Buyû' ve Itk Kitâbları'nda da bildirdiğimiz üzere, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı âzâd etmesi sebebiyle, âzâd edenle âzâd edilen arasında devâm eden hükmî bir yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle âzâd eden kimse, âzâd edilenin mîrâsına hakk kazanır.

لى فَقارَ ظَهْرِهِ حَتَّى أَبْلُغَ المَدِينَةَ. وقال عَطَاءٌ وغيْرُهُ لَكَ ظَهْرُهُ إلى المَدِينَةِ. وقال مُحَمدُ بنُ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرٍ شَرَطَ ظَهْرَهُ إلى المَدِينَةِ. وقال زَيْدُ بنُ أَسْلَمَ عنْ جابِرٍ ولَكَ ظَهْرُهُ حَتَّى تَرْجِعَ . وقال أَبُو الزُّبَيْرِ عنْ جابِرٍ أَفْقَرْنَاكَ ظَهْرَهُ إِلَى المَدِينَةِ. وقال الأَعْمَشُ عنْ سَالِمٍ عنْ جابِرٍ تَبَلَّغْ عَلَيْهِ إِلَى أَهْلِكَ. قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الاشْتِرَاطُ أَكْثَرُ وأَصَحُّ عِنْدِي. وقال عُبَيْدُ اللَّهِ وابنُ اسْحَاقَ عنْ وَهْبٍ عنْ جابِرٍ اشْتَرَاهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم بوَقِيَّةٍ وتابَعَهُ زَيْدُ بنُ أَسْلَمَ عَنْ جابِرٍ وقال ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عَطَاءٍ وغيرِهِ عنْ جابِرٍ أَخَذْتُهُ بأَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ وهٰذَا يكُونُ وَقِيَّةً على حِسَابِ الدِّينارِ بعَشَرَةِ دَرَاهِمَ ولَمْ يُبَيِّنِ الثَّمَنَ مُغيرَةُ عنِ الشَّعْبِيِّ عنْ جابِرٍ وابْنُ المُنْكدِرِ وأَبُو الزُّبَيْرِ عنْ جابِرٍ . وقال الأَعْمَشُ عنْ سالِمٍ عنْ جابِرٍ وَقِيَّةُ ذَهَبٍ. وقال أَبُو اسْحَاقَ عنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرٍ بِمائَتَيْ دِرْهَمٍ. وقال دَاوُدُ بنُ قَيْسٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ مِقْسَمٍ عنْ جابِرٍ اشْتَرَاهُ بِطَرِيقِ تَبُوكَ أَحْسِبُهُ قال بأَرْبَعِ أَوَاقٍ وقال أَبُو نَضْرَةَ عنْ جابِرٍ اشْتَرَاهُ بعِشْرِينَ دِينَارًا وقَوْلُ الشَّعْبِيِّ بوَقِيَّةٍ أَكْثَرُ الاشْتِرَاطُ أَكْثَرُ وأَصحُّ عِنْدِي قالهُ أَبُو عبْدِ اللَّهِ *

6-....... Bize Zekeriyyâ tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âmir eş-Şa'bî'den işittim, şöyle diyordu: Bana Câbir (R) şöyle tahdîs etmiştir: Câbir kendisine âid bir deve üzerinde yolculuk ediyordu. Devesi yorulmuştu. Peygamber yanına uğrayıp deveye vurmuş ve Câbir'e duâ etmiş. Bunun üzerine o yorgun deve, benzerini hiç yürümediği hızlı bir yürüyüşle yürümüş. Sonra Peygamber:

— *"Bu deveyi bana* (kırk dirhemlik) *bir ûkıyye karşılığında sat"* buyurdu.

Ben:
— Hayır satmam, dedim.
Sonra Peygamber ikinci defa:

— *"Bu deveyi bana ûkıyye mukaabilinde sat!"* buyurdu.

Bu sefer ben deveyi O'na sattım, fakat beni âilemin yanına kadar sırtında taşımasını istisnâ edip, bunu şart kıldım. Medîne'ye geldiğimizde deveyi Peygamber'e getirdim. Peygamber (Bilâl eliyle) bana devemin bedelini verdi. Sonra ben dönüp giderken, Peygamber arkamdan haberci gönderip, beni çağırttı (Yanına geldiğimde):

— *"Ben senin deveni alıcı değilim. Sen bu deveni al; o senin malındır"* buyurdu [10].

Şu'be, Mugîre'den; o da Âmir'den; o da Câbir'den [11] olan rivâyetinde Câbir'in: "Rasûlullah beni Medîne'ye kadar devenin sırtında, omurga kemikleri üzerinde taşıdı" dediğini söylemiştir.

İshâk ibn Râhûye de Cerîr ibn Abdilhamîd'den; o da Mugîre'den yaptığı rivâyetinde, Câbir'in: "Ben deveyi Peygamber'e Medîne'ye ulaşmama kadar devenin sırt omurga kemiklerinin bana âid olması şartı üzere sattım" dediğini söylemiştir.

Atâ ibn Ebî Rebâh ile Câbir'den rivâyet eden başkaları da Peygamber'in: *"Medîne'ye kadar devenin sırtı senindir"* buyurduğunu söylemişlerdir.

Muhammed ibnu'l-Munkedir de Câbir'den yaptığı rivâyetinde: "Câbir Medîne'ye kadar devenin sırtını kullanmayı şart kıldı" demiştir.

Zeyd ibn Eslem de Câbir'den yaptığı rivâyetinde Rasûlullah'ın Câbir'e: *"Medîne'ye dönünceye kadar devenin sırtı sana âiddir"* buyurduğunu söylemiştir.

Ebu'z-Zubeyr de Câbir'den rivâyetinde Rasûlullah'ın Câbir'e: *"Medîne'ye kadar devenin sırtını sana, yük yükletmen ve binmen için âriyet verdik"* buyurduğunu nakletmiştir.

el-A'meş de Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da Câbir'den senediyle rivâyetinde, Rasûlullah: *"Devenin üzerinde âilene ulaş"* buyurdu, demiştir.

Ebû Abdillah Buhârî: Satış sırasındaki akidde şart kılındığını gösteren hadîslerin tarîkleri daha çok ve benim nazarımda bunlar satış sırasında şart kılındığına delâlet etmeyen rivâyetlerden çıkış yönünden de daha sahîhtirler, dedi [12].

---

10 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben deveyi Peygamber'e sattım, fakat âilemin yanına varıncaya kadar beni taşımasını istisnâ ettim" sözündedir. Çünkü bu satış, içinde belli bir yere, yânî Medîne'ye kadar hayvana binmek şartı bulunan bir satıştır. Oradan Medîne'ye kadar daha üç günlük yol vardı (Aynî).

11 Buhârî buradan i'tibâren getirdiği ayrı ayrı senedlerle, Câbir hadîsinin lâfızlarının ihtilâflarını ortaya koymuştur. Bu senedlerle gelen hadîslerin bir kısmını Buhârî, kendi *Sahîh*'inin çeşitli yerlerinde senedli olarak rivâyet etmiş; bir kısmını da diğer hadîs imâmları rivâyet etmişlerdir. Bunları kimlerin nerede rivâyet ettikleri, Buhârî şerhlerinde görülebilir.

12 Buhârî bu sözüyle râvîlerin, Câbir'in bu satış akdi mes'elesindeki ihtilâflarına işâret etmiştir: Bu satış sırasındaki akidde şart kılma vâkı' oldu mu, yâhud Câbir'in satışından sonra deveye binmesi, deveyi satın aldıktan sonra Peygamber tarafından âriyet yoluyla bir mübâh kılma mı olmuştur? Buhârî bu akidde şart kılma hadîslerinin tarîkleri daha çok ve benim nazarımda kaynakları yönünden de daha sahîhtir, demiştir. İşte bu da tercîh vecihlerinden bir yöndür... (Aynî).

Ve Ubeydullah ile Muhammed ibnu İshâk, Vehb ibn Keysân'dan; o da Câbir'den yaptıkları rivâyetlerinde: "Peygamber, Câbir'den deveyi bir ûkıyye mukaabilinde satın aldı" demişlerdir. Zeyd ibn Eslem, Câbir'den yaptığı rivâyetinde Vehb ibn Keysân'a mutâbaat etmiştir.

İbnu Cureyc de Atâ ibn Rebâh'tan ve diğerlerinden; onlar da Câbir'den olmak üzere yaptığı rivâyetinde, Peygamber (S): *"Ben deveyi Câbir'den dört dînâr mukaabilinde aldım"* buyurdu, demişlerdir. Bu dört dînâr bir dînârın on dirheme mukaabil olması hesâbı üzere, bir ûkıyye olur.

Mugîre ibn Mıksem, eş-Şa'bî'den; o da Câbir'den olmak üzere yaptığı rivâyetinde devenin bedelini beyân etmedi. Ve keză İbnu'l-Munkedir ile Ebu'z-Zubeyr de Câbir'den yaptıkları rivâyetlerinde bu bedeli beyân etmemişlerdir.

Ve el-A'meş, Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da Câbir'den "Bir ûkıyye altın" demiştir. Ebû İshâk, Sâlim'den; o da Câbir'den "İki yüz dirhem" demiştir. Dâvûd ibnu Kays, Ubeydullah ibn Mıksem'den; o da Câbir'den: "Peygamber o deveyi Tebûk yolunda satın aldı, ve Câbir'in: Dört ûkıyye mukaabilinde dediğini sanıyorum" demiştir. Ebu'n-Nadre de Câbir'den: "Peygamber deveyi yirmi dînâr mukaabilinde satın aldı" diye söylemiştir.

eş-Şa'bî'nin "Bir ûkıyye mukaabilinde" sözü rivâyetler içinde daha çoktur; şart kılma hükmü de benim nazarımda çıkış kaynağı bakımından daha sahîhtir. Bunu Ebû Abdillah el-Buhârî söyledi [13].

٥ــ بابُ الشُّروطِ في المُعَامَلَةِ

5- HER ÇEŞİT AKİD MUÂMELELERİNDEKİ ŞARTLAR(IN HÜKÜMLERİNİ BEYÂN) BÂBI

٧ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ قال حدّثنا أَبو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قَالَتِ الأَنْصَارُ للنَّبِيِّ ﷺ اقسِمْ

---

13 Buhârî'nin bu sözü yakında da geçmişti.

Buhârî buradaki rivâyetlerde Câbir'in devesinin bedeli hakkındaki ihtilâfları ortaya koymuştur. Bu devenin kaça satıldığı husûsunda bu rivâyetlerde de görüldüğü üzere, ihtilâflar çoktur. Kaadı Iyâz bu ihtilâfların sebebi, hadîsin ma'nâ i'tibâriyle nakledilmiş olmasıdır, demiştir. Bu rivâyetler arasında Peygamber asrında yürürlükte olan iktisâdî vaziyete göre, en ma'kûl olan rivâyet, Buhârî'nin "Bir ûkıyye" rivâyeti olmak îcâb eder. O zamân devenin zekât nisâbı beş deve idi. Gümüşün nisâbı da ikiyüz dirhem olduğuna göre, bir devenin Peygamber devrinde ortalama kıymetinin kırk dirhem olduğu anlaşılır. Buhârî'nin de işâret ettiği gibi, bu rivâyet daha sahîh olur.

بَيْنَنَا وبيْنَ إِخْوَانِنَا اَلنَّخِيلَ قال لا فقال الأَنْصَارُ تَكْفُونا المَؤُنَةَ ونُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ قالوا سَمِعْنَا وأَطَعْنَا *

7-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ensâr (Muhâcirler Medîne'ye gelince), Peygamber'e:

— Hurmalıklarımızı bizimle Muhâcir kardeşlerimiz arasında taksîm et, dediler.

Peygamber (S):

— *"Hayır* (öyle olmaz)*!"* buyurdu.

Bunun üzerine Ensar:

— Bakım ve sulama külfetini sizler üzerinize alırsınız, biz de sizleri mahsûlde ortak yaparız, dediler.

Bu sûretle Ensâr ve Muhâcirler:

— (Peygamber'in bu husûstaki emrini) işittik ve itâat ettik, dediler (ve bu şart üzere uyuştular) [14].

٨ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ اسْمَاعيلَ قال حدّثنا جُوَيْرِيَةُ بنُ أَسْمَاءَ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللّٰهِ رضي اللّٰهُ عنه قال أَعْطٰى رسولُ اللّٰهِ ﷺ خَيْبَرَ اليَهُودَ أنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا ولَهُمْ شَطْرُ ما يَخْرُجُ مِنْهَا *

8-....... Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S), Hayber arâzîsini, orada çalışmaları ve ekincilik yapmaları ve arâzîden çıkacak mahsûlün yarısı onların olması şartı üzere, Hayber Yahûdîleri'ne verdi, demiştir [15].

٦ــ بابُ الشُرُوطِ فِي المَهْرِ عنْدَ عُقْدَةِ النّكاحِ . وقال عُمَرُ إنَّ مَقَاطِعَ الحُقُوقِ عنْدَ الشُّرُوطِ ولَكَ ما شَرَطْتَ. وقال المِسْوَرُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ ذَكَرَ صِهْرًا لَهُ فأثْنَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ فأَحْسَنَ قال حدّثني وصَدَقَنِي ووعَدَنِي فَوفَى لِي

14 Hadîsin başlığa uygunluğu "Siz bakım ve sulama işini yaparsınız, biz de sizleri mahsûlde ortak yaparız" sözünden alınır. Çünkü bu söz "Siz bu işleri yaparsanız, biz de sizi mahsûlde ortak yaparız" takdîrindedir. Bu ise lugavî bir şarttır; Peygamber bunu i'tibâra almıştır.

15 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber (S) Hayber arâzîsini, oradaki Yahûdîler'e ancak orada çalışmaları ve orada ekincilik yapmaları ve mahsûlün yarısı onlara âid olmak şartı üzere vermiştir. Bu da bir ekincilik akdidir.

6- NİKÂH DÜĞÜMÜNÜ BAĞLAMA SIRASINDA TA'YÎN EDİLEN MEHR HAKKINDAKİ ŞARTLAR(IN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

Ve Umer ibnu'l-Hattâb: Şübhesiz ki hakların kesilme yerleri şartların yanındadır ve senin için şart kıldığın şey vardır, demiştir [16].

el-Mısver de şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim; kendisi bir dâmâdını (yânî Zeyneb'in kocası Ebû'l-Âs'ı) zikretti de, onu dâmâdlığını yürütüşü husûsunda övdü ve güzel şeyler söyledi ve: ***"O bana söz söyledi ve bana doğru söz konuştu. Bana va'd etti ve va'dini yerine getirdi"*** **buyurdu [17]**

٩ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثنى يَزِيدُ ابنُ أَبِي حَبيبٍ عنْ أَبِي الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ بنِ عَامِرٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ أَحَقُّ الشُّروطِ أنْ تُوفُوا بِهِ ما اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الفُرُوجَ *

9-....... Ukbe ibnu Âmir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Yerine getirmeniz gereken şartların en haklısı, kendisi ile fercleri halâl kılmak istediğiniz şarttır"* buyurdu [18].

---

16 Umer'in bu eskimez ve vecîz hukûk düstûrunu İbn Ebî Şeybe *el-Musannaf*'ında senedli olarak rivâyet etmiştir. Umer bunu kendisine yükseltilen bir karı koca da'vâsında, kadının nikâhta nikâhı feshetme şartını koyduğunu ve bunun için nikâhın feshini istediğini bildirdiği zamân, kocasına karşı söylemiştir: Umer:

— "Kadının şartı, kazanılmış hakkıdır" diye hükmetmiştir.

Kocası i'tirâz ederek:

— O takdîrde kadınlar, biz kocaları boşarlar, demiş.

Bunun üzerine Umer:

— Hukûkun durak yerleri, hiç şübhesiz şartların yanındadır, demiştir.

Bu "Hakların durak yerleri, şübhesiz şartların yanındadır" şeklinde de terceme edilir.

17 Bu Mısver hadîsi yakında geçmişti. Buhârî bunu Hums Kitâbı'nda ve Nikâh Kitâbı'nda senedli olarak getirecektir. Bu hadîste Peygamber'in Ebû'l-Âs hakkındaki bu övgüsü ve va'dini yerine getirdiğini bildirmesi, buradaki başlığa uygun olan noktasıdır. Hadîsin bu kısmı, burada getirilmesinin sebebidir.

18 Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsından alınır. O da; vefâ edilmeye en haklı olan şartlar, erkeğin, kendisi ile kadının fercini halâl kılmak istediği şarttır; o da nikâh sırasında ta'yîn edilen mehrdir. Başlık da nikâh sırasında ta'yîni, kemmiyeti, peşin ve taksitli olacağı ve benzeri mehr mes'eleleri hakkındaki şartların beyânı hakkındadır. Onun için bâzıları bu hadîsin ma'nâsını "Îfâ etmeniz vâcib olan şartların en haklı olanı, kendisiyle fercleri halâl kılmak istediğiniz kadının mehr şartıdır" şeklinde almıştır. Bâzıları da bunu yalnız mehr şartına sıkıştırmayıp, bu sırada konulup, taraflarca kabûl edilecek her türlü meşrû' şartlara şumûllendirmiştir. Bu ma'nâ, hadîsin lâfzına daha uygundur.

٧ـ بابُ الشُّروطِ في المُزَارَعَةِ
7- EKİCİLİK AKDİNDEKİ ŞARTLAR BÂBI

١٠ ـ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْمَاعِيلَ قال حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ قال حدّثنا يَحْيَ بنُ سعِيدٍ قال سَمِعْتُ حَنْظَلَةَ الزُّرَقِيَّ قال سَمِعْتُ رافِعَ بنَ خَدِيجٍ رضى اللّهُ عنه يقولُ كُنَّا أكْثَرَ الأنْصارِ حَقْلاً فكُنَّا نُكْرِى الأرْضَ فَرُبَّمَا أخرجَتْ هَذِهِ ولَمْ تُخْرِجْ ذِهِ فَنُهِينَا عن ذَلِكَ ولَمْ نُنْهَ عنِ الورِقِ *

10-....... Ben Râfi' ibn Hadîc(R)'den işittim; o da şöyle diyordu: Biz tarla (ve arâzî) yönünden Ensâr'ın en çok mallısı idik. Biz arâzîleri (kısımlara ayırıp) kirâya verirdik. Bâzen bu arâzî parçası mahsûl çıkarırdı da, şu arâzî parçası mahsûl çıkarmazdı. (Bâzen ortağın, bâzen arâzî sâhibinin zararı olurdu.) İşte bunun için bizler bu nevi' ekicilik anlaşmasından nehyolunduk, fakat gümüş para ile kirâya vermekten nehyolunmadık [19].

٨ـ بابُ مالا يجوزُ منَ الشُّروطِ فِي النِّكاحِ
8- NİKÂH AKDİNDE CÂİZ OLMAYAN ŞARTLAR BÂBI

١١ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ قال حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سعِيدٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال لايَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ ولاَ تَنَاجَشُوا ولاَ يَزِيدَنَّ على بَيْعِ أخيهِ ولا يَخْطُبَنَّ على خِطبَتِهِ ولا تَسألِ المَرْأةُ طَلاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَكْفِىءَ إنَاءَهَا *

11-....... Ebû Hureyre (R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S): *"Şehirli, köylünün malını onun adına satmaz.* (Başkalarını kandırmak için yalandan) *fiât kızıştırması yapmayınız. Hiçbir kimse* (dîn ve toprak) *kardeşinin alış-verişi üzerine artırma yapmasın. Ve yine hiç kimse kardeşinin istemekte olduğu kadını istemeye kalkmasın. Hiçbir kadın da kendi* (dîn ve toprak) *kardeşi olan diğer bir kadının ça-*

---

19 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde şart bulunması yönündendir. Bu şartı Râfi' ibn Hadîc Muzâraa Kitâbı'nda, "Muzâraada mekrûh olan şartlar bâbı"nda daha genişçe beyân etmiştir.

nağının altını üstüne getirmek için, onu boşatmayı istemesin" buyurdu[20].

٩ـ بابُ الشُّروطِ الَّتِي لا تَحِلُّ فِي الحُدُودِ

9- DÎNÎ CEZÂLARDA HALÂL OLMAYACAK ŞARTLAR BÂBI

١٢ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا لَيْثٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خَالِدٍ الجُهَنِّى رضى اللَّهُ عنهما أنهُما قالا انَّ رجُلاً منَ الأَعْرَابِ أَتَى رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فقال يا رسولَ اللَّهِ أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلاَّ قَضَيْتَ لى بِكِتَابِ اللَّهِ فقال الخَصْمُ الآخَرُ وهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ نَعمْ فاقْضِ بَيْنَنَا بِكتابِ اللَّهِ وائْذَنْ لى فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قُلْ قال إنَّ ابْنى كانَ عسِيفًا على هَذَا فَزَنَى بامْرَأَتِهِ وإنِّى أُخْبِرْتُ أنَّ عَلى ابْنِي الرَّجْمَ فافْتَدَيْتُ منْهُ بِمائَةِ شَاةٍ ووليدَةٍ فَسأَلْتُ أَهْلَ العِلْمِ فأَخْبرُونِى انَّما عَلى ابْنِى جَلْدُ مِائَةٍ وتغرِيبُ عَامٍ وأنَّ على امْرأةِ هٰذَا الرَّجْمَ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَقْضِيَنَّ بيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ الوَلِيدَةُ والْغَنَمُ رَدٌّ وعَلى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ اغْدُ يا أُنَيْسُ إلى امْرأةِ هَذَا فإنْ اعْتَرَفَتْ فارْجُمْهَا قال فَغَدَا عَلَيْهَا فاعْتَرَفَتْ فأَمَرَ بِهَا رسولُ اللَّهِ ﷺ فَرُجِمَتْ *

12-....... Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid (R) her ikisi şöyle demişlerdir: Bedevî Arablar'dan bir adam (hasmı ile birlikte) Rasûlullah'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Sana Allah'ın adıyle yemîn eder ve benim için yalnız Allah'ın Kitâbı ile hükmetmeni dilerim, dedi.

Öbür hasım ise daha anlayışlı ve edebli idi. O da:

---

20 Hadîsteki *"Bir kadın diğer kadının çanağını devirmek için onun kocasının onu boşamasını istemesin"* sözü, başlıkta ifâde edilen câiz olmayan şartların en mühim bir örneğini vermiştir. Bu hadîsteki kardeş ta'bîri neseb, süt, dîn ve vatan kardeşini şâmil olduğu gibi, insan olmak bakımından beşer kardeşi ma'nâsına da gelir. Âlimlerin bâzısı bunun hükmünün bu sûretle kâfir ve kâfire'yi de şâmil bulunduğuna kaail olmuşlardır.

Bir kadının diğer bir kadının kocasını elde etmek için, onun âile ni'metini almaya kalkışması, ni'met çanağını devirmekle ifâde edilmiştir ki, bu gerçekten çok ağır beşerî bir haksızlık ve ahlâksızlıktır.

— Evet yâ Rasûlallah, aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet ve (söz söylemek üzere) bana izin ver, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Söyle!"* buyurdu.

Bu ikinci hasım söze başladı:

— Benim oğlum bu bedevînin yanında ücretli bir işçi idi. Bu adamın karısıyle zinâ etmiş. Bana, oğlum üzerine taşlama cezâsı lâzım geldiği haber verildi. Ben de bu adama yüz koyun ve bir de câriye fidye verip, oğlumu bu cezâdan kurtardım. Sonra ben bunu ilim sâhibi olanlara sordum. Onlar da bana: (Henüz bekâr olan) oğluma ancak yüz deynek vurma ile bir sene gurbete gönderme cezâsı düştüğünü; bunun karısına da taşlama cezâsı lâzım geldiğini haber verdiler (; Sen nasıl hükmedersin)? dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben, aranızda elbette Allah'ın Kitâbı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunlar sana geri verilir; oğluna da yüz deynek vurulup bir sene sürgün edilir"* buyurdu.

(Sonra sahâbîlerden) Uneys'e de:

— *"Yâ Uneys! Sen kuşluk vaktinde bu adamın karısına git. Eğer suçunu i'tirâf ederse, ona taşlama cezâsı uygula!"* buyurdu.

Râvî: Uneys, kadına gitti. Kadın da suçunu i'tirâf etti. Rasûlullah kadının taşlanmasını emretti, kadın taşlandı, dedi[21].

١٠ــ بابُ ما يجُوزُ منْ شُرُوطِ المُكَاتَبِ إذا رَضِيَ بالبَيْعِ على أنْ يُعْتَقَ

10- KENDİSİNİN HÜRRİYETE KAVUŞTURULMASI İÇİN SATIN ALINMAYA RÂZI OLDUĞU ZAMÂN, HÜRRİYETİNİ SATIN ALMA YAZIŞMASINA BAĞLANMIŞ OLAN KÖLENİN ŞARTLARINDAN CÂİZ OLACAK ŞEYLER BÂBI

١٣ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحيى قال حدّثنا عبْدُ الوَاحِدِ بنُ أَيْمَنَ المَكِّيُّ

---

21 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yüz koyun ile bir câriye fidye verip, oğlumu bu cezâdan kurtardım" sözündedir. Çünkü onun oğluna yüz deynek ile bir sene gurbete gönderme cezâsı; kadına da taşlama cezâsı vardı. Onlar, dînî cezâ hakkında yüz koyun ve bir câriyeyi fidye yaptılar. Bu sûretle onlar kendilerinden dînî cezânın düşmesi için bir şart imzâ etmiş oldular. Hâlbuki dînî cezâlarda bu, halâl olmaz. Buhârî bu hadîsi kısa ve uzun olarak Sulh, Ahkâm, Muhâribler, Vekâle, İ'tisâm, Vâhid Haberi Kitâbları'nda getirmiştir. Bu hadîsi hadîsçiler cemâatinin bakıyyesi de rivâyet etmişlerdir (Aynî, Kastallânî).

عنْ أبِيهِ قال دَخلْتُ على عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالتْ دَخلت عَلَىَّ بَريرَةُ وهْيَ مُكَاتَبَةٌ فقالَتْ يا أُمَّ المُؤْمِنِينَ اشْتَرِينِي فإنَّ أهْلِى يَبِيعُونِى فأعْتِقِينِي قالتْ نَعَمْ قالتْ إنَّ أهْلِى لا يَبِيعُونِى حَتَّى يَشْتَرِطُوا وَلاَئِى قالتْ لا حاجَةَ لى فيكِ فَسَمِعَ ذٰلِكَ النبىُّ ﷺ أوْ بَلَغَهُ فقال ماشَأْنُ بَريرَةَ فقال اشْتَرِيهَا فأعْتِقِيهَا ولْيَشْتَرِطُوا ماشاؤا قالتْ فاشْتَرَيْتُهَا فأعْتَقْتُهَا واشْتَرَطَ أهْلُهَا ولاَءَهَا فقال النبىُّ ﷺ الوَلاَءُ لِمَنْ أعْتَقَ وإنِ اشْتَرَطُوا مائةَ شَرْطٍ *

13-....... Eymen şöyle demiştir: Ben Âişe (R)'nin yanına girdim, o şöyle dedi: Berîre, hürriyeti satın alma yazışmasına bağlanmış köle bir kadın hâlinde iken benim yanıma girdi de:

— Ey Mü'minlerin Anası! Sen beni sâhiblerimden satın al da, beni hürriyetime kavuştur. Çünkü sâhiblerim beni satıyorlar, dedi.

Âişe dedi ki: (Ben ona):

— Evet (ben seni satın alır ve sana hürriyet veririm, dedim).

Berîre:

— Sâhiblerim mîrâsa sebeb olan velâ hakkımın kendilerine âid olması şartını koyuyor ve bu şart kabûl olmadıkça beni satmıyorlar, dedi.

Âişe dedi ki: Ben Berîre'ye:

— Benim için senin hakkında hiçbir ihtiyâç yoktur, dedim.

Bu konuşmamızı Peygamber işitti, yâhud bu konuşmamız Peygamber'e ulaştı da, O:

— *"Berîre'nin işi nedir?"* buyurdu.

Ben kendisine Berîre'nin durumunu anlattım. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:

— *"Sen Berîre'yi satın al da onu hürriyetine kavuştur. Onlar istedikleri şartı koysunlar"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Bu emir üzerine ben Berîre'yi satın aldım ve ona hürriyetini verdim. Sâhibleri de onun velâsının kendilerine âid olmasını şart kıldılar.

Peygamber (S):

— *"Velâ, hürriyet verene âiddir. İsterlerse yüz tâne şart koşsunlar"* buyurdu [22].

---

22 Hadîsin başlığa uygunluğu, Berîre'nin Âişe'ye karşı, Âişe kendisini satın aldığı takdîrde hürriyetini vermesini şart kılmış olmasındadır. Hadîs birçok yerlerde geçti. Bu, onlardan onüçüncüsüdür.

١١ — بابُ الشُّرُوطِ فِي الطَّلَاقِ. وقال ابنُ المُسَيَّبِ والحَسَنُ وعَطَاءٌ إنْ بَدأَ بالطَّلَاقِ أوْ أخَّرَ فَهُوَ أحَقُّ بشَرْطِهِ

11- BOŞAMA HUSÛSUNDAKİ ŞARTLAR BÂBI [23]

Saîd ibnu'l-Müseyyeb, el-Hasen el-Basrî, Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demişlerdir:
Eğer boşama sözünü şarttan evvel söylese yâhud şarttan geri bıraksa (hükümde fark olmaz); o kimse kendi şartına daha haklıdır [24].

١٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ قال حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ بنِ ثابتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال نَهَى رسولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّلَقِّي وأَنْ يَبْتَاعَ المُهَاجِرُ للأَعْرَابِيِّ وأَنْ تَشْتَرِطَ المَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا وأَنْ يَسْتَامَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ ونَهَى عَنِ النَّجْشِ وعَنِ التَّصْرِيَةِ تَابَعهُ مُعَاذٌ وعَبْدُ الصَّمَدِ عَنْ شُعْبَةَ. وقال غُنْدَرٌ وعَبْدُ الرَّحْمٰنِ نُهِيَ. وقال آدَمُ نُهِينَا. وقال النَّضْرُ وحَجَّاجُ بنُ مِنْهَالٍ نَهَى *

14- Bize Muhammed ibn Ar'ara tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beldeye mal getiren süvârîleri karşılamaktan; şehirde oturan muhâcirin, bedevî adına bedevînin malını alıp satmaktan; kadının nikâh sırasında beşer kardeşi olan diğer bir kadını boşamayı şart kılmasından; kişinin beşer kardeşi olan diğer birisinin pazarlık etmesi aleyhine pazarlığa girişmesinden nehyetti. Ve yine Rasûlullah, başkalarını aldatmak için yalandan pazarlık sırasında fiât artırmaktan; keza alıcıları aldatmak için hayvanı sağmadan sütünü memede biriktirmekten de nehyetti.

Bu hadîsi Şu'be yolundan Peygamber'e yükseltmeyi açıkça söylemekte Muâz ibn Muâz ile Abdussamed, Muhammed ibn Ar'ara'ya

---

23 Yânî boşamayı bir şeye ta'lîk etme husûsundaki şartların hükmünü beyân bâbı.

24 Bunların sözünü Abdurrazzâk senedli olarak rivâyet etmiştir.
Boşama sözünü şarttan evvel söylese, yânî sen boşsun eğer bu eve girersen, dese; yâhud boşama sözünü şarttan geri bıraksa, yânî eğer sen bu eve girersen boşsun dese, bu iki türlü söyleyiş arasındaki hükümde hiçbir fark olmaz.

mutâbaat etmişlerdir. Gunder ile Abdurrahmân "Nehyolundu" demişlerdir. Âdem ibn Ebî Iyâs ise "Biz nehyolunduk" demiştir. en-Nadr ile Haccâc ibnu Minhâl ise "Nehyetti" diye söylemişlerdir [25].

١٢ــ بابُ الشُّرُوطِ مَعَ النَّاسِ بالقَوْلِ

12- (ŞÂHİD DİKMEDEN VE YAZIYA DA GEÇİRMEDEN) İNSANLARLA SÂDECE SÖZ İLE YAPILAN ŞARTLAR BÂBI

١٥ــ حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى قال أخبرنا هشامٌ أنَّ ابنَ جُرَيجٍ أخبرَهُ قال أخبرنى يَعْلٰى بنُ مُسْلِمٍ وعَمْرُو بنُ دِينَارٍ عنْ سَعيدِ بنِ جُبَيْرٍ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا علَى صَاحِبِهِ وغيْرُهُمَا قَدْ سَمِعْتُهُ يحَدِّثُهُ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال إنَّا لعِنْدَ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال **حدّثنى** أُبَىُّ بنُ كَعْبٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم مُوسٰى رسولُ اللَّهِ فَذَكَرَ الحَدِيثَ قال أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا كانَتْ الأولَى نِسْيَانًا والوُسْطٰى شَرْطًا والثَّالِثَةُ عَمْدًا قال لا تُؤَاخِذْنِي بما نَسيتُ ولا تُرْهِقْنِي منْ أَمْرِى عُسْرًا لَقِيا غُلامًا فَقَتَلَهُ فانْطَلَقا فَوَجَدَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فأقامَهُ قَرَأَهَا ابنُ عَبَّاسٍ أمامَهُمْ مَلِكٌ *

15-....... İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Ya'lâ ibnu Müslim ile Amr ibnu Dînâr, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi. Bu iki râvîden herbiri arkadaşının rivâyeti üzerine artırma yapmaktadırlar. Bu iki râvîden başkaları şöyle haber verdi: İbnu Cureyc şöyle demiştir: Ben bu ikinin başkasından işittim; o da Saîd ibn Cureyc'den tahdîs ediyordu ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Bizler muhakkak İbn Abbâs'ın yanında bulunduk; o şöyle dedi: Bana Ubeyy ibn Ka'b tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Allah'ın Rasûlü olan Mûsâ, İmrân oğlu*

---

25 Hadîsin başlığa uygun yeri "Kadının nikâh sırasında beşer kardeşi olan diğer bir kadını boşamayı şart kılmasından nehyetti" sözüdür. Çünkü bunun mefhûmu, kadın bunu şart kıldığı zamân adam o kadını boşamış olur, talâk vâkı' olur. Eğer bunda talâk vâkı' olmasaydı, bunu nehyetmenin hiçbir ma'nâsı olmazdı (İbn Battâl).

Buhârî hadîsin sonunda getirdiği mutâbaalarla bu rivâyetlerdeki bâzı lâfız farklarını ortaya koymuş oluyor.

Peygamber bu hadîsinde, yalnız müslümânların değil, bütün insanlığın devâmlı olan birçok ictimâî hastalıklarına dokunup, bunların tedâvî yollarını beyân etmiştir.

Mûsâ'dır; Kelîmullah'tır; başka bir Mûsâ değildir" buyurdu da Mûsâ ile Hızır kıssası hakkındaki hadîsi zikretti. Bu hadîste Hızır, Mûsâ'ya: ***"Sen beraberimde aslâ sabredemezsin demedim mi? dedi"*** Gerçekten bu birinci soru Mûsâ tarafından bir unutma eseri olmuştu. Orta soru ise söz ile bir şart olmuştu. Üçüncü soru ise kasden olmuştu. Birinciye şu kavliyle işaret etti: ***"Unuttuğum şeyden dolayı beni muâheze etme, şu arkadaşlığımızda bana güçlük çıkarma, dedi."***

Sözlü bir şart olan orta soruya şu sözle işâret etti: *"Yine gittiler. Nihâyet bir oğlan çocuğuna rast geldikleri zamân o hemen bunu öldürdü... Mûsâ: Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam, benimle arkadaşlık etme, dedi".*

Üçüncü soruya da şununla işâret etti: *"Yine gittiler.... Derken yıkılmak isteyen bir duvar buldular. O bunu derhâl doğrultuverdi...".* İbn Abbâs: ***"Gemiye gelince, o denizde iş yapan yoksullarındı. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki, arkalarında her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdâr vardı"*** (el-Kehf: 79) âyetindeki "*Verâehum*(= Arkalarında)" sözünü "Emâmehum melikun = Önlerinde bir melik vardı" şeklinde okumuştur [26].

١٣ــ بابُ الشُّرُوطِ في الوَلاَءِ

13- VELÂ HAKKINDAKİ ŞARTLAR(IN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

١٦ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثنا مالِكٌ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ قالَتْ جاءَتْنِي بَرِيرَةُ فقالتْ كاتَبْتُ أهْلى على تِسْعِ أوَاقٍ في كلِّ عَامٍ أوقيَّةٌ فأعِينِيني فقَالَتْ إنْ أحَبُّوا أنْ أعُدَّهَا لَهُمْ ويكُونَ ولاَؤُكِ لى فَعَلْتُ

---

26 Bu, İbn Abbâs'ın Ubeyy ibn Ka'b'dan rivâyet ettiği Mûsâ ile Hızır kıssası hadîsinin kısaltılmış bir rivâyetidir. Burada bu hadîsten kasdedilen, "Birincisi unutma, ortasındaki şart ve üçüncüsü kasden olmuştu" sözleridir. Şart ile Mûsâ'nın: ***"Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam benimle arkadaşlık etme.*** (O takdîrde) ***tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır"*** (el-Kehf: 76) sözüne işâret etmiştir. Mûsâ bu sözlü şartı taahhüd etti. Onlar bu şartı bir yazıya geçirmediler, ve buna şâhid de dikmediler.

Bunda şartın delâlet ettiği şeyin gereği ile amel etmeye delâlet vardır. Çünkü Mûsâ bu şarta sâdık kalmayıp sözünden döndüğü zamân, Hızır, Mûsâ'ya: ***"İşte bu benimle senin ayrılışımızdır"*** (el-Kehf: 78) dedi de, Mûsâ Peygamber bunu redd ve inkâr etmedi (İbn Hacer).

Buhârî bu hadîsi pekçok yerde uzun ve kısa olarak getirmiştir. Bu Mûsâ -Hızır kıssası, el-Kehf: 60-82. âyetlerinde geçmektedir.

فَذَهَبَتْ بَرِيرَةُ إِلى أَهْلِهَا فقالَتْ لَهُمْ فأَبَوْا عَلَيْنَا فَجاءَتْ من عِنْدِهِمْ ورسولُ
اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم جالِسٌ فقالَتْ إِنّي قَدْ عرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فأَبَوْا
إلاَّ أنْ يكُونَ الوَلاءُ لَهُمْ فَسَمِعَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم فأخبرَتْ عَائِشَةُ
النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم فقال خُذِيهَا واشْتَرِطى لَهُمُ الوَلاَءَ فإِنَّمَا الوَلاَءُ لِمَنْ
أَعْتَقَ فَفَعَلَتْ عَائِشَةُ ثُمَّ قامَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ في النَّاسِ فَحَمِدَ اللّٰهَ وأَثْنَى عَلَيْهِ
ثُمَّ قال مابالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ في كِتَابِ اللّٰهِ ماكانَ من شَرْطٍ
لَيْسَ فِي كِتَابِ اللّٰهِ فَهْوَ باطِلٌ وإنْ كانَ مِائَةَ شَرْطٍ قَضَاءُ اللّٰهِ أَحَقُّ وَشَرْطُ
اللّٰهِ أَوْثَقُ وإِنَّمَا الوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ *

16-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Berîre bana geldi de:

— Ben sâhiblerim ile her bir yılda bir ûkıyye ödemek üzere dokuz ûkıyyeye kendi hürriyetimi satın alma yazışması yaptım. Bunun için bana yardım et, dedi.

Âişe:

— Eğer sâhiblerin arzû ederlerse şöyle yaparım: Ben bu bedeli onlara peşin olarak sayarım, velâ'n da bana âid olur, dedi.

Bunun üzerine Berîre sâhiblerine gitti ve Âişe'nin dediği teklîfi onlara söyledi. Onlar velânın Âişe'ye âid olmasını kabûl etmediler. Berîre onların yanından Âişe'ye geldi. Bu sırada Rasûlullah, Âişe'nin yanında oturuyordu. Berîre:

— Ben sâhiblerime senin teklîfini arzettim. Onlar, velânın kendilerine âid olması şartında dayattılar, dedi.

Peygamber de bunu işitti. Âişe de bunu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber, Âişe'ye:

— *"Sen Berîre'yi* (satın) *al! Velâyı da onlara şart kıl. Çünkü velâ ancak hürriyet verenindir"* buyurdu.

Âişe bu satın alma ve âzâd etme işlerini yaptı. Sonra Rasûlullah (S) (mescidde) insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd etti ve lâyık olduğu sıfatlarla övdü. Bundan sonra şu hutbeyi yaptı:

— *"Bir takım insanların hâli nedir ki, onlar Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan birçok şartları şart kılıyorlar? Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan herhangi bir şart bâtıldır; hükümsüzdür. İsterse yüz kerre şart edilmiş olsun* (onun hükmü yoktur). *Allah'ın hükmü en haklıdır; Allah'ın şartı en sağlamdır. Velâ ancak hürriyet verenindir!"* buyurdu [27].

---

27 Başlığa uygunluğu, Berîre'nin sâhiblerinin velâyı kendilerine şart kılmaları, Pey-

١٤ـ بابٌ إذَا اشْتَرَطَ فِي المُزَارَعَةِ إِذَا شِئْتُ أَخْرَجْتُكَ

14- BÂB: ARÂZÎ SÂHİBİNİN EKİCİLİK ANLAŞMASINDA "İSTEDİĞİM ZAMÂN SENİ ÇIKARIRIM" ŞARTINI KOYMASI

١٧ـ حدّثنا أبو أَحْمَدَ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يَحْيَ أَبُو غَسَّانَ الْكِنَانِيُّ قال أَخبرَنَا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال لمَّا فَدَعَ أَهْلُ خَيْبَرَ عبدَ اللّهِ بنَ عُمَرَ قامَ عُمَرُ خَطِيبًا فقال إنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم كانَ عامَلَ يَهُودَ خَيْبَرَ علَى أَمْوَالِهِمْ وقال نُقِرُّكُمْ ما أَقَرَّكُمُ اللّهُ وإِنَّ عبدَ اللّهِ بنَ عُمَرَ خَرَجَ الى مالِهِ هُنَاكَ فَعُدِيَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّيْلِ فَفُدِعَتْ يَدَاهُ ورِجْلاَهُ ولَيْسَ لَنَا هُنَاكَ عَدُوٌّ غَيْرُهُمْ هُمْ عَدُوُّنَا وَتُهَمَتُنَا وقَدْ رَأَيْتُ إِجْلاَءَهُمْ فَلَمَّا أَجْمَعَ عُمَرُ عَلَى ذَلِكَ أَتَاهُ أَحَدُ بَنِي أَبِي الحُقَيْقِ فقال يا أَميرَ المُؤْمِنِينَ أَتُخْرِجُنَا وقَدْ أَقَرَّنَا مُحَمَّدٌ ﷺ وَعَامَلَنَا علَى الأَمْوَالِ وشَرَطَ ذَلِكَ لَنَا فقال عُمَرُ أَظَنَنْتَ أَنِّي نَسِيتُ قَوْلَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم كَيْفَ بِكَ اذا أُخرِجْتَ مِنْ خَيْبَرَ تَعْدُو بِكَ قَلُوصُكَ لَيْلَةً بَعْدَ لَيْلَةٍ فقال كانَتْ هَذِهِ هُزَيْلَةً مِنْ أَبِي القَاسِمِ قال كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللّهِ فأَجْلاَهُمْ عُمَرُ وأَعْطَاهُمْ قِيمَةَ ما كانَ لَهُمْ مِنَ الثَّمَرِ مالاً وإِبِلاً وعُرُوضًا مِنْ أَقْتَابٍ وحِبَالٍ وغَيْرِ ذَلِكَ رَوَاهُ حَمَّادُ ابنُ سَلَمَةَ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ أَحْسِبُهُ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنْ عُمَرَ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم اخْتَصَرَهُ *

17-....... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Hayber ahâlîsi Abdullah ibn Umer'in bir organını kırdıkları zamân bir hutbe yaparak şöyle dedi:

— Şübhesiz Rasûlullah, Hayber Yahûdîleri'ne, fetihten önce kendilerinin olan malları mülkleri üzerinde ortaklık muâmelesi yapmış ve: *"Sizleri bu arâzîler üzerinde Allah'ın sizleri burada bıraktığı müddetçe bırakıyoruz"* buyurmuştur. Abdullah ibn Umer, Hayber'deki malına çıkıp gitmişti. Geceleyin kendisine zulmedildi de, iki eli ve iki

---

gamber'in de Âişe'ye *"Velâ ancak hürriyet verenindir"* sözüyle berâber, velâyı onlara şart kılmasını emretmesi yönündendir. Hadîs, pekçok yerde geçti. Burası Berîre haberinin zikredildiği ondördüncü yerdir (Aynî).

ayağı burkuldu. Bizim o Hayber arâzîsinde Yahûdîler'den başka düşmanımız yoktur. Onlar bizim düşmanlarımızdır. Biz bu suçla onları ittihâm ediyoruz. Ve ben onları Hayber'den sürüp çıkarmayı düşündüm, dedi.

Umer onları çıkarmaya karar verince, kendisine Yahûdî başkanlarından Ebû Hukayk oğulları'ndan biri geldi de:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Muhammed bizleri burada bırakmış, mallar üzerine bizimle ortaklık anlaşması yapmış ve bizleri vatanımızda bırakmayı şart kılmış iken, sen bizleri çıkarıyor musun? dedi.

Umer de:

— Sen benim, Rasûlullah'ın sana söylediği şu sözü unuttuğumu mu sandın: *"Hayber'den çıkarıldığın zamân uzun bacaklı, yürüyüşe sabırlı dişi deven seni geceden geceye akıtıp götürürken, senin hâlin nice olur!"* buyurmuştu, dedi.

Yahûdî, Umer'e:

— Bu söz Ebû'l-Kaasım'dan bir şakacık idi, dedi.

Umer:

— Yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı! dedi ve onları Hayber'den sürüp çıkardı ve onlara mahsûlden olan haklarının kıymetini mal olarak, deve olarak, deve semerleri, ipler ve daha başka şeylerden metâ'lar olarak kendilerine verdi.

Bu hadîsi Hammâd ibn Seleme, Ubeydullah'tan; sanıyorum ki o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Umer'den; o da Peygamber(S)'den rivâyet etti ve hadîsi Hammâd kısalttı [28].

١٥ ـ بابُ الشُّرُوطِ فِي الجِهَادِ والمُصَالَحَةِ مَعَ أهْلِ

28 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Biz sizi burada, Allah'ın sizleri burada bıraktığı müddetçe bırakırız"* sözündedir. Biz bunun ma'nâsının, Allah'ın takdîr ettiği müddetçe sizleri burada bırakırız; istediğimiz zamân gelince sizleri çıkarırız demek olduğunu söylemiştik (Aynî).

Umer, oğluna yapılan zulmün kısasını istemedi. Çünkü bu saldırı Abdullah'a geceleyin uyurken yapılmış ve Abdullah, kimin yaptığını tanıyamamıştı (Kastallânî).

Buhârî bu hadîsi Ekicilik Kitâbı'nda biraz farklı lâfızla getirmişti. Burada bilhassa şu iki husûs vardır: Abdullah ibn Umer'e Yahûdîler'in sû'ikasdı ve Peygamber'in bir mu'cizesi. Yahûdîler'in sû'ikasdini Buhârî, Hammâd ibn Seleme'den ta'lîkan şöyle rivâyet etmiştir: Umer'in halîfeliği zamânında Hayber Yahûdîleri müslümânlara hıyânet ettiler ve bir ara, Hayber'de bulunan Abdullah ibn Umer'i, yatmakta bulunduğu evin üst katından aşağı bırakmışlardı da elleri ayakları kırılıp, eğri büğrü olmuştu (Buhârî).

Peygamber'in mu'cizesi, Hayber'in fethi üzerine Yahûdîler'i çıkarmayıp, yarıcı olarak orada kalmaları için anlaşma yaptığı zamân "Günün birinde ora-

الحَرْبِ وكِتَابَةِ الشُّرُوطِ

15- CİHÂDDA VE HARB EHLİ İLE YAPILACAK BARIŞ ANDLAŞMALARINDA İLERİ SÜRÜLECEK ŞARTLAR VE BU ŞARTLARIN YAZILMASI(NI BEYÂN) BÂBI

١٨ـ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخبرنا مَعْمَرٌ قال أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ قال أخبرني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ ومَرْوَانَ يُصَدِّقُ كُلُّ واحِدٍ مِنْهُمَا حَدِيثَ صاحِبِهِ قالاَ خَرَجَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم زَمَنَ الحُدَيْبِيَةِ حَتَّى كانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم إنَّ خالِدَ بنَ الوَلِيدِ بالغَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَليعَةً فَخُذُوا ذَاتَ الْيمينِ فَوَاللَّهِ ما شَعَرَ بِهِمْ خالِدٌ حَتَّى إِذَا هُمْ بِقَتَرَةِ الجَيْشِ فانْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذِيرًا لِقُرَيْشٍ وسارَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم حَتَّى إِذَا كانَ بالثَّنِيَّةِ الَّتِي يُهْبَطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَرَكَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ فقال النَّاسُ حَلْ حَلْ فأَلَحَّتْ فقالوا خَلأَتِ الْقَصْوَاءُ خَلأَتِ الْقَصْوَاءُ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ما خَلأَتِ القَصْوَاءُ وماذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ ولٰكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الفِيلِ ثُمَّ قال والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا يَسألُونِي خُطَّةً يُعَظِّمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللَّهِ إلاَّ أَعْطَيْتُهُمْ إيَّاها ثُمَّ زَجَرَهَا فوَثَبَتْ قال فَعَدَلَ عنهُمْ حَتَّى نَزَلَ بأَقْصٰى الحُدَيْبِيَةِ على ثَمَدٍ قَلِيلِ الماءِ يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا فَلَمْ يُلَبِّثْهُ النَّاسُ حَتَّى نَزَحُوهُ وشُكِيَ إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ العَطَشُ فانْتَزَعَ سَهْمًا منْ كِنَانَتِهِ ثُمَّ أَمَرَ هُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فيهِ فَوَاللَّهِ مازَالَ يَجيشُ لَهُمْ بالرِّيِّ حَتَّى صَدَرُوا عنْهُ فَبَيْنَماهُمْ كذَلِكَ إذْ جاءَ بُدَيْلُ بنُ ورْقَاءَ الخُزَاعِيُّ في نَفَرٍ مِنْ قَوْمِهِ خُزَاعَةَ وكانُوا عَيْبَةَ نُصْحِ رسولِ اللَّهِ ﷺ منْ أَهْلِ تِهامَةَ فقال إنِّي تَرَكْتُ كَعْبَ بنَ لُؤَيٍّ وعامِرَ بنَ لُؤَيٍّ نَزَلُوا أَعْدَادَ مِيَاهِ الحُدَيْبِيَةِ و معَهُمُ العُوذُ المَطَافِيلُ وهُمْ مقاتِلُوكَ وصادُّوكَ عنِ الْبَيْتِ فقالَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّا لَمْ نَجيءْ لِقِتَالِ أَحَد ولَكِنَّا جِئْنا مُعْتَمِرِينَ وَإِنَّ قُرَيْشًا قَدْ نَهِكَتْهُمُ الْحَرْبُ

---

dan çıkarılacaklarını'' haber vermiş olması ve bunun Umer devrinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu mu'cize, Umer'in Yahûdî Hukayk oğlu'na karşı söylediği sözde apaçık belirtilmiştir.

وأَضَرَّتْ بِهِمْ فإنْ شَاؤُوا مادَدْتُهُمْ مُدَّةً ويُخَلُّوا بَيْنِي وبَيْنَ النَّاسِ فإنْ أَظْهَرْ فإنْ شَاؤُوا أنْ يَدْخُلُوا فيما دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا وإلاَّ فَقَدْ جَمُّوا وإنْ هُمْ أَبَوْا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأُقاتِلَنَّهُمْ على أمْرى هٰذَا حَتَّى تَنْفَرِدَ سالِفَتِي ولَيُنْفِذَنَّ اللَّهُ أمْرَهُ فقال بُدَيْلٌ سأُبَلِّغُهُمْ ما تقُولُ قال فانْطَلَقَ حَتَّى أتَى قُرَيْشًا قال إنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ من هَذَا الرَّجُلِ وسَمِعْنَاهُ يقُولُ قوْلاً فإنْ شِئْتُمْ أنْ نعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنا فقال سُفَهَاؤُهُمْ لا حَاجَةَ لَنَا أنْ تُخْبِرَنَا عنْهُ بشيْءٍ وقال ذَوُو الرَّأْيِ منْهُمْ هَاتِ ما سَمِعْتَهُ يَقُولُ قال سَمِعْتُهُ يقُولُ كذَا وكذَا فَحَدَّثَهُمْ بِمَا قال النبيُّ ﷺ فقامَ عُرْوةُ بنُ مَسْعُودٍ فقال أيْ قَوْمِ أَلَسْتُمْ بالوالِدِ قالُوا بَلَى قال أوَ لَسْتُ بالوَلِدِ قالُوا بَلَى قال فَهَلْ تَتَّهِمُونِى قالُوا لا قال أَلَسْتُمْ تعْلَمُونَ أنِّى اسْتَنْفَرْتُ أهْلَ عُكَاظَ فَلَمَّا بَلَّحُوا عَلَيَّ جِئْتُكُمْ بأهْلِي ووَلَدى ومَنْ أطَاعَنى قالُوا بَلَى قال فإنَّ هذَا قَدْ عَرَضَ لَكُمْ خُطَّةَ رُشْدٍ اقْبلُوهَا ودَعُونِى آتِيهِ قالُوا ائْتِهِ فأَتَاهُ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النبيَّ صلى الله عليه وسلَّم فقال النبيُّ ﷺ نحْوًا منْ قوْلِهِ لِبُدَيْلٍ فقال عُرْوةُ عِنْدَ ذَلِكَ أيْ مُحَمَّدُ أرَأَيْتَ إنِ اسْتَأْصَلْتَ أمْرَ قَوْمِكَ هَلْ سمِعْتَ بأَحَدٍ مِنَ العَرَبِ اجْتَاحَ أَهْلَهُ قَبْلَكَ وإنْ تَكُنِ الأُخْرٰى فإنِّى واللَّهِ لأَرٰى وُجُوهًا وإنِّى لأَرٰى أشْوابًا منَ النَّاسِ خَليقًا أنْ يَفِرُّوا ويَدَعُوكَ فقال لهُ أبو بكْرٍ رضى اللَّهُ عنه امْصَصْ بِبَظْرِ اللاَّتِ أنحْنُ نَفِرُّ عنْهُ ونَدَعُهُ فقال منْ ذَا قالُوا أبو بكْرٍ قال أمَا والَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ لوْ لاَ يَدٌ كانَتْ لَكَ عِنْدى لمْ أجْزِكَ بِهَا لأَجَبْتُكَ قال وجَعَلَ يُكَلِّمُ النبيَّ ﷺ فَكُلَّمَا تَكَلَّمَ أخَذَ بِلِحْيَتِهِ والمُغيرَةُ بنُ شُعْبَةَ قائِمٌ على رأسِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم ومعَهُ السَّيْفُ وعَلَيْهِ المِغْفَرُ فَكُلَّمَا أهْوٰى عُرْوةُ بيَدِهِ إلى لِحْيَةِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ ضَرَبَ يَدَهُ بنعْلِ السَّيْفِ وقال لهُ أخِّرْ يدَكَ عنْ لحْيَةِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَرفَعَ عُرْوَةُ رَأْسَهُ فقال منْ هَذَا قالُوا المُغيرةُ بنُ شُعْبَةَ فقال أيْ غُدَرُ أَلَسْتُ أسْعٰى فِى غَدْرَتِكَ وكانَ المُغيرَةُ صَحِبَ قَوْمًا في الجاهِلِيَّةِ فَقَتلَهُمْ وأخَذَ أمْوَالَهُمْ ثُمَّ جاءَ فأسْلَمَ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ أمَّا الإسْلاَمَ فأقْبَلُ وأمَّا المالَ فَلَسْتُ منْهُ فى شَيْءٍ

ثُمَّ انَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَرْمُقُ أَصْحَابَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلَّمَ بعَيْنَيْهِ قال فَوَاللَّهِ ما تَنخَّمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ نُخامَةً إلاَّ وَقَعَتْ فِي كَفِّ رجُلٍ منهُمْ فَدَلَكَ بها وجْهَهُ وجِلْدَهُ وإذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ وإذَا تَوضَّأَ كادُوا يَقْتتِلُونَ على وَضُوئِهِ وإذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ وما يُحِدُّونَ اليْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لهُ فَرَجَعَ عُرْوَةُ إلَى أَصْحَابِهِ فقال أيْ قَوْمِ واللَّهِ لَقَدْ وفَدْتُ على المُلُوكِ ووفَدْتُ على قَيْصَرَ وكِسْرٰى والنَّجَاشِيِّ واللَّهِ إنْ رأَيْتُ مَلِكًا قَطُّ يُعَظِّمُهُ أَصْحابُهُ ما يُعظِّمُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عليه وسلَّم واللَّهِ إنْ تَنخَّمَ نُخَامَةً إلاَّ وَقَعَتْ فِي كَفِّ رجُلٍ منهُمْ فَدَلَكَ بِهَا وجْهَهُ وجِلْدَهُ وإذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ وإذَا تَوَضَّأَ كادُوا يَقْتتِلُونَ على وَضُوئِهِ وإذَا تَكلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عنْدَهُ وما يُحِدُّونَ اليْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لهُ وإنَّهُ قَدْ عَرَضَ علَيْكُمْ خُطَّةَ رُشْدٍ فاقْبَلُوهَا فقال رجُلٌ منْ بنِى كِنَانَةَ دَعُونِى آتِيهِ فقالُوا ائتِهِ فَلَمَّا أَشْرَفَ على النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم وأَصْحابِهِ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم هَذَا فُلاَنٌ وهُوَ منْ قَوْمٍ يُعَظِّمُونَ البُدْنَ فابْعَثُوهَا لَهُ فَبُعِثَتْ لهُ واسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ يُلَبُّونَ فَلَمَّا رأى ذٰلِكَ قال سُبْحانَ اللَّهِ ما يَنْبَغِي لِهٰؤُلاَءِ أنْ يُصَدُّوا عنِ البَيْتِ فَلَمَّا رَجَعَ إلَى أَصْحابِهِ قال رأَيْتُ البُدْنَ قَدْ قُلِّدَتْ وأُشْعِرَتْ فمَا أَرٰى أنْ يُصَدُّوا عنِ البَيْتِ فَقَامَ رجُلٌ منهُمْ يُقَالُ لهُ مكْرَزُ ابنُ حَفْصٍ فقال دَعُونِى آتِيهِ فقالوا ائْتِهِ فَلَمَّا أشْرفَ عَلَيْهِمْ قال النبيُّ ﷺ هَذَا مِكْرَزٌ وهُوَ رجُلٌ فاجِرٌ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النبيَّ ﷺ فَبيْنَمَا هو يُكلِّمُهُ إذْ جَاءَ سُهَيْلُ بنُ عَمْرٍو قال مَعْمَرٌ فأخبرنِى أَيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ أنَّهُ لَمَّا جَاءَ سُهَيْلُ بنُ عَمْرٍو قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ لَقَدْ سَهُلَ لَكُمْ منْ أَمْرِكُمْ قَالَ مَعْمَرٌ قال الزُّهْرِيُّ فِي حَدِيثِهِ فَجَاءَ سُهَيْلُ بنُ عَمْرٍو فقال هاتِ اكْتُبْ بَيْنَنَا وبيْنَكُمْ كِتَابًا فَدَعَا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم الْكاتِبَ فقالَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم اكْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قال سُهَيْلٌ أَمَّا الرَّحْمٰنُ فَوَاللَّهِ ما أَدْرِى ما هُوَ ولٰكِنِ اكْتُبْ باسْمِكَ اللَّهُمَّ كما كُنْتَ تَكْتُبُ فَقَالَ المُسْلِمُونَ واللَّهِ لا نكْتُبُهَا إلاَّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم

اكْتُبْ باسْمِكَ اللَّهُمَّ ثُمَّ قَال هَذَا ما قَاضٰى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رسولُ اللّهِ فقال سُهَيْلٌ واللّهِ لوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رسولُ اللّهِ ما صَدَدْناكَ عنِ البَيْتِ ولا قاتَلْناكَ ولٰكِنِ اكْتُبْ مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللّهِ فقال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّمَ واللّهِ إنِّى لرسولُ اللّهِ وإنْ كذَّبْتُمونِى اكْتُبْ مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللّهِ قال الزُّهْرِيُّ وذَلِكَ لقَوْلِهِ لا يَسألُونِى خُطَّةً يُعظِّمُونَ فِيهَا حُرُوماتِ اللّهِ إلاَّ أعْطَيْتُهُمْ إيَّاهَا فقَال لهُ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم على أنْ تُخَلُّوا بيْنَنَا وبيْنَ البَيْتِ فَنطُوفَ بِهِ فقال سُهَيْلٌ واللّهِ لا تَتَحدَّثُ العَرَبُ أنَّا اخذْنا ضُغْطَةً ولٰكِنْ ذَلِكَ منَ العَامِ المُقْبلِ فكَتَب فقال سُهَيْلٌ وعلَى أنَّهُ لا يأْتِيكَ مِنَّا رجُلٌ وإنْ كانَ علَى دِينِكَ إلاَّ ردَدْتَهُ إلَيْنَا قال المُسْلِمونَ سُبْحَانَ اللّهِ كيْفَ يُرَدُّ إلى المُشْرِكِينَ وقَدْ جَاءَ مُسْلِمًا فَبَيْنَمَا هُمْ كذَلِكَ إذْ دَخَلَ أبو جَنْدَلِ ابنُ سُهَيْلِ بنِ عمْرٍو يَرْسُفُ فِي قُيُودِهِ وقدْ خَرَجَ منْ أسْفَلِ مكَّةَ حَتَّى رَمَى بنفسِهِ بينَ أظْهرِ المُسْلِمِينَ فقال سُهيْلٌ هَذَا يا مُحَمَّدُ أوَّلُ ما أُقاضِيكَ عَلَيْهِ أنْ تَرُدَّهُ إلَيَّ فقال النبيُّ ﷺ إنَّا لمْ نَقْضِ الكِتَابَ بعْدُ قَالَ فَواللّهِ إذًا لمْ أُصَالِحْكَ على شَيْءٍ أبَدًا قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم فأَجِزْهُ لى قالَ ما أنَابِمُجيزِهِ لَكَ قال بَلى فافْعَلْ قال ما أنا بِفَاعِلٍ قال مِكْرَزٌ بلْ قَدْ أجَزْنَاهُ لَكَ قال أبو جَنْدَلٍ أيْ معْشَرَ المُسْلِمِينَ أُرَدُّ إلى المُشْرِكِينَ وقَدْ جِئْتُ مُسْلِمًا ألا ترَوْنَ ما قدْ لَقِيتُ وكانَ قَدْ عُذِّبَ عَذَابًا شَدِيدًا في اللّهِ قال فقالَ عُمَرُ ابنُ الخَطَّابِ فأتَيْتُ نبيَّ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلَّم فقلْتُ ألَسْتَ نبيَّ اللّهِ حقًّا قال بَلَى قُلْتُ ألَسْنا علَى الْحَقِّ وعَدُوُّنا على الْبَاطِلِ قال بَلى قلْتُ فَلِمَ نُعْطِى الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا إذًا قال إنِّى رسولُ اللّهِ ولَسْتُ أعْصِيهِ وهْوَ ناصِرِى قلْتُ أوَلَيْسَ كُنْتَ تُحَدِّثُنَا أنَّا سَنأْتِي البَيْتَ فَنطُوفُ بِهِ قال بَلى فأخْبَرْتُكَ أنَّا نأتِيهِ العامَ قال قُلْتُ لا قال فإنَّكَ آتِيهِ ومُطَّوِّفٌ بِهِ قال فأتَيْتُ أبَا بكر فَقُلْتُ يا أبا بَكرٍ ألَيْسَ هَذَا نبىُّ اللّهِ حَقًّا قال بَلى قُلْتُ ألَسْنَا على الحَقِّ وَعَدُوُّنا على الباطِلِ قال بَلَى قُلْتُ فَلِمَ نُعْطِى الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا إذا قال أيُّها الرَّجُلُ إنَّهُ لَرسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلَّمَ ولَيْسَ يَعْصِي ربَّهُ وهْوَ ناصِرُهُ فَاسْتَمْسِكْ بِغَرْزِهِ فَوَاللّهِ إنَّهُ علَى الحَقِّ

قلْتُ أَلَيْسَ كانَ يُحَدِّثُنا أَنَّا سَنأْتِي البَيْتَ وَنطُوفُ بِهِ قال بَلَى أَفأَخْبرَكَ أَنَّكَ تَأْتِيهِ العامَ قلْتُ لا قال فإنَّكَ آتيهِ ومُطَوِّفٌ بهِ. قال الزُّهْرِيُّ قال عُمَرُ فَعَمِلْتُ لذَلكَ أَعْمَالاً قال فَلَمَّا فَرَغَ منْ قَضِيَّةِ الكِتَابِ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ لِأَصْحَابِهِ قُومُوا فانحَرُوا ثُمَّ احْلِقُوا قال فَوَاللَّهِ ما قَامَ مِنْهُمْ رجُلٌ حَتَّى قال ذَلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا لمْ يقُمْ منهُمْ أَحَدٌ دَخَلَ على أُمِّ سَلَمَةَ فذَكَرَ لهَا ما لَقِيَ مِنَ النَّاسِ فقالتْ أُمُّ سَلَمَةَ يانبيَّ اللَّهِ أَتُحِبُّ ذَلِكَ اخْرُجْ ثُمَّ لاَ تُكَلِّمْ أَحَدًا مِنهُمْ كلِمَةً حَتَّى تنْحَرَ بُدْنَكَ وتَدْعُوَ حَالِقَكَ فَيحْلِقَكَ فَخَرَجَ فَلَم يُكَلِّمْ أَحَدًا مِنهُمْ حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ نحَرَبُدْنَهُ ودَعَا حَالِقَهُ فَحَلَقَهُ فَلَمَّا رَأَوْا ذلِكَ قامُوا فَنَحَرُوا وجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَحْلِقُ بعْضًا حَتَّى كادَ بَعْضُهُمْ يقْتُلُ بعْضًا غمًّا ثُمَّ جاءَهُ نسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فأنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ المُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فامْتحِنُوهُنَّ حَتَّى بَلَغَ بِعِصَمِ الْكَوافِرِ فطلَّقَ عُمَرُ يَوْمَئِذٍ امْرَأَتَيْنِ كانَتَا لهُ فِي الشِّرْكِ فَتَزَوَّجَ إِحْدَاهُمَا مُعاوِيَةُ بنُ أَبِي سُفْيَانَ والأُخْرَى صَفْوَانُ بنُ أُمَيَّةَ ثُمَّ رَجَعَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم إلى المَدِينَةِ فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ وهُوَ مُسْلِمٌ فأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ فقالوا الْعَهْدَ الَّذِي جَعَلْتَ لَنا فَدَفَعَهُ إِلَى الرَّجُلَيْنِ فَخَرَجَا بِهِ حَتَّى بَلَغَا ذَا الحُلَيْفَةِ فَنَزَلُوا يأكُلُونَ مِنْ تَمْرٍ لَهُمْ فقَال أَبُو بَصِيرٍ لأَحَدِ الرَّجُلَيْنِ واللَّهِ إِنِّي لأَرَى سَيْفَكَ هَذَا يا فُلاَنُ جَيِّدًا فاسْتَلَّهُ الآخَرُ فقال أَجَلْ واللَّهِ إنَّهُ لَجَيِّدٌ لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ ثُمَّ جَرَّبْتُ فقال أَبُو بَصِيرٍ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْهِ فَأَمْكَنَهُ مِنْهُ فَضَرَبَهُ حَتَّى بَرَدَ وفَرَّ الآخَرُ حَتَّى أَتَى المَدِينَةَ فَدَخَلَ المَسْجِدَ يَعْدُو فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ حينَ رآهُ لَقَدْ رأى هَذَا ذُعْرًا فَلَمَّا انْتَهَى إلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ قَالَ قُتِلَ واللَّهِ صَاحِبِي وإِنِّي لمَقْتُولٌ فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ فقال يا نَبِيَّ اللَّهِ قَدْ واللَّهِ أَوْفَى اللَّهُ ذِمَّتَكَ قَدْ رَدَدْتَنِي إِلَيْهِمْ ثُمَّ أَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ قال النبيُّ ﷺ وَيْلُ أُمِّهِ مِسْعَرُ حَرْبٍ لوْ كانَ لَهُ أَحَدٌ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سَيَرُدُّهُ إِلَيْهِمْ فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى سِيفَ البَحْرِ قال ويَنْفَلِتُ مِنْهُمْ أبو جَنْدَلِ بنُ سُهَيْلٍ فَلَحِقَ بأَبِي بَصِير فَجَعَلَ لاَ يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَم إِلاَّ

لَحِقَ بأَبِي بَصِيرٍ حَتَّى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عِصَابَةٌ فَوَاللَّهِ ما يَسْمَعُونَ بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إلى الشَّأْمِ إلاَّ اعْتَرَضُوا لَهَا فَقَتَلُوهُمْ وأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ فأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم تُنَاشِدُهُ باللَّهِ والرَّحِمِ لمَّا أَرْسَلَ فَمَنْ أَتَاهُ فَهُوَ آمِنٌ فأَرْسَلَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِلَيْهِمْ فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى وهُوَ الَّذي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عنْكُمْ وأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ علَيْهِمْ حَتَّى بَلَغَ الحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الجاهِلِيَّةِ وكانَتْ حَمِيَّتُهُمْ أَنهُمْ لَمْ يُقِرُّوا أَنَّهُ نَبِيُّ اللَّهِ ولَمْ يُقِرُّوا بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ وحالوا بَيْنَهُمْ وبَيْنَ البَيْتِ قال أَبو عبدِ اللَّهِ مَعَرَّةٌ العُرُّ الجَرَبُ. تَزَيَّلُوا وحَمَيْتُ القَوْمَ مَنَعْتُهُمْ حِمَايَةً وأَحْمَيْتُ الْحِمَى جَعَلْتُهُ حِمىً لاَ يُدْخَلُ وأَحْمَيْتُ الحَدِيدَ وأَحْمَيْتُ الرَّجُلَ إذَا أَغْضَبْتَهُ إحْمَاءً. وقال عُقَيْلٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال عُرْوَةُ فأَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَمْتَحِنُهُنَّ وبَلَغَنَا أَنَّهُ لمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَرُدُّوا إِلَى المُشْرِكِينَ ما أَنْفقُوا على مَنْ هَاجَرَ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ وَحَكَمَ عَلَى المُسْلِمِينَ أَنْ لاَ يُمَسِّكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ أَنَّ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَيْنِ قَرِيبَةَ بِنْتَ أَبِي أُمَيَّةَ وابْنَةَ جَرْوَلٍ الخُزَاعِيِّ فَتَزَوَّجَ قَرِيبَةَ مُعَاوِيَةُ وتَزَوَّجَ الأُخْرَى أَبُو جَهْمٍ فَلَمَّا أَبِي الْكُفَّارُ أَنْ يُقِرُّوا بأَدَاءِ ما أَنْفَقَ المُسْلِمُونَ علَى أَزْوَاجِهِمْ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى وإِنْ فاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ والعَقْبُ ما يُؤَدِّي المُسْلِمُونَ إِلَى منْ هَاجَرَتِ امْرَأَتُهُ مِنَ الكُفَّارِ فأَمَرَ أَنْ يُعْطَى مَنْ ذَهَبَ لَهُ زَوْجٌ مِنَ المُسْلِمِينَ ما أَنْفَقَ مِنْ صَدَاقِ نِسَاءِ الْكُفَّارِ اللَّاتِي هَاجَرْنَ وما نَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ المُهَاجِرَاتِ ارْتَدَّتْ بَعْدَ إِيمَانِهَا وبَلَغَنَا أَنَّ أَبَا بَصِيرِ بنَ أَسِيدٍ الثَّقَفِيَّ قَدِمَ علَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم مُؤْمِنًا مُهَاجِرًا فِي المُدَّةِ فَكَتَبَ الأَخْنَسُ بنُ شَرِيقٍ إلى النبيِّ ﷺ يَسْأَلُهُ أَبَا بَصِيرٍ فَذَكَرَ الحَدِيثَ *

18-....... Bize Ma'mer ibn Râşid haber verip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verip şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, el-Mısver ibn Mahrame ile Mervân ibnu'l-Hakem'den haber verdi. Bu iki râvîden herbiri arkadaşının hadîsini doğrulayarak şöyle demişlerdir [29]:

---

29 İbn Hişâm, *es-Sîre*'sinde Hudeybiye vak'asını rivâyette şu başlığı koymuştur:

Rasûlullah (S), Hudeybiye zamânında (Medîne'den yola) çıktı. Yolun bir kısmına vardıklarında Peygamber, sahâbîlerine:

— *"Hâlid ibnu'l-Velîd bir takım Kureyş süvârîsi ile öncü ve gözcü olarak Ganîm mevkiindedir. Şimdi siz yolun sağ tarafını tutunuz!"* buyurdu.

Vallâhî Hâlid, Peygamber ile berâberindekilerin hareketini sezemedi. Nihâyet Hâlid, Peygamber ordusunun kaldırdığı kara tozu gördü de, hayvanını ayağı ile vurup koşturarak (Peygamber'in geldiğini) Kureyş'e bildirmek üzere sür'atle gitti. Peygamber de (sahâbîleriyle) yürüdü. Nihâyet Seniyye mevkiine gelmişti ki, oradan Kureyş (karargâhı) üzerine inilirdi. Peygamber'in binek devesi burada çöktü. İnsanlar:

— Kalk yürü, kalk yürü! diye azarlama yaptılar.

Fakat deve çökmekte ısrâr etti. Bu sefer insanlar:

— Kasvâ çöküp kaldı! Kasvâ çöküp kaldı! dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Kasvâ çöküp kalmaz; onun çökme huyu da yoktur. Fakat vaktiyle fîli* (Mekke'ye girmekten) *men' eden Allah, şimdi Kasvâ'yı men' etti"* buyurdu.

Bundan sonra Rasûlullah:

— *"Hayâtım elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Kureyş, Allah'ın* (Harem içinde) *muhterem kıldığı şeyleri ta'zîm kasdederek benden ne kadar müşkil istekte bulunursa, ben onu muhakkak onlara vereceğim"* buyurdu.

Sonra Kasvâ'yı sürdü. Hayvan hemen sıçrayıp kalktı. Râvî dedi ki: Bu defa Rasûlullah, Kureyş tarafından saptı da, nihâyet suyu az olan "Semed" kuyusu yolu üzerindeki Hudeybiye mevkiinin en sonuna indi. Bu az suyu, insanlar birer parça alıyor ve insanların orada eğlenip ikaamet etmeleri için su bırakmıyor da kuyunun suyunu kâmilen çekiyorlardı. Şimdi Rasûlullah'a susuzluktan şikâyet edildi. Bunun üzerine Rasûlullah ok mahfazasından bir ok çıkardı. Sonra onlara bu oku Semed kuyusuna koymalarını emretti. Vallâhi o anda kuyunun suyu coşmağa başladı. Suyun bu fışkırması, Rasûlullah'ın sahâbîleri oradan dönünceye kadar, onları suya kandırmak için devâm etti.

"Altıncı hicret yılının sonunda Hudeybiye gazâsı ve Rıdvân Bey'atı'nın zikri, Rasûlullah ile Suheyl ibn Amr arasında barış anlaşması."

Siyer âlimlerinin hiç ihtilâf etmeksizin beyânlarına göre Peygamber Hudeybiye seferine Medîne'den, altıncı hicret yılının Zu'l-Ka'de ayının ikisine tesâdüf eden bir pazartesi günü çıkmıştı. Zuhrî, Nâfi', Katâde, Mûsâ ibn Ukbe, Muhammed ibn İshâk gibi rivâyet ehli hareket gününü hep bu sûretle tesbît etmişlerdir (Aynî).

Rasûlullah ile sahâbîleri bu hâlde iken, Budeyl ibn Verkaa el-Huzâî, kendi kabîlesi olan Huzaa'dan birkaç kişi ile çıkageldi. (Mekke ve havâlîsindeki) Tihâme kabîleleri arasında Huzaalılar, öteden beri Rasûlullah'ın sırdaşı idiler. (Müslim olsun, müşrik bulunsun bütün Huzaalılar, Mekke'de olup biten herşeyi Rasûlullah'tan saklamazlar, gizlice bildirirlerdi -İbn İshâk-.) Budeyl gelince, Peygamber'e:

— (Haberiniz olsun! Kureyş'in) Ka'b ibn Luey ile Âmir ibn Luey kabîleleri Hudeybiye sularının en zengin kaynaklarına kondular. Sütlü ve yavrulu develeri (kadınları ve çocukları) da yanlarında bulunuyor. Şimdi ben onları bu hâlde bıraktım, geliyorum. Bunlar muhakkak size karşı harb edecekler, dedi.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Fakat biz hiçbir kimse ile harb etmek için gelmedik. Biz yalnız umre yapmak niyetiyle geldik. Bununla berâber harb, Kureyş'in maddî ma'nevî kuvvetlerini zayıflatmış ve onları zarara uğratmıştır. Eğer Kureyş arzû ederse, ben onlarla aramızda barış için bir müddet ta'yîn ederim. Onlar da benimle diğer müşriklerin arasını serbest bıraksınlar. Eğer ben Arablar'a gâlib olursam, Kureyş müşrikleri de insanların girdiği bu itâat yoluna girmek isterlerse* (kendi arzûlarıyle) *girebilirler. Şâyet ben* (müşriklerin sandıkları gibi) *Arablar'a gâlib gelmezsem, bu ihtimâle göre de müşrikler* (benimle harb etmek zahmetinden kurtulup) *rahata ererler.*

Eğer Mekkeliler böyle bir mütârekeyi kabûl etmez ve diğer Arablar'la beni kendi hâlimize bırakmayıp, müdâhale etmek isterlerse, hayâtım elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, şu müdâfaa ettiğim müslümânlık uğrunda başım vücûdumdan ayrılıncaya kadar Mekkeliler'e karşı cihâd edeceğim, bu muhakkaktır. Şu kesindir ki, (o zamân) *Allah, Kur'ân'daki nusrat va'dini yerine getirecektir".*

Bunun üzerine Budeyl, Rasûlullah'a:

— Şimdi ben senin bu söylediklerini muhakkak Kureyş'e teblîğ edeceğim, dedi.

Ve râvînin beyânına göre, gidip Kureyş karargâhına vardı. Ve:

— Şimdi ben yanınıza şu adamın yanından geliyorum. Onu şöyle bir söz söylerken işittik; eğer sizler bizim o sözleri sizlere arzetmemizi isterseniz arzederiz, dedi.

Kureyş'in beyinsizleri:

— Senin bize ondan birşey haber vermene ihtiyâcımız yoktur, diye karşıladılar.

Fakat içlerinden re'y sâhibi olan birisi:

— Haydi ondan söylerken işittiğin sözü getir, dedi.

Budeyl:

— Ben O'ndan şöyle şöyle sözleri söylerken işittim, diyerek, Peygamber'in söylediği sözleri birer birer anlattı.

Bunun üzerine Urve ibn Mes'ûd ayağa kalktı ve Kureyş'e şunları söyledi:

— Ey kavmim! Siz benim babam yerinde değil misiniz? diye sordu.

Kureyşliler:

— Evet, diye doğruladılar.

Bunun üzerine Urve ibn Mes'ûd:

— Ben de sizin oğlunuz [30] mesâbesinde değil miyim? dedi.

Onlar:

— Evet, diye tasdîk ettiler.

Sonra Urve:

— Sizler beni bir kabahat ile ittihâm ediyor musunuz? diye sordu.

Onlar buna da:

— Hayır, diye cevâb verdiler.

Bu defa Urve ibn Mes'ûd:

— Ukâz halkını size toptan yardıma çağırdığımı ve onların bu yardımdan çekinmeleri üzerine kendim âilem ve çocuklarımla ve bana itâat eden tâbi'lerimle size yardıma koştuğumu pekâlâ bilirsiniz değil mi? dedi.

Onlar da (bir ağızdan):

— Evet; biliriz, diye tasdîk ettiler.

(Bu te'mînâtları aldıktan sonra) Urve:

— Bu adam size hayır ve iyilik yolu gösteriyor. O yolu kabûl ediniz! Ve beni bırakınız O'na gideyim! dedi.

Mekkeliler:

— Haydi git, diye izin verdiler.

Urve ibn Mes'ûd, Peygamber'e geldi ve O'nunla olanları konuştu. Peygamber de Urve'ye, Budeyl'e söylediği sözlere benzer bir sûrette fikirler beyân etti. (Bu arada Peygamber: *"Bir mütâreke kabûl etmezlerse, Kureyş ile ölünceye kadar harb edeceğim"* buyurunca) Urve ibn Mes'ûd:

— Ey Muhammed! Sen kavminin kökünü kazıdığını farzetsek, ne düşünürsün, bana söyle! Senden evvel Arab'dan kendi kavmini toptan helâk eden bir kimse işittin mi? Ya mesele diğer şekilde meydana gelirse (Kureyş'in size ne kötü muâmele edecekleri, size gizli değildir). Vallâhi ben aranızda ileri gelenlerden bâzı kimseler görüyorum, bu muhakkak olmakla berâber, yine ben bir takım kabîlelerden top-

---

30 Ebû Zerr rivâyetinde böyle "Oğul" lâfzıyledir. Bâzı rivâyetlerde bu da yine "Baba" lâfzıyledir. Buna göre: "Ben de sizin babanız mesâbesinde değil miyim?" demiş, onlar da bunu tasdîk etmişlerdir.

lanmış karışık kimseler de görüyorum ki, bunlar harb sırasında kaçıp, Seni yalnız bırakabilecek kaabiliyettedirler, dedi.

Ebû Bekr, (Urve'nin, Peygamber'in sahâbîlerini harbden kaçmakla ittihâm etmesine dayanamadı da) Urve'ye:

— Haydi sen, Lât putunun fercini yala! Biz mi harbden kaçıp Rasûlullah'ı yalnız bırakacağız (hâşâ)! diye sövüp reddetti [31].

Urve:

— Bu kimdir? diye sordu.

Sahâbîler:

— Ebû Bekr'dir, dediler.

Urve:

— Dikkat et Ebû Bekr! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer üzerimde henüz ödeyemediğim bir iyiliğin olmasaydı, elbette ben de sana cevâb verirdim, dedi [32].

Râvî dedi ki: Urve, Peygamber'e söz söylemeye devâm etti. Ve (konuşma arasında Arab âdeti üzere) her söz söyledikçe eliyle Peygamber'in sakalını tutuyordu. Hâlbuki bu sırada Mugîre ibn Şu'be -ki Urve'nin kardeşinin oğludur-, başında miğfer ve yalın kılıç bir hâlde Peygamber'in başı üzerinde duruyor, O'nu koruyordu. Ve Urve her ne zamân Peygamber'in sakalına eliyle uzanıp okşamaya girişirse, derhâl Mugîre kılıcının kınının ucuyla Urve'nin eline vuruyor ve Urve'ye:

— Rasûlullah'ın sakalından elini çek! diyordu.

Mugîre'nin bu hareketi üzerine Urve başını kaldırdı da:

— Bu da kimdir? diye sordu.

Sahâbîler:

— Mugîre ibn Şu'be'dir, dediler.

Bunun üzerine Urve:

— Ey gaddâr! Ben hâlâ senin (Câhiliyet'teki) gadr ve hıyânetini ödemeye çalışmakla meşgûl değil miyim? dedi.

---

31 Lât, Kureyş'in ve Sakîf kabîlesinin ibâdet ettikleri putlardan biridir. Arablar arasında "Li-yamsas bazra ummihî = Anasının fercinin dilciğini emsin!" diye sövmek âdettir. Ebû Bekr de Urve'nin sahâbîlere kaçma isnâd etmesine çok öfkelendiği sırada, bu Arab âdetinden istifâde ve Urve'nin anası kadar ta'zîm ettiği Lât putunu, anası yerine âriyet ederek: "Haydi sen Lât putunun fercinin dilciğini em!" diye kaba bir sûrette sövmüş, onun sözünü reddetmiştir.

"البَظْر = *el-Bazru*": Bâ'nın fethi ve noktalı zâ'nın sükûnuyle avret fercinin iki dudaklarının arasında olan fazla ete denir ki, *Dîlâk* ve *Dilcik* ta'bîr olunur; cem'i "البُظُور = *el-Buzûr*" gelir.. *(Kaamûs Ter.)*.

32 Zuhrî'den gelen rivâyete göre Ebû Bekr'in Urve üzerindeki iyiliği, bir diyet mes'elesinden dolayı Urve borçlandığında, Ebû Bekr ona mühim bir yardımda bulunmuştu. Vâkıdî'nin rivâyetinde bu yardım, on deve vermek sûretiyle vukû' bulmuştu *(Fethu'l-Bârî)*.

Mugîre Câhiliyet'te Mâlik oğulları'ndan bâzı kimselerle yol arkadaşlığı yapmış ve yolda bunları öldürüp mallarını almış, sonra Medîne'ye gelip müslümân olmuştu [33]. (Bu malları Peygamber'e arzettiğinde) Peygamber:

— *"İslâm olmana gelince, bunu kabûl ediyorum. Mallara gelince* (bunlar gadrdır); *ben bunlardan hiçbir şeyi de* (alıcı) *değilim"* [34] buyurdu.

Sonra Urve, Peygamber'in sahâbîlerini iki gözü ile iyice tedkîke başladı. (Ve arkadaşlarına:)

— (Bu ne ta'zîmdir!) Vallâhi Rasûlullah ağzından birşey atarsa bu muhakkak sahâbîlerinden bir adamın avucuna düşüyor ve o adam bunu yüzüne ve bedenine sürüp ovalıyor. Onlara birşey emredince, sahâbîleri derhâl emrini yerine getirmeye koşuşuyorlar. Abdest aldığı zamân da abdest suyunun artanını almak için birbirlerini öldürmeye yaklaşıyorlar. Peygamber söz söylediği zamân, huzûrundaki bütün sahâbîler seslerini alçaltıyorlar (yânî O'na alçak sesle cevâb veriyorlar). O'nu ta'zîm için yüzüne dikkatle bakamıyorlar, dedi.

Müteâkıben Urve, Kureyş'in yanına geldi ve gördüklerini şöyle bildirdi:

— Ey kavmim! Vallâhi ben vaktiyle birçok meliklerin huzûruna sefîr olarak çıktım. Rûm meliki Kaysar'ın, Fars meliki Kisrâ'nın, Habeş meliki Necâşî'nin dîvânlarına elçilikle girdim. Vallâhi bunlardan hiçbir melikin adamlarını, Muhammed'in sahâbîlerinin Muhammed'i ta'zîm ettikleri derecede hükümdârlarını aslâ ta'zîm eder görmedim. Muhammed'in sahâbîleri, O'nun tükürüğü ile bile teberrük ediyorlar! O birşey emredince, O'nun sahâbîleri derhâl emrini yerine getirmeye koşuşuyorlar. O abdest aldığı zamân da, abdest suyunun fazlasını birbirlerinin üzerine yığılarak paylaşıyorlar. O söz söylediği zamân sahâbîleri hafîf bir sesle O'nu tasdîk edip cevâb veriyorlar. Muhammed'in sahâbîleri O'nu ta'zîm için, O'nun yüzüne dikkatle bakamıyorlar.

---

33 Rivâyete göre Mugîre ibn Şu'be, Sakîf'ten ve Mâlik oğulları'ndan bâzı kimselerle Mısır Meliki Mukavkıs'ı ziyâret etmek üzere Mekke'den çıkmış, Mukavkıs, Mugîre'nin arkadaşlarına ihsân etmiş, Mugîre'yi mahrûm bırakmış. Bundan içlenen Mugîre yolda, şarâb içildiği, arkadaşları sarhoş olup uyuduğu sırada bunları tamâmen öldürmüş ve mallarını alıp Medîne'ye gelerek müslümân olmuştu.

Mugîre'nin Sakîflılar'a yaptığı bu gadr üzerine Sakîflılar, Mugîre'nin âilesine karşı harbe giriştikleri sırada Urve müdâhele etmiş, Mugîre'nin öldürdüğü onüç kişinin diyetini ödemeyi üzerine almıştı; bu borcu ödemekle meşgûldü. Bunun için Urve, kardeşinin oğluna "Gaddâr" diyordu.

34 Çünkü müşriklerin malları yalnız harbde ve kahr üzerine ganîmet alınırsa halâl olurdu. Emân zamânında müşrik malını almak halâl değildi.

Şimdi Muhammed size güzel bir barış ve iyilik yolu arzetti. Bunu kabûl edin! dedi.

Bunun üzerine Kinâne oğulları'ndan birisi Kureyş'e hitâben:

— Beni bırakınız, bir kerre de Muhammed'in yanına ben gideyim, dedi.

Onlar da:

— Pekâlâ git! dediler.

Bu Kinânlı zât, Peygamber'in sahâbîlerine doğru giderken, Rasûlullah:

— *"Bu gelen fulân kimsedir. O öyle bir kabîledendir ki, onlar hacc ve umre kurbanlarını ta'zîm ederler. Gerdanlıklı kurban develerini bu zâtın gözü önüne salıverin!"* buyurdu.

Sahâbîler bütün kurbanlık develeri onun geleceği yolun üzerine salıverdiler; sahâbîler de yüksek sesle ***Lebbeyk, Allâhumme lebbeyk*** diyerek Kinânî'yi karşıladılar. Kinânî zât kurban develerini ve sahâbîlerin telbiye ile karşılamalarını görünce hayret ederek:

— ***Subhânallah!*** Bu zâtların Beyt'i ziyâretten men' edilmeleri, bunlara yakışmayan bir harekettir, dedi.

Kureyş'in yanına döndüğünde de:

— Ben bunların umre için kesecekleri kurban develerini kılâdelenmiş ve alâmetlendirilmiş bir hâlde gördüm. Ben bunların Beyt'i ziyaretten men' edilmelerini uygun görmem, dedi.

Sonra Kureyşliler arasından Mıkrez ibn Hafs denilen birisi kalktı ve:

— Bana müsâade edin de Muhammed'e bir de ben gideyim, dedi.

Onlar da:

— Haydi git! dediler.

Mıkrez sahâbîlere doğru gelirken, Peygamber (S):

— *"Şu gelen Mıkrez'dir, gaddâr bir kimsedir"* buyurdu.

Mıkrez Peygamber ile konuşmağa başladı. Peygamber ona söz söyleyeceği sırada, Suheyl ibn Amr çıkageldi.

Râvî Ma'mer dedi ki: Bana Eyyûb es-Sahtiyânî, İbn Abbâs'ın âzâdlısı İkrime'den haber verdi ki, Suheyl ibn Amr gelince, Peygamber bu isim ile tefe'ül ederek, sahâbîlere:

— *"Artık işiniz size bir dereceye kadar kolaylaştı"* buyurdu.

Ma'mer ibn Râşid dedi ki: ez-Zuhrî, kendi hadîsinde şöyle dedi: Suheyl ibn Amr gelince, Peygamber'e:

— Haydi (yazı malzemesi) getir; bizimle sizin aranızda bir barış mektûbu yaz! dedi.

Bunun üzerine Peygamber yazı yazacak olan kâtibi (Alî ibn Ebî Tâlib'i) çağırdı. Ve:

— ***"Bismillâhirrahmânirrahîm yaz!"*** buyurdu.

Suheyl (Câhiliyet koruyuculuğu sevkı ile) Peygamber'e:

— ***Rahmân*** ismine gelince, vallâhi ben onun mâhiyetini bilmiyorum. Fakat vaktiyle Senin de yazdırdığın gibi ***"Bismikellâhumme*** (= Yâ Allah, Senin isminle yazmağa başlarım)" diye yaz! dedi [35].

Müslümânlar da bir ağızdan:

— Vallâhi biz onu yazmayız, ancak ***Bismillâhirrahmânirrahîm*** yazılmasını isteriz, dediler.

Peygamber (Alî'ye hitâben):

— *"Haydi* ***Bismikellâhumme*** *yaz!"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Bu, Muhammed Rasûlullah'ın, üzerinde barış andlaşması yaptığı hükümler kitâbıdır"* diye yazmasını emretti.

Bu sefer de Suheyl (buna karşı koyarak):

— Vallâhi biz Senin Allah'ın Rasûlü olduğunu biliyor ve tasdîk ediyor olaydık, biz Seni Beyt'ten men' etmez ve Sana karşı harbe girişmezdik. Fakat Sen "Muhammed ibn Abdillah" yaz! dedi.

Bu teklîf üzerine Peygamber:

— *"Vallâhi siz yalanlasanız da ben şübhesiz Allah Rasûlü'yüm"* buyurdu ve Alî bin Ebî Tâlib'e: *"Haydi* (Rasûlullah lâfzını sil de) *Muhammed ibn Abdillah yaz!"* diye emretti.

(Alî: Vallâhi ben Sen'in Rasûlullah unvânını kat'iyyen silmem, dedi. Bunun üzerine Peygamber kitâbı eline alıp o ta'bîri sildi ve Muhammed ibn Abdillah yazdırdı.) [36]

ez-Zuhrî şöyle demiştir: Peygamber'in gerek *Besmele*'nin, gerek barış mektûbunun unvânının yazılma sûreti hakkında Suheyl ibn Amr'ın teklîflerine uyması, Peygamber'in evvelce: ***"Kureyş, Allah'ın Harem içinde muhterem kıldığı şeyleri ta'zîm kasdederek, benden ne kadar müşkil istekte bulunursa bulunsun, ben onu muhakkak onlara vereceğim"*** sûretinde verdiği kararın netîcesi ve tecellîsidir.

Barış yazısının başlığı: "Yâ Allah, Sen'in isminle başlarım.. Bu Muhammed ibn Abdillah'ın üzerinde barış andlaşması yaptığı hüküm-

---

35 Hakîkaten Peygamber, İslâm'ın başlangıcında Arablar'ın Câhiliyet devrinde yazdıkları gibi, yazıların başlığında *"Bismikellâhumme"* kullanırdı. Sonra en-Neml âyeti denilen ***"İnneha min Süleymâne ve innehu bismillahirrahmânirrahîm = O gerçek Süleymân'dır ve o, hakîkaten Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyledir"*** (en-Neml:30) âyeti indikte ***Bismillâhirrahmânirrahîm*** yazılmaya başlandı. İşte bu sebeble Suheyl: Vaktiyle Senin de başlık olarak kullandığın *Bismikellâhumme* yazılsın, demiştir.

36 Bu iki parantez arasındaki kısım, Buhârî'nin Sulh Kitâbı'nın 9. bâbındaki 13 rakamlı hadîste böylece sâbit olmuştur. Onun için burada onu bu şekilde göstermekte bir be's görmedik.

ler kitâbıdır" sûretinde kararlaşıp, böyle yazıldıktan sonra, Peygamber anlaşma şartlarını teklîf ederek, Suheyl ibn Amr'e:

— *"Siz bizimle Beyt arasını serbest bırakacaksınız; biz de Beyt'i tavâf edeceğiz"* buyurdu.

Suheyl bu teklîfe de i'tirâz edip:

— Vallâhi sizinle Beyt arasını boş bırakamayız. Çünkü Arab milleti cebren ve kahren isti'lâ olunduk diye hakkımızda dedikodu eder; şu kadar ki, bu boşaltma işi gelecek seneden i'tibâren başlasın, dedi.

Ve (bu sûret kabûl olundu da) Alî bunu yazdı.

Şimdi Suheyl ibn Amr da şu maddeyi teklîf etti:

— Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse Sen'in dîninde olsa bile, onu bize geri vereceksin! dedi.

Bu teklîfe müslümânlar hayret ederek:

— *Subhânallah!* İslâm câmiasına sığınan bir müslümân, müşriklere nasıl geri verilir? dediler.

Onlar bu hâlde iken, Suheyl ibn Amr'ın oğlu Ebû Cendel, ayakları bukağılı olarak seke seke çıkageldi. (Ebû Cendel müslümân olmuş, bu yüzden Mekke'de habs olunmuştu.) Mekke'nin aşağısındaki habsedildiği yerden kaçmış ve nihâyet kendisini müslümânlar arasına atmıştı. Bunun üzerine Suheyl:

— İşte yâ Muhammed! Sana karşı imzâ edeceğim anlaşmanın birinci maddesi uyarınca bunu bana geri vermelisin! dedi.

Peygamber:

— *"Biz barış yazısını henüz yazıp bitirmedik* (imzâ etmedik)" buyurdu.

Suheyl:

— O takdîrde vallâhi ben de Sen'inle hiçbir madde üzerinde barış anlaşması yapmam, dedi.

Peygamber:

— *"Haydi şu Ebû Cendel'i bana bağışla da imzâ et"* buyurdu.

Suheyl:

— Ben bunu Sana bağışlamayı aslâ câiz görmem, diye reddetti.

Peygamber:

— *"Hayır, bu işi benim hatırım için yap!"* buyurdu.

Suheyl ısrâr edip:

— Aslâ yapmam, dedi.

Mıkrez ibn Hafs da (temsîlci olduğu için) Peygamber'e hitâben:

— Bunu Sana câiz kıldık, dedi. (Fakat imzâya yetkili olan Suheyl kabûl etmedi.) [37]

---

37 İslâm târihinin mühim bir dönüm noktası olan Hudeybiye barış yazısını Kureyş

Şimdi Ebû Cendel, babasının inadından üzülerek:

— Ey Müslümânlar cemâati! Müslümân olarak geldiğim hâlde şimdi ben müşriklere geri mi veriliyorum? Benim karşılaştığım şu kötü hâli görmüyor musunuz? diye haykırdı.

Hakîkaten zavallı Ebû Cendel, Allah yolunda Kureyş'in şiddetli işkencesiyle azâb olunmuştu.

(İbn İshâk burada şu ziyâdeyi rivâyet etmiştir: Rasûlullah: *"Yâ Ebâ Cendel! Sabr et, Allah'tan ümîdli ol! Biz müslümânlar mağdûr ve mağlûb olmayız. Yüce Allah yakında sana da kurtuluş yolu bahşedecektir"* buyurdu.) [38]

Bu müşkil vaziyetten üzülen Umer ibnu'l-Hattâb şöyle demiştir: Bunun üzerine ben Peygamber'e vardım ve:

— Sen Allah'ın hakk peygamberi değil misin? dedim.

Peygamber:

— *"Evet, Allah'ın hakk peygamberiyim!"* buyurdu.

Ben:

— Biz müslümânlar hakk üzerinde; düşmanlarımız ise bâtıl üzerinde bulunmuyorlar mı? dedim.

Peygamber:

— *"Evet, öyledir"* buyurdu.

Ben:

— O hâlde dînimiz hakkında bu aşağılık hâli niçin kabûl ediyoruz? dedim.

Peygamber:

— *"Muhakkak sûrette ben Allah'ın Rasûlü'yüm ve ben* (bu anlaşmayı kabûl etmekle) *Allah'a isyân etmiş değilim. Allah benim yardımcımdır!"* buyurdu.

Ben yine:

— Vaktiyle Sen bize: *"Yakında Ka'be'ye varıp tavâf edeceğiz!"* diye haber vermez miydin? dedim.

Rasûlullah:

---

adına imzalayan Suheyl ibn Amr, Kureyşli ve Âmirî'dir. Kureyş'in en belîğ ve hakîm hatîblerinden sayılır. Mekke fethi sırasında müslümân olmuş ve Peygamber kendisine Huneyn ganîmetlerinden büyük bir pay vermiştir. Bu zât kâfir iken Mekke'de Peygamber aleyhine hutbe yapardı. Bedir'de esîr düştüğü zamân, Umer bu fırsattan istifâde, Peygamber'e: Müsâade et de aleyhimize söylediği sözlerin cezâsı olarak Suheyl'in iki ön dişlerini sökeyim de aleyhimize bir daha hutbe yapmasın, demişti. Peygamber buna izin vermeyip, onun ileride İslâm lehine hutbe yapacağını bildirmişti. Bu, gerçekleşmiştir. Suheyl, Umer zamânında Şâm fethi sırasında bütün âilesiyle berâber şehîd olmuştur.

38 Kastallânî, *İrşâdu's-Sârî...*, IV, 433; hadîse âid şerhin içinde.

— *"Ben sana* (vakit ta'yîn ederek) *'Bu sene varıp tavâf edeceğiz!' diye haber verdim mi?"* buyurdu.

Ben de:

— Hayır, dedim.

Rasûlullah:

— *"Muhakkak sen* (yakın zamânda) *Beyt'e varıp onu tavâf edeceksin"* buyurdu.

Umer ibn Hattâb dedi ki: Bunu müteâkıb ben, Ebû Bekr'e vardım ve:

— Yâ Ebâ Bekr! Bu adam Allah'ın hakk peygamberi değil midir? dedim.

Ebû Bekr de:

— Evet, hakk peygamberidir, dedi.

Ben:

— Biz müslümânlar hakk üzerinde; düşmanlarımız bâtıl üzerinde bulunmuyor mu? dedim.

O da:

— Evet öyledir, diye cevâb verdi.

Ben tekrâr:

— Öyle ise niçin biz dînimize küçüklük veriyoruz? dedim.

Ebû Bekr:

— Behey adam! Muhammed muhakkak Allah'ın Rasûlü'dür. O, Rabb'ine âsî değildir. Allah O'nun yardımcısıdır. Sen hemen O'nun emrine sarıl! Vallâhi Muhammed hakk üzeredir, dedi.

Ben tekrâr:

— O bize Medîne'de *"Beyt'e varacağız, tavâf edeceğiz"* demedi mi? diye sordum.

Ebû Bekr:

— Evet öyledir. Fakat sana "Bu sene varıp tavâf edersin" diye mi haber verdi? dedi.

Ben de:

— Hayır, dedim.

Ebû Bekr:

— (Dur bakalım!) Sen muhakkak yakın bir zamânda Beyt'e varıp onu tavâf edeceksin! dedi.

ez-Zuhrî dedi ki: Umer (R): Bu i'tirâzlarımdan dolayı keffâret olarak sonra birçok iyi işler yapmışımdır, demiştir.

Râvî dedi ki: Rasûlullah barış andlaşmasının yazım ve imzâsını bitirip ayrıldığı zamân, sahâbîlere [39]:

---

39 Barış andlaşması yazıldıktan sonra içindekilere müslümânlardan Ebû Bekr, Umer ibn Hattâb, Alî ibn Ebî Tâlib, Abdurrahmân ibn Avf; müşriklerden de Mıkrez ibn Hafs şâhid yapılmıştır (İbn Hişâm, *es-Sîre*).

— *"Haydi artık kalkın, kurbanlarınızı kesip, başlarınızı tıraş edin!"* buyurdu.

Râvî dedi ki: Vallâhî sahâbîlerden bir kişi olsun kalkmadı. Hattâ Rasûlullah bu emri üç kerre söyledi. Sahâbîlerden hiçbirisi kalkmayınca, Rasûlullah zevcelerinden Ümmü Seleme'nin yanına girdi ve sahâbîlerden gördüğü kayıdsızlığı ona söyledi [40].

Ümmü Seleme:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bu emri yerine getirmek istiyor musun? O hâlde şimdi dışarı çık, sonra tâ kurbanlık develerini kesinceye ve berberini çağırıp, o seni tıraş edinceye kadar sahâbîlerinden hiçbirisine bir kelime bile söyleme! dedi [41].

Bunun üzerine Peygamber, Ümmü Seleme'nin yanından çıktı ve sahâbîlerinden hiçbirisi ile konuşmayarak, umre ibâdetlerini yerine getirdi. Kurbanlık develerini kesti ve berberi (Huzaalı Hırâş ibn Umeyye'yi) çağırıp tıraş oldu. Sahâbîler Peygamber'i bu hâlde görünce, onlar da hemen kalkarak kurbanlarını kestiler, birbirlerini tıraş etmeye başladılar, hattâ (icâbet çabukluğunun meydana getirdiği sıkışıklıktan) birbirlerini öldüreyazdılar.

Rasûlullah tıraş olduktan sonra huzûruna bir takım mü'min kadınlar geldi. Bu husûsta, yânî kadınlar husûsunda yapılacak işleri öğretmek için de Yüce Allah şu âyetleri indirdi: ***"Ey îmân edenler, mü'min kadınlar muhâcirler olarak size geldikleri zamân onları imtihân edin. Allah onların îmânlarını daha iyi bilendir ya. Fakat siz de mü'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz, onları kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara halâl değildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Sarf ettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdîrde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir kadınların ismetlerini nikâhınızda tutmayın..."*** (el-Mümtehıne: 10).

Bu âyetin inmesi üzerine Umer, müşrik hâlde bulunan iki karısını boşadı. Bunlardan birisini (Kureybe'yi) Muâviye ibn Ebî Sufyân, diğerini de Safvân ibn Umeyye zevceliğe aldı.

Sonra Peygamber (S) Medîne'ye döndü. Akabinde Kureyş'in yemînli dostu olan Ebû Basîr (Utbe es-Sakafî) müslümân olarak geldi. Bunu istemek üzere de Kureyş iki kişi gönderdi. Bunlar Peygamber'e:

— Bize karşı imzâ ettiğin ahdi hatırlatırız, dediler.

Peygamber de (muâhede gereğince) Ebû Basîr'i bu iki kişiye ge-

---

40 Sahâbîler'in Peygamber'in emrine icâbet etmekte ağır davranmaları, şartlarını ağır buldukları bu barışın bir vahiy ile ibtâl edilmesi ve böylece kendileri için umre ibâdetinin yapılması müyesser olması ümîdine dayanıyor idi. Ve şübhesiz Peygamber'e karşı muhâlif bir hareket mâhiyetinde değildi. Peygamber'in emri mutlak idi; binâenaleyh hemen acele yerine getirilmesi gerekmediği sahâbîlerce bilinmişti.

ri verdi. Bunlar Ebû Basîr ile yola çıktılar. Nihâyet Zu'l-Huleyfe'ye eriştiler. (Dağarcıklarındaki) hurmadan bir mikdârını yemek için oraya indiler. Ebû Basîr bu iki kişiden birisine (Huneys'e):

— Yâ Fulân! Vallâhi ben senin şu kılıcını emîn ol çok güzel görüyorum, dedi.

(Kılıcın sâhibi olan) o birisi de, kılıcı kınından çekip:

— Evet, vallâhi bu kılıç çok iyidir. Onu ben birçok kerre tecrübe ettim, dedi.

Ebû Basîr de:

— Müsâade et de bakayım, dedi.

Ve bir fırsat bulup elinden aldı. Hemen de Huneys'e vurdu. Huneys nihâyet öldü. Öbür arkadaşı (bir rivâyette Huneys'in kölesi Kevser) kaçarak tâ Medîne'ye vardı. Mescide koşarak girdi. Rasûlullah onun telâşla koşup geldiğini görünce:

— *"Muhakkak bu adam bir korku görüp geçirmiştir"* buyurdu.

Kevser, Peygamber'e yaklaşınca, O'na:

— Vallâhi sâhibim öldürüldü. (Men' etmezseniz) muhakkak ben de öldürüleceğim, dedi.

Bu sırada Ebû Basîr de geldi ve:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Vallâhi Allah sana ahdini îfâ ettirdi; beni müşriklere geri verdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı, dedi.

Bunun üzerine Peygamber, sahâbîlere hitâben:

— *"Anası helâk olası Ebû Basîr'e hayret olunur! Bu adam harb gelberisidir, eğer bunun fikrine yardım eden bulunsa* (o fırın karıştırır gibi harbi ateşleyecek, sulhü bozacak)*!"* buyurdu.

Ebû Basîr Peygamber'in bu sözlerini işitince kendisini müşriklere hemen geri vereceğini anladı. Peygamber'in yanından çıktı ve deniz sâhiline kadar kaçtı; "Iys" mevkiine yerleşti [42].

Râvî dedi ki: Suheyl'in oğlu Ebû Cendel de (yetmiş süvârî müslümân ile birlikte) müşrikler arasından kaçarak Ebû Basîr'e katıldı. Şimdi artık müslümân olan herkes, Kureyş arasından ayrılarak Ebû Basîr'e katılmaya başladı. Nihâyet Ebû Basîr'in başında mühim bir kuvvet toplandı. Vallâhi bunlar, Kureyş'in Şâm'a bir ticâret kaafilesinin gittiğini duyar duymaz, hemen onları çevirirlerdi. Kendilerini öldürüp mallarını alırlardı.

---

41 Ümmü Seleme'nin müstesnâ zekâ ve fazîleti bu hâdiseden pek açık olarak anlaşılır. Bunu İmâmu'l-Harameyn *Nihâye*'de: "Ümmü Seleme'nin Hudeybiye'de gösterdiği dirâyet ve fetâneti İslâm târîhinde hiçbir kadın göstermemiştir, denildiğini" kaydederek pek güzel belirtmiştir (İbn Hacer, Kastallânî).

42 "العيص = el-Iys", Şâm'a giden Mekkeliler'in yolu üzerinde bir mevki'dir.

Kureyş, kendisini korkutan bu vaziyet üzerine Peygamber'e (Ebû Sufyân'ı husûsî yetki ile) gönderdi. Şimdi Kureyş, Peygamber'den Allah rızâsı için ve aradaki yakınlığa hürmeten Ebû Basîr cemâatinin baskın ve yağmalarının men' edilmesini ricâya başlamıştı. "Artık bundan böyle Mekke'den Medîne'ye kim giderse emîndir (geri getirilmeyecektir)" diye haber gönderdiler.

Peygamber (S), Ebû Basîr cemâatine mektûb gönderdi (Medîne'ye gelmelerini bildirdi) [43].

Bunun üzerine Yüce Allah şu âyetleri indirmiştir:

"O, sizi Mekke'nin karnında, onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyle görücüdür. Onlar, küfreden, sizi Mescidi Hâram'dan ve alıkonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasından men' edenlerdir. Eğer (Mekke'de) ***kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek çiğneyip de o yüzden size bir vebâl isâbet edecek olmasaydı*** (Allah size fetih için elbette izin verirdi). ***Bunu, kimi dilerse onu rahmetine kavuşturmak için yaptı. Eğer onlar, seçilip ayrılmış olsalardı, biz onlardan küfredenleri muhakkak elem verici bir azâba uğratmıştık bile. O küfredenler kalblerine o taassubu, o câhillik taassubunu yerleştirdiği sırada idi ki, hemen Allah, Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine ma'nevî kuvvetini indirdi; onları takvâ sözü üzerinde durdurdu. Onlar da buna çok lâyık ve buna ehil idiler. Allah herşeyi hakkıyle bilendir"*** (el-Feth: 24-26) [44].

Müşriklerin hamiyyetleri: Muhammed'in Allah'ın Peygamberi olduğunu ikrâr etmemeleri, ***Bismillahirrahmânirrahîm***'i ikrâr etmemeleri, müslümânlarla Beyt arasına engel olmalarıdır.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: ***"Maarratun"***, uyuz illeti demek olan "el-Urrun"dur. ***"Tezeyyelû"***, ayrılıp seçilselerdi demektir. "Hameytu'l-kavme" demek, "onları koruma olarak men' ettim" de-

---

43 Peygamber'in bu mektûbu Ebû Basîr'e ulaştı, fakat bu ateşli mücâhid ölmek üzere idi. Okudu ve mektûb elinde olduğu hâlde rûhunu teslîm etti. Ebû Cendel, bu kahraman başkanını öldüğü yere gömdü ve kabrinin yanına bir mescid inşâ etmek sûretiyle son vazîfesini de yerine getirdi.

Zuhrî, sonra Ebû Cendel'in berâberindekilerle birlikte Medîne'ye geldiğini ve mücâhid olarak Şâm'a gidinceye kadar Medîne'den ayrılmadığını ve Umer zamânında, Şâm'ın fethi sırasında şehîd olarak vefât ettiğini rivâyet etmiştir. (Mûsâ ibn Ukbe'nin Zuhrî'den rivâyeti-İbn Hacer).

44 Bu âyetler, Hudeybiye hadîsinde Ebû Basîr vak'asının arkasından zikrolunduğuna göre, zâhiren Ebû Basîr hakkında indiği zannolunabilir; fakat bunda düşünmeye meydan vardır. Meşhûr olan, bunların, Kureyş'ten müslümânları ansızın yakalamak isteyen, fakat müslümânlarca yakalanıp Peygamber'e getirilen seksen silâhlı kişi hakkında indiğidir. Peygamber bu baskıncı müşrikleri affetti. Mekkeliler bunun üzerine barışa yöneldiler.

Bu hadîsi Müslim ve diğerleri rivâyet etmiştir (Kastallânî).

mektir. Ve "Ahmeytu'l-hımâ", "onu içine girilmez bir koruluk yaptım" demektir. Kendisini iyice kızdırdığım zamân: "Ahmeytu'l-hadîde" ve "Ahmeytu'r-racule" derim [45].

Ve Ukayl, ez-Zuhrî'den söyledi: Urve şöyle demiştir: Bana Âişe (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) mü'min kadınlardan hicret edip gelenleri (yemîn vererek ve diğer delîller ve emârelere bakarak) imtihân ederdi.

ez-Zuhrî dedi ki: Bize şu haber ulaştı: Yüce Allah, müşriklerin mü'min olup da hicret etmiş bulunan kadınlarına yaptıkları mehir harcamalarını onlara geri vermeleri (el-Mümtehıne: 10) âyetini indirdiği ve yine bu âyette ***"Kâfir kadınları nikâhlarında tutmamalarını"*** müslümânlar üzerine hükmedince, Umer, henüz müşrik hâlde bulunan iki karısını birden boşamıştır. Bunlardan birisi Kureybe -yâhud Karîbe- bintu Ebî Umeyye [46], diğeri de Ümmü Kulsüm ibnetu Cervel el-Huzâî'dir -ki bu kadın Abdullah ibn Umer'in anasıdır-. Bu boşama akabinde Kureybe'yi Muâviye ibn Ebî Sufyân zevceliğe almış; diğer kadın Ümmü Kulsüm'ü de Ebû Cehm zevceliğe almıştır (ki o sırada Muâviye ile Ebû Cehm müşrik hâlde idiler).

Kâfirler -***"Sarfettiğinizi isteyin, kâfirler de sarfettiklerini istesinler"***(el-Mümtehıne:10) âyeti gereğince- müslümânların, zevcelerine yaptıkları harcamaları ödemeyi ikrâr ve kabûl etmekten çekindikleri zamân Yüce Allah: ***"Eğer zevcelerinizden bir şey sizden kâfirlere kaçar da, siz de muhârebede ganîmete kavuşursanız, zevceleri gitmiş olan müslümânlara harcadıkları*** (mehir) ***kadar verin..."***(el-Mümtehine:11) âyetini indirdi. Bu âyetteki ***"el-Akbu"***, müslümânların, karısı müslümânlara hicret etmiş olan kâfir erkeklere ödeyecekleri masraftır. İşte Allah, müslümânlardan karısı dînden çıkarak kâfirlere gitmiş olan kimselere de, kâfirlerin müslümânlara hicret etmiş olan kadınlarına vermiş oldukları mehrin benzerinin verilmesini emretti. Fakat biz îmân etmesinden sonra dîninden dönmüş hiçbir muhâcir kadın bilmiyoruz [47].

ez-Zuhrî şöyle dedi: Yine bize ulaştı ki, Ebû Basîr ibnu Esîd es-Sakafî, Peygamber'in huzûruna bu barış müddeti için bir mü'min muhâcir olarak gelmiştir. Bunun üzerine el-Ahnes ibnu Şerîk de Peygamber'e bir mektûb yazıp, Ebû Basîr'i (barış maddesi gereğince ken-

---

45 Bu, Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nushasında vardır. Burada Buhârî, Ebû Ubeyde'nin *Mecâzu'l-Kur'ân*'ından bu âyetlerdeki bâzı garîb lâfızların tefsîrini vermektedir.

46 Bu kadının adı hem kâf'ın dammesi, hem de fethası ile zabtolunmuştur. Yânî bu kadının ismi Kureybe ve Karîbe şeklinde okunmuştur.

47 Bu, ez-Zuhrî'nin sözüdür. Bununla şuna işâret etmek istemiştir: Âyette iki cânibe nisbetle zikrolunan muâkaba, ancak bir tek cânibden vâkı' olmuştur. Çünkü mü'min kadınlardan hiçbirinin müşriklere kaçtığı bilinmemiştir. Ama bunun aksi olmuştur, yânî müşrik kadınlar müslümânlara kaçmışlardır (İbn Hacer).

dilerine) geri göndermesini istiyordu. Bu iş için iki de adam gönderdiler.. diyerek yukarıda geçen hadîsi zikretti [48].

١٦ ــ بابُ الشُّرُوطِ فِي الْقَرْضِ

16- ÖDÜNÇ VERMEK HUSÛSUNDAKİ ŞARTLAR BÂBI

١٩ ــ وقال اللَّيْثُ حدّثني جَعْفَرُ بنُ رَبيعَةَ عنْ عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ هُرْمُزَ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ أنَّهُ ذَكَرَ رَجُلاً سأَلَ بَعْضَ بَنِي إسْرَائِيلَ أنْ يُسْلِفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ فَدَفَعَهَا إلَيْهِ إلَى أجلٍ مُسَمّى وقال ابنُ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنهما وعَطَاءٌ إذَا أجَّلَهُ فِي الْقَرْضِ جازَ *

19-....... Ebû Hureyre (R) tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle zikretmiştir: *"Bir kimse İsrâil oğulları'nın bâzısından ödünç olarak ken-*

48 Bu uzun hadîsin başlığa uygunluğu, bunda harb ehli olan müşriklerle barış anlaşması ve şartlarının yazılması bulunması yönündendir. Bu, şöyledir:

Peygamber bu Hudeybiye seferinde harb ehli olan Mekkeliler'le barış anlaşması yapmış ve kendisi ile onlar arasında bir takım şartları da yazmıştır (Aynî).

Hudeybiye barış andlaşmasının ve şartlarının yazılma tarzının zamânımızdaki devletler hukûku kaaidelerine göre değerlendirilmesini Mahmûd Es'ad Efendi'nin *Târîh-i Dîn-i İslâm* adlı eserinin "Medeniyet" cildinden özetleyerek ve sâdeleştirerek nakledelim:

"Hudeybiye barış anlaşmasının devletler hukûku bakımından ehemmiyeti: Müslümânlar ile Kureyş arasında akdedilen bu barış anlaşması, hicretin altıncı senesinin tesâdüf ettiği 628 milâdî senesinde imzâ edilmiş olduğundan, kıdemi (yânî eskiliği) yönünden ehemmiyeti hâiz olduğu gibi, mezhebî ve siyâsî muâhede olmak hasebiyle de devletler hukûku yönünden incelenmeye lâyıktır. Bilhassa şu dört yönü nazar-ı dikkate isâbet eder:

Birincisi, yazılma tarzında teşrîfât kaaidelerine ve merâsime riâyet edilmesi ve selîsliği ile berâber, vecîz bir yolda yazılmış olmasıdır. Şöyle ki buna Allah'ın ismiyle başlanmıştır. Zamânımızda akdedilen muâhedelerde de bu kaaide yürürlüktedir. Bundan sonra: "Bu, üzerinde Muhammed ibn Abdillah ile Suheyl ibn Amr'ın anlaştıkları hükümler kitâbıdır" fıkrasıyle maksada girilmiş, bundan sonra da iki tarafa âid karşılıklı taahhüdler aynı lâfızlar tekrar edilerek ileride kötü tefsîre uğratılmak ihtimâli ortadan kaldırılmıştır. Bu usûl bu zamânda da böyledir.

İkincisi; on senelik muvakkat bir mütârekeyi ihtivâ etmesi ve bu yoldaki son muâhedelerde görülen kaaidelere ve şartlara uygun bulunması.

Üçüncüsü; iki taraftan ilticâ edenlerin geri verilmesi hükmü ile, bu imtiyâzın yalnız Kureyş ferdlerine tahsîs edilmesidir. Hakîkaten mültecînin geri verilmesi Arab ahlâk ve âdetinde makbûl birşey değilse de, burada maksad yalnız İslâm'a girme olduğundan, Peygamber'in bunu kabûle tenezzül buyurması, yüceliği güneş gibi âşikâr olan İslâm Dîni'nin bu gibi mâni'lere karşı her türlü te'sîrden ârî olduğunu gösterme hikmetine dayalı idi. Anlaşmanın işte bu hükümleri

disine bin dînâr vermesini istedi. O da bu parayı belli bir müddet sonunda ödemesi şartıyla ona verdi..." (Borç alanın bu parayı bir odun içine koyup denize atması sûretiyle ödemesi hadîsi) [49].

Abdullah ibn Umer ile Atâ ibn Ebî Rebâh: Ödünç vermede, borç veren kimse belli bir müddet ta'yîn ettiği zamân, bu müddet ta'yîni ile ödünç vermek câiz olur, demişlerdir [50].

١٧ــ بابُ المُكَاتَبِ وما لاَ يَحِلُّ مِنَ الشُّرُوطِ الَّتِي تُخَالِفُ كِتَابَ اللَّهِ.
وقال جَابِرُ بنُ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما فِي المُكَاتَبِ شُرُوطُهُمْ بَيْنَهُمْ.
وقال ابنُ عُمَرَ أَوْ عُمَرُ رضى اللَّهُ عنهما كُلُّ شَرْطٍ خالَفَ كِتَابَ اللَّهِ
فَهْوَ بالطِلٌ وإنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ. وقال أَبُو عبدِ اللَّهِ يُقَالُ عنْ كِلَيْهِمَا
عنْ عُمَرَ وابنِ عُمَرَ

17- HÜRRİYETİ SATIN ALMA YAZIŞMASINA BAĞLANAN KİMSENİN HÜKMÜ İLE ALLAH'IN KİTÂBI'NA AYKIRI NEVİ'DEN HALÂL OLMAYAN ŞARTLAR(IN HÜKMÜ) BÂBI

Câbir ibn Abdillah (R) hürriyeti satın almaya bağlanan hakkında: Bu hürriyeti satın alma mukaavelesine bağlananlar ile bunların efendileri arasındaki şartlar mu'teberdir, demiştir [51].

İbn Umer yâhud Umer (R) de: "Allah'ın Kitâbı'na muhâlif olan her şart, yüz kerre şart kılınsa da bâtıldır. Hiçbir hüküm ifâde etmez" demiştir.

Ebû Abdillah Buhârî: Bu söz her ikisinden: hem

---

zamânımızdaki "Suçluları geri verme" kaaidesine uygun olmadığı açıktır. Ancak şimdiki usûl nice tecrübeler ve incelemeler netîcesinde meydana gelen bir keyfiyettir.

Dördüncüsü: Diğer kabîlelere "Muhayyerlik hakkı" verilmesidir ki, isterlerse Peygamber'in emânına, isterlerse Kureyş'in ahdine girmekte muhayyer bırakılmışlardır. Eski zamânlarda tamâmen mechûl olan bu "Muhayyerlik hakkı" mes'elesi, bu asırda Avrupa devletler hukûkuna girmiş ve pek büyük bir ehemmiyet kazanmıştır" (Kâmil Mîrâs, *Tecrîd Ter.*, VIII, 205-206).

49 Buhârî bu hadîsi Zekât ve Ödünç Verme'de, Kefâlet bölümlerinde getirmişti. Hadîsin başlığa delîlliği açıktır.

50 İbn Umer ve Atâ'nın bu sözleri Ödünç Verme Kitâbı'nda senedli olarak geçmiştir.

51 Câbir'in bu sözünü Sufyân es-Sevrî, Farâiz Kitâbı'nda senediyle rivâyet etmiştir.

Umer'den, hem de İbn Umer'den olmak üzere söyleniyor, dedi [52].

٢٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيي عَنْ عَمْرَةَ عنْ عَائِشَةَ رضي اللّهُ عنها قَالَتْ أَتَتْهَا بَرِيرَةُ تَسْأَلُها فِي كِتَابَتِهَا فقالَتْ إنْ شِئْتِ أَعْطَيْتُ أَهْلَكِ ويَكُونُ الوَلاَءُ لى فَلَمَّا جَاءَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلَّمَ ذَكَّرْتُهُ ذلِكَ قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم ابْتاعيها فأَعْتِقِيهَا فَإِنَّمَا الوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ثُمَّ قَامَ رسولُ اللّهِ ﷺ عَلَى المِنْبَرِ فقال ما بالُ أقْوامٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللّهِ من اشْتَرَطَ شَرطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللّهِ فَلَيْسَ لَهُ وإنِ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ *

20-....... Âişe (R) Berîre'nin kendisine geldiğini ve kendisinden hürriyetini satın alma yazışması husûsunda yardım istediğini zikretti. Âişe, Berîre'ye:

— "Eğer istersen ben senin sâhiblerine bu bedeli vereyim, ve senin üzerindeki velâ da benim olur, dedi.

Âişe dedi ki: Rasûlullah (S) gelince bunu kendisine hatırlattım. Peygamber bana:

— *"Berîre'yi satın al ve ona hürriyet ver. Şübhesiz velâ hakkı hürriyet verene âiddir"* buyurdu.

Bundan sonra Rasûlullah minber üzerinde ayakta durdu ve şunları söyledi:

— *"Bir takım insanlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın Kitâbı'nda olmayan birçok şartları şart koşuyorlar. Her kim Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan* (ve ona aykırı olan) *bir şartı şart kılarsa, -isterse böyle yüz şart kılmış olsa da- o şartın kendi lehine hiçbir fâidesi yoktur"* [53].

١٨ــ بابُ مايَجُوزُ مِنَ الاشْتِرَاطِ والثُّنيا فِي الإقْرَارِ والشُّرُوطِ الَّتِي

---

52 İmâm Buhârî bu sözün hem Umer, hem de oğlu Abdullah tarafından olmak üzere söylendiğini, bu tesbîti ile bildirmiştir. Bu sözlerin başlığa uygunluğu bunların halâl olmayan şartları açıklıkla belirtmiş olmalarıdır.

Bundan sonra Buhârî Umer'in umûmî bir kaaide hâlindeki bu sözünü te'yîd etmek için, Âişe'nin meşhûr Berîre hadîsinin bir rivâyetini getirmiştir.

53 Bu, Âişe hadîsi şimdiye kadar birçok kerreler geçti. Hadîsin başlığa uygunluğu gâyet açıktır.

يَتَعَارَفُهَا النَّاسُ بَيْنَهُمْ وإذَا قال مائَةٌ إلاَّ واحِدَةً أوْ ثِنْتَيْنِ. وقال ابنُ عَوْنٍ
عنِ ابنِ سِيرِينَ قال رجُلٌ لِكَرِيِّهِ أدْخِلْ رِكَابَكَ فَإنْ لَمْ أرْحَلْ مَعَكَ يَوْمَ
كَذَا وكَذَا فَلَكَ مائَةُ دِرْهمٍ فَلَمْ يَخْرُجْ فقال شُرَيْحٌ منْ شَرَطَ على نَفْسِهِ
طَائِعًا غَيْرَ مُكْرَهٍ فَهْوَ عليْهِ . وقال أيُّوبُ عنِ ابنِ سِيرِينَ إنَّ رجُلاً باعَ
طَعَامًا وقال إنْ لَمْ آتِكَ الأرْبِعَاءَ فَلَيْسَ بَيْنِي وبَيْنَكَ بَيْعٌ فَلَمْ يَجِيءْ فقال
شُرَيْحٌ لِلْمُشْتَرِي أنْتَ أخْلَفْتَ فَقَضَى عليْهِ

18- ŞART KILMAK VE BORÇ İKRÂRINDA İSTİSNÂ YAPMAK NEV'İNDEN CÂİZ OLANLARI BEYÂN İLE İNSANLARIN KENDİ ARALARINDA ÖRF EDİNİP TANIYAGELDİKLERİ ŞARTLARI BEYÂN BÂBI

Bir kimse: Fulân'ın benim üzerinde bir yâhud iki müstesnâ, yüz alacağı var, dediği zamân (bu, sahîh olur)? [54]

İbn Avn da İbn Sîrîn'den söyledi. O: Bir adam, hayvan kiraya vericiye: "Binek deveni avluna girdir, ben şu ve şu günler seninle berâber ona bineyim" dese de "Şu, şu günler seninle yolculuk etmezsem sana yüz dirhem var" dese ve o gün çıkmasa,

Kaadı Şurayh: Kim nefsine kendiliğinden, hiç zorlama olmaksızın bir şey şart kılarsa, o şart ona lâzım olur, demiştir [55].

Eyyûb es-Sahtıyânî de İbn Sîrîn'den söyledi ki, İbn Sîrîn: Bir adam başka birine buğday satsa ve müşteri satıcıya: Eğer sana çarşamba günü gelmez isem seninle aramda satış yoktur, dese de gelmese. Kaadı Şurayh (muhâkeme sırasında müşteriye): Sen va'dinden döndün, dedi de onun aleyhine satışı kaldırmakla hükmetti [56].

---

54 Bu çoktan azın istisnâsı olduğu için, bunun sahîhliğinde ihtilâf yoktur. Üzerimde yüzden bir eksik borç vardır dediğinde doksan dokuz; yüzden iki eksik borç vardır dediğinde doksan sekizlik bir borç ikrârı yapmış olur. Böyle istisnâlı sayı söylemenin Kur'ân'dan delîli el-Ankebût: 14. âyetidir: *"O, aralarında elli yıl müstesnâ bin yıl kaldı"*.

55 İbn Avn ile Eyyûb es-Sahtıyânî'nin buradaki nakillerini Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivâyet etmiştir.

56 İmâm Buhârî bâb başlığını açıklamak için selef imâmlarından bu iki zâtın uygulamalı örneğini burada getirmiştir. Bunların özeti şöyledir:

٢١ــ حدّثنا أبو اليَمَانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ. قال حدّثنا أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال إنَّ لِلّهِ تِسْعَةً وتِسْعينَ اسْمًا مائَةً إلاَّ وَاحِدًا مَنْ أحْصَاهَا دَخَلَ الجَنَّةَ *

21-....... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Allah'ın yüzden bir eksik olarak doksan dokuz ismi vardır. Bu isimleri kim* (tamâmen) *sayarsa cennete girer"* buyurmuştur [57].

١٩ــ بابُ الشُّرُوطِ فِي الوَقْفِ

19- VAKIFTAKİ ŞARTLAR(IN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

٢٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عبدِ اللّهِ الأنْصَارِيُّ قَال حدّثنا ابنُ عَوْنٍ قال أنْبَأنِي نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ عُمَرَ ابنَ الخطَّابِ أصَابَ أرْضًا بِخَيْبَرَ فأتَى النبيَّ صلى اللّهُ عليْهِ وسَلَّمَ يَسْتَأمِرُهُ فِيهَا فقال يا رسولَ اللّهِ إنِّي أصَبْتُ أرْضًا بِخَيْبَرَ لَمْ أُصِبْ مالاً قَطُّ أنْفَسَ عِنْدِي مِنْهُ فَما تأمُرُنِي بِهِ قال إنْ شِئْتَ حَبَّسْتَ أصْلَهَا وتَصَدَّقْتَ بِهَا قال فَتَصَدَّقَ بهَا عُمَرُ أنَّهُ لا يُبَاعُ ولاَ يُوهَبُ ولاَيُورَثُ وتَصَدَّقَ بِهَا فِي الفُقَرَاءِ وفِي القُرْبَى وفِي الرِّقَابِ وفِي سَبِيلِ اللّهِ وابنِ السَّبِيلِ والضَّيْفِ لاَجُنَاحَ عَلى مَنْ وَلِيهَا أنْ

---

a. Bir kimse mekkâreciye: "Şu hayvanı benim için evinde sakla! Ben binip seninle fulân gün yolculuk edeceğim. Şâyet o gün gelip seninle yolculuk etmezsem, sana yüz lira borcumdur" dese de o ta'yîn edilen gün gelip mekkâreci ile yola çıkmasa, bu şartın mu'teber olduğunu İbn Avn, İbn Sîrîn'den rivâyet etmiştir. Kaadı Şurayh da: Her kim, kimsenin icbâriyle değil de kendi hür irâdesiyle nefsine herhangi birşeyi şart kılarsa, o şartı îfâ etmesi lâzım gelir, demiştir.

b. Eyyûb es-Sahtıyânî de yine Muhammed ibn Sîrîn'den: Bir kimse diğer bir kimseye bir mikdâr buğday satsa da müşteri satıcıya: "Ben çarşamba günü gelmezsem, benimle senin arandaki satış yoktur, kaldırılmıştır" dese, bu mes'ele hakkında da Kaadı Şurayh, bir muhâkemesinde, müşteriye: "Artık sen va'dinden döndün" deyip, satışı kaldırmakla hüküm vermiştir.

57 Hadîsin başlığa uygunluğu, doksan dokuz sayısını hem doğrudan vermek, hem de "yüzden bir eksik" ta'bîriyle vermektir. Sayıyı böyle istisnâ ile vermenin sahîhliğine, Kur'ân'da da delîl vardır: *"And olsun ki, biz Nûh'u kavmine peygamber göndermişizdir de o aralarında elli yıl müstesnâ olmak üzere bin sene kalmıştır"* (el-Ankebût:14)

يأكُلَ مِنْهَا بالمَعْرُوفِ ويُطعِمَ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ قال فَحَدَّثْتُ بِهِ ابنَ سِيرِينَ فقال غَيْرَ مُتَأثِّلٍ مالا •

22-....... Bize İbnu Avn Abdullah el-Basrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) Hayber'de Semg denilen kıymetli bir arâzîye sâhib olmuş. Sonra Peygamber'e gelip o arâzîyi nasıl kullanacağı husûsunda istişâre ederek:

— Yâ Rasûlallah! Ben Hayber'de öyle bir arâzîye sâhib oldum ki, benim yanımda aslâ ondan daha güzel hiçbir mala sâhib olmamışımdır. Şimdi bana bu mal hakkında ne emredersin? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"İstersen onun kökünü, aslını habsedersin ve oradan gelecek mahsûlü de sadaka yaparsın!"* buyurdu.

Râvî dedi ki: Umer de bu arâzîyi o sûretle vakfetti. Umer:

— Artık o satılmaz, hibe edilmez, mîrâs yapılmaz, dedi.

Umer bu malın gelirini de fakîrlere, yakınlara, köle ve esîrleri hürriyete kavuşturma yolunda ve Allah yolunda mücâhede edenlere, yolculara ve zaîflara sadaka yaptı. Bununla berâber vakfa mütevellî ta'yîn edilen kimsenin, vakfın köküne tecâvüz etmeyerek, yalnız gelirinden örfe göre yemesinde ve dostuna yedirmesinde üzerine günâh yoktur [58].

İbn Avn dedi ki: Ben bu hadîsi İbn Sîrîn'e tahdîs ettim. İbn Sîrîn: "Gayre müteessilin mâlen", yânî "mal toplayıcı olmayarak" diye söyledi.

58 Hadîsin başlığa uygunluğu Umer'in: "Artık bu mal satılmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz..." sözündedir. Bunlar vakfın aslî şartları oluyor. Buhârî bu hadîsi Vasiyyetler Kitâbı'nda da getirdi. Müslim de Vasiyyet Kitâbı'nda getirdi.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٥ـ كِتَابُ الوَصَايَا
55-KİTÂBU'L-VESÂYÂ
(Vasiyyetler Kitâbı)

١ ـ بابُ الوَصَايَا وقَوْلِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلَّمَ وصِيَّةُ الرَّجُلِ مكْتُوبةٌ عِنْدَهُ وقَوْلِ اللّهِ تعالى كُتِبَ عَلَيْكُمْ إذَا حَضَرَ أحَدَكُمُ المَوْتُ إنْ تَرَكَ خَيْرًا الوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ والأقْرَبِينَ بالمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى المُتَّقِينَ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعدَ ما سَمِعَهُ فإنَّمَا إثْمُهُ على الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أوْ إثْمًا فأصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلاَ إثْمَ علَيْهِ إنَّ اللّهَ غَفورٌ رَحِيمٌ جَنَفًا مَيْلاً مُتَجَانِفٌ مائِلٌ

1- VASİYYETLER BÂBI [1]

---

1 *el-Vesâyâ, Vasiyyet*'in cem'idir. Vasiyyet lugatte "Evsâ yûsî"den masdardır. *el-Îsâ,* hemzenin kesriyle *ve't-Tavsiye,* tef'ile vezninde, bir nesnenin işlemesini bir adama siparişle üzerine aldırmak ma'nâsınadır... Ve asıl *Îsâ* lugatte bir kimse kendi yokluğunda bir başka adamdan bir işin işlenmesini taleb etmeye denir. Ve şerîatte vefâtından sonra işlemesini talebden ibârettir.

Ve işbu *îsâ* maddesi *lâm* ile ve *ilâ* kullanılır. "Evsâ li fulânin bi-kezâ = Fulân için şu malı vasiyyet eylediği kimseye vasiyyet eyledi" demektir. İlâ ile: "Evsâ fulânin ilâ fulânin = Fulânı mutlaka malına vasî nasbetti" demektir *(Kaamûs Ter.)*

Ve Peygamber(S)'in:
"*Kişinin vasiyyeti yanında yazılmış*(bulunmalı)*dır*" sözü [2].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Sizden birinize ölüm gelip çattığı vakit -eğer mal bırakacaksa- ana, babaya, yakın akrabâya meşrû' bir sûrette vasiyyette bulunmak takvâ sâhibleri üzerine bir hakk olarak farz edildi. Artık kim bunu (ölünün bu vasiyyetini) işittikten sonra onu tebdîl ederse, herhâlde vebâli onu değiştirenlerin üzerinedir. Şübhesiz ki Allah hakkıyle işitici, kemâliyle bilicidir. Bununla berâber, kim vasiyyet edenin haksızlığa meylinden yâhud günâha gireceğinden endîşe edip de (alâkalıların) aralarını bulursa, ona da hiçbir günâh yoktur. Şübhesiz ki Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"
(el-Bakara: 180-183) [3].
"*Cenefen*", "Meylen"; "*Mütecânif*" de "Meyledici"dir [4].

١ — حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ
اللّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم قال ما حَقُّ

Demek ki *Îsâ* ve *Tavsiye,* bir kimsenin gerek sağlığında, gerek vefâtı üzerine mevcûd bulunmadığı, yokluğu hâlinde diğer bir kimseye bir iş görmesini sipâriş etmesi demektir ki, Türkçe'de ısmarlamak ta'bîr olunur. Lâm ile kullanıldığında, öldükten sonra malını başkasına temlîk; ilâ ile kullanıldığında ise öldükten sonra malında ve çocuklarının işlerinde tasarrufu bir kimseye havâle etmektir.

el-Vasyu, ikinci bâbdan, bir nesne diğer nesneye bitişik olmak ve bir nesneyi diğer şeye ulaştırmak ma'nâsına olduğundan, vasiyyete bu ismin verilmesi, ölünün hayâtında mâlik olduğu bir aynı veyâ menfaati vasiyyet sebebiyle vefâtından sonra nâil olacağı hayır ve sevâba ulaştırmasıdır.

2 İbn Hacer: "Bu, bâbın birinci hadîsinin ma'nâ ile rivâyeti olmalıdır; bu lâfızla bulamadım. Çünkü *el-Mer'u,* "er-Raculu" demektir" demiştir *(Fethu'l-Bârî).*

3 İmâm Buhârî bu üç âyeti burada vasiyyetin meşrû'luğuna Kur'ân'dan delîl olmak üzere getirmiştir.

İslâm'ın evvelinde vasiyyet sûretiyle te'sîs buyurulan ana, baba ve yakınlara mal bırakma ve tahsîs etme vecîbesi, en-Nisâ: 11-12'deki mîrâs âyetleriyle bâzı kayıdlara ve tahsîslere tâbi' tutulmuştur.

Bu vasiyyet âyetlerinde ana, baba ve yakınlara ma'rûf vechile yardımın ve mal tahsîs etmenin mikdârını ta'yîn, vasiyyet edenin re'yine bırakılmıştı. Mîrâs âyetlerinde ise herbir mîrâsçının alacağı mikdâr, bizzât Allah tarafından ta'yîn buyurulmuş ve mîrâs sâhibleri o sûretle meşrû' paylarını almaya başlamışlardır. Ve bu hâlde vasiyyet edicinin bundan sonra ebeveyne ve mîrâsta pay sâhibi olan akrabâya vasiyyet külfetini yüklenmesine luzûm kalmamış ve hısımlar arasında bu yüzden meydana gelebilecek nizâ ve ihtilâflar da bertaraf edilmiştir.

4 Bu, Buhârî'nin tefsîrindendir. Bu tefsîri Taberî, Atâ'dan nakletmiştir.

امْرِىءٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلاَّ وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ *
تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ مُسْلِمٍ عَنْ عَمْرٍو عَنِ ابنِ عُمَرَ عَنِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّم *

1-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Vasiyyet edecek bir şeyi bulunan herhangi müslümân bir kimseye vasiyyeti yanında yazılı bulunmadıkça iki gece geçirmesi aslâ câiz olmaz".*

Bu hadîsin aslını Amr ibn Dînâr'dan; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den rivâyet etmekte İmâm Mâlik'e, Muhammed ibn Müslim mutâbaat etmiştir [5].

٢ــ حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ الحَارِثِ قال حدّثنا يَحْيَي بنُ أَبِي بُكَيْرٍ قال حدّثنا زُهَيْرُ بنُ مُعَاوِيَةَ الجُعْفِيُّ قال حدّثنا أَبو إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بنِ الحَارِثِ خَتَنِ رسولِ اللّهِ ﷺ أَخِي جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الحَارِثِ قال ما تَرَكَ رسولُ اللّهِ ﷺ عِنْدَ مَوْتِهِ دِرْهَمًا ولاَ دِينَارًا ولاَ عَبْدًا ولاَ أَمَةً ولا شَيْئًا إِلاَّ بَغْلَتَهُ البَيْضَاءَ وسِلاَحَهُ وأَرْضًا جعَلَهَا صَدَقَةً *

2-....... Rasûlullah'ın kayın birâderi ve mü'minlerin anası Cuveyriye bintu'l-Hâris'in erkek kardeşi olan Amr ibnu'l-Hâris şöyle demiştir: Rasûlullah (S), vefâtı zamânında ne dirhem, ne dînâr, ne (âzâdlanmamış) erkek ve dişi köle, ne de bir şey (veyâ koyun) bıraktı. Yalnız beyaz dişi bir katırla harb silâhını, bir de sadaka (yânî vakıf) yaptığı arâzîyi bıraktı [6].

---

5 Hadîsteki *"İki gece"* kaydı hudûdlandırma değil, te'kîddir. Az bir zamân olsa bile o müddetin vasiyyetsiz geçmesi uygun değildir, herhâlde vasiyyetnâmesi yanında yazılı bulunmalıdır, demektir.

Bu hadîste vasiyyete rağbetlendirme vardır. Zâhirîler bunu hüccet yaparak, vasiyyet vâcibdir demişlerdir. Selef âlimlerinden vâcib ve mendûb olduğu görüşünde olanlar vardır.

Dahhâk ile Tâvûs: Dîn ayrılığı gibi bir mâni' sebebiyle mîrâs almayan ana babaya ve yakın akrabâya vasiyyet, Kur'ân nassıyle vâcibdir, demişlerdir. Yemen'in büyük âlimi Tâvûs: "Her kim fakîr akrabâsı varken onu mahrûm eder de, yabancıya vasiyyet ederse, vasiyyet olarak verilen mal, yabancıdan alınır da akrabâya verilir" demiştir.

6 Hadîsin başlığa uygunluğu, ancak arâzînin menfaatini sadaka yapma yönünden olabilir, çünkü böyle sadaka yapmanın hükmü, vakıf hükmüdür; o da ölümden sonra bâkî kaldığı için vasiyyet ma'nâsınadır.

Bu beyaz dişi katırı Mukavkıs hediye etmişti. Buna "Düldül" denirdi. Siyer âlimlerinin beyânına göre, Peygamber'in ölümünden sonra bu beyaz katır

٣ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيَي قال حدّثنا مالِكٌ قال حدّثنا طَلْحَةُ بنُ مُصَرِّفٍ قال سألْتُ عبْدَ اللّهِ بنَ أبِي أوْفَى رضى اللّهُ عنهما هَلْ كانَ النبيُّ ﷺ أوْصٰى فقال لا فقُلْتُ كيْفَ كُتِبَ علَى النَّاسِ الوَصِيَّةُ أوْ أُمِرُوا بالوَصِيَّةِ قال أوْصٰى بِكِتَابِ اللّهِ *

3-....... Bize Talha ibnu Musarrıf tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya:

— Peygamber (S) vasiyyet etti mi? diye sordum.

O:

— Hayır (vasiyyet etmedi), dedi.

Bunun üzerine ben:

— Öyleyse insanlar üzerine vasiyyet etmek nasıl farz yazıldı, yâhud insanlar nasıl vasiyyet etmekle emrolundular? dedim.

Abdullah ibn Ebî Evfâ:

— Rasûlullah, Allah'ın Kitâbı'na tutunmak ve onunla amel etmeyi vasiyyet etti, dedi [7].

٤ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ قال أخبرنا إسْمَاعِيلُ عنِ ابنِ عوْنٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنِ الأسْوَدِ قال ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أنَّ عَلِيًّا رضى اللّهُ عنهما كانَ وصِيًّا فقالَتْ مَتٰى أوْصٰى إلَيْهِ وقدْ كُنْت مُسْنِدَتَهُ إلَى صَدْرى أوْ قَالَتْ حَجْرِي فَدَعَا بالطَّسْتِ فَلقَدِ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي فَمَا شَعَرْتُ أنَّهُ قَدْ مَاتَ فَمتٰى أوْصٰى إلَيْهِ *

4-....... el-Esved en-Nahâî şöyle demiştir: Bir kerre Âişe'nin yanında Alî'nin Peygamber'in vasîsi olduğunu (Peygamber'in ölüm hastalığında Alî'yi vasî ta'yîn ettiğini) zikrettiler. Bunun üzerine Âişe:

— Rasûlullah, Alî'ye ne zamân vasiyyet etmiş? Ben Rasûlullah'ı hayâtının son deminde göğsüme veyâ elbiseme dayamıştım. Bu sırada bir tas istedi. Akabinde kucağımda bütün azâsı sarkıverdi. (Meğer vefât etmişti.) Fakat ben O'nun öldüğünü hissetmedim, anlamadım.

Alî'nin yanında bulunmuş, onun ölümünde Abdullah ibn Ca'fer'e geçmiştir. Bu sırada hayvan iyice yaşlandığı için, arpa, kırma hâlinde verilirmiş, Muâviye zamânında yaşamış, nihâyet Yenbû'da ölmüştür (Aynî).

7 İbnu Ebî Evfâ, Peygamber vefâtında mal vasiyyet etmedi, demek istemiştir. Talha ibn Musarrıf'ın: Öyle ise insanlara vasiyyet nasıl yazıldı? sorusuna Abdullah'ın: Allah'ın Kitâbı'na tutunmakla vasiyyet etti, sûretindeki cevâbı ile ***"Sizden birinize ölüm gelip çattığında ... vasiyyet etmek farz yazıldı"*** (el-Bakara:180) kavline işâret etmiş olabilir.

Şu hâlde Rasûlullah, Alî'ye ne zamân vasiyyet etmiştir? diye onları reddetti [8].

٢ـ بابٌ أنْ يَترُكَ وَرَثَتَهُ أغْنِيَاءَ خيرٌ مِنْ أنْ يَتَكَفَّفُوا النَّاسَ
2- BÂB: KİŞİNİN MÎRÂSÇILARINI ZENGİN BIRAKMASI, ONLARI İNSANLARA AVUÇ AÇAR HÂLDE BIRAKMASINDAN HAYIRLIDIR

٥ـ حدّثنا ابو نُعَيْمٍ قال حدّثنا سفْيانُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ عَامِرِ
بنِ سعدٍ عنْ سَعْدِ بنِ أبي وقّاصٍ رضي اللّهُ عنه قال جَاءَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه
وسلَّم يَعُودُني وأنا بِمكَّةَ وهُوَ يَكْرَهُ أنْ يَمُوتَ بالأرْضِ الّتِي هَاجَرَ منْهَا قال
يَرْحَمُ اللّهُ ابنَ عَفْرَاءَ قُلْتُ يا رسولَ اللّهِ أُوصِي بِمَالِي كلِّهِ قال لا قُلْتُ فالشَّطْرُ
قال لا قلْتُ الثُّلُثُ قال فالثُّلُثُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ إنَّكَ أنْ تَدَعَ ورَثَتَكَ أغْنِيَاءَ خيْرٌ
مِنْ أنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ في أيْدِيهِمْ وإنَّكَ مَهْمَا أنْفَقْتَ مِنْ نَفَقَةٍ
فإنَّهَا صَدَقَةٌ حَتَّى اللُّقْمَةُ الّتِي تَرْفعُهَا إلَى فِي امْرَأتِكَ وَعَسَى اللّهُ أنْ يَرْفَعَكَ
فَيَنْتَفِعَ بِكَ ناسٌ ويُضَرَّ بكَ آخَرُونَ ولمْ يكُنْ لهُ يَوْمَئِذٍ إلاَّ ابْنَةٌ *

5-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de (Vedâ haccında yâhud fetih sırasında hasta) iken, Peygamber (S) bana hasta ziyâretine geldi. Sa'd, vaktiyle hicret ettiği bu toprakta ölmeyi istemiyordu. Peygamber:

— *"Allah, Sa'd ibn Afrâ'ya merhamet eylesin!"* diye duâ etti.

Ben de:

— Yâ Rasûlallah! Ben malımın hepsini vasiyyet etmek istiyorum, dedim.

O:

— *"Hayır* (öyle yapma)*!"* buyurdu.

Ben:

— Yarısını vasiyyet edeyim, dedim.

Rasûlullah yine:

— *"Hayır"* diye men' etti.

Bu defa ben:

---

8 Bu hadîs, Peygamber'in ölüm hastalığında vasiyyet etmediğine en kuvvetli rivâyetlerden biridir. Buhârî bu hadîsi burada Şiîler'in bu, Alî'ye vasiyyet iddiâlarını yalanlamak için getirmiştir. Alî'nin kendisi de böyle bir vasiyyet olmadığını kesin olarak bildirmiştir. Buhârî, Fadâilu'l-Medîne; "Medîne Haremi bâbı", 3. hadîs.

— Malımın üçte birini vasiyyet edeyim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet, üçte bir kâfîdir. Üçte bir de* (aşağısına nisbetle) *çoktur. Çünkü ey Sa'd! Senin, mîrâsçılarını zengin bırakman, onları insanlara avuç açarak dilenir, fakîrler hâlinde bırakmandan hayırlıdır.* (Sen inşâallah yaşarsın.)*O zamân senin yaptığın her harcama sadakadır. Hattâ* (gönlünü hoş etmek için) *kadınının ağzının içine kaldırıp yedireceğin bir tek lokma da bir sadakadır. Ey Sa'd, Allah'tan ümîd ederim ki, Allah seni bu hastalıktan kaldırır da, senin*(fetihlerin)*le birçok insanlar faydalanır ve yine seninle diğer birçokları da zarar görür"* buyurdu.

Rasûlullah'ın böyle söylediği günlerde Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın mîrâsçı olarak yalnız bir tek kızı vardı [9].

٣ـ بابُ الوَصِيَّةِ بالثُّلُثِ . وقال الحَسَنُ لا يَجُوزُ للذِّمِّيِّ وصيَّةٌ إلاَّ الثُّلُثَ. وَقَالَ اللّهُ تَعَالى وأنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أنْزَلَ اللّهُ

3- MALIN EN ÇOK ÜÇTE BİR MİKDÂRININ VASİYYET EDİLMESİ BÂBI

el-Hasen el-Basrî: Zımmî için de vasiyyet ancak malının üçte birinden câiz olur. Çünkü Yüce Allah: "*Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet...*" (el-Mâide: 49) buyurdu, demiştir [10].

---

9 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

Bu hadîs Cenâzeler Kitâbı'nda "Peygamber'in Sa'd ibn Havle'ye mersiyesi bâbı"nda da geçmişti. Orada Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın anasının adı Havle, burada ise Afrâ olarak geçmektedir. Bu iki rivâyeti birleştirmek için şârihler, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın anasının iki adı olduğunu, bunun birisinin öz adı, diğerinin de soy adı olduğunu kabûl etmişlerdir. Bu hadîste Peygamber'in birkaç mu'cizesi sâbit olmuştur: a. Sa'd, bu ümîdsiz hastalıktan iyileşip kalkmış ve kırk seneden fazla yaşamıştır. b. Sa'd kumandan olarak fetihler yapmış, müslümânları hesâbsız ganîmetlerle faydalandırıp, düşmanlara zararlar vermiştir. c. Sa'd, bu hastalıktan şifâ bulup kalktıktan sonra, birçok erkek ve kız çocukları dünyâya gelmiş ve Peygamber'in haber verdiği gibi birçok mîrâsçıları olmuştur.

10 Buhârî bu bâbda terikenin üçte birinden fazlasını vasiyyet etmenin câiz olmadığını isbât etmek istemiştir. Bunun için el-Hasen'in sözünü getirmiştir. Bunun ma'nâsı şudur:

Zımmî dahî terikenin üçte birinden fazlasını vasiyyet etse, ancak üçte biri câiz olur; fazlası yerine getirilmez, demektir.

el-Hasen el-Basrî, Zımmî hakkında da İslâm kaanûnu ile hükmedileceğini el-Mâide: 49. âyetine dayandırmıştır ki, âyetin buna delâleti açıktır.

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال لوْ غَضَّ النَّاسُ إلَى الرُّبُعِ لِأنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال الثُّلُثُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ أوْ كَبِيرٌ *

6-....... İbn Abbâs (R): Keşki insanlar vasiyyet husûsunda üçte birden azaltıp da dörtte bire gitseler! (Böyle yapmaları temennî olunur.) Çünkü Rasûlullah (Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a): *"Üçte bir* (câiz olur), *fakat üçte bir de çoktur"* yâhud *"büyüktür"* buyurdu, demiştir.

٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ الرَّحِيمِ قال حدّثنا زَكَرِيَّاءُ بنُ عَدِيٍّ قال حدّثنا مَرْوَانُ عنْ هاشِمِ بنِ هَاشِمٍ عنْ عَامِرِ بنِ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ رضى اللّهُ عنْه قال مَرِضْتُ فَعَادَنى النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم فقُلْتُ يا رسولَ اللّهِ ادْعُ اللّه أنْ لاَ يَرُدَّنى علَى عَقِبِي قال لَعَلَّ اللّهَ يَرْفَعُكَ ويَنْفَعُ بكَ ناسًا قُلْتُ أُرِيدُ أنْ أُوصِيَ وإنَّمَا لى ابْنَةٌ قلْتُ أُوصِي بالنِّصْفِ قال النِّصْفُ كَثِيرٌ قُلْتُ فالثُّلُثُ قال الثُّلُثُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ أوْ كَبِيرٌ قال فأوْصٰى النَّاسُ بالثُّلُثِ وجَازَ ذٰلِكَ لَهُمْ *

7-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de hastalandım. Peygamber bana hasta ziyâretine geldi. Bu ziyârette ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni topuğum üzerine geri döndürmemesini (yânî beni hicret etmiş olduğum Mekke'de öldürmemesini) Allah'a duâ ediver! dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Ümîd ederim ki, Allah seni bu hastalıktan kaldıracak ve seninle birçok insanları faydalandıracaktır"* buyurdu.

Ben:

— Ben malımı vasiyyet etmek istiyorum. Çünkü (mîrâs payına sâhib olanlardan) benim ancak bir tâne kızım var, dedim ve: Ben malımın yarısını vasiyyet ediyorum, diye ilâve ettim.

Rasûlullah:

— *"Yarısı çoktur"* buyurdu.

Ben:

— Üçte birini vasiyyet edeyim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Üçte bir* (olur), *fakat, üçte bir de çoktur, yâhud büyüktür"* buyurdu.

Sa'd, yâhud berisindeki râvî: İnsanlar üçte bir mikdârını vasiyyet ettiler, bu onlar için câiz oldu, demiştir [11].

٤ ـ بابُ قَوْلِ المُوصِي لِوَصِيِّهِ تَعاهَدْ وَلَدِى وما يجوزُ لِلْوَصِيِّ منَ الدَّعْوَى

4- VASİYYET EDİCİNİN KENDİ VASÎSİNE: "ÇOCUĞUMUN İŞLERİNİ YÜRÜTMEYİ ÜZERİNE AL" DEMESİ VE GEREKTİĞİNDE BU VASÎNİN ÇOCUK İÇİN DA'VÂ AÇMASININ CEVÂZI BÂBI [12]

٨ ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عن عُرْوةَ
ابنِ الزُّبَيْرِ عنْ عائشةَ رضى الله عنها زَوْجِ النبىِّ صلى الله عليْه وسلّم أنّها
قالتْ كانَ عُتْبةُ بنُ أبى وقّاصٍ عَهِدَ إلى أخيهِ سعْدِ بنِ أبى وقّاصٍ أنَّ ابنَ وليدَةِ
زَمْعَةَ مِنِّى فاقْبِضْهُ إليْكَ فلمَّا كانَ عامُ الْفتْحِ أخذَهُ سعْدٌ فقال ابنُ أخِى قدْ
كانَ عَهِدَ إلَىَّ فيهِ فقام عبْدُ بنُ زَمْعةَ فقال أخِى وابنُ أمَةِ أبى وُلِدَ على فِراشِهِ
فَتَساوَقا إلى رسولِ الله صلى الله عليْه وسلّم فقال سعْدٌ يارسولَ اللهِ ابنُ أخى
كانَ عَهِدَ إلَىَّ فيهِ فقال عبْدُ بنُ زَمْعةَ أخى وابنُ وليدَةِ أبى وقال رسولُ اللهِ
ﷺ هُوَ لكَ يا عبْدُ بنَ زَمْعةَ الوَلدُ للْفِراشِ ولِلْعاهِرِ الحَجَرُ ثُمَّ قال لِسوْدَةَ
بنْتِ زَمْعةَ احْتجِبى منهُ لِما رَأى منْ شَبَهِهِ بِعُتْبةَ فَما رآها حَتَّى لَقِىَ اللهَ *

8-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a:

— Zem'a'nın câriyesinin doğurduğu oğlu -Abdurrahmân- benim gayrı meşrû' münâsebetimden dünyâya gelmiştir; bu çocuk bendendir. Sen bu çocuğu Zem'a'nın elinden al ve nesebini bana kat, diye ahd ve vasiyyet etmiş idi.

Mekke fethi yılı olunca Sa'd ibn Ebî Vakkaas, kardeşinin bu vasiyyetini yerine getirmek için Abdurrahmân'ı tuttu ve:

---

11 Hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir.

Âlimler terikenin üçte bir mikdârını vasiyyet etmenin cevâzında ittifâk etmişlerdir. Bundan aşağıda vasiyyet etmeyi; yânî dörtte bir; beşte bir mikdârını vasiyyet etmeyi tavsiye edenler de olmuştur.

12 Bu başlığın daha açık ifâdesi: "Kişinin çocuğuna vasî ta'yîn etmesi ve gerektiğinde bu vasînin çocuk hesâbına da'vâ açabilme hakkı"dır.

— Bu çocuk benim kardeşimin oğludur, kendisi beni bu çocuk hakkında vasî ta'yîn etmiş idi, dedi.

Fakat Zem'a'nın sulbî oğlu olan Abd ibn Zem'a ayağa kalktı ve:

— (Hayır,) bu çocuk benim kardeşimdir ve babamın câriyesinin oğludur; babamın döşeği üzerinde doğurulmuştur, dedi.

Sonra her iki taraf, Rasûlullah'ın huzûruna muhâkemeye gittiler, Sa'd:

— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk, benim kardeşimin oğludur. Kardeşim beni bu çocuk hakkında vasî ta'yîn etmişti, dedi.

Abd ibn Zem'a da:

— Bu benim kardeşimdir ve babamın câriyesinin oğludur, dedi.

İki taraf böylece da'vâlarını ortaya koyup savunmalarını yaptıktan sonra, Rasûlullah (S), Abd ibn Zem'a'nın lehine hükmedip:

— *"Çocuk döşeğindir; zinâ edene mahrûmiyet düşer"* buyurmuştur.

(Nazarî ve amelî olarak İslâm hukûkunda şer'î hüküm böyle olmakla berâber) sonra Rasûlullah, bu zinâ mahsûlü olduğu iddiâ edilen çocuğun sîmâsında, zânî olduğu iddiâ edilen Utbe ibn Ebî Vakkaas'a bir benzerlik gördüğünden, zevcesi Sevde bintu Zem'a'ya:

— *"Sen bu Abdurrahmân'dan örtün"* diye emretti.

Artık Abdurrahmân, Allah'a kavuşuncaya (yânî ölünceye) kadar Sevde'yi açık görmemiştir [13].

٥ــ بابٌ إذا أوْماً المَريضُ برَأسِه إشارَةً بَيِّنَةً جازَتْ

5- BÂB: VASİYYET EDECEK HASTA KİMSE, BAŞIYLE BEYÂN EDİCİ AÇIK BİR İŞÂRET YAPTIĞI ZAMÂN, BU VASİYYET CÂİZ OLUR

٩ــ حدّثنا حَسَّانُ بنُ أبِى عَبَّادٍ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنسٍ رضى اللهُ عنه أنَّ يهُودِيًّا رَضَّ رَأسَ جارِيةٍ بيْنَ حَجَرَيْنِ فَقِيلَ لها مَنْ فعلَ بِكِ أفُلانٌ أوْ فُلانٌ حَتَّى سُمِّىَ اليَهُودىُّ فأوْ مأتْ برَأسِها فَجِىءَ بِهِ فَلمْ يَزَلْ حَتَّى اعْتَرَفَ فأمَرَ النبىُّ ﷺ فَرُضَّ رأسُهُ بالْحِجارَةِ *

13 Hadîs başlıktaki iki hükme de uygun fıkraları taşımaktadır.

Sevde'ye örtünme emrine gelince: Sevde, Zem'a'nın kızı idi. Babasının câriyesinin doğurduğu bu piç çocuk, zâhire göre, yânî hukûkî hükme göre Sevde'nin kardeşi oluyordu. Fakat zânînin sîmâsına benzeyişi, bu zâhirî hâle aykırı geliyordu. İşte Rasûlullah bu sebebden dolayı ihtiyâten Sevde'ye örtünmekle emretmiştir.

9-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde ibn Diâme'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki: Bir Yahûdî (Ensâr'dan) bir câriyenin başını iki taş arasında ezmişti. Kadın, Peygamber'in huzûruna getirilip: Bu cinâyeti sana kim yaptı? Fulân mı, Fulân mı? diye soruldu. Nihâyet cinâyeti işleyen Yahûdî'nin ismi anılınca, yaralı câriye başıyle işâret etti. Bunun üzerine Yahûdî yakalandı, sorguya devâm edildi. Nihâyet cürmünü i'tirâf etmesiyle Peygamber (S) emretti de, Yahûdî'nin başı (kısas olarak) iki taş arasında ezildi [14].

٦ـ بابٌ لا وصِيَّةَ لِوَارِثٍ

6- BÂB: "MÎRÂSÇI İÇİN VASİYYET YOKTUR" [15]

١٠ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يوسُفَ عنْ وَرْقاءَ عنِ ابنِ أبي نَجيحٍ عنْ عَطاءٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى الله عنهما قال كانَ المَالُ للْوَلدِ و كانَتِ الوَصِيَّةُ للْوَالدَيْنِ فَنَسَخَ اللهُ منْ ذلِكَ ما أحَبَّ فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ وجعَلَ لِلأَبَوَيْنِ لكُلِّ واحِدٍ منْهُما السُّدُسَ وجَعَلَ لِلمَرْأةِ الثُّمُنَ والرُّبُعَ ولِلزَّوْجِ الشَّطْرَ والرُّبُعَ *

10-....... O da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İslâm'ın evvelinde kişinin malı, öldüğü zamân (mîrâs olarak) oğluna kalırdı. Vasiyyet de ana ile babanın hakkı idi. Yalnız ana-babaya vasiyyet edilirdi. Sonra Allah bundan irâde buyurduğu kısmını (en-Nisâ: 11-12. mîrâs âyetiyle) neshetti de mîrâsı, erkeğe iki dişi payı kadar ta'yîn buyurdu. Ve ana ile babadan her birisine (eğer çocuk varsa) altıda bir verdi. Yine kadına (çocuk bulunduğu takdîrde) dörtte bir, zevc'e de (çocuk yoksa) yarı, (çocuk varsa) dörtte bir hisse verdi [16].

---

14 Hadîsin başlığa delîlliği "Yahûdî'nin ismi anılınca kadın başıyle açıklayıcı bir işâret yaptı" sözündedir. Bu işâret ve sanığın i'tirâfı ile kısas yapılmıştır.

15 Buhârî başlığa "Vârise vasiyyet yoktur" hadîsini senedsiz olarak bir unvân hâlinde zikretmekle yetinmiştir. Hâlbuki bu hadîsi Dört Sünen sâhibleri ve diğer hadîsçiler senediyle rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin bunu senedle rivâyet etmemesi, kabûl ettiği sıhhat şartlarına uymadığı içindir. Buhârî'nin sahîhlik şartları, diğer bütün hadîsçilerin şartlarından daha ağırdır. İşte Buhârî bu yüzden *Sahîh*'te birinciliği kazanmıştır. Buhârî şartına uymadığı için bunu, senediyle getirmemekle berâber, hadîsin sahâbîler arasında yaygın oluşundan ötürü terketmeyi de uygun bulmadığından, bir unvân hâlinde zikretmekle yetinmiştir.

16 Başlığa uygunluğu, ana babanın ve mîrâsı olan erkek ve dişi yakın akrabânın ırsî hisseleri, Kur'ân'la tesbît edildikten sonra, vasiyyet yalnız uzak akrabâya

٧ـ باب الصَّدقة عند الموت

7- ÖLÜM SIRASINDA SADAKA (YAPMANIN CEVÂZI) BÂBI

١١ــ حدَّثنا مُحمَّدُ بنُ العَلاءِ قال حدَّثنا أبو أُسامَةَ عنْ سُفْيانَ عنْ عُمارَةَ عنْ أبي زُرْعةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّٰه عنه قال قال رجُلٌ للنبيِّ ﷺ يا رسولَ اللهِ أيُّ الصَّدَقةِ أفضلُ قال أنْ تَصَدَّقَ وأنْتَ صَحِيحٌ حَرِيصٌ تأْمَلُ الغِنٰى وتخْشٰي الفَقْرَ ولاَ تمْهِلْ حتَّى إذا بَلَغَتِ الحلْقُومَ قلْتَ لِفُلان كَذا ولِفُلانٍ كَذا وقدْ كانَ لِفُلانٍ *

11-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi ve:

— Yâ Rasûlullah! Hangi sadaka daha fazîletlidir? diye sordu. Rasûlullah:

— *"Sadakanın en fazîletli olanı, vücûdun tamâmen sıhhatte olup, mal toplamaya hırslı bulunduğun; zengin olmayı emel edinir, fakîrlikten de korkar olduğun hâlde verdiğin sadakadır. Sakın sen sadakanı can boğaza ulaşıp da: Şu malım fulânındır, bu malım da fulânındır, diye vasiyyet etmeye başladığın, hâlbuki o mal fulân mîrâsçının olduğu, hayâtının son demine kadar ihmâl edip geri bırakma!"* diye cevâb ve öğüt verdi [17].

---

münhasır olarak müstehâb olması yönündendir. İşte İbn Abbâs'ın bu hadîsi, mîrâsçılara vasiyyet etmenin câiz olmadığına açıkça delâlet eder.

Ebû Umâme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan Vedâ Haccı'nda hutbe yaparken işittim: *"Yüce Allah her hakk sâhibine hakkını vermiştir. Artık bundan sonra mîrâsçıya vasiyyet yoktur"* buyuruyordu (Ebû Dâvûd ve Tirmizî).

Amr ibn Hârice (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Kasvâ adındaki dişi binek devesi üzerinde hutbe yaparken, ben devenin boynunun altında idim. Deve geviş getiriyordu. Ağzının köpüğü iki omuzumun arasına dökülüyordu. Bu hâlde iken ben Rasûlullah'ın: *"Azîz ve Celîl olan Allah her hakk sâhibine hakkını verdi. Artık mîrâsçıya vasiyyet yoktur. Çocuk da döşek sâhibine âiddir. Zinâ ediciye mahrûmluk düşer"* buyurduğunu işittim. (Tirmizî: Bu hadîs hasendir, sahîhtir, dedi.)

İbn Abbâs, Rasûlullah'ın: *"Vârise vasiyyet câiz değildir. Meğer ki mîrâsçılar isteyip uygun görürler"* buyurdu, demiştir (Dârakutnî).

Bunlardan başka Enes ibn Mâlik, Alî ibn Ebî Tâlib, Amr ibn Şuayb'ın da aynı meâlde rivâyetleri vardır ki, bunları İbn Ebî Şeybe ve diğerleri rivâyet etmişlerdir (Aynî).

17 Buhârî bunu Zekât'ta da getirmişti. İki rivâyet arasında az fark vardır. Hadîs: *"En fazîletli olan sadakanın, kişinin vücûdu zinde ve bütün beden kuvvetleri yerinde olduğu hâlde... verdiği sadaka"* olduğunu açıkça belirtmektedir. *"Can boğaza gelme"* ta'bîri, ölümün son derece yaklaşması zamânını ifâde etmektedir.

٨ــ باب قَوْلِ اللهِ تعالى مِنْ بَعْدِ وصِيَّةٍ يُوصى بِها أوْ دَيْنٍ
ويُذْكَرُ أنَّ شُرَيْحاً وعُمَرَ بنَ عبدِ العَزِيزِ وطاوُساً وعَطَاءً وابْنَ أُذَيْنَةَ أجازُوا إقْرارَ المَرِيضِ بِدَيْنٍ. وقال الحَسَنُ أحَقُّ مائصَدَّقَ بِه الرَّجُلُ آخِرَ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيا وأوَّلَ يَوْمٍ مِنَ الآخِرَةِ. وقال إبْرَاهِيمُ والحَكَمُ إذَا أبْرَأ الوَارِثَ مِنَ الدَّيْنِ بَرِئَ وأوْصَى رافِعُ بنُ خَدِيجٍ أنْ لاَ تُكْشَفَ امْرَأتُهُ الفَزَارِيَّةُ عَمَّا أُغْلِقَ عَلَيْهِ بابُها. وقال الحَسَنُ إذَا قال لِمَمْلُوكِهِ عِنْدَ المَوْتِ كُنْتُ أعْتَقْتُكَ جازَ. وقال الشَّعْبِيُّ إذَا قالَتِ المَرْأةُ عِنْدَ مَوْتِها إنَّ زَوْجِي قَضانِي وقَبَضْتُ مِنْهُ جازَ. وقال بَعْضُ الناسِ لاَ يَجُوزُ إقْرارُهُ لِسُوءِ الظَّنِّ بِهِ لِلْوَرَثَةِ ثُمَّ اسْتَحْسَنَ فقال يَجُوزُ إقْرارُهُ بالوَدِيعَةِ والبِضاعَةِ والمُضارَبَةِ وقد قال النبيُّ ﷺ إيَّاكُمْ والظَّنَّ فإنَّ الظَّنَّ أكْذَبُ الحَدِيثِ ولاَ يَحِلُّ مالُ المُسْلِمِينَ لِقَوْلِ النبيِّ ﷺ آيَةُ المُنافِقِ إذَا اؤْتُمِنَ خانَ. وقال اللهُ تعالى إنَّ اللهَ يأمُرُكُمْ أنْ تُؤَدُّوا الأماناتِ إلي أهْلِها فَلَمْ يَخُصَّ وَارِثاً ولاَ غَيْرَهُ * فِيهِ عَبْدُ اللهِ بنُ عَمْرٍو عنِ النبيِّ ﷺ

8- YÜCE ALLAH'IN: ***"(Bu mîrâs payları) ölenin edeceği vasiyyet(in yerine getirilmesin)den veyâ borcunun ödenmesinden sonradır"*** (en-Nisâ: 11) KAVLİ BÂBI [18]

Ve zikrolunur ki, Kaadı Şurayh, Umer ibn Abdilazîz, Tâvûs, Atâ ibn Ebî Rebâh, Basra Kaadısı Abdurrahmân ibn Uzeyne hastanın borç ikrâr etmesini câiz kılmışlardır [19].

el-Hasenu'l-Basrî: Kişinin yaptığı sadakanın en haklısı, dünyâdan son günde ve âhiretten ilk günde yaptığıdır, demiştir [20].

İbrâhîm en-Nahaî ve el-Hakem ibn Uyeyne: Hasta kişi

---

18 Buhârî'nin bu âyeti başlık yapmaktan maksadı, lehine ikrâr yapılan mîrâsçı olsun, yabancı olsun, müsâvî olarak mutlak sûrette hastanın borç ikrârının cevâzına hüccet getirmek gibidir. Bâzıları da delâlet ciheti, Allah mîrâsın önüne geçirmekte vasiyyet ve borcu müsâvî yaptı ve aralarında bir ayırma yapmadı. Böylece vâris için olan vasiyyet delîl ile hâric oldu da, borç ikrârı hâli üzere bâkî kalmıştır, dedi (Aynî).

19 Bunların sözlerini İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivâyet etmiştir.

20 Hasen'in bu hükmünü Dârimî rivâyet etti.

mîrâsçıyı borçtan temize çıkardığında, mîrâsçı borçtan kurtulur, demişlerdir [21].
Râfi' ibn Hadîc, karısı olan el-Fezâriyye Kadın'ın kapısı üzerine kapatılan evdeki mallardan ayrılmamasını vasiyyet etmiştir [22].
el-Hasenu'l-Basrî: Bir şahıs ölümü sırasında kölesine: Ben seni âzâd etmiş idim, dediğinde, kölenin âzâd olması câizdir, demiştir.
eş-Şa'bî: Kadın, ölümü sırasında: Kocam benim hakkımı bana ödedi, ben de ondan bunu teslîm aldım, dediğinde, kadının bu ikrârı câiz olur, demiştir [23].
Bâzı Âdem oğlu da: Hastanın, vârislerin bâzısı lehine olan bu ikrârı, diğer vârisler için kötü zanna sebeb olacağından câiz olmaz, dedi de, sonra bu Âdem oğlu, bunu güzel görüp hastanın vedîayı, ticâret malını ve ticâret malının kazancını ikrâr ve i'tirâf etmesi câiz olur, dedi [24].
Peygamber (S):
"Sizleri zannetmekten sakındırırım. Çünkü zann (ile ittihâm) *sözlerin yalanı çok olanıdır"* **buyurmuştur [25].**
Peygamber'in *"Münâfıkın alâmeti: Kendisine birşey emânet edildiğinde ona hıyânet eder"* **sözünden dolayı, vârislerden olan müslümânların malı (ikrâr edilse de) halâl olmaz [26].**
Ve Yüce Allah: ***"Şübhesiz ki, Allah size emânetleri***

---

21 İbrâhîm ile Hakem'in hükümlerini İbn Ebî Şeybe rivâyet etti.

22 Aynî dedi ki: Zâhir olan maksadı, kadın kocasının ölümünden sonra taarruz edilmez. Çünkü evinin içindekilerin hepsi, kocası buna şâhid dikmemiş olsa da, kadınındır. Şâhid dikmeğe ve ikrâra, ancak kadın fakîr iken evlendiği bilindiği zamân ihtiyâç vardır.

23 Hasen ile Şa'bî'nin bu hükümleri aslı üzere hastanın ikrârının mutlak olarak geçerli olduğunu ifâde etmektir.

24 Buhârî'nin bu "Ba'zu'n-nâs" ta'bîri ile Ebû Hanîfe ve onun ictihâdında olanları kasdettiğini Kirmânî ve diğerleri belirtmişlerdir. Ancak buradaki i'tirâzda vârislerin bâzısı lehine olan ikrâr ile hastanın vedîa, ticâret malı ve ticâret malının getireceği kazançta ortaklık demek olan "Mudârebe"yi ikrârı arasında fark olduğu; bu son üç şeyi ikrâr ile birinciyi ikrâr etmenin aynı şey olmadığı; bunun için Ebû Hanîfe'nin görüşünde bir tenâkuz bulunmadığı ortaya konulmuştur.

25 Bu, Buhârî'nin Edeb'de getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Bunu burada hastaya kötü zann edip de kendi malında tasarrufu men' edenleri redd için getirmiştir. Bu da "Ba'zu'n-nâs"ın kötü zann ile ta'lîline karşı getirilmiştir.

26 Buhârî bunu Îmân'da getirdi. Kirmânî dedi ki: Bu hadîsin delâlet ciheti nedir

ehline vermenizi... emreder" (en-Nisâ: 58) buyurdu da, hıyâneti terkte ve emâneti ehline verme vucûbunda mîrâsçı ile gayrısı arasında bir tahsîs ve ayırma yapmadı [27].
Bu munâfık alâmeti hadîsi hakkında Abdullah ibn Amr'ın da Peygamber'den bir rivâyeti vardır (Bu da Îmân'da geçmişti).

١٢ ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ قال حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ قال حدّثنا نافِعُ بنُ مالِكِ بنِ أَبِي عامِرٍ أبو سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبِيِّ ﷺ قال آيَةُ المُنافِقِ ثلاثٌ إذا حدَّثَ كَذَبَ وإذَا ائْتُمِنَ خانَ وإذَا وعَدَ أَخْلَفَ *

12-....... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): *"Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylediği zamân yalan söyler; kendisine birşey emânet edildiğinde hıyânet eder; va'd ettiği zamân va'dinden döner"* buyurmuştur [28].

٩ ـ بابُ تأوِيلِ قَوْلِ اللهِ تعالى مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِها أوْ دَيْنٍ. ويُذْكَرُ أنَّ النبيَّ ﷺ قَضَى بالدَّيْنِ قَبْلَ الوَصِيَّةِ * وقَوْلِهِ انَّ اللهَ يأمُرُكُمْ أنْ تُؤَدُّوا لأماناتِ الَى أهْلِها فأدَاءُ الأمانَةِ أحَقُّ مِنْ تَطَوُّعِ الوَصِيَّةِ. وقال النبيُّ ﷺ لاَ صَدقَةَ اِلاّ عَنْ ظَهْرِ غِنًى. وقال ابنُ عَبَّاسٍ لاَ يُوصِي العَبْدُ اِلاّ باذْنِ أهْلِهِ. وقال النبيُّ ﷺ العَبْدُ رَاعٍ فى مالِ سَيِّدِهِ

9- YÜCE ALLAH'IN: ***"Şâyet çocuğunuz varsa terikenizden sekizde biri, edeceğiniz vasiyyet ve borç(un***

---

dersen, ben şöyle cevâb veririm: Hıyâneti terk vâcib olunca, üzerinde bulunan hakkı i'tirâf etmek de vâcib olmuştur. İkrâr edince de, ikrârının mu'teber olması zarûrî olur. Yoksa ikrârın vâcib kılınmasında hiçbir fâide yoktur.

27 Yânî hıyâneti terkte ve emâneti yerine ödeme vucûbunda vâris ile gayrısı arasında bir fark yapmayınca, vârise ve gayrısına ikrârı sahîh olur (Kastallânî).

28 Abdullah ibn Amr hadîsi de, bu Ebû Hureyre hadîsi de Îmân Kitâbı'nda geçmiştir. Buhârî bunları burada hıyânetin harâmlığına, yânî üzerindeki hakkı ödememenin ve ödenmesini vasiyyet etmemenin harâmlığına delîl için getirmiştir.

ödenmesin)den sonra yine onlarındır'' (en-Nisâ: 12) KAVLİNİN TE'VÎLİ BÂBI [29]

Ve Peygamber(S)'in, vasiyyetten önce borcun ödenmesiyle hükmettiği rivâyet olunuyor [30].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Şübhesiz ki Allah, size emânetleri ehline vermenizi... emreder'' (en-Nisâ: 58). **İşte bu emirden dolayı emâneti yerine ödemek vucûbu gönüllü vasiyyetten daha haklıdır [31].**
Peygamber (S) de: *"Sadaka ancak bol maldan ayrılıp verilir''* **buyurdu [32].**
İbn Abbâs da: Köle ancak efendisinin izni ile vasiyyet eder, demiştir [33].
Peygamber (S) de: *"Köle, efendisinin malında bir çobandır''* **buyurdu [34].**

١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا الأوزاعِيُّ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ وعُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّ حَكِيمَ بنَ حِزَامٍ رضى الله عنه قال سألْتُ رسولَ اللهِ ﷺ فأعْطَانِى ثُمَّ سألْتُهُ فأعْطانِى ثُمَّ قال لِى يا حَكِيمُ إنَّ هَذَا المَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ فَمَنْ أخَذَهُ بِسَخاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ ومَنْ أخَذَهُ بإشْرَافِ نَفْسٍ لمْ يُبارَكْ لَهُ فيهِ وكانَ كالّذِى يأكُلُ ولاَ يَشْبَعُ والْيدُ الْعُلْيا خَيْرٌ مِنْ الْيَدِ السُّفْلَى. قال حَكِيمٌ فقُلْتُ يا رسولَ اللهِ والَّذِى بَعَثَكَ بالحَقِّ لاَ أرْزَأُ أحَداً بَعْدَكَ شَيْئاً حَتَّى أُفارِقَ الدُّنْيا فكانَ أبو بَكْر يَدْعُو حَكِيماً لِيُعْطِيَهُ العَطاءَ

29 Yânî borcun ödenmesi, vasiyyeti yerine getirmekten önce yapılmakla berâber, zikirde vasiyyetin borçtan önce getirilmesindeki maksadı beyân. Bu sûretle bu başlığı tekrâr etmekteki incelik meydana çıkıyor (İbn Hacer).
İbn kesîr: Eski ve sonraki bütün âlimler borcun vasiyyetten önce yerine getirileceği, ondan sonra vasiyyet, ondan sonra mîrâs işi geleceği üzerinde ittifâk etmişlerdir. Bakışı derinleştirme sırasında da âyetin ma'nâsından bu anlaşılır, demiştir.

30 Bunu Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, İbn Mâce, Alî ibn Ebî Tâlib'den rivâyet ettiler.

31 Bu âyetteki emir, Mekke fethi günü Usmân ibn Talha hakkında inmiş olmakla berâber, bütün mükelleflere hitâb ve bütün emânetleri şâmil olur.

32 Bu, Zekât'ta getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Peygamber bu sözü ile: "Sadaka ancak kuvvetli bir servetten ayrılıp verilir ve bu sadaka hayırlıdır'' buyurmuş oluyor. Yoklukla ve ihtiyâç içinde verilen sadaka, kâmil değil demek oluyor. Bu "Lâ sadakate...'' nefiyi, böylece sadakayı değil, kemâli nefyetmiş oluyor.

33 İbn Abbâs'ın bu sözünü İbn Ebî Şeybe rivâyet etmiştir.

34 Bu da Itk Kitâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

فيأبى أنْ يقبَلَ مِنْهُ شيْئاً ثُمَّ إنَّ عُمَرَ دَعاهُ لِيُعْطِيَهُ فيأبى أنْ يَقْبَلَهُ فقال يا مَعْشَرَ المُسْلِمِينَ إنِّي أعْرِضُ عَلَيْهِ حقَّهُ الّذِى قَسَمَ اللهُ لَهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فيأبى أنْ يأْخُذَهُ فَلَمْ يَرْزَأْ حكِيمٌ أحَداً مِنَ النّاسِ بَعْدَ النبيِّ ﷺ حتّى تُوُفِّيَ رَحمَهُ اللهُ *

13-....... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan (dünyâlık) istedim, O bana verdi. Sonra kendisinden yine istedim, yine verdi. Sonra bana hitâben şöyle buyurdu:

— *"Yâ Hakîm! Şu mal yeşil, tatlı bir meyvedir. Her kim bu malı nefis cömertliği ile* (hırs göstermeden) *alırsa, o malda kendisi için bereket ve meymenet ihsân olunur. Kim de bu malı hırs ile alırsa, o malda alan için bereketlilik olmaz. O hırslı kimse dâimâ yiyen ve doymayan bir kimse olmuştur.* (Veren) *yüksek el,* (alan) *alçak elden hayırlıdır".*

Hakîm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Seni hakk peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben şu dünyâdan ayrılıncaya kadar Sen'den başka hiçbir kimseye, hiçbirşey için elimi uzatmam, dedim.

(Hakîkaten) Ebû Bekr (halîfeliği zamânında) Beytu'l-mâl'deki hakkını vermek için Hakîm'i da'vet etmiş, fakat Hakîm, Ebû Bekr'-in bu atıyyesini kabûlden çekinmiştir. Sonra Umer de hakkını vermek için çağırmış; ondan da atıyye almaktan çekinmiştir. Bundan sonra Umer (sahâbîlerin toplantısında):

— Ey müslümânlar topluluğu! Ben harâc ve ganîmet malından Allah'ın kendisine taksîm eylemiş olduğu hakkını kendisine vermek için arzediyorum. O ise bunu almaktan çekiniyor! dedi.

Ve (hakîkaten) Hakîm, Rasûlullah'tan sonra, tâ ölünceye kadar hiç kimseden birşey almamıştır [35].

١٤ــ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ السَّخْتِيَانِيُّ قال أخبرنا عَبْدُ الله قال أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني سالِمٌ عنِ ابنِ عُمَرَ عنْ أبِيهِ رضى الله عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يَقولُ كُلُّكُمْ راعٍ ومسئولٌ عن رَعِيَّتِهِ والإمامُ راعٍ ومسئولٌ عن رَعِيَّتِهِ والرَّجُلُ راعٍ في أهْلِهِ ومسئولٌ عن رَعِيَّتِهِ والمَرْأةُ في بَيْتِ زَوْجِها راعِيَةٌ ومسئولةٌ عن رعِيَّتِهَا والخادمُ في مالِ سيِّدِهِ راعٍ ومسئولٌ عن رعيَّتِهِ قال وحَسِبْتُ أنْ قدْ قال والرَّجلُ راعٍ في مالِ أبيهِ *

35 Hakîm, Muâviye emîrliğinin onuncu yılında ölmüştür. Bu hadîsin başlığa uy-

14-....... ez-Zuhrî dedi ki: Bana Sâlim, babası İbn Umer'den; o da babası Umer(R)'den haber verdi ki, o şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; şöyle buyuruyordu: *"Herbirerleriniz güdücüdür* (yânî elinin altındakileri iyi korumakla vazîfelidir) *ve herbirerleriniz idâresi altındakilerden sorumludur. Devlet adamları birer çobandır ve herbiri idâre ettiklerinden sorumludur. Erkek, âilesi içinde bir çobandır ve idâresi altındakilerden sorumludur. Kadın da kocasının evinde bir çobandır ve o da idâresi altındakilerden sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malında bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur".*

Râvî Rasûlullah'ın: *"İnsan babasının malında bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur"* buyurduğunu zannediyorum, demiştir [36].

١٠ ــ بابٌ إذا وقَفَ أوْ أوْصَى لأقارِبِهِ ومَنِ الأقارِبُ. وقال ثابتٌ عنْ أنسٍ قال النبيُّ ﷺ لأبى طَلْحة اجْعَلْها لِفُقَراءِ أقاربك فَجعلَها لِحَسَّانَ وأبَىِّ بنِ كَعْبٍ. وقال الأنصارِىُّ حدّثنى أبى عنْ ثُمامَةَ عنْ أنسٍ مثْلَ حَدِيثِ ثابِتٍ قال اجْعَلْهَا لِفُقَراءِ قَرابَتِكَ قال أنسٌ فَجَعَلَهَا لَحَسَّانَ وأُبَىِّ بنِ كَعْبٍ وكانا أقْرَبَ إلَيْهِ مِنِّى. وكانَ قَرابَةُ حَسَّانٍ وأُبَىٍّ منْ أبِى طَلْحَةَ واسْمُهُ زيْدُ بنُ سَهْلِ بنِ الأسْوَد بنِ حَرامِ بنِ عَمْرِو بنِ زيْدِ مَناةَ بنِ عَدِىِّ بنِ عَمْرِو بنِ مالِكِ بنِ النَّجّارِ وحسَّانُ بنُ ثَابِتِ بنِ الْمُنْذِرِ بنِ حَرامِ فَيَجْتَمِعَانِ إلَى حَرامِ وهْوَ الأبُ الثَّالِثُ وحَرَامُ بنُ عَمْرو ابنِ زَيْدِ مَنَاةَ بنِ عَدِىِّ بنِ عَمْرِو بنِ مالِكِ بنِ النَّجّارِ فَهْوَ يُجَامِعُ حسَّانَ وأبا طَلْحَةَ وأُبَيًّا إلى سِتَّةِ آباءِ إلَى عَمْرو بنِ مالِكٍ وهْوَ أُبَىُّ بنُ كَعْبِ بنِ قَيْسِ بنِ عُبَيْدِ بنِ زَيْدِ بنِ مُعَاوِيَةَ بنِ عَمْرو بنِ مالِكِ بنِ النَّجّارِ فَعُمْرُو بنُ مالِكٍ يَجْمَعُ حَسَّانَ وأبا طَلْحَةَ وأُبَيًّا . وقال بعْضُهُمْ إذَا أوْصَى لِقَرابَتِهِ فَهْوَ إلَى آبائِهِ فِى الإسْلامِ

---

gunluğu yönü bana zâhir olmadı. Şârihlerin zikrettikleri vecihler ise büyük bir zorlamadan hâlî değildir. Allah en bilendir.

Bu hadîs, Zekât'ta da geçmişti (Kastallânî).

36 Şârihlerden hiçbiri bu hadîsin başlığa girmesi yönünü zikretmedi. Bundaki vechin, Rasûlullah'ın: *"Köle, efendisinin malında bir çobandır"* sözünde olması mümkün olur. Hizmetçi, köleyi de şâmil olur (Aynî).

10- BÂB: BİR ŞAHIS VAKIF YAPTIĞI YÂHUD YAKINLARINA VASİYYET YAPTIĞI ZAMÂN, BU YAKINLAR KİMLERDİR? [37]

Ve Sâbit, Enes'ten söyledi ki, Peygamber (S) Ebû Talha'ya hitâben: *"Sen o Beyruhâ bûstânını kendi yakınlarının fakîrlerine tahsîs et"* buyurdu. Ebû Talha da o bustânını Hassân ibn Sâbit'e ve Ubeyy ibn Ka'b'a tahsîs etti [38].

Ve Muhammed ibn Abdillah el-Ensârî şöyle dedi [39]: Bana babam Abdullah, Sumâme ibn Abdillah'tan; o da Enes'ten, Sâbit'in hadîsinin benzerini tahdîs etti. Rasûlullah, Ebû Talha'ya: *"Sen onu soy yakınlığın olan fakîrlere tahsîs et"* buyurdu. Enes dedi ki: Ebû Talha o bustânı Hassân ile Ubeyy ibn Ka'b'a tahsîs etti. Bu ikisi, Ebû Talha'ya benden daha yakın idiler. Hassân'ın ve Ubeyy ibn Ka'b'ın yakınlığı, Ebû Talha tarafından idi. Ebû Talha'nın ismi ise Zeyd ibnu Sehl ibni'l-Esved ibn Harâm ibn Amr ibni Zeyd Menâte'bni Adiyy ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr'dır. Hassân ibnu Sâbit ibni'l-Munzir ibn Harâm, Ebû Talha ile Hassân, Harâm'da birleşirler. Bu Harâm ibn Amr, Ebû Talha ile Hassân'ın üçüncü babalarıdır (yânî babalarının dedesidir). Ve Harâm ibnu Amr ibn Zeyd Menâte'bni Adiyy ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr; işte bu zât Hassân'ı, Ebû Talha'yı ve Ubeyy'i babalarından altıncı babaya: Amr ibn Mâlik'e toplar.

Şu da, Ubeyy ibnu Ka'b ibn Kays ibn Ubeyd ibn Zeyd ibn Muâviye ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr'dır (Ubeyy ibn Ka'b'ın ve diğer ikisinin altıncı dedeleri olan) bu Amr ibn Mâlik (bu üç kişiyi): Hassân'ı, Ebû Talha'yı ve Ubeyy ibn Ka'b'ı kendisinde toplayıp

---

37 Buhârî akrabâların kimler olduğu husûsunda âlimler arasında görüş ayrılıkları bulunduğu için, cevâbı zikretmedi.

38 Bu, Müslim'in rivâyet ettiği hadîsin bir parçasıdır.
"Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) *harcayıncaya kadar aslâ hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız..."* (Âlu İmrân: 92) âyeti inince, Ebû Talha, bu Beyrûhâ bahçesini Allah yolunda vakfetmeyi Peygamber'e danıştığında, Peygamber ona metindeki emri vermiştir. Bu hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bunun Buhârî'de Zekât Kitâbı'nda, yine Enes'ten diğer ve daha geniş bir rivâyeti geçmişti. Bu hadîsteki uygulamaya göre, "Yakınlar" ta'bîri, çok genişlemiş oluyor.

39 Bu hadîsi Buhârî Âlu İmrân: 92. âyetin tefsîrinde kısaltılmış olarak senediyle getirmiştir.

birleştiriyor [40].
İnsanların bâzısı: Bir kimse yakınlarına vasiyyet yaptığı zamân, bu, İslâm içinde bulunmuş olan babalarına olur, dedi [41].

١٥ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالكٌ عنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ
اللهِ بنِ أبِى طَلْحةَ أنَّهُ سَمعَ أنساً رضى اللهُ عنه قال قال النبىُّ ﷺ لِأبى طَلْحةَ
أرى أنْ تجْعَلَها فِي الأقْرِبينَ قال أبو طَلحةَ أفْعلُ يارسولَ اللهِ فَقَسَمَها أبو طَلْحةَ
فى أقارِبِهِ وبَنى عَمِّهِ. وقال ابنُ عبَّاسٍ لَمَّا نَزلتْ وأنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأقْرِبينَ جَعَلَ
النبيُّ ﷺ يُنادِى يا بَني فِهْرٍ يا بَنِي عَدِىٍّ لِبُطُونِ قُرَيْشٍ . وقال أبو هُرَيْرة
لمَّانَزَلَتْ وأنْذِرْ عَشيرَتَكَ الأقْرِبينَ قال النبىُّ ﷺ يا معْشَرَ قُرَيْشٍ *

15-....... Bize Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan haber verdi ki, o, Enes(R)'in şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Ebû Talha'ya:

— *"Ben bu bustânı senin kendi hısımlarına tahsîs etmeni daha uygun görüyorum"* buyurdu.

Ebû Talha da:

— Ben de Sen'in uygun gördüğün gibi yaparım yâ Rasûlallah, dedi.

Ve Ebû Talha, Beyruhâ bustânını akrabâları ve amca oğulları arasında taksîm etti [42].

Ve İbn Abbâs şöyle dedi: *"Sen en yakın hısımlarını inzâr et"* (eş-Şuarâ: 214) âyeti indiği zamân, Peygamber (S): *"Yâ Fıhr oğulları, yâ Adiyy oğulları!"* diye Kureyş'i oymak oymak çağırmaya başladı [43].

Ebû Hureyre de: *"Sen en yakın hısımlarını inzâr et"* (eş-Şuarâ: 214)

---

40 Buhârî burada getirdiği bu hadîs ile Ebû Talha, Ubeyy ibn Ka'b ve Hassân ibn Sâbit'in altıncı babalarına varıncaya kadar soylarını ve hısımlarını çok güzel bir sûrette ve sağlamlıkta tesbît etmiş bulunuyor. Buhârî'nin dediği gibi Amr ibn Mâlik, Hassân'ı, Ebû Talha'yı ve Ubeyy'i kendisinde toplamaktadır.

41 Buhârî bu "İnsanların bâzısı" ta'bîriyle Ebû Hanîfe ve onun görüşünde olan imâmları kasdetmektedir ki, biz bâbın başında âlimlerin bu husûsta görüş ayrılığında olduklarını söylemiştik.

42 Bu hadîsin, Zekât Kitâbı'nda uzun bir rivâyeti geçmişti.

43 İbn Abbâs'ın bu hadîsini Buhârî, Kureyş'in Menâkıbı'nda, bir de eş-Şuarâ Sûresi tefsîrinde senedli olarak getirmiştir.

âyeti indiği zamân Peygamber (S): *"Ey Kureyş topluluğu!"* diye nidâ etti, demiştir [44].

١١ـ بابٌ هلْ يَدْخُلُ النِّساءُ والوَلَدُ فى الأقارِبِ

11- BÂB: (EN YAKINLARA VASİYYET YAPILDIĞI ZAMÂN) BU EN YAKIN HISIMLAR İÇİNE KADINLAR VE ÇOCUKLAR GİRER Mİ?

١٦ـ **حدّثنا** أَبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرنى سعيدُ بنُ المُسيَّبِ وأَبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال قامَ رسولُ اللهِ ﷺ حِينَ أَنْزلَ اللهُ عزَّ وجلَّ وأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ قال يا معْشَرَ قُرَيْشٍ أَوْ كلِمَةً نحْوَها اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ لاأُغْنِى عنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئاً يا بَنِي عبْدِ مَنافٍ لا أُغنى عنكُمْ مِنَ الله شيْئاً يا عبَّاسُ بنَ عبْدِ المُطَّلبِ لا أُغْنِى عنْكَ منَ اللهِ شَيْئاً ويا صَفيَّةُ عَمَّةَ رسولِ اللهِ لا أُغْنى عنْكِ مِنَ اللهِ شيْئاً ويافاطِمةُ بنْتَ مُحَمَّدٍ سَلِينى ما شئْتِ منْ مالِى لا أُغْنى عنْكِ منَ اللهِ شيْئاً * تابَعَهُ أصْبَغُ عنِ ابنِ وهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ *

16-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Azîz ve Celîl olan Allah: ***"Sen en yakın aşîret ve kabîle hısımlarını inzâr et"*** (eş-Şuarâ: 214) âyetini indirdiği zamân, Rasûlullah (S) kalktı da şöyle buyurdu: *"Ey Kureyş topluluğu!* (Yâhud buna benzer bir kelime ile hitâb etti.) *Canlarınızı, nefislerinizi satın alınız* (yânî İslâm'a girmek sûretiyle nefislerinizi Allah'ın azâbından koruyunuz). ***Ben Allah'ın azâbından hiçbirşeyi sizden def' edemem. Ey Abde Menâf oğulları! Ben sizden de Allah'ın azâbından hiç bir şeyi def' edemem. Ey Abbâsu'bne Abdilmuttalib! Senden de Allah'ın azâbından hiçbir parçasını men' edemem. Ey Allah Elçisi'nin halası olan Safiyye! Senden de ben Allah'ın azâbından bir kısmını olsun def' edemem. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğin şeyi iste*** (vereyim, fakat) ***Allah'ın azâbından hiçbir şeyi senden def' edemem"*** [45].

---

44 Bu Ebû Hureyre hadîsi de bundan sonraki bâbda senedli olarak gelecektir.

45 Buhârî bu hadîsi Kureyş'in Menkabeleri ve eş-Şuarâ Sûresi tefsîrinde de getirmiştir. eş-Şuarâ tefsîrindeki rivâyette bu âyet indikten sonra Rasûlullah'ın Safâ Tepesi'ne çıkıp, bu hutbesini orada söylediği ziyâdesi vardır. Bu hadîsleri rivâyet eden Ebû Hureyre ile İbn Abbâs, bu toplantılarda hazır değillerdi. Çünkü Ebû Hureyre Hayber'in fethi sırasında müslümân olmuş; İbn Abbâs da o za-

Bu hadîsi Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan rivâyet etmekte Esbağ ibnu'l-Ferec, Ebû'l-Yemân'a mutâbaat etmiştir [46].

١٢ـ بابٌ هَلْ يَنتفعُ الوَاقِفُ بوَقْفِهِ وقدِ اشْتَرَطَ عُمَرُ رضى الله عنه لا جُناحَ على مَنْ وَلِيَهُ أنْ يأكُلَ وقَدْ يَلِي الوَاقِفُ وغَيْرُهُ وكَذَلِكَ مَنْ جَعَلَ بَدَنَةً أوْ شَيْئاً لِلّهِ فَلَهُ أنْ يَنْتَفِعَ بِها كما يَنْتَفِعُ غَيْرُهُ وإنْ لَمْ يَشْتَرِطْ

12- BÂB: VAKIF YAPAN KİŞİ KENDİ VAKFI İLE FAYDALANIR MI?

Umer ibnu'l-Hattâb, Hayber'deki arâzîsini vakfedişinde, "Vakfın işlerini üzerine alan kimsenin ma'rûf sûrette ondan yemesinde üzerine günâh yoktur" diye şart kılmıştır [47].
Vakfın işlerini yürütmeyi bâzen vakfedici de, başkaları da üzerine alır (ve ondan faydalanırlar).
Bir deveyi yâhud herhangibir şeyi Allah'a tahsîs eden kişiler de bunun gibidir: Allah'a tahsîs eden şahıs, bundan kendisinin faydalanmasını şart kılmasa da, o şeyden başkalarının faydalanacağı gibi, kendisinin de faydalanma hakkı vardır [48].

١٧ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى

---

mân ya henüz doğmamış, ya da yeni doğmuştu. Bunlar, bu ilk da'vete âid olan bu toplantı ve hutbeyi diğer sahâbîlerden almışlardır. Diğer bir îzâh şekli de, bu da'vet ve toplantıların Medîne'de tekrarlanmış olmasıdır.

Buhârî'nin hadîsi burada getirme sebebi, kadınların ve çocukların en yakın hısımlara dâhil bulunduklarını isbâttır. Bu da'vette Peygamber'in kızı Fâtıma'nın ve halası Safiyye'nin bulunması, en yakın hısımlar ta'bîrinde kadınların ve çocukların dâhil olduğunu isbât etmektedir.

"Bu toplantıda Peygamber, ikinci batındaki babası Abdulmuttalib'den i'tibâren tâ yedinci batına kadar, neseb silsilesi üzerideki bütün dedelerinde neseb yönünden kendisine kavuşan Kureyşliler'in hepsini İslâm'a da'vet etmiştir" (Tahâvî).

46 Bu mutâbaatı Müslim de bu vak'a ile ilgili olarak rivâyet etmiştir.

47 Bu, Şartlar Kitâbı'nda sonunda geçen Umer'in Hayber'deki bir arâzîsini vakfetmesi kıssası hadîsinin bir parçasıdır.

48 Buhârî, Umer'in bu şartından evvelâ vakfedicinin kendi vakfıyle faydalanacağı hükmünü çıkarmış, sonra da bu hükmü daha da kuvvetlendirmiştir. Böylece başlıktaki soruya müsbet bir cevâb vermiş oluyor.

اللهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ رأى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً فقال لَهُ ارْكَبْها فقال يارسولَ اللهِ إنها بَدَنَةٌ فقال في الثَّالِثَةِ أو الرَّابِعَةِ ارْكَبْها ويْلَكَ أوْ ويْحَكَ *

17-....... Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) kurbanlık deve sevkeden bir adam gördü de, ona:

— *"Bu deveye bin!"* buyurdu.

O zât:

— Yâ Rasûlallah Bu deve kurbanlıktır, dedi.

Rasûlullah, üçüncü yâhud dördüncü defasında:

— *"Helâk olası* -yâhud: *yazık olası-, sen bu kurbanlık devene bin!"* buyurdu.

١٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنا مالِكٌ عنْ أبِي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ رأى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً فقال ارْكَبْها قال يارَسولَ اللهِ إنَّها بَدَنَةٌ قال ارْكَبْها ويْلَكَ فى الثَّانِيَةِ أوْ فى الثَّالِثَةِ *

18-....... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) kurbanlık devesini sevkeden bir adam gördü ve:

— *"Deveye bin!"* buyurdu.

O zât:

— Yâ Rasûlallah! Bu deve kurbanlıktır, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah, ikinci yâhud ücüncü defasında:

— *"Helâk olası, bin şu kurbanlık deveye!"* buyurdu [49].

١٣ــبابُ إذَا وقَفَ شَيْئاً فَلَمْ يَدفَعْهُ إلى غَيْرِهِ فَهوَ جائِزٌ لأنَّ عُمَرَ رضى اللهُ عنه أوْقَفَ وقال لاَ جُناحَ عَلى منْ ولِيَهُ أنْ يأكُلَ ولمْ يخُصَّ إنْ ولِيَهُ عُمرُ أوْ غيْرُهُ قال النبيُّ ﷺ لأبى طَلْحةَ أرَى أنْ تجْعَلَها فى الأقْرَبينَ فقال أفْعلُ فقسَمَها فى أقارِبِهِ وبَنِى عمِّهِ

49 Bu hadîsler vakıf yapanın kendi vakfı ile faydalanacağına delâlet eder. Çünkü Mekke'ye kurbanlık hediye ettiği hayvanla, o hayvan şartsız olarak mülkünden çıktıktan sonra ondan faydalanmayı câiz kılınca, şart ile faydalanma cevâzı daha lâyık olur.

Bu hadîsler Hacc Kitâbı'nda da geçmişti (Kastallânî).

13- BÂB: BİR ŞAHIS BİRŞEY VAKFETTİĞİ VE O ŞEYİ BAŞKASINA VERMEDİĞİ ZAMÂN, BU VAKIF CÂİZDİR (YÂNÎ SAHÎHTİR)

Çünkü Umer (R) Hayber'deki arâzîsini vakfetti ve: "Vakıf işlerini üzerine alan kimsenin örfe göre vakıftan yemesinde üzerine günâh yoktur" dedi de, onu Umer yâhud başkası mütevellî olursa diye bir tahsîs yapıp ayırmadı (Peygamber de onu elinden çıkarmasını emretmedi) [50].

Peygamber (S) Ebû Talha'ya da: *"Ben bu bustânı en yakın hısımlarına tahsîs etmeni uygun görüyorum"* buyurdu.

Ebû Talha: Ben de öyle yaparım, dedi de o Beyruhâ bustânını en yakın hısımları ve amca oğulları arasında taksîm etti [51].

١٤ـ بابٌ إذا قال دارِى صَدَقةٌ للهِ ولمْ يُبيِّنْ للْفُقَراءِ أوْ غيْرِهِمْ فهُوَ جائزٌ ويَضعُها فى الأقْرِبينَ أوْ حيْثُ أرادَ. قال النبىُّ ﷺ لأبى طلْحَةَ حينَ قال أحَبُّ أمْوالِى إلَىَّ بِيْرُحاءَ وأنَّها صدَقَةٌ للهِ فأجازَ النبىُّ ﷺ ذٰلِكَ. وقال بعْضُهُمْ لا يجُوزُ حَتَّى يُبيِّنَ لِمَنْ والأوَّلُ أصَحُّ

14- BÂB; BİR ŞAHIS FAKÎRLERE Mİ YÂHUD BAŞKALARINA MI OLDUĞUNU BEYÂN ETMEKSİZİN "ŞU EVİM ALLAH İÇİN SADAKADIR" DEDİĞİ ZAMÂN, BU VAKIF CÂİZDİR (YÂNÎ SARFEDİLECEK CİHETİ TA'YÎN EDİLMEDEN ÖNCE VAKIF TAMÂM OLMUŞTUR)

O şahıs evini böyle vakfettikten sonra, en yakın hısımları arasına koysa (Müstemlî'de: En yakın hısımlarına verse) yâhud istediği yere koysa (hüküm nedir)?

Ebû Talha: "Malımın bana en sevimli olanı (bâ'nın kesri ve fethiyle) Biyruhâ'dır. Biyruhâ Allah için

---

50 Peygamber'in Umer'i bu işinde takrîr buyurması, kendisine vakfedilen kimse vakfı teslîm almasa da böyle vakfın sahîhliğine delâlet edicidir.

51 Bunun başlığa delâletinde müşkillik görülmüş. İbnu Munîr bu delâleti şöyle açıklamıştır: Ebû Talha, arâzîsini mutlak olarak sadaka yaptı, sarf yerini Peygamber'e havâle etti. Peygamber ona: *"Ben onu yakınlarına tahsîs etmeni uygun görürüm"* deyince, Ebû Talha'ya, onu yakınları arasında taksîm etmeyi havâle etmiş oldu. Böylece o mal, sadaka olup geçtikten sonra Peygamber o malın Ebû Talha'nın elinde olmasını kararlaştırmış gibi oldu (Kastallânî).

sadakadır" dediği zamân, Peygamber, Talha'ya: "*Ben onu yakınlarına tahsîs etmeni uygun görürüm*" buyurup, onun böyle ta'yînsiz vakfını ona câiz kılmıştır [52]. Âlimlerin bâzısı da: Vakfedici kimlere sarfedileceğini beyân etmedikçe, böyle mutlak vakıf câiz olmaz, dedi. Evvelki, yânî cevâz görüşü daha sahîhtir [53].

١٥ ـ بابٌ إذا قال أرْضى أوْ بُسْتاني صَدَقةٌ عنْ أمِّي فهْوَ جائزٌ وإنْ لمْ يُبيِّنْ لِمنْ ذلكَ

15- BÂB: BİR ŞAHIS "BENİM ŞU ARÂZÎM VE ŞU BUSTÂNIM ANAM ADINA (ALLAH İÇİN) SADAKADIR" DEDİĞİNDE, (KİMLERE, YÂNÎ FAKÎRLERE Mİ YÂHUD BAŞKALARINA MI OLDUĞUNU BEYÂN ETMESE DE) BU VAKIF CÂİZ OLMUŞTUR [54]

١٩ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ قال أخبرنا مخْلَدُ بنُ يَزِيدَ قال أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرني يعْلى أنهُ سَمعَ عِكْرِمةَ يقُولُ أنْبأنا ابنُ عبَّاسٍ رضى الله عنهما أنَّ سعْدَ بنَ عُبادةَ رضى الله عنه تُوُفِّيَتْ أمُّهُ وهْوَ غائبٌ عنْها فقال يا رسولَ الله إنَّ أمِّي تُوُفِّيتْ وأنا غائِبٌ عنْها أيَنْفعُها شيءٌ إنْ تَصدَّقْتُ بِهِ عنْها قال نَعَمْ قال فإنِّي أُشْهِدُكَ أنَّ حائِطي المِخْرافَ صَدَقةٌ عَلَيْها *

19-....... Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Ya'lâ ibn Müslim haber verdi ki, kendisi İkrime'den şöyle derken işitmiştir: Bana İbn Abbâs (R) şöyle haber verdi: Sa'd ibnu Ubâde, anasından uzak bir yerde bulunduğu hâlde anası öldü. Bunun üzerine Sa'd:

— Yâ Rasûlallah! Ben anamdan uzakta iken anam vefât etti. Şimdi ben onun adına birşey sadaka etsem, bu sadaka yapacağım şey ona fayda verir mi? dedi.

Rasûlullah:

---

52 Müellif Buhârî, bu hadîsten cevâz hükmünü anlayarak: Peygamber (S) bu ta'yînsiz mutlak vakfı câiz kıldı, demiştir.

53 Buhârî sarf yeri ta'yîn edilmeyen vakfın cevâzı ve câiz olmadığı husûsunda âlimler arasında görüş ayrılığı olduğunu bildirip, cevâz görüşünün daha sahîh olduğuna işâret etmiştir. Buhârî bu başlıklarda sahîh hadîslerin kısa kısa parçalarını getirmekle yetinmiştir.

54 Bu başlık da bundan önce geçen başlık gibidir; ancak bu başlıkta kendisi adına sadaka yapılan kimseyi ta'yîn edip belirtmiştir.

— *"Evet* (onun adına yapacağın hayır, ona fayda verir)" buyurdu.

Sa'd ibn Ubâde:

— Ben seni şâhid yapıyorum: Benim şu Mıhrâf ismindeki duvarlı bustânım anamın üzerine sadakadır, dedi [55].

١٦ – باب إذا تَصَدَّقَ أوْ وَقَفَ بَعْضَ مالِهِ أوْ بَعْضَ رَقِيقِهِ أوْ دَوابِّهِ فَهُوَ جائِزٌ

16- BÂB: BİR KİMSE MALININ BİR KISMINI YÂHUD KÖLESİNİN BİR KISMINI YÂHUD HAYVANLARININ BİR KISMINI SADAKA VEYÂ VAKFETTİĞİ ZAMÂN, ONUN BU SADAKASI VE VAKFI CÂİZDİR

٢٠ – حدّثنا يَحيى بنُ بُكَيْرٍ قال حدثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَبْدِ اللهِ بنِ كَعْبٍ أنَّ عبْدَ اللهِ بنَ كَعْبٍ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ رضى اللهُ عنه قُلْتُ يا رسولَ اللهِ إنَّ مِنْ تَوْبَتى أنْ أنْخَلِعَ مِنْ مالِى صَدَقَةً إلى اللهِ وإلَى رسولِ اللهِ ﷺ قال أمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ قُلْتُ فإنِّى أُمْسِكُ سَهْمِى الّذى بِخَيْبَرَ *

20-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b haber verdi ki, babası Abdullah ibn Ka'b şöyle de-

---

55 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Ölmüşler adına yapılan sadakaların, hayırların ve duâların onlara Allah katında fayda vereceğini bildiren daha başka birkaç sahîh hadîs mevcûd olduğu gibi, bu husûsa delîl olan âyetler de vardır: Ölülere yapılan duâ ve sadakalar onlara fayda verir. Delîlleri:

a. " اذا ماتَ الإنسانُ انقطعَ عَمَلُهُ إلاّ مِنْ ثلاثةٍ: مِنْ صَدَقةٍ جارِيةٍ اَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ اَوْ وَلَدٍ صالِحٍ يَدْعُو لَهُ = *İnsan öldüğü zamân ameli kesilir; ancak üç şeyden kesilmez; Akıp duran sadakadan, yâhud faydalanılan bir ilimden yâhud kendisi için duâ eden sâlih bir çocuktan"* (Müslim, el-Vasıyye, Bâbu mâ yalhaku' insâna mine's-sevâb ba'de vefâtihi).

b. Kabir ziyâretlerinde ölüler için yapılan duâ: "رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ = ***Ey Rabb'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan** (dîn) **kardeşlerimizi mağfiret eyle. Îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kin bırakma. Ey Rabb'imiz! Şübhesiz ki sen çok re'fetlisin, çok merhametlisin"*** (el-Haşr: 10)

c. " وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ = ***Melekler Rabb'lerine hamd ile tesbîh ediyorlar. Yerdeki kimseler için istiğfâr ediyorlar. Gözünüzü açın. Şübhesiz ki Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir"*** (eş-Şûrâ: 5).

miştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten şöyle dediğini işitmişimdir:

Ben:

— Yâ Rasûlallah! (Günâhlarımdan tevbe ettim.) Bütün malımı Allah rızâsı ve Rasûlü'nün sevgisi için sadaka yaparak, malımdan tamâmiyle sökülüp soyulmam da tevbemdendir (yânî tevbemin tamamlayıcısıdır), dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Ya Ka'b! Sen malının bir kısmını kendi üzerinde alıkoy. Bu senin için hayırlı bir harekettir"* buyurdu.

Ben de:

— Hayber'de bulunan hissemi üzerimde tutuyorum, dedim [56].

١٧ــ بابُ مَنْ تَصَدَّقَ إلَى وَكِيلِهِ ثُمَّ رَدَّ الوَكِيلُ إلَيْهِ

17- VEKÎLİNE SADAKA YAPAN, SONRA DA VEKÎLİ O SADAKAYI MÜVEKKİLİNE GERİ VEREN KİMSE(NİN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI [57]

٢١ــ وقال إسْماعِيلُ أخبرنِى عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ الله بنِ أبى سَلَمَةَ عنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللهِ بنِ أبِى طَلْحَةَ لاَ أعْلَمُهُ إلاّ عنْ أنَس رضى الله عنهُ قال لمَّا نَزَلَتْ لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ جاءَ أبو طَلْحَةَ إلى رسولِ اللهِ ﷺ فقال يا رسولَ اللهِ يَقُولُ اللهُ تبارَكَ وتعالى فى كِتابِهِ لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وإنَّ أحَبَّ أمْوالِى إلَىَّ بِيرُحاءَ قال وكانَتْ حَدِيقَةً كانَ رسولُ اللهِ ﷺ يَدْخلُها ويَسْتَظِلُّ بِها ويَشْرَبُ مِنْ مائِها فَهِىَ إلى اللهِ عَزَّ وجَلَّ وإلَى رسُولِهِ ﷺ أرْجُو بِرَّهُ وذُخْرَهُ فَضَعْها أىْ رسولَ اللهِ حَيْثُ أراكَ اللهُ فقال رسولُ اللهِ ﷺ بَخْ ياأبا طَلْحَةَ ذَلِكَ مالٌ رَابحٌ قَبِلْناهُ مِنْكَ ورَدَدْناهُ عَلَيْكَ فاجْعَلْهُ فى الأقْرَبِينَ فَتَصَدَّقَ بِهِ أبو طَلْحَةَ على ذَوِى رَحِمِهِ قال وكانَ مِنْهُمْ أُبَىٌّ وحَسَّانُ قال وباعَ حَسَّانُ حصَّتَهُ مِنْهُ مِنْ مُعاوِيَةَ فقيلَ لَه تَبِيعُ صَدَقَةَ

56 Buhârî bu hadîsi, malın hepsini sadaka yapmanın kerâhetine ve taşınır malların da vakfedilmesinin cevâzına delîl getirmiştir. Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Buhârî burada hadîsi kısaltılmış olarak getirdi. Mağâzî'de tamâmını getirecektir (Kastallânî).

57 Bu başlık ve onun ardından gelen hadîs, ancak Ebû Zerr'in el-Kuşmeyhenî'den gelen nushasında mevcûddur. Diğer Buhârî nushalarında bu başlıkla hadîs mevcûd değildir.

أَبِى طَلْحَةَ فقال ألاَ أَبِيعُ صاعاً مِنْ تَمْرٍ بِصَاعٍ مِنْ دَرَاهِمَ قال وكانَتْ تِلْكَ الحَدِيقَةُ فى مَوْضِعِ قَصْرِ بَنى حُديلَةَ الَّذِي بَناهُ مُعاوِيَةُ *

21- Ve İsmâîl şöyle dedi: Bana Abdulazîz ibnu Abdillah ibn Ebî Seleme, İshâk ibn Abdullah ibn Ebî Talha'dan -Buhârî: Ben bu hadîsi ancak Enes yolundan biliyorum, demiştir-; o da Enes(R)'ten olmak üzere haber verdi. Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: "*Siz sevdiğiniz şeylerden* (Allah yolunda) ***harcayıncaya kadar hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız...***" (Âlu İmrân: 92) âyeti inince (üvey babam) Ebû Talha, Rasûlullah'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Allah Tebâreke ve Teâlâ kendi Kitâbı'nda "***Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız***" buyuruyor. Mallarımın bana en sevgili olanı da "Bîruhâ"dır. -Râvî Enes dedi ki: Bu Bîruhâ, Mescid'in karşısında bir bahçe idi. Rasûlullah bu Bîruhâ bahçesine girer, orada gölgelenir ve onun içindeki güzel sudan içer idi.- İşte bu Bîruhâ bahçesi Azîz ve Celîl olan Allah ve O'nun Rasûlü yoluna sadakadır. Ben bu sadakanın hayrını ve âhiret azığı olmasını ümîd ediyorum. Yâ Rasûlallah! Sen bu bahçemi, Allah'ın sana gösterdiği yere koy, sarfet, dedi.

Bu söz üzerine Rasûlullah (S):

— *"Güzel, yâ Ebâ Talha! Bu, sâhibine kazanç getiren bir maldır. Biz bu malı senden kabûl ettik ve onu tekrâr sana geri verdik. Sen onu en yakın hısımların arasına koy"* buyurdu.

Ebû Talha da onu, kendine hısımlık sâhibi olanlar üzerine sadaka yaptı.

Enes dedi ki: Ubeyy ibn Ka'b ve Hassân ibn Sâbit o yakın hısımlardan idi. Enes dedi ki: Hassân, kendisine sadaka verilmiş olan bu maldaki hissesini Muâviye ibn Ebî Sufyân'a sattı. Hassân'a bu konuda:

— Sen Ebû Talha'nın sadaka ettiği malı mı satıyorsun? denildi de, Hassân:

— Dikkat edin! Ben bir sâ' ölçeği hurmayı bir sâ' ölçeği dirhemler mukaabilinde satıyorum, dedi.

Enes dedi ki: Bu bahçe, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın kurmuş olduğu Hudeyle oğulları kasrının bulunduğu yerde idi [58].

---

58 Hadîsin başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın: *"Biz bu malı senden kabûl ettik ve onu tekrar sana geri verdik"* sözündedir.

Muhammed ibn Hasen el-Mahzûmî'nin *Medîne Haberleri*'nde Ebû Bekr ibn Hazm yolundan, Hassân'ın hissesinin bahâsı yüzbin dirhem olduğu ve bu bedeli Hassân'ın Muâviye'den teslîm aldığı rivâyet edilmiştir.

١٨ـ باب قَوْلِ الله تعالى وإذا حَضَرَ القِسْمَةَ أُولُوا القُرْبَى واليَتامى والمَساكِينُ فارْزُقُوهُمْ مِنْهُ

18- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: *"Mîrâs taksîm olunurken (mîrâsçı olmayan) hısımlar, yetîmler, yoksullar da hazır bulunursa, kendilerine ondan (birşey vererek) rızıklandırın; (gönüllerini hoş edecek) güzel sözler de söyleyin"* (en-Nisâ: 8) [59].

٢٢ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الفَضْلِ أبو النُّعْمانِ قال حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ أبي بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى الله عنهما قال إنَّ ناساً يَزْعُمُونَ أنَّ هَذِهِ الآيَةَ نُسِخَتْ ولاَ واللهِ مانُسِخَتْ ولَكِنَّها مِمَّا تَهاوَنَ النَّاسُ هُما والِيانِ والٍ يَرِثُ وذَاكَ الَّذى يَرْزُقُ ووَالٍ لاَ يَرِثُ فَذَاكَ الَّذِي يَقولُ بالمَعْرُوفِ يَقولُ لاَ أمْلِكُ لَكَ أنْ أُعْطِيَكَ *

22-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir takım insanlar bu en-Nisâ: 8. âyeti neshedildi diye iddiâ ediyorlar. Hayır, vallâhi bu âyet neshedilmedi. Fakat bu âyetin hükmü, insanların gevşeklik gösterip amel etmedikleri hükümlerdendir: Terikede tasarruf edici ve terike işini üzerine alanlar, iki (türlü) vâlîdir: Biri (meselâ asabe gibi) mala vâris olur; işte bu, taksîmde hazır bulunan ihtiyâc sâhiblerini de rızıklandırır. Bir diğer vâlî (meselâ yetîm velîsi gibi) mîrâs almaz; bu da güzel sözler söyleyen kimsedir: Bu, o ihtiyâc sâhiblerine: Ben sana vermek için bu maldan hiçbirşeye mâlik değilim (çünkü bu mal

---

Muâviye, Hassân'ın bu hissesini satın aldığı zamân, Umeyye oğulları'nın kendi aralarında rahatça toplanıp konuşabilecekleri bir kale olması için bu binâyı yaptırmıştır. Bu binâyı Muâviye hesâbına yapmayı et-Tufeyl ibn Ubeyy ibn Ka'b üzerine almıştır. Bunu *Medîne Haberleri*'nde Umer ibn Şeybe söyledi... *(Fethu'l-Bârî).*

Hassân'ın bu hisseyi satmasından bunun ona vakıf değil, mülk edilmiş olduğu anlaşılır.

59 Bu, İslâm'ın başlangıcında vâcib idi; müstehâb idi de denildi. Sonra bu âyetin mensûh olup olmadığı hakkında iki görüş üzerine ihtilâf ettiler. Bir tâife bu âyet muhkemdir; mensûh değildir, dediler. Mucâhid, Ebu'l-Âliye, Şa'bî, el-Hasen, İbn Sîrîn, Saîd ibn Cubeyr, Mekhûl, İbrâhîm en-Nahaî, Atâ ibn Ebî Rebâh, ez-Zuhrî, Yahyâ ibn Ya'mer bu tâifedendirler. Bunlar bu âyetin hükmü vâcibdir, dediler.

Diğer tâife de bu âyet mensûhtur, dediler. Saîd ibnu'l-Müseyyeb de buna kaail oldu.

ancak şu yetîmindir. Şâyet bundan benim birşeyim olaydı, muhakkak sana verirdim), der [60].

١٩ــ بابُ ما يُستحَبُّ لِمَنْ يُتوفّى فَجاْةً أنْ يَتصَدَّقوا عنهُ وقَضاءِ النُّذور عنِ المَيّتِ

19- BİRDENBİRE ÖLÜVEREN KİMSE İÇİN SÂHİBLERİNİN O ÖLÜ ADINA SADAKA YAPMALARININ MÜSTEHÂB OLACAĞI VE ÜZERİNDE ADAK BORÇLARI BULUNAN ÖLÜNÜN BU ADAKLARININ YERİNE GETİRİLMESİNİN DE MÜSTEHÂBLIĞI BÂBI

٢٣ــ حدّثنا اسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى الله عنها أنَّ رجُلاً قال للنبيِّ ﷺ إنَّ أُمِّى افْتُلِتَتْ نَفْسَها وأرَاها لوْ تَكلَّمَتْ تَصَدَّقتْ أفأتَصَدَّقُ عنْها قال نَعَمْ تَصَدَّقْ عنْها *

23- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, bir adam Peygamber(S)'e:

— Anamın canını Allah ansızın giderdi. Ben öyle sanıyorum ki, eğer anam konuşabilseydi sadaka yapacaktı. Şimdi ben anam adına sadaka yapayım mı? diye sordu.

Peygamber:

— *"Evet, anan adına sadaka yap!"* buyurdu.

٢٤ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُبَيْدِ اللهِ بنِ عبدِ اللهِ عنِ ابنِ عبّاسٍ رضي اللهُ عنهما أنَّ سَعْدَ بنَ عُبادَةَ رضى اللهُ عنه اسْتَفْتَى رسولَ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم فقال إنَّ أُمِّى ماتَتْ وعَلَيْهَا نَذْرٌ فقال اقْضِهِ عَنْها *

24- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan haber verdi ki, Sa'd ibn Ubâde (R) Rasûlullah (S)'tan fetvâ isteyip:

— Annem öldü; üzerinde (ödeyemediği) adak borcu vardı? dedi.

---

60 Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu, İbn Abbâs'ın başlıktaki âyetin kendi nazarında mensûh olmadığını kesîn olarak belirtmiş olması yönündendir (Aynî).

Rasûlullah:

— *"Sen o adağı annen adına yerine getir!"* buyurdu [61].

٢٠ــ بابُ الإشهادِ في الوَقْفِ والصَّدَقةِ

20- VAKIF VE SADAKA YAPMAK İŞLERİNDE ŞÂHİD GÖSTERMEK BÂBI

٢٥ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى قال أخبرنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أنَّ ابنَ جُرَيْجٍ أخْبَرَهُمْ قال أخْبَرَنِي يَعْلَى أنَّهُ سَمِعَ عِكْرِمَةَ مَوْلى ابنِ عبَّاسٍ يَقُولُ أنْبأنا ابنُ عبَّاسٍ أنَّ سعْدَ بنَ عُبادَةَ رضى اللهُ عنْهُمْ أخابَنِي ساعدَة تُوُفِّيَتْ أُمُّهُ وهُوَ غائِبٌ فأتَى النَّبيَّ ﷺ فقال يا رسولَ اللهِ إنَّ أُمِّى تُوُفِّيَتْ وأنا غائِبٌ عنها فَهَلْ يَنْفَعُها شَيْءٌ إنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْها قال نعَمْ قال فإنِّى أُشْهِدُكَ أنَّ حائِطِيَ المِخْرَافَ صَدَقَةٌ عَلَيْها *

25- Bize İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hişâm ibn Yûsuf haber verdi ki, onlara da İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ya'lâ ibn Müslim haber verdi ki, kendisi İbn Abbâs'ın himâyesinde bulunan İkrime'den şöyle derken işitmiştir: Bize İbn Abbâs haber verdi ki, Sâide oğuları'nın kardeşi olan Sa'd ibn Ubâde uzak bir yerde iken annesi vefât etti. Akabinde Sa'd ibn Ubâde Peygamber'e geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Ben kendisinden uzakta iken annem vefât etti. Onun adına herhangi bir şey sadaka etsem bu şey ona fayda verir mi? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Evet* (fayda verir)" buyurdu.

Sa'd da:

— Ben Sen'i şâhid yapıyorum ki, benim el-Mıhrâf adındaki du-

---

61 Hadîslerin başlığa delîlliği açıktır. Âişe hadîsini en-Nesâî de Vasiyyetler Kitâbı'nda getirmiştir. Nesâî'deki rivâyette şu ziyâde vardır: Hangi sadakayı (yapayım)? dedim. Peygamber: *"Su içirmek"* buyurdu.

İbn Abbâs hadîsinin Nesâî'deki Süleymân ibn Kesîr rivâyetinde şu da vardır: Annem adına köle âzâd etmekliğim, ondan bu borcu öder mi? dedim. Rasûlullah: *"Sen annen adına âzâd et"* buyurdu.

Bu hadîslerde sadakanın ölüye fayda vereceğine delâlet vardır (Kastallânî).

varlı bustânım annem üzerine sadakadır (yânî annemin iyiliğine ve hayrına sarf edilecektir), dedi [62].

٢١ـ بابُ قَوْلِ الله تعالى وآتوا اليَتامَى أمْوَالَهُمْ ولاَ تَتَبَدَّلُوا الخَبِيثَ بالطَّيِّبِ ولا تأكُلُوا أمْوَالَهُمْ إلى أمْوَالِكُمْ إنَّهُ كانَ حُوباً كَبِيراً وإنْ خِفْتُمْ أنْ لاَ تُقْسِطُوا فى اليَتامَى فانْكِحُوا ماطابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ

21- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: [63]

"Yetîmlere (rüşde ulaştıklarında) mallarını verin. Temizi murdâra değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza (katarak) yemeyin. Çünkü bu muhakkak büyük bir günâhtır. Eğer yetîm kızlar hakkında (adâleti yerine getiremeyeceğinizden) korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh edin"(en-Nisâ: 2-3)

٢٦ـ **حدّثنا** أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهرِيِّ قال كانَ عُرْوةُ بنُ الزُّبيْرِ يُحَدِّثُ أنَّهُ سأَلَ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها وإنْ خِفْتُمْ أنْ لاَ تُقْسِطُوا فى الْيَتامَى فانْكِحُوا ماطَابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ قال هِىَ الْيَتِيمَةُ فى حجْرِ ولِيِّها فَيَرْغبُ فى جَمالِها ومالِها ويُرِيدُ أنْ يَتَزَوَّجَها بأدنى مِنْ سُنَّةِ نِسائِها فَنُهُوا عنْ نِكاحِهِنَّ إلاَّ أنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ فِى إكْمال الصَّدَاق وأُمِرُوا بِنِكاحِ مَنْ سِوَاهُنَّ مِنَ النِّساءِ قالَتْ عائِشَةُ ثُمَّ اسْتَفْتَى الناسُ رسولَ اللهِ ﷺ بَعْدُ فأنْزَلَ اللهُ عَزَّ

---

62 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben seni, bustânımın sadaka olduğuna şâhid yapıyorum" sözündedir. Buhârî bunda, vakf'ı sadaka'ya katmıştır. Bu "Uşhiduke = Seni şâhid yapıyorum" kavlinin mu'teber olan şâhid gösterme irâdesini yâhud i'lâmı muhtemil olur diye buna i'tirâz edildi. el-Muhalleb vakıf ve sadakada şâhid göstermeyi Yüce Allah'ın: *"Alışveriş yaptığınız vakit de şâhidler tutun"* (el-Bakara:282) kavliyle delîl getirdi. Çünkü kendisine ivâz ve bedel bulunan satış akdinde şâhid tutmakla emredince, hiçbir ivâz bulunmayan vakıf'ta şâhid tutmanın meşrû' olması evleviyetle olur.

Bu hadîs üç bâb öncesinde de geçmişti (Kastallânî).

63 Bu bâb ve bundan sonraki üç bâb, Kur'ân'dan âyetlerle başlıklandırılmıştır. Buhârî bunları Vasiyyetler Kitâbı'nda zikredilmiş olan Vakıf Bâbları arasına girdirdi. Hâlbuki bu âyetlerin burada zikrine gerekli olacak bir vecih yoktur. Fakat vakıflardaki emir ve onlara bakmak, işlerini mütevellîlere vermek, yetîmlere bakmak, işlerini velîlere vermek gibi kılınması yönünden bir benzerlik ve cihet vardır. Kısaca vakıf işlerine bakmak, gözetmek emirleri, yetîmlerin iyiliklerini, haklarını gözetmek ve emânetlerini korumak emirleri nev'inden sayılmış gibidir (Aynî).

وجَلَّ ويَسْتَفْتُونَكَ فى النِّساءِ قُلِ اللهُ يُفتِيكمْ فِيهِنَّ قالَتْ فَبَيَّنَ اللهُ فى هَذِهِ الآيَةِ أنَّ اليَتِيمَةَ إذَا كانَتْ ذَاتَ جَمالٍ ومالٍ رَغِبُوا فى نِكاحِها ولَمْ يُلْحِقُوها بِسُنَّتِها باكْمالِ الصَّدَاقِ فاذَا كانَتْ مَرْغُوبَةً عَنْها فى قِلَّةِ المالِ والجَمالِ تَرَكُوها والْتَمَسُوا غَيْرَها مِنَ النِّساءِ قال فَكَما يَتْرُكُونها حِينَ يَرْغَبُونَ عنها فَلَيْسَ لَهُمْ أنْ يَنْكِحُوها إذَا رَغِبُوا فِيهَا الآنَ يُقْسِطُوا لَها الأوْفَى مِنَ الصَّدَاقِ ويُعْطُوها حَقَّها *

26- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe (R)'ye: ***"Eğer yetîm kızlar hakkında adâleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh edin"*** (en-Nisâ: 2-3) âyetinin tefsîrini sorduğunu tahdîs ediyordu. Urve (Âişe'den haber verici olarak; Ebû Zerr'de Âişe) şöyle dedi: O, şu yetîm kızdır ki, velîsinin himâyesinde bulunur. O velî, onun güzelliğine ve malına rağbet eder ve o kızla, o kıza yakın olan kadınlara verilmesi kaanûn olan mehirden daha az bir mehir vermek sûretiyle evlenmek ister. İşte (bu âyette) o çeşit velîlerin velîliği altındaki yetîm kızları, haklarında onların mehirlerini kemâle ulaştırmak husûsunda adâlet yapmadıkça nikâh etmeleri nehyolunup, bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmeleri emrolunmuştur. Âişe, tefsîrine devâmla dedi ki: Sonra insanlar bu (en-Nisâ: 2) âyetin inmesinin ardından, Rasûlullah'tan fetvâ istediler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi:

"Senden kadınlar hakkında fetvâ isterler. De ki: Onlar hakkında fetvâyı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olanı (mîrâsı) ***onlara vermediğiniz ve nikâhlarını da beğenip istemediğiniz yetîm kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetîmlere karşı adâleti ayakta tutmanız husûsunda Kitâb'da size karşı okunup duran âyetler. Hayırdan daha ne yaparsanız şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir"*** (en-Nisâ: 127)

Âişe dedi ki: İşte Allah bu âyetin içinde şunu beyân etti: Yetîm kız güzellik ve mal sâhibi olduğu zamân, velîleri onun nikâhına rağbet ettiler, fakat onu, mehrini kemâle ulaştırmak sûretiyle akrânlarına verilegelen mehir sünnetine katmadılar. Yetîm kız mal ve güzellik azlığından dolayı nikâhına arzû edilmemiş olunca bu kızı terkettiler ve ondan başka kadınları aradılar.

Râvî dedi ki: Nitekim siz, kadınları, mal ve güzellik azlığından dolayı nikâhlarını arzû etmediğiniz zamân, onları terkediyorsunuz. İşte böyle erkekler için malı ve güzelliğinden dolayı nikâhlanmayı arzû ettikleri zamân bu kızları nikâh etmeleri hakkı yoktur. Ancak onlar o mal ve güzellik sâhibi olup, kendilerine rağbet edilmiş bu kızlara

en mükemmel mehir ta'yîn etmek ve haklarını kendilerine vermek sûretiyle onlara adâlet yapmaları hâlinde, onlarla nikâh olmayı hakk ederler [64].

٢٢ـ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى وابتلُوا اليَتامَى حَتَّى إذا بلَغُوا النِّكاحَ فإنْ آنسْتُمْ منهُمْ رُشداً فادْفَعُوا إليْهِمْ أمْوالَهُمْ ولا تأكُلُوها إسْرافاً وبِداراً أنْ يَكْبَرُوا ومنْ كانَ غَنِيًّا فلْيَسْتَعْفِفْ ومنْ كانَ فَقِيراً فلْيأكُلْ بالمَعْرُوفِ فاذا دَفَعْتُمْ إلَيْهِمْ أمْوالَهُمْ فأشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وكَفَى باللهِ حَسِيباً للرِّجالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الوَالِدانِ والأقْرَبُونَ وللنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الوَالِدانِ والأقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ منهُ أوْ كَثُرَ نَصِيباً مَفْرُوضاً حَسِيباً يَعْنِي كافِياً

22- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"*Yetîmleri nikâh çağına erdikleri zamâna kadar gözetip deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve olgunluk gördünüz mü, mallarını onlara teslîm edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye bunları isrâf ile tez elden yemeyin. Velîlerden kim zengin ise (yetîmin malını yemeye tenezzül etmesin;) kaçınsın. Kim de fakîr ise, o hâlde örfe göre (birşey) yesin. Artık onlara mallarını teslîm ettiğiniz vakit karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter. Ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara azından da çoğundan da farz kılınmış birer nasîb olarak hisseler vardır*" (en-Nisâ: 6-7).

Buhârî: "*Hasîben*", "Kâfiyen" demektir, dedi [65].

---

64 Bu hadîs "Yetîmin ortaklığı... bâbı"nda geçmişti. en-Nisâ Sûresi'nin tefsîrinde de gelecektir. Bu rivâyetlerde mü'minlerin annesi Âişe, âyetteki ma'nâları gâyet güzel bir sûrette tefsîr etmiştir. Allah kendisinden râzı olsun.

65 Saîd ibn Cubeyr ile Katâde şöyle demişlerdir: Müşrikler arasında mîrâs, yalnız âilenin büyük erkeğine âid idi. Kadınlarla çocuklar hiçbirşeye vâris olmazlardı. Allah bu en-Nisâ:7. âyeti indirip, kadınları ve çocukları da mîrâstan nasîbli kıldı (Aynî).

Câhiliyet devrinde müşrikler kadınlara ve çocuklara mîrâs vermezlerdi. (O hak ancak harb eden, ganîmet alan, memleketini müdâfaa eden kimselere mahsûstu.) Allah bu âyeti, onların bu fiillerini kaldırmak için indirdi. Sonra Yüce Allah, en-Nisâ: 11-12. âyetleriyle de mîrâsçılardan herbirinin pay mikdârlarını beyân eyledi (Kastallânî).

٢٣ــ بابٌ وما لِلْوَصيِّ أنْ يعْمَلَ في مالِ اليَتِيمِ وما يَأْكُلُ مِنهُ بِقَدرِ عُمالَتِهِ

23- BÂB: YETÎMİN MALINDA ÇALIŞMASINDAN DOLAYI VASÎNİN ALACAĞI ÜCRET VE ÇALIŞMA HAKKINA KARŞILIK YETÎM MALINDAN YİYECEĞİ ŞEY? [66]

٢٧ــ حدّثنا هارُونُ قال حدّثنا أبُو سعِيدٍ مَوْلى بَنى هاشِمٍ قال حدّثنا صَخْرُ بنُ جُوَيْرِيَةَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما أنَّ عُمَرَ تَصدَّقَ بمالٍ لهُ على عَهْدِ رسولِ اللهِ ﷺ وكانَ يُقالُ لهُ ثَمْغٌ وكانَ نَخْلا فقال عُمرُ يارسولَ اللهِ إنِّى اسْتَفَدْتُ مالاً وهُوَ عِنْدى نَفِيسٌ فأَرَدْتُ أنْ أتَصدَّقَ بِهِ فقال النبيُّ ﷺ تَصدَّقْ بأصْلِهِ لا يُباعُ ولا يُوهَبُ وَلا يُورَثُ ولٰكِنْ يُنْفَقُ ثَمَرُهُ فَتَصَدَّقَ بِهِ عُمَرُ فَصَدَقَتُهُ ذٰلكَ في سَبِيلِ اللهِ وفى الرِّقابِ والمساكِينِ والضَّيْفِ وابنِ السَّبِيلِ ولِذِي القُرْبى ولا جُناحَ علي مَنْ ولِيَهُ أنْ يأكُلَ مِنْهُ بالمعْرُوفِ أو يُوكِلَ صَدِيقَهُ غيْرَ مُتَموِّلٍ بِهِ •

27- Bize Hârûn tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hâşim oğulları himâyesinde bulunan Ebû Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sahr ibnu Cuveyriye, Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, babası Umer, Rasûlullah zamânında (Medîne'nin karşısında) kendi öz malı olan ve "Semğ" denilen bir hurmalığı sadaka yapmak kararını vermişti. Bu kararı üzerine Umer:

— Yâ Rasûlallah! Ben nazarımda en güzel ve kıymetli bir hurmalığa mâlik bulunuyorum. Hâlis kazancım olan bu malımı sadaka yapmak istedim, dedi.

Peygamber de:

— *"Sen bu malın kökünü sadaka* (yânî vakıf) *yap. Artık o satılmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz; fakat onun mahsûlü infâk olunur* (ihtiyâç sâhiblerine yedirilir)" buyurdu.

---

66 Bu başlık, Buhârî nushalarında farklı şekilde gelmiştir: Bâzısında "Bâb" sözü ve devâmı vardır. Çoklarında "Bâb" sözü yok, diğerleri var. Ebû Zerr'in nushasında birinci "Mâ" yoktur. Ebû Zerr'in rivâyeti "Mâ"nın hâfiye olmadığına delâlet eder.

Bunlar âlimler arasında ihtilâflı mes'elelerdir. Bâzısı vasînin yetîm malından yemesi câiz olur dedi. Bâzısı: Yetîm malından ancak ihtiyâç zamânında yer, dedi. Daha başka görüşler ve tafsîller de vardır (İbni Hacer, Aynî).

Şâfiîler, vasî, çalışması ve sarfından bunların en azını alır, dediler (Kastallânî).

Umer de bu malını o sûretle sadaka (yânî vakıf) etti. Ve Umer'in bu sadakası Allah yolunda gazâ eden mücâhidlere, esîrlikten kurtulmak isteyen kölelere, fakîrlere, konuklara, yolculara, vakfedenin yakın hısımlarına harcanır idi. Bununla berâber bu vakfın işini yürütmeyi üzerine alan mütevellînin bu maldan mal biriktirici ve aslına tecâvüz edici olmayarak, yalnız gelirinden örfe göre yemesinde ve dostuna yedirmesinde günâh yoktur [67].

٢٨ ـ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضي اللهُ عنها ومنْ كانَ غَنيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ومنْ كانَ فَقِيراً فَلْيأْكُلْ بالمَعْرُوفِ قالتْ أُنْزِلَتْ في والِي اليَتِيمِ أنْ يُصيبَ مِنْ مالِهِ إذا كانَ مُحْتاجاً بِقَدْرِ مالِهِ بالمَعْرُوف *

28-....... Âişe (R): (Velîlerden) ***kim zengin ise*** (yetîmin malını yemeye tenezzül etmesin) ***kaçınsın. Kim de fakîr ise, o hâlde örfe göre*** (birşey) ***yesin...*** " (en-Nisâ: 6) âyeti, yetîm vâlîsi hakkında indirildi. Yetîm malının vâlîsi muhtâc bir kimse olduğu zamân, malının mikdârına göre ve ma'rûf sûrette yetîmin malına nâil olması hakkında indirildi, demiştir [68].

٢٤ ـ بابُ قوْلِ اللهِ تعالى إنَّ الّذِينَ يأْكُلونَ أمْوالَ اليَتامَى ظُلْماً إنّما يأْكُلونَ في بُطُونِهِمْ ناراً وسَيَصْلَوْنَ سَعِيراً

---

67 Vakfa âid olan bu İbn Umer hadîsinin yetîm malları ve yetîm vasîlerine âid emirler ihtivâ eden daha yukarıdaki başlıktaki âyetlerle münâsebetini bâzı şârihler şu yönde görmüşlerdir: Buhârî yetîm vasîsini vakıf nâzırına benzetmiş; benzeme ciheti de vakıf nâzırının kendilerine vakfedilmiş olan fakîrlere, zaîflara bakması, vasînin yetîmlere bakması gibi ehemmiyetli bulunmasıdır.Fakat bu tevcîh, sonraki şârihlerin şöyle i'tirâzına uğramıştır: İbn Umer hadîsi ile âyetin medlûlü arasında uygunluk yoktur. Çünkü Umer, vakfettiği malın faydalarına mâlik idi. Vasînin ise, öldükten sonra mal üzerinde hiçbir alâkası kalmaz; mülkiyet Allah taksîmi ile yetîmlere geçer demişlerdir.

Şârih Kirmânî şöyle demiştir:

Buhârî'nin bu benzetmeden maksadı, yetîm velîlerinden fakîr olanların yetîm malından ma'rûf derecede ücret almalarının câiz olduğu gibi, vakfa bakanların da ma'rûf derecede vakıf maldan faydalanmalarının câiz olduğunu beyândır. Nitekim bu cihet Umer'in: "Vakfın işini yürütmeyi üzerine alan kimsenin örfe göre vakıf maldan yemesinde günâh yoktur" sözünden de çıkarılabilir.

Aynî ve Kastallânî, Kirmânî'nin bu tevcîhini beğenmişlerdir.

68 Âişe hadîsinin başlığa uygunluğu gizli değildir.

Bu hadîsin Müstemlî'den gelen Ebû Zerr nushasında "Yetîmin vâlîsi" sözü "Yetîmin malının vâlîsi" şeklinde gelmiştir. Bu hadîsi Müslim de getirmiştir.

24- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: *"Gerçek, yetîmlerin mallarını haksız (ve harâm) olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir"* (en-Nisâ: 10).

٢٩ـ حدّثنا عبْدُ العَزيزِ بنُ عبْدِ الله قال حدّثنى سُلَيْمانُ بنُ بلالٍ عنْ ثَوْرِ بنِ زَيْدٍ المَدَنِيِّ عنْ أبى الغَيْثِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه عنِ النَّبيِّ ﷺ قال اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقاتِ قالُوا يا رسولَ الله وما هُنَّ قال الشِّرْكُ باللهِ والسِّحْرُ وقتْلُ النَّفْسِ التى حَرَّمَ اللّهُ إلاَّ بالحَقِّ وأكْلُ الرِّبا وأكْلُ مالِ الْيَتيمِ والتَّوَلِّى يوْمَ الزَّحْفِ وقَذْفُ المُحْصَناتِ المُؤْمناتِ الغافِلاتِ *

29- Bize Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bana Süleymân ibn Bilâl, Sevr ibn Zeyd el-Medenî'den; o da Ebu'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Helâk edici olan yedi şeyden çekininiz"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular.

Rasûlullah:

— "1. *Allah'a ortak tanımak,* 2. *Sihir yapmak,* 3. *Allah'ın harâm kıldığı bir canı öldürmek; haklı öldürülen müstesnâ,* 4. *Ribâ* (yânî fâiz kazancı) *yemek,* 5. *Yetîm malı yemek,* 6. *Düşmana hücûm sırasında harbden kaçmak,* 7. *Zinâdan kal'aya girmişcesine korunmuş olup hâtırından bile geçirmeyen mü'min kadınlara zinâ iftirâsı atmak"* buyurdu [69].

٢٥ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى « ويَسْألُونَكَ عنِ اليَتامَى قُلْ إصْلاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وإنْ تُخالِطُوهُمْ فإخْوانُكُمْ واللّهُ يَعْلَمُ المُفْسِدَ مِنَ المُصْلِحِ ولوْ شاءَ اللّهُ

---

69 Başlıktaki âyet, haksız ve harâm olarak yetîm malı yiyenler hakkında en şiddetli bir tehdîddir. Buhârî râvîlerinden Dâvûdî: "Bu âyet, Kur'ân'da mü'minlere karşı gelmiş haberlerin en şiddetlisidir" demiştir. Bu hâliyle âyet, yetîm mallarının çok titizlikle korunmalarını; hiçbir sûrette ziyâna ve eksiltmeye terkedilmemelerini; dâimâ iyileştirilip artırılmalarını emredici durumdadır. Bu başlık ile hadîs arasındaki uygunluk "Yetîm malı yemek" fıkrasında apaçıktır.

Helâk edici kötü huyların ve ma'siyetlerin bu hadîste yedi olarak sayılması, bunların daha fazla olmasını men' etmez. Nitekim diğer rivâyetlerde: komşunun karısıyle zinâ, anaya babaya isyân, yalan yere yemîn etmenin de helâk edici günâhlardan olduğu bildirilmiştir.

لأعْنَتَكُمْ إنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ، لأعْنَتَكُمْ لأحْرَجَكُمْ وضَيَّقَ عَلَيْكُمْ وعَنَتْ خَضَعَتْ وقال لَنا سُلَيْمانُ حدّثنا حَمّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ قال مارَدَّ ابنُ عُمَرَ على أحَدٍ وصِيَّةً وكانَ ابنُ سِيرِينَ أحَبُّ الأشياءِ إلَيْهِ فى مالِ اليَتِيمِ أنْ يَجْتَمعَ إلَيْهِ نُصَحاؤُهُ وأوْلِياؤُهُ فَيَنظُرُوا الَّذِى هُوَ خَيْرٌ لَهُ. وكانَ طاوُسٌ إذا سُئِلَ عنْ شَئٍ من أمْرِ اليَتامَى قرأ «واللهُ يَعْلَمُ المُفْسِدَ مِنَ المُصْلِحِ» وقال عَطاءٌ فى يَتامَى الصَّغيرِ والكَبِيرِ يُنْفِقُ الوَلِيُّ عَلَى كلِّ إنْسانٍ بِقَدْرِهِ مِنْ حِصَّتِهِ

25- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Bir de sana yetîmleri sorarlar. De ki: Onları yararlı ve iyi hâle getirmek hayırlıdır. Şâyet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah salâha çalışanlarla fesâd yapanları bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi muhakkak zahmete sokardı. Şübhesiz Allah mutlak gâlibdir. Tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Bakara: 220) [70].

(Buhârî şöyle dedi:)

"*Le-a'netekum*", "Sizi muhakkak zahmete sokar ve sizin üzerinize darlık yapardı" demektir. "Anet" ise "Unuvv" ve "Anâ" masdarından olup dördüncü bâbdan "Esîr olmak, alçalmak, itâat etmek" ma'nâsınadır [71].

(Buhârî dedi ki:)

Ve bize Süleymân ibn Harb söyledi: Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti. O: İbn Umer, hiçbir kimseye karşı vasiyyeti geri çevirmedi, demiştir[72]. İbn Sîrîn'e yetîm malı husûsunda işlerin en sevimli olanı, yetîmin nasîhatçıları ve velîlerinin onun yanına toplanmaları ve yetîme hayırlı olan şeye bakıp düşünmeleri idi.

Tâvûs ise, kendisine yetîmlerin işinden herhangibir şey sorulduğu zamân "*Allah salâha çalışanla fesâd yapanı*

---

70 Âyet, yetîmler hakkında insanlık için en güzel ve en câmialı öğütleri toplamıştır.

71 Bu, İbn Abbâs'ın tefsîridir. İbnu'l-Munzir bunu Alî ibn Ebî Talha yoluyla İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir.

72 İbn Hacer: Bu, mevsûl bir hadîstir. Süleymân, Buhârî'nin şeyhlerindendir. Buhârî'nin âdeti çok kerre mevkûflarda, nâdiren mutâbaalarda bu "Kaale" sigası ile getirmektir... dedi *(Fethu'l-Bârî)*.

bilir" (el-Bakara: 220) **âyetini okurdu.**
Atâ ibn Ebî Rebâh da yetîmler hakkında: Küçük büyük her velî (bir zabtta: her vâlî) onlara harcama yapar. Her insan üzerine kendi hâline yakışan mikdârla, kendi hissesinden harcama yapmak vazîfedir, demiştir [73].

٢٦ـ باب استخدام اليتيم في السفر والحضر إذا كان صلاحا له ونظر الأم وزوجها لليتيم

26- YETÎM İÇİN İYİLİK OLDUĞU ZAMÂN, SEFERDE VE HAZARDA YETÎMİ HİZMETTE KULLANMA VE (VASÎ OLMASALAR DA) ANANIN VE ANANIN KOCASININ YETÎME BAKMALARI(NIN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

٣٠ ـ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ بن كَثِيرٍ قال حدّثنا ابنُ عُلَيَّةَ قال حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ عنْ أنسٍ رضي اللّهُ عنه قال قَدِمَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم المَدِينَةَ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فأخَذَ أبو طَلْحَةَ بِيَدِى فانْطَلَقَ بى إلَى رسولِ اللّهِ ﷺ فقال يا رسولَ اللّهِ إنَّ أنسًا غُلامٌ كَيِّسٌ فَلْيَخْدُمْكَ قال فَخَدَمْتُهُ فى السَّفَرِ والحَضَرِ ماقال لى لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتَ هَذَا هكذَا ولاَ لِشَيْءٍ لَمْ أصْنَعْهُ لِمَ لَمْ تَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا *

30-....... Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldi; kendisinin hiçbir hizmetçisi yoktu. (Üvey babam) Ebû Talha beni elimden tuttu da, beni Rasûlullah'a götürdü ve: Yâ Rasûlullah! Enes akıllı bir oğlandır; Sana hizmet etsin, dedi. Enes dedi ki: Artık ben bundan sonra seferde ve hazarda devamlı sûrette Rasûlullah'a hizmet ettim.O bana bunca hizmetim süresince yaptığım birşey için "Sen bunu niçin böyle yaptın?" demedi. Yapmadığım birşey için de "Bunu niçin böyle yapmadın" da demedi [74].

---

73 Tâvûs'un bu fiilini Sufyân ibn Uyeyne kendi tefsîrinde, Atâ'nın sözünü ise İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivâyet etmiştir. Atâ'nın bu sözündeki küçük büyük kelimeleri, hem kesre, hem de ötre ile zabtedilmiştir. *Velî* sözü de bir zabtta *vâlî* şeklindedir.

74 Bu, Peygamber'in büyük ahlâkının güzelliklerindendir. Hadîsin başlığın "Seferde ve hazarda" kısmına uygunluğu, "Ben Rasûlullah'a seferde ve hazarda hizmet ettim" sözündedir. "Ananın yetîme bakması" kısmına uygunluğu ise,

٢٧ــ بابٌ إذَا وقَفَ أرْضًا ولَمْ يُبَيِّنِ الحُدُودَ فَهُوَ جائِزٌ وكَذَلِكَ الصَّدَقَةُ

27- BÂB: BİR ŞAHIS, SINIRLARI BEYÂN ETMEYEREK BİR ARÂZÎYİ VAKIF YAPTIĞI ZAMÂN (ARÂZÎ MEŞHÛR VE SEÇKİN İSE) BU VAKIF CÂİZDİR

Sadaka lâfzı ile vakıf yapmak da bunun gibi câizdir.

٣١ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحَاقَ بنِ عَبْدِ اللّهِ ابنِ أبِي طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه يَقُولُ كان أبُو طَلْحَةَ أكْثَرَ أنْصَارِيٌّ بالمَدِينَةِ مالاً مِنْ نَخْلٍ وكانَ أحَبُّ مالِهِ إلَيْهِ بَيْرُحَاءَ مُسْتَقْبِلَةَ المَسْجِدِ وكانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَدْخُلُهَا ويَشْرَبُ مِنْ ماءٍ فيهَا طَيِّبٍ قال أنَسٌ فَلَمَّا نَزَلَتْ لَنْ تَنالوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ قامَ أبو طَلْحَةَ فقال يا رسولَ اللّهِ إنَّ اللّهَ يَقُولُ لَنْ تَنَالُوا البِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وإنَّ أحَبَّ أمْوَالي إلَيَّ بِيرُحاءَ وإنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أرْجُوا بِرَّهَا وذُخْرَهَا عِنْدَ اللّهِ فَضَعْهَا حَيْثُ أرَاكَ اللّهُ فقال بَخٍ ذَلِكَ مالٌ رابِحٌ أوْ رايِحٌ شكَّ ابنُ مسْلَمَةَ وَقَدْ سَمِعْتُ ماقُلْتَ وإنِّي أرَى أنْ تَجْعَلَهَا فِي الأقْرَبِينَ قال أبُو طَلْحَةَ أفْعَلُ ذَلِكَ يا رسولَ اللّهِ فَقَسَمَهَا أبُو طَلْحَةَ فِي أقَارِبِهِ وفِي بَنِي عَمِّهِ وقال إسْمَاعِيلُ وعَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ وَيَحْيَي بنُ يَحْيى عنْ مالِكٍ رايِحٌ *

31- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan tahdîs etti ki, o, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha hurmalık mal yönünden Medîne'de Ensâr'ın en zengini idi. Malının ona en sevimli olanı da Mescid'in karşısında bulunan Biyruha bustânı idi. Peygamber (S) Beyruhâ'ya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.

Enes dedi ki: "*Siz sevdiğiniz şeylerden* (Allah yolunda) ***harcayıncaya kadar aslâ hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız.***" (Âlu İmrân: 92) âyeti inince Ebû Talha ayağa kalktı ve:

Enes'i Rasûlullah'a götürme işini üvey babası Ebû Talha, anası Ümmü Suleym'in rızâsını aldıktan sonra yapmış olması yönündendir. "Anasının kocasının yetîme bakmaşı" kısmına uygunluğu, üvey babası Ebû Talha'nın Enes'in elinden tutup götürmesi yönündendir. Hadîs, başlıktaki hükümlerin tam cevâbı ve beyânı olmuştur. Buhârî bu hadîsi Diyetler'de; Müslim ise Peygamber'in fazîletlerinde getirmiştir.

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki Allah ***"Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar kesin olarak hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız"*** buyuruyor. Ve yine şübhesiz ki, mallarımın bana en sevimli olanı da "Biyruhâ"dır. İşte bu Biyruhâ bustânı Allah için sadakadır. Ben bu sadakanın hayrını ve Allah katında âhiret azığı olmasını umarım. Şimdi Sen, bu bustânımı Allah'ın sana gösterdiği yere koyup sarfet, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Ne kadar güzel! Bu kazanç getirici-* râvî Abdullah ibn Mesleme şekk edip: Yâhud: *Bu gidici- bir maldır. Ben senin söylediğin sözü işittim. Ben senin bu bustânını yakın hısımların arasında bırakmanı uygun görüyorum"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Talha:

— Yâ Rasûlallah! Ben de Sen'in bu arzûn üzere yaparım, dedi.

Akabinde Ebû Talha Biyruhâ'yı yakın hısımları ve amca oğulları arasında taksîm etti [75].

İsmâîl ibn Ebî Uveys, Abdullah ibn Yûsuf, Yahyâ ibn Yahyâ; bunların üçü de İmâm Mâlik'ten yaptıkları rivâyette "yâ" harfi ile "Râyıhun (=Bol, geniş bir mal)" diye söylemişlerdir [76].

٣٢ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قال أخبرنا رَوْحُ بنُ عُبَادَةَ قال **حدّثنا** زَكَرِيَّاءُ بنُ إسْحَاقَ قال **حدّثنى** عَمْرُو بنُ دِينَارٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رجُلاً قال لِرَسولِ اللَّهِ ﷺ إنَّ أُمَّهُ تُوُفِّيَتْ أيَنْفَعُهَا إنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا قال نَعَمْ قال فانَّ لِى مِخْرَافًا وأُشْهِدُكَ أنِّى قَدْ تَصَدَّقتُ عَنْهَا *

32- Bize Muhammed ibnu Abdirrahîm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ravh ibnu Ubâde haber verip şöyle dedi: Bize Zekeriyyâ ibnu İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Bana Amr ibnu Dînâr, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Bir adam Rasûlullah'a anasının vefât ettiğini (söyleyip): Eğer onun adına sadaka yaparsam, bu sadaka anama fayda verir mi? dedi. Rasûlullah: *"Evet* (fayda verir)" buyurdu. O zât: Benim "Mıhrâf" adında bir bustânım vardır. Ben Sen'i şâhid tutuyorum ki, ben de bustânımı anam adına sadaka yapmışımdır, dedi [77].

---

75 Hadîsin başlığa uygunluğu "Sadaka da bunun gibidir" sözünde apaçıktır. Hadîsin başlığın birinci kısmına uygunluğu ise vakıf lâfzıyle sadaka lâfzının ma'nâda birbirine yakın olmaları ve hükümlerinin de bir olması yönündendir.
Hadîs, Zekât'ta; "Yakınlara zekât bâbı"nda-da geçmişti.

76 Buradaki üç üstâdın hadîslerini Buhârî sırasıyle Tefsîr, Zekât, Vekâlet Kitâbları'nda, senedli olarak getirmiştir.

77 Rasûlullah'a gelip bu sözleri söyleyen zâtın, Ensâr'dan Hazrec kabîlesinin bü-

٢٨ـ باب إذا أوقف جماعة أرضا مشاعا فهو جائز

28- BÂB: BİR TOPLULUK ORTAK VE YAYGIN HİSSELİ BİR ARÂZÎYİ VAKIF YAPTIKLARINDA, BU VAKIF CÂİZDİR

٣٣ـ حدثنا مُسَدَّدٌ قال حدثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنْ أَبِي التَّيَّاحِ عنْ أنس رضى اللّهُ عنه قال أَمَرَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم بِبِنَاءِ المَسْجِدِ فقال يا بنى النَّجَّارِ ثامِنُونى بِحَائِطِكُمْ هَذَا قالوا لاَ واللّهِ لاَ نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إلاَّ إلى اللّهِ •

33- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'tan tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mescid'in binâ olunmasını emretti de:

— *"Ey Neccâr oğulları! Şu arsanızın bedelini bana söyleyin!"* buyurdu.

Onlar ise:

— Vallâhi olmaz! Biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz! dediler [78].

٢٩ـ باب الوقف كيف يكتب

29- VAKIF NASIL YAZILIR BÂBI

٣٤ـ حدثنا مُسَدَّدٌ قال حدثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ قال حدثنا ابنُ عَوْنٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال أصابَ عُمَرُ بخَيْبَرَ أرْضًا فأتى النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال أصَبْتُ أرْضًا لَمْ أُصِبْ مالاً قطُّ أنْفَسَ مِنْهُ فكَيْفَ تأمُرُنِي بِهِ قال إنْ شِئْتَ حَبَّسْتَ أصْلَهَا وتَصَدَّقْتَ بِهَا فتَصَدَّقَ عُمَرُ أنَّهُ لاَ يُبَاعُ أصْلُهَا ولاَ يُوهَبُ ولاَ يُورَثُ في الفُقَرَاءِ والقُرْبى والرِّقابِ وفي

---

yüğü olan Sa'd ibn Ubâde (R) olduğu diğer rivâyetlerde açıkça belirtilmiştir. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu da bundan önceki hadîs gibidir.

78 Bu sözün zâhiri, onların bu arâzîyi Allah için sadaka etmek istedikleri; Peygamber'in de onların bu niyetlerini kabûl etmesidir. Fakat Peygamber onların bu arâzîsini on dînâr ödeyip satın almıştır. Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Neccâr oğulları'nın sözünü takrîr edip, onlara karşı reddetmemesidir. Eğer şuyû'lu vakıf câiz olmasaydı, onları bundan açıkça men' eder ve onlara hükmü beyân ederdi (İbn Hacer).

Bu hadîs uzunca bir metinle Namâz Kitâbı'nın evvellerinde geçmişti.

سَبِيلِ اللّٰهِ والضَّيْفِ وابنِ السَّبِيلِ لاَ جُنَاحَ على من وَلِيَهَا أنْ يأكُلَ مِنْهَا بالمَعْرُوفِ
أوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فيهِ •

34-....... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, Hayber'de bir arâzîye nâil oldu. Akabinde Peygamber'e geldi ve:

— Ben mal olarak ondan daha iyisini aslâ elde etmediğim bir arâzîye sâhib oldum. Bana bu mal ile ilgili nasıl emredersin? dedi.

Peygamber (S):

— *"İstersen hurmalığın kökünü habset de, bu habsedilmiş arâzîyi sadaka yap"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer o arâzîyi aslı satılmaz, hibe olunmaz, mîrâs edilmez sûrette fakîrlere, yakınlara, esîrlikten kurtulmak isteyen kölelere, Allah yolunda savaşan mücâhidlere, konuklara, yolculara tahsîs etti. Bununla berâber bu vakıf arâzînin işlerini yürütmeyi üzerine alan kimseye, mal biriktirip mülk edinici olmayarak, bunun gelirinden ma'rûf sûretle yemesi yâhud dostuna yedirmesinde günâh yoktur [79].

٣٠ ــ بابُ الوَقْفِ لِلغَنِيِّ والْفَقِيرِ والضَّيْفِ

30- ZENGİN İÇİN, FAKİR İÇİN, ZAİF İÇİN VAKIF YAPMA(NIN CEVÂZI) BÂBI

٣٥ ــ حدّثنا أبو عَاصِمٍ قال حدّثنا ابنُ عَوْنٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنه وجَدَ مالاً بِخَيْبَرَ فأتَى النبىَّ ﷺ فأخْبَرَهُ قال إنْ شِئْتَ تَصَدَّقْتَ بِهَا فَتصَدَّقَ بِها فى الْفُقَرَاءِ والمَسَاكِينِ وذِي الْقُرْبَى والضَّيْفِ •

35- Bize Ebû Âsım tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Avn, Nâfi'den; o da İbn Umer'den şöyle tahdîs etti: Umer (R) Hayber'de bir mal buldu. Akabinde Peygamber'e geldi de o mal ile ilgili kararını ve sözlerini Peygamber'e haber verdi. Peygamber (S) de *"İstersen onun*

---

79 Hadîsin başlığa uygunluğu *"İstersen kökünü habset..."* sözlerindedir. Çünkü bunda bir takım şartlar vardır ki, bunların hepsi vakıf kitâbında yazılır. Umer bu vakfının kitâbını, kâtibi Muaykıb'ın el yazısı ile ve Abdullah ibn Erkam'ın şâhidliği ile yazdırmıştır. Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etti: Sûreti şöyledir: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu Abdullah ibn Umer'in Semğ arâzîsi hakkında yazdığı kitâbdır...".

aslını sadaka yap!" buyurdu. Umer de bu arâzîyi fakîrlere, yoksullara, yakınlığı olan hısımlara ve zaîflere sadaka yaptı [80].

٣١ـ بابُ وَقْفِ الأرْضِ لِلْمَسْجِدِ

31- MESCİD İNŞÂSI İÇİN ARÂZÎ VAKFETME(NİN CEVÂZI) BÂBI

٣٦ـ حدّثنا إسْحَاقُ قال حدّثنا عَبْدُ الصَّمَدِ قال سَمِعْتُ أبي قال حدّثنا أبو التَّيَّاحِ قال حدّثني أَنَسُ بنُ مالِكٍ رضي اللّهُ عنه لمَّا قَدِمَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلّم المَدِينَةَ أَمَرَ بالمَسْجِدِ وقال يا بَنى النَّجَّارِ ثامِنُونى بِحَائِطِكُمْ هَذَا قالوا لا واللّهِ لاَ نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إلاَّ إلى اللّهِ *

36-....... Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs edip şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zamân mescid kurulmasını emretti ve:

— *"Ey Neccâr oğulları, şu arsanızın bedelini bana söyleyiniz!"* buyurdu.

Onlar da:

— Olmaz vallâhi, biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz, dediler [81].

٣٢ـ بابُ وقْفِ الدَّوَابِّ والكُرَاعِ والعُرُوضِ والصَّامِتِ. قال الزُّهْرِيُّ فِيمَنْ جَعَلَ أَلْفَ دِينَارٍ فى سَبِيلِ اللّهِ ودَفَعَهَا إلى غُلامٍ لَهُ تاجِرٍ يَتْجُرُ بِهَا وَجَعَلَ رِبْحَهُ صَدَقَةً لِلْمَسَاكِينِ والأقْرَبِينَ هَلْ لِلرَّجُلِ أنْ يأكُلَ مِنْ رِبْحِ ذَلِكَ الألْفِ شَيْئًا وإنْ لَمْ يَكُنْ جَعَلَ رِبْحهَا صَدَقَةً فِي المَسَاكِينِ قال لَيْسَ لَهُ أنْ يأكُلَ مِنْهَا

80 Hadîsin başlığa uygunluğu "Fakîrlere, yoksullara" sözünde açıktır. "Zengin için" kısmına uygunluk ise hadîsteki "yakınlığı olan hısımlara" sözünden alınır. Çünkü bu söz onların zengin ve fakîr olmalarından daha umûmîdir.

81 Hadîsin başlığa uygunluğu biraz önce geçtiği yerde de belirtildiği gibi açıktır. Mescid yapılmak üzere arâzî vakfetmek câizdir. Bunun gibi, diğer herhangi bir hayır kurumu meydana getirmek, meselâ okul, imâret, kütübhâne yapmak üzere de arâzî vakfedilir.

32- HAYVANLARI, ATLARI, TİCÂRET METÂ'LARINI VE SESSİZ SERVETİ (YÂNÎ ALTIN VE GÜMÜŞÜ) VAKFETMEK BÂBI [82]

ez-Zuhrî şöyle bir kimse hakkında şunu söylemiştir: Bin dînârı Allah yolunda harcamaya tahsîs edip, bunu kendisinin tâcirlik yapan kölesine bu para ile ticâret yapmak üzere teslîm eden ve o paranın kazancını fakîrlere ve yakın hısımlara sadaka yapan kimse hakkında Zuhrî'ye: Bu şekilde sadaka yapan kişinin bu bin dînârın kazancından birşey yemek hakkı var mıdır? O bin dînârın kazancını fakîrlere sadaka yapmış olmasa da ondan birşey yemek hakkı var mıdır? sorusuna Zuhrî: O kimse fakîrlere tahsîs etmese de, o sadakadan yemek hakkı yoktur, demiştir[83].

٣٧ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيى قال حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ قال حدّثنى نَافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ عُمَرَ حَمَلَ علَى فَرَسٍ لَهُ في سَبِيلِ اللَّهِ أعْطَاهَا رسولَ اللَّهِ ﷺ لِيَحْمِلَ عَلَيْهَا رجلاً فأُخْبِرَ عُمَرُ أنَّهُ قَدْ وقَفَهَا يَبِيعُهَا فَسَأَلَ رسولَ اللَّهِ ﷺ أنْ يَبْتَاعَهَا فقال لاَ تَبْتَعْهَا ولاَ تَرْجِعَنَّ فى صَدَقَتِكَ

37-....... İbn Umer (R)'den (şöyle demiştir): Umer kendisine âid olan bir at üzerine bir kimseyi Allah yolunda cihâd etmesi için bindirdi. O atı Umer, üzerine bir mücâhid kişiyi bindirmesi için Rasûlullah'a vermişti. (Yâhud, bir zabta göre: Rasûlullah atı ona bu maksadla vermişti.) Sonra Umer'e, o adamın atı durdurup satmaya kalktığı haberi verildi. Umer Rasûlullâh'a, bu atı ondan satın almayı sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S): *"Sen bu atı satın alma ve sakın yapmış olduğun sadakana bir daha dönme!"* buyurdu. [84].

---

82 Buhârî bu başlıkla nakledilebilen eşyâ ve malların vakfının cevâzına işâret etmiştir.

83 ez-Zuhrî'nin bu sözünü İbnu Vehb, kendi *Muvatta*'ında rivâyet etmiştir. Bunun başlıktaki "Sessiz servet" sözüne uygunluğu apaçık meydandadır.

84 Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendisine âid bir at üzerine Allah yolunda cihâd etmek üzere bir adamı bindirdi" sözündedir. Bir de başlığa, hadîsin sonunda Peygamber'in Umer'e söylediği *"Sen sadakana dönme"* sözü delâlet etmektedir. Bu sözde atın sadaka olduğu; Allah yolunda kullanmaya tahsîs edildiği açıktır.

Bu hadîs Hibe'de de geçmişti.

٣٣ـ باب نفقة القيم للوقف

33- VAKFIN İŞLERİNE BAKIP YÜRÜTECEK KİMSENİN NAFAKASI (YÂNÎ ÜCRETİ) BÂBI [85]

٣٨ـ حدثنا عبدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللهِ صلى اللهُ عليْهِ وسلَّم قال لاَ يَقْتَسِمْ ورَثَتِى دِينَارًا ما تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِى ومَؤُنَةِ عَامِلى فَهْوَ صَدَقَةٌ .

38- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Benim mîrâsçılarım bir tek dînârı dahî paylaşmasınlar. Bıraktığım şeyin kadınlarımın nafakasından ve işçimin ücretinden geri kalanı sadakadır* (vakıftır)" buyurmuştur [86].

٣٩ـ حدثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدثنا حَمَّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عن ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما أنَّ عُمَرَ اشْتَرَطَ فى وَقْفِهِ أنْ يأكُلَ مَنْ ولِيَهُ ويُوكِلَ صَدِيقَهُ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ مالاً.

39- Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R), kendi vakfı husûsunda, onun işlerini yürütmeyi üzerine alan kimsenin ondan mal edinici olmayarak yemesini ve dostuna yedirmesini şart kılmıştır [87].

---

85 Vakfın işlerini yürütecek kimse ta'bîrine vakfın kayyımı, ücretli işçisi, nâzırı, vekîli girer.

86 Bu hadîsteki *"Lâ yaktasım"* fiili bâzı rivâyetlerde cezimli, bâzılarında ötreli olarak gelmiştir. Cezimlide *"Paylaşmasınlar"*; ötrelide *"Paylaşmazlar"* demek olur.

Şârih İbn Battâl: Rasûlullah'ın murâdı Benû Nadîr, Fedek, Hayber hurmalıklarında çalışan işçilerin ücretleridir. Buhârî bâb başlığı ile buna işâret etmiştir, demiştir (Aynî).

Şârih Hattâbî şöyle dedi: İbn Uyeyne'nin şöyle dediği bana ulaştı: Rasûlullah'ın zevceleri müslümânların anaları oldukları için ümmet tarafından nikâh edilmeleri ebediyyen câiz olmadığından, iddet bekleyen kadınlar hükmündedirler. Bunun için kendilerine hayâtta oldukları müddetçe nafaka tahsîs olunmuş, odaları da kendilerine suknâ yânî oturma hakkı olarak bırakılmıştır (Aynî).

87 Hadîsin başlığa delîlliği "Umer .... şart kılmıştır" sözündedir. Her iki hadîs de vakıf işlerini yürütenlerin vakıftan ücret almalarının meşrû'luğuna delîldir.

٣٤ـ بابٌ إذَا وقَفَ أرْضًا أوْ بِئْرًا واشْتَرَطَ لِنفْسِهِ مِثْلَ دِلاءِ المُسْلِمِينَ

وأوْقَفَ أنَسٌ دَارًا فَكَانَ إذَا قَدِمَهَا نَزَلَهَا وتَصَدَّقَ الزُّبَيْرُ بِدورِهِ وقال لِلْمَرْدُودَةِ مِنْ بَنَاتِهِ أنْ تَسْكُنَ غَيْرَ مُضِرَّةٍ ولا مُضَرٍّ بِهَا فإنِ اسْتَغْنَتْ بِزَوْجٍ فَلَيْسَ لَهَا حَقٌّ. وجَعَلَ ابنُ عُمَرَ نَصِيبَهُ مِنْ دَارِ عُمَرَ سُكْنَى لِذَوِى الحَاجَةِ مِنْ آلِ عَبْدِ اللَّهِ

34- BÂB: BİR KİMSE BİR ARÂZÎ VEYÂ KUYU VAKFETTİĞİ VE VAKFINDAN KENDİSİNİN DE İSTİFÂDE ETMESİNİ ŞART KILDIĞI; MESELÂ VAKFETTİĞİ KUYUNUN SUYUNDAN DİĞER MÜSLÜMÂNLARIN KOVALARIYLA SU ALDIKLARI GİBİ KENDİSİNİN DE SU ALMASINI ŞART KILDIĞI ZAMÂN (BU CÂİZ OLUR)

Enes ibn Mâlik Medîne'deki bir evini, Medîne'ye geldiği zamân oraya inip ikaamet etmek şartıyle vakfetti.

Zubeyr ibnu'l-Avvâm da evlerini sadaka yapmış ve: Kızlarından boşanmış olanın, eve zarar verici olmayarak, kendisi de bu ev (sebebi) ile zararlanmayarak bu evde oturması, eğer ileride bir koca ile evlenip de bu evden müstağnî olursa artık evde oturma hakkı olmayacağı şartlarını söylemiştir. Abdullah ibn Umer de, Umer ibnu'l-Hattâb'ın evinden olan payını, Abdullah'ın çocuk ve torunlarından oturma evine muhtâc olanların ikaametine -satılmamak, hibe edilmemek üzere- vakfetmiştir [88].

٤٠ ــ وقال عَبْدَانُ أخْبَرَنِى أبِى عنْ شُعْبَةَ عنْ أبِى إسْحَاقَ عنْ أبِى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عُثْمَانَ رضى اللَّهُ عنه حَيْثُ حُوصِرَ أشْرَفَ عَلَيْهِمْ وقال أنْشُدُكُمْ ولاَ أنْشُدُ إلاَّ أصْحَابَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ألَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أنَّ رسولَ

---

88 Buhârî, başlıktaki cevâz hükmünü isbât edip kuvvetlendırmek için, bu üç sahâbînin böyle kendilerinin de faydalanmaları şartıyle mülklerini vakfettiklerini arka arkaya getirmiştir.

Bunlardan Enes'in haberini Beyhakî senedli olarak; Zubeyr'in haberini ed-Dârimî kendi *Müsned*'inde; Abdullah ibn Umer'in haberini de İbn Sa'd *Tabakaat*'ında senedli olarak rivâyet etmişlerdir.

Şârih İbn Battâl: Vakfeden kimsenin vakfettiği şeyin faydalarından gerek kendisi, gerek vârisleri için faydalanmayı şart kılsa, bunun câiz olduğunda âlimler arasında ihtilâf yoktur, demiştir (Aynî).

اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم قال من حَفَرَ رُومَةَ فَلَهُ الجَنَّةُ فَحَفَرْتُهَا أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ قال من جَهَّزَ جَيْشَ العُسْرَةِ فَلَهُ الجَنَّةُ فَجَهَّزْتُهُمْ قال فَصَدَّقُوهُ بِمَا قال. وقال عُمَرُ فِي وَقْفِهِ لا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ وقَدْ يَلِيهِ الوَاقِفُ وغَيْرُهُ فَهُوَ واسِعٌ لِكُلٍّ *

40- Ve Abdân şöyle dedi: Bana babam Usmân ibn Cebele, Şu'be'den; o da Ebû İshâk'tan; o da Ebû Abdirrahmân'dan şöyle haber verdi: Usmân ibn Affân (R) Mısırlılar tarafından kuşatıldığı sırada evinin üstüne çıktı da, aşağıdakilere (hitâb ederek) şöyle dedi [89]:

— Allah aşkına size sorarım. Ve kimseye sormam, ancak Peygamber'in sahâbîlerine sorarım. Sizler bilmez misiniz ki, Rasûlullah (S) *"Rûme kuyusunu kim kazarsa onun için cennet vardır"* buyurmuştu da ben hemen o kuyuyu kazmıştım. Yine bilmez misiniz ki, Rasûlullah: *"Ceyşu'l-usreyi* (yânî zorluk ordusunu: Tebûk seferine çıkacak orduyu) *kim techîz ederse, onun için cennet vardır"* buyurmuştu da, ben hemen o orduyu techîz etmiştim.

Râvî dedi ki: Oradaki sahâbîler Usmân'ın bu söylediklerini doğruladılar [90].

Ve Umer ibnu'l-Hattâb kendi vakfı hakkında: "Vakfın işlerini yürütmeyi üzerine alan kimseye vakıftan yemesinden günâh yoktur" demiştir.

Buhârî dedi ki: O vakfa, vakfedenin kendisi de, başkaları da mütevellî olabilir. Onun için vakıf, vakfediciden ve başkasından olan herkesi kaplayıcı, içine alıcıdır [91].

---

89 Senedde de görüldüğü üzere, bu hadîsin asıl râvîsi Usmân ibn Affân değildir. Bunun râvîsi Abdurrahmân ibn Habîb es-Sulemî el-Kûfî'dir. Sahâbî oğlu sahâbî olan bu zât Halîfe Hz. Usmân'ın kuşatılması sırasında orada bulunmuş ve Usmân'ın sözlerinden ezberinde tutabildiklerini rivâyet etmiştir. Hadîsin buradaki rivâyeti çok kısadır ve yalnız vakıf mes'elesiyle ilgili kısmı getirilmiştir.

90 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben hemen Rûme kuyusunu kazdım" sözündedir. Çünkü kuyu vakfının faydalarından herkes gibi, vakfeden de yararlanmayı şart kılar ve yararlanır. Bunun cevâzında görüş ayrılığı yoktur.

91 Müellif Buhârî başlıkta zikrettiği hükme, yânî kişinin kendi vakfından kendisinin de faydalanmasını şart kılmasının cevâzına bu hadîslerle delîl getirmişti. Ancak bu cevâz hükmü, mescid yaptığı bir arâzî parçasında namâz kılmak, vakfettiği bir kuyudan su içmek gibi faydalanmanın umûmî olduğu zamânki şeylerle kayıdlıdır. Müslümânlara okumaları için vakfettiği kitâb da bunun gibidir. Umûmî olanla husûsî olan arasındaki fark; umûmî olan, husûsînin aksine, herkes için faydalanma mübâhlığı olan şeydir (Kastallânî).

٣٥ـ بابٌ إذَا قال الوَاقِفُ لاَ نطْلُبُ ثَمَنَهُ إلاَّ إلى اللّهِ فَهُوَ جائِزٌ

35- BÂB: VAKFEDİCİ KİMSELER "BİZ ONUN BEDELİNİ ANCAK ALLAH'TAN İSTERİZ" DEDİKLERİ ZAMÂN, BU CÂİZDİR

٤١ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا عبدُ الوَارِثِ عنْ أبِي التَّيَّاحِ عنْ أنَسٍ رضِيَ اللّهُ عنه قال النبيُّ ﷺ يا بَنِي النَّجَّارِ ثامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ قالُوا لاَ نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إلاَّ إلى اللّهِ *.

41-....... Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'tan; o da Enes (R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Ey Neccâr oğulları! Arsanızın bedelini bana söyleyiniz!"* buyurdu.

Neccâr oğulları:

— Biz onun bedelini hiçbir kimseden istemeyiz, ancak Allah'tan isteriz, dediler [92].

٣٦ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعَالَى يا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بيْنِكُمْ إذَا حَضَرَ أحَدَكُمُ المَوْتُ حِينَ الوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنكُمْ أوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إنْ أنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فى الأرْض فأصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ المَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلاَةِ فَيُقْسِمَانِ باللّهِ إن ارتَبْتُمْ لاَ نَشْتَرِى بِهِ ثَمَنًا ولَوْ كانَ ذَاقُرْبىَ ولا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّهِ إنَّا إذًا لَمِنَ الآثِمِينَ فإنْ عُثِرَ عَلَى أنهُمَا اسْتَحَقَّا إثْمًا فآخَرَانِ يَقُومانِ مقامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتُحِقَّ علَيْهِمُ الأوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ باللّهِ لَشَهَادَتُنا أحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وما اعْتَدَيْنَا إنَّا إذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ذَلِكَ أدْنَى أنْ يَأتُوا بالشَّهَادَةِ علَى وجْهِهَا أوْ يَخافُوا أنْ تُرَدَّ أيْمَانٌ بعْدَ أيْمَانِهِمْ

92 Hadîs başlığı aynen ihtivâ ettiği için, uygunluk tamdır.

İbn Munîr: "Buhârî'nin maksadı, yalnız olarak veyâ bir karîne ile vakfa delâlet hangi lâfızla olursa olsun, vakfın sahîh olacağıdır" dedi. Vakfın lâfızları "Şunu vakfettim, habsettim, sebîl kıldım" yâhud "Arâzîm vakfedilmiştir, habsedilmiştir, sebîl kılınmıştır" gibi lâfızlarla olursa, bunlar sarîh lâfızlardır. "Şu arâzî parçasını sâkinleri için harâm kıldım", yâhud "Onu ebedî kıldım" yâhud "Evim harâm kılınmıştır, ebedî kılınmıştır" lâfızları da kinâyedir. "Bunu sâkinlerine sadaka yaptım" dese de vakfa niyet eylese, iki görüş vardır. En sahîhi, niyetin lâfızla kavuşup vakıf olmasıdır... (Kastallânî).

والقوا اللّهَ واسْمَعُوا واللّهُ لاَ يَهْدِى القَوْمَ الفَاسِقِينَ

36- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey îmân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyyet zamânı aranızdaki şehâdet ya kendinizden adâlet sâhibi iki adam veyâ yolculuk ediyordunuz da ölüm musîbeti başınıza geldiyse sizin gayrınızdan iki diğeridir. Bunları namâzdan sonra alıkorsunuz, şübhelendiğiniz takdîrde şöyle yemîn ederler: 'Billâhi hısım da olsa yemînimizi hiçbir bedele değişmeyiz, Allah'ın (emrettiği) şâhidliği gizlemeyiz. Biz o takdîrde şübhesiz günâha girenlerden oluruz'. Eğer bu iki şâhidin bir günâha hakk kazanmış olduklarına bir bilgi elde edilirse, o vakit evlâ olan, bu ikinin yerine, bunların aleyhlerinde bulundukları mukaabil taraftan diğer iki kişi dikilir, şöyle yemîn ederler: 'Billâhi bizim şâhidliğimiz o iki kişinin şâhidliğinden daha doğrudur. Biz hakkı aşmadık. Çünkü bu takdîrde muhakkak ki zâlimlerden oluruz'. İşte bu hüküm, şâhidliği olduğu gibi dosdoğru edâ etmelerine veyâ yemînlerinden sonra yemînlerinin reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çâredir. Allah'tan korkun ve emirlerini iyi dinleyin. Çünkü Allah fâsıklar gürûhunu doğru yola çıkarmaz"

(el-Mâide: 106-108) [93].

٤٢ـــ وقال لِى عَلِىُّ بنُ عبْدِ اللّهِ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ آدَمَ قال **حدّثنا** ابنُ أبِى زَائِدَةَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبِى القَاسِمِ عَنْ عَبْدِ المَلِكِ بنِ سَعِيدِ بنِ جُبَيْر عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهُمَا قال خَرَجَ رجُلٌ مِنْ بَنِى سَهْمٍ مَعَ تَمِيمٍ الدَّارِىِّ وعَدِىِّ بنِ بدَّاءٍ فمَاتَ السَّهْمِيُّ بأرْضٍ لَيْسَ بِهَا مُسْلِمٌ فلَمَّا قَدِمَا بتَرِكَتِهِ فَقَدُوا جامًا منْ فِضَّةٍ مُخوَّصًا مِنْ ذَهَبٍ فأحْلَفَهُمَا رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّمَ ثُمَّ وُجِدَ الجَامُ بِمَكَّةَ فقالُوا ابْتَعْنَاهُ مِنْ تَمِيمٍ وعَدِىٍّ فقَامَ رَجُلاَنِ مِنْ أوْلِيائِهِ فَحَلَفَا لَشَهَادَتُنَا أحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وإنَّ الجَامَ لِصَاحِبِهِمْ قال وفِيهِمْ نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ يا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ *

---

93 ez-Zeccâc *el-Maânî*'inde: Bu üç âyet i'râb, hüküm ve ma'nâca Kur'ân'daki en müşkil âyetlerdendir, demiştir (İbn Hacer).

42- Ve bana Alî ibnu Abdillah söyledi: Bize Yahyâ ibn Âdem tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Zâide, Muhammed ibn Ebî'l-Kaasım'dan; o da Abdulmelik ibn Saîd ibn Cubeyr'den; o da babası Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Benû Sehm'den (müslümân) bir kişi (Hristiyan) Temîm ed-Dârî ve Adiyy ibn Beddâ ile birlikte sefere çıkmış ve müslümân bulunmayan bir yerde ölmüştü. Bu iki hıristiyan kişi Sehmî'nin terikesiyle mîrâsçılarının yanına geldiklerinde, mîrâsçılar eşyâ arasında altın kakmalı gümüş bir bardağı bulamadılar. (İki yoldaşın inkârı ve da'vânın Rasûlullah'a arzı üzerine) Rasûlullah bu iki hıristiyan kişiye yemîn ettirdi. Sonra o bardak Mekke'de bulundu. Ve bardağın yeni sâhibleri:

— Biz bunu Temîm ile Adiyy'den satın aldık, dediler.

Bunun üzerine Sehmî'nin velîlerinden iki kişi kalktılar ve:

— Bizim şehâdetimiz onların şehâdetinden şübhesiz daha haklıdır. Ve bu bardak kesin sûrette ilk sâhiblerine (yânî Sehmî'nin mîrâsçılarına) âiddir, diye yemîn ettiler.

İbn Abbâs: İşte bu *"Ey îmân edenler..."* (el-Mâide: 105-108) âyeti bu kıssadakiler hakkında indi, demiştir [94].

٣٧ــ بابُ قَضَاءِ الوَصِىِّ دَيْنَ المَيِّتِ بِغَيْرِ مَحْضَرٍ مِنَ الوَرَثَةِ

37- MÎRÂSÇILAR HAZIR BULUNMAKSIZIN VASÎNİN ÖLÜNÜN BORCUNU ÖDEMESİ(NİN CEVÂZI) BÂBI

٤٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سابِقٍ أوِ الْفَضْلُ بنُ يَعْقُوبَ عنهُ قال **حدّثنا** شَيْبَانُ أبو مُعَاوِيَةَ عنْ فِرَاسٍ قال قال الشَّعْبِىُّ **حدّثنى** جَابِرُ بنُ عبدِ اللَّهِ الأنْصَارِىُّ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ أبَاهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ احُدٍ وتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ وتَرَكَ عليْهِ دَيْنًا فلمَّا حَضَرَ جَدَادُ النَّخْلِ أتَيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَقُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْتَ أنَّ والِدِى اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ وتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيرًا وإنِّى أُحِبُّ أنْ يَرَاكَ الغُرَمَاءُ قَال اذْهَبْ فَبَيْدِرْ كُلَّ تَمْرٍ علَى ناحِيَتِهِ فَفَعَلْتُ ثُمَّ دَعَوْتُ فَلَمَّا نَظَرُوا إلَيْهِ أُغْرُوا بِى تِلْكَ السَّاعَةَ فَلَمَّا رَأى ما يَصْنَعُونَ أطَافَ حَوْلَ أعْظَمِهَا بَيْدَرًا ثَلاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ ثُمَّ قال ادْعُ أصْحَابَكَ فما زَالَ يَكِيلُ لَهُمْ حَتَّى أدَّى اللَّهُ أمَانَةَ والِدِى وأنا واللَّهِ رَاضٍ أنْ يُؤَدِّىَ اللَّهُ أمانَةَ

---

94 Hadîsin zikredilen üç âyete uygunluğu açıktır. Çünkü bu hadîs o âyetlerin, hadîsin içinde anılan kimseler hakkında indiğini beyân etmiştir.

والِدِى ولاَ أَرْجِعَ إِلَى أَخَوَاتِى بِتَمْرَةٍ فَسَلِمَ وَاللَّهِ البَيَادِرُ كُلُّهَا حَتَّى أَنِّى أَنْظُرُ
إِلَى البَيْدَرِ الَّذِي عَلَيْهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ كأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ تَمْرَةً واحِدَةً . قال
أَبو عَبدِ اللَّهِ أَغْرُوا بِى يَعْنى هَيَّجُوا بِى. فأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ العَدَاوَةَ والبَغْضَاءَ *

43-....... Şa'bî şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R), babası Abdullah'ın Uhud günü şehîd edildiğini, geriye altı tâne kız ile bir mikdâr borç bıraktığını tahdîs edip, şöyle dedi: Hurma mahsûlünün kesim ve toplama zamânı geldiğinde ben Rasûlullah'ın huzûruna vardım ve:

— Yâ Rasûlallah! İyice bilmişsindir ki, babam Abdullah Uhud günü şehîd düştü, arkasında birçok borç bıraktı. Ben bu alacaklıların Seni görmelerini arzû ediyorum, dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Sen git, hurmaları topla, her cins hurmayı ayrı ayrı yerlere yığıp ayrı ayrı harmân et* (sonra gelip bana haber ver)" buyurdu.

Ben bu işleri yaptıktan sonra Rasûlullah'ı da'vet ettim. (Geldi; alacaklılar da geldi.) Alacaklılar bu sâatte Rasûlullah'ı orada gördüklerinde isteklerini artırıp beni sıkıştırdılar. Rasûlullah onların yaptıkları ısrârı görünce, hurma harmanlarının en büyüğünün etrafında üç defa dolaştı, sonra onun yanına oturdu. Sonra:

— *"Şu alacaklıları çağır!"* buyurdu.

Akabinde alacaklarına mukaabil onlara ölçüp ölçüp hurma vermeye devam etti. Nihâyet Allah babamın borçlarını tamâmen ödedi. Vallâhi ben, Allah babamın borçlarını tamâmen ödesin de kızkardeşlerime bir tek hurma ile dönüp gitmemeye râzı idim. Allah'a yemîn ederim ki, hurma yığınlarının hepsi kurtuldu. Ben, Rasûlullah'ın yanına oturduğu yığına bakıp duruyordum. (Rasûlullah alacaklılara bu harmandan verdiği hâlde) sanki ondan bir tek hurma eksilmemiş gibi idi [95].

Ebû Abdillah Buhârî dedi ki: "Uğrû bî", "Benim üzerime iyice düştüler; yânî bana karşı isteklerini artırdılar" demektir. Kur'ân'dan şâhidi şudur: ***"Biz de aralarına kıyâmet gününe kadar düşmanlığı, kin ve buğzu yapıştırdık"***(el-Mâide: 14) [96].

---

95 Hadîsin başlığa uygunluğu, Câbir ibn Abdillah'ın babasının borcunu, mîrâsçılardan olan kızkardeşleri hazır bulunmadan ödemiş olması yönündendir.

96 Buhârî buradaki *el-Iğrâ*'nın tefsîrini vermiş ve Ebû Ubeyde'nin *Mecâzu'l-Kur'ân*'da *"Iğrâ"*'nın tefsîrine şâhid getirdiği âyeti de zikretmiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٦ــ كِتَابُ الجِهَادِ والسِّيَرِ

56- KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER

(Cihâd ve Sîretler Kitâbı)

١ــ بابُ فَضْلِ الجِهَادِ والسِّيَرِ. وقَوْلُ اللّهِ تَعَالَى إنَّ اللّهَ اشْتَرَى مِنَ المُؤْمِنِينَ أنْفُسَهُمْ وأمْوَالَهُمْ بأنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيَقْتُلُونَ ويُقْتَلُونَ وعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فى التَّوْرَاةِ والانْجِيلِ والقُرآنِ ومَنْ أوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بايَعْتُمْ بِهِ إلى قَوْلِهِ وبَشِّرِ المُؤْمِنِينَ. قال ابنُ عَبَّاسٍ الحُدُودُ الطَّاعَةُ

1- CİHÂDIN VE SÎRETLERİN FAZÎLETİ BÂBI [1]

---

1 Kitâb ve bâb başlıkları bâzı öne geçirme ve arkaya bırakma farklarıyle berâber, en-Nesefî ve Ebû Zerr nushalarında böyledir.

el-Cihâd ve'l-Mucâhede: Dîn düşmanlarıyle harb ve kıtâl eylemek ma'nâsınadır ki, murâd, mukaatelede bütün gücünü boşaltmaktır. Bu, *Cehd* kelimesinden türemiştir.

el-Cehdu ve'l-Cuhdu: Tâkat, meşakkat, nihâyet ma'nâlarınadır. Ve üçüncü bâbdan masdar olup, çalışmak ma'nâsınadır. Ve bir adamı ve hayvanı nihâyet mertebe meşakkate uğratmak, bir kimseyi imtihân eylemek... ma'nâlarına gelir.

el-İctihâd: Çalışıp bütün gücünü sarfeylemek ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.).* Dînde *Cihâd* Allah'ın Kelimesini en yüksek kılmak yolunda çalışmaktır.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Şübhesiz ki Allah hakk yolunda öldürmekte, kendileri de öldürülmekte olan mü'minlerin canlarını ve mallarını -kendilerine cennet vermek mukaabilinde- satın almıştır. (Bu) Tevrât'ta, İncîl'de ve Kur'ân'da kendi üzerine hakk ve kesin bir va'ddir. Allah kadar ahdine vefâ eden kimdir? O hâlde (ey mü'minler) yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. Bu, en büyük saâdettir. Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, seyâhat edenler, rukû' edenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülükten vazgeçirmeye çalışanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar; sen o mü'minlere dahî cenneti muştula"

(et-Tevbe: 111-112) [2]

İbn Abbâs: "*Sınırlar*", tâattir, demiştir [3].

١ـ حدّثنا الحَسَنُ بنُ صَبَّاحٍ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سابِقٍ قال حدّثنا مالِكُ بنُ مِغْوَلٍ قال سَمِعْتُ الوَلِيدَ بنَ العَيْزَارِ ذَكَرَ عنْ أَبِى عَمْرٍو الشَّيْبَانِىِّ قال قالَ عبدُ اللَّهِ بنُ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه سأَلْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ أَيُّ العَمَلِ أَفْضَلُ قال الصَّلاَةُ على مِيقَاتِهَا قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قال ثُمَّ بِرُّ الوَالِدَيْنِ قُلْتُ ثُمَّ أى قال الجِهَادُ فى سَبِيلِ اللَّهِ فَسَكَتُّ عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ ولَوِ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي*

1-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a sordum:

---

es-Sîre: Sîn'in kesriyle isimdir; gezmeğe denir. Ve sünnet, tarîkat, hey'et ma'nâlarına kullanılır ki, insanın tuttuğu ma'nevî yoldan ve kaaim olduğu hâletten ibârettir; güzel sîret, çirkin sîret denilir. Cem'i *Siyer* gelir ... *(Kaamûs Ter.).*

Bu *Sîret* sözü *Cihâd* üzerine de kullanılır. Çünkü buradaki sîretler, Peygamber'in gazvelerindeki hâllerinden alınmışlardır.

2 Buhârî'nin el-Asîlî ve el-Kerîme nushalarında bu iki âyet tamâmen yazılmıştır. en-Nesefî ve İbn Şebbûye nushalarında da iki âyetin tamâmının alınmasına "*Ve mü'minlere dahî cenneti muştula*" kavline kadar denilmekle işâret edilmiştir. Birinci âyet cihâdın, ikincisi de sîretin delîli gibidir.

3 İbn Abbâs'ın bu sözünü, İbn Ebî Hâtim, Alî ibn Ebî Talha yolundan rivâyet etmiştir. İbn Abbâs "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır" kavlinde: Yânî Allah'a tâattir, demiştir. İbn Abbâs "Hudûd" lâfzını, lâzımî ma'nâsı ile tefsîr etmiş gibidir. Çünkü itâat eden kimse, Allah'ın emrine boyun eğmek ve nefyinden çekinmek hudûdunda durur (İbn Hacer).

— Yâ Rasûlallah! Amelin hangisi daha fazîletlidir? dedim.
— *"Vaktinde kılınan namâzdır"* buyurdu.
Ben:
— Sonra hangi amel? dedim.
Rasûlullah (S):
— *"Sonra ana babaya itâat ve iyi muâmele etmektir"* buyurdu.
Ben:
— Sonra hangi iş? dedim.
Rasûlullah:
— *"Allah yolunda cihâd etmektir"* buyurdu.

(İbn Mes'ûd dedi ki:) Bunun üzerine ben Rasûlullah'a soru sormaktan sustum. Eğer ben daha çok sormak isteseydim, muhakkak O bana çok cevâb verecekti [4].

٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبدِ اللّهِ قال حدّثنا يَحيى بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ قال حدّثنى مَنصُورٌ عنْ مُجَاهِدٍ عنْ طَاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ لاَ هِجْرَةَ بَعْدَ الفَتْحِ ولَكِنْ جِهَادٌ ونِيَّةٌ وإذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فانْفِرُوا *

2-....... Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Mansûr ibn Mu'temir, Mucâhid ibn Cebr'den; o da Tâvûs'tan tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Mekke fethinden sonra Medîne'ye hicret yoktur. Velâkin cihâd ve niyet vardır.* (Onun için devlet başkanı tarafından) *Allah yolunda gazâya çağrıldığınız zamân hepiniz icâbet edip seferber olunuz"* buyurdu [5].

٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا خَالِدٌ قال حدّثنا حَبِيبُ بنُ أبِى عَمْرَةَ

---

4 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Allah yolunda cihâd etmektir"* sözündedir. En fazîletli ameller hakkında gelen haberler, soruların sırası ve tertîbine göre; bir de soranların maksadları, sorulan yer ve zamân i'tibâriyle değişiktir. İbn Mes'ûd: "Daha soraydım Rasûlullah bana cevâb verecekti" sözüyle, en fazîletli amellerin bunlardan ibâret olmadığını işâret etmiştir. Tertîb husûsunda da İbn Mes'ûd'un suâli müessir olmuştur.

5 Rasûlullah Mekke'den Medîne'ye hicret ettikten sonra, Mekke'nin fethine kadar müslümânların zayıfları müstesnâ olmak üzere, kudretli olanların hicret etmeleri ve dînlerini korumaları vâcib idi. Mekke'nin fethi üzerine bu hicret vucûbu kalkmıştır. Fakat cihâdın vucûbu ve iyi niyet üzere bulunmak ebedîdir, devamlıdır. Bundan sonra hicret ancak kâfir memleketlerinde bulunup da dînini açıklayamayan ve dînî vazîfelerini yapamayan müslümânların İslâm memleketlerine hicret etmeleri husûsunda ittifâkla vâcibdir.

عنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنهَا أنّهَا قالَتْ يَا رسولَ اللّٰهِ تُرَى الجِهَادَ أفْضَلَ العَمَلِ أفَلاَ نُجَاهِدُ قال لَكِنَّ أفْضَلَ الجِهَادِ حَج مَبْرُورٌ *

3-....... Âişe (R):

— Yâ Rasûlallah! Biz (Kur'ân'da) cihâdı en fazîletli amel görüyoruz. Biz cihâda çıkamaz mıyız? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Fakat* (siz kadınlar için) *cihâdın en fazîletlisi mebrûr* (yânî makbûl) *haccdır"* buyurdu [6].

٤ــ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ قال أخبرنا عَفّانُ قال حدّثنا هَمّامٌ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جُحَادَةَ قال أخْبَرنِى أبُو حَصِينٍ أنَّ ذَكْوَانَ قال حَدَّثَهُ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنهُ حَدَّثَهُ قال جَاءَ رَجُلٌ إلى رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّمَ فقال دُلَّنِى عَلى عَمَلٍ يَعْدِلُ الجِهَادَ قال لا أجِدُهُ قال هَلْ تَستَطِيعُ إذَا خَرَجَ المُجَاهِدُ أن تَدْخُلَ مَسْجِدَكَ فَتَقُومَ ولاَ تَفْتُرَ وَتَصُومَ ولاَ تُفْطِرَ قال ومنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ. قال أبُو هُرَيْرَةَ إنَّ فَرَسَ المُجَاهِدِ لَيَسْتَنُّ فِى طِوَلِهِ فَيُكْتَبُ لَهُ حَسَنَاتٍ *

4-....... Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir adam geldi ve:

— Bana cihâda denk olacak bir amele delâlet et, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Ben cihâd değerinde bir amel bulamıyorum"* buyurdu da şöyle devâm etti: *"Mücâhid sefere çıktığı zamân sen mescide girip de* (o geriye dönünceye kadar) *hiç gevşemeden devamlı namâz kılmaya; hiç iftâr etmeden devamlı oruç tutmaya gücün yeter mi?"* buyurdu.

O zât:

— Buna kimin gücü yeter ki? dedi [7].

Ebû Hureyre: *"Mücâhidin atı, mer'asında kösteklendiği ipinin*

---

6 Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz cihâdı amelin en fazîletlisi görüyoruz" sözünden alınır. Çünkü Peygamber Âişe'ye karşı cihâdın cihâd olması bakımından en fazîletli olmasını reddetmemiş, lâkin kabûl edilmiş olan haccı, cihâdın en fazîletlilerinden biri kılmıştır (Aynî)...

7 Hadîsin, cihâdın fazîletini en belîğ sûrette beyân ettiği açıktır.

çevresinde şahlanarak ileri geri elbette koşar. İşte atının bu koşması da mücâhid lehine haseneler olarak yazılır'' demiştir [8].

٢ـ بابٌ أفضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ ومالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وقَوْلُهُ تعالى ياأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أدُلُّكُمْ على تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ ألِيمٍ تُومِنُونَ باللَّهِ ورسولِهِ وتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بأمْوَالِكُمْ وأنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ويُدْخِلكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأنْهَارُ ومسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الفَوْزُ العَظِيمُ

2- BÂB: İNSANLARIN EN FAZÎLETLİSİ ALLAH YOLUNDA CANI İLE, MALI İLE CİHÂD EDER OLAN MÜ'MİNDİR

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

''Ey îmân edenler, elem verici bir azâbdan sizi kurtaracak bir ticâret yolunu göstereyim mi size? Allah'a ve Rasûlü'ne îmân(da sebât) eder, mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda çarpışırsınız. Bu sizin için eğer bilirseniz çok hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) ***O, sizin günâhlarınızı mağfiret eder, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki çok güzel saraylara sokar. İşte bu, en büyük kurtuluştur''***

(es-Saff: 10-12) [9].

٥ـ حدّثنا أبو اليَمَانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثني عَطَاءُ بنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ أنَّ أبَا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ رضى اللَّهُ عنه حدَّثَهُ قال قِيلَ يا رسولَ اللَّهِ أيُّ النَّاسِ أفْضَلُ فقالَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ مُؤْمِنٌ يجَاهِدُ فِي

---

8 Buhârî bu sözü burada mevkûf hadîs şeklinde vermiştir. Buhârî bunu ilerideki bir bâbda Peygamber'in sözü olmak üzere merfû' bir hadîsin bir cümlesi olarak da getirmiştir.

9 Bu âyetler başlığın delîli ve Kur'ân'dan dayanağıdır.
Bu âyette uslûbdan maksad, emirdir. Ma'nâsı: ''Allah'a ve Rasûlü'ne îmânda sebât edin, mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda çarpışın'' demektir. Nitekim İbn Mes'ûd(R)'un bu lâfızları emir sîgasıyle ''*Âminû ve câhidû = İmân edin, çarpışın*'' tarzındaki okuyuşu da buna delâlet eder. Bu fiillerin ihbâr sîgalarıyle gelmesi, onların terkedilmeyecek, ısrarlı şekilde devâm edecek vazîfelerden olduğundandır (Beydâvî, *Medârik)*.

سَبِيلِ اللّٰهِ بِنَفْسِهِ ومالِهِ قالُوا ثُمَّ مَنْ قال مُؤْمِنٌ فِي شَعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ يَتَّقِي اللّٰهَ وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ *

5-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R) tahdîs edip şöyle demiştir (Bir kerre):

— Yâ Rasûlallah, insanların hangisi daha fazîletlidir? denildi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *''Canıyle, malıyle Allah yolunda cihâd eden mü'mindir''* buyurdu.

Sahâbîler:

— Sonra kimdir? dediler.

Rasûlullah:

— *''Vâdîlerden bir vâdî içinde* (yalnızlığa çekilen) *bir mü'mindir ki, o, Allah'tan korkar da insanları kendi şerrinden rahat bırakır''* buyurdu [10].

٦ ـ حدّثنا أَبو اليَمَانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخْبَرنِي سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أَنَّ أَبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّمَ يَقُولُ مَثَلُ المُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ واللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ القَائِمِ وتَوَكَّلَ اللّٰهُ لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ بأَنْ يَتَوَفَّاهُ أَنْ يُدْخِلَهُ الجَنَّةَ أَوْ يَرْجِعَهُ سَالِمًا مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ *

6-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *''Allah yolunda* (çarpışan) *mücâhidin meseli, hâli -Allah, kendi yolunda cihâd eden kimseleri en bilendir-* (gündüz) *oruç tutan,* (gece) *namâz kılan kimsenin meseli gibidir. Allah, kendi yolunda döğüşen mücâhidi, onu vefât ettirip cennete girdirmeyi yâhud da sevâb ve ganîmetle berâber onu sâlimen evine döndürmeyi üzerine almıştır* (yânî bunlardan birini mücâhide garanti etmiştir)'' [11].

---

10 Başlığa uygunluğu *''Canıyle malıyle Allah yolunda cihâd eden mü'min''* sözündedir.

Bu hadîsteki ''Bir vâdî içinde (yalnızlığa çekilme)'' ta'bîri umûmî ahlâkın bozulduğu zamânlarda İslâmî yaşayışı korumak için kendi evinde veyâ işinde insanlara karışmadan yalnızlığı tercîh etmenin hayırlı olduğunu temsîlden ibârettir. Bu hâlde dahî dîn ve devletin korunması için ictimâî dayanışmanın en açık görüntüsü olan cihâda iştirâk edilmesinin bu güzel üslûbla emredildiği anlaşılır.

11 Hadîsin tercemesindeki ''gündüz'', ''gece'' kayıdları, Ahmed ibn Hanbel'in *Müsned*'inde mevcûddur.

٣ــ باب الدُّعاءِ بالجهادِ والشّهادةِ لِلرِّجالِ والنِّساءِ . وقال عُمَرُ ارزُقْنِي شَهادَةً في بَلَدِ رسولِكَ

3- ERKEKLERİN VE KADINLARIN MÜCÂHİD OLMAK VE ŞEHÎD OLMAK İÇİN DUÂ ETMELERİ BÂBI [12]

Umer ibnu'l-Hattâb da: "(Yâ Allah!) Rasûlü'nün beldesinde beni şehîd olmakla rızıklandır!" demiştir [13].

٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحاقَ بن عبدِ اللّهِ ابنِ أبِي طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه أنَّهُ سَمِعهُ يَقولُ كانَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَدْخُلُ عَلى أُمِّ حَرامٍ بِنْتِ مِلْحانَ فَتُطْعِمُهُ وكانَتْ أُمُّ حَرامٍ تَحْتَ عُبادَةَ بنِ الصّامِتِ فَدَخَلَ علَيْها رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم فأطْعَمَتْهُ وجَعَلَتْ تَفْلِي رأسَهُ فنامَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ثُمَّ

Allah yolunda çarpışan mücâhidin oruçluya, namâz kılana benzemesi yönü şöyle belirtilmiştir: Oruç tutan ve namâz kılan kimse de, mücâhid de nefis imsâkı içinde bulunurlar. Oruçlu yemekten, içmekten, cinsî münâsebetlerden nefsini tutar, gönlü Allah ile meşgûl olur. Namâz kılan kişi de dünyâ ile ilgisini kesip Allah'ın kelâmı, ibâdeti ile meşgûldür. Bu sebeble oruçlu da, namâz kılan da her an sevâb kazanmaktadırlar. Mücâhid kişi de nefsini birçok şeylerden kesip düşmanla çarpışırken her ân ve her hareketinde sevâb kazanmaktadır. Bunu şu âyetler de te'yîd etmektedir:

"**.... *Bunun sebebi şudur:*** (Çünkü onların) ***Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık*** (çekmeleri), ***kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı başarıya erişmeleri*** (gibi hiçbir hâl ve hareketleri) ***yoktur ki, mukaabilinde kendileri için bu sebeble iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah, iyi hareket edenlerin mükâfâtını zâyi' etmez. Onlar*** (hakk yolunda) ***gerek küçük, gerek büyük herhangi bir masraf yapmayadursunlar, bir vâdîyi geçmeyedursunlar ki, ille Allah o yapar olduklarının daha güzeli ile onlara mükâfât etmek için*** (bütün onlar) ***hesâblarına yazılmıştır***"(et-Tevbe: 120-121)

Hadîsin son fırkası mücâhid için Allah'ın üzerine alıp va'd ve tekeffül ettiği iki netîceyi belirtiyor ki, bunların ikisi de dünyâ hayâtını hiçe saydıracak değerde büyük şeylerdir.

12 Bu mücâhidlik duâsı, "***Allâhumme'rzukni'l-cihâde*** = Yâ Allah beni cihâdla rızıklandır" yâhud "***Allâhumme'c'alnî mine'l-mucâhidîn fî sebîlike*** = Yâ Allah beni Sen'in yolunda mücâhede edenlerden kıl" demek sûretiyle; şehîdlik duâsı da "***Allâhumme'rzuknî'ş-şehâdete fî sebîlike*** = Yâ Allah beni kendi yolunda şehîdlikle rızıklandır" demek sûretiyle olur. Böyle mücâhidlik ve şehîdlik duâsı yapmak hem erkekleri, hem kadınları şâmildir. Bu yalnız erkeklere mahsûs değildir. Bu husûsta erkekler ve kadınlar müsâvîdirler.

13 Umer'in bu duâsı, başlıktaki şehîdlik duâsına uygundur. Buhârî Umer'in bu duâsını Hacc Kitâbı'nın sonunda Medîne'nin fazîleti bâbı'nda senedli ve daha bütün olarak getirmişti.

İbn Sa'd, Umer'in kızı Hafsa'nın, babasının: "***Allâhumme'r-zuknî katlen***

استَيْقَظَ وهُوَ يَضْحَكُ قالَتْ فَقُلْتُ وما يُضْحِكُكَ يارسولَ اللّٰهِ قال ناسٌ مِنْ
أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هَذَا البَحْرِ مُلوكاً عَلَى الأَسِرَّةِ
أَوْ مِثْلَ المُلوكِ عَلَى الأَسِرَّةِ شَكَّ إسْحاقُ قالَتْ فَقُلْتُ يارسولَ اللّٰهِ ادْعُ اللّٰهَ
أَنْ يَجْعَلَنِي مِنهُمْ فَدَعا لَها رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم ثمّ وضَعَ رأسَهُ ثُمَّ
اسْتَيْقَظَ وهُوَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ وما يُضْحِكُكَ يارسولَ اللّٰهِ قَال ناسٌ مِنْ أُمَّتِي
عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فى سَبِيلِ اللّٰهِ كَما قال في الأَوَّلِ قالَتْ فَقُلْتُ يارسولَ اللّٰهِ
ادْعُ اللّٰهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قال أَنْتِ مِنَ الأَوَّلِينَ فَرَكِبَتِ البَحْرَ فِي زَمانِ مُعاوِيَةَ
بنِ أَبِي سُفْيانَ فَصُرِعَتْ عَنْ دَابَّتِها حِينَ خَرَجَتْ مِنَ البَحْرِ فَهلَكَتْ *

7-....... İshâk, Enes(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah, teyzem Ümmü Harâm bintu Milhân'ın yanına girerdi de, o kendisine yemek yedirir idi. O sırada Ümmü Harâm Ubâde ibnu's-Sâmit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Rasûlullah, Ümmü Harâm'ın ziyâretine geldi. Teyzem O'na yemek ikrâm etti ve Rasûlullah'ın başını tarayıp temizledi. Akabinde Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülerek uyandı. Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Bana ru'yâmda ümmetimden bir takım insanlar şu engin deniz üstünde tahtları üzerine kurulmuş hükümdârlar hâlinde-* yâhud: *hükümdârların tahtlarına kuruldukları gibi- gemilere kurulmuşlar da ihtişâmla Allah yolunda deniz harbine giderlerken gösterildiler.* - Râvî İshâk ta'bîrde şekk edip böyle terdîdli söyledi- *de ona gülüyorum"* buyurdu.

Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni de o deniz gâzîlerinden kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.

Rasûlullah Ümmü Harâm için duâ etti. Sonra Rasûlullah başını yastığa koyup bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülerek uyandı. Ben yine:

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum.

Rasûlullah bu defa da evvelkinde söylediği gibi:

— *"Ümmetimden yine bir takım insanlar bana meliklerin taht-*

---

fî sebîlike ve vefâten fî beledi Nebiyyike = Yâ Allah beni kendi yolunda öldürülme ve Peygamberi'nin beldesinde ölmekle rızıklandır" diye duâ ederken işittiğini rivâyet etmiştir (Aynî, Kastallânî).

larına kuruldukları gibi (kara nakil vâsıtaları üstünde) *debdebeli bir kaafile hâlinde Allah yolunda gazâya gider hâlde gösterildi*" buyurdu.

Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni de (karadaki) o mücâhidlerden kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.

Rasûlullah:

— "*Sen birincilerden*(yânî deniz gâzîlerinden)*sin*" buyurdu.

(Enes ibn Mâlik dedi ki:) Hakîkaten Ümmü Harâm, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın Şâm Vâlîliği zamânında ve onun kumandasında tertîb edilen bir deniz gazâsında gemiye bindi ve denizden karaya çıktığı zamân bindiği hayvanından düştü de gazâ yolunda şehîden vefât etti [14].

٤ـ بابُ دَرَجاتِ المُجاهِدينَ فى سَبيلِ اللّهِ يُقالُ هَذِهِ سَبِيلِى وهٰذَاسَبِيلى قال أبو عبدِ اللّهِ غُزًّا واحِدُها غازٍ « هُمْ دَرجاتٌ » لَهُمْ دَرَجاتٌ

4- ALLAH YOLUNDA MÜCÂHEDE EDENLERİN DERECELERİ BÂBI

Müennes ve müzekker işâret isimleriyle "Şu benim yolumdur" denilir [15].

Ebû Abdillah el-Buhârî: "Guzzen(= Gâzîler)" cem'idir; bunun müfredi "Gâzin"dir. "*Hum derecâtun inde'llah*"

---

14 Buhârî bu hadîsi Cihâd Kitâbı'nın birçok bâblarında değişik senedlerle getirmiştir. Bu rivâyetlerin en uzunu buradaki hadîs ile, Ru'yâ Kitâbı'ndakidir.

Bu sefer, Hz. Usmân'ın halîfeliği zamânında Muâviye Şâm Vâlisi iken, 28. hicret yılında Muâviye kumandasında yapılan ilk deniz seferi idi. Bu sefere birçok sahâbîler katılmışlardır.

İki Akabe Bey'atı'nda bulunan ve Hazrecliler'in nakîbi olan Ubâde ibnu's-Sâmit, Peygamber'in vefâtından sonra Şâm'a gönderilen ilim hey'eti içinde bulunmuş ve Hımıs'ta ikaamet etmişti. Kıbrıs seferi açılınca Ubâde, karısı Ümmü Harâm ile birlikte evinden çıkarak Akdeniz sâhiline Trablusşâm'a gelmiştir. O sırada orada bulunan tâbiî büyüklerinden Umeyr ibn Esved de, terceme ettiğimiz bu hadîsi Ümmü Harâm'ın bizzât ağzından işitmiştir. Bu gazveye Ümmü Harâm, Muâviye'nin karısı ve Karaza'nın kızı Fâhte de katılmış; Muâviye ibn Ebî Sufyân da bu gemi ile hareket etmiştir.

Kıbrıs Adası'nın bir vergiye bağlanarak sulhan veyâ zorla fethi gerçekleşip Şâm'a hareket edileceği sırada veyâ ilk karaya çıkışta Ümmü Harâm'ın binmesi için bir katır getirilmiş, hırçın hayvan yaşlı Ümmü Harâm'ı üstünden atıp başı üstüne düşmesine ve boynu kırılarak ölmesine sebeb olmuştur.

İslâm târihinde adı ebedîleşen bu kadın, Rasûlullah'ın haber verdiği gibi deniz gazâsı yolunda vefât etmiş ve şehîdler kaafilesine katılmıştır. Hişâm ibn Ammâr, Ümmü Harâm'ın kabrini deniz sâhilinde gördüğünü bildirmiştir. Aynî de: Ümmü Harâm'ın kabri Kıbrıs'tadır. Halk onu ta'zîm ediyorlar ve kurak zamânlarda yağmur duâsı yapıyorlar ve: Bu, sâliha bir kadının kabridir, diyorlar, demiştir (*Umdetu'l-Kaarî,* VI, 533-535).

15 Buhârî "Sebîl" lâfzının hem müennes, hem müzekker kullanıldığını bildirmek

(Âlu İmrân: 163) ***"Onlar Allah indinde derece derecedirler"* demektir**[16].

٨ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ صالِحٍ قال حدّثنا فُلَيْحٌ عَنْ هِلاَلِ بنِ عَلِيٍّ
عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبِى هُرَيْرة رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى
اللَّهُ عليه وسلّم منْ آمَنَ باللَّهِ وبِرَسولِه وأقامَ الصَّلاَةَ وصامَ رَمَضانَ كانَ حَقًّا
عَلى اللَّهِ أنْ يُدْخِلَهُ الجنَّةَ جاهَدَ فى سَبِيلِ اللَّهِ أوْ جلَسَ فى أرْضِهِ الّتى وُلِدَ فِيها
فقالُوا يارسولَ اللَّهِ أفَلاَ نُبَشِّرُ النَّاسَ قال إنَّ فِى الجَنَّةِ مِائَةَ درجَةٍ أعَدَّها اللَّهُ
لِلْمُجاهِدِينَ فى سَبِيلِ اللَّهِ مابَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّماءِ والأرْضِ فإذَا سألْتُمُ
اللَّهَ فاسْألُوهُ الفِرْدَوْس فانَّهُ أوْسَط الجَنّةِ وأعْلى الجَنّةِ أُراهُ قال وفَوْقَهُ عَرْشُ
الرَّحْمٰنِ ومِنْهُ تَفَجَّرُ أنهارُ الجَنّةِ . قال مُحَمَّدُ ابنُ فُلَيْحٍ عنْ أبِيهِ وفَوْقَهُ عَرْشُ
الرَّحْمٰنِ *

8- Bize Yahyâ ibn Sâlih tahdîs edip şöyle dedi: Bize Fulayh, Hilâl ibn Alî'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Her kim Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne îmân eder de namâz kılar, ramazânda oruç tutarsa onu cennete girdirmek Allah üzerine bir hakk olur. O kimse ister Allah yolunda cihâd etsin, isterse içinde doğduğu toprağında otursun."*

Bunun üzerine sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bu haberi insanlara müjdelemez miyiz? dediler.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz cennette yüz derece vardır. Allah onları Allah yolunda mücâhede edenler için hazırlamıştır. İki derece arasındaki uzaklık, gökle yer arasındaki uzaklık gibidir. Siz Allah'tan* (cennet) *istemek dilediğinizde, O'ndan Firdevs'i isteyin! Çünkü o, cennetin en ortası* (yânî en fazîletlisi) *ve en yücesidir"*[17].

Râvî Yahyâ ibn Sâlih şöyle demiştir: Öyle sanıyorum ki üstâdım

---

istiyor. Kur'ân'da da bunun şâhidleri vardır: Lukmân: 6, Yûsuf: 108'de müennes; el-A'râf: 146'da müzekker kullanılmıştır.

16 Buhârî burada kelime ve cümle tefsîri vermiştir. *"Hum derecâtun"*'u *"Lehum derecâtun*(= Onların birçok dereceleri, menzilleri vardır)" diye tefsîr etmiştir.

17 Hadîsin başlığa uygunluğu*"Cennette yüz derece vardır..."* sözüdür. Rasûlullah cevâbında cennete îmân ile girileceğini, şehîd derecesinin yüksekliğini, Firdevs'in yüceliğini haber vermiş oluyor.

Fulayh: *"Firdevs'in üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır"* demişti [18].

Cennetin ırmakları da Firdevs'ten kaynayıp akarlar. Muhammed ibn Fulayh, babası Fulayh'dan *"Onun üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır"* diye kesin söyledi: Yahyâ gibi şekk etmedi.

٩ـ حدّثنا مُوسٰى قال **حدّثنا** جَرِيرٌ قال **حدّثنا** أبو رجاءٍ عنْ سَمُرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللّه عليْه وسلم رأيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أتَيانِى فَصَعِدَا بِى الشَّجَرَةَ فأدْخَلاَنِى دَاراً هِىَ أحْسَنُ وأفْضَلُ لمْ أرَ قَطُّ أحْسَنَ مِنْها قالاَ أمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ *

9-....... Bize Ebû Recâ', Semure ibn Cundeb(R)'den tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: ***"Bu gece ru'yâmda iki adam gördüm ki, o iki adam bana geldiler ve benimle bir ağaca çıktılar. Akabinde beni en güzel ve en fazîletli bir eve girdirdiler ki, ben bundan güzel aslâ bir ev görmedim. O iki adam*** (yânî, iki melek) ***bana: Şu*** (içine girdiğin ikinci) ***eve gelince, o şehîdlerin evidir, dediler"*** [19].

٥ـ بابُ الغَدْوَةِ والرَّوْحَةِ فِى سَبيلِ اللّهِ وقابِ قَوْسِ أحَدِكُمْ مِنَ الجَنّةِ

5- ALLAH YOLUNDA SABÂH YÜRÜYÜŞÜ VE AKŞÂM YÜRÜYÜŞÜ VE HERBİRİNİZİN CENNETTEN BİR YAY KADAR YERİ BÂBI

١٠ـ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ قالَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ قال **حدّثنا** حُمَيْدٌ عنْ

---

18 Buhârî'nin şeyhi Yahyâ ibn Sâlih bu hadîsi üstâdı Fulayh'tan alırken, Fulayh'ın *"Firdevsin üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır"* deyip demediğini kesin olarak hatırlayamadığı için "Zannederim ki" diye şekk ile rivâyet etmiştir. Fulayh'ın oğlu Mehmed ise babasından yaptığı rivâyette bu şekki gidermiştir.

19 Hadîsin başlığa uygunluğu ***"En güzel ve en fazîletli bir eve girdirdiler ki ondan güzelini aslâ göremedim"*** sözünden alınır... (Aynî).

Bu, Cenâzeler Kitâbı'nda "Müşriklerin çocukları hakkında denilen şeyler bâbı"nda, aynı isnâdla, fakat uzun bir metinle geçen hadîsin çok kısa bir parçasıdır. Bu hadîsin daha iyi anlaşılması için, o metinden biraz daha verelim: *"Melekler benimle bu ağaca çıktılar. Beni bir eve koydular ki, ben bundan güzel bir ev görmedim. Burada ihtiyâr, genç bir takım erkekler, kadınlar, çocuklar vardı. Sonra melekler beni buradan çıkardılar. Benimle ağaca, yukarı çıktılar ve beni eskisinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve koydular. Burada da ihtiyârlar, gençler vardı... Melekler bana: Girdiğin birinci ev bütün mü'minlerin müşterek köşküdür. İkinci gördüğün muhteşem saray da şehîdlerin sarayıdır, dediler".*

Hadîsin bu kısmı şehîdlerin menzillerinin, menzillerin en yükseği olduğuna delâlet etmektedir (Kastallânî).

أنس بن مالك رضى اللّٰه عنه عن النبىّ صلى اللّٰه عليه وسلّم قال لغدوة فى سبيل اللّٰه أو روحة خير من الدنيا وما فيها *

10-....... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sabâhleyin veyâ akşâmleyin herhangibir zamânda Allah yolunda bir kerre* (cihâd için) *yürüyüş, hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır"* buyurmuştur [20].

١١ ــ حدّثنا إبراهيم بن المنذر قال **حدّثنا** محمّد بن فليح قال **حدثنى** أبى عن هلال بن علىّ عن عبد الرحمن بن أبى عمرة عن أبى هريرة رضى اللّٰه عنه عن النبىّ صلى اللّٰه عليه وسلّم قال لقاب قوس فى الجنّة خير ممّا تطلع عليه الشمس وتغرب . وقال لغدوة او روحة فى سبيل اللّٰه خير ممّا تطلع عليه الشمس وتغرب *

11-....... Bana babam Fulayh, Hilâl ibn Alî'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Amrete'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennette bir kavs* (yânî yay) *kadar bir yer,* (âlemde) *üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden muhakkak hayırlıdır."*

Yine Rasûlullah: *"Sabâhleyin veyâ akşâmleyin herhangi bir zamânda Allah yolunda* (cihâda çıkıp) *bir yürüyüş yapmak, üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden hayırlıdır"* buyurmuştur [21].

١٢ ــ حدّثنا قبيصة قال **حدّثنا** سفيان عن أبى حازم عن سهل بن

---

20 *el-Gadve,* sabâh erkenden gün semânın ortasından batıya kayıncaya kadar geçen müddetin herhangi bir ânında bir kerre yola çıkmağa, yürümeğe, gitmeğe, iş yapmağa denir.

er-Ravha da; zevâl vaktinden güneşin batışına kadar devâm eden müddetin herhangi bir zamânında çıkış, yürüyüş demektir. Bu hadîslerde maksad, sabâh akşâm, herhangi bir askerî harekettir.

et-Tevbe: 120. âyette bildirildi ki, kâfirleri sinirlendirecek herhangibir yerde, yürüyüp çiğnemeleri de sevâbı gerektiren bir ibâdettir. Sonra askerliğin en mühim işi olan sabâh, akşâm ta'lîmleri ve bu sıradaki askerin bütün seyir ve hareketleri "yürüyüş" ta'bîrine dâhil olur.

21 Bu hadîsin de başlığa uygunluğu açıktır.

Buradaki "Kâbu kavs" ta'bîrinde "Kavs", yay ma'nâsınadır. "Kâb" da burada mikdâr, arşın ma'nâsınadır. Bu husûsta başka bilgiler de verilmiştir. Bunları zikre hâcet görmedik. İstenen ma'nâ: Cennette az mikdâr yerin, dünyâdan daha fazîletli ve kıymetli olduğudur.

سَعْدٍ رضى اللّٰهُ عنهُ عنِ النبى صلى اللّٰهُ عليه وسلّم قال الرَّوْحَةُ والغَدْوَةُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ أفْضَلُ مِنَ الدُّنْيا وَما فيها *

12-....... Sehl ibn Sa'd(R)'dan. Peygamber (S): *"Allah yolunda* (cihâd için) *bir akşâm yürüyüşü, bir sabâh yürüyüşü dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden daha fazîletlidir"* buyurmuştur [22].

٦ــ بابُ الحُورِ العِينِ وَصِفَتِهِنَّ يَحارُ فِيهَا الطَّرْفُ شَدِيدَةُ سَوَادِ العَيْنِ شَدِيدَةُ بَياضِ العَيْنِ . وَزَوَّجْناهُمْ بِحُورٍ أكْحَلْناهُمْ

6- EL-HÛRU'L-IYN (=KARA VE İRİ GÖZLÜ CENNET KADINLARI) VE ONLARIN SIFATLARI BÂBI [23]

Göz onların güzelliğine hayrân kalır; gözlerinin beyazı son derece beyaz, siyahı da son derece siyahtır [24].
"Ve biz onlara bembeyaz şâhin gözlü hûrîleri eş yaptık"
(ed-Duhân: 54) [25]

---

22 Bu bâbın hadîslerinden hâsıl olan, dünyâ işini hafifletme, cihâd işini büyütme kasdedildiğidir. Cennetten bir kamçı kadar yer kazanan, dünyâdaki herşeyden daha büyük olacak birşey kazanmış olur. Cennetten en yüksek dereceler kazanana acaba bu kazanç nasıl olur? Bu, dünyâda bilinemez, anlatılamaz (Kastallânî).

23 *el-Haveru:* Bir kimsenin gözünün siyâhı değirmi ve kapakları ince ve nâzik ve etrâfı gümüş gibi ak olduğu hâlde gözünün beyazının beyazlığı ve siyahının siyahlığı koyu ve şiddetli olmak, yânî akı ak ve karası kara olmak ma'nâsına; bir kavle göre, bedeni sâfî gümüş gibi pek beyaz olarak gözünün beyazı ve siyahı pek koyu olmak ma'nâsına dördüncü bâbdan masdardır. Bundan sıfatlar *el-Ahveru ve'l-Havrâu* gelir; kara gözlü demektir. Bunların cem'i *el-Hûr* gelir.

el-A'yenu ve'l-Iynetu: Bir kimse câmus gözlü ve âhû gözlü olmak ma'nâsınadır ki,.gözü dâireli ve siyahı iri olmaktan ibârettir;dördüncü bâbdan masdardır. Bundan sıfatlar *el-A'yenu ve'l-Aynâu* gelir. Bunların cem'i *el-Iynu* gelir... *(Kaamûs Ter.).*

el-Hûru'l-Iyn; kara ve iri gözlü kadınlar demek olup, Kur'ân'da mü'minlerin ve gâzîlerin cennetteki kadınlarına verilmiş bir iftihâr unvânıdır.

24 Yâ'nî bu cennet kadınları o kadar hârika bir güzelliğe mâliktirler ki, insan onlara bir bakışta hayret içinde kalır. Hakîkaten gözün akı ak, karası kara olmak, göz güzelliğinin her zamân en üstün bir vasfıdır.

25 Aynı lâfız et-Tûr: 20. âyette de geçmektedir. ***"Hûrun ıynun"*** ta'bîri el-Vâkıa: 22. âyette de geçer. Buhârî burada ed-Duhân Sûresi'nin 51-54. âyetlerine işâret etmiştir ki, bunlarda muttakîlere ve mücâhidlere cennetler, ırmaklar, ipekli giyecekler ikrâmı ve aynı zamânda kara gözlü ve iri gözlü çok güzel cennet kadınları ile eş yapıp çiftleştireceği va'di vardır. Âyetlerin önü ve devâmı ile tercemesi şöyledir:

"Muttakîler ise hakîkaten emîn bir makaamda; cennetlerde, pınarlardadır.

١٣ ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مُحمَّدٍ قال حدّثنا معاوِيَةُ بنُ عمْرٍو قال حدّثنا أبو إسْحٰق عنْ حُمَيْدٍ قالَ سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه عن النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلّم قال ما منْ عَبْدٍ يَمُوتُ لَهُ عنْدَ اللّهِ خَيْرٌ يَسُرُّهُ أنْ يَرْجِعَ إلَى الدُّنْيا وأنَّ لَهُ الدُّنْيا وما فِيها إلاَّ الشَّهيدَ لِمَايَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهادَةِ فإنَّهُ يَسُرُّهُ أنْ يَرْجِعَ إلى الدُّنْيا فَيُقْتَلَ مَرَّةً أخْرَى وسمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ عن النبىِّ صلى اللّهُ عليْه وسلّم لَرَوْحَةٌ فى سَبيلِ اللّهِ أوْ غَدْوَةٌ خَيْرٌ منَ الدُّنْيا وما فِيها ولَقَابُ قوْسٍ أحدِكُمْ منَ الجنَّةِ أوْ مَوْضِعُ قِيدٍ يَعْنِي سَوْطَهُ خيْرٌ منَ الدُّنْيا ومافِيها ولوْ أنَّ امْرَأةً منْ أهْلِ الجَنَّةِ اطَّلَعَتْ الَى أهْلِ الأرْضِ لأضَاءَتْ مابَيْنَهُما وَلَمَلأتْهُ رِيحاً ولَنَصِيفُها على رأسِها خَيْرٌ منَ الدُّنْيا وما فِيها *

13-....... Bize Ebû İshâk, Humeyd et-Tavîl'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ölüp de Allah katında büyük bir hayra mâlik olan hiçbir kulu, tekrâr dünyâya dönmesi ve dünyâ ile dünyâdaki herşeyin kendisinin olması sevindirmez; yalnız şehîd müstesnâdır. Çünkü o, şehîd olmanın fazîletinden görmekte olduğu şeylerden dolayı tekrâr dünyâya dönmek ve dünyâda diğer bir defa daha öldürülmek onu sevindirir".*

Humeyd et-Tavîl dedi ki: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Akşâmleyin veyâ sabâhleyin herhangibir zamânda Allah yolunda bir kerre* (cihâd için) *yürüyüş, hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır. Ve cennetten herhangi birinizin bir yay kadar yeri yâhud bir deynek yeri; yânî kamçısı kadar bir yer, dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlı dır. Şâyet cennet ehlinden bir kadın yer ahâlîsine baksaydı, hiç şübhesiz o, cennetle yer arasındaki fezâyı aydınlatır ve o arayı bir güzel koku doldururdu. Ve yine muhakkak ki, o cennet kadınının başı üzerindeki baş örtüsü, dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlı ve değerlidir"*[26].

İnce, nâzik ve kalın ipeklerden, atlaslardan giyecekler, karşı karşıya (gelerek mahabbet edecekler)***dir. İşte*** (emir) ***böyledir. Onlara bembeyaz, şâhin gözlü hûrîleri eş yaptık. Orada emîn emîn, meyvenin her türlüsünü isterler. Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar. Onları cehennem azâbından korumuşuzdur. İşte bu, en büyük saâdetin tâ kendisidir"***(ed-Duhân: 51-57).

26 Hadîsin başlığa uyguluğu *"Cennet ehlinden bir kadın..."* sözünden alınır. Çünkü başlıkta "el-Hûru'l-Iyn ve sıfatları" diye söyledi. Bu hadîste "Siyah iri gözlü cennet kadınlarının sıfatlarından" iki büyük sıfat zikredilmiştir: Biri: *"Eğer cen-*

٧ـ بابُ تَمَنِّى الشهادَةِ
7- ŞEHÎD OLMAYI TEMENNÎ ETMEK BÂBI

١٤ـ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرَنا شُعَيْبٌ عن الزُّهْرِىِّ قالَ أخبرَنى سَعيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أباهُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَقولُ والَّذِى نَفسى بِيَدِه لَوْلا أنَّ رجالاً منَ المُؤْمِنينَ لاتَطِيبُ أنْفُسُهُمْ أنْ يَتَخَلّفوا عَنّى ولاَ أجدُ ما أحمِلُهُمْ علَيْهِ ما تَخَلّفْتُ عنْ سرِيَّةٍ تغْزُو فى سَبيلِ اللّهِ والّذِى نَفْسى بَيدِهِ لَوَدَدْتُ أنّى أُقْتَلُ فى سَبيلِ اللّهِ ثُمَّ أحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ *

14-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, kendilerini üzerine bindirebileceğim binekler bulamamam hâlinde cihâd yolunda benim arkamda kalmalarına gönülleri bir türlü râzı olmayacak* (ve bundan çok üzülecek) *bir takım mü'min kimseler* mevcûd olmasaydı, ben Allah yolunda gazâya çıkan hiçbir seriyyeden (cihâd müfrezesine katılmaktan) *geri kalmazdım. Yine nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Allah yolunda öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülmemi ne kadar çok isterdim"* [27].

١٥ـ حدّثنا يوسُفُ بنُ يَعقُوبَ الصَّفّارُ قالَ حدّثنا إسْماعيلُ بنُ عُلَيَّةَ عنْ أيُّوبَ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عَنْهُ قال خَطَبَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم فقالَ أخذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فأُصِيبَ ثُمَّ أخذَها جعْفَرٌ فأُصيبَ ثُمَّ أخذَها عبْدُ اللّهِ بنُ رَواحَةَ فأُصِيبَ ثُمَّ أخذَها خالِدُ ابنُ الوَليدِ عنْ غَيْرِ

---

net kadınlarından biri dünyâ ehline baksaydı, elbette dünyâ ile cennet arasını aydınlatırdı"; diğeri de *"Cennet kadınının baş örtüsü, dünyâ ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır"* sıfatıdır.

Bu hadîsleri bâzı küçük lâfız farkı ile Müslim de, İmâre Kitâbı; "Yüce Allah'ın rızâsı yolunda şehîd olmanın fazîleti bâbı"nda getirmiştir. *Müslim Tercemesi,* VI, 83, "1877".

27 Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Çünkü içinde şehîd olmayı tekrâr tekrâr temennî vardır. Bu hadîs, bu senedle birçok kerreler geçti. Bir rivâyeti de Îmân Kitâbı'nda; "Cihâd da îmândandır bâbı"nda geçmişti.

إمْرَةٍ فَفُتِحَ لَهُ وقالَ ما يَسُرُّنا انّهُمْ عِنْدَنا قال أيُّوبُ أو قالَ ما يَسُرُّهُمْ أنَّهُمْ عِنْدَنا وعَيْناهُ تَذْرِفانِ *

15-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) bir hutbe yaptı da şöyle buyurdu: *"Sancağı Zeyd ibn Hârise aldı, akabinde vuruldu. Sonra sancağı Ca'fer ibn Ebî Tâlib aldı, o da vuruldu. Sonra sancağı Abdullah ibn Ravâha aldı, o da vuruldu. Bundan sonra sancağı emirsiz olarak Hâlid ibn Velîd aldı ve ona fetih ve zafer ihsân olundu".*

* Peygamber (onların ulaştığı yüksekliği bildiği için) devâmla: *"Bu şehîd olanların bizim yanımızda olmaları bizi sevindirmez"* buyurdu.

Râvî Eyyûb es-Sahtıyânî dedi ki: Yâhud Peygamber: *"O şehîdlerin bizim yanımızda olmaları kendilerini sevindirmez"* buyurdu. Bunu söylerken iki gözü yaş akıtıyordu [28].

٨ـ باب فَضْلِ مَنْ يُصْرَعُ في سَبيلِ اللَّهِ فَماتَ فَهُوَ مِنْهُمْ وقَوْلِ اللهِ تعالى ومَنْ يَخْرُجْ منْ بَيْتِهِ مُهاجِراً إلَى اللّهِ وَرسولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ المَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أجْرُهُ عَلى اللّهِ . وقَعَ وجَبَ

8- ALLAH YOLUNDA (CİHÂDA GİDERKEN) BİNEK TARAFINDAN YERE ÇARPILIP ÖLEN VE BÖYLECE MÜCÂHİD, ŞEHÎDLERDEN OLAN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"... Kim evinden Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne muhâcir olarak çıkıp da sonra kendisine ölüm yetişirse, muhakkak ki onun mükâfâtı Allah'a düşmüştür; Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 100) [29].

***"Vakaa"*, "Vâcib oldu" demektir** [30].

---

28 Hadîsin başlığa uygunluğu *"O şehîdlerin bizim yanımızda olmaları kendilerini sevindirmez"* sözünden alınır. Bu da şehîd olmakla nâil oldukları şerefli ikrâmı gördükleri için, dünyâya dönmeleri onların hoşuna gitmemesindendir.

Peygamber sekizinci yılın cumâda'l-ûlâ ayında Mûte'ye bir ordu gönderip, başına Zeyd'i kumandan yaptı. Zeyd şehîd olursa Ca'fer, o şehîd olursa Abdullah ibn Ravâha kumandan olacak buyurdu. Bunlar böyle haber verdiği gibi şehîd olunca, Hâlid kumandayı kendiliğinden üzerine alıp, orduyu selâmete çıkardı. Yüz binlik Bizans ordusuyla çarpışılmıştı. İşte bu hâdise üzerine Peygamber bu hutbeyi yapıp, bu mu'cizeli sözleri söylemiştir.

29 Âyet, başlığa delîl gibidir. Çünkü ondaki *"Ölüm yetişirse"* ta'bîri, öldürülmeyi, binekten düşüp ölmeyi ve diğer şekilde ölmeyi şâmil olur.

30 Bu, Ebû Ubeyde'nin *Mecâzu'l-Kur'ân*'daki tefsîridir.

١٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يوسُفَ قال حدّثنى اللَّيْثُ قال حدّثنا يَحْيى عنْ مُحَمَّد بن يَحْيَ بنِ حَبَّانَ عنْ أنسٍ بنِ مالِكٍ عنْ خالتِهِ أمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحانَ قالَتْ نامَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم يومًا قَرِيبًا مِنِّى ثمَّ اسْتَيْقظ يَتَبَسَّمُ فَقُلْتُ ما أضْحَكَكَ قال أناسٌ مِنْ أُمَّتِى عُرِضُوا عَلَيَّ يَرْكَبُونَ هَذَا البَحْرَ الأخضَرَ كالمُلوكِ عَلى الأسِرَّةِ قالَتْ فادْعُ اللّهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ فَدَعَا لَها ثُمَّ نامَ الثّانِيَةَ فَفعَلَ مِثْلَها فقالَتْ مِثْلَ قَوْلِها فأجابَها مِثْلَها فقالَتِ ادْعُ اللّهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ فقال أنْتِ مِنَ الأوَّلِينَ فَخَرَجَتْ مَعَ زَوْجِها عُبادَةَ بن الصّامِتِ غازِياً أوَّلَ مارَكِبَ المُسْلِمُونَ البَحْرَ مَعَ مُعاوِيَةَ فَلَمّا انْصَرَفُوا مِنْ غَزوِهِمْ قافِلِينَ فَنَزَلُوا الشّامَ فَقُرِّبَتْ إلَيْها دَابَّةٌ لِتَرْكَبَها فَصَرَعَتْها فَماتَتْ *

16-....... O da Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, teyzesi Mılhân kızı Ümmü Harâm şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün bana yakın bir yerde uyudu, sonra gülümseyerek uyandı. Ben:

— Seni güldüren nedir ki? dedim.

O, şöyle dedi:

— *"Ümmetimden bir takım insanlar şu gök deniz üstünde, hükümdârların tahtlarına kuruldukları gibi gemilere binerek deniz harbine giderlerken ru'yâmda bana gösterildiler* (de ona güldüm)" dedi.

Ümmü Harâm:

— Beni de o deniz gâzîlerinden kılması için Allah'a duâ ediver, dedi.

Peygamber de onun için duâ etti. Bundan sonra Peygamber ikinci defa uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Ümmü Harâm da O'na:

— Seni güldüren nedir? dedi.

Peygamber de ona evvelki gibi cevâb verdi. (Bu sefer kara ordusunun cihâda gittiklerinin kendisine gösterildiğini söyledi.) Ümmü Harâm:

— Beni de onlardan kılmasını Allah'a duâ ediver! dedi.

Peygamber:

— *"Sen birincilerdensin"* buyurdu.

Sonraları Ümmü Harâm, kocası Ubâdetu'bnu's-Sâmit'in berâberinde, müslümânların Muâviye kumandasında gemilere binip çıktıkları ilk deniz gazâsına bir gazî olarak çıktı. Nihâyet o gâzîler gazvelerini bitirip Şâm'a inmek üzere dönerlerken, Ümmü Harâm'a

binmesi için bir hayvan getirildi. Hayvan Ümmü Harâm'ı yere çarptı; o da bundan öldü [31].

٩ــ باب من يُنكَبُ أوْ يُطْعَنُ فى سَبِيلِ اللّهِ

9- ALLAH YOLUNDA (CİHÂDA GİDERKEN) BİR MUSÎBETE UĞRAYAN YÂHUD GÖĞSÜNE MIZRAK SAPLANAN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI [32]

١٧ــ حدّثنا حَفصُ بنُ عُمَرَ الحَوْضِيُّ قال حدثنا هَمَّامٌ عنْ إسْحاقَ عنْ أنَسٍ رضي اللّه عنه قال بَعَثَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلّم أقواماً مِنْ بَنى سُلَيْمٍ إلى بَنى عامِرٍ فى سَبْعِينَ فَلَمَّا قَدِمُوا قال لَهُمْ خالى أتَقَدَّمُكُمْ فإنْ أمَّنُونى حَتَّى أبَلِّغَهُمْ عنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلّم وإلاّ كُنْتُمْ مِنّى قَريباً فَتَقَدَّمَ فأمَّنُوهُ فَبَيْنَما يُحَدِّثُهُمْ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلّم إذْ أومَؤُا إلى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَطَعَنَهُ فأنْفَذَهُ فقال اللّهُ أكْبَرُ فُزْتُ ورَبِّ الْكَعْبَةِ ثُمَّ مالُوا عَلى بَقِيَّةِ أصْحابِهِ فَقَتَلُوهُمْ إلاّ رَجُلٌ أعْرَجُ صَعِدَ الجَبَلَ قال هَمَّامٌ فأرَاهُ آخَرَ معَهُ فأخْبَرَ جِبرِيلُ عليْهِ السّلامُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلّم أنَّهُمْ قَدْ لَقُوا رَبَّهُمْ فَرَضِىَ عنْهُمْ وأرْضاهُمْ فَكُنَّا نَقْرَأُ أنْ بَلِّغُوا قَوْمَنا أنْ قَدْ لَقِينا ربَّنا فَرَضِيَ عنَّا وأرْضانا ثُمَّ نُسِخَ بَعْدُ فَدَعا عَلَيْهِمْ أرْبَعينَ صباحاً عَلى رِعْلٍ وذَكْوَانَ وبَنى لِحْيانَ وبَني عُصَيَّةَ الَّذِينَ عَصَوُا اللّهَ ورسولَهُ ﷺ *

17-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -bir da'vet üzerine Kur'ân bilenlerden- yetmiş kişilik bir topluluğu Suleym oğulları'ndan bâzı soylara ve Âmir oğulları'na (dîn öğretmek için)

---

31 Hadîsin başlığa uygunluğu "Hayvan onu yere çarptı, o da bundan öldü" sözündedir. Çünkü Ümmü Harâm, Allah yolunda bir gâzî iken yere çarpılıp ölmüştür. Bu hadîs yakında "Mücâhid olmaya duâ etmek bâbı"nda da geçmişti.

32 *en-Nekbu, en-Nekıbu, en-Nukûbu:* Yoldan sapmak, bir nesneyi elden atıp yere bırakmak, bir kabı başaşağı çevirip içinde olan nesneyi boşaltmak, ok kuburunu sernigûn edip içinde olan okları perîşân eylemek, ayağı taş paralamak; bir kavle göre taş dokunmakla taşı kırmak ma'nâlarına gelir; birinci, dördüncü bâblardan masdardır. Ve *Nekb* ve *Nekbe,* musîbete denir; zamân bir kimseyi çok mihnete ve meşakkate uğratmak, yâhud musîbete dûçâr eylemek ma'nâsınadır.
eṭ-Ta'nu, mızrak makûlesi bir şeyle dürtmek ve sancıtmak ma'nâsına üçüncü ve birinci bâbdan masdardır... *(Kaamûs Ter.)*

göndermişti. Bunlar Maûne Kuyusu'na vardıkları zamân, dayım (Harâm ibn Mılhân) arkadaşlarına:

— Sizden önce ben (Suleym oğulları'na) varayım da, eğer onlar bana Rasûlullah'tan kendilerine teblîğ edinceye kadar emân verirlerse, ben teblîğ edeyim. Emân vermezlerse sizler bana yakın bir yerde bulunmuş olursunuz, dedi ve ilerledi.

Suleym oğulları evvelâ dayıma emân verdiler. O da Peygamber'den onlara hadîs ve teblîğ söylerken, onlar ansızın aralarından (Âmir ibnu't-Tufeyl isminde) bir adama işâret ettiler. O da dayıma (arkasından şiddetle) mızrak sapladı ve mızrağı göğsünden çıkardı. Bu ölüm darbesi üzerine dayım Harâm, (göğsünden fışkıran kanları ellerine bulayıp yüzüne ve başına sürerek):

— ***Allâhu ekber*** (= Allah en büyüktür). Ka'be'nin sâhibine yemîn ederim ki, ben (şehîdlik rütbesi) kazandım! diye bağırdı.

Sonra (bu gaddâr) Suleym oğulları dayımın geri kalan arkadaşlarına döndüler. Ve dağa kaçan (Ka'b ibn Zeyd denilen) topal bir kişiden başka, onları da öldürdüler. Râvî Hemmâm: Bunun berâberinde (bulunan Amr ibnu Umeyye ed-Demrî isminde) diğer bir adamı da söylediğini sanıyorum, demiştir.

O anda Cibrîl aleyhi's-selâm bu fâciayı Peygamber'e:

— Seriyyedeki bütün sahâbîler Rabb'lerine kavuştular. Allah onlardan râzı oldu; onları da râzı etti! diye haber verdi.

O zamânlar biz Cibrîl'in bu haberini (Kur'ân olarak): "Bizi kavmimize haber veriniz: Biz Rabb'imize kavuştuk. O bizden râzı oldu; bizi de râzı kıldı" diye okurduk. Bir zamân sonra (tilâveti) nesh olundu.

Bu fâcia üzerine Peygamber; Allah'a ve Rasûlü'ne isyân eden şu Rı'l, Zekvân, Lıhyân oğulları ve Usayya oğulları aleyhine kırk sabâh la'net duâsı yaptı [33].

١٨ــ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ قال **حدّثنا** أبوعَوَانَةَ عنِ الأسْوَدِ ابنِ قَيْسٍ عنْ جُنْدَبِ بنِ سُفْيانَ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم كانَ فى بَعْضِ

---

33 Hadîsin başlığa uygunluğu, bu ilim ve teblîğ mücâhidleri topluluğunun Allah yolunda öldürülme musîbetine uğramış olmalarıdır. Başlıktaki bu fazîlet, başta Harâm ibn Mılhân olmak üzere, alçakça bir hıyânete uğrayan Maûne Kuyusu şehîdlerinin merdçe çarpışarak şehîd olmalarından Allah'ın râzı olup, bunları da bir takım uhrevî mükâfât ile hoşnûd ve râzı etmesinden apaçık görülüyor. Bu hadîs, Mağâzî'de de birkaç yerde gelmiştir. Parantez arası ifâdeler diğer rivâyetlerden olup, asıl metin derecesinde kuvvetlidirler.

Bu üzücü hâdise hicretin dördüncü yılı, Uhud'dan üç ay sonra, safer ayında vukû bulmuştur.

الْمَشاهِدِ وقَدْ دَمِيَتْ إِصْبَعُهُ فقال هَلْ أَنْتِ إلاّ إِصْبَعٌ دَمِيتِ وفى سَبيلِ اللّهِ مالَقِيتِ *

18- Bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Avâne, el-Esved ibn Kays'tan; o da Cundeb ibn Sufyân'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S)'ın şehîd olma yerlerinin birinde ayak parmağı (yaralanıp) kanamış idi. Bunun üzerine Rasûlullah:

"Hel enti illâ ısbaun demîti
Ve fî sebîlillâhî mâ lakıyti"
(= Sen ancak bir parmaksın ki kanadın
Allah yolundadır bütün de çattığın)

recezini söyledi [34].

١٠ــ بابُ مَنْ يُجْرَحُ فى سَبيلِ اللّهِ عَزَّ وجَلَّ

10- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH YOLUNDA YARALANAN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

١٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال والَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ لايُكْلَمُ أحَدٌ فى سَبيلِ اللّهِ واللّهُ أعْلَمُ بمَنْ يُكْلَمُ في سَبِيلِهِ إلاَّ جاءَ يَوْمَ القِيامَةِ واللَّوْنُ لَوْنُ الدمِ والرِّيحُ رِيحُ المِسْكِ *

19-....... el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Allah yolunda yaralanan hiçbir kimse müstesnâ olmamak üzere -ki Allah kendi yolunda yaralananı en bilendir- muhakkak kıyâmet gününde, rengi kan rengi; kokusu ise misk kokusu hâlinde gelir"* [35].

---

34 Başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın Allah yolunda cihâdda parmağının yaralanıp kanaması; böylece musîbete uğramış olmasıdır.

Rasûlullah'ın parmak acısıyle söylediği bu recez'in tercemesini *Hakk Dîni Kur'ân Dili*,(VIII, 5883)'nden naklettim.

35 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Allah yolunda yaralanan..."* sözündedir. Çünkü *el-Kelmu*, yaralamak ma'nâsınadır.

Şehîdin şehîd olduğu zamânki yaralı hâliyle gelmesinin hikmeti, hayâtını Allah yolunda fedâ eden şehîdin şâhidi, dâimâ kendisiyle berâber bulunmasıdır. Şehîd, Peygamber'in haber verdiği gibi, aslî hey'etiyle geleceği için kanlı elbisesi ile gömülür; yıkanmaz ve kendisinden şehîd kanı giderilmez.

١١ـ باب قول الله تعالى قل هل تربصون بنا إلاّ إحدى الحسنيين والحرب سجال

11- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı gözetiyorsunuz?..." (et-Tevbe: 52) [36].

Harb nevbet iledir; yânî bâzen lehimize, bâzen aleyhimize olur [37].

٢٠ـ حدّثنا يحيى بن بكير قال حدّثنا الليث قال حدّثني يونس عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله أنّ عبد الله بن عباس أخبره أنّ أبا سفيان أخبره أنّ هرقل قال له سألتك كيف كان قتالكم إيّاه فزعمت أنّ الحرب سجالٌ ودولٌ فكذلك الرسل تبتلى ثمّ تكون لهم العاقبة

20-....... Abdullah ibn Abbâs haber vermiş; ona da Ebû Sufyân şöyle haber vermiştir: Hırakliyus, Ebû Sufyân'a: O'nunla muhârebeniz nasıldır? diye sana sordum. Sen: Aramızda harb nevbet iledir; bâzen O bize zarar verir, bâzen biz O'na zarar veririz dedin. İşte rasûller böyle denenirler. Sonra da âkıbet onların lehine olur, demiştir [38].

١٢ـ باب قول الله تعالى من المؤمنين رجالٌ صدقوا ماعاهدوا الله عليه فمنهم من قضى نحبه ومنهم من ينتظر وما بدّلوا تبديلاً

12- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir sûretle (ahidlerini) değiştirmediler" (el-Ahzâb: 23)

---

36 Bu âyette "Harb nevbet iledir"in ma'nâsı vardır. Çünkü iki güzellikten biri ya şehîdlik, ya da kâfirlere zaferdir.

37 Bu sözün âyet ile münâsebeti ise apaçıktır. Çünkü âyet bu sözün ma'nâsını içine almaktadır.

38 Hadîsin başlığa uygunluğu "Harb aramızda nevbetledir dedin" sözündedir. Zikrettik ki, iki güzelliğin biri "Harb nevbet iledir"in ma'nâsıdır. Bunlardan herbiri diğerinin ma'nâsını içine alır, böylece uygunluk meydana gelir; sözü uzatmaya hâcet yoktur (Aynî).
Bu, Îmân Kitâbı'nda geçen uzun Hırakliyus hadîsinin bir parçasıdır.

٢١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَعيدٍ الخُزَاعِيُّ قال حدثنا عَبدُ الأَعْلى عنْ حُمَيْدٍ قال سألْتُ أنساً حدثنا عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ قال حدّثنا زِيادٌ قال حدّثني حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال غابَ عَمِّى أنَسُ ابنُ النَّضْرِ عنْ قِتالِ بَدْرٍ فقال يارسولَ اللّهِ غِبْتُ عنْ أوَّلِ قِتالٍ قاتَلْتَ المُشْرِكينَ لَئِنِ اللّهُ أشْهَدَنى قِتالَ المُشْرِكِينَ لَيَرَيَنَّ اللّهُ ما أصْنَعُ فلمَّا كانَ يَوْمُ أُحُدٍ وانْكَشَفَ المُسْلِمُونَ قال اللّهُمَّ إنِّى أعْتَذِرُ إلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هٰؤُلاءِ يَعْنِى أصْحابَهُ وأبْرَأُ إلَيكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلاَءِ يَعْنِى المُشْرِكينَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فاسْتَقْبَلَهُ سعدُ بنُ مُعاذٍ فقال ياسَعْدُ بنَ مُعاذٍ الجَنَّةَ ورَبِّ النَّضْرِ أنِّى أجِدُ رِيحَها مِنْ دُونِ أُحُدٍ قال سعْدٌ فما استَطَعْتُ يارسولَ اللّهِ ما صَنَعَ قال أنَسٌ فَوَجَدْنا بِهِ بِضْعاً وثَمانِينَ ضَرْبَةً بالسَّيْفِ أوْ طَعْنَةً بِرُمْحٍ أوْ رَمْيَةً بِسَهْمٍ ووَجَدْناهُ قَدْ قُتِلَ وقَدْ مَثَّلَ بِهِ المَشْرِكُونَ فما عَرَفَهُ أحَدٌ إلاَّ اخْتُهُ بِبَنانِهِ قال أنَسٌ كُنَّانُرَى أوْ نَظُنُّ أنَّ هٰذِهِ الآيَةَ نَزلَتْ فِيهِ وفى أشْباهِهِ مِنَ المُؤْمِنينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَيْهِ إلِى آخِرِ الآيَةِ وقال إنَّ أُختَهُ وهِيَ تُسَمَّى الرُّبَيِّعَ كَسَرَتْ ثَنِيَّةَ امْرَأةٍ فأمَرَ رَسُولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم بالقِصاصِ فقال أنَسٌ يارسولَ اللّهِ والَّذِى بَعَثَكَ بالحَقِّ لاتُكْسَرُ ثَنِيَّتُها فَرَضُوا بالأرْشِ وتَرَكُوا القِصاصَ فقال رسولُ اللّهِ ﷺ إنَّ مِنْ عِبادِ اللّهِ مَنْ لوْ أقْسَمَ عَلى اللّهِ لأبَرَّهُ

21-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Amcam Enes ibnu'n-Nadr, Bedr harbinden uzakta bulunmuştu. Bunun için o:

— Yâ Rasûlallah! Müşriklerle yaptığın ilk muhârebeden uzakta bulundum. Yemîn olsun, eğer Allah beni müşrikler harbinde hazır bulundurursa ne yapacağımı Allah muhakkak insanlara gösterecektir! demişti.

Uhud günü gelip de müslümânlar cebhesi açılınca Enes ibnu'n-Nadr:

— Yâ Allah! Ben Sen'den şunların; yânî Peygamber'in sahâbîlerinin yaptıkları bozulma ve kaçma suçundan dolayı özür ve bahânelerinin kabûlünü isterim. Şunların; yânî müşriklerin Peygamber'e karşı yaptıkları harbden ve cinâyetten de Sana sığınırım, dedi.

Sonra (müşriklere doğru) ilerledi. Bu sırada Enes ibnu'n-Nadr'a Sa'd ibnu Muâz rastgeldi. Enes ibnu'n-Nadr ona:

— Yâ Sa'de'bne Muâz! Ben cennet istiyorum. Ve Nadr'ın Rabb'-ine yemîn ederim ki, ben cennetin kokusunu Uhud'un berisinden hissedip buluyorum! dedi.

Sa'd ibn Muâz, Rasûlullah'a:

— Yâ Rasûlallah! Ben İbnu'n-Nadr'ın düşmanlara karşı yaptığı hârika kahramanlıkları anlatmaya muktedir değilim, dedi.

Enes ibn Mâlik (Sa'd ibn Muâz'ı te'yîd ederek) şöyle demiştir: Biz Enes ibnu'n-Nadr'ı şehîd edilmiş hâlde bulduğumuzda, onun bedeninde kılıç darbesi yâhud mızrak dürtmesi veyâ ok saplanması olarak seksenden fazla yara bulduk. Müşrikler bu mücâhidin burnunu, kulaklarını ve diğer bâzı uzuvlarını kesmek ve gözlerini oymak sûretiyle müsle, yânî işkence etmişlerdi. Bu sebeble onu hiçbir kimse tanıyamadı da ancak kızkardeşi (halam) onu parmaklarının ucuyla tanıyabildi.

Yine Enes ibn Mâlik dedi ki: Biz şu âyetin Enes ibnu'n-Nadr ile benzerleri hakkında indiğini düşünür yâhud zannederdik: ***"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de*** (bunu) ***bekliyor. Onlar hiçbir sûretle*** (ahidlerini) ***değiştirmediler"*** (el-Ahzâb:23) [39].

Yine Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Enes ibnu'n-Nadr'ın kızkardeşi -ki o er-Rubeyy' adıyle anılır- bir kadının ön dişlerini kırmıştı. Da'vâ Rasûlullah'a götürüldüğünde, Rasûlullah (S) kısas yapılmasıyle emretti. Bu hüküm üzerine Enes ibnu'n-Nadr:

— Yâ Rasûlallah! Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim (ve Allah'tan umarak derim ki) Rubeyy'in ön dişi kırılmaz! dedi.

Hakîkaten da'vâcılar, sonunda diyete râzı oldular da kısası bıraktılar. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Allah'ın kullarından öylesi vardır ki, o, Allah'a yemîn etse, muhakkak Allah onun yemînini doğru çıkarıp yerine getirir"* buyurdu [40].

٢٢ــ حدّثنا أبو اليمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال حدّثنى

39 Hadîsin başlık yapılan âyete uygunluğu, o âyetin hadîste zikredilen kimseler ve benzerleri hakkında inmiş olduğu yönündendir. Bunlar Allah yolunda şehîd oluncaya kadar döğüşeceğini adamışlar ve bu ahidlerini yerine getirip şehîd düşmüşlerdir. Hamza, Mus'ab ibn Umeyr, Enes ibnu'n-Nadr bunlardandır.

Bu hadîste Enes ibnu'n-Nadr'ın yiğitliğine, îmânının kuvvetine, ahdine olan vefâsına, dînine bağlılığına apaçık delâletler vardır.

40 Bu er-Rubeyy' kıssası Sulh Kitâbı'nda "Diyette sulh bâbı"nda da geçmişti. Bunda da Enes ibnu'n-Nadr'ın büyük ihlâsına, sezgisine ve firâsetine apaçık delâlet vardır. Hakîkaten Enes ibnu'n-Nadr'ın, Allah'ın, yaptığı yemîni yerine getirip doğru çıkardığı hâlis kullarından biri olduğu Peygamber'in bu ifâdesi ile delîllenmiştir.

إسْماعِيلُ قال حدّثنى أخِى عنْ سُلَيْمانَ أُرَاهُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبى عتِيقٍ عنِ ابن شِهابٍ عنْ خارِجَةَ بنِ زَيْدٍ أنَّ زَيْدَ بنَ ثابِتٍ رضى اللّٰهُ عنه قال نَسَخْتُ الصُّحُفَ فى المَصاحِفِ ففَقَدْتُ آيَةً مِنْ سُورَةِ الأحْزَابِ كُنْتُ أسْمَعُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم يَقْرَأُ بِها فَلَمْ أجِدْها إلاّ مَعَ خُزَيْمَةَ بنِ ثابِتٍ الأنْصارِىِّ الَّذِى جَعَلَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم شَهادَتَهُ شَهادَةَ رجُلَيْنِ وهوَ قَوْلُهُ مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ماعاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ *

22- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi, dedi. H Bize -bâzı nushalarda- bana İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana erkek kardeşim Abdulhamîd, Süleymân ibn Bilâl'den; zannederim ki o, Muhammed ibn Ebî Atîk'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Hârice ibn Zeyd'den tahdîs etti ki, Zeyd ibn Sâbit (R) şöyle demiştir: Ben (Kur'ân yazılı) sahîfeleri Mushaf'lara nakletttim. Bu sırada el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Hâlbuki ben Rasûlullah'ın onu okuduğunu her zamân işitir dururdum. O âyeti (yazılı olarak) bulamadım, yalnız Rasûlullah'ın, tek başına şâhidliğini iki kimsenin şâhidliğine denk tuttuğu Ensâr'dan Huzeyme ibn Sâbit'in yanında buldum. İşte o âyet Allah'ın şu kavlidir:

"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) ***bekliyor. Onlar hiçbir sûretle*** (ahidlerini) ***değiştirmediler"*** (el-Ahzâb: 23) [41].

١٣ ـ بابٌ عَمَلٌ صالِحٌ قَبْلَ القِتالِ . وقال أبو الدَّرْداءِ إنَّما تُقاتِلُونَ بأعْمالِكُمْ وقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ ياأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مالاَ تَفْعَلونَ

41 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.

Buhârî bunu Tefsîr'de ve Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da getirmiştir. Oradaki rivâyette "Sonra bu âyeti de Mushaf'taki sûresinin içine kattık" ziyâdesi vardır.

Ebû Bekr zamânında Kur'ân toplanırken de iki âyet yine Huzeyme'nin yanında bulunmuştu. Fakat o iki âyet el-Ahzâb Sûresi'nden değil, et-Tevbe Sûresi'nin son iki âyeti idi. el-Ahzâb ve et-Tevbe âyetlerinin Huzeyme gibi yüksek şahsiyetli bir sahâbînin yanında yazılı bulunması ayrıca bir i'tibâr ve emniyet sebebi olmuştur. Bunun için Zeyd ibn Sâbit bu hadîsinde Rasûlullah'ın, Huzeyme'nin yalnız başına şâhidliğini, iki şâhidin şâhidliğine denk ve eşit tuttuğunu bildirmiştir.

كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّٰهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِهِ صَفّاً كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ *

13- BÂB: HARBE GİRİŞMEDEN EVVEL İYİ AMEL

Ebu'd-Derdâ da: Sizler ancak amellerinize bürünüp yapışıcılar olarak harb ediyorsunuz, demiştir [42].

Bir de Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli vardır:
"Ey îmân edenler, yapmıyacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmıyacağınız şeyi söylemeniz, en şiddetli buğz sebebi olmak bakımından Allah indinde büyüdü. Şübhesiz ki Allah, kendi yolunda, birbirine kenetlenmiş bir binâ gibi saflar bağlayarak çarpışanları sever" (es-Saff: 2-4) [43].

٢٣ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قال حدّثنا شَبَابَةُ بنُ سَوَّار الفَزَارِيُّ قال حدّثنا إسْرائِيلُ عنْ أبى إسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللّٰهُ عنه يَقُولُ أتَى النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم رجُلٌ مُقَنَّعٌ بالحَدِيدِ فقالَ يارسولَ اللّٰهِ أُقاتِلُ وأُسْلِمُ قال أَسْلِمْ ثُمَّ قاتِلْ فأَسْلَمَ ثُمَّ قاتَلَ فَقُتِلَ فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلّم عَمِلَ قَليلاً وأُجِرَ كَثِيراً *

23-....... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ (ibn Âzib -R-)'dan işittim, şöyle diyordu: (Uhud harbinde) Peygamber'e demir zırh ile yüzü örtülü bir kişi geldi de:

— Yâ Rasûlallah! (Hemen) harb edeyim de (sonra) müslümân mı olayım? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Müslümân ol, sonra harbet!"* buyurdu.

O da hemen müslümân oldu, sonra da harbe girişti, nihâyet şehîd edildi.

---

42 Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünü ed-Dinâverî, *el-Mucâlese* kitâbında senedli olarak rivâyet etmiştir. Orada Ebu'd-Derdâ: "Ey insanlar, sâlih amel gazveden evveldir. Sizler ancak amellerinizle harb ediyorsunuz" demiştir. Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünü Abdullah ibn Mubârek de Cihâd Kitâbı'nda senedli olarak getirmiştir.

43 el-Kirmânî: Bu âyeti burada zikirden maksad, içinde saffı zikretmesidir. Çünkü saff tutmak, harbden evvel yapılan sâlih bir ameldir, demiştir. Böylece bu üç âyetten üçüncüsünde, en belîğ bir üslûb ile askerî terbiye ve sıkı bir nizâm ve dayanışma ile yapılan cihâdın Allah indinde makbûl olduğu bildirilmiş oluyor. Bu saff ve nizâm, askerin dış nizâmıdır. Onun bir de dâhilî, vicdânî ve kalbî nizâmı vardır ki, o da her erin Allah'a bağlı metîn bir îmân kal'ası olmasıdır.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Az işledi, fakat çok ecir kazandı"* buyurdu [44].

١٤ــ بابُ منْ أتاهُ سَهْمٌ غَرْبٌ فقَتَلَهُ

14- KENDİSİNE, ATANI VE NEREDEN ATILDIĞI BİLİNMEYEN SERSERİ BİR OK GELİP DE BU SEBEBDEN ÖLEN KİMSE BÂBI

٢٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عبدِ اللَّهِ قال حدّثنا حُسَيْنُ بنُ مُحَمَّدٍ أبو أَحْمَدَ قال حدّثنا شَيْبانُ عنْ قَتادَةَ قال حدّثنا أنسُ بنُ مالِكٍ أنَّ امَّ الرَّبَيِّع بِنْتَ البَراءِ وهْىَ أُمُّ حارِثَةَ بنِ سُراقَةَ أَتَتِ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فقالَتْ يَانبىَّ اللَّهِ ألاَ تُحَدِّثُني عن حارِثَةَ وكانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أصابَهُ سَهْمٌ غَرْبٌ فإنْ كانَ فى الجَنّةِ صَبَرْتُ وإنْ كانَ غَيْرَ ذٰلِكَ اجْتَهَدْتُ علَيْهِ فى البُكاءِ قال ياأُمَّ حارِثَةَ إنَّها جِنانٌ فى الجَنّةِ وإنَّ ابنَكَ أصابَ الفِرْدَوْسَ الأَعْلى *

24-....... Katâde şöyle dedi: Enes ibn Mâlik bize şöyle tahdîs etti: el-Berâ kızı Ümmü'r-Rubeyy' -ki bu kadın, Hârise ibn Surâka'nın da anasıdır- [45] Peygamber(S)'e geldi ve:

---

44 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Müslümân ol, sonra harbet"* sözündedir. Böylece o zât, sâlih ameli getirmiş oldu; hattâ amellerin en fazîletlisi ve salâhca en kuvvetlisini getirdi ki, o da İslâm'a girmedir; bundan sonra da çarpışıp şehîd oldu. Onun az amel edip çok kazanması, evvelâ İslâm'a girmesiyle olmuştur.

45 Hadîs hâfızları şöyle dediler: Bu, Buhârî râvîlerinin bir vehmidir. er-Rubeyy', el-Berâ'nın kızı değil, en-Nadr'ın kızıdır; Enes ibn Nadr'ın kızkardeşidir; Enes ibn Mâlik'in de halasıdır. Sonra Hârise ibn Surâka'nın anası, er-Rubeyy'in anası değil, er-Rubeyy'in kendisidir. Peygamber'e gelerek oğlunun şehîd olup olmadığını soran da er-Rubeyy'dir. Tirmizî ile İbn Huzeyme *Sünen*'lerinde böyle rivâyet etmişlerdir. Hâfız İbnu'l-Esîr *Câmi'u'l-Usûl*'de: "Ensâb"a, Mağâzî'ye ve sahâbe isimlerine dâir bütün kitâblarda zabtedilip yazılmış olan Hârise'nin anası er-Rubeyy' bintu'n-Nadr'dır; Enes ibn Mâlik'in halasıdır" diyor.

Bu yanılmanın çıkış yeri şudur: Buhârî'nin son râvîsi olan Firabrî'nin rivâyet ettiği nushasında, bâzı râvîler tarafından "Ümmü'r-Rubeyy' bintu'l-Berâ" sûretinde yanlış hâşiye edilmiş; sonradan, sahîh olmayan bu hâşiye Buhârî metnine karışmıştır.

Hârise, Bedir harbinde su içmek üzere havuz başına geldiğinde hançeresine bir ok isâbet ederek ölmüştür. Hârise bu sırada erlik çağına ermemişti; Bedir harbini seyre gelmiş bir oğlancıktı. Oku atan Hıbbân ibn Arıka, okunu Hârise'yi öldürmek maksadıyle atmamıştı; bu sebeble ok serseri vasfı ile vasıflandırılmıştır. Hârise'nin anası da şehîd olmak için düşmanın ihtiyâriyle atıp öldürmesi şehîdliğin şartıdır sanıyordu; işte bunun için mes'eleyi Peygamber'e soruyordu. (İbn Hacer, Aynî).

— Ey Allah'ın Peygamberi! Hârise(nin hâlin)den bana haber vermez misin? Ona Bedir günü serseri bir ok isâbet edip öldürülmüştü. Eğer oğlum cennette ise (bu acıya) sabrederim. Cennette değilse ona gücüm yettiği kadar ağlamağa çalışırım, dedi.

Peygamber cevâben:

— *"Ey Hârise'nin anası! Sana şanlı bir haber vereyim: Cennette birçok dereceler vardır. Ve şübhesiz senin oğlun bunlardan el-Firdevsu'l-A'lâ'ya, yânî en yüksek Firdevs'e erişti"* buyurdu [46].

(Bu cevâb üzerine kadın:

— İyi iyi, yâ Hârise! Ne mutlu sana! diye dönüp gitti.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

١٥ ـ بَابُ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَا

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

15- ALLAH'IN KELİMESİ EN YÜKSEK OLSUN DİYE KITÂL EDEN KİMSE(NİN FAZÎLETİ) BÂBI [47]

٢٥ ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدثنا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ أَبِى وائِلٍ عَنْ أَبِى مُوسَى رضى اللّٰه عنه قال جاءَ رجُلٌ إلى النبيِّ صلى اللّٰهُ عليْه وسلّم فقال الرَّجُلُ يُقاتِلُ لِلْمَغْنَمِ والرَّجُلُ يُقاتِلُ لِلذِّكْرِ والرَّجُلُ يُقاتِلُ لِيُرَى مَكانُهُ فَمَنْ فى سَبيلِ اللّٰهِ قال مَنْ قاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ العُلْيا فَهُوَ فِي سَبيلِ اللّٰهِ *

25-....... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir kimse geldi de:

— Bir kısım kimseler ganîmet malı için muhârebe eder, bir kısım kimseler de insanlar arasında adının söylenip övülmesi için muhârebe eder; bir kısım insanlar da yiğitlikteki mevkıi derecesi görülsün diye cihâd eder. Şu hâlde Allah yolunda cihâd eden kimdir? diye sordu.

Peygamber:

---

46 *el-Ğarb:...* ve şol oka denir ki atanı bilinmez; bunda iki fetha da câizdir...
el-Firdevs: Şol vâdîye denir ki, her cins bitkileri bitirir, yânî onda bütün bitki nevi'leri biter...Ve Firdevs şol bûstâna ve bahçeye denir ki, bûstânlarda biten ağaçlar ve sebzelerin hepsini câmi' olup onda üzüm asmaları da olur. *(Kaamûs Ter.).*

47 Ebû Zerr nushası dışındaki bâzı rivâyetlerde bu bâbın evvelinde Besmele gelmiştir.

— *"Her kim Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye mukaatele ederse, onunkisi Allah yolundadır"* buyurdu [48].

١٦ ــ بابُ مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَماهُ فى سبيلِ اللّٰهِ وقَوْلِ اللّٰهِ تعالى ما كانَ لأَهْلِ المَدِينَةِ إلى قَوْلِه إنَّ لايُضِيعُ أَجْرَ المُحْسِنِينَ

16- İKİ AYAĞI ALLAH YOLUNDA PEK TOZLANAN KİMSE BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Gerek Medîneliler'e, gerek çevrelerindeki bedevîlere Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmaları ve kendisinin bizzât katlandığı zahmetlere onların da katlanmaya rağbet etmemeleri yasaktır. Bunun sebebi şudur: Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık, kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı muvaffakıyete erişmeleri (gibi hiçbir hâl ve hareket) yoktur ki, mukaabilinde kendileri için iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah, iyi hareket edenlerin mükâfâtını zâyi' etmez" (et-Tevbe: 120) [49].

٢٦ ــ حدّثنا إسْحاقُ قال أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ المُبارَكِ قال حدثنا يَحيَى ابنُ حَمْزَةَ قال حدّثنى يَزِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ قال أخبرنا عَبايَةُ بنُ رافِعِ بن خَدِيجٍ قال أخبرنى أبو عَبْسٍ هُوَ عبدُ الرَّحمٰنِ بنُ جَبْرٍ أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال ماااغْبَرَّتْ قَدَما عبْدٍ فى سَبيلِ اللّٰهِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ *

26-....... Râfi' ibnu Hadîc'in oğlu Abâye haber verip şöyle demiştir: Bana Ebû Abs -ki o Abdurrahmân ibn Cebr'dir- şöyle haber verdi: Rasûlullah (S): *"Herhangibir kulun ayakları Allah yolunda tozlanırsa, cehennem ateşi ona dokunmaz"* buyurdu [50].

---

48 Buhârî bu hadîsi İlim, Hums ve Tevhîd Kitâbları'nda da getirmiştir.

49 Âyetin başlığa uygunluğu, içinde ***"Kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları..."*** ve benzeri herbir hareketleri mukaabilinde ***"Kendileri lehine muhakkak iyi bir amel yazılacağı"*** fıkralarının bulunmasıdır. Peygamber buradaki sâlih ameli, bu işleri yapana ateşin dokunmayacağı ile tefsîr etmiştir. ***"Allah yolu"*** ile murâd, Allah'a yapılan tâatlerin hepsidir, fakat mutlak olarak ***"Allah yolu"*** ta'bîrinden akla gelen, cihâddır.

50 Hadîs, küçük lâfız farkıyle Cumua Kitâbı'nda da geçmişti. Ayaklara tozun dokunması kendisine ateş dokunmasını def' edici olunca, ayaklarla koşup çalıştığı, bütün gücünü boşalttığı ve öldürüp ölünceye kadar mukaatele ettiği zamân nasıl olur?

١٧ـ بابُ مَسْحِ الغُبارِ عن النَّاسِ في السَّبيلِ

17- ALLAH YOLUNDA İKEN BULAŞMIŞ OLAN TOZLARI İNSANLARDAN SİLME(NİN KERÎH OLMADIĞI) BÂBI

٢٧ـ حدّثنا إبراهيمُ بنُ مُوسَى قال أخبرَنا عبْدُ الوَهَّابِ قال حدّثنا خالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ أنَّ ابنَ عبَّاسٍ قال لَهُ ولِعَلِيِّ بنِ عبْدِ اللهِ ائْتِيَا أباسَعيدٍ فاسْمَعا مِنْ حدِيثِهِ فأتَيْناهُ وهُوَ وَأخُوهُ في حائِطٍ لَهُما يسقِيانهُ فلَمَّا رَآنا جاءَ فاحْتَبَى وَجلَسَ فقالَ كُنَّا نَنْقُلُ لَبِنَ المَسْجِدِ لَبِنَةً لَبِنَةً وكانَ عَمَّارٌ يَنْقُلُ لَبِنَتينِ لَبِنَتينِ فَمرَّ بِهِ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم ومَسَحَ عنْ رأسِهِ الغبارَ وقال وَيْحَ عمَّارٍ تَقْتُلُهُ الفِئَةُ الباغِيَةُ عمَّارٌ يدْعُوهُمْ إلى اللهِ وَيدْعُونَهُ إلى النَّارِ *

27-....... Bize Hâlid ez-Hazzâ, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs, kölesi İkrime ile kendi oğlu Alî'ye hitâben: İkiniz Ebû Saîd'e gidin de, onun rivâyet ettiği hadîslerden de bir mikdâr işitin, demiştir. Bu emir üzerine bizler Ebû Saîd'e geldik. O, süt kardeşi ile berâber kendilerine âid olan bir bahçede idi, onu suluyorlardı. Bizi görünce yanımıza geldi, ridâsını bürünüp oturdu. Ve şöyle dedi: Bizler Mescid'in kerpiçlerini birer kerpiç birer kerpiç taşıyorduk. Ammâr ise kerpiçleri ikişer ikişer taşıyordu. Peygamber (S) onun yanına geldi, başından tozları eliyle sildi de: *"Vah Ammâr! Kendisini bâğîye bir topluluk öldürecektir. Ammâr onları Allah'a da'vet ediyor, onlar ise onu cehenneme da'vet eder"* buyurdu [51].

١٨ـ بابُ الغَسْلِ بعْدَ الحَرْبِ والغُبارِ

18- HARBDEN VE TOZLARDAN SONRA BEDENİ BOYDAN BOYA YIKAMAK BÂBI

---

51 Hadîsin başlığa uygunluğu "Başından tozları eliyle sildi" sözündedir.

Ammâr, Sıffîn'de Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın adamları tarafından öldürülmüştür. Mü'minlerin Emîri Alî ibn Ebî Tâlib'e karşı gelen Şâmlılar'ın o târihte bağ ehli (bağî) olduğu bu sahîh hadîsle sâbit oluyor. Mü'minlerin İmâmet ve Emâret'i, ancak Hz. Hasen'in kendi ihtiyârı ile ayrılıp çekilmesinden sonra Muâviye(R)'ye geçebilmiştir. Haber verilmesinden otuz bu kadar sene sonra doğruluğu geçekleşen bu Peygamber haberi, Muhammed'in nübüvvet şâhidlerinden biridir...

Buhârî bu hadîsi Salât Kitâbı'nda; "Mescid binâ etmek husûsunda yardımlaşma bâbı"ndada getirmişti. Orada verilen açıklamalara da bakılabilir. Oradaki rivâyette hadîsin son fıkrası, *"Ammâr onları cennete da'vet ediyor, onlar ise onu cehenneme da'vet eder"* buyurdu... şeklindedir.

٢٨ــ حدّثنا مُحمَّدٌ قال أخبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وسلّم لمَّا رجَعَ يَوْمَ الخَنْدَقِ ووضَعَ السِّلاحَ واغْتَسَلَ فأتاهُ جبرِيلُ وقَدْ عَصَبَ رأسَهُ الغُبارُ فقال وضَعْتَ السِّلاحَ فوَاللَّهِ ما وضَعْتُهُ فقالَ رسولُ اللهِ صلى الله عليْه وسلّم فأيْنَ قال هٰهُنا وَأوْمأَ إلى بني قُرَيْظَةَ قالَتْ فخرَجَ إليهِمْ رسولُ اللهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم *

28-....... Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den şöyle haber verdi ki, Rasûlullah (S) Hendek günü (evine) döndüğü ve silâhını koyduğu ve baştan aşağı da yıkandığı sırada, kendisine Cibrîl geldi. Cibrîl'in başını tozlar kaplamıştı. Bu hâlde Cibrîl:

— Silâhı bıraktın mı? Vallâhi ben silâhı bırakmadım, dedi.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse nereye?"* diye sordu.

O da:

— İşte şuraya, dedi de Benû Kurayza'ya doğru işâret etti.

Âişe dedi ki: Bu(konuşma)nun üzerine Rasûlullah, Kurayza oğulları'na doğru (yola) çıktı [52].

١٩ــ بابُ فَضْلِ قَوْلِ اللّهِ تَعالى وَلا تَحسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فى سَبِيلِ اللّهِ أمْوَاتاً بَلْ أحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بما آتاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ويَسْتَبْشِرُونَ بالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أنْ لاخوْفٌ علَيْهِمْ ولاهُمْ يَحزَنُونَ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّهِ وفَضْلٍ وأنَّ اللّهَ لايُضيعُ أجْرَ المُؤْمنينَ

19- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİNİN FAZÎLETİ BÂBI: [53]

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bil'akis onlar Rabb'leri katında diridirler. Lûtfu inâyetinden kendilerine verdiği ile hepsi de şâd olarak rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılmayanlar

---

52 Buhârî bu hadîsi harb sâhasından ayrıldıktan sonra ve tozlardan sonra bedeni boydan boya yıkamanın ve temizlik yapmanın sünnet olduğunu bildirmek üzere sevketmiştir. Başlıkla hadîs arasındaki uygunluk, budur.

53 Yânî haklarında Yüce Allah'ın şu kavli gelen kimselerin fazîletlerini beyân bâbı. Bu takdîri yapmak zarûrîdir. Çünkü lâfzın zâhiri kasdedilmemiştir (Aynî).

hakkında da: 'Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir' diye müjde vermek isterler. Onlar Allah'tan bir ni'metle ve daha fazlasıyle ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfâtını zâyi' etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler'' (Âlu İmrân: 169-171).

٢٩ــ حدّثنا إسمٰعيل بنُ عبدِ اللّهِ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ إسْحٰق بنِ عَبْدِاللّهِ ابنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه قال دعا رسولُ اللّهِ ﷺ علَى الّذِينَ قَتَلوا أصْحابَ بِئْرِ مَعُونَةَ ثَلاثِينَ غَدَاةً عَلى رِعْلٍ وذَكْوانَ وعُصَيَّةَ عَصَتِ اللّهَ ورَسُولَهُ قال أنَسٌ أُنْزِلَ فى الّذِينَ قُتِلوا بِبِئْرِ مَعُونَةَ قُرْآنٌ قَرَأناهُ ثُمَّ نُسِخَ بَعْدُ بَلِّغُوا قَوْمَنا أنْ قدْ لَقِينا رَبَّنا فَرَضِيَ عنّا ورَضِينا عنْهُ *

29-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) otuz sabâh namâzında, Maûne Kuyusu sâhiblerini öldüren, Allah'a ve Rasûlü'ne isyân etmiş olan kimseler aleyhine Rı'l, Zekvân ve Usayya kabîleleri aleyhine beddûa etti.

Enes dedi ki: Muâne Kuyusu'nda öldürülen kimseler hakkında Kur'ân indirildi. Biz onu okuduk. Bir zamân sonra (tilâveti) nesholundu: "Bizi kavmimize haber veriniz: Biz Rabb'imize kavuştuk; O bizden râzı oldu, biz de O'ndan râzı olduk" [54].

٣٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَبْدِ اللّهِ عنْ عَمْرٍو سَمِعَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللّهِ رضي اللّهُ عنهما يَقولُ اصْطَبَحَ ناسٌ الخَمْرَ يَوْمَ أُحُدٍ ثُمَّ قُتِلوا شُهَدَاءَ فَقيلَ لِسُفْيانَ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ قال لَيْسَ هذافيهِ

30-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle derdi: Uhud günü insanlar sabâh içkisi şarâb içtiler, sonra şehîdler olarak öldürüldüler. Hadîsin râvîsi Sufyân ibn Uyeyne'ye: "Bu günün sonundan" lâfzı bu hadîste mevcûd mudur? diye soruldu. Sufyân: Bu lâfız hadîste yoktur, dedi [55].

54 İbn Cerîr de: Umer ibn Yûnus, İkrime'den; o da İshâk ibn Ebî Talha'dan ***"Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanmayın"*** kısmını ziyâde etmiştir. İşte bu ziyâde sâyesinde hadîs ile âyet arasında uygunluk meydana gelir.

55 Hadîsin başlığa uygunluğu "Şehîdler olarak" sözünden alınır. Onların o gün içtikleri şarâb, onlara zarar vermemiştir. Çünkü içtikleri vakit şarâb mübâh idi. İşte bunun için Allah, ölümlerinin ardından onları övmüş, onlardan korkuyu ve hüznü kaldırmıştır (Aynî).

٢٠ ــ بابُ ظِلِّ المَلاَئِكَةِ عَلى الشَّهِيدِ

20- MELEKLERİN ŞEHÎD ÜZERİNE TOPLANIP ONU GÖLGELEMELERİ BÂBI

٣١ ــ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ قال أخْبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ قالَ سَمِعْتُ مُحمَّدَ ابنَ المُنْكَدِرِ أنَّهُ سَمِعَ جابِراً يَقُولُ جيءَ بأبي الى النبيِّ ﷺ وقدْ مُثِّلَ بِهِ ووُضِعَ بينَ يَدَيْهِ فَذَهَبْتُ أكْشِفُ عَنْ وجْهِهِ فَنَهاني قَوْمِي فسمِعَ صَوْتَ صائِحَةٍ فَقيلَ ابْنَةُ عَمْرٍو أو أُختُ عمْرٍ وفقال لِمَ تَبْكِي أوْلا تَبْكِي ما زالَتِ المَلائِكَةُ تُظِلُّهُ بأَجنِحَتِها قُلْتُ لِصَدَقَةَ أفِيهِ حتّى رُفِعَ قال رُبَّما قالهُ

31-....... Câbir şöyle diyordu: Babam, organları kesilmiş hâlde Peygamber'e getirildi ve önüne konuldu. Ben yüzünün örtüsünü açmaya davrandım. Kavmim beni bundan nehyetti. Bu sırada Peygamber feryâd eden bir kadın sesi işitti. Amr'ın kızı yâhud Amr'ın kızkardeşi (Fâtıma'dır), denildi. Bunun üzerine Peygamber (S): *"Niçin ağlıyor* -yâhud: *ağlamasa da- melekler o şehîde kanatlarıyla gölge yapmakta devâm ediyorlar"* buyurdu.

Buhârî dedi ki: Ben hadîsin râvîsi Sadaka'ya: Bu hadîste "Şehîd kaldırılıncaya kadar" lâfzı var mıdır? diye sordum. Sufyân ibn Uyeyne: Belki bu lâfzı Câbir söyledi, dedi [56].

٢١ ــ بابُ تَمَنِّي المُجاهِدِ أنْ يَرْجِعَ إلى الدُّنْيا

21- (ALLAH YOLUNDA ŞEHÎD EDİLEN) MÜCÂHİDİN DÜNYÂYA DÖNMEYİ TEMENNÎ ETMESİ BÂBI

٣٢ ــ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدَّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلّم قال ما أحَدٌ يَدْخُلُ الجنَّةَ يُحِبُّ أنْ يرْجِعَ إلى الدُّنيا ولَهُ ما عَلى الأرْضِ منْ شَيْءٍ إلاَّ الشَّهيدُ يَتَمَنَّى أنْ يرْجِعَ إلى الدُّنيا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِما يَرى مِنَ الْكَرامَةِ *

---

56 Bu hadîs Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

32-....... Katâde dedi ki: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki herşeye mâlik olmak üzere dahî olsa, tekrâr dünyâya dönmeyi istemez. Bundan şehîd müstesnâdır. O, görmekte olduğu kerâmetten dolayı tekrâr dünyâya dönmeyi ve on kerre öldürülmeyi temennî eder"* [57].

٢٢ ـ بابٌ الجنَّةُ تحْتَ بارِقَةِ السُّيوفِ

22- BÂB: CENNET KILIÇLARIN (ŞAKIYAN) YILDIRIMI ALTINDADIR

٣٣ ـ وقال المُغِيرَةُ بنُ شُعْبَةَ قال أخبرنا نَبِيُّنا صلى اللّهُ علَيه وسلّم عنْ رِسالَةِ رَبِّنا قال منْ قُتِل مِنَّا صارَ إلى الجَنَّةِ وقال عُمَرُ للنبيِّ ﷺ أَلَيْسَ قَتْلاَنَا فى الجَنَّةِ وقَتْلاَهُمْ فى النَّارِ قال بَلَى *

33- Ve el-Mugîre ibn Şu'be şöyle dedi: Bize Peygamberimiz (S) Rabb'imizin elçiliğinden haber verip:

— *"Bizden* (Allah yolunda) *öldürülen, cennete gider"* buyurdu [58].

Umer de Peygamber'e hitâben:

— Bizim maktüllerimiz cennette, müşriklerin maktülleri cehennemde değiller mi? dedi.

Peygamber:

— *"Evet, öyledir"* buyurdu [59].

٣٤ ـ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُعاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو حدّثنا أبُو إسْحاقَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ أبى النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللهِ وكانَ كاتِبَهُ قال كَتَبَ إلَيْهِ عبد اللّهِ بنُ أبى أوفى رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ

---

57 İbn Battâl: Bu hadîs şehîdliğin fazîleti hakkında gelmiş olan haberlerin en ulusudur. *Birr*(= Hâlis iyilik) amellerin içinde nefsin bedel ve karşılık yapılacağı, cihâddan başka bir amel yoktur. İşte bunun içindir ki, cihâdda sevâb büyük olmuştur (İbn Hacer).

58 Bu el-Mugîre hadîsini Buhârî, el-Cizye Kitâbı'nda bütünü ile getirmiştir. Bu hadîsin bu başlık altına girmesinin sebebi, onlardan maktül düşenin cennette olması; kılıçların yıldırımı altına girici olmasıdır.

59 Umer'in bu sözünün buraya girişi de, bundan öncekinin girişi gibidir. Umer'in bu hadîsini Buhârî, el-Mağâzî'de Sehl ibn Hanîf'ten senediyle mevsûlen getirmiştir.

اللّهِ ﷺ قال واعْلَمُوا أنَّ الجنّةَ تَحْتَ ظِلاَلِ السُّيُوفِ تابَعَهُ الأُوَيْسِيُّ عنِ ابنِ أبي الزِّنادِ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ *

34- Bize Abdullah ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muâviye ibn Amr tahdîs etti: Bize Ebû İshâk, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Umer ibn Ubeydillah'ın himâyesinde bulunan Sâlim Ebî'n-Nadr'dan tahdîs etti. Bu Sâlim, Umer ibn Abdillah'ın kâtibi idi. Sâlim dedi ki: Abdullah ibn Ebî Evfâ, Umer ibn Ubeydillah'a (gönderdiği) mektûbda: Rasûlullah (S): *"İyi biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır"* buyurdu, diye yazmıştır.

el-Uveysî Abdulazîz ibnu Abdillah, İbnu Ebî'z-Zinâd'dan; o da Mûsâ ibn Ukbe'den olmak üzere bu hadîsi rivâyet etmekte Muâviye ibn Amr'a mutâbaat etmiştir [60].

٢٣ ــ بابُ منْ طَلَبَ الوَلَدَ لِلْجِهادِ

23- CİHÂD İÇİN ÇOCUK İSTEYEN KİMSE BÂBI [61]

٣٥ ــ وقال اللَّيْثُ حدّثني جَعْفَرُ بنُ رَبِيعَةَ عنْ عبدِ الرَّحْمٰنِ بنِ هُرْمُزَ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عَنْ رسُولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم قال قال سُلَيْمانُ بنُ داوُدَ عَلَيْهِما السّلاَمُ لأُطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلى مِائَةِ امْرَأةٍ أوْ تِسْعٍ وتِسْعِينَ كُلُّهُنَّ يأْتِى بفارِسٍ يجاهِدُ فى سَبِلِ اللّهِ فقال لَهُ صاحِبُهُ قُلْ إنْ شاءَ اللّهُ فَلَمْ يَقُلْ إنْ شاءَ اللّهُ فَلَمْ يَحْمِلْ مِنْهُنَّ إلاَّ امْرَأةٌ واحِدَةٌ جاءَتْ بِشِقِّ رَجُلٍ والَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ قال إنْ شاءَ اللّهُ لَجاهَدُوا فى سَبِيلِ اللّهِ فُرْساناً أجْمَعُونَ *

---

60 Buhârî'nin Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan rivâyet ettiği bu hadîsi İbn Ebî Evfâ, Hâricîler'le harbeden ordu kumandanı Umer ibn Ubeydillah'a gönderdiği mektûbunda bildirmiştir. Hadîste gâzîlerin kılıçlarını düşmana karşı kullanmalarının cennete girmelerine sebeb olduğu en vecîz, fakat en câmialı bir uslûb ile ifâde edilmiştir. Buna "Cevâmi'u'l-kelim" denir. Dört kelime ile cihâda terettüb eden sevâb ve cihâda tergîb, en belîğ sûrette ihbâr ve ifâde edilmiştir.

61 Yânî âilesiyle cinsî münâsebet sırasında, Allah yolunda cihâd etmesi için çocuk meydana gelmesini niyet eden kimseye, bu muâmelesinden çocuk olmasa da, bu niyeti sebebiyle kendisi lehine ecir hâsıl olur.

Hadîsin başlıkla münâsebeti açıktır. Buhârî bunu birçok yerde getirmiştir.

35- el-Leys şöyle dedi: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Süleymân ibn Dâvûd (Allah'ın selâmı onlara olsun):*

— Yemînle söylüyorum ki, ben bu gece yüz kadına, yâhud doksan dokuz kadına dolaşırım da, onların herbiri Allah yolunda cihâd edecek bir süvârî getirir, dedi.

Arkadaşı kendisine:

*— **İn şâallah** de, dedi.*

*Fakat o **İn şâallah** demedi.* (Bütün kadınları dolaştı), *netîcede bir tek kadın müstesnâ, kadınlardan hiçbiri hâmile olmadı. Hâmile olan o tek kadın da yarım bir erkek çocuğu* (dünyâya) *getirdi. Muhammed'in nefsi elinde olan*(Allah)*a yemîn ederim ki, eğer Süleymân **İn şâallah** deseydi, o çocukların hepsi de Allah yolunda birer süvârî olarak muhakkak cihâd ederlerdi".*

٢٤ـ بابُ الشّجاعَةِ فى الحَرْبِ والجُبْنِ

24- HARBDE YİĞİTLİK VE KORKAKLIK BÂBI [62]

٣٦ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ عبْدِ المَلِكِ بنِ واقِدٍ قال **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابتٍ عنْ أنَسٍ رضى اللّٰهُ عنه قال كانَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم أحْسَنَ النّاسِ وأشْجَعَ النَّاسِ وأجْوَدَ النَّاسِ ولَقَدْ فَزِعَ أهْلُ المَدِينَةِ فكانَ النبىُّ ﷺ سَبَقَهُمْ عَلى فَرَسٍ وقال وجَدْناهُ بَحْراً *

36-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en güzeli, en yiğidi ve cömerdi idi. Yemîn olsun bir gece Medîne halkı düşman baskınından korkmuştu da Peygamber (Ebû Talha'ya âid Mendûb adlı durgun ve çıplak) bir atın üstüne atlayarak (düşman sesinin geldiği tarafa sürmüş), Medîneliler'i geride bırakıp hepsinin önüne geçmişti.

Yine Enes: Rasûlullah'ın altında o durgun atı biz bir deryâ bulduk (yânî: bir deryâ olmuş da su gibi akıyor bulduk) [63].

---

62 Yânî harbde yiğitliğin övülüp korkaklığın kötülenmesi bâbı.

63 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber insanların en yiğidi idi" sözündedir. Peygamber'in yiğitliğini gösteren menkabeleri pekçoktur. Esâsen Peygamber'in, kıldığı her namâz sonunda yaptığı duâlardan biri de korkaklıktan Allah'a sığınmaktı. Buhârî buna dâir ayrı bir bâb açmıştır; bundan sonra gelecektir.

٣٧ــ حدّثنا أبو اليَمَانِ قال أخبَرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبَرَني عُمَرُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ أنَّ مُحَمَّدَ بنَ جُبَيْرٍ قال أخبرني جُبَيْرُ ابنُ مُطْعِمٍ أنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم ومَعَهُ النَّاسُ مَقْفَلَهُ مِنْ حُنَيْنٍ فَعَلِقَهُ النَّاسُ يَسْأَلُونَهُ حَتَّى اضْطَرُّوهُ إلَى سَمُرَةٍ فَخَطِفَتْ رِدَاءَهُ فَوَقَفَ النَّبِيُّ صلى اللّهُ عليه وسلّمَ فقَالَ اعْطُونِي رِدَائِي لَوْ كَانَ لِي عَدَدُ هٰذِهِ العِضَاهِ نَعَمًا لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ثُمَّ لاتَجِدُونِي بَخِيلاً ولاَ كَذُوبًا ولاَ جبانًا *

37-....... Cubeyr ibn Mut'ım'ın oğlu Muhammed şöyle demiştir: Bana Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle haber verdi: Kendisi Rasûlullah'ın maiyyetinde yol aldığı ve Rasûlullah berâberinde bir takım insanlar olduğu hâlde Huneyn(seferin)den döndüğü sırada (bir takım bedevî) insanlar Rasûlullah'a takılmış, ondan ganîmet istiyorlardı. Hattâ onlar Rasûlullah'ı semure (denilen dikenli bir) ağacın altına sığınmaya mecbûr etmişlerdi de, o ağac(ın iri dikenleri) Rasûlullah'ın ridâsını çekip kapmıştı. Bu sebebden Peygamber bir müddet orada durmuş ve:

— *"Bana ridâmı veriniz! Eğer benim şu iri dikenli ağacın dikenleri sayısınca ganîmet devesi ve sığırım olaydı, muhakkak ben onları aranızda taksîm ederdim. Sonra sizler beni ne bir cimri, ne yalancı, ne de korkak bulurdunuz"* buyurmuştur [64].

٢٥ــ بابُ ما يُتَعَوَّذُ مِنَ الجُبْنِ

25- KORKAKLIKTAN ALLAH'A SIĞINILMASI BÂBI

٣٨ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ قال حدّثنا أبو عَوَانَةَ قال حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ بنُ عُمَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ عَمْرَو بنَ مَيْمُونٍ الأوْدِيَّ قال كانَ سَعْدٌ يُعَلِّمُ بَنِيهِ هَؤُلاَءِ الْكَلِمَاتِ كَمَا يُعَلِّمُ المُعَلِّمُ الغِلْمَانَ الْكِتَابَةَ وَيَقُولُ إنَّ رسولَ اللّهِ

---

64 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Beni ne bir cimri, ne yalancı... bulurdunuz"* sözündedir.

Bu hadîs de cevâmi'u'l-kelim'dendir. Çünkü ahlâkın kökleri, hikmet, kerem ve yiğitliktir. Yalanın olmamasıyle aklî kuvvetin kemâline, yânî hikmete; korkaklığın olmamasıyle gazabî kuvvetin kemâline, yânî yiğitliğe; cimriliğin olmamasıyle de şehevî kuvvetin kemâline yânî cömertliğe işâret etti. İşte bu üç huy, ahlâkın fâdıllarıdır (Aynî).

ﷺ كانَ يَتَعَوَّذُ مِنْهُنَّ دُبُرَ الصَّلاَةِ اللّهُمَّ إنِّي اعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ وأعُوذُ بِكَ أنْ أرَدَّ إلى أرْزَلِ العُمُرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا وأعُوذُبِكَ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ فَحَدَّثْتُ بِهِ مُصْعَبًا فَصَدَّقَهُ *

38-....... Abdullah ibnu Umeyr şöyle demiştir: Ben Amr ibnu Meymûn el-Evdî'den işittim, şöyle dedi: Sa'd ibn Ebî Vakkaas kendi oğullarına şu duâ kelimelerini, muallimin çocuklara yazı yazmayı öğretişi gibi öğretirdi. Sa'd şöyle derdi: Şübhesiz Rasûlullah (S) namâz arkasında şunlardan Allah'a sığınırdı: *"Ya Allah, ben korkaklıktan Sana sığınırım; ömrün en değersizine döndürülmemden de Sana sığınırım; dünyâ fitnesinden Sana sığınırım; kabir azâbından da Sana sığınırım"*.

Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki: Ben bu hadîsi Mus'ab ibn Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a tahdîs ettim de, o bunu doğruladı [65].

٣٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ أبِي قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه قال كانَ النَّبِيُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَقُولُ اللّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ والْكَسَلِ والجُبْنِ والْهَرَمِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنةِ المَحْيا والمَماتِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ *

39-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -duâda- şöyle der idi:

"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-aczi ve'l-keseli ve'l-cubni ve'l-heremi ve eûzu bike min fitneti'l-mahyâ ve'l-menâti ve eûzu bike min azâbi'l-kabri (= Yâ Allah, ben aczden, tenbellikten, korkaklıktan, fazla ihtiyârlıktan Sana sığınırım. Hayât ve ölüm fitnesinden de Sana sığınırım. Kabir azâbından da Sana sığınırım)" [66].

٢٦ــ بابُ مَنْ حَدَّثَ بِمَشَاهِدِهِ فِي الحَرْبِ قالَهُ أبو عُثْمَانَ عَنْ سَعْدٍ

---

65 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Yâ Allah ben korkaklıktan Sana sığınırım..."* sözündedir.

66 Hadîsin başlığa delîlliği *"Korkaklıktan Allah'a sığınırım"* kavlindedir.

26- HARBDE HAZIR BULUNDUĞU YERLERİ TAHDÎS EDİP ANLATAN KİMSE BÂBI [67]

Bu anlatmayı Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan söyledi [68].

٤٠ — حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا حاتِمٌ عنْ مُحَمَّدِ بنِ يُوسُفَ عَنِ السَّائِبِ بنِ يَزِيدَ قَالَ صَحِبْتُ طَلْحَةَ بنَ عُبَيْدِ اللّهِ وسَعْدًا والمِقْدَادَ بنَ الأَسْوَدِ وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَوْفٍ رضى اللّهُ عَنهُمْ فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا مِنْهُمْ يحَدِّثُ عنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم إلاّ أنّى سَمِعْتُ طَلْحَةَ يحَدِّثُ عنْ يَوْمِ أُحُدٍ *

40-....... es-Sâib ibn Yezîd (R) şöyle demiştir: Ben Talha ibn Ubeydillah'a, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, el-Mıkdâd ibnu'l-Esved'e ve Abdurrahmân ibnu'l-Avf'a -Allah onlardan râzı olsun- arkadaşlık ettim. Ben bunların hiç birini Rasûlullah'tan hadîs tahdîs ederken işitmedim. Şu kadar var ki, ben Talha'yı Uhud gününden tahdîs ederken işittim [69].

٢٧ — بابُ وجُوبِ النَّفِيرِ وما يَجِبُ مِنَ الجِهَادِ والنِّيَّةِ وقَوْلِهِ انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وجَاهِدُوا بأَمْوَالِكُمْ وأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ لَوْ كانَ عَرَضًا قَرِيبًا وسَفَرًا قاصِدًا لاتَّبَعُوكَ ولَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وسَيَحْلِفُونَ باللّهِ الآيَةَ وقَوْلِهِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مالَكُمْ إذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّهِ اثَّاقَلْتُمْ إلَى الأَرْضِ أَرَضِيتُمْ

---

67 Bununla kişinin harbde İslâm'ı meydana çıkarmak ve İslâm kelimesini bildirmek husûsundaki yorgunluklarını anlatma hakkı olduğunu kasdetti. Bunu anlatmaktan maksad, bunu örnek alacak ve uyacak olanların örnek alıp uymaları ve insanları buna rağbetlendirmedir. Yiğitliğini meydana çıkarma ve yaptıklarıyle öğünmek için anlatana gelince, bu câiz olmaz (Aynî).

68 Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî'nin burada işâret ettiği hadîsini Buhârî, el-Mağâzî'de ve Menâkıb'da senediyle getirmiştir. Orada Talha'nın: "Uhud gününde harbin kızıştığı öyle sâatler oldu ki, o zamânlar Peygamber'in maiyyetinde benimle Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka kimse kalmadı" dediğini rivâyet etmiştir (Buhârî, Menâkıb; "Talha'nın zırhı bâbı").

69 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben Talha'yı Uhud gününden tahdîs ederken işittim" kavlindedir.

بالحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الآخِرَةِ إِلَى قَوْلِهِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ يُذْكَرُ عَنِ ابنِ
عَبَّاسٍ انْفِرُوا ثُبَاتٍ سَرَايَا مُتَفَرِّقِينَ يُقَالُ أَحَدُ الثُّبَاتِ ثُبَةٌ *

27- KÂFİRLERE KARŞI ELBİRLİĞİYLE HARBE ÇIKMANIN VUCÛBU İLE CİHÂD VE NİYETTEN VÂCİB OLACAK MİKDÂRI BEYÂN BÂBI

Ve Allah'ın şu kavilleri [70]:

"(Ey mü'minler) sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak elbirliğiyle savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla muhârebe edin. Eğer bilirseniz bu sizin için çok hayırlıdır. Eğer yakın bir menfaat, orta bir sefer olsaydı elbette senin arkana düşerlerdi. Fakat meşakkat onlara uzak geldi. Onlar: Eğer gücümüz yetseydi herhâlde biz de sizinle berâber çıkardık, diye Allah'a yemîn edeceklerdir. Bunlar (bu sûretle) kendilerini helâke sürüklerler. Allah biliyor ki, onlar hiç şübhesiz ve muhakkak yalancıdırlar" (et-Tevbe: 41-42);

ve Allah'ın şu kavli:

"Ey îmân edenler, ne oldunuz ki size 'Allah yolunda elbirlik gazâya çıkın' denildiği zamân yere (mıhlanıp) ağırlaştınız? Âhiretten vazgeçip, yalnız dünyâ hayâtına mı râzı oldunuz? Fakat bu dünyâ hayâtının fâidesi âhiretin yanında pek azdır. Eğer (emrolunduğunuz bu cihâda) elbirliğiyle çıkmazsanız, Allah sizi pek acıklı bir azâba uğratır ve yerinize sizden başka (itâatlı) bir kavim getirir. Siz ona hiçbir şeyle zarar yapamazsınız. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (et-Tevbe: 38-39).

İbn Abbâs'tan: *"İnfirû subâtin"*, "Seriyyeler ve ayrı ayrı asker birlikleri hâlinde elbirliğiyle cihâda çıkın" demek olduğu zikrolunur [71].

***"Subâtin vâhidi"*, "Subetun"dur denilir [72].**

٤١ ـــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ قال حدّثنا يَحْيَى قال حدّثنا سُفْيَانُ قال

---

70 Bu bâb ve buradaki âyetler umûmî seferberlik emrini ta'lîm etmektedir. Bu âyetlerle emredilen *"Nefîr"*, kâfirlerle harb için evinden acele fırlayıp çıkmaktır. *Nefîr*'in kökü *en-Nefr,* insanı heyecân ve harekete getiren bir sebebden, bir işten dolayı, bir yerden ayrılıp başka bir yere gitmektir. Bu sûretle toplanan ve ferdleri sayılamıyacak derecede çok olan insan kitlesine "en-Nefîru'l-âmm" denilir. Ve bu toplantı, devletin umûmî seferberlik emriyle vukû' bulur...

71 İbn Abbâs'ın bu tefsîrini Taberî, Alî ibn Ebî Talha yolundan rivâyet etmiştir.

72 Bu da Ebû Ubeyde'nin *Mecâzu'l-Kur'ân*'daki kavlidir (Kastallânî).

حدّثني مَنصُورٌ عنْ مُجَاهِدٍ عنْ طَاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاس رضى اللّهُ عنهما أنَّ النبيَّ ﷺ قال يَوْمَ الفَتْحِ لاَ هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ ولَكِنْ جِهَادٌ ونِيَّةٌ وإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فانْفِرُوا *

41-....... Bize Sufyân (es-Sevrî) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mansûr, Mücâhid ibn Cebr'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Mekke fethi günü: *"Fetihten sonra* (artık Mekke'den Medîne'ye) *hicret yoktur, lâkin cihâd ve niyet vardır* (Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve fazîletler tahsîli niyetiyle çıkılabilir). *Binâenaleyh cihâda da'vet olunduğunuzda hemen icâbet ve hareket ediniz"* buyurmuştur [73].

٢٨ـ بابُ الْكافِرِ يَقْتُلُ المُسْلِمَ ثُمَّ يُسْلِمُ فَيُسَدِّدُ بعدُ ويُقْتَلُ

28- BİR KÂFİR BİR MÜSLÜMÂNI ÖLDÜRÜR, SONRA BU KAATİL MÜSLÜMÂN OLUR VE DÎNİNE BAĞLI KALIR, SONUNDA O DA ÖLDÜRÜLÜR (YÂNÎ HARBDE O DA ŞEHÎD EDİLİRSE, İKİSİ DE CENNETE GİRER) BÂBI

٤٢ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخْبرنا مالِكٌ عنْ أبِي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم قَال يضْحِكُ اللّهُ إلَى رجُلَيْنِ يَقْتُلُ أحَدُهُمَا الآخَرَ يَدْخُلاَنِ الجَنَّةَ يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيُقْتَلُ ثُمَّ يَتُوبُ اللّهُ عَلَى القَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ *

42-....... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle söylemiştir: *"Allah iki kişiyi rızâsı ile karşılar: Bunlar birbirini öldürüp cennete giren iki kimsedir. Şu* (müslümân) *Allah yolunda çarpışır. Şehîd düşer* (de cennete girer). *Sonra Allah onu öldürene hidâyet eder ve sonunda o da şehîd edilir"* [74].

---

73 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Ve lâkin cihâd ve niyet vardır"* sözündedir.
Bu hadîs, Cihâd Kitâbı'nın baş tarafında "Cihâdın fazîleti bâbı"nda da geçmişti; oradaki açıklamaları tekrar etmek gerekmez.

74 Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın hadîsin ma'nâsına şerh gibi olması cihetindendir.
Hadîs tercemesinde parantez içindeki cümleler ve ziyâdeler, Müslim'in ri-

٤٣ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ قال حدّثنا سُفْيَانُ قَالَ حدّثنا الزُّهْرِيُّ قال أخبرنِي عَنْبَسَةُ بنُ سَعِيدٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال أتَيْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم وهُوَ بِخَيْبَرَ بَعْدَ ماافْتَتَحُوهَا فَقُلْتُ يا رسولَ اللّهِ أسْهِمْ لِي فقال بَعْضُ بَنِي سَعِيدِ بنِ العَاصِ لاَ تُسْهِمْ لَهُ يا رسولَ اللّهِ فقال أبو هُرَيْرَةَ هَذَا قاتِلُ ابنِ قَوْقَلٍ فقال ابنُ سَعيدِ بنِ العَاصِ واعجَبًا لِوَبْرٍ تَدَلَّى عَلَيْنَا مِنْ قَدُومِ ضَأْنٍ يَنْعَى عَلَيَّ قَتْلَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ أكْرَمَهُ اللّهُ عَلَى يَدَيَّ ولَمْ يُهِنِّي عَلَى يَدَيْهِ قال فَلاَ أدرِي أسْهَمَ لَهُ أمْ لَمْ يُسْهِمْ لَهُ قال سُفْيَانُ وحَدَّثَنِيهِ السَّعِيدِيُّ عنْ جَدِّهِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ . قال أبُو عَبْدِ اللّهِ السَّعِيدِيُّ عَمْرُو بنُ يَحْيَى بنِ سَعِيدِ بنِ عَمْرِو بنِ سَعِيدِ بنِ العَاص *

43-....... Bize ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Anbese ibnu Saîd, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hayber'i fethettikten sonra kendisi henüz Hayber'de iken, ben (Yemen'den) O'na geldim. (O ganîmet dağıtıyordu.) Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bana da bir pay ver! dedim.

Saîd ibnu'l-Âs oğulları'ndan bâzısı (ki Ebân ibn Saîd'dir):

— Yâ Rasûlallah, ona pay verme! dedi.

Bunun üzerine Ebû Hureyre:

— Bu (adam), İbnu Kavkal'ın kaatili, dedi.

Ebân ibnu Saîd Âs da:

— Vay hayret şu dağ kediciğine! O (Yemen'in Devs illerindeki) Da'nin Dağı'nın başından üzerimize yuvarlanıp geldi de, müslümân bir kişinin katlini bana yükleyerek beni ayıplıyor. Allah İbn Kavkal'a benim ellerim üzerinde şehîd olmak (saâdetini) ikrâm etti de, beni onun iki elinde (kâfir bir hâlde öldürerek) hâkir kılmadı [75].

---

vâyetinden alınmıştır; bu sebeble bunlar da metin kuvvetindedir ve sahîhtir. İbnu Abdilberr: "Bu hadîsten, Allah yolunda nefsini fedâ eden her müslümânın muhakkak cennete gireceği hükmü alınır" demiştir. Yine İbn Abdilberr: "Bütün ilim adamlarına göre bu hadîsin ma'nâsı, birinci kaatilin katli yaparken kâfir olduğudur" demiştir ki, Buhârî de hadîsten bu ma'nâyı anladığını, koyduğu başlıkta ifâde etmiştir (*Fethu'l-Bârî*'den özetle.)

75 İbnu Kavkal denilen en-Nu'mân ibn Mâlik ibn Sa'lebe, Bedr gazâsında bulunmuş, Uhud'da şehîd düşmüştür. Bağavî'nin nakline göre, Uhud'da şehîd düşeceğine ve cennete gideceğine yemîn etmişti. İbn Kavkal'ın şehâdeti üzerine Rasûlullah: *"Ben İbn Kavkal'ı cennette gördüm"* buyurup, azîz şehîdin yemîninin aynıyle gerçekleştiğini bildirmiştir.

Anbese yâhud onun berisindeki bir râvî: Rasûlullah, Ebû Hureyre'ye pay verdi mi, yâhud vermedi mi; bilmiyorum, demiştir.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Bu hadîsi bana es-Saîdî, dedesinden; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: es-Saîdî, Amr ibnu Yahyâ ibn Saîd ibn Amr ibn Saîd ibni'l-Âs'tır.

٢٩ ـ باب مَنِ اخْتَارَ الغَزْوَ عَلَى الصَّوْمِ

29- DÜŞMANLA CENK VE KITÂL ETMEYE GİTMEYİ, ORUÇ TUTMAYA TERCÎH EDEN KİMSE BÂBI

٤٤ ـ حدّثنا آدَمُ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال حدّثنا ثابِتٌ البُنَانِيُّ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنه قال كانَ أَبو طَلْحَةَ لاَ يَصُومُ عَلَى عَهْدِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّم مِنْ أَجْلِ الغَزْوِ فَلَمَّا قُبِضَ النبىُّ ﷺ لَمْ أَرَهُ مُفْطِرًا إِلاَّ يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى *

44-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) zamânında Ebû Talha düşmanla cenk etmek için oruç tutmazdı. Peygamber(S)'in rûhu kabz olununca, ben Ebû Talha'yı hiç oruçsuz görmedim; yalnız ramazân bayramı günü yâhud (teşrîk günleri dâhil olduğu hâlde) kurbân günü oruç tutmazdı [76].

Ebân ibn Saîd ibni'l-Âs, Emevî'dir. Kardeşleri Hâlid ile Amr müslümân oldukları hâlde, Ebân'ın müslümânlığı gecikmiştir. İbn Abdilberr'in bildirdiğine göre, Hudeybiye ile Hayber arasında müslümân olmuştur. İbn İshâk, Ebân ile kardeşi Amr'ın Yermuk günü şehîd olduklarını bildirmiştir. Yermuk harbi Umer'in halîfeliği zamânında, hicretin onbeşinci yılı Receb'inin beşine tesâdüf eden bir pazartesi günü vukû' bulmuştur.

Ebân'ın Ebû Hureyre'ye karşı mukaabelesi çok ağır olmakla berâber, o nisbette belîğdir: Ebân evvelâ muhâtabını ismi alâkasıyle küçük bir dağ kedisine benzetiyor; sonra da dağ başından kopan ve hissiz, şuûrsuz yuvarlanan bir taş parçasına benzeterek, Ebû Hureyre'yi muâşeret âdâbından mahrûm, bedevî hayâtından çıkıp İslâm medeniyetine girmiş, kaba bir kimsedir demek istiyor. Ve daha sonra kendisini kaatillikle ittihâmın doğru olmadığını ve İslâm câmiasına girerek tevbe etmekle mâzîdeki günâhlarının afv olunacağını ve şehîdin cennete gireceğini en vecîz ve en belîğ bir uslûb ile ifâde ediyor. Peygamber'in sükûtu da bu hükümleri takrîr ve tesbît etmiş bulunuyor. Hadîsin başlığa uygunluğu Ebân ibn Saîd'in: "Allah ona benim ellerimle şehîdlik ikrâm etti" sözünden alınır... (Aynî).

76 Ebû Talha, Enes ibn Mâlik'in üvey babasıdır. Enes'in babası Şâm'da küfür hâ-

٣٠ـ بابٌ الشَّهَادَةُ سَبْعٌ سِوَى القَتْلِ
30- BÂB: ŞEHÎDLER (ALLAH YOLUNDA) ÖLDÜRÜLMEKTEN BAŞKA YEDİ NEVİ'DİR

٤٥ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخْبَرَنا مالِكٌ عنْ سُمَيٍّ عنْ أبِى صالِحٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ المَطْعُونُ والمَبْطُونُ والغَرِقُ وصَاحِبُ الْهَدْمِ والشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللّهِ *

45-....... Ebû Sâlih, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Şehîdler beş* (nevi')*dir: Tâûndan ölen; karın hastalığından ölen; suda boğulan; yıkık altında kalıp ölen; bir de Allah yolunda şehîd olan, yânî öldürülen"* [77].

٤٦ـ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ قال أخبرنا عبْدُ اللّهِ قال أخبرنا عَاصِمٌ عنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضي اللّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلّم قال الطّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ *

46-....... Enes ibn Mâlik(R)'ten. Peygamber (S): *"Tâûn, herbir müslümân için şehîdliktir"* buyurmuştur [78].

٣١ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى لاَ يَسْتَوِى القَاعِدُونَ مِنَ المُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِى الضَّرَرِ والمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ بأمْوَالِهِمْ وأنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللّهُ

---

linde öldükten sonra, Enes'in anası, Ebû Talha ile evlenmişti. Ebû Talha, harb kahramânlarının en seçkinlerinden idi. Ebû Talha düşmana karşı kuvvetli bulunmak için oruç tutmazdı. Bu husûsta Peygamber'in: *"Oruç yiyerek düşmanlarınıza karşı kuvvetleniniz!"* emrine dayanırdı.

Bu hadîs, cihâdın nâfile ibâdetten daha fazîletli olduğuna delâlet eder.

77 İmâm Mâlik, *el-Muvatta*'da Câbir ibn Atîk'ten getirdiği rivâyette: "Şehîdler, Allah yolunda öldürülenden başka yedidir" demiş; yanan; zâtü'l-cenb sâhibi olan, çocuğunu karnında hâmil olarak ölen kadını da zikretmiştir. Câbir hadîsi Buhârî'nin başlığına uygundur, lâkin bu, Buhârî'nin şartı üzerine olmadığı için, Buhârî onu getirmemiştir. Fakat şehîdliğin nevi'leri hakkında gelen beş ve yedi sayılarının bir hudûdlandırma ma'nâsına olmadığını bildirmek için de, başlıkta ona tenbîh etmiştir. Bu Câbir hadîsini Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve İbn Hıbbân da rivâyet etmişlerdir... (İbn Hacer).

78 Hadîsin başlığa uygunluğu, geçen hadîste sayılan şehîdlik nevi'lerinden birini ihtivâ etmesi yönündendir.

الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلاًّ وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ إِلَى قَوْلِهِ غَفُورًا رَحِيمًا

31 - YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Mü'minlerden özür sâhibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar bir olamaz. Allah mallarıyle, canlarıyle savaşanları, derece i'tibâriyle, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir, (fakat) Allah, savaşanlara oturanların üstünde çok büyük bir ecir vermiştir. Kendinden dereceler, bir mağfiret, bir rahmet (vermiştir); Allah çok mafiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 95-96).

٤٧ــ حدّثنا أَبُو الوَلِيدِ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أَبِي إِسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ لَمَّا نَزَلَتْ لاَيَسْتَوِى القَاعِدُونَ مِنَ المُؤْمِنِينَ دَعَا رسولُ اللَّهِ ﷺ زَيْدًا فَجَاءَ بِكَتِفٍ فَكَتَبَهَا وشَكَا ابنُ أُمِّ مَكْتُومٍ ضَرَارَتَهُ فَنَزَلَتْ لاَ يَسْتَوِى القَاعِدُونَ مِنَ المُؤْمِنِينَ غَيْرُأُولِى الضَّرَرِ *

47-....... Ebû İshâk şöyle dedi: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: ***"Mü'minlerden oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar müsâvî olamaz..."*** âyeti indiği zamân, Rasûlullah (S) Zeyd'i çağırdı. Zeyd bir kürek kemiği ile geldi ve o âyeti yazdı. Bu sırada İbnu Ümmi Mektûm körlüğünden şikâyet etti. Bunun üzerine ***"Mü'minlerden özür sâhibi olmaksızın oturanlar..."*** kısmı indi.

٤٨ــ حدّثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ الزُّهْرِيُّ قال حدّثنى صالِحُ بنُ كَيْسَانَ عَنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ قال رَأَيْتُ مَرْوَانَ بنَ الحَكَمِ جَالِسًا فِى المَسْجِدِ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى جَلَسْتُ إِلَى جَنْبِهِ فأَخْبَرَنَا أَنَّ زَيْدَ بنَ ثابتٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم أَمْلَى عَلَيْهِ لاَ يَسْتَوِي القَاعدُونَ مِنَ المُؤْمِنِينَ والمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللَّهِ قال فَجَاءَهُ ابنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وهْوَ يُمِلُّهَا عَلَيَّ فقال يا رسولَ اللَّهِ لَوْ أَسْتَطِيعُ الجِهَادَ لَجَاهَدْتُ وكانَ رجُلاً أَعْمَى فأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعَالى على رسولِهِ ﷺ

وَفَخِذُهُ على فَخِذِى فَثقُلَتْ علَىَّ حَتَّى خِفْتُ أَنْ تُرَضَّ فَخِذِى ثُمَّ سُرِّىَ عَنْهُ
فأنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ غَيْرُ أُولى الضَّرَرِ *

48-....... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Ben Mervân ibnu'l-Hakem'i mescidde otururken gördüm. Ben de ona doğru geldim ve yanıbaşına oturdum. Kendisi bize haber verdi; ona da Zeyd ibn Sâbit şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) ona ***"Mü'minlerden*** (evlerinde) ***oturanlarla Allah yolunda mücâhede edenler berâber olamaz"*** âyetini yazdırmak istedi; tam o âyeti bana yazdırırken İbnu Ümmi Mektûm, Rasûlullah'ın yanına çıkageldi ve:

— Yâ Rasûlallah, cihâda gücüm yetseydi, ben de muhakkak cihâda gider, düşmanlarla harb ederdim, dedi.

İbnu Ümmi Mektûm kör bir kişi idi. Allah Tebâreke ve Taâlâ Rasûlü'ne vahiy indirdi. Bu sırada Rasûlullah'ın uyluğu benim uyluğum üzerinde bulunuyordu. Vahyin (Peygamber üzerindeki) ağırlığı bana o kadar ağır geldi ki, sonunda dizimin ufalanıp dağılmasından korktum. Sonra Rasûlullah'tan vahiy te'sîri sıyrıldı da Azîz ve Celîl olan Allah ***"Ğayru uli'd-dararı = Zarar sâhibi olanlardan başka"*** diye (bir istisnâ kaydı) indirdi [79].

٣٢ــ بابُ الصَّبْرِ عِنْدَ القِتَالِ

32- DÜŞMANLA MUHÂREBE SIRASINDA SABRETMEK BÂBI

٤٩ــ **حَدّثنى** عَبْدُ اللّٰهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال **حدّثنا** مُعَاوِيَةُ بنُ عمْرٍو قال **حدّثنا** أبو إسْحَاقَ عنْ مُوسٰى بنِ عُقْبَةَ عنْ سَالِمٍ أَبِى النَّضْرِ أنَّ عبدَ اللَّهِ بنَ أبِى أَوْفَى كَتَبَ فَقَرأْتُهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إذَا لَقِيتُمُوهُمْ فاصْبِرُوا *

49-....... Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim Ebu'n-Nadr'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Ebî Evfâ, Umer ibn Ubeydillah'a mektûb yazdı; o mektûbu ben okudum (şöyle yazmıştı): Rasûlullah (S): *"Düşmanlarla karşılaştığınız zamân sabrediniz"* buyurdu [80].

---

79 Her iki hadîs de başlıktaki âyetin nuzûl sebebini beyân etmektedir.

Bu âyet ile topallık, kötürümlük, yatalaklık gibi şer'î bir özür sebebiyle harbe katılmayanlarla katılanların her ikisine de cennet va'd edildiği bildirilmiştir; şu fark ile ki, mücâhidlerin cennetteki derecesi çok yüksektir. Onlara mağfiret ve rahmet de va'd edilmiştir.

80 Hadîsin başlığa delîlliği *"Düşmanlarla karşılaştığınız zamân sabrediniz"* sözündedir.

٣٣ـ بابُ التَّحْرِيضِ عَلَى القِتَالِ وقَوْلِهِ تَعَالى حَرِّضِ المُؤْمِنِينَ عَلَى القِتَالِ

33- KÂFİRLERLE MUHÂREBEYE TEŞVÎK VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey Peygamber! Mü'minleri harbe teşvîk et"
(el-Enfâl: 65)

٥٠ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُعَاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو قال حدّثنا أبو إسْحَاقَ عَنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ أنَسًا رضى اللّهُ عنهُ يَقُولُ خَرَجَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلَّم إلَى الخَنْدَقِ فإذَا المُهَاجِرُونَ والأنْصَارُ يَحْفِرُونَ فِى غَدَاةٍ بارِدَةٍ فَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عَبِيدٌ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ لَهُمْ فَلَمَّا رَأى ما بِهِمْ مِنَ النَّصَبِ والجُوعِ قال أللّهُمَّ إنَّ العَيْشَ عَيْشُ الآخِرَه فاغْفِرْ لِلأنْصَارِ والمُهَاجِرَهْ. فقالُوا مُجِيبِينَ لَهُ *

نَحْنُ الَّذِينَ بايَعُوا مُحَمَّدَا * عَلَى الجِهَادِ ما بَقِينا أبَدَا

50-....... Bize Ebû İshâk, Humeyd'den tahdîs etti; o şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) -Ahzâb sırasında- hendek kazılan yere çıkıp varmıştı. Muhâcirler ile Ensâr'ın soğuk bir kuşluk vaktinde hendek kazmakta olduklarını gördü. Onların yanlarında kendileri adına bu işi görecek köleleri de yoktu. Rasûlullah bunların çektikleri yorgunluğu ve açlığı görünce:

"Allâhumme inne'l-ayşe ayşu'l-âhire
fağfir li'l-Ensâri ve'l-Muhâcireh"

(=Yâ Allah! Dirlik ve yaşamak âhiret dirliğidir. Sen Ensâr'ı ve Muhâcirler'i mağfiret et!) dedi.

Orada bulunan sahâbîler de Rasûlullah'a cevâb vericiler olarak:

Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden
Ale'l-cihâdi mâ bakıynâ ebeden

(=Bizler yaşadıkça dâimâ cihâd etmek üzere Muhammed'e söz vermiş kimseleriz.) dediler [81].

---

81 Hadîsin başlığa uygunluğu Rasûlullah'ın *"Yaşamak ancak âhiret yaşayışıdır"* sözünde sahâbîlerin çalışmakta oldukları cihâd işi üzerine onları teşvîk bulunması yönündendir. Şârih İbn Battâl: Rasûlullah'ın inşâd ettiği beyit, İbnu Ravâha'nındır; Rasûlullah'ın değildir, demiştir.

٣٤ـ بابُ حَفرِ الخَندَقِ

34- (MEDÎNE'NİN ETRÂFINA) HENDEK KAZILMASI BÂBI

٥١ـ حدّثنا أَبو مَعْمَرٍ قال حدّثنا عبْدُ الوَارِثِ قال حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ عَنْ أَنسٍ رضى اللّٰهُ عنه قال جَعَلَ المُهَاجِرُونَ والأَنْصَارُ يَحْفِرُونَ الخَنْدَقَ حَوْلَ المَدِينَةِ ويَنْقُلُونَ التُّرابَ عَلَى مُتُونِهِمْ ويَقُولونَ *

نَحْنُ الَّذِينَ بايَعُوا مُحَمَّدَا * عَلَى الإِسْلاَمِ ما بَقِينَا أَبَدَا

والنبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يُجِيبُهُمْ ويَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّهُ لاَ خَيْرَ إِلاَّ خَيْرُ الآخِرَه فَبَارِكْ فِى الأَنْصَارِ والمُهَاجِرَه *

51-....... Bize Abdulazîz, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Muhâcirler ve Ensâr, Medîne etrâfına hendek kazmaya ve sırtları üzerinde toprak taşımaya başladılar. Bu sırada şu sözleri terennüm ediyorlardı:

Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden
Ale'l-İslâmi mâ bakıynâ ebeden

(=Bizler hayâtta kaldıkça dâimâ İslâm üzerinde sebât etmeye Muhammed'e söz ve ahid vermiş kimseleriz!)

Peygamber (S) de onlara cevâb vererek şunları söylüyordu:
"Allâhumme innehû lâ hayra illâ hayru'l-âhirah
Fe-bârik fî'l-Ensârî ve'l-Muhâcireh!"

(=Yâ Allah! Âhiret hayrından başka (devâmlı) hayır olmadığı muhakkak. Onun için sen Ensâr ve Muhâcirler hakkında hayır-bereket ihsân et!) [82].

٥٢ـ حَدّثنا أَبو الوَلِيدِ قال حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ أَبِى إِسْحَاقَ قال سَمِعْتُ

---

82 Hadîste adı geçen Hendek Harbi, İbn İshâk'ın, Urve'nin, Katâde'nin kesin kanâatlerine göre hicretin beşinci yılı Şevvâl ayında vukû' bulmuştur. Mûsâ ibn Ukbe'nin ez-Zuhrî'den rivâyetine göre de dördüncü sene Şevvâl'indedir. Enes ibn Mâlik de böyle demiştir. Buna Ahzâb Harbi de denilir. Böyle denme sebebi, Arab kabîlelerinin Rasûlullah ile harbetmek üzere ittifâk edip toplanmalarıdır. Bu ittifâkı işitince Rasûlullah, İrânlı Selmân'ın işâretiyle Medîne etrâfına hendek kazarak savunma harbi yapmayı uygun buldu ve zafer kazandı. İşte metindeki beyitler hendek kazma sırasında karşılıklı söylenip, yorgunluk hafifletilmeye çalışılmıştır.

الْبَرَاءَ رضى اللّٰهُ عنه يَقُولُ كَانَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم يَنْقُلُ ويَقُولُ لَوْلاَ أَنْتَ ما اهْتَدَيْنَا *

52-....... Ebû İshâk dedi ki: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) -hendek kazılması gününde- toprak taşıyor ve: "***Levlâ ente mehtedeynâ..***" sözlerini söylüyordu [83].

٥٣ـ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِى إسْحَاقَ عنِ الْبَرَاءِ رضى اللّٰهُ عنه قال رأيْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم يَوْمَ الأحْزَابِ يَنْقُلُ التُّرَابَ وقَدْ وارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ وهُوَ يَقُولُ لَوْ لاَ أَنْتَ ما اهْتَدَيْنَا * وَلاَ تَصَدَّقْنَا ولاَ صَلَّيْنَا * فانزِلِ السَّكِينَةَ علَيْنَا * وثَبِّتِ الأقْدَامَ إنْ لاَقَيْنَا * إنَّ الأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا * إذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا *

53-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Ahzâb gününde Peygamber(S)'i gördüm, toprak karnının beyazlığını örtmüş olduğu hâlde toprak taşıyor ve şu sözleri söylüyordu:

> ***"Levlâ ente mehtedeynâ***
> ***Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ***
> ***Fe enzilen sekîneten aleynâ***
> ***Ve sebbiti'l-akdâme en lâkaynâ***
> ***İnne'l-ûlâ kad bağav aleynâ***
> ***İzâ erâdû fitneten ebeynâ***

[=Sen olmasaydın biz doğru yolu bulmaz, sadaka vermez, namâz kılmazdık. Şübhesiz bu kâfirler, bizim çekindiğimiz fitneyi bize vâkı' kılmak istedikleri zamân bizim üzerimize saldırmışlardır. Onlarla yüzyüze geldiğimizde gönlümüze bir sekînet (sabır, sebât) indir ve ayaklarımızı yerinde sâbit tut (da bizi dağıtma yâ Rabb)!] [84].

٣٥ـ بابُ منْ حَبَسَهُ العُذْرُ عنِ الغَزْوِ

35- ÖZRÜN KENDİSİNİ DÜŞMANLA CENK ETMEKTEN ALIKOYDUĞU KİMSE BÂBI

---

83 Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır.

84 Bu, aynı hadîsin el-Berâ'dan diğer bir yoldan gelen, geçenden daha tamam bir rivâyetidir. Bu hadîsten insana ezâ ve meşakkat ârız olduğu zamânlarda, o meşakkati kaldırmak ve fıtrî kuvvetleri yerinde tutmak için şiir ve recez inşâd etmenin câiz olduğu hükmü alınmıştır.

٥٤ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونسَ قال حدّثنا زُهَيْرٌ قال حدّثنا حُمَيْدٌ أنَّ أنَسًا حَدَّثَهُمْ قال رجَعْنَا مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النبىِّ ﷺ ح وحدّثنا سُلَيْمَانُ ابنُ حَرْبٍ قال حدّثنا حَمَّادٌ هُوَ ابنُ زَيْدٍ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنهُ أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ فِي غَزَاةٍ فقال إنَّ أقْوَامًا بالمَدِينَةِ خَلْفَنَاماسَلَكْنَا شِعْبًا ولاَ وَادِيًا إلاَّ وهُمْ مَعَنَا فِيهِ حَبَسَهُمُ العُذْرُ. وقال مُوسَى حدّثنا حَمَّادٌ عنْ حُمَيْدٍ عنْ مُوسَى بنِ أنَسٍ عنْ أبِيهِ قال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم. قال أبو عَبْدِ اللّهِ الأوَّلُ أصَحُّ *

54-....... Bize Humeyd tahdîs etti ki, onlara da Enes tahdîs edip: Bizler Peygamber(S)'in beraberinde Tebûk gazvesinden döndük... demiştir. **H** ve yine bize Süleymân ibn Harb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hammâd -ki o İbnu Zeyd'dir- Humeyd'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir gazâda idi; şöyle buyurdu: *"Arkamızda Medîne'de bir takım erler cemâati vardır ki, biz bir dağ yolunda, dere içinde her yürüyüşümüzde, muhakkak o Medîne'dekiler de yürüyüş*(sevâbın)*de bizimle berâberdirler. Onları burada bulunmaktan özür men' etti"* [85].

Ve Mûsâ ibn İsmâîl dedi ki: Bize Hammâd, Humeyd'den; o da Mûsâ ibn Enes'ten; o da babası Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti: Peygamber (S) söyledi ki...

Ebû Abdillah el-Buhârî: Birinci sened daha sahîhtir, dedi [86].

٣٦ـ بابُ فَضْلِ الصَّوْمِ فِي سَبِيلِ اللّهِ

36- ALLAH YOLUNDA (CİHÂDDA İKEN) ORUÇ TUTMANIN FAZÎLETİ BÂBI

٥٥ـ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ نَصْرٍ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخْبرَنِى يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ وسُهَيْلُ بنُ أبِى صالِحٍ أنَّهُمَا سَمِعا النُّعْمَانَ

---

85 Başlıktaki sorunun cevâbı ve hükmü, hadîste bizzât Peygamber'in diliyle verilmiştir. Peygamber özür sâhiblerinin de gâzîler gibi sevâba nâil olacaklarını, Zuheyr rivâyetine göre Tebûk seferinde müjdelemiştir.

86 Buhârî burada hadîsin iki senedi arasında bir mukaayese yapıp, daha kuvvetli olanını göstermiştir.

بنَ أَبِى عَيَّاشٍ عنْ أَبِى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللّهُ عنه قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم يَقُولُ مَنْ صَامَ يَوْمًا فى سَبِيلِ اللّهِ بَعَّدَ اللّهُ وجْهَهُ عنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا *

55-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim; *"Her kim* (cihâd vazîfesinde iken) *Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah onun yüzünü* (yânî vücûdunu) *yetmiş yıl cehennem ateşinden uzaklaştırır"* buyuruyordu [87].

٣٧ـ بابُ فَضْلِ النَّفَقَةِ فِى سَبِيلِ اللّهِ

37- ALLAH YOLUNDA (CİHÂDDA) HARCAMA YAPMANIN FAZÎLETİ BÂBI

٥٦ـ حدّثنى سعْدُ بنُ حَفْصٍ قال حدّثنا شَيْبَانُ عنْ يَحْيى عنْ أَبِى سَلَمَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عنِ النَّبِىِّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم قال مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِى سَبِيلِ اللّهِ دَعَاهُ خَزَنَةُ الجَنَّةِ كلُّ خَزَنَةِ بابٍ أَىْ فُلُ هَلُمَّ قال أَبُو بَكْرٍ يا رسولَ اللّهِ ذاكَ الَّذِي لا تَوَى عَلَيْهِ فقَالَ النَّبِىُّ ﷺ إِنِّى لَأَرْجُو أَنْ تَكونَ مِنْهُمْ *

56-....... Ebû Seleme, Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah yolunda çift harcama yaparsa cennetin bekçileri; herbir kapının bekçileri onu: Ey Fule, buraya gel! diye çağırır".*

Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah! Bu her kapının bekçilerinin çağırmış olduğu kimseye (bir kapıdan girmesi, diğer kapıyı terketmesinden dolayı) bir be's yoktur, dedi.

Peygamber:

— *"Ben senin onlardan olmanı çok ümîd ediyorum"* buyurdu [88].

---

87 Bu hadîs ile 29. bâbdaki 44. Enes ibn Mâlik hadîsi arasında açık bir çatışma vardır. Bu çatışmayı şârihler şöyle gideriyorlar: Enes hadîsinde mücâhidin oruç yemesi, oruç mücâhidi cihâd etmekten zayıf düşürdüğü zamân evlâdır; oruç, mücâhidin bedenî kudret ve kaabiliyetine zarar vermezse, oruç tutması efdaldir; hem cihâd, hem oruç fazîletini cem' etmiş olur.

88 Çift sadaka diğer rivâyet tarîklerinde kendi malından iki sığır, iki koyun, iki

٥٧ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنَانٍ قال حدّثنا فُلَيْحٌ قال حدّثنا هِلاَلٌ عنْ عَطَاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قَامَ عَلَى المِنْبَرِ فقال إنَّمَا أخْشَي عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي ما يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَرَكَاتِ الأرْضِ ثُمَّ ذَكَرَ زَهْرَةَ الدُّنْيَا فَبَدأ بِاحْدَاهُمَا وثَنَّى بالأُخْرٰى فَقَامَ رَجُلٌ فقالَ يا رسولَ اللّهِ أوَ يَأتِي الخَيْرُ بالشَّرِّ فَسَكَتَ عنْهُ النبيُّ ﷺ قُلْنَا يُوحٰى إلَيْهِ وسَكَتَ النَّاسُ كأنَّ عَلَى رُؤُسِهِم الطَّيْرَ ثُمَّ إنَّهُ مَسَحَ عَنْ وجْهِهِ الرُّحَضَاءَ فَقَالَ أيْنَ السَّائِلُ آنِفًا أوَ خَيْرٌ هُوَ ثَلاثًا إنَّ الخَيْرَ لاَ يأتِي إلاَّ بالخَيْرِ وإنَّهُ كلَّمَا يُنْبِتُ الرَّبِيعُ ما يَقْتُلُ حَبَطًا أوْ يُلِمُّ إلاَّ آكِلَةَ الخُضَرِ كلَّمَا أكَلَتْ حَتَّى إذا امْتَلأتْ خاصِرَتاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسَ فَثَلَطَتْ وبالَتْ ثُمَّ رَتَعَتْ وإنَّ هَذَا المَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ ونِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ لِمَنْ أخَذَهُ بِحَقِّهِ فَجَعَلَهُ فِي سَبِيلِ اللّهِ واليَتَامى والمَساكِينِ ومَنْ لَمْ يأْخُذْهُ بِحَقِّهِ فَهْوَ كالآكِلِ الَّذِي لاَيَشْبَعُ ويكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ القِيَامَةِ *

57-........ Bize Hilâl, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) minber üzerinde ayağa kalktı da:

— *"Ben ancak benden sonra sizin üzerinize açılacak olan dünyâ bereketlerinden dolayı sizin için korku duyuyorum"* buyurdu.

Sonra dünyâ çiçeğini zikretti, akabinde bu bereketlerin biriyle söze başladı ve diğerini (yânî dünyâ çiçeğini) ikinci yaptı. Bunun üzerine sahâbîlerden bir zât ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır, şerr getirir mi? diye sordu.

Peygamber bu soruya cevâb vermekten (bir müddet) sükût etti. Biz, Rasûlullah'a vahiy indiriliyor dedik. İnsanlar sanki başları üzerinde kuşlar varmışçasına sükût ettiler. Sonra Rasûlullah dökmekte olduğu bol teri yüzünden sildi ve:

— *"Biraz önce suâl soran nerede? Mal* (hakîkaten) *hayır mıdır?"* (deyip, bunu üç defa tekrarladı ve devâmla) *"Hakîkî hayır ve ni'met, hayırdan başka birşey getirmez* (fakat, dünyâ malı hakîkî hayır değildir; şöyle ki)*: Muhakkak bahar, her bitirdikçe yiyeni öldürücü*

---

dirhem olarak açıkça belirtilmiştir. Rasûlullah'ın Ebû Bekr hakkındaki bu sözü, Ebû Bekr'in bütün yüksek fazîletlerle mütehallî ve bu amelî vazîfelere tamâmiyle bağlı olduğuna delâlet eder.

yâhud ölüme yaklaştırıcı şeyler de bitirir. Lâkin yeşil ot yiyen hayvan böyle değildir. O ölüm tehlikesinden korunmuştur. Bu hayvan o yeşil otu yedikçe nihâyet iki böğrünü doldurunca bahar güneşini karşılar, kolayca tersler ve işer. Sonra yine bol bol yer. İşte bu dünyâ malı da yeşil ot gibi çekicidir, tatlıdır. Bu dünyâ malını hakkıyle alan ve onu Allah yoluna, yetîmlere, fakîrlere tahsîs eden zengin müslümân ne hayırlı kişidir! Dünyâ malını haklılıkla almayan (harâm mal toplayan hırslı) *kişi de dâimâ yiyen, bir türlü doymayan obur gibidir. Kıyâmet gününde bu mal kendi sâhibinin cimriliğine bir şâhid olacaktır''*[89].

٣٨ــ باب فضل من جهز غازيا أو خلفه بخير

38- BİR GÂZÎYİ CİHÂZLAYIP SEFERE HAZIRLAYAN YÂHUD GÂZÎNİN GERİDEKİ İŞLERİNİ GÖRMEKTE ONA HAYIRLI HALEF OLAN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

٥٨ــ حدّثنا أبو معمر قال حدّثنا عبد الوارث قال حدّثنا الحسين قال حدّثني يحيى قال حدّثني أبو سلمة قال حدّثني بسر بن سعيد قال حدّثني زيد بن خالد رضى الله عنه أنّ رسول الله ﷺ قال من جهز غازيا في سبيل الله فقد غزا ومن خلف غازيا في سبيل الله بخير فقد غزا *

58-....... Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Her kim Allah yolunda cenk edecek bir askeri* (araç ve gereçlerini te'mîn ederek) *sefere hazırlarsa, o da gazâ etmiş*-(cesine sevâba nâil) *olur. Yine her kim Allah yolunda gazâ eden bir askerin* (gerideki işlerini görmekte) *hayırla yerini tutarsa, o da gazâ etmiş olur''*[90].

---

89 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Malı halâl yoldan kazanıp da onu Allah yoluna.. tahsîs eden''* sözündedir. Halâl yollardan kazanılan ve bir kısmı sadaka ve zekât olarak hayır yollarında harcanan servet övülmüş; haksızlıkla ve harâm yollarla toplanan dünyâ malı da şerr ve mefsedet sebebi olacağı haber verilip kötülenmiştir. Bu hadîs, küçük bir lâfız farkıyle Zekât Kitâbı; ''Yetîmlere sadaka bâbı''nda geçmişti. İnşâallah Rikaak Kitâbı'nda da gelecektir.

90 Bu hadîs ictimâî yardım, ictimâî bağlılık i'tibâriyle çok önemlidir. Rasûlullah zamânında askerlik teşkilâtı, halkın hâli vakti yerinde olanları askerî seferlere kendi atıyle, silâhıyle, yiyecek, içecek gibi bütün sefer ve cenk gerekleriyle katılmak esâsına göre kurulmuştu. Fakîr olanlar da Rasûlullah ile zengin sahâbîler tarafından cihâzlandırılırdı. Fakîr olup da hiçbir taraftan yardım görmeyenler, Mekke, Tebûk gibi uzak seferlere katılamayıp, Medîne'de kalırlar ve gâzîlerin

٥٩ـ حدّثنا مُوسَى بنُ اسْمَاعِيلَ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ إسْحَاقَ بنِ عَبْدِ اللّهِ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ بَيْتًا بالمَدِينَةِ غَيْرَ بَيْتِ أُمِّ سُلَيْمٍ إلاَّ عَلَى أزْوَاجِهِ فَقِيلَ لَهُ فقال إنِّى أرْحَمُهَا قُتِلَ أخُوهَا مَعِي *

59-....... Bize Hemmâm (ibnu Yahyâ), İshâk ibn Abdillah'tan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) kendi zevceleri yanına girmesi müstesnâ, Medîne'de devâmlı olarak Ümmü Suleym'in evinden başka hiçbir eve girmezdi. Peygamber'e bu devamlı girişin sebebi soruldu da, Peygamber: *"Ben Ümmü Suleym'e en acıyanım, çünkü onun erkek kardeşi* (Harâm ibnu Milhân, Maûne Kuyusu günü) *benim* (askerlerimin) *berâberinde öldürüldü"* buyurdu [91].

٣٩ـ بابُ التَّحَنُّطِ عِنْدَ القِتَالِ

39- MUHÂREBE SIRASINDA (ÖLÜLERE SÜRÜLEN) HANÛT KOKUSU SÜRÜNMEK BÂBI

٦٠ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ عبدِ الوَهَّابِ قال حدّثنا خَالِدُ بنُ الحَارِثِ قَالَ حدّثنا ابنُ عَوْنٍ عنْ مُوسَى بنِ أنَسٍ قال وذَكَرَ يَوْمَ اليَمَامَةِ قال أتَى أنَسٌ ثابتَ بنَ قَيْسٍ وقَدْ حَسَرَ عنْ فَخِذَيْهِ وهُوَ يَتَحَنَّطُ فقال ياعَمِّ ما يَحْبِسُكَ أنْ لاَ تَجِيءَ قال الآنَ يا ابنَ أخِي وجَعَلَ يَتَحَنَّطُ يَعْنِي مِنَ الحَنُوطِ ثُمَّ جَاءَ فَجَلَسَ فَذَكَرَ فِي الحَدِيثِ انْكِشَافًا مِنَ النَّاسِ فقال هَكَذَا عنْ وجُوهِنَا حَتَّى نُضَارِبَ

---

işlerine de âilelerine hayırlılık ve emniyetle bakarlardı. Zamânımızda bir taraftan devlet teşkîlâtıyle, bir taraftan hayır kurumlarıyle cebhe gerisinde görülen bu nevi' ictimâî hizmetler, o zamânlarda ferdler tarafından ihtiyârî olarak görülürdü. Bu cihetle cebhe gerisindeki gâzî işlerine ve âilelerine nâmûsluca yardım keyfiyetine Rasûlullah tarafından çok ehemmiyet verilmiş, bunlara da gazâ etmişçesine uhrevî mükâfât va'd edilmiştir.

91 Bundan önceki hadîste gâzînin yokluğunda, o cebhede düşmanla çarpışırken veyâ hudûdda vatânî görevini yerine getirirken âilesine yardım ve saygı gösterilmesi öğretilmişti. Bunda da şehîd âilesi ihmâl edilmeyip, şehîde hürmeten âilesine saygı gösterilmesi ve mümkün olursa devlet başkanı tarafından bile hâl hatır sorulması öğretilmektedir. Ümmü Suleym, Enes ibn Mâlik'in anasıdır. Bunun erkek kardeşi Harâm ibn Milhân Maûne Kuyusu fâciasında şehîd edilmiş idi. Rasûlullah ona hayırlı halef olmaya örnek vermiş oluyor.

الْقَوْمِ مَا هٰكَذَا كُنَّا نَفْعَلُ مَعَ رسولِ اللّٰهِ ﷺ بِئْسَ مَا عَوَّدْتُمْ أَقْرَانَكُمْ رَوَاهُ حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ *

60-....... Enes ibn Mâlik'in oğlu Mûsâ, Yemâme harbini zikrederken şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik, Yemâme harbi günü Sâbit ibn Kays'ın yanına gelmiş. Sâbit o sırada iki uyluğunu açmış, hanût denilen (ve ölüye sürülen) bir nevi' koku sürünüyor (ve şehîd olmaya hazırlanıyor) hâldeymiş. Enes, Sâbit'e:

— Ey amca! Seni harb saffına gelmemen için habseden nedir? dedi.

O da:

— Ey kardeşim oğlu, şimdi (geliyorum), dedi.

Bir taraftan da hanût kokusu sürünmeye başladı. (Kokudan sonra Sâbit iki kat beyaz elbise giyerek kefenlendi.) Sonra harb saffına gelip yer aldı.

- Enes, hadîsin burasında askerden bir kısmının cebheden açılıp bozulmasını anlatmıştır.- Sonra:

— Karşımızdan şöyle açılın (düşmanı görelim de), nihâyet düşmanla vuruşalım. Biz Rasûlullah (S) ile birlikte harbederken, öyle (panik yaparak) harbetmezdik. Siz akrânınıza kaçmayı ne fenâ âdet ettirmişsiniz, dedi.

Bu hadîsi Hammâd ibn Seleme, Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere de rivâyet etti [92].

٤٠ ـ بابُ فَضْلِ الطَّلِيعَةِ

40- HARBDE KEŞİF KARAKOLUNUN FAZÎLETİ BÂBI

92 Hadîsin başlığa uygunluğu "O hanût sürünüyordu" sözündedir.

Yemâme günü, Yemâme'de müslümânlarla yalancı Museylime'nin ordusu Benû Hanîfe kabîlesi arasındaki harbin cereyân ettiği târîhtir. Bu harb, Ebû Bekr'in halîfeliğinde, hicretin onikinci yılının rebîu'l-evvel ayında vukû bulmuştu. Bu harbde müslümânlardan, bir kısmı kurrâ olmak üzere, dörtyüzelli kadar şehîd düşmüştür. Bu şehîdlerden birisi de hadîste adı geçen Sâbit ibn Kays'tır. Sâbit, Ensâr'ın sancakdârı idi. Ordu kumandanı da Hâlid ibn Velîd idi. Bu harbde Museylime, Hamza'nın kaatili Vahşî tarafından öldürülmüş, Benû Hanîfe kabîlesi tenkîl edilmiştir.

Enes'in Sâbit'e amca diye seslenmesi, ikisi de Hazrec kabîlesinden olup Sâbit'in Enes'ten daha yaşlı olmasındandır. Sâbit'in yiğitlik ve kahramânlığı hakkında başka rivâyetler de vardır. Şehîd olduktan sonra birisine ru'yâda görünüp bâzı vasiyyetlerde bulunmuş, bunlar yerine getirilmiştir. Öldükten sonra vasiyyeti yerine getirilen Sâbit'ten başka hiçbir kimse bilinmiyor.

٦١ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جَابِرٍ رضى اللّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم منْ يَأْتِينِى بِخَبَرِ القَوْمِ يَوْمَ الأَحْزَابِ قال الزُّبَيْرُ أنا ثُمَّ قال مَنْ يأتِينِى بِخَبَرِ القَوْمِ قال الزُّبَيْرُ أنا فقال النبيُّ ﷺ إنَّ لِكُلِّ نَبِىٍّ حَوَارِيًّا وحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ *

61-....... Câbir (R) şöyle demiştir: Ahzâb günü Peygamber (S):

— *"Kurayza oğulları'nın haberini bana kim getirir?"* diye sordu.

Zubeyr:

— Ben (getiririm), dedi.

Sonra Peygamber bir kerre daha:

— *"Kurayza oğulları'na dâir bana kim haber getirir?"* diye sordu.

Yine Zubeyr:

— Ben, diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Her peygamberin* (sahâbîleri içinde) *hâlis ve seçkin bir adamı vardır. Benim seçkin adamım da Zubeyr'dir"* buyurdu [93].

٤١ــ بابٌ هَلْ يَبْعَثُ الطَّلِيعَةَ وحْدَهُ

41- BÂB: KUMANDAN HARBDE KEŞİF YAPACAK KİŞİYİ TEK BAŞINA DÜŞMANI KEŞİF VAZÎFESİNE GÖNDERİR Mİ?

٦٢ــ حدّثنا صَدَقَةُ قال أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ قال حدّثنا ابنُ المُنْكَدِرِ إنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بنَ عبدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهما قال نَدَبَ النبيُّ ﷺ النَّاسَ قَال صَدَقَةُ أظُنُّهُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَ فانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَ النَّاسَ فانْتَدَبَ

---

93 *et-Talîa,* sefîne vezninde, askerin karakoluna denir ki, düşmanın serîre ve mikdârına muttali' olmak için gönderilir; vâhid ve cem'i berâberdir... buna *ince karakol* ta'bîr olunur; hem düşman hâline ittılâ', hem arkasını muhâfaza eder... *(Kaamûs Ter.).* Bugünkü ta'bîr ile, harb esnâsında düşmanın hâl ve hareketini anlamak için gönderilen keşif kolu demektir.

Hendek Harbi esnâsında Kureyş ile birlikte birçok Arab kabîlelerinin İslâm aleyhinde harekete geçmeleri, bu arada Kurayza Yahûdîleri'nin de ahdi bozmaları üzerine vaziyet ciddîleşince, Peygamber bu tehlikeli keşif vazîfesi için gönüllü istemişti. Bu da'vete tekrâr tekrâr Zubeyr tâlib olup başarmış ve böylece havârîlik fazîletine nâil olmuştur.

الزُّبَيْرُ فقال النبى صلى اللّهُ عليه وسلَّم إنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا وإنَّ حَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ بْنُ العَوَّامِ *

62-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -râvî Sadaka ibnu'l-Fadl: Bunun Hendek günü olduğunu sanıyorum, demiştir- insanları (bir keşif vazîfesine) çağırdı da bu çağrıya ez-Zubeyr icâbet etti. Sonra Peygamber yine çağrı yaptı, yine Zubeyr icâbet etti. Sonra Peygamber insanları yine bu vazîfeye çağırdı; bu sefer de Zubeyr vazîfeye tâlib oldu. Bunun üzerine Peygamber: *"Muhakkak herbir peygamberin bir havârîsi* (seçkin hâlis adamı) *vardır. Şübhesiz benim havârim de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'dır"* buyurdu [94].

٤٢ــ بابُ سَفَرِ الاثْنَيْنِ

42- İKİ KİŞİNİN BERÂBERCE SEFERE ÇIKMASI BÂBI

٦٣ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال حدّثنا أبو شِهابٍ عنْ خالِدٍ الحَذَّاءِ عنْ أبِى قِلاَبَةَ عنْ مالِكِ بنِ الْحُوَيْرِثِ قال انْصَرَفْتُ مِنْ عِنْدِ النَّبِىِّ ﷺ فقال لَنَا أنا وصاحِبٌ لى أذِّنا وأقِيما ولْيَؤُمَّكما أكْبَرُكُما *

63-....... Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) şöyle demiştir: Ben, bir arkadaşımla Peygamber'in yanından ayrıldım. Peygamber (S) bize: *"Namâz vakitlerinde ezân okuyun ve ikaamet getirin; ikinizden büyük olanınız size imâmlık etsin"* buyurdu [95].

٤٣ــ بابٌ الخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيها الخَيْرُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ

43- BÂB: *"Atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür"*

٦٤ــ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ مَسلَمَةَ قال حدّثنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ الخَيْلُ فى نَوَاصِيها الخَيْرُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ *

94 Başlıktaki sorunun cevâbı müsbet olarak hadîsin içindedir.
95 Hadîs iki şahsın berâberce sefere çıkmasının cevâzına açıkça delâlet etmektedir.

64-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Atlar alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır bulunan hayvanlardır"* buyurdu.

٦٥ــ حدّثنا حَفصُ بنُ عُمَرَ قال حدثنا شُعْبَةُ عنْ حُصَيْنٍ وابنِ أبى السَّفَرِ عنِ الشَّعبىِّ عنْ عُرْوَةَ بنِ الجَعْدِ عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلّم قال الخَيْلُ مَعْقُودٌ فى نَوَاصِيها الخيْرُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ . قال سُلَيْمانُ عنْ شُعْبَةَ عنْ عُرْوَةَ بنِ أبى الجَعْدِ.تابَعَهُ مُسَدَّدٌ عنْ هُشَيْمٍ عنْ حُصَيْنٍ عنِ الشَّعِبىِّ عنْ عُرْوَةَ بنِ أبى الجَعْدِ *

65-....... eş-Şa'bî'den; o da Urve ibnu'l-Ca'd el-Bârıkî'den tahdîs etti ki, Peygamber(S): *"Harb atları, alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlenmiş hayvanlardır"* buyurmuştur.

Buhârî'nin üstâdı Süleymân ibn Harb, Şu'be'den; o da Urvetu'bnu Ebi'l-Ca'd'dan söylemiştir. Bu hadîsi Huşeym'den; o da Husayn'dan; o da eş-Şa'bî'den; o da Urve ibn Ebi'l-Ca'd'dan senediyle rivâyet etmekte Müsedded, Süleymân ibn Harb'e mutâbaat etmiştir.

٦٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيى بنُ سَعيدٍ عنْ شُعْبَةَ عنْ أبى التَّيَّاحِ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنهُ قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم البَرَكَةُ فى نَوَاصِى الخَيْلِ *

66-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Bereket, atların alınlarına dökülen saçlardadır"* buyurdu [96].

٤٤ــ بابٌ الجِهادُ ماضٍ مَعَ البَرِّ والفاجِرِ لِقَوْلِ النبىِّ ﷺ الخَيْلُ مَعْقُودٌ فى نَوَاصِيها الخَيْرُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ

44- BÂB: PEYGAMBER(S)'İN: *"Atların alınlarına sarkan saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlenmiştir"* SÖZÜNDEN DOLAYI CİHÂD, BERRİN (YÂNÎ ÂDİLİN) VE FÂCİRİN BERÂBERİNDE KIYÂMETE KADAR DEVÂM EDECEKTİR [97]

96 Buhârî, başlıktaki hükmü ifâde eden hadîsleri üç ayrı sahâbîden olmak üzere getirmiş, bu arada mutâbaatları da göstermiştir. Bu hadîsler, harb için eğitilip hazır tutulan atların değerinin kıyâmete kadar devâm edeceğini haber vermiş oluyor.

97 Buhârî başlıktaki bu hadîsi, başlığa delîl olmak için sevketmiştir. Kıyâmete ka-

٧٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ بنِ جَعْفَرٍ قال حدّثنا مَعْنُ بنُ عِيسَى قال حدّثنا أُبَيُّ بنُ عَبَّاسِ بنِ سَهْلٍ عنْ أَبِيهِ عنْ جَدِّهِ قال كانَ لِلنبيِّ ﷺ فى حائِطِنا فَرَسٌ يُقالُ لَهُ اللُّحَيْفُ. قال أبو عَبْدِ اللهِ وقال بعْضُهُمْ اللُّخَيْفُ *

70-....... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Hurma bahçemizde Peygamber(S)'e âid bir at bulunuyordu. Ona (noktasız hâ ile) Luhayfu denilirdi.

Ebû Abdillah el-Buhârî: Bâzı râvîler (noktalı hâ ile) Luhayfu şeklinde söyledi, dedi [103].

٧١ــ حدّثنى إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ أنَّهُ سَمِعَ يَحْيى بنَ آدَمَ قال حدّثنا أبو الأحْوَصِ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنْ مُعاذٍ رضي الله عنه قال كُنْتُ رِدْفَ النَّبيِّ ﷺ على حِمارٍ يُقالُ لَهُ عُفَيْرٌ فقال يا مُعاذُ هَلْ تَدْرِى حَقَّ اللهِ على عِبادِهِ وما حَقُّ العِبادِ عَلى اللهِ قُلْتُ اللهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ قال فإنَّ حَقَّ اللهِ عَلى العِبادِ أنْ يَعْبُدُوهُ ولاَ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وحَقَّ العِبادِ عَلَى اللهِ أنْ لاَ يُعَذِّبَ مَنْ لاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً فَقُلْتُ يارسولَ اللهِ أفَلاَ أُبَشِّرُ النَّاسَ قال لاَ تُبَشِّرْهُمْ فَيَتَّكِلُوا *

71-....... Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde Peygamber'in bindiği Ufeyr denilen bir eşek üstünde Peygamber'in terkisinde idim. Peygamber (S) bana:

— *"Yâ Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı ve kulların da Allah üzerindeki hakkı nedir bilir misin?"* diye sordu.

Ben de:

— Bunu Allah ile Rasûlü en bilendir, dedim.

Rasûlullah:

— *"Allah'ın kulları üzerinde sâbit olan hakkı, kulların Allah'a itâat ve kulluk etmeleri ve Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı da, kendisine hiçbir şeyi ortak kılmayan kişiye azâb etmemesidir* (yânî bu husûstaki lûtfudur)" buyurdu.

Bunun üzerine ben:

Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendisine âid olan el-Cerâde denilen bir ata bindi" sözündedir. el-Cerâde, o atın özel ismidir.

103 Bu hadîste de Peygamber'in el-Luhayfu isminde bir atı bulunduğunun bildirilmesinden başlığa uygunluğu açıkça bellidir.

— Yâ Rasûlallah! Bunu ben insanlara müjdelemeyeyim mi? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Hayır, bunu onlara müjdeleme! Sonra buna dayanıp güvenirler"* buyurdu [104].

٧٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال كانَ فَزَعٌ بالمَدِينَةِ فاسْتَعارَ النبيُّ ﷺ فَرَساً لَنا يُقالُ لَهُ مَنْدُوبٌ فقال مارَ أيْنا مِنْ فَزَعٍ وإنْ وجَدْناهُ لَبَحْراً *

72-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerre Medîne içinde bir düşman baskını korkusu yayılmıştı. Bunun üzerine Peygamber (S) bize (yânî Ebû Talha âilesine) âid olup Mendûb denilen bir atı iğreti aldı. (Ona binip Medîne'den ayrıldı, geri dönüp geldiğinde:)

— *"Korkulacak nevi'den birşey görmedik. Muhakkak sûrette bulduğumuz şey, Mendûb'un su gibi akmasıdır"* buyurdu [105]

٤٧ــ بابُ ما يُذْكَرُ مِنْ شُؤْمِ الفَرَسِ

47- ATIN UĞURSUZLUĞU NEV'İNDEN ZİKREDİLEN HADÎSLER BÂBI [106]

٧٣ــ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللهِ أنَّ عَبْدَ اللهِ بنَ عُمَرَ رضى الله عنهما قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقولُ إنَّما الشُّؤْمُ فى ثَلاثَةٍ فى الفَرَسِ والمَرْأةِ والدَّارِ *

73-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygam-

104 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ufeyr denilen bir eşek üzerinde Peygamber'in terkisinde idim" sözündedir. Çünkü eşek cins ismidir, ona, cinsin başka ferdlerinden ayrılması için Ufeyr ismi verilmiştir.

105 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bize âid Mendûb denilen bir atı iğreti aldı" sözündedir. O at, bu isimle başkasından ayrılmıştı. O, husûsî olarak bu isimle isimlendirilmiştir.

106 Yânî uğursuzluk nev'inden zikredilen hadîs, umûmu üzere midir yâhud bâzı ferdlere hass mıdır, yâhud bu hadîs zâhiri üzere midir, yâhud te'vîl edilmiş midir? Bunun tafsîli şöyledir:

— Yâ Rasûlallah! Bunu ben insanlara müjdelemeyeyim mi? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Hayır, bunu onlara müjdeleme! Sonra buna dayanıp güvenirler"* buyurdu [104].

٧٢ـــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال كانَ فَزَعٌ بالمَدِينَةِ فاسْتَعارَ النبيُّ ﷺ فَرَساً لَنا يُقالُ لَهُ مَنْدُوبٌ فقال مارَ أَيْنا مِنْ فَزَعٍ وإنْ وجَدْناهُ لَبَحْراً *

72-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerre Medîne içinde bir düşman baskını korkusu yayılmıştı. Bunun üzerine Peygamber (S) bize (yânî Ebû Talha âilesine) âid olup Mendûb denilen bir atı iğreti aldı. (Ona binip Medîne'den ayrıldı, geri dönüp geldiğinde:)

— *"Korkulacak nevi'den birşey görmedik. Muhakkak sûrette bulduğumuz şey, Mendûb'un su gibi akmasıdır"* buyurdu [105]

٤٧ــ بابُ ما يُذْكَرُ مِنْ شُؤْمِ الفَرَسِ

47- ATIN UĞURSUZLUĞU NEV'İNDEN ZİKREDİLEN HADÎSLER BÂBI [106]

٧٣ـــ حدّثنا أَبو اليَمانِ قال أَخْبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سالِمُ بنُ عبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بنَ عُمَرَ رضى الله عنهما قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقولُ إنَّما الشُّؤْمُ فى ثَلاثَةٍ فى الفَرَسِ والمَرْأَةِ والدَّارِ *

73-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygam-

---

104 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ufeyr denilen bir eşek üzerinde Peygamber'in terkisinde idim" sözündedir. Çünkü eşek cins ismidir, ona, cinsin başka ferdlerinden ayrılması için Ufeyr ismi verilmiştir.

105 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bize âid Mendûb denilen bir atı iğreti aldı" sözündedir. O at, bu isimle başkasından ayrılmıştı. O, husûsî olarak bu isimle isimlendirilmiştir.

106 Yânî uğursuzluk nev'inden zikredilen hadîs, umûmu üzere midir yâhud bâzı ferdlere hass mıdır, yâhud bu hadîs zâhiri üzere midir, yâhud te'vîl edilmiş midir? Bunun tafsîli şöyledir:

ber(S)'den işittim: *"Uğursuzluk* (telâkkîsi âdet olarak ancak) *ancak üç şeyde: atta, kadında, evde hâsıl olur"* buyuruyordu [107].

٧٤ـ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ أبى حازِمِ بنِ دِينارٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِىِّ رضى اللهُ عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال إنْ كانَ فِي شَىْءٍ فَفِي المَرْأةِ والفَرَسِ والمَسْكَنِ *

74-....... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R): *"Eğer herhangi birşeyde uğursuzluk olsaydı o, kadında, atta, meskende olurdu"* buyurmuştur [108].

٤٨ـ بابٌ الخَيْلُ لِثلاثَةٍ وقَوْلُهُ تعالى والخَيْلَ والبِغالَ والحَمِيرَ لِتَرْكَبُوها وزِينَةً

48- BÂB: ATLAR ÜÇ NEVÎ' İNSAN İÇİNDİR

---

107 *Şu'm* lâfzı uğursuzluk, hayırsızlık ma'nâsınadır; bunun zıddı *Yumm* yânî kutluluk, uğurluluktur. Arablar Câhiliyet devrinde kadında, atta, evde uğursuzluk bulunduğuna i'tikâad ederlerdi. Bunun için İbnu'l-Arabî: Bunlarda uğursuzluk iddiâsı Câhiliyet âdetine dayanır, yoksa hılkî bir uğursuzluk mevcûd değildir, demiştir. Hadîste bu üç şeyin husûsî olarak zikredilmesi, insanların bunlarla sıkı ve dâimî ilgili bulunmalarındandır. İnsanoğlu içinde oturacak bir evden, birlikte yaşayacak bir eşten, kullanacak bir hayvandan ihtiyâçsız olamaz. Bunlara pek yakından ve sıkı bir sûrette bağlıdır. İşte bu sebebden bu üç şey husûsî olarak zikredilmiştir, yoksa Câhiliyet'te uğursuz sayılan kılıç ve dil gibi başka şeyler de vardır.

O hâlde bu hadîsteki uğursuzluk telâkkîsi Câhiliyet âdetini hikâyeden ibâret olup, İslâm i'tikâadı değildir. Bu tevcîhin delîllerinden biri şudur:

Tahâvî'nin rivâyetine göre Âişe'nin huzûruna Benû Âmir'den iki kişi gelerek:

— Ey Mü'minlerin Anası! Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın *"Kadında, evde, atta uğursuzluk vardır"* dediğini haber veriyor; siz ne dersiniz? diye sormuşlar.

Bunu işitince Âişe son derece öfkelenerek:

— Kur'ân'ı Muhammed'e gönderen Allah'a yemîn ederim ki, kat'iyyen Rasûlullah böyle birşey söylememiştir. O, yalnız Câhiliyet ahâlîsinin kadında, evde, atta uğursuzluk i'tikaad ettiklerini bildirmiştir, demiştir.

Âişe'nin bu cevâbı, konumuz olan İbn Umer hadîsindeki Peygamber'in sözünün yalnız Câhiliyet âdetini ve telâkkîsini hikâyeden ibâret olduğunu bildirir.

İbnu Abdilberr, Tahâvî'nin rivâyet ettiği hadîsi getirmekle berâber, Âişe'nin bu uğursuzluk inancını el-Hadîd: 22. âyetini okuyarak da reddettiğini bildirmiştir. Yânî Levhi Mahfûz'da yazılı olan hâdiselerden kurtulmak mümkün değildir; bunlarda meskenin, şahsın hiçbir te'sîri yoktur.

108 Bu Sehl ibn Sa'd hadîsi, bundan önceki İbn Umer hadîsinin ma'nâsını en iyi ta'yîn etmektedir: Bu hadîsin birinci kısmı olan *"Eğer uğursuzluk olsaydı"* şart cümlesi, bu üç şeyde uğursuzluk olmadığını pek açık olarak ifâde etmektedir. Bunlarda uğursuzluk olmayınca, başka şeylerde de olmaz.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Hem onlara binmeniz için, hem zînet için atları, katırları, merkebleri yarattı..." (en-Nahl: 8).

٧٥ـ حدّثنا عبدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبى صالِحٍ السَّمَّانِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلّم قال الخَيْلُ لِثَلاثَةٍ لِرَجُلٍ أجْرٌ ولِرَجُلٍ سِتْرٌ وعَلَى رَجُلٍ وِزْرٌ فأمَّا الّذِى لَهُ أجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَها فِي سَبِيلِ اللهِ فأطالَ فى مَرْجٍ أوْ رَوْضَةٍ فما أصابَتْ فى طِيَلِها ذَلِكَ مِنَ المَرْجِ أو الرَّوْضَةِ كانَتْ لَهُ حَسَناتٍ ولَوْ أنَّها قَطَعَتْ طِيَلَها فاسْتَنَّتْ شَرَفاً أوْ شَرَفَيْنِ كانَتْ أرْوَاثُها وآثارُها حَسَناتٍ لَهُ ولَوْ أنَّها مَرَّتْ بِنَهَرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ ولَمْ يُرِدْ أنْ يَسْقِيَها كانَ ذَلِكَ حَسَناتٍ لَهُ ورَجُلٌ رَبَطَها فَخْراً ورِياءً ونِواءً لأهْلِ الاسْلاَمِ فَهِىَ وِزْرٌ على ذَلِكَ وسُئِلَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلّم عنِ الحُمُرِ فقال ماأُنْزِلَ عَلَيَّ فِيها إلاَّ هَذِهِ الآيَةُ الجَامِعَةُ الفاذَّةُ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ ومَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ *

75-....... Ebû Sâlih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Atlar üç nevi' insan için üç türlüdür: At ırkı bâzı adam için sevâbdır, bâzı adam için* (fakîrlik ve ihtiyâcına) *bir perdedir, bâzısına da boynunda bir vebâldir. At kendisi için ecir olan kimseye gelince, o, atını Allah yolunda* (cihâd için) *bağlamıştır ve atını da bol otlu geniş bir sâhada veyâ bir bahçede uzatmıştır. Bu bol otlu sâhadan yâhud bahçeden atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sâhibi için haseneler olmuştur. Atın ipi kopsa şahlanarak bir veyâ iki yükseklik veyâ bir iki şavt koşsa, yerde onun bıraktığı gübreleri ve izleri sâhibi için haseneler olur. Bir de hayvan bir nehre uğrayıp da ondan içerse -sâhibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sâhibi için haseneler olur... Bir kimse de atını övünmek için yâhud riyâ için ve İslâm ahâlîye düşmanlık için bağlarsa, bu hayvan da onun için bir vebâldir."*

Rasûlullah'a eşeklerden soruldu. Rasûlullah: *"Bunlar hakkında bana, her hükmü toplayıcı* (bir vecîze olan) *şu tek âyetten başka birşey indirilmedi:* ***İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyorsa onu görecek"*** (ez-Zilzâl: 7-8) [109].

---

109 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Atlar üç nevi' insan için üç türlüdür"* sözündedir.

٤٩– باب مَنْ ضَرَبَ دَابَّةَ غَيْرِهِ فى الغَزْوِ

49- GAZVEDE BAŞKASININ (YORULAN) HAYVANINA DÜRTÜP VURAN KİMSE BÂBI

٧٦– حدّثنا مُسْلِمٌ قال حدّثنا أبو عَقِيلٍ قال حدّثنا أبو المُتَوَكِّلِ النَّاجِىُّ قال أتَيْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللهِ الأنْصارِىَّ فَقُلْتُ لَهُ حدّثنى بِماسَمِعْتَ مِنْ رسولِ اللهِ ﷺ قال سافَرْتُ مَعَهُ فى بَعْضِ أسْفارِهِ قال أبو عَقِيلٍ لاَ أدْرِى غَزْوَةً أوْ عُمْرَةً فَلَمَّا أنْ أقْبَلْنا قال النبىُّ ﷺ مَنْ أحَبَّ أنْ يَتَعَجَّلَ إلي أهْلِهِ فَلْيُعَجِّلْ قال جابِرٌ فأقْبَلْنا وأنا عَلى جَمَلٍ لِى أرْمَكَ لَيْسَ فِيهِ شِيَةٌ والنَّاسُ خَلْفِى فَبَيْنا أنا كَذَلِكَ إذْ قامَ عَلَىَّ فقال لِى النبىُّ ﷺ يا جابِرُ اسْتَمْسِكْ فَضَرَبَهُ بِسَوْطِهِ ضَرْبَةً فَوَثَبَ البَعِيرُ مَكانَهُ فقال أتَبِيعُ الجَمَلَ قُلْتُ نَعَمْ فَلَمَّا قَدِمْنا المَدِينَةَ ودَخَلَ النبيُّ ﷺ المَسْجِدَ فى طَوَائِفِ أصْحابِهِ فَدَخَلْتُ إلَيْهِ وعَقَلْتُ الجَمَلَ فى ناحِيَةِ البَلاَطِ فَقُلْتُ لَهُ هَذَا جَمَلُكَ فَخَرَجَ فَجَعَلَ يُطِيفُ بالجَمَلِ ويَقولُ الجَمَلُ جَمَلُنا فَبَعَثَ النبىُّ ﷺ أوَاقٍ مِنْ ذَهَبٍ فَقالَ أعْطُوها جابِراً ثمَّ قال اسْتَوْفَيْتَ الثَّمَنَ قُلْتُ نَعَمْ قال الثَّمَنُ والجَمَلُ لَكَ *

76-....... Bize Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah el-Ensârî'ye geldim de ona: Rasûlullah'tan işittiklerini bize tahdîs et, dedim. Câbir şöyle dedi: Ben, seferlerinin birinde Rasûlullah'ın berâberinde yolculuk ettim. -Râvî Ebû Akîl: Ebu'l-Mütevekkil'in gazve mi yâhud umre mi dediğini bilmiyorum, demiştir.- Seferden döndüğümüz zamân Peygamber (S):

— *"Kim âilesine acele gitmek isterse yürüyüşünü çabuklaştırsın"* buyurdu.

Câbir dedi ki: Ben kül renkli devem üzerine binmiş olarak döndüm. Bu devede başka renk yoktu (yânî rengine başka renk karışmamıştı). İnsanlar benim arkamda idiler. İşte ben böyle herkesin önünde yol aldığım sırada devem yorgunluktan dolayı birden durdu. Bunun üzerine Peygamber bana:

— *"Ya Câbir! Deveni sıkı tut!"* buyurdu ve kamçısıyle ona bir

---

Başlıkta zikredilen âyet de atların yaratılış hikmetini ifâde etmektedir. Hadîs, Şirb Kitâbı'nda geçmişti. Burada ise hadîs başlığa delîl olmak üzere daha kısa bir metinle getirilmiştir.

kerre vurdu. Vurmasıyle berâber deve yerinden sıçrayıp hareket etti.

Müteâkiben Peygamber:

— *"Deveyi satar mısın?"* dedi.

Ben:

— Evet, dedim.

Nihâyet Medîne'ye geldiğimizde ve Peygamber de sahâbîlerinin grupları içinde Mescid'e girdiğinde ben de devemi Mescid'in kenarındaki taş döşemeliğe bağlayarak yanına girdim. Ve kendisine:

— İşte (benden satın aldığın) deven buradadır, dedim.

Peygamber Mescid'den çıktı ve:

— *"Bu deve bizim devemizdir"* diyerek, devenin etrafında dolaşmaya başladı.

Akabinde Peygamber birkaç ûkıyye altın yolladı da:

— *"Bunu Câbir'e verin"* buyurdu.

Bundan sonra Peygamber bana:

— *"Devenin bedelini tastamam aldın mı?"* dedi.

Ben:

— Evet aldım, dedim.

Peygamber (S):

— *"O bedel de, o deve de* (hibe olarak) *senindir"* buyurdu [110].

٥٠ـ بابُ الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ الصَّعْبَةِ والفُحُولَةِ مِنَ الخَيْلِ
وقال راشِدُ بنُ سَعْدٍ كانَ السّلَفُ يَسْتَحِبُّونَ الفُحُولَةَ لِأَنها أَجْرَى وأَجْسَرُ

50- ÇETİN HAYVAN ÜZERİNE VE ERKEK AT ÜZERİNE BİNMEK BÂBI

Râşid ibnu Sa'd: Daha çok akıcı ve daha cesûr olduğu için, selef, erkek hayvana binmeyi severlerdi, demiştir [111].

٧٧ـ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ قال أخبرنا عَبْدُ اللهِ قال أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللهُ عنه قال كانَ بالمَدِينَةِ فَزَعٌ

---

110 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ona kamçısı ile bir vuruş vurdu" sözündedir. Vurucu, Rasûlullah'tır; vurulan da başkasının hayvanıdır ki, o da Câbir'in devesidir. Rasûlullah, Câbir'e yardım etmek ve ona şefkat için hayvanına vurmuş idi.

111 Râşid ibn Sa'd 113'te ve sahîh olan 118 hicrî yılında vefât etmiş bir tâbiî âlimidir. Buhârî'de bu tek haberinden başka haberi yoktur.

فاستعارَ النبيّ ﷺ فَرساً لأبى طَلْحَةَ يُقالُ لَهُ مَنْدُوبٌ فَرَكِبَهُ وقال مارأينا مِنْ فَزَعٍ وإنْ وجَدْناهُ لَبَحْراً *

77-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Medîne'de bir düşman baskını korkusu olmuştu. Bunun üzerine Peygamber (S) Ebû Talha'ya âid olup kendisine Mendûb denilen bir atı iğreti aldı ve ona bindi. Peygamber dönüp geldiği zamân: *"Korkulacak nevi'den hiçbirşey görmedik. Biz ancak bu atı muhakkak bir deryâ bulduk"* buyurdu [112].

٥١ — بابُ سِهامِ الفَرَسِ

51- ATIN (GANÎMETTEN ALACAĞI) PAYLARI BÂBI

٧٨ — حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ عنْ أبى أُسامَةَ عنْ عُبَيْدِ اللهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ جَعَلَ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ ولِصَاحِبِهِ سَهْماً. وقال مالِكٌ يُسْهَمُ لِلْخَيْلِ والبَرَاذِينِ مِنْها لِقَوْلِهِ تعالى والخَيْلَ والبِغالَ والحَمِيرَ لِتَرْكَبُوها. ولا يُسْهَمُ لأَكْثَرَ مِنْ فَرَسٍ *

78-....... Nâfi', İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) -ganîmet malından- at için iki pay; sâhibi için de bir pay ta'yîn etmiştir [113].

İmâm Mâlik şöyle demiştir: Yüce Allah'ın: ***"Hem onlara binmeniz için, hem zînet için de atları, katırları, eşekleri yarattı..."*** (en-Nahl: 8) kavlinden dolayı, atlara ve ağır yük hayvanlarına ganîmet malından pay verilir; fakat ağır yük hayvanlarına atlardan daha çok pay verilmez [114].

---

112 Hadîsin başlığa uygunluğu "Mendûb denilen bir atı iğreti alıp ona bindi" sözündedir. Bu hadîs, daha evvel de geçmişti.

113 Hadîs, Peygamber'in süvârîye üç pay, piyâdeye bir pay verdiğini bildirdiği için, başlığa uygunluğu meydandadır.

114 Bâzı nushalarda Mâlik'in bu sözü hadîsin baş tarafına konulmuştur. İbn Battâl dedi ki: Âyetle hüccet getirmenin vechi şudur: Allah atlara binme ni'metini hatırlattı, Rasûlullah da atlara pay verdi; at ismi de hem ağır yük hayvanına, hem de hecîne yânî âdî beygire vâkı' olur. Bu ve benzeri hadîslerden dolayı Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, Ebû Yûsuf, Muhammed ve âlimler cumhûru, süvârî için üç, piyâde için bir pay esâsını kabûl etmişlerdir.

٥٢ــ بابُ منْ قادَ دَابَّةَ غَيْرِهِ فِى الحَرْبِ

52- HARB İÇİNDE BAŞKASININ BİNEK HAYVANINI ÖNÜNDEN ÇEKEN KİMSE BÂBI

٧٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا سَهْلُ بنُ يُوسُفَ عنْ شُعْبَةَ عنْ أبى إسْحاقَ قال رجُلٌ لِلْبَراءِ بن عازبٍ رضى اللهُ عنهما أفَرَرْتمْ عنْ رسولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ قال لٰكِنَّ رسولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَفِرَّ إنَّ هَوازِنَ كانُوا قَوْماً رُماةً وإنَّا لمَّا لقِيناهُمْ حَملْنا عَلَيْهِمْ فانْهَزَمُوا فأقْبَلَ المُسْلِمُونَ عَلَى الغَنائِمِ واسْتَقْبَلُونا بالسِّهامِ فأمَّا رسولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلّم فَلَمْ يَفِرَّ فَلَقدْ رأيْتُهُ وإنَّهُ لعَلَى بَغْلَتِهِ البَيْضاءِ وإنَّ أبا سُفْيانَ آخِذٌ بِلِجامِها والنبيُّ ﷺ يَقُولُ أنا النبيُّ لاَ كَذِبْ أنا ابنُ عبْدِ المُطَّلِبْ *

79-....... Şu'be, Ebû İshâk'tan şöyle tahdîs etti: Bir kimse el-Berâ ibn Âzib(R)'e hitâben:

— Sizler Huneyn günü Rasûlullah'ın yanından kaçtınız mı? dedi.

O da:

— (Evet, biz kaçtık) lâkin Râsulullah (S) kaçmadı. Hevâzin halkı iyi ok atan bir kabîle idiler. Biz onlarla karşılaşınca, onların üzerine atıldık. Onlar hemen bozuldular. Bunun üzerine müslümânlar ganîmetler üzerine yöneldiler. Hevâzin kabîlesi ise (bundan faydalanarak) bizi oklarla karşıladılar. (Biz kaçtık) fakat Rasûlullah kaçmadı. Yemîn olsun O'nu pek iyi gördüm ki, O beyaz katırının üzerinde (korkusuz duruyordu), Ebû Sufyân da katırın gemini tutuyordu. Bu sırada Peygamber: *"Ene'n-nebiyyu lâ kezib, ene İbnu Abdilmuttalib* (= Ben Peygamber'im yalan yok, ben Abdulmuttalib oğluyum)" diyordu [115].

Ebû Hanîfe ise diğer hadîslere dayanarak biri atına, öbürü kendisine âid olmak üzere süvârî mücâhid iki pay alır demiştir.

115 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Sufyân Peygamber'in bindiği katırın gemini tutuyordu" sözündedir.

Huneyn, Mekke ile Tâif arasında bir vâdînin adıdır. Mekke'den üç gecelik mesâfede ve Tâif yakınındadır. Huneyn Harbi, hicretin sekizinci yılı Şevvâl'inin beşinci günü vukû buldu. Bu sekizinci yıl Ramazân'ının yirmisinde Mekke fetholundu. Bu büyük zaferden ve İslâm hâkimiyetinin Kureyş ve dolayısiyle bütün Arablar üzerinde kurulmasından endîşe eden Hevâzin ile müttefiki olan Sakîf kabîleleri harekete geçmiş, Arab'ın en cenkçi ve kalabalık olan bu kabîleleri bütün âileleri ve mallarıyle Huneyn vâdîsinde mevki' almışlardı. Peygam-

٥٣ـ باب الرِّكاب والغَرْزِ لِلدَّابَّةِ

53- BİNEK HAYVANI İÇİN EYERDE OLAN DEMİRDEN YÂHUD AĞAÇTAN ÜZENGİ İLE SEMER VE PALANA TAKILAN İP VEYÂ KAYIŞ ÜZENGİ BÂBI

٨٠ـ حدّثنى عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ عنْ أبى أُسامَةَ عنْ عُبَيْدِ الله عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما عنِ النبىِّ ﷺ أنّهُ كانَ إذَا أدْخَلَ رِجْلَهُ فى الغَرْزِ واسْتَوَتْ بِهِ ناقَتُهُ قائِمَةً أهَلَّ مِنْ عِنْدِ مَسْجِدِ ذِى الحُلَيْفَةِ *

80-....... Nâfi', İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) ayağını garz denilen üzengiye girdirdiği ve binek devesi ayakta olduğu hâlde üzerinde onu dümdüz doğrulttuğu zamân Zu'l-Huleyfe Mescidi'nin yanından i'tibâren umre yâhud hacc niyetiyle telbiye ederdi [116].

٥٤ـ باب رُكُوبِ الفَرَسِ العُرْيِ

54- ÇIPLAK ATA BİNMEK BÂBI

٨١ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَوْنٍ قال حدّثنا حَمَّادٌ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ رضى الله عنهُ قال اسْتَقْبَلَهُمُ النبىُّ ﷺ عَلَى فَرَسٍ عُرْيٍ ماعَلَيْهِ سَرْجٌ فى عُنُقِهِ سَيْفٌ *

81-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sahâbîleri, üstünde eyer bulunmayan çıplak bir at üzerine binmiş olarak, kılıcı da boynunda asılı olduğu hâlde karşıladı [117].

---

ber bunu haber alınca Mekke Fethinde bulunan onbin kişilik aslî kuvveti ve Mekkeliler'den katılan kuvvetle bunların üzerine yürüdü. Hadîste bildirilen kısa bir bozgundan sonra Peygamber'in cesûr tutumu ve mükemmel idâresi ile netîcede zafer kazanıldı.

116 *er-Rikâb,* üzengiye denir ki, at eyerinde olur, nitekim palana takılan ip ve kayış üzengiye *el-Ğarz* denir *(Kaamûs Ter.).*

Hadîsle başlık arasındaki uygunluk *el-Ğarz* isminde açıktır. *er-Rikâb* da *el-Ğarz* ma'nâsınadır; bunun için Buhârî onu da başlığa katmıştır yâhud da bu iki ismin eşdeğerli olduğuna işâret etmiştir.

117 Hadîsin başlığa uygunluğu apaçık bellidir.

Bu hadîste Medîneliler'in bir gece korku hissettiklerinde Peygamber'in Ebû Talha'ya âid bir atı iğreti alıp binerek çabucak sesin geldiği tarafa doğru sürdüğü ve herkesten öne geçip durumu ve korku sebebi birşey bulunmadığını anlayıp geri döndüğü ve dönüşte sahâbîleri karşılayışı anlatılmıştır. Bu hadîste Peygamber'in alçak gönüllülüğü ile mükemmel biniciliği görülmektedir.

٥٥ـ باب الفَرَسِ القَطُوفِ
55- DAR ADIMLI, YAVAŞ YÜRÜYÜŞLÜ AT BÂBI

٨٢ـ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى بنُ حَمَّادٍ قال حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ قال حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللهُ عنه أنَّ أهْلَ المَدِينَةِ فَزِعُوا مَرَّةً فَرَكِبَ النبىُّ ﷺ فَرساً لِأبى طَلْحَةَ كانَ يَقْطِفُ أوْ كانَ فِيهِ قِطافٌ فَلَمَّا رجَعَ قال وجَدْنا فَرَسَكُمْ هَذَا بَحْراً فكانَ بَعْدَ ذَلِكَ لاَ يُجارَى *

82-....... Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Medîne ahâlîsi bir defasında (geceleyin bir düşman baskınından) korktular. Bunun üzerine Peygamber (S) Ebû Talha'ya âid olan yavaş yürüyen yâhud kendisinde bir yavaşlık bulunan bir ata binip düşman yönüne sürdü. (Keşif yaptıktan sonra) dönüp geldiğinde: *"Bu atınızı bir deryâ bulduk"* buyurdu. Bu hâdiseden sonra bu atla yürüme ve seğirtme yarışı yapılmaz oldu [118].

٥٦ـ باب السَّبْقِ بَيْنَ الخَيْلِ
56- ATLAR ARASINDA ÖNE GEÇME YARIŞI YAPMAK BÂBI

٨٣ـ حدّثنا قَبِيصَةُ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عُبَيْدِ اللهِ عنْ نافِعٍ عنْ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال أجْرَى النَّبيُّ ﷺ ماضُمِّرَ مِنَ الخَيْلِ مِنَ الحَفْياءِ إلى ثَنِيَّةِ الوَداعِ وأجْرَى مالَمْ يُضَمَّرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إلى مَسْجِدِ بَنى زُرَيْقٍ قال ابنُ عُمَرَ وكُنْتُ فِيمَنْ أجْرَى * قال عَبْدُ اللهِ حدّثنا سُفْيانُ قال حدّثنى عُبَيْدُ اللهِ قال سُفْيانُ بَيْنَ الحَفْياءِ إلى ثَنِيَّةِ الوَدَاعِ خَمْسَةُ أمْيالٍ أوْ سِتَّةٌ وبَيْنَ ثَنِيَّةِ إلى مَسْجِدِ بَني زُرَيْقٍ مِيلٌ *

83-....... Bize Sufyân (es-Sevrî), Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) idmâna çe-

118 Yânî Rasûlullah'ın bereketi sebebiyle bundan sonra hiçbir at bu atla koşmaya tâkat yetiremedi. Bunda Peygamber'in bir mûcizesi vardır. Hadîsin başlığa uygunluğu "Yavaş yürüyen yâhud kendisinde bir yavaşlık bulunan bir ata bindi" sözündedir.

kilmiş ve zayıflatılmış atları el-Hafyâ'dan başlayıp Seniyyetu'l-Vedâ'ya kadar koşturtup yarıştırdı. Diğer defa da yıpratılmamış atları es-Seniyye'den tâ Benû Zurayk Mescidi'ne kadar koşturtup yarıştırdı.

Abdullah ibnu Umer: Ben de koşturup yarış edenler içinde idim, demiştir [119].

Râvî Abdullah ibnu'l-Velîd şöyle dedi: Bize Sufyân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ubeydullah tahdîs etti. Sufyân: el-Hafyâ'dan Seniyyetu'l-Vedâ'ya kadar beş mil yâhud altı mil; Seniyye ile Benû Zurayk Mescidi arası bir mildir, dedi [120].

٥٧ـ بابُ إضْمارِ الخَيْلِ لِلسَّبَقِ

57- YARIŞ İÇİN ATLARIN İDMÂNA ÇEKİLİP ZAYIFLATILMASI BÂBI

٨٤ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللهِ رضى اللهُ عنه أنَّ النبىَّ ﷺ سابَقَ بَيْنَ الخَيْلِ التى لَمْ تُضَمَّرْ وكانَ أمَدُها مِنَ الثَّنِيَّةِ إلى مَسْجِدِ بَنى زُرَيْقٍ وأنَّ عبْدَ اللهِ بنَ عُمَرَ كانَ سابَقَ بِها. قال أبو عبدِ اللهِ أمَداً غايَةً فَطالَ عَلَيْهِمُ الأمَدُ ٭

84-....... Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) idmâna çekilmemiş atlar arasında yarış tertîb etti. Bu yarışın gâyesi es-Seniyye'den Benû Zurayk Mescidi'ne kadar idi. Abdullah ibn Umer de bu idmânlatılmamış atlar yarışında yarışmış idi.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Emeden", gâye demektir.Kur'ân'dan şâhidi "*Fe-tâle aleyhimu'l-emedu* (= Üzerlerinden uzun zamân geçmiş)" (el-Hadîd: 16) âyetidir [121].

٥٨ـ بابُ غايَةِ السَّبَقِ لِلْخَيْلِ المُضَمَّرَةِ

---

119 Hadîsin başlığa uygunluğu "İki yerde atları koşturttu" sözündedir. Çünkü koşturtmakta, yarışma ma'nâsı vardır.

120 Buhârî bu ikinci senedle, an'ane ile olan birinci senedin hilâfına Sufyân es-Sevrî'nin kendi şeyhinden tahdîsini açıkça beyân etmek istemiştir.

Seniyyetu'l-Vedâ, Medîne'nin yanıbaşında bir boğazdır ki, yolcular oraya kadar geçirildiği için bu adı vermişlerdir. el-Hafyâ yâhud yâ'nın öne geçmesiyle el-Hayfâ, beş, altı, bir kavle göre yedi mil ötede bir yerdir. Benû Zurayk Mescidi, Hazrecliler'den Zurayk ibnu Âmir yurdundaki mescidin ismidir ki, hadîsin sevkinden daha yakın olduğu anlaşılıyor.

121 Hadîs, yarış için atların idmâna çekilip arıklaştırılmalarının meşrûluğuna delîldir.

58- İDMÂNA ÇEKİLİP ZAYIFLATILMIŞ ATLAR İÇİN YARIŞ UZAKLIĞININ SONU BÂBI

٨٥ ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُعاوِيَةُ قال حدّثنا أبو إسْحاقَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ عن ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال سابَقَ رسولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ الخَيْلِ الّتِى قَدْ أُضْمِرَتْ فأَرْسَلَها مِنَ الحَفْياءِ وكانَ أمَدُها ثَنِيَّةَ الوَداعِ فقُلْتُ لِمُوسَى فَكَمْ كانَ بَيْنَ ذَلِكَ قال سِتَّةُ أمْيالٍ أوْ سَبْعَةٌ وسابَقَ بَيْنَ الخَيْلِ الّتى لَمْ تُضَمَّرْ فأَرْسَلَها مِنْ ثَنِيَّةِ الوَدَاعِ وكانَ أمَدُها مَسْجِدَ بَنى زُرَيْقٍ قُلْتُ فَكَمْ بَيْنَ ذَلِكَ قال مِيلٌ أوْ نَحْوُهُ وكانَ ابنُ عُمَرَ مِمَّنْ سابَقَ فِيها *

85-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yıprandırılmış (yânî idmâna çekilip zayıflatılmış) atlar arasında yarış tertîb etti de bu atları el-Hafyâ'dan salıverdi. Bu koşu yarışının hedefi Seniyyetu'l-Vedâ idi. (Ebû İshâk dedi ki:) Ben Mûsâ'ya: Bu mesâfenin arası ne kadar uzaklıkta idi? diye sordum. Altı yâhud da yedi mildir, dedi.

Yine Peygamber, idmâna çekilmemiş atlar arasında yarış tertîb etti de bunları Seniyyetu'l-Vedâ'dan salıverdi. Bu yarışın sonu Benû Zurayk Mescidi idi. (Ebû İshâk dedi ki:) Ben Mûsâ ibn Ukbe'ye: Bu mesâfenin arası ne kadar idi? dedim. Bir mil yâhud buna yakındır, dedi. Abdullah ibn Umer de bunlar içinde yarışan kimselerden idi [122].

٥٩ ــ بابُ ناقَةِ النبيِّ ﷺ. قال ابنُ عُمَرَ أرْدَفَ النبيُّ ﷺ أُسامَةَ عَلَى القَصْوَاءِ. وقال المِسْوَرُ قال النبيُّ ﷺ ماخَلأَتِ القَصْوَاءُ

59- PEYGAMBER'İN DİŞİ BİNEK DEVESİ BÂBI

---

122 Müellif Buhârî bu hadîsi buradaki üç bâb içinde üç ayrı yoldan zikretti. Birincisinde atlar arasında yarış tertîb etmenin meşrûluğuna; bunun boş bir iş olmayıp, harblerde maksadları elde etmeye ulaştırıcı ve ihtiyâç sırasında faydalanılacak makbûl bir idmân olduğuna işâret etti.

İkincisiyle de sünnet olanın, atların idmân edilmesinin öne geçirilmesi olduğuna; idmân yokluğunda ise yine yarıştan çekinilmeyeceğine işâret etti.

Üçüncüsü ile de yarışın gâyesine ve koşunun başlangıç ve bitiş yerlerini bildirmenin ve yarışçılar arasında müsâvîlik olmasının şart kılınacağına işâret etti... (Kastallânî).

İbn Umer: Peygamber (S) Kasvâ isimli devesi üzerinde Usâme ibn Zeyd'i arka tarafına bindirdi, demiştir. el-Mısver ibn Mahrame de: Peygamber: *"Kasvâ hırçınlık etmedi, çöküp kalmadı"* buyurdu demiştir [123].

٨٦ـ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُعاوِيَةُ قال حدّثنا أبو إسْحاقَ عنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ أنساً رضى الله عنه يَقولُ كانَتْ ناقةُ النبىِّ ﷺ يقالُ لَها العَضْباءُ *

86-....... Humeyd et-Tavîl dedi ki: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber'in dişi binek devesine el-Adbâ denilir idi [124].

٨٧ـ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا زُهَيْرٌ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنسٍ رضى الله عنه قال كانَ للنبىِّ ﷺ ناقَةٌ تُسَمَّى العَضْباءَ لاَ تُسْبَقُ قال حُمَيْدٌ أوْ لاَ تَكاد تُسْبَقُ فَجاءَ أعْرابِيٌّ عَلى قَعُودٍ فَسَبَقَها فَشَقَّ ذَلِكَ عَلى المُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ فقال حَق عَلَى اللهِ أنْ لاَ يَرْتَفِعَ شَىءٌ مِنَ الدُّنْيا إلاَّ وَضَعَهُ طَوَّلَهُ مُوسَى عنْ حَمَّادٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنسٍ عنِ النبيِّ ﷺ *

87-....... Bize Zuheyr, Humeyd'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'nin el-Adbâ ismi verilen bir dişi binek devesi vardı ki, (koşuda, seferde) önüne geçilmezdi.

Geçen sened ile Humeyd şöyle dedi: Yâhud hemen hemen önüne geçilmezdi. Bir ara yük devesi üzerinde bir bedevî geldi. (Yapılan koşuda) bu yük devesi el-Adbâ'yı geçti. Ve bu geçiş müslümânlara ağır geldi. Peygamber bu ağır gelişi anladı da: *"Dünyâdan yükselen herbir şeyi muhakkak aşağıya koyması Allah üzerinde bir haktır"* buyurdu [125].

---

123 Buhârî bu başlık içindeki İbn Umer hadîsini Hacc Kitâbı'nda, el-Mısver hadîsini de Şartlar Kitâbı'nda; "Cihâd hakkında şart bâbı"nda senedleriyle tam olarak rivâyet etmiştir.

124 Hadîsle başlık arasındaki uygunluk, nâka zikrinin el-Adbâ'yı ve diğerlerini şâmil olması yönündendir.

125 Yânî Allah'ın bir âdeti, bir nizâmı vardır ki, ona göre dünyâdan yükselen herbir şeyi Allah muhakkak sonunda aşağıya indirir. Varlıklar yaratılır, gelişir, yükselir, duraklar, geriler ve çöker; bu ilâhî bir nizâmdır, bir kaanûndur. Peygamber sahâbîlerine bu kaanûnu hatırlatıp Adbâ'nın geçilmesinden doğan üzüntülerinin gereksizliğini belirtmiştir.

Bu hadîsi Mûsâ ibn İsmâîl, Hammâd ibn Seleme'den; o da Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere uzun bir metinle rivâyet etmiştir [126].

٦٠ـ باب الْغَزْوِ عَلَى الْحَمِيرِ باب بَغْلَةِ النَّبِيِّ ﷺ الْبَيْضاءِ قَالَهُ أَنَسٌ. وقال أبو حُمَيْدٍ أَهْدَى مَلِكُ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ بَغْلَةً بَيْضاءَ

60- EŞEKLER ÜSTÜNDE GAZVE BÂBI [127]
PEYGAMBER(S)'İN BEYAZ KATIRI BÂBI

Bu beyaz katır hadîsini Enes söyledi [128].
Ve Ebû Humeyd de: Eyle Meliki Yuhannâ ibn Rûbe, Peygamber'e beyaz bir katır hediye verdi, demiştir [129].

٨٨ـ حدّثنا عمْرو بنُ عَلِيٍّ قال حدّثنا يَحْيَى قال حدّثنا سُفْيانُ قال حدّثني أبو إِسْحاقَ قال سَمِعْتُ عَمْرو بنَ الحَارِثِ قال ماتَرَكَ النبيُّ ﷺ إلاَّ بَغْلَتَهُ البَيْضاءَ وسِلاَحَهُ وأَرْضاً تَرَكَها صَدَقَةً

88-....... Bize Sufyân (es-Sevrî) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben (mü'minlerin anası Cuveyriye'nin kardeşi) Amr ibnu'l-Hâris el-Mustalakî'den işittim; o: Peygamber (S) beyaz katırı, silâhı ve bir de sadaka yaptığı arâzîsinden başka birşey bırakmadı, dedi [130].

---

126 Bu sonuncu senedle gelen hadîsi Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. Başlıktaki İbn Umer ve el-Misver hadîslerinde el-Kasvâ; onu ta'kîb eden Enes ibn Mâlik hadîslerinde el-Adbâ isimleri gelmiştir. Bu isimlerin aynı nâkanın isimleri olduğu daha doğrusu, aynı binek devesinin sıfatları olduğu anlaşılır.

127 el-Müstemlî nushasında böyle hadîs zikredilmeksizin, yalnız başlık hâlinde gelmiştir. Hâlbuki buna "Ben Ufeyr denilen bir eşek üstünde Peygamber'in redifi idim" şeklinde geçen Muâz hadîsi uygun olurdu. Müellifin âdeti üzere o hadîsi başka bir tarîkten yazmak için bu başlığı beyaza çekmiş, fakat ölüm onu bundan önce almış olması muhtemeldir. en-Nesefî de bu başlığa ondan sonra gelen başlığı ilâve edip "Eşek üstünde gazve ve Peygamber'in beyaz katırı" şeklinde yazmıştır.

128 Enes bunu Huneyn kıssası hakkındaki uzun hadîsinde söylemiştir.

129 Ebû Humeyd (R) bunu Zekât Kitâbı'nın sonlarında geçen Tebûk gazvesi hakkındaki uzun hadîsinde söylemiştir.

130 Bu Peygamber'in bıraktığı katır, Duldul ismindeki katırdır. Hadîslerin başlığa uygunlukları apaçık bellidir.

٨٩ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ سُفْيانَ قال حدّثنى أبو إسحاقَ عنِ الْبَراءِ رضى اللهُ عنه قال لَهُ رجُلٌ ياأبا عُمارَةَ ولَّيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ قال لاَ واللهِ ماوَلّى النبىُّ ﷺ ولَكِنْ ولَّى سَرَعانُ النّاسِ فَلَقِيَهُمْ هَوَازِنُ بالنَّبْلِ والنبىُّ ﷺ عَلى بَغْلَتِهِ البَيْضاءِ وأبو سفْيانَ بنُ الحَارِثِ آخِذٌ بِلِجامِها والنبى ﷺ يَقُولُ أنا النبيُّ لاَ كَذِبْ أنا ابنُ عَبْدِ المُطَّلِبْ *

89-....... Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Ebû İshâk, el-Berâ-(R)'dan tahdîs etti. Bir adam el-Berâ'ya:

— Yâ Ebâ Umârete, Huneyn gününde arkanıza dönüp kaçtınız mı? dedi.

O:

— Hayır vallâhî, Peygamber (S) arkasına dönmedi. Lâkin insanların çabuk davranıp acele edenleri arkalarını döndürüp kaçtılar. Şöyle ki, Hevâzin okçuları onları ok yağmuru ile karşıladılar. Peygamber (S) beyaz katırı üzerinde, Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris de o katırın gemini tutmuştu. Bu sırada Peygamber: *"Ben peygamberim yalan yok; ben Abdulmuttalib oğluyum"* diyordu.

٦١ـ بابُ جِهادِ النِّساءِ

61- KADINLARIN CİHÂDI BÂBI

٩٠ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ قال أخبرنا سُفْيانُ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ إسْحاقَ عنْ عائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عنْ عائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ رضي الله عنها قالتِ اسْتَأْذَنْتُ النبيَّ ﷺ فى الجهادِ فقال جِهادُ كُنَّ الحَجُّ. وقال عَبْدُ اللهِ بنُ الوَلِيدِ قال حدّثنا سُفْيانَ عنْ مُعاوِيَةَ بِهَذَا *

90-....... Mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den cihâda gitmek için izin istedim de, O: *"Siz kadınların cihâdı haccdır"* buyurdu.

Ve Abdullah ibnu'l-Velîd dedi ki: Bize Sufyân es-Sevrî, Muâviye ibn İshâk'tan bu hadîsi tahdîs etti [131].

---

131 İbn Battâl şöyle dedi: Kadınlara cihâd vâcib olmaz. Çünkü onlar düşmanla harb yapmanın ehli değildirler. Onlardan istenen sütrelenme ve erkeklerden yan çiz-

٩١ـ حدّثنا قَبيصَةُ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ مُعاوِيَةَ بِهَذَا وعنْ حَبيبِ ابنِ أبى عَمْرَةَ عنْ عائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عنْ عائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ عنِ النبىِّ ﷺ سأَلَهُ نِساؤُهُ عن الجِهادِ فقال نِعْمَ الجِهادُ الحَجُّ *

91-....... Âişe bintu Talha, mü'minlerin anası Âişe'den; o da Peygamber'den şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber'in kadınları kendisine cihâdı (yânî Allah yolunda cihâd yapabilirler mi? sorusunu) sordular. Bunun üzerine Peygamber (S): *"Hacc ne güzel cihâddır!"* buyurdu.

٦٢ـ باب غَزْوِ المَرْأةِ في البَحْرِ

62- KADININ DENİZDE GAZVESİ BÂBI

٩٢ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُعاوِيَةُ بنُ عَمْرٍ قال حدّثنا أبو إسْحاقَ عنْ عَبْدِ اللهِ بنِ عبدِ الرَّحْمٰنِ الأنْصارِيِّ قال سَمِعْتُ أنساً رضى الله عنه يَقُولُ دَخَلَ رسولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلّم عَلى ابْنَةِ مِلْحانَ فاتَّكأَ عِنْدَهَا ثُمَّ ضَحِكَ فَقالَتْ لِمَ تَضْحَكُ يا رسولَ اللهِ فقال ناسٌ مِنْ أُمَّتِى يَرْكَبُونَ البَحْرَ الأخْضَرَ فى سَبِيلِ اللهِ مَثلُهُمْ مَثَلُ المُلوكِ عَلى الأسِرَّةِ فقالَتْ يا رسولَ اللهِ ادْعُ اللهَ أنْ يَجْعَلَنى مِنْهُمْ قال اللَّهُمَّ اجْعَلْها مِنْهُمْ ثُمَّ عادَ فَضَحِكَ فَقالَتْ لَهُ مِثْلَ أوْ مِمَّ ذَلِكَ فقال لَهَا مِثْلَ ذَلِكَ فقالَتِ ادْعُ اللهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ قال أنْتِ مِنَ الأوَّلِينَ ولَسْتِ مِنَ الآخِرِينَ قال قال أنَسٌ فَتَزَوَّجَتْ عُبادَةَ بنَ الصَّامِتِ فَرَكِبَتِ البَحْرَ مَعَ بِنْتِ قَرَظَةَ فَلَمَّا قَفَلَتْ رَكِبَتْ دَابَّتَها فَوَقَصَتْ بِها فَسَقَطَتْ عَنْها فَماتَتْ *

92-....... Abdullah ibn Abdirrahmân el-Ensârî şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim; şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Mılhan kızı Üm-

---

meleridir. İşte bundan ötürü hacc onlara daha fazîletlidir. Evet bununla berâber kadınların vâcib olmayarak, yânî gönüllü olarak cihâd etmeye hakları vardır. Devlet başkanı kadınlardan, hünsâlardan, gençlerden harbdeki geri hizmetlerde yardım isteyebilir... (Kastallânî).

mü Harâm'ın yanına girdi de onun yanında birşeye yaslanıp uyudu. Uyandıktan sonra güldü. Teyzem Ümmü Harâm:

— Yâ Rasûlallah! Niçin gülüyorsun? dedi.

Rasûlullah:

— *"Ümmetimden bir takım insanlar şu gök deniz üstünde gemilere binerek Allah yolunda cihâda gidiyorlar. Onların bu hâli, hükümdârların tahtları üstündeki hâli gibidir"* buyurdu.

Ümmü Harâm:

— Yâ Rasûlallah! Beni de deniz gâzîlerinden kılması için Allah'a duâ ediver, dedi.

Rasûlullah:

— *"Yâ Allah, Ümmü Harâm'ı deniz gâzîlerinden kıl"* diye duâ etti.

Sonra Rasûlullah tekrar uykuya döndü, uyanınca yine güldü. Ümmü Harâm O'na yine evvelki sözler gibi yâhud da:

— Bu gülme nedendir? dedi.

Rasûlullah da ona evvelki sözlerinin benzerini söyledi. Bu sefer yine Ümmü Harâm, Rasûlullah'a:

— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver, dedi.

Rasûlullah:

— *"Sen evvelkilerdensin; sonrakilerden değilsin"* buyurdu.

Abdullah ibn Abdirrahmân el-Ensârî, Ebû Tuvâl'e şöyle dedi: Enes şöyle dedi: Ümmü Harâm sonra Ubâdete'bne's-Sâmit ile evlendi. Sonra (Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın karısı olan) Karaza'nın kızı Fâhıte ile berâber deniz seferine gitmek için gemiye bindi. Sonunda dönerken hayvanına binmişti. Hayvan onun boynunu kırdı, hayvandan düşüp öldü [132].

٦٣ــ بابُ حَمْلِ الرَّجُلِ امْرَأتَهُ فى الغَزْوِ دُونَ بَعْضِ نِسائِهِ

63- ERKEĞİN KADINLARINDAN BÂZISINI BIRAKIP, BİRİNİ BERÂBERİNDE GAZVEYE TAŞIMASI BÂBI

---

132 Bu hadîsin uzunca bir rivâyeti bu Cihâd Kitâbı'nın 3. bâbında 7 rakamıyle geçmişti. Bu hadîste anlatılan deniz seferi Hz. Usmân'ın devlet başkanlığı zamânında hicrî 28 yılında Şâm Vâlîsi Ebû Sufyân'ın tertîb ettiği ilk deniz seferlerinden biridir.

İki Akabe Bey'atı'nda bulunan ve Hazrecliler'in nakîbi olan Ubâde ibn Sâmit, Peygamber'in vefâtından sonra Şâm'a gönderilen ilmî hey'et içinde bulunmuş ve Hımıs'ta ikaamet etmiştir. Kıbrıs seferi açılınca Ubâde zevcesi Ümmü Harâm ile birlikte evinden çıkarak Akdeniz sâhiline, Trablusşâm'a gelmiş, oradan sefere katılmış, Muâviye ibn Ebî Sufyân da bu vapurla hareket etmiştir (*Umdetu'l-Kaarî*, VI, 616).

٩٣ـ حدّثنا حَجّاجُ بنُ مِنهالٍ قال حدّثنا عبدُ الله بنُ عُمَرَ النُّمَيْرِىُّ قال حدّثنا يُونُسُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِىَّ قال سَمِعْتُ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ وسَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةَ بنَ وقّاصٍ وعُبَيْدَ اللهِ بنَ عَبْدِ اللهِ عنْ حديثِ عائِشَةَ كُلٌّ حدّثنى طائِفَةً مِنَ الْحَدِيثِ قالَتْ كانَ النبىُّ ﷺ إذا أَرادَ أنْ يَخْرُجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نِسائِهِ فأَيَّتُهُنَّ يَخْرُجُ سَهْمُها خَرَجَ بِها النبىُّ ﷺ فأَقْرَعَ بَيْنَنا فى غَزْوَةٍ غَزاها فَخَرَجَ فِيهَا سَهْمِى فَخَرَجْتُ مَعَ النبيِّ ﷺ بَعْدَ ما أُنْزِلَ الحِجابُ *

93-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkamatu'bnu'l-Vakkaas'tan, Ubeydullah ibn Abdillah'tan bu Âişe hadîsini işittim. Bu râvîlerin herbiri bana bu hadîsten bir tâifeyi tahdîs etti. Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) bir sefere çıkmak istediği zamân kadınları arasında kur'a çekmek âdetinde idi. Onlardan hangisinin kur'ası çıkarsa Peygamber o kadınla sefere çıkardı. (Musta'lık oğulları'na doğru) çıkmak istediği bir gazvede Peygamber biz kadınlar arasında kur'a çekti. Bu kur'ada benim payım çıktı. Bu sebeble ben Peygamber'in berâberinde sefere çıktım. Bu sefer, Hicâb (el-Ahzâb: 53, 59) âyeti indirildikten sonra idi [133].

٦٤ـ بابُ غَزْوِ النِّساءِ وقِتالِهِنَّ مَعَ الرِّجال

64- KADINLARIN CENK ETMEYE ÇIKMALARI VE ERKEKLERLE BERÂBER HARBE KATILMALARI BÂBI

٩٤ـ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ قال حدّثنا عبْدُ الوَارِثِ قال حدّثنا عبدُ العَزِيزِ عنْ أَنَسٍ رضى الله عنه قال لمَّا كانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عنِ النبيِّ صلى الله عليه وسلّم قال ولقَدْ رأيْتُ عائِشَةَ بِنْتَ أبِي بَكْرٍ وأُمَّ سُلَيْمٍ وإِنَّهُما لَمُشَمِّرَتانِ أَرَى خَدَمَ سُوقِهِما تَنْقُزَانِ القِرَبَ وقال غَيْرُهُ تَنْقُلاَنِ القِرَبَ عَلَى مُتُونِهِمَا ثُمَّ تُفْرِغانِهِ فِى أَفْوَاهِ القَوْمِ ثُمَّ تَرْجِعانِ فَتَمْلآنِها ثُمَّ تَجِيئانِ فَتفرِغانها فى أفواهِ القَوْمِ *

---

133 Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Bu hadîs Şehâdetler Kitâbı'nda, "Kadınların bâzısının bâzısını adâletli kılması bâbı"nda geçen meşhûr Ifk Hadîsi'nin bir parçasıdır. Orada bâzı açıklamalar geçmişti.

94-....... Enes (R) şöyle demiştir: Uhud harbinde insanlar bozulup Peygamber'in yanından dağılmışlardı. Enes dedi ki: İşte bu tehlikeli harb gününde Ebû Bekr'in kızı Âişe ile (anam) Ümmü Suleym'i muhakkak şöyle gördüm: Bunlar kollarını sıvamışlardı. Ben onların ayaklarının halhallarını görüyordum. Bunlar çabuk çabuk ve devamlı arkalarında su kırbalarıyle koşuyorlardı.

Diğer râvî (Ca'fer ibn Mihrân) şöyle demiştir: Onlar sırtlarında su kırbalarını taşıyorlar, sonra bunu yaralıların ağızlarına boşaltıyorlar, sonra tekrar çabucak dönüyorlar, kırbaları dolduruyorlar, sonra yine acele gelip kırbaları yaralı askerlerin ağızları içine boşaltıyorlardı [134].

٦٥ ـ باب حَمْلِ النِّساء القِرَبَ إلى النَّاسِ فى الغَزْوِ

65- KADINLARIN GAZVEDE ASKERLERE SU KIRBALARI TAŞIMALARI BÂBI

٩٥ ـ حدّثنا عبْدَانُ قال أخبرنا عبْدُ اللهِ قال أخبرنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال ثَعْلَبَةُ بنُ أبى مالِكٍ إنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى الله عنه قَسَمَ مُرُوطاً بَيْنَ نِساءٍ مِنْ نِساءِ المَدِينَةِ فَبَقِىَ مِرْطٌ جَيِّدٌ فقال لَهُ بَعْضُ مَنْ عِنْدَهُ يا أمِيرَ المُؤْمِنِينَ أعْطِ هَذَا ابْنَةَ رسولِ اللهِ ﷺ التى عِنْدَكَ يُرِيدُونَ أُمَّ كُلْثومٍ بِنْتَ

---

134 Buhârî kadınların cenge çıkmaları ve harb etmeleri üzerine bâb yaptı. Hâlbuki hadîste kadınların bizzât harbe girdikleri yoktur. Öyleyse Buhârî ya kadınların gâzîlere yardım etmelerini gazve kabûl etmiştir, yâhud kadınlar tedâvî ve yaralıları sulamada sâbit olurlarken muhakkak kendilerini müdâfaa ediyorlardı diye düşünmüş olmalıdır, ki bu gâlib olan görüştür. İşte bunun için Buhârî, kadınlara harbi izâfe etmiştir denildi. Ben, iki vecih de sağlamdır dedim. Birinci vechi Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği hadîs te'yîd eder... İkinci vechi de Müslim'in rivâyet ettiği şu Enes hadîsi te'yîd eder:

Ümmü Suleym Huneyn bozgunu sırasında yanında taşıdığı hançerini göstererek: Ben bu hançeri bugün için edinmişimdir. Müşriklerden birisi yanıma yaklaşırsa, bununla onun karnını deşerim, demiştir... (*Umdetu'l-Kaarî,* VI, 616).

Bu hadîsten İslâm kadınlarının cenklere katılmaları askerin yalnız geri hizmetlerine sıkışmadığı; onların îcâbında doğrudan harb sâhasında mücâhidlerin safları arasında da hizmet etmek sûretiyle cihâda iştirâk ettikleri sâbit oluyor.

İslâm kadınlarının harbe fiilen katılmaları yalnız Peygamber zamânına sıkışmış değildir. Umer'in halîfeliği zamânında meşhûr Yermûk harbinde sayıca üstün Rûm askerleri bir baskın yaparak İslâm ordugâhının içine kadar inmişlerdi. Bu sırada cengâver İslâm kadınları kılıçlarını çekmiş ve erler gibi düşmanla cenk etmişlerdir (Kastallânî, V, 81).

عَلِيٍّ فقال عُمَرُ اُمُّ سَلِيطٍ أحَقُّ وأُمُّ سَلِيطٍ مِنْ نِساءِ الأنْصارِ مِمَّنْ بايَعَ رسولَ اللهِ ﷺ قال عُمَرُ فإنَّها كانَتْ تَزْفِرُ لَنا القِرَبَ يَوْمَ أُحُدٍ * قال أبو عبْدِ اللهِ تَزْفِرُ تَخِيطُ *

95-....... Sa'lebe ibnu Ebî Mâlik şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) Medîne kadınlarından bir takım kadınlar arasında birçok fûtalar taksîm etti de iyi bir fûta arta kaldı. Yanında bulunan bâzı kimseler ona:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Şu fûtayı da yanındaki Rasûlullah'ın kızına ver! dediler ve onunla Alî'nin kızı Ümmü Kulsüm'ü -ki Umer'in zevcesidir- kasdetmişlerdi.

Bunun üzerine Umer:

— Bu fûtaya Ümmü Selît daha lâyıktır. Ümmü Selît, (hicretten sonra) Rasûlullah'a bey'at eden Ensâr kadınlarındandır, dedi ve (lâyıklık sebebinden olmak üzere) şunu da şöyledi: Çünkü Ümmü Selît, Uhud günü su kırbalarını yüklenir, bize su taşırdı [135].

Ebû Abdillah el-Buhârî: Metindeki "Kânet", "Tezfiru = Diker idi" ma'nâsına da gelir, dedi [136].

٦٦ــ بابُ مُداواةِ النِّساءِ الْجَرْحَى فى الغَزْوِ

66- KADINLARIN CENK ESNÂSINDA YARALILARI TEDÂVÎ ETMELERİ BÂBI

٩٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللهِ قال حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ قال حدّثنا خالِدُ بنُ ذَكْوانَ عنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ قالَتْ كُنَّا مَعَ النبيِّ ﷺ نَسْقِى ونُداوِى الجَرْحَى ونَرُدُّ القَتْلَى إلى المَدِينَةِ *

96-....... Muavviz kızı er-Rubeyyı' (R) şöyle demiştir: Biz kadınlar Peygamber (S) ile berâber (gazvede) bulunurduk da mücâhidlere su verir ve onlara hizmet ederdik. Yaralıları ve şehîdleri Medîne'ye geriye götürür idik.

---

135 Hadîsin başlığa delîlliği "Çünkü Ümmü Selît Uhud günü kırbalarını yüklenir, bize su taşırdı" sözündedir.

Ümmü Kulsüm'ü Peygamber'in kızı Fâtıma doğurmuştur. Bu sebeble Peygamber'in torunu oluyor ve yine bu sebeble hadîste Peygamber'in kızı denilmiştir.

136 Bu tefsîr yalnız el-Müstemlî rivâyetinde gelmiştir. Buna göre Ümmü Selît, mücâhidlere kırba ve diğer dikilecek şeyleri diker idi demek oluyor.

٦٧ــ باب رَدِّ النِّساء الجَرْحَى والقَتلى
67- KADINLARIN YARALILARI VE ŞEHÎDLERİ GERİ GÖTÜRMELERİ BÂBI

٩٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ عنْ خالِدِ بنِ ذَكْوانَ عنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ قالَتْ كنَّا نَغْزُو مَعَ النبيِّ ﷺ فَنَسْقِي القَوْمَ ونَخْدُمُهُمْ ونَرُدُّ الجَرْحَى والقَتْلَى إلى المَدِينَةِ *

97-....... er-Rubeyyı' bintu Muavviz (R) şöyle demiştir: Biz kadınlar Peygamber(S)'in berâberinde gazve ederdik ve mücâhidlere su verir, onlara hizmet ederdik. Yaralıları ve şehîdleri Medîne'ye geri götürür idik [137].

٦٨ــ باب نَزْعِ السَّهْمِ مِنَ البدَنِ
68- (İSÂBET ALMIŞ OLAN) BEDENDEN OKUN ÇEKİLİP ÇIKARILMASI BÂBI

٩٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ قال حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عَبْدِ اللهِ عنْ أبي بُرْدَةَ عنْ أبي مُوسَى رضى اللهُ عنه قال رُمَى أبو عامِرٍ في رُكْبَتِهِ فانْتَهَيْتُ إلَيْهِ قال انْزِعْ هَذَا السَّهْمَ فَنَزَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ الماءُ فَدَخَلْتُ عَلَى النبىِّ ﷺ فأَخبَرْتُهُ فقال اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أبي عامِرٍ *

98-....... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: (Amcam) Ebû Âmir, dizkapağından vuruldu. Hemen ben Ebû Âmir'in yanına vardım. O bana: Şu oku dizimden çek, çıkar! dedi. Ben de hemen oku çekip çıkardım. Fakat okun yerinden bir su boşanıp aktı... Sonra ben Peygamber'in huzûruna girdim ve Ebû Âmir'in haberini kendisine haber verdim. Bunun üzerine Peygamber (S) şu duâyı söyledi:

"***Allâhumme'ğfir li ubeydin Ebî Âmirin***(= Yâ Allah! Kulcağızın Ebû Âmir'e mağfiret eyle!)" [138].

---

137 Arka arkaya gelen bu 65. ve 66. bâb başlıkları ile hadîslerin birbirine uygunlukları açıktır.

138 Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu, uzunca bir hadîsin sâdece buradaki başlığa delîl olarak getirilmiş bir parçasıdır. Mağâzî Kitâbı'nda Evtâs Harbi sırasında bu hadîs tam olarak gelecektir. Oradaki rivâyette Peygamber onun hak-

٦٩ـ بابُ الحِرَاسَةِ فى الغَزْوِ فى سَبِيلِ اللهِ

69- GAZVEDE ALLAH YOLUNDA (DÜŞMAN BASKININDAN KORUNMAK İÇİN) NEVBET BEKLEME(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

٩٩ـ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ خَليل قال أخبرنا عَلِيُّ بنُ مُسْهِرٍ قال أخبرنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ قال أخْبرنا عبدُ اللهِ بنُ عامِرِ بنِ رَبِيعَةَ قال سَمِعْتُ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها تَقولُ كانَ النبيُّ ﷺ سَهِرَ فَلَمَّا قَدِمَ المَدِينَةَ قال لَيْتَ رَجُلاً مِنْ أصْحابِى صالِحاً يَحْرُسُنِى اللَّيْلَةَ إذْ سَمِعْنا صَوْتَ سِلاَحٍ فقال مَنْ هَذَا فقال أنا سَعْدُ بنُ أبى وقّاصٍ جِئْتُ لِأَحْرُسَكَ ونامَ النبىُّ ﷺ *

99-....... Bize Abdullah ibn Âmir ibn Rabîa haber verip şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu:

Peygamber (S) Medîne'ye hicret edip geldiği zamân (düşman baskınından endîşe ederek) uykusuz kalıyordu ve:

— *"Keşki sahâbîlerimden elverişli bir kimse bu gece beni bekleyip korusa"* dedi.

Tam bu sırada ansızın bir silâh sesi işittik. Peygamber:

— *"Kimdir o?"* diye seslendi.

— Ben Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'ım; sana bekçilip edip korumak için geldim, dedi.

Bunun üzerine Peygamber uyudu [139].

١٠٠ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا أبو بَكْرٍ عن أبى حَصِينٍ

---

kında: ***"Yâ Allah! Kıyâmet gününde Ebû Âmir kulunu şu yarattığın insanlardan çoğunun üstünde yüksek bir makaamda kıl!"*** duasında da bulunmuştur.

139 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîste takdîm te'hîr vâki' olduğu için nerede uykusuz kaldığı husûsunda bir kapalılık vardır. Bu zorluğu Müslim'in rivâyeti açıklığa kavuşturmuştur: "Peygamber Medîne'ye geldiği zamân uykusuz kalıyordu..."

Bu hadîsten:

a. Devlet başkanına karşı sû'ikasd sezilirse, onun hayâtını korumak millete borç olduğu;

b. Düşmandan sakınma ve korunma üzerinde olmanın meşrû'luğu;

c. Sebeblere tevessülün tevekküle mâni' olmadığı hükümleri çıkarılmıştır. Çünkü sebeblere tevessül zâhirle, bedenle; tevekkül ise kalb ile ilgili olan ayrı ayrı şeylerdir.

Tirmizî'nin bir rivâyetinde Âişe: ***"Allah seni insanlardan koruyacaktır"*** (el-Mâide: 68) âyeti ininciye kadar, Rasûlullah kendini korutur idi, demiştir ki, bu rivâyete göre Peygamber bu âyet geldikten sonra korunmaya lüzûm görmemiştir.

عنْ أبِى صالِحٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى الله عنهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال تَعِسَ عَبْدُ الّدينارِ والدِّرْهَمِ والقَطِيفَةِ والخَمِيصَةِ إنْ أعْطِىَ رضى وإنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ لَمْ يَرْفَعْهُ إسْرَائِيلُ عنْ أبِى حَصِينٍ وزَادنا عَمْرٌو قال أخْبَرَنا عبدُ الرَّحْمنِ بنُ عبدِ اللهِ بنِ دِينارٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى صالِحٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ عنْ النبىِّ ﷺ قال تَعِسَ عَبْدُ الدِّينارِ وعَبْدُ الدِّرْهَمِ وعَبْدُ الخَمِيصَةِ إنْ أُعْطِىَ رضَىَ وإنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطَ تَعِسَ وانْتَكَسَ وإذَا شِيكَ فَلاَ انْتَقَش طُوبَى لِعَبْدٍ آخِذٍ بِعِنانِ فَرَسِهِ فى سَبِيلِ اللهِ أشْعَثَ رأسُهُ مُغْبَرَّةٍ قَدَماهُ إنْ كانَ فى الحِرَاسَةِ كانَ فى الحِرَاسَةِ وإنْ كانَ فى السَّاقَةِ كانَ فِي السَّاقَةِ إنِ اسْتأذَنَ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ وإنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَّعْ * قال أبو عَبْدِ اللهِ لَمْ يَرْفَعْهُ إسْرَائِيلُ ومُحَمَّدُ بنُ جُحادَةَ عنْ أبِى حَصِينٍ وقال تَعْساً كأنَّهُ يَقُولُ فأتْعَسَهُمُ اللهُ: طُوبَى فُعْلَى مِنْ كُلِّ شَيْءٍ طَيِّبٍ وهْىَ ياءٌ حُوِّلَتْ إلى الوَاوِ وهْىَ مِنْ يَطِيبُ *

100-....... Ebû Sâlih, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Altın, gümüş, saçaklı kadîfe, siyah zencefli kumaş kulu olan kişiler kahrolsun! Böyle kişiye verilirse râzı olur, verilmezse râzı olmaz"* [140].

Bu hadîsi İsrâîl ibn Yûnus ile Muhammed ibn Cuhâde ref' etmediler; her ikisi de Ebû Husayn'dan söylediler; onlar bu hadîsi onun üzerinde durdurdular.

Buhârî şöyle dedi: Bize Amr ibnu Merzûk şunu ziyâde edip şöyle dedi: Bize Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Dînâr kendi babasından; o da Ebû Sâlih Zekvân'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Altın kulu, gümüş kulu, dört köşeli ve zencefli kumaş kulu kahrolsun! Böyle kişiye verilirse memnûn olur, verilmezse kızar. Böyle (dünyâ düşkünü) *kişi sürünsün; zarara yuvarlansın! Vücûduna diken battığında cımbızla çıkaran bulunmasın!*

"Cennet, hayır ve saâdet şu kula lâyıktır ki, o Allah yolunda cihâd için atının dizginini tutmuş, başı dağınık, iki ayağı tozlanmıştır. Eğer bu gâzî (öncü olarak) *ileri karakolda düşman beklemekte*

---

140 *el-Katîfe:* Sefîne vezninde tüylü ve saçaklı büyük Acem keçesine ve saçaklı kumaşa denir...

el-Hamîsa: Sefîne vezninde bir gûnâ siyâh abâya denir ki, dört köşeli ve iki tarafı zencefli olur, selefte bürünürlerdi... *(Kaamûs Ter.).*

ise, o tam ma'nâsıyle düşman beklemekte olur. Eğer askerin gerisinde (ardçı olarak) *vazîfede ise, orada hakkıyle nevbetçilik vazîfesinde olur. Bu mücâhid bir meclise girmek için izin isterse* (küçük görülüp) *kendisine izin verilmez. Bir husûsta şefâat edecek olursa şefâati kabûl edilmez"* [141].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bu hadîsi İsrâîl ile Muhammed ibn Cuhâde, Ebu'l-Husayn'dan olmak üzere ref' etmediler. Kur'ân'da ***"Fe ta'sen lehum = O küfredenlere gelince, onların hakkı yüzükoyun kapanmaktır"*** (Muhammed: 8) buyurdu. Bu, "Allah onları yüzükoyun kapatsın" buyuruyor gibidir. ***"Tûbâ"*** (er-Ra'd: 29) kelimesine gelince, o her tayyib ve güzel şeyden fu'lâ veznidir. O aslında "tı"dan sonra "yâ" idi. "Yâ", "vâv"a tahvîl edildi. O, "Tâbe, Yetîbu" fiilindendir [142].

٧٠ــ بابُ فَضْلِ الخِدْمَةِ فى الغَزْوِ

70- GAZVEDE HİZMET ETMENİN FAZÎLETİ BÂBI [143]

١٠١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ قال حدّثنا شُعْبَة عنْ يونُسَ بنِ عُبَيْدٍ عنْ ثابِتٍ البُنانِىِّ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال صَحِبْتُ جَرِيرَ بنَ عبْدِ الله فَكانَ يَخْدُمُنِى وهْوَ أكْبَرُ مِنْ أنَسٍ قال جَرِيرٌ إنِّى رَأيْتُ الأنْصارَ يَصْنَعُونَ شَيْئاً لاَ أجِدُ أحَداً مِنْهُمْ إلاَّ أكْرَمْتُهُ *

101-....... Sâbit el-Bunânî'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben (bir seferde) Cerîr ibn Abdillah el-Becelî'ye yoldaşlık ettim. Cerîr bana hizmet ediyordu. Hâlbuki Cerîr, Enes'ten daha yaşlı idi. Cerîr: Ben Ensâr'ın (Rasûlullah'a ta'zîm ve hizmet nev'inden) yapmakta olduklarını gördüğüm birşeyi, onlardan bulacağım herkese muhakkak ikrâm ederim, dedi.

---

141 Buhârî bu hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir. Hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır.

142 Buhârî âdeti üzere Kur'ân'dakilere uygun gelen hadîs lâfızlarını açıklayıp îzâhlar yapmaktadır. ***"Tûbâ lehum"***'un geçtiği âyetin tamâmı şöyledir: ***"Îmân edip de güzel işler yapanlar; ne mutlu onlara!*** (Nihâyet) ***dönüp gidilecek güzel yurd da*** (onların)" (er-Ra'd: 29).

143 Bu bâb, gazvede gâzîye hizmet etmenin fazîletini beyân hakkındadır. Bu hizmetin küçükten büyüğe yâhud büyükten küçüğe veyâhud da yaşça denk olan kişiler arasında olması müsâvîdir. Bu bâbda hepsi de Enes'ten olmak üzere üç

١٠٢ـ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللهِ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفرٍ عنْ عَمْرِو بنِ أبى عَمْرٍو مَوْلى المُطّلِبِ بنِ حَنْطَبٍ أنّهُ سَمِعَ أنَسَ بن مالِكٍ رضى اللّهُ عنه يَقولُ خَرَجْتُ مَعَ رسولِ الله ﷺ إلى خَيْبَرَ أخْدُمُهُ فلَمَّا قَدِمَ النَّبِىُّ ﷺ رَاجِعاً وبَدَا لَهُ أُحُدٌ قال هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ ثُمَّ أشارَ بيَدِهِ إلى المَدِينَةِ قال اللَّهُمَّ إنّى احَرِّمُ ما بَيْنَ لاَ بَتَيْها كَتَحْرِيمِ إبْرَاهِيمَ مَكَّةَ اللَّهُمَّ بارِكْ لَنا فى صاعِنا ومُدِّنا *

102-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Ben Peygamber'e hizmet eder olduğum hâlde O'nunla birlikte Hayber gazvesine çıktım. Peygamber (S) oradan dönerek (Medîne'ye geldiği ve) kendisine Uhud Dağı göründüğü zamân: *"Şu Uhud'dur. O bizi sever, biz de onu severiz"* buyurdu. Sonra Peygamber eliyle Medîne'ye işâret ederek şunları söyledi: *"Yâ Allah! Ben Medîne'nin şu iki kara taşlık arasındaki sâhasını, İbrâhîm Peygamber'in Mekke'yi harâm kılması gibi, hurmet edilmesi vâcib bir yer kılıyorum. Yâ Allah! Bizim sâ' ölçeğimiz içinde ve müdd ölçeğimiz içinde* (ölçülen yiyeceklerimizi) *bize bereketli kıl!"*

١٠٣ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ دَاوُدَ أبو الرَّبيعِ عنْ إسْماعِيلَ بنِ زَكَرِيَّاءَ قال حدّثنا عاصِمٌ عنْ مُوَرِّقٍ العِجْلِيِّ عنْ أنَسٍ رضى الله عنه قال كُنَّا مَعَ النبيِّ ﷺ أكْثَرُنا ظِلاًّ الّذى يَسْتَظِلُّ بِكِسائِهِ وأمَّاالذِينَ صامُوا فلَمْ يَعْمَلُوا شيْئاً وأمَّا الَّذِينَ أفْطَرُو فبَعَثُوا الرِّكابَ وامْتَهَنُوا وعالجوا فقال النبىُّ ﷺ ذَهَبَ المُفْطِرُونَ اليَوْمَ بالأجْرِ *

103-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber ile berâber (bir seferde) bulunduk. (Bizden kimi oruçlu, kimi oruçsuzdu. Sıcak bir günde bir konak yerîne indik.) Bizden çoğumuz kendi elbisesiyle gölgeleniyordu. Fakat şu oruç tutanlar (tâkatsizliklerinden) hiçbir iş yapmadılar. Oruçsuzlar ise develeri sürdüler, hizmet ettiler, yemek pişirme, hayvanları sulama ve yemleme işlerini gördüler. Bütün bu faâliyetler üzerine Peygamber (S): *"Bugün oruç tutmayanlar tam ücret alıp gittiler"* buyurdu.

---

hadîs vardır. Birincisinde büyüğün küçüğe hizmeti; ikincisinde küçüğün büyüğe hizmeti; üçüncüsünde ise akrânların birbirlerine hizmeti vardır (Aynî).

٧١ــ بابُ فضلِ مَنْ حَمَلَ مَتاعَ صاحِبِهِ فى السَّفَرِ

71- YOLCULUKTA ARKADAŞININ EŞYÂSINI TAŞIYAN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

١٠٤ــ حدّثني إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال كُلُّ سُلاَمَى عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ يُعِينُ الرَّجلَ فى دَابَّتِهِ يحامِلُهُ علَيْها أوْ يَرْفَعُ عَلَيْها مَتاعَهُ صَدَقَةٌ والكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ وكُلُّ خَطْوَةٍ يَمْشِيها إلى الصّلاَةِ صَدَقَةٌ ودَلُّ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ *

104-....... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Herbir parmak kemiğinin bahşettiği iyilik ve hizmete karşı bir sadaka vardır. Herbir gün içinde hayvanına binmek veyâ eşyâsını yüklemek isteyen kimseye yardım etmek, hayvanına bindirmek yâhud eşyâsını yüklemek de bir sadakadır. Güzel bir söz de bir sadakadır. Namâza gitmek yolunda sâhibinin attığı herbir adım da büyük bir sadakadır. (İhtiyâcı olana) *yol göstericilik yapmak da bir sadakadır"* [144].

٧٢ــ بابُ فَضْلِ رِباطِ يَوْمٍ في سَبِيلِ اللهِ وقَوْلِ اللهِ تعالى ياإيها الّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا إلى آخِرِ الآيَةِ

72- ALLAH YOLUNDA BİR GÜN SINIR MUHÂFAZASINA BAĞLI KALIP NEVBET BEKLEMENİN FAZÎLETİ İLE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİNİN FAZÎLETİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, sabredin, sabır yarışı edin. (Sınırlarda) nevbet bekleşin. (Bu sâyede) felâh bulacağınızı umabilirsiniz" (Âlu İmrân: 200).

١٠٥ــ حدّثنا عبدُ اللهِ بنُ مُنِيرٍ قال سَمِعَ أبا النَّضْرِ قال حدّثنا عبدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ عَبْدِ اللهِ بنِ دِينارٍ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِديِّ رضي اللهُ عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال رِباطُ يَوْمٍ فى سَبِيلِ اللهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا

144 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Kişiye hayvanı ve eşyâsı husûsunda yardım etmek.."* sözündedir. Bu hadîs küçük farkla Sulh'da da geçmişti.

وما عَلَيْها وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما عَلَيْها والرَّوْحَةُ يَرُوحُها العَبْدُ في سَبِيلِ اللهِ أَو الغَدْوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما عَلَيْها *

105-....... Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir gün Allah yolunda sınır muhâfazasına bağlı kalıp nevbet beklemek* (sevâbı) *dünyâdan ve dünyâ üstündeki herşeyden hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennetten işgâl ettiği az bir yer de dünyâdan ve dünyâ üstündeki herşeyden hayırlıdır. Kulun Allah yolunda yürüyeceği bir akşâm yürüyüşü yâhud bir sabâh yürüyüşü de dünyâdan ve dünyâ üstündeki herşeyden hayırlıdır"* [145].

٧٣– بابُ مَنْ غَزَا بِصَبِيٍّ لِلْخِدْمَةِ

73- HİZMET ETTİRMEK İÇİN ÇOCUKLA GAZÂYA GİDEN KİMSE BÂBI

١٠٦– حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا يَعْقُوبُ عنْ عَمْرٍو عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ قال لأَبِي طَلْحَةَ التَمِسْ لِى غُلاَماً مِنْ غِلْمانِكُمْ يَخْدُمُنِي حَتَّى أَخْرُجَ إِلي خَيْبَرَ فَخَرَجَ بِى أبو طَلْحَةَ مُرْدِفِى وأنا غُلامٌ رَاهَقْتُ الحُلُمَ فَكُنْتُ أَخْدُمُ رسولَ اللهِ ﷺ إذَا نَزَلَ فَكُنْتُ أَسْمَعُهُ كَثِيراً يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّى أعوذُ بكَ مِنَ الْهَمِّ والحَزَنِ والعَجْزِ والكَسَلِ والبُخْلِ والجُبْنِ وضَلَعِ الدَّيْنِ وغَلَبَةِ الرِّجالِ ثُمَّ قَدِمْنا خَيْبَرَ فَلَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ الحِصْنَ ذُكِرَ لَهُ جَمالُ صَفِيةَ بِنْتِ حُيَيٍّ بنِ أَخْطَبَ وقَدْ قُتِلَ زَوْجُها وكانَتْ عَرُوساً فاصْطَفاها رسولَ اللهِ ﷺ لِنَفسِهِ فَخَرَجَ بِها حَتَّى بَلَغْنا سَدَّ الصَّهْباءِ حَلَّتْ فَبَنَى بِها ثُمَّ صَنَعَ حَيْساً في نِطَعٍ صَغِيرٍ ثُمَّ قال رسولُ اللهِ ﷺ آذِنْ مَنْ حَوْلَكَ فَكانَتْ تِلْكَ وليمَةَ رسولِ اللهِ ﷺ على صَفِيَّةَ ثُمَّ خَرَجْنا إلى المَدِينَةِ قال فَرَأَيْتُ رسولَ اللهِ ﷺ يُحَوِّى لَها وراءَهُ بِعباءَةٍ ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ فَتَضَعُ صَفِيَّةُ رِجْلَها عَلى رُكْبَتِهِ حَتَّى تَرْكَبَ فَسِرْنا حَتَّى إذا أَشْرَفْنا عَلى المَدِينَةِ نَظَرَ إلى أُحُدٍ فقال

145 Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Hadîs Allah yolundaki askerî hareketlerin, yürüyüşlerin, ta'lîmlerin dînî bakımdan büyük değer taşıdığını en belîğ şekilde ifâde etmektedir.

هٰذا جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ ثُمَّ نَظَرَ إلى المَدِينَةِ فقال اللّٰهُمَّ إنّى أُحَرِّمُ مابَيْنَ لاَ بَتَيْها
بِمِثْلِ ماحَرَّمَ إبْرَاهِيمُ مَكَّةَ أللّٰهُمَّ بارِكْ لَهُمْ فى مُدِّهِمْ وصاعِهِمْ *

106-....... Bize Ya'kûb, Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S), Ebû Talha'ya:

— *"Benim için oğlan çocuklarınızdan bir çocuk ta'yîn et de Hayber'e çıkıp varıncaya kadar bana hizmet etsin"* buyurdu.

Bunun üzerine (üvey babam) Ebû Talha beni hayvanının arkasına bindirerek çıkardı. Ben bulûğa yaklaşmış bir oğlan çocuğu hâlinde idim. Artık ben konakladığı zamân Rasûlullah'a hizmet ediyordum ve O'ndan çok kerre şunları söylemekte olduğunu işitir dururdum:

*"**Allâhumme innî eûzu bike mine'l-hemmi ve'l-hazeni ve'l-aczi ve'l-keseli ve'l-buhli ve'l-cubni ve dalaı'd-deyni ve galebeti'r-ricâli** (= Yâ Allah! Ben gamdan, hüzünden, âcizlikten, tenbellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç ağırlığından ve adamların birbirini öldürmelerinden Sana sığınıyorum)".*

Sonra Hayber'e geldik. Allah O'na kaleyi açınca, kendisine Huyey ibn Ahtab'ın kızı Safiyye'nin güzelliği zikrolundu. Safiyye yeni gelin olduğu hâlde kocası öldürülmüştü. Rasûlullah, Safiyye'yi kendisi için ayırdı. Ve Safiyye ile yola çıktı. Nihâyet Seddu's-Sahbâ denilen yere ulaştık. Safiyye orada hayızdan temizlendi, akabinde Rasûlullah onunla evlendi. Sonra küçük bir sofra içinde hurma, yağ ve keşten yapılan hays aşı yaptı. Bundan sonra Rasûlullah:

— *"Etrâfındaki insanlara bildir* (yemeğe gelsinler)" buyurdu.

İşte bu, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün aşı oldu. Sonra Medîne'ye doğru yola çıktık.

Enes dedi ki: Bu sırada ben Rasûlullah'ı gördüm ki, O, Safiyye'yi kendi arkasında bir abâ ile örtüyordu. Sonra Rasûlullah (S) kendi binek devesinin yanında oturuyor, kendi dizini koyuyor, Safiyye de kendi ayağını Rasûlullah'ın dizi üzerine koyarak deveye biniyordu.

Yürüdük. Nihâyet Medîne üzerine yükseldiğimizde Rasûlullah, Uhud'a baktı da:

— *"Bu, bizleri seven bir dağdır; biz de onu severiz"* buyurdu.

Sonra Medîne'ye baktı da şöyle duâ etti:

— *"Yâ Allah! Ben Medîne'nin iki kara taşlığı arasındaki sâhayı, İbrâhîm Peygamber'in Mekke'yi harâm kıldığı gibi harâm kılıyorum. Yâ Allah! Sen Medîneliler'e müdd ve sâ' ölçeklerinde bereket ver!"* [146].

---

146 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Benim için bir çocuk ta'yîn et..."* sözlerindedir.

٧٤ــ باب رُكُوبِ البَحْرِ

74- (CİHÂD VE BAŞKA MAKSADLAR İÇİN) GEMİLERE BİNİP DENİZ YOLCULUĞU YAPMAK BÂBI

١٠٧ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ قال حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ يَحْيَى عنْ مُحَمَّدِ بنِ يَحْيَى بنِ حَبَّانَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللهُ عنهُ قال حدّثتْنِى أُمُّ حَرَامٍ أنَّ النبىَّ صلى الله عليه وسلّم قال يَوْماً فى بَيتِها فاسْتَيْقَظَ وهُوَ يَضْحَكُ قالَتْ يارسولَ اللهِ ما يُضْحِكُكَ قال عَجِبْتُ مِنْ قَوْمٍ مِنْ أُمَّتِى يَرْكَبُونَ البَحْرَ كالمُلُوكِ عَلى الأَسِرَّةِ فَقُلْتُ يارسولَ اللهِ ادْعُ اللهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ فقال أنْتِ مَعَهُمْ ثُمَّ نامَ فاسْتَيقَظَ وهُوَ يَضْحَكُ فقال مِثْلَ ذَلِكَ مَرَّتَيْنِ أوْ ثلاثاً قُلْتُ يا رسولَ اللهِ ادْعُ اللهَ أنْ يَجْعَلَنى مِنْهُمْ فيقولُ أنْتِ مِنَ الأَوَّلِينَ فَتَزَوَّجَ بِها عُبادَةُ بنُ الصَّامِتِ فَخَرجَ بِها إلى الغَزْوِ فَلَمَّا رَجَعَتْ قُرِّبَتْ دَابَّةٌ لِتَرْكَبَها فَوَقَعَتْ فانْدَقَّتْ عُنقُها *

107-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bana (teyzem) Ümmü Harâm tahdîs etti. Ona bir gün kendi evinde Peygamber (S) söylemiştir: Peygamber gülerek uykusundan uyanmış. Ümmü Harâm:

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? demiş.

Rasûlullah:

— *"Ümmetimden bir kavme hayret ettim ki, tahtları üzerine kurulmuş hükümdârlar gibi gemilere binip deniz yolculuğu ediyorlar"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ et! dedim.

Rasûlullah:

— *"Sen onlarla berâbersin"* buyurdu.

Sonra yine bir süre daha uyudu. Bundan da gülerek uyandı da yine evvelki sözleri gibi söyledi. Bu, iki yâhud üç kerre oldu. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ et! dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sen evvelkilerden oldun"* buyuruyordu.

Bunun ardından Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Ümmü Harâm ile evlendi ve Ümmü Harâm'la berâber deniz gazâsına çıktı. Sonunda Ümmü

Harâm geriye döneceği zamân binmesi için kendisine bir binek hayvanı yaklaştırıldı. Akabinde hayvandan düştü ve boynu kırıldı [147].

٧٥ـ باب مَنِ اسْتَعانَ بالضُّعَفاءِ والصَّالِحِينَ فى الحَرْبِ وقال ابنُ عَبَّاسٍ أخبرنِى أبو سُفْيانَ قال قال لى قَيْصَرُ سألْتُكَ آشْرَافُ النَّاسِ اتَّبَعُوهُ أمْ ضُعَفاؤُهُمْ فَزَعَمْتَ ضُعَفاءَهُمْ وهُمْ أتْباعُ الرُّسلِ

75- HARBDE ZAÎFLARLA VE İYİ İNSANLARLA (YÂNÎ ONLARIN BEREKETİ VE DUÂLARIYLE) YARDIM İSTEYEN KİMSE BÂBI

İbn Abbâs şöyle dedi:

Bana Ebû Sufyân haber verip şöyle dedi: Rûm Meliki olan Kaysar bana şöyle dedi: Ben sana Muhammed'e insanların eşrâfı mı, yoksa zaîfları mı tâbi' oluyor diye sordum; sen zaîfları dedin. Rasûllerin tâbi'leri de onlardır... [148]

١٠٨ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ طَلْحَةَ عنْ طَلْحَةَ عنْ مُصْعَبِ بنِ سَعْدٍ قال رأى سَعْدٌ رضى الله عنه أنَّ لَهُ فَضْلاً عَلى مَنْ دُونَهُ فقال النبىُّ ﷺ هَلْ تُنْصَرُونَ وتُرْزَقُونَ إلاَّ بِضُعَفائِكُمْ *

108-....... Mus'ab şöyle demiştir: Babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas diğer sahâbîler üzerinde kendisinde (yiğitlik ve zenginlik yönünden) bir üstünlük olduğunu düşünürdü. Bunun üzerine Rasûlullah (S): *"Sizler ancak zaîflarınız*(ın duâsı) *sebebiyle yardım ediliyor ve rızıklandırılıyorsunuz"* buyurdu [149].

---

147 Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs uzun ve kısa metinlerle ve değişik senedlerle birçok defalar geçmişti. Hadîsle ilgili açıklamalar oralarda verilmişti.

148 Bu, Kitâbu'l-Vahy'de geçen uzun Hırakl hadîsinin bir parçasıdır. Burada bunun zikrinden maksad, Herakliyus (Hırakl)'un zaîfler hakkında "Onlar rasûllerin tâbi'leridir" sözüdür. Bunun hüccet getirme yolu, bunu İbn Abbâs'ın hikâye ve takrîr etmesidir.

149 Bu hadîs, harbde müslümânların zaîflerinden ve iyilerinden yardım istemenin cevâzına delîldir.

en-Nesâî: "Oruçları, namâzları ve duâlarıyle" fıkrasını ziyâde etmiştir. Bu şöyle tevcîh edildi: Zaîflerin kalbleri dünyâ ilişkisinden boş olduğu ve vicdânları kendilerini Allah'tan kesecek şeylerden duru bulunduğu için onların ibâdetleri daha ihlâslı olur. Bu sebeble onlar himmetlerini bir yaparlar da amelleri artar ve duâları icâbet olunur (Kastallânî).

١٠٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو أنَّهُ سَمِعَ جابِرا عنْ أبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى الله عنهم عنِ النبيِّ ﷺ قال يأتِي زَمانٌ يَغْزُو فِئامٌ مِنَ النَّاسِ فَيُقالُ فِيكمْ مَنْ صَحِبَ النبيَّ ﷺ فَيُقالُ نَعَمْ فَيُفْتَحُ عَلَيْهِ ثُمَّ يأتِي زَمانٌ فَيُقالُ فِيكُمْ منْ صَحِبَ أصْحابَ النبيِّ ﷺ فَيُقالُ نَعَمْ فَيُفْتَحُ ثمَّ يأتِي زَمانٌ فَيُقالُ فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ صاحِبَ أصْحابِ النبيِّ ﷺ فَيقال نَعَمْ فيُفْتَحُ *

109-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan -ki o, Câbir'den işitmiştir- ve Ebû Saîd el-Hudrî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir zamân gelir ki, o zamânda insanlardan bir cemâat gazâ eder. Onlara:*

— İçinizde Peygamber'le sohbet eden kimse var mıdır? diye sorulur da:

— Evet var! diye cevâb verirler.

Nihâyet ordu içindeki sahâbîye (hürmeten zafer kapısı) *açılır.*

Sonra bir zamân daha gelir. Onlara da:

— İçinizde Peygamber'in sahâbîlerine yoldaşlık eden kişi var mıdır? diye sorulur.

Bu soranlara da:

— Evet, vardır! diye cevâb verilir, ve zafer yolu açılır.

Sonra (üçüncü) *bir zamân daha gelir.* (Yine harb edilir). *Onlara da:*

— İçinizde Peygamber'in sahâbîlerinin sahâbîsiyle sohbet eden kimse var mıdır? diye sorulur.

Bu defa da:

— Evet vardır! denilir. Ve yine feth verilir" [150].

٧٦ــ بابٌ لا يَقُولُ فلاَنٌ شَهِيدٌ. وقال أبو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ اللهُ أعْلَمُ بِمَن يجاهِدُ في سَبِيلِهِ اللهُ أعْلَم

---

150 Bu hadîsin ma'nâsına göre sahâbîler, tâbiîler ve tâbiîlerin tâbi'lerinin hürmetine fetih ve zafer müyesser olacağı Peygamber tarafından bildirilmiş ve öylece de gerçekleşmiştir. Bunda Peygamber'in açık bir mu'cizesi ve üç tabaka cemâatinin fazîleti anlaşılmıştır. Bu üç tabaka cemâati âhiretle ilgili husûslarda çok kuvvetli, dünyâ ile ilgili husûslarda zaîf idiler.

Şârih İbn Battâl: Bu hadîsin sahîhliğini *"Devirlerin hayırlısı benim içinde yaşadığım sahâbîler zamânı, sonra tâbiîler devri, daha sonra tâbiîlerin tâbi'leri devri gelir"* meâlindeki hadîs te'yîd eder, demiştir (İbn Hacer, Aynî).

بِمَنْ يُكْلَمُ فى سَبِيلِهِ

76- BÂB: BİR KİMSE KESİN SÛRETTE "FULÂN ŞEHÎDDİR" DEMEZ [151]

Ebû Hureyre de Peygamber'den şunu söyledi:
"Allah kendi yolunda mücâhede edenleri en bilendir; Allah kendi yolunda yaralananları en bilendir"
(yânî bunları Allah'ın bildirdiği kimseden başkası bilmez) [152].

١١٠ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى حازمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدىِّ رضى اللهُ عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ الْتَقى هُوَ والمُشْرِكُونَ فاقْتَتلُوا فلَمَّا مال رسولُ اللهِ ﷺ إلى عَسْكَرِهِ ومال الآخَرُونَ إلى عَسْكَرِهِمْ و في أصْحابِ رسولِ اللهِ ﷺ رجُلٌ لاَ يَدَعُ لهُمْ شاذّةً ولاَ فاذَّةً إلاَّ اتَّبَعَها يَضْرِبُها بِسَيْفِهِ فقال ماأجْزَأ مِنَّا اليَوْمَ أحَدٌ كَما أجْزَأ فُلاَنٌ فقال رسولُ الله ﷺ أما إنّهُ مِنْ أهْلِ النّارِ فقال رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ أنا صاحِبُهُ قال فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّما وقَفَ وقَفَ مَعَهُ وأذَا أسْرَعَ أسْرَعَ مَعَهُ قال فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحاً شَدِيداً فاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بالأرْضِ وذُبابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحامَلَ عَلى سَيْفِهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ إلي رسول اللهِ ﷺ فقال أشْهَدُ أنكَ رسولُ الله قال وما ذَاكَ قال الرَّجُلُ الّذِي ذَكَرْتَ آنِفاً أنّهُ مِنْ أهْلِ النّارِ فأعْظَمَ النّاسُ ذَلِكَ فَقُلْتُ أنا لَكُمْ بِهِ فَخَرَجْتُ فى طَلَبِهِ ثُمَّ جُرِحَ جُرْحاً شَدِيداً فاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فى الأرْضِ وذُبابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فقال رسولُ الله ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ، إنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أهْلِ الجَنّةِ فِيما يَبْدُو لِلنَّاسِ وهْوَ مِنْ أهْلِ النَّارِ وإنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أهْلِ النَّارِ فِيما يَبْدُو لِلنَّاسِ وهْو مِنْ أهْلِ الْجنَّةِ *

110-....... Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) ve müşrikler karşılaşıp harb ettiler. (O gü-

---

151 Çünkü bunu ancak Allah bilir, bir de Allah'ın vahiy yoluyla bildirdiği Peygamber'i bilebilir. Çünkü insanların niyet ve azimlerini Allah'tan başkası bilemez.

152 Bu, Cihâd Kitâbı'nın baş taraflarında geçen *"İnsanların en fazîletlisi canıyle, malıyle mücâhede eden mü'mindir"* bâbı'ndaki hadîsin bir parçasıdır.

nün harbi sona erip) Rasûlullah kendi askerinin karargâhına, düşman tarafı da kendi askeri karargâhlarına dönmüşlerdi. Rasûlullah'ın sahâbîleri içinde bir adam vardı ki, o, düşman ordusundan ayrı düşen yâhud orduya katılmamış bulunan her bir düşmanın arkasını bırakmayıp amansız ta'kîb ediyor ve onu kılıcıyla vuruyordu. Bir sözcü:

— Bu gün bizden hiçbir kişi fulânın gösterdiği kahramânlık derecesinde yeterlilik gösteremedi!

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Fakat o, cehennem ehlindendir!"* buyurdu.

Sahâbîlerden biri:

— Ben o kimseyle berâber olup onu gözleyeceğim, dedi [153].

Râvî dedi ki: Bu sahâbî o adamın berâberinde harb sâhasına çıktı ve harb saffının neresinde durdu ise o da onunla berâber durdu. O, harbde ne derece çeviklik gösterdi ise, o sahâbî de onunla bile çeviklik gösterdi.

Râvî dedi ki: Nihâyet o fulân kimse ağır bir sûrette yaralandı. (Bu ağır yara acısıyle) ölümü çabuklatmak istedi de kılıcının demirini yere koydu, kılıcın sivri tarafını da iki memesi arasına koydu, sonra kılıcın üstüne meyledip yüklendi. Ve bu sûretle kendini öldürdü. Bunun üzerine onu izleyip gözeten sahâbî (Huzâî) Rasûlullah'ın yanına vardı da:

— Şehâdet ederim ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün, dedi.

Rasûlullah:

— *"Bu* (şehâdetin sebebi) *nedir?"* diye sordu.

Huzâalı sahâbî şöyle dedi:

— Biraz evvel şu cehennem ehlinden olduğunu söylediğin kişi; işte onun hakkında verdiğiniz haberi insanlar büyüttü. Ben de: Ben sizin için bu adamı izleyip gözetleyeceğim dedim. Ve hakîkaten arkası sıra çıkıp, onun her hareketini araştırdım. Sonunda bu adam ağır sûrette yaralandı. Ve ölümün çabuk gelmesini isteyerek kılıcının demirini yere, keskin ağzını da iki memesi arasına koydu. Sonra kılıcının üstüne meyledip yüklendi. Ve bu sûretle kendisini öldürdü.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Şübhesiz bir kısım adam vardır ki, insanlara görünen işlerde cennet ehline yaraşan hayırlı işler yapar. Hâlbuki o, cehennem ehlindendir. Ve yine insanlardan öyle kimse vardır ki, insanlara görünen işlerde cehennem ehlinin yapacağı kötü işler yapar. Hâlbuki o, cennet ehlindendir"* buyurdu [154].

---

153 Şâriler o yiğit kişinin Kuzmân olduğunu; onu izleyip gözleyenin de Eksum ibn Ebu'l-Cevn el-Huzâî olduğunu bildirmişlerdir.

154 Hadîsin başlığa uygunluğu şu cihettendir: Sahâbîler cihâd işinde bu adamın üs-

٧٧ـ بابُ التّحريضِ علَى الرَّمْيِ. وقَوْلِ اللهِ تعالى وأعِدُّوا لَهُمْ ما اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ ومِنْ رِباطِ الخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللهِ وعَدُوَّكُمْ

77- ATIŞ TA'LÎMİNE TEŞVÎK ETMEK VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki, bununla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilemeyip de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız..." (el-Enfâl: 60) [155].

١١١ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَةَ قال حدّثنا حاتِمُ بنُ إسْماعِيلَ عنْ يَزِيدَ بنِ أبي عُبَيْدٍ قال سَمِعْتُ سَلَمَةَ بنَ الأكْوَعِ رضى اللهُ عنهُ قال مَرَّ النبيُّ ﷺ علَى نَفَرٍ مِنْ أسْلَمَ يَنْتَضِلُونَ فقال النبيُّ ﷺ ارْمُوا بَنِي إسْماعِيلَ فإنَّ أباكُمْ كانَ رامِياً ارْمُوا وأنا مَعَ بَنِي فلانٍ قال فأمْسَكَ أحَدُ الفَرِيقَيْنِ بأيْدِيهِمْ فقال رسولُ اللهِ ﷺ مالَكُمْ لاَ تَرْمونَ قالُوا كَيْفَ نَرْمِي وأنْتَ مَعَهُمْ قال النبيُّ ﷺ ارْمُوا فأنا مَعَكُمْ كُلِّكُمْ *

111-....... O şöyle demiştir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva (R)'dan işittim; o şöyle dedi: Bir kerre Eslem oğulları'ndan bir cemâat ok atma ta'lîmi yarışı yaparlarken Peygamber yanlarına uğradı da:

— *"Ey İsmâîl* (Peygamber'in) *oğulları, ok atınız; çünkü sizin* (o büyük) *babanız usta bir atıcı idi. Siz de atınız!* (Bu yarışta) *ben de Fulân oğulları ile berâberim"* buyurdu.

Râvî Seleme dedi ki: (Peygamber böyle deyince) o iki fırkanın biri (yânî karşı tarâf) ellerini atıştan çektiler (ok atmadılar). Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Size ne var ki atmıyorsunuz?"* diye sordu.

Onlar:

---

tünlugune şâhid oldukları zamân "Eğer bu öldürülmüş olsa, muhakkak şehîddir" diyorlardı. Sonra o kimsenin kendisinin Allah için cihâd etmediği ve kendisini öldürüp intihâr ettiği meydana çıkınca, cihâd esnâsında her öldürülene -hernekadar ona zâhirî hükümlerde şehîd hükmü verilirse de- bu adam gibi olması ihtimâlinden dolayı "Kesin olarak o şehîddir" denilemeyeceği bilindi (Aynî, Kastallânî).

155 Âyetteki bu kuvvet hazırlama emri, kıyâmete kadar geliştirilip îcâd edilecek olan her türlü harb âlet ve silâhlarını, maddî ve ma'nevî bütün harb tedbîrlerini alıp hazır etmeyi içine alır.

— Sen onlarla (yânî Mıhcen oğulları grubu ile) berâberken biz nasıl atarız! diye cevâb verdiler.

Peygamber:

— *"Haydi atın, ben sizin hepinizle berâberim"* buyurdu (da oradakileri atışa teşvîk eyledi) [156].

١١٢ ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ قال حدّثنا عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الغَسِيلِ عنْ حَمْزَةَ بنِ أبى أُسَيْدٍ عنْ أبيهِ قال قال النبيُّ ﷺ يَوْمَ بَدْرٍ حِينَ صَفَفْنا لِقُرَيْشٍ وصَفُّوا لَنا إذَا أَكْثَبُوكُمْ فَعَلَيْكُمْ بالنَّبْلِ *

112-....... Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa (R) şöyle demiştir: Bedr günü biz Kureyş'e karşı saff bağladığımız ve Kureyş de bize karşı harb saffı nizâmına girdikleri zamân Peygamber (S): *"Düşman ok menziline girdiğinde ok atmaya devâm ediniz"* buyurdu [157].

٧٨ ــ بابُ اللَّهْوِ بالحِرَابِ ونَحْوِها

78- KISA MIZRAKLARLA VE KILIÇ, YAY GİBİ HARB ÂLETLERİYLE OYUN OYNAMAK BÂBI

١١٣ ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى قال أخبرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال بَيْنا الحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ عِنْدَ النبىِّ ﷺ بِحِرَابِهِمْ دَخَلَ عُمَرُ فأهْوَى إلى الحَصَى فَحَصَبَهُمْ بِها فقال دَعْهُمْ يا عُمَرُ. وزَادَ عَلِيٌّ قال حدّثنا عبدُ الرَّزَّاقِ قال أخْبرنا مَعْمَرٌ فى المَسْجِدِ *

113-....... ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Habeşliler, Peygamber'in yanında harbeleriyle oyun oynadıkları sırada Umer içeriye girdi ve çakıl taşlarına uzanıp Habeşliler'e çakıl taşları attı. Bunun üzerine Peygamber (S): *"Yâ Umer, onları serbest bırak!"* buyurdu. Ve Alî ibnu'l-Medînî şunu ziyâde edip, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdîs edip şöy-

156 Hadîste iki defa *"Atınız"* emri bulunması, atma ta'lîmini en güzel teşvîktir. Peygamber'e göre Arablar'ın hepsi İsmâîl Peygamber'in çocuklarından olduklarını İbn Sa'd, Alî ibn Rebâh'tan rivâyet etmiştir. Bu cihetle Peygamber, Eslem oğulları'na "İsmâîloğulları" diye hitâb etmiştir.

157 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.

le dedi: Bize Ma'mer haber verdi ki, bu oyun mescidde vâkı' olmuştur [158].

٧٩ـ بابُ المِجَنِّ ومَنْ يَتَتَرَّسُ بِتُرْسِ صاحِبِهِ

79- KALKAN VE (HARBDE) ARKADAŞININ KALKANIYLE SÜTRELENİP KORUNAN KİMSE BÂBI

١١٤ـ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ قال أخبرنا عبدُ الله قال أخبرنا الأَوْزَاعِيُّ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ الله بنِ أبي طَلْحَةَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال كانَ أبو طَلْحَةَ يَتَتَرَّسُ مَعَ النبيِّ ﷺ بتُرْسٍ واحِدٍ وكانَ أبو طَلْحَةَ حَسَنَ الرَّمْيِ فَكانَ إذا رَمَى تَشَرَّفَ النبيُّ ﷺ فَيَنْظُرُ إلى مَوْضِعِ نَبْلِهِ *

114-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Talha, Peygamber'in berâberinde bir tek kalkanla sütrelenip korunmaya çalışırdı. Ebû Talha güzel atıcı idi. O attığı zamân Peygamber (S) yukarıya yükselir de onun okunun düştüğü yere bakardı [159].

١١٥ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي حازِمٍ عنْ سَهْلٍ قال لَمَّا كُسِرَتْ بَيْضةُ النبيِّ ﷺ عَلَى رأسِهِ وأُدْمِيَ وجْهُهُ وكسِرَتْ رَباعِيَتُهُ وكانَ عَلِيٌّ يَخْتَلِفُ بالمَاءِ في المِجَنِّ وكانَتْ فاطِمَةُ تَغْسِلُهُ فَلَمَّا رَأَتِ الدَّمَ يَزِيدُ عَلَى المَاءِ كَثْرَةً عَمَدَتْ إلى حَصِيرٍ فأَحْرَقَتْها وأَلْصَقَتْها على جُرْحِهِ فَرَقَأَ الدَّمُ *

115-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: (Uhud günü) Peygamber (S)'in miğferi başı üzerinde kırıldığı, yüzü kanlara bulandığı ve azı dişleri ile ön dişleri arasındaki dişleri kırıldığı zamân Alî kalkan içinde arka arkaya su getiriyor, Fâtıma da kanı yıkıyor idi. Ni-

---

158 Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Harbeler yânî kısa mızraklarla oyun âdî bir oyun değildir. Kılıç kalkan oyunu, cirit oyunu gibi düşmana karşı silâh kullanmakta idmân peydâ etmek için oynanır. Düşmana karşı hazırlık sayıldığı için mübâh olmuş, hattâ Mescid'de bile oynanması câiz kılınmıştır.

159 Çünkü Ebû Talha harb esnâsında oklar atardı. Atıcı ise iki eliyle birlikte atış yapar. Bu sebeble çok kerre atıcının kalkanı tutması mümkün olmaz. İşte Peygamber, düşmanın onu vurması endîşesinden dolayı Ebû Talha'ya kalkanı ile sütre yapar, korurdu.

hâyet Fâtıma kanın sudan daha çok artmakta olduğunu görünce bir hasır parçasına yöneldi de onu yaktı ve külünü Peygamber'in yarası üzerine yapıştırdı, akabinde kan kesildi [160].

١١٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ الله قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ مالِكِ بنِ أوْسِ بنِ الحَدَثان عنْ عُمَرَ رضى الله عنه قال كانَتْ أمْوَالُ بَنى النَّضِيرِ مِمَّا أفاءَ اللهُ عَلى رسُولِهِ ﷺ مِمَّا لَمْ يُوجِفِ المُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ ولاَ رِكابٍ فَكَانَتْ لِرَسُولِ الله ﷺ خاصةً وكانَ يُنْفِقُ عَلى أهْلِهِ نَفَقةَ سَنَتِهِ ثُمَّ يَجْعَلُ ما بَقِىَ في السِّلاَحِ والكُرَاعِ عُدَّةً فى سَبِيلِ اللهِ * حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى عنْ سُفْيان قال حدّثنى سَعْدُ بنُ إبْرَاهِيمَ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ شَدَّادٍ عنْ عِلِيٍّ *

116-....... Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Benû'n-Nadîr malları, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey olarak tahsîs ettiği şeylerdendir. Bunlar müslümânların at sürerek, deveye binerek (harb ile) elde ettikleri ganîmetlerden değildir. Bu sebeble Benû'n-Nadîr malları husûsî olarak Rasûlullah'a âid olmuş idi. Rasûlullah âilesi halkının bir senelik nafakasını bundan harcar idi. Sonra bundan geri kalanı da Allah yolunda gazâ hazırlığı olarak silâha ve atlara harcar idi [161].

Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahyâ ibn Saîd, Sufyân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Sa'd ibnu İbrâhîm, Abdullah ibn Şeddâd'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den tahdîs etti [162].

١١٧ــ حدّثنا قَبِيصَةُ قال حدّثنا سُفْيانُ عن سَعْدِ بنِ إبْرَاهِيمَ قال حدّثنى عَبْدُ الله بنُ شَدَّادٍ قال سَمِعْتُ عَلِيًّا رضى الله عنه يَقُولُ ما رَأيْتُ النبيَّ ﷺ يُفَدِّى رَجُلاً بَعْدَ سَعْدٍ قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ ارْمِ فِدَاكَ أبى وأُمِّى *

117-....... Bana Abdullah ibnu Şeddâd tahdîs edip şöyle dedi:

---

160 Hadîsin başlığa uygunluğu kalkan içinde su taşınmasıdır.
Ağzın sağında ve solunda altlı üstlü dört diş vardır ki, bunlar ön dişlerle azı dişlerin arasındadır. Bu dört dişe Arab dilinde *Rabâiye* denir. Peygamber'in Uhud günü bu dört rabâiyeden sağ ve alt taraftaki dişleri kırılmıştı.

161 Hadîsin başlığa uygunluğu "Geri kalanını da..." sözleridir. Şübhe yok ki, kalkan da harb âletleri cümlesindendir.

162 Hadîsin bu senedle sevki, Ebû Zerr nushasında yoktur.

Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'in babasını, anasını, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka bir kişiye fedâ ederek hitâb ettiğini görmedim. (Fakat Uhud günü Sa'd'e:)

— *"Ey Sa'd, babam anam sana fedâ olsun! Düşmana ok at!"* derken işittim [163].

٨٠ــ بابُ الدَّرَقِ
80- DERİDEN YAPILMIŞ KALKAN (EDİNİLMESİNİN CEVÂZI) BÂBI

١١٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني ابنُ وَهْبٍ قال عَمْرٌو حدّثنى أَبو الأَسْوَدِ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى الله عنها دَخَلَ عَلَىَّ رسولُ الله ﷺ وعِنْدِى جارِيَتانِ تُغَنِّيانِ بغِناءِ بُعاثَ فاضْطَجَعَ عَلى الْفِرَاشِ وحَوَّلَ وجْهَهُ فَدَخَلَ أَبو بَكْرٍ فانْتَهَرَنِى وقال مِزْمارَةُ الشَّيطانِ عِنْدَ رسولِ الله ﷺ فأَقْبَلَ عَلَيْهِ رسولُ الله ﷺ فَقال دَعْهُما فلَمَّا غَفَلَ غمَزْتُهما فَخَرَجَتا قالَتْ وكانَ يَوْمُ عِيدٍ يَلْعَبُ السُّودانُ بالدَّرَقِ والحِرَابِ فإمَّا سَأَلْتُ رسولَ اللهِ ﷺ وإمَّا قال تَشْتَهِينَ تَنْظُرِينَ فقالَتْ نَعَمْ فأقامَنى وراءَهُ خَدِّى عَلى خَدِّهِ ويَقُولُ دُونَكُمْ بَنى أَرْفِدَةَ حَتَّى إذا مَلِلْتُ قال حَسْبُكِ قُلْتُ نَعَمْ قال فاذْهَبِى. قال أبو عبْدِ الله قال أَحْمَدُ عن اِبنِ وهْبٍ فَلَمَّا غفلَ *

118-....... Âişe(R)'den (şöyle demiştir): -Minâ günlerinden birinde, yânî kurbân bayramının ilk üç günlerinden birinde- Rasûlullah yanıma girdi. Karşımda Buâs ezgilerini (def çalarak) okuyan iki kız vardı. Rasûlullah yatağına uzanıp yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekr girdi.

— (Bu ne hâl?) Rasûlullah'ın yanında şeytân mızmârı mı? diyerek beni azarladı.

Bunun üzerine Rasûlullah (S) ona döndü de:

— *"Onlara ilişme!"* buyurdu.

Babamın zihni başka şey ile meşgûl olunca, ben kızlara işâret ettim, onlar da çıktılar.

Âişe dedi ki: Yine bir bayram günü idi ki, o gün siyâhîler kal-

163 Bu hadîsin bâb başlığına uygunluğu, içinde atışın zikredilmesidir. Bu kadarı da bu husûsta kâfîdir.

kanlar ve kısa mızraklarla oyun oynuyorlardı. Ya ben Rasûlullah'tan bakmağa izin istedim (de izin verdi), yâhud (kendiliğinden): *"Bakmak istiyor musun?"* dedi. Evet, dedim. Bunun üzerine beni arkasında, yanağım yanağına değecek şekilde ayaküstü durdurup, Habeşliler'e:

— *"Haydin* (devâm edin) *Erfide oğulları!"* buyurdu.

Nihâyet seyretmekten usandığımda:

— *"Artık yeter mi?"* diye sordu.

— Evet, dedim.

— *"Öyleyse git"* buyurdu [164].

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ahmed ibnu Ebî Sâlih el-Mısrî, İbnu Vehb'den "Felemmâ ğafele" diye söyledi [165].

٨١ـ بابُ الْحمائِلِ وتَعْلِيقِ السَّيْفِ بالْعُنُقِ

81- KILIÇ BAĞLARI VE KILICI BOYUNA ASMAK BÂBI

١١٩ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ رضي الله عنه قال كانَ النبيُّ ﷺ أحْسَنَ النَّاسِ وَأشْجَعَ النَّاسِ ولَقَدْ فَزِعَ أهْلُ المَدِينَةِ لَيْلَةً فَخَرَجُوا نَحْوَ الصَّوْتِ فاسْتَقْبَلَهُمْ النبيُّ ﷺ وقَدِ اسْتَبْرَأَ الخَبَرَ وهْوَ على فَرَسٍ لِأبِي طَلْحَةَ عُرْيٍ وفى عُنُقِهِ السَّيْفُ وهْوَ يَقُولُ لَمْ تُرَاعُوا لَمْ تُرَاعُوا ثُمَّ قال وجَدْناهُ بَحْراً أوْ قال إنَّهُ لَبَحْرٌ *

119-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) insanların en güzeli ve en yiğidi idi. Yemîn olsun bir gece Medîne ahâlîsi

---

164 Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Siyâhîlerin oynadıkları oyun, kılıç-kalkan oyunu dediğimiz oyuna benzer bir oyun olacaktır. Yalnız kılıç yerine harbe, yânî kısa mızrak kullanırlarmış. Müslim'deki bir rivâyette, bir takım Habeşliler'in mescidde harb oyunu oynamış oldukları ve harbelerle hücûm ederken veyâ onlardan korunurken sıçrayışlarının raksa benzer bir oyun olduğu, hem de bunu bayramlarda oynamak âdetleri olduğu anlaşılıyor.

"Erfide oğulları" Habeş kavminin lakabıdır. Bâzıları büyük dedelerinin ismidir derler. Bir takımlarına göre Habeşliler'in rakseden soyuna denirmiş.

Dervîşlerin semâ'ın halâl olduğuna delîl edindikleri hadîs işte budur. Söz ile olsun, saz ile olsun, mûsikî hakkında âlimlerin ihtilâfı çoktur. Kimi harâm kılınmasına icmâ', kimi halâl olduğuna icmâ' olduğunu söylemiş. Birçokları mes'eleyi tafsîl etmiştir.

165 Ebû Zerr'in rivâyetinde "Ğafele" yerine "Amede" şeklinde gelmiştir. "Ğafele" rivâyetinin daha doğru olduğu, bu sened ile de kuvvetlendirilmiş oluyor.

(bir düşman baskınından) korkmuştu. İnsanlar sesin geldiği yöne doğru çıkmışlardı. İnsanlar giderlerken Peygamber onları karşıladı. Kendisi Ebû Talha'ya âid çıplak bir at üzerinde (sür'atle gidip) durumu tahkîk etmiş, dönüyordu. Karşılaşma sırasında Peygamber, kılıcı boynunda asılı hâlde: *"Korkmadılar, korkmadılar* (yânî korkmayın)" buyuruyordu. Sonra Peygamber (S): *"Biz bu atı* (yürüyüşte) *bir deniz bulduk"* yâhud da *"Şübhesiz bu at bir denizdir"* buyurdu [166].

٨٢ـ بابُ ما جاءَ فى حِلْيَةِ السُّيُوفِ

82- KILIÇLARIN SÜSLERİ HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI

١٢٠ ـ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ قال أَخْبرنا عبدُ اللهِ قال أَخْبرنا الأَوزَاعِيُّ قال سَمِعْتُ سُلَيْمانَ بنَ حَبِيبٍ قال سَمِعْتُ أبا امامَةَ يَقُولُ لَقَدْ فَتَحَ الفُتُوحَ قَوْمٌ ما كانَتْ حِلْيَةُ سُيُوفِهِمْ الذَّهبَ ولاَ الفِضَّةَ إِنَّما كانَتْ حِلْيَتُهُمْ العَلاَبِيَّ والآنُكَ والحَدِيدَ *

120-....... Ben Ebû Umâme'den işittim, şöyle diyordu: Yemîn olsun bir çok fetihler yapan bir cemâat vardı ki, onların kılıçlarının süsü altın ve gümüş değildi. Onların kılıçlarının süsü ancak kınlarına, kabzalarına bağlanan sırımla kalay ve demirden ibâret olmuştu [167].

٨٣ـ باب مَنْ عَلَّقَ سَيْفَهُ بالشَّجَرِ فى السَّفَرِ عِنْدَ القائِلَةِ

83- SEFERDE SICAK VAKTİ UYKUSU SIRASINDA KILICINI BİR AĞACA ASAN KİMSE BÂBI

١٢١ ـ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثنى سنانُ بنُ أَبى سِنانٍ الدُّؤَلِيُّ وأبو سلَمَةَ بنُ عبدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّ جابرَ بنَ عَبْدِ اللّٰهِ

---

166 Bu hadîs "Çıplak at bâbı" ile "Harbde yiğitlik bâbı"nda da geçmişti. Buradaki sevki daha bütündür. Hadîsin açıklaması daha önce geçtiği yerlerde verilmişti. Hadîsin burada getirilmesinden maksad "Kılıcı boynunda olarak" fıkrasıdır. Bu fıkra, kılıcı boyuna asmanın cevâzına delâlet etmiştir.

167 Musannıfın bu başlıklardan maksadı, harb âletleri husûsunda selefin kıyâfetini (modasını) ve Peygamber zamânında kullanılan şeyleri beyân etmektir... *(Fethu'l-Bârî).*

رضى الله عنهما قال أخْبَرَ أنَّهُ غَزَا مَعَ رسول اللهِ صلى الله عليه وسلم قِبَلَ نَجْدٍ فَلمَّا قَفَلَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلّم قَفَلَ مَعَهُ فأدْرَكَتْهُمْ القَائِلَةُ فى وادٍ كَثِيرِ العِضاهِ فَنَزَلَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلّم وتَفَرَّقَ النَّاسُ يَسْتَظِلُّونَ بالشَّجَرِ فَنَزَلَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلّم تَحْتَ سَمُرَةٍ وعَلَّقَ بها سَيْفَهُ ونِمْنا نَوْمَةً فإذا رسولُ اللهِ ﷺ يَدْعُونا وإذَا عِنْدَهُ أعْرَابِيٌّ فقال إنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سَيْفِى وأنا نائِمٌ فاسْتَيْقَظْتُ وهُوَ فى يَدِهِ صَلْتاً فقال مَنْ يَمْنعُكَ مِنِّى فَقُلْتُ اللهُ ثَلاثَاً ولَمْ يُعاقِبْهُ وجَلَسَ *

121-....... Câbir ibn Abdillah (R), Rasûlullah'ın berâberinde Necd tarafına gazâya gittiğini, Rasûlullah o gazveden döndüğü zamân kendisi de berâberinde döndüğünü, dönüşte büyük ağacı çok bir vâdîde kendilerine gün ortası sıcağı eriştiğini, istirahat için konakladıklarını haber verip şöyle demiştir: Rasûlullah devesinden indi. Sefer halkı da ağaçlar altında gölgelenmek için dağılmışlardı. Rasûlullah da bir sakız ağacı altına inip kılıcını o ağaca asmıştı. Bizler birazcık uyumuştuk. Birden Rasûlullah'ın bizi çağırmakta olduğunu işittik. Bir de baktık ki yanında (müşriklerden) bedevî bir Arab var! Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

— *"Şu bedevî Arab ben uyurken* (gelmiş), *kılıcımı alarak kınından sıyırmış, yanımda durmuş. Bu arada ben uyandım. Kılıç, kınından sıyrılmış olarak bu adamın elinde idi. Bu hâlde bedevî bana: Benden şu anda seni kim koruyabilir? dedi. Ben de üç defa: Allah korur, dedim."*

(Râvî dedi ki:) O bedevî orada oturdu, Rasûlullah onu cezâlandırmadı [168].

٨٤ــ باب لُبْس البَيْضَة

84- BAŞA MİĞFER GİYME(NİN MEŞRÛ'LUĞU) BÂBI

---

168 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah da bir sakız ağacı altına indi ve kılıcını ona astı" sözündedir.

Bu başlığın fâidesi, Peygamber'in yiğitliğini, Allah'a güvenip dayanışının güzelliğini, kesin inancının doğruluğunu beyân etmek; mu'cizesini meydana çıkarmak, kendisine sû'ikasd edeni bile affını beyân etmektir.

Vâkıdî'nin nakline göre bu af sebebiyle o bedevî ve kabîlesinden birçok kimseler müslümân olmuştur.

١٢٢ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ قال حدّثنا عَبْدُ العَزيزِ بنُ أبى حازِمٍ عنْ أبيهِ عنْ سَهْلٍ رضى اللّه عنه أنَّهُ سُئِلَ عنْ جُرْحِ النَّبىِّ ﷺ يَوْمَ اُحُدٍ فَقال جُرِحَ وجْهُ النبىِّ ﷺ وكُسِرَتْ رَباعِيَتُهُ وهُشِمَتِ البَيْضَةُ عَلى رأسِهِ فَكَانَتْ فاطِمَةُ عَلَيْها السَّلاَمُ تَغْسِلُ الدَّمَ وَعِلِىٌّ يُمْسِكُ فلمَّا رَأتْ أنَّ الدَّمَ لاَيَزيدُ إلاَّ كَثْرَةً أخَذَتْ حَصيراً فأحْرَقَتْهُ حتَّى صارَ رماداً ثُمَّ ألْزَقَتْهُ فاسْتَمْسَكَ الدَّمُ *

122-....... Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd'den tahdîs etti ki, Sehl'e Peygamber'in Uhud günündeki yaralanması soruldu da, o şöyle dedi: Peygamber(S)'in yüzü yaralandı, rabâiye dişi kırıldı, başındaki miğferi de yarıldı. Fâtıma aleyhi's-selâm kanı yıkıyor, Alî de tutuyordu. Fâtıma kanın arttığını görünce bir hasır parçası alıp onu kül oluncaya kadar yaktı. Sonra o külü yaraya yapıştırdı ve kan durdu [169].

٨٥ـ بابُ منْ لَمْ يَرَكَسْرَ السّلاَحِ عِنْدَ المَوْتِ

85- ÖLÜM SIRASINDA SİLÂHIN KIRILMASINI DÜŞÜNMEYEN KİMSE BÂBI

١٢٣ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ قال حدّثنا عبْدُ الرَّحْمنِ عنْ سُفْيانَ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ عَمْرِو بنِ الحارِثِ قال ماتَرَكَ النبىُّ ﷺ إلاَّ سِلاَحَهُ وبَغْلَةً بَيْضاءَ وأرْضاً جَعَلَها صَدَقَةً *

123-....... (Mü'minlerin anası Cuveyriye'nin kardeşi) Amr ibnu'l-Hâris (R): Peygamber (S) silâhından, beyaz katırından, bir de (sağlığında) sadaka yaptığı Fedek arâzîsinden başka birşey geriye bırakmadı, demiştir [170].

---

169 Hadîsin başlığa uygunluğu "... Başındaki miğfer da yarıldı..." sözündedir. Bu hadîs birkaç bâb önce de geçmişti.

170 Başlığa uygunluk hadîsten alınır. O da Peygamber'in Câhiliyet ahâlîsinin işleyegeldikleri işe muhâlefet etmiş olmasıdır: Câhiliyet halkı içlerinden bir başkan öldüğü zamân onun silâhı kırılır, hayvanı öldürülürdü. Bâzen başkan böyle yapılmasını onlara vasıyyet ederdi. Peygamber (S) ise hadîste zikredilen şeyleri, arâzînin sadaka yapılmasından başka bir ahdi olmayarak, geride bırakmıştır... (Aynî, Kastallânî).

٨٦ــ بابُ تفرُّقِ النّاسِ
عنِ الإمامِ عِنْدَ القَائِلَةِ والإسْتِظْلالِ بالشَّجَرِ

86- SICAK VAKTİNDEKİ İSTİRÂHAT SIRASINDA INSANLARIN İMÂMIN YANINDAN DAĞILMALARI VE AĞAÇLARLA GÖLGELENMELERİ BÂBI

١٢٤ــ حدّثنا أبو اليمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثنا سِنانُ ابنُ أبي سِنان وأبو سلمَةَ أنَّ جابِراً أخْبَرَهُ ح وحدّثنا مُوسَى بنُ أسْماعِيلَ قال حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ قال أخْبرنا ابنُ شِهابٍ عنْ سِنانِ بنِ أبي سِنان الدُّؤَلِيِّ أنَّ جابِرَ بنَ عبْدِ اللّهِ رضى اللّه عنهما أخْبَرَهُ أنَّهُ غَزا مَعَ النبيِّ ﷺ فأدْرَكَتْهُمُ القَائِلَةُ فى وادٍ كَثِيرِ العِضاهِ فَتَفَرَّقَ النَّاسُ فى العِضاهِ يَسْتَظِلُّونَ بالشَّجَرِ فَنَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ تَحْتَ شَجَرَةٍ فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ ثُمَّ نَامَ فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ وَهُوَ لاَيَشْعُرُ بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : إنَّ هٰذَا اخْتَرَطَ سَيْفِي فَقَالَ مَنْ يَمْنَعُكَ قُلْتُ اللّهُ فَشَامَ السَّيْفَ فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ ثُمَّ لَمْ يُعَاقِبْهُ*

124-....... Buradaki iki senedle gelen hadîste Câbir ibn Abdillah (R), kendisinin Peygamber'in berâberinde (Necd tarafına doğru) gazâya gittiğini, (dönüşte) dikenli büyük ağaçları çok bir vâdî içinde sıcak vakti istirahatının kendilerine eriştiğini haber verip şöyle devâm etmiştir: Gün ortası istirahatı verilince insanlar ağaçlık içinde, ağaçlarla gölgelenmek üzere dağıldılar. Peygamber (S) de bir ağaç altına indi, kılıcını ağaca astı, sonra uyudu. Peygamber uyandığında yanında bir adam vardı. Kendisi bu adamı hissetmemişti. Peygamber (sahâbîlerine bu adamın hâlini) şöyle anlattı:

— *"Bu zât benim kılıcımı sıyırdı da: Seni kim korur? dedi. Ben: Allah* (korur), *dedim. Bu cevâbım üzerine kılıcı kınına koydu. Dikkat edip ibret alın! Bu hâdisenin kahramânı işte şu oturan bedevîdir".*

Sonra Peygamber (S) onu cezâlandırmadı [171].

---

171 Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîs iki bâb önce de geçmişti. Buhârî bu hadîsi burada iki senedle getirmiştir: Biri Ebu'l-Yemân yolu, ikincisi de Mûsâ ibn İsmâîl yoludur. Bu bedevînin Gavres ibn Hâris olduğu bildirilmiştir. Hatîb el-Bağdâdî onu kâf ile "Gavrak" şeklinde isimlemiştir. Hattâbî ise küçültme ismiyle "Guveyris" şeklinde zabtetmiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivâyet ettiği bu hadîste "... ***Allah seni insanlardan koruyacaktır*"** (el-Mâide: 67) âyetinin bu hâdise üzerine indirildiği açıkça söylenmiştir (Aynî).

٨٧ـ بابُ ما قِيلَ فى الرِّماحِ ويُذْكَرُ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبىِّ صلى الله عليه وسلّم قال جُعِلَ رِزْقِى تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِى وجُعِلَ الذِّلَّةُ والصَّغارُ علَى منْ خالَفَ أمْرِى

87- MIZRAKLAR (EDİNİP KULLANMANIN FAZÎLETİ) HAKKINDA SÖYLENEN ŞEYLER BÂBI

İbn Umer'den Peygamber(S)'in:
"Benim rızkım mızrağımın gölgesi altında kılındı. Horluk ve cizye vermek de benim emrime muhâlefet edenler üzerine kılındı" **buyurduğu zikrolunur** [172].

١٢٥ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى النضْرِ مَولى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ نافِعٍ مَوْلى أبى قَتادةَ الأنْصارِىِّ عنْ أبى قَتادَةَ رضى اللّهُ عنه أنّهُ كانَ مَعَ رسولِ اللّهِ ﷺ حتّى إذَا كانَ بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكّةَ تَخَلَّفَ مَعَ أصْحابٍ لَهُ مُحْرِمِينَ وهُوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ فَرَأى حِمَاراً وحْشِياً فاسْتَوى عَلى فَرَسِهِ فَسأَلَ أصْحابَهُ أنْ يُناوِلُوهُ سَوْطَهُ فأَبَوْا فَسأَلَهُمْ رُمْحَه فأَبَوْا فأَخَذَهُ ثُمَّ شَدَّ علَى الحِمارِ فَقَتَلَهُ فأكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أصْحابِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم وأبَى بَعْضٌ فَلمَّا أدْرَكُوا رسولَ اللّهِ ﷺ سألُوهُ عنْ ذَلِكَ قال إنّما هِىَ طُعْمَةٌ أطْعَمَكُمُوها اللّهُ وعنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى قَتادَةَ فى الحِمارِ الوَحْشِىِّ مِثْلَ حَدِيثِ أبى النَّضْرِ قال هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحمِهِ شَىءٌ *

125-....... Ebû Katâde el-Ensârî'nin himâyesinde bulunan Nâfi'den; o da Ebû Katâde'den haber verdi ki, Ebû Katâde (Hudeybiye yılı) Rasûlullah'ın berâberinde idi. Nihâyet Mekke yolunun bir yerinde oldukları zamân Ebû Katâde umre niyetiyle ihrâma girmiş bulunan birtakım arkadaşlarıyle berâber bir keşif vazîfesi için geri kaldı. Ebû Katâde kendisi ihrâmlı değildi. Bu sırada birden bir yaban eşeği

---

172 Bu, Ahmed ibn Hanbel'in Ebû Munîb el-Curaşî yolundan rivâyet ettiği hadîsin bir parçasıdır. Tamâmı şöyledir: *"Ben kıyâmetin önünde, kılıçla gönderildim. Benim rızkım mızrağın gölgesinde kılındı. Zillet ve cizye ödemek, emrime muhâlefet edenler üzerine kılındı. Kim bir kavme benzemeye çalışırsa, o, bu kavimdendir".*

Bunu el-Evzâî yolundan; o da Saîd ibn Cebele'den; o da Peygamber'den olmak üzere İbn Ebî Şeybe de rivâyet etmiştir.

gördü. Hemen atının üstünde doğruldu. Arkadaşlarından kendisine kamçısını uzatıp vermelerini istedi. Onlar (ihrâmlı oldukları gerekçesiyle) bunu kabûl etmediler. Yine onlardan kendi mızrağını vermelerini istedi. Onlar yine çekindiler. Bunun üzerine Ebû Katâde mızrağını kendisi aldıktan sonra yaban eşeği üstüne atını koşturdu ve onu öldürdü. O eşeğin etinden Peygamber'in sahâbîlerinin bâzısı yedi, bâzısı da yemekten çekindi. Nihâyet Rasûlullah'a eriştikleri zamân bu eti yemenin hükmünü kendisine sordular. Rasûlullah (S):

— *"Bu, Allah'ın sizlere ihsân ettiği bir yiyecektir"* buyurdu [173].

Zeyd ibn Eslem; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den bu yaban eşeği hakkında Ebu'n-Nadr'ın hadîsinin benzeri gelmiştir. Bunda Rasûlullah: *"Berâberinizde onun etinden bir parça var mı?"* buyurdu fıkrası vardır [174].

٨٨ــ بابُ ماقِيلَ فى دِرْعِ النبىِّ صلى الله عليه وسلم والْقَمِيصِ فى الحَرْبِ . وقالَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أمَّا خالِدٌ فَقَدِ احْتَبَسَ أدْرَاعَهُ فى سَبِيلِ اللّهِ

88- PEYGAMBER'İN ZIRHI(NIN NEDEN OLDUĞU) HAKKINDA SÖYLENENLERLE HARBDE GÖMLEK(İN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

Peygamber (S): *"Hâlid'e gelince, Hâlid zırhlarını Allah yolunda vakfetmiştir..."* buyurdu [175].

١٢٦ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال **حدّثنا** عبدُ الوَهَّابِ قال **حدثنا** خالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال قال النبىُّ ﷺ وهوَ فى قُبَّةٍ أللَّهُمَّ إنِّى أنْشُدُكَ عَهْدَكَ ووعْدَكَ اللَّهُمَّ إنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبَدْ بَعْدَ اليَوْمِ فأخَذَ أبو بَكْرٍ بِيَدِهِ فقال حَسْبُكَ يا رسولَ اللّهِ فَقَدْ ألْحَحْتَ عَلَى رَبِّكَ وهْوَ فى الدِّرْعِ فَخَرَجَ وهْوَ يَقولُ سَيُهْزَمُ الجَمْعُ ويُوَلُّونَ الدُّبُرَ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ والسَّاعَةُ أدْهَى وأمَرُّ وقال وُهَيْبٌ **حدّثنا** خالِدٌ يَوْمَ بَدْرٍ *

---

173 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Talha arkadaşlarından mızrağını istedi" sözündedir. Bu hadîs Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.

174 Buhârî bunu Zebâih Kitâbı'nda şenediyle rivâyet etmiştir. Bu hadîslerde mızrağın fazîletine, bu ümmete kıyâmete kadar ganîmetin halâl kılındığına işâret vardır.

175 Bu, Buhârî'nin Zekât Kitâbı'nda, Yüce Allah'ın *"Ve fi'r-rıkaab"* kavli bâbı'nda getirdiği hadîsin bir parçasıdır.

126-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) toparlak bir çadır içinde iken:

— *"Yâ Allah!* (Peygamberlerine yardım edeceğin hakkındaki) *ahdini ve* (zafer) *va'dini* (yerine getirmeni) *senden istiyorum! Yâ Allah! Eğer* (mü'minlerin helâkini) *dilemişsen bu günden sonra ibâdet edilmez!"* diye duâ etti.

Sonunda Ebû Bekr, Rasûlullah'ın elini tuttu da:

— Bu kadar dilek sana yetişir yâ Rasûlallah. Sen Rabb'ine karşı duâda ısrâr ettin (Allah sana va'dini verir), dedi.

Bu sırada Rasûlullah bir zırh içinde idi. Bu duâdan sonra Rasûlullah şu meâldeki âyetleri okuyarak çadırdan çıktı:

— ***"Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır. Daha doğrusu onlara va'd olunan asıl azâbın vakti, o sâattir. O sâat, daha belâlı, daha acıdır"*** (el-Kamer: 45-46) [176].

Ve Vuheyb şöyle dedi: Bize Hâlid el-Hazzâ (İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan: Bu söylediği şey) Bedir gününde oldu, dedi [177].

١٢٧ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ قال أخْبرنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ تُوُفِّىَ رسولُ اللّهِ ﷺ ودِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِىٍّ بِثَلاَثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . وقال يَعْلَى **حدّثنا** الأعْمَشُ دِرْعٌ مِنْ حَدِيدٍ. وقال مُعَلًّى **حدّثنا** عبدُ الْوَاحِدِ قال **حدّثنا** الأعْمَشُ وقال رَهَنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ *

127-....... Âişe (R): Rasûlullah (S), zırhı bir Yahûdî'nin yanında otuz sâ' ölçeği arpaya karşılık rehin edilmiş bulunduğu hâlde vefât etti, demiştir.

---

176 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah bir zırh içinde idi" sözündedir.

177 Buhârî bu ta'lîkı Tefsîr'de el-Kamer Sûresi'nin tefsîri sırasında senedi ile getirmiştir.

Hadîste Rasûlullah'ın Allah'tan yerine getirmesini istediği ahd ve va'di şöyle açıklanmıştır: Birincisi Allah'ın şu âyetlerdeki ahdidir: ***"And olsun ki*** (peygamber olarak) ***gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz*** (vardır); ***muhakkak onlar, behemahal onlar mansûr***(ve muzaffer)***dirler. Muhakkak bizim ordumuz, her hâlde onlara galebe edicidirler"*** (es-Sâffât: 171-173).

İkincisi Allah'ın şu va'didir: ***"Hani Allah size iki tâifeden birinin muhakkak sizin olduğunu va'd ediyordu, siz ise kuvveti ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzû ediyordunuz. Allah da emirleriyle hakkı açığa vurmayı, kâfirlerin arkasını kesmeyi irâde ediyordu"*** (el-Enfâl: 7).

Bu âyette zikrolunan iki tâifeden birisi, Ebû Sufyân'ın başkanlığı altında Şâm'dan Mekke'ye gelmekte olan büyük bir ticâret kervânı; öbürüsü de Ebû Cehl'in başkanlığı altında Mekke'den hareket eden ve müslümânları vurmak isteyen Kureyş ordusudur.

Râvî Ya'lâ, (er-Rehn Kitâbı'ndaki rivâyette): Bize el-A'meş: "Demirden yapılmış bir zırh" şeklinde tahdîs etti,demiştir. Muallâ ibn Esed de (el-İstikrâz Kitâbı'ndaki rivâyette): Bize Abdulvâhid tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-A'meş tahdîs edip: Rasûlullah o Yahûdî'ye demirden bir zırhı rehin verdi, demiştir [178].

١٢٨ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ قال حدّثنا وُهَيْبٌ قال حدّثنا ابنُ طَاوُسٍ عنْ أبيهِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ عنِ النبيِّ ﷺ قال مَثَلُ البَخِيلِ والمُتَصَدِّقِ مَثَلُ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ قَدِ اضْطُرَّتْ أيْدِيهُمَا إلَى تَرَاقِيهِمَا فَكُلَّما هَمَّ المُتَصَدِّقُ بِصَدَقَتِهِ اتَّسَعَتْ عَلَيْهِ حَتَّى تُعَفِّىَ أثَرَهُ وكُلَّما هَمَّ البَخِيلُ بالصَّدَقَةِ انْقَبَضَتْ كلُّ حَلَقَةٍ إلَى صَاحِبَتِهَا وتَقَلَّصَتْ عَلَيْهِ وانْضَمَّتْ يَدَاهُ إلَى تَرَاقِيهِ فَسَمِعَ النبىَّ ﷺ يَقُولُ فَيَجْتَهِدُ أنْ يُوَسِّعَهَا فَلاَ تَتَّسِعُ *

128-....... Bize Abdullah ibn Tâvûs, babasından; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cimri ile sadaka vericinin meseli, şu iki adamın meselidir: Üzerlerinde demirden iki cübbe vardır. Onların elleri köprücük kemiklerine kadar sarılıp sıkışmıştır. Sadaka verici olan, sadakasını vermeyi her kasdettikçe cübbesi onun bedeni üzerinde genişler, uzar, hattâ sadaka verenin ayak izlerini siler giderir. Cimri olan ise sadaka vermek istedikçe onun demir cübbesinin herbir halkası kendine bitişik olan halkaya doğru büzülür, sıkışır da onun bedeni üzerinde sıkışıp büzülür ve onun iki eli köprücük kemiklerine doğru toplanır".*

Ebû Hureyre, Peygamber'den: *"O cimri kişi bu sıkan demir cübbeyi genişletmeye çalışır, fakat o zırh genişlemez"* derken işitmiştir [179].

٨٩ـ بابُ الجُبَّةِ فى السَّفَرِ والحَرْبِ

89- SEFERDE VE HARBDE CÜBBE (GİYME) BÂBI

١٢٩ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ قال حدّثنا

178 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber'in zırhının rehin edilmiş bulunduğu..." fıkrasındadır. Müteâkib iki rivâyette de bu zırhın demirden yapılmış olduğu beyân edilmiştir.

179 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Üzerlerinde demirden iki cübbe bulunan iki adam"* sözlerindedir. Bu "cübbe" sözü, başlıktaki "gömlek" ta'bîrine uygun düşer. Hadîs biraz farklı olarak Zekât Kitâbı'nda da geçmişti.

الأعْمَشُ عنْ أبى الضُّحى مُسْلِمٍ هُوَ ابنُ صُبَيْحٍ عنْ مَسْرُوقٍ قال حدّثنى الْمُغيرَةُ بنُ شُعْبَةَ قال انْطَلَقَ رسولُ اللّه ﷺ لِحاجَتِهِ ثُمَّ أقْبَلَ فَلَقِيتُهُ بِماءٍ وعَلَيْهِ جُبَّةٌ شامِيَّةٌ فَمَضْمَضَ واسْتَنْشَقَ وغَسَلَ وجْهَهُ فَذَهَبَ يُخْرِجُ يَدَيْهِ مِنْ كُمَّيْهِ فَكانا ضَيِّقَيْنِ فأخْرَجَهُما مِنْ تَحْت فَغَسَلَهُما ومَسَحَ بِرأسِهِ وعَلَى خُفَّيْهِ *

129-....... el-Mugîre ibn Şu'be (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ihtiyâcı için (uzağa) gitti. Sonra döndü. Ben kendisini su ile karşıladım. Üzerinde bir Şâm cübbesi vardı. Ağzını su ile çalkaladı, burnuna su çekti ve yüzünü yıkadı. Ellerini o cübbenin yeninden çıkarmaya davrandı. Yenler dar olduğundan ellerini cübbenin altından çıkardı, onları yıkadı, başını ve ayakkabıları üzerini meshetti [180].

٩٠ــ باب الحَرِيرِ فى الحَرب

90- HARBDE İPEK GİYME(NİN CEVÂZI) BÂBI

١٣٠ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ المِقْدَامِ قال حدّثنا خالِدٌ قال حدثنا سَعيدٌ عن قَتادَةَ أنَّ أنساً حدَّثَهُمْ أنَّ النبيَّ ﷺ رَخَّص لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عوْفٍ والزُّبَيْرِ فى قَمِيصٍ مِنْ حَرِيرٍ مِنْ حِكَّةٍ كانَتْ بِهِما *

130-....... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes: Peygamber(S)'in, Abdurrahmân ibn Avf ile ez-Zubeyr'e, kendilerinde meydana gelen kaşıntı hastalığından dolayı ipekli gömlek giymelerine ruhsat ve müsâade verdiğini tahdîs etmiştir.

١٣١ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ ح و حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنه أنَّ عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَوْفٍ والزُّبَيْرَ شَكَوَا إلى النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَعْنى القَمْلَ فأرْخصَ لَهُما فى الحَرِيرِ فَرأيْتُهُ عَلَيْهِما فى غَزاةٍ *

---

180 Hadîsin başlığa uygunluğu "Üzerinde bir Şâm cübbesi vardı" sözündedir. Bunun, hicretin dokuzuncu senesinde yapılan Tebûk seferinde olduğuna Enes bundan sonraki rivâyetinde "Bir gazvede" sözüyle işâret etmiştir. Bu, o târîhlerde henüz küfür diyârı olan Şâm'dan Hicâz'a giden dar yenli cübbelerden idi...

131-....... Buradaki iki senedde de Hemmâm ibn Yahyâ el-Avzî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Avf ile ez-Zubeyr, Peygamber'e bitten şikâyet etmişler. Bunun üzerine Peygamber (S) onlara ipek gömlek giymek husûsunda ruhsat vermiştir. Enes: Ben bir gazvede o ikisinin üzerinde ipek gömleği gördüm, demiştir [181].

١٣٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَ عنْ شُعْبَةَ قال أخبرنِى قَتادَةُ أنَّ أنَساً حدَّثَهُمْ قال رَخَّصَ النَّبِيُّ صلى اللّٰه عليه وسلّم لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ والزُّبَيْرِ بنِ العَوّامِ فِي حَرِيرٍ *

132-....... Buradaki senedde de Enes; Peygamber (S), Abdurrahmân ibn Avf ile ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'a ipek giymek husûsunda ruhsat verdi, diye tahdîs etmiştir.

١٣٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ قال حدّثنا غُنْدَر قال حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عن أنَسٍ قال رخَّصَ أوْ رُخِّصَ لِحكَّةٍ بِهما *

133-....... Buradaki senedde de Enes: Bu iki sahâbîde meydana gelen bir kaşıntı hastalığından dolayı ruhsat verdi, yâhud da ruhsat verildi, demiştir [182].

٩١ــ بابُ ما يذْكَرُ فى السِّكِّينِ

91- BIÇAK (KULLANMANIN CEVÂZI) HAKKINDA ZİKROLUNAN ŞEYLER BÂBI

١٣٤ــ حدّثنا عبدُ العَزيزِ بنُ عبدِ اللّٰهِ قال حدّثنى إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ جَعْفَرِ بنِ عَمْرِو بنِ أُمَيَّةَ عَنْ أبيهِ قال رَأيْتُ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم يأكُلُ مِنْ كَتِفٍ يَحْتَزُّ مِنْها ثُمَّ دُعِيَ إلى الصَّلاةِ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزهْرِىِّ وزادَ فألْقَى السِّكِّينَ *

---

181 Hadîsin başlığa uygunluğu Enes'in "Bir gazvede" sözündedir ki, bu harbdir. Bunlar Enes hadîsinin ayrı ayrı iki tarîkidirler.

182 Bunlar da Enes hadîsinin diğer tarîkleridir; başlığa delîllikleri açıktır.

134-....... Amr ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'i pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken gördüm. Sonra namâza çağrıldı da (yeniden) abdest almadan namâz kıldırdı.

Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. Bu rivâyette râvî: "Peygamber bıçağı elinden bıraktı" fıkrasını ziyâde etti [183].

٩٢ــ بابُ ما قِيلَ فى قِتالِ الرُّومِ

92- RÛMLAR'LA HARB(İN FAZÎLETİ) HAKKINDA SÖYLENEN ŞEYLER BÂBI

١٣٥ــ حدّثنى إسْحاقُ بنُ يَزِيدَ الدِّمَشْقِيُّ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ حَمْزَةَ قال حدّثنى ثَوْرُ بنُ يَزِيدَ عنْ خالِدِ بنِ مَعْدَانَ أنَّ عُمَيْرَ بنَ الأسْوَدِ العَنْسِيَّ حدَّثَهُ أنَّهُ أتَى عُبادَةَ بنَ الصَّامِتِ وهْوَ نازِلٌ في ساحِلِ حِمْصَ وَهْوَ في بِناءٍ لَهُ ومَعَهُ أُمُّ حَرَامٍ قال عُمَيْرٌ فَحَدَّثَتْنَا أُمُّ حَرَامٍ أنَّها سَمِعَتِ النَّبِيَّ صلّى الله عليه وسلّم يَقُولُ أوَّلُ جَيْشٍ مِنْ أُمَّتِي يَغْزُونَ البَحْرَ قَدْ أوْ جَبُوا قالَتْ أُمُّ حَرَامٍ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ أنا فِيهِمْ قال أنْتِ فِيهِمْ ثُمَّ قال النَّبِيُّ ﷺ أوَّلُ جَيْشٍ مِنْ أُمَّتِي يَغْزُونَ مَدِينَةَ قَيْصَرَ مَغْفُورٌ لَهم فَقُلْتُ أنا فِيهِمْ يارسولَ اللّهِ قال لاَ *

135-....... Umeyr ibnu'l-Esved el-Ansî şöyle tahdîs etmiştir: Kendisi Ubâde ibnu's-Sâmit'e gelmiş. Ubâde o sırada Hımıs sâhilinde kendisine âid bir binâ içine inmiş, berâberinde de zevcesi Ümmü Harâm bulunuyormuş.

Umeyr dedi ki: Bize Ümmü Harâm bintu Mılhân, kendisinin Peygamber'den: *"Ümmetimden denizde gazâ eden ilk muhâribler* (mağfiret olunmayı) *vâcib kılmışlardır* (yânî hakk etmişlerdir)" buyururken işittiğini tahdîs etti.

Ümmü Harâm dedi ki:

— Ben de: Yâ Rasûlallah! Ben bunların içinde miyim? diye sordum; *"Sen onların arasındasın"* diye cevâb verdi. Bundan sonra Peygamber: *"Ümmetimden Kaysar'ın şehrine gazâ eden ilk muhâribler*

---

183 Burada hadîs iki seneden getirilmiştir. Bunlarda bıçak kullanma ve pişmiş-pişmemiş etin bıçakla kesilmesinin cevâzı vardır. Bunun Cihâd Kitâbı'nda getirilmesi, bıçağın da bir harb silâhı olmasından dolayıdır.

de mağfiret olunmuşlardır" buyurdu. Ben bunların içinde miyim yâ Rasûlallah? diye sordum. O: *"Hayır!"* diye cevâb verdi [184].

٩٣ـ بابُ قِتالِ اليَهُودِ

93- PEYGAMBER'İN İSTİKBÂLDE YAHÛDÎLER'LE YAPILACAK HARBİ HABER VERMESİ BÂBI

١٣٦ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مُحَمَّدٍ الفَرْوِيُّ قال حدّثنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عَنْهُمَا أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلّم قال تُقاتِلُونَ اليَهُودَ حتَّى يَخْتَبِيءَ أَحَدُهُمْ ورَاءَ الحَجَرِ فَيَقُولُ يا عَبْدَ اللّٰهِ هَذَا يَهُودِيٌّ ورَائِى فاقْتُلْهُ *

136-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Siz müslümânlar* (ileride) *Yahûdîler'le harb edeceksiniz* (onları kıracaksınız). *Hattâ onlardan bir Yahûdî taş arkasına saklanacak da o taş* (dile gelerek): *Ey Allah'ın kulu! Şu arkamdaki bir Yahûdîdir, onu da öldür! diyecektir"* [185].

١٣٧ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال أخبرنا جَرِيرٌ عنْ عُمارَةَ ابنِ القَعْقاعِ عنْ أبِى زُرْعَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه عنْ رسولِ اللّٰهِ ﷺ قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تُقاتِلُوا اليَهُودَ حتَّى يَقُولَ الحَجَرُ ورَاءَهُ اليَهُودِيُّ يامُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ ورَائِي فاقْتُلْهُ *

137-....... Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Sizler Yahûdîler'le umûmî bir harb etmedikçe*

---

184 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Ümmetimden denizde gazâ eden ilk ordu vâcib kılmışlardır"* sözündedir. Çünkü deniz harbinden murâdı Tuzlu Deniz ötesinde oturan Rûmlar'la kıtâldir. Uygunluk bir de *"Kaysar'ın şehrine gazâya gidiyorlar"* sözündedir. Çünkü bununla murâd Kostantınıyye şehridir. Onlar yanında meşhûr olan, bunun İstanbul diye isimlenmesidir (Aynî).

Birincisi Muâviye zamânında Kıbrıs'a, ikincisi yânî Kostantınıyye harbi, 52 hicret yılında Yezîd'in yaptığı gazvedir. Bu gazvede Ebû Eyyûb el-Ensârî öldü. O, Kostantınıyye kapısının yanında gömülmesini ve kabrinin dümdüz, belirsiz edilmesini vasiyyet etmişti. Vasiyyeti böylece yerine getirildi. Sonra Rûmlar'ın onun kabri ile yağmur duâsı yapar oldukları söylenir *(Fethu'l-Bârî).*

185 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Yahûdîler'le kıtâl yaparsınız"* sözündedir.

kıyâmet kopmaz. Hattâ arkasında bir Yahûdî bulunan taş: Yâ Müslümân! Şu arkamdaki Yahûdî'dir, onu öldür! der'' [186].

٩٤— بابُ قِتالِ التُّرْكِ
94- TÜRKLER'İN KITÂLİ BÂBI [187]

١٣٨— حدّثنا أبو النُّعْمانِ قال حَدَّثنا جَرِيرُ بنُ حازِمٍ قال سَمِعْتُ

186 Bu hadîste müslümânların dîninin Îsâ'nın inmesine kadar bâkî olacağına işâret vardır. Çünkü Deccâl ile mukaatele edecek ve onun berâberindeki Yahûdîler'in köklerini kazıyacak olan odur (Kastallânî).

Yahûdîler Hakkında Bir Özetleme

İsrâîl oğulları Kur'ân'ın işâretine göre olan takvîmin ilk çağlarında bütün âlemlere üstün kılınmış büyük bir millettir. Kendilerinden birçok büyük peygamberler gelmiş, bâzen büyük devletler de kurmuşlardır. Fakat çok uzun devirler süren târîhlerinde Allah'ın kendilerine olan ni'metlerine zamân zamân nankörlükler yapmışlar; hattâ bâzen peygamberlerini bile öldürme cürümlerinden çekinmemişlerdir.

Buhtu Nassar (Buhtunnasır) M.Ö. 580'de Beytu'l-Makdis'i tahrîb edip İsrâîl Devleti'ne son vermiş, halkı Bâbil'e sürgün etmiş, 530 yılına kadar elli sene orada sürgün yaşamışlar. Sonra Farslar'dan Erdeşir Behmen tarafından kurtarılıp Kudüs'e dönmüşler. İsrâîl oğulları yine toplanmış ve İran tâbiiyyetinde mahallî bir hükûmete nâil olmuşlardı. Bilâhare Yunanlılar'ın ve daha sonra Romalılar'ın idâresine geçtiler. Zekeriyyâ ve Yahyâ Peygamber'i o zamân şehîd etmişlerdi.

Îsâ'nın çıkışından kırk sene kadar sonra Kudüs'ün ve Beytu'l-Makdis'in ikinci tahrîbi vâkı' oldu. Bu hâdise Roma kayserlerinden Neron'un halefi Ospasyanos zamânında başlamış ve zikrolunduğu üzere oğlu Titus tarafından tamamlanmıştır. Bu tahrîb, bir daha dönmemek üzere Yahûdî devletinin tamâmen zevâli ve İsrâîl oğulları'nın her tarafa sürgün edilmeleri netîcesini vermiştir... (*Hakk Dîni,* I, 472-475; IV, 3161-3164).

Peygamber'in Medîne'ye gelmesiyle İsrâîl oğulları'na kitâb'larında geleceği haber verilen son peygambere uymaları çağırısı yapılmış, bunu da reddedip hâinliklere girişmeleri yüzünden Medîne civârındaki Kaynukaa, Benû Nadîr ve Kurayza kolonileri dağıtılıp sürgün edilmişler, cezâya çarptırılmışlardı.

İkinci Dünyâ Harbi içinde Alman devletinin başı Hitler tarafından uğradıkları cezâ da pek çetin olmuştur.

1870 yıl kadar bütün yeryüzüne dağılmış, her tarafta insanlığın horlamasına uğramış olan bu millet, nihâyet İkinci Dünyâ Harbi sonunda bâzı devletlerin yardımı ile 1948'de yeniden bir devlet olarak dünyâ sahnesine çıkmıştır. Târîhte altına tapan ve bütün milletlerden fazla tüccâr olan bu milletin devlet kurmasından sonra da fesâdları, cinâyetleri, entrikaları sürmektedir. Bir gün bütün insanlığın bu millete karşı hadîste haber verilen umûmî nefrete ulaşacağı akla uygun gelmektedir.

187 Aynî bu başlığı: "Yânî bu bâb, müslümânların Türk'ün berâberindeki kıtâllerini beyân hakkındadır ki, o, kıyâmet alâmetlerindendir" şeklinde açıklamıştır.

الحَسَنَ يَقولُ حدّثنا عَمْرُو بنُ تَغْلِبَ قال قال النبيُّ ﷺ إنَّ مِنْ أشْرَاطِ السَّاعَةِ أنْ تُقاتِلوا قَوْماً يَنْتَعِلونَ نِعالَ الشَّعَرِ وإنَّ مِنْ أشْرَاطِ السَّاعَةِ أنْ تُقاتِلُوا قَوْماً عِرَاضَ الوُجُوهِ كأنَّ وجُوهَهم المَجانُّ المُطْرَقَةُ *

138-....... Ben el-Hasen el-Basrî'den işittim, şöyle diyordu: Bize Amr ibnu Tağlîb tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Şübhesiz sizin, keçe ayakkabılar giyinen bir kavimle harbetmeniz kıyâmet alâmetlerindendir. Ve yine sizin, yüzleri geniş ve yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli olan bir kavimle harbetmeniz kıyâmet gününün alâmetlerindendir"* [188].

١٣٩ــ حدّثنا سَعيدُ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدثنا يَعْقوبُ قال حدّثنا أبي عن صالِحٍ عنِ الأعْرَجِ قال قال أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم لاتَقومُ السَّاعَةُ حتَّى تُقاتِلُوا التُّرْكَ صِغارَ الأعْيُنِ حُمْرَ الوُجوهِ ذُلْفَ الأنُوفِ كأنَّ وجُوهَهُمُ المَجانُّ المُطْرَقَةُ ولاَ تَقومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقاتِلوا قَوْماً نِعالُهُمُ الشَّعَرُ *

139-....... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Siz müslümânlar gözleri küçük, yüzleri kırmızı, basık burunlu, yüzleri üst üste deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli olan Türk ile harbedinceye kadar kıyâmet kopmaz. Ve yine sizler ayakkabıları kıl olan bir kavimle harb etmedikçe kıyâmet kopmaz"* [189].

٩٥ــ بابُ قِتالِ الّذينَ يَنْتَعِلُونَ الشَّعَرَ

95- KIL AYAKKABILAR GİYİNEN KAVİMLERİN HARBİ BÂBI

١٤٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قال الزُّهْرِيُّ عنْ سَعيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللّه عليْه وسلّم

188 Bu hadîsin başlığa uygunluğu *"Yüzleri geniş"* sözündedir. Çünkü bu Türk'ün vasfıdır. Buhârî bunu Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nda da getirmiştir. İbn Mâce ise Fitneler'de getirmiştir (Kastallânî).

189 Bunun başlığa uygunluğu, geçen hadîsin uygunluğundan daha açıktır. Çünkü Türk lâfzının açıkça söylenmesi vardır (Aynî).
Bu hadîslerin benzerleri Müslim; Fiten ve Eşratu's-Sâat, 62 "2912"den 66 rakkamlı hadîslerinde de verilmiştir.

قال لاتقومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقاتِلوا قَوْماً نِعالُهُمُ الشَّعَرُ ولا تقومُ السَّاعَةُ حتَّى تُقاتِلوا قَوْماً كأنَّ وجُوهَهُمُ المَجانُّ المُطْرَقَةُ قال سُفْيانُ وزَادَ فِيهِ أبو الزِّنادِ عن الأَعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رِوَايَةً صِغارَ الأَعْيُنِ ذُلْفَ الأُنوفِ كأنَّ وُجُوهَهُمُ المَجانُّ المُطْرَقَةُ •

140-....... ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizler ayakkabıları kıl keçe olan bir kavimle muhârebe etmedikçe kıyâmet kopmaz. Ve yine sizler yüzleri üstüste deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli olan bir kavimle muhârebe etmedikçe kıyâmet kopmaz".*

Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle söyledi ve bunda Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den rivâyeten: *"Gözleri küçük, burunları yassı, yüzleri üstüste deri kaplanmış kalkanlar gibi etli olan"* fıkrasını ziyâde etmiştir [190].

٩٦ــ بابُ منْ صَفَّ أصْحابَهُ عنْدَ الْهَزِيمَةِ ونَزَلَ عنْ دَابَّتِهِ واسْتَنْصَرَ

96- BOZGUNLUK SIRASINDA BİNEĞİNDEN İNİP ALLAH'TAN YARDIM İSTEYEREK ASKERLERİNİ HARB NİZÂMINA KOYAN KİMSE BÂBI

١٤١ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ خالِدٍ قال حدّثنا زُهَيْرٌ قال حدّثنا أبو إسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ وسَأَلَهُ رَجلٌ أكُنْتُمْ فَرَرْتُمْ يا أبا عُمارَةَ يَوْمَ حُنَيْنٍ قال لاَ واللّهِ ماوَلَّى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم ولَكِنَّهُ خَرجَ شُبَّانُ أصْحابِهِ وأخِفَّاؤُهُمْ حُسَّراً لَيْسَ بِسِلاَحٍ فأتَوْا قَوْماً رُماةً جَمْعَ هَوَازنَ وبَنِي نَصْرٍ ما يَكادُ يَسْقُطُ لَهُمْ سَهْمٌ فَرَشَقُوهُمْ رشْقاً مايَكادُونَ يُخْطِئُونَ فأقْبَلُوا هُنالِكَ إلى النبيِّ ﷺ وهوَ عَلى بَغْلَتِهِ البَيْضاءِ وابنُ عَمِّهِ أبو سُفْيانَ بنُ الحَارِثِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ يَقُودُ بِهِ فَنَزَلَ واسْتَنْصَرَ ثُمَّ قال انا النبيُّ لاكَذِبْ أنا ابنُ عَبْدِ المُطَّلِبْ ثُمَّ صَفَّ أصْحابَهُ •

141-....... Bize Ebû İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben el-Berâ'dan işittim: Bir adam ona:

190 Bu bâbın hadîslerinde anlatılan kavim de geçen bâbda anlatılan kavimdir. Bu vasıflar da onların, yânî Türk kavminin vasıflarıdır.

— Sizler Huneyn günü kaçmış mı idiniz yâ Ebâ Umâre? diye sordu.

O da:

— Hayır vallahî Rasûlullah geri dönmemiştir. Lâkin hakîkat şu ki, O'nun sahâbîlerinin gençleri ve ağırlığı olmayanları miğfersiz, zırhsız ve silâhsız olarak çıktılar. Akabinde hemen hemen kendilerinin hiçbir oku yere düşmeyecek kadar iyi atıcı olan Hevâzin ve Benû Nasr topluluğu olan atıcılardan ibâret bir kavme geldiler. Onlar bunlara ok yağdırdılar. Öyle bir ok yağmuru ki, hemen hemen hiç hatâ etmiyorlardı. Bunun üzerine o genç sahâbîler oradan Peygamber'in yanına dönüp geldiler. Peygamber beyaz katırının üstünde; amcasının oğlu Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib ise onu yediyordu. Peygamber (S) -sâbit durup- hemen bineğinden indi ve Allah'tan yardım istedi. Sonra:

— *"Ben peygamberim yalan yok, ben Abdulmuttalib oğluyum!"* dedi.

Bundan sonra da sahâbîlerini harb saffına dizdi [191].

٩٧ـ بابُ الدُّعاءِ عَلى المُشْرِكِينَ بالْهَزِيمَةِ والزَّلْزَلَةِ

97- HARB SIRASINDA İMÂMIN MÜŞRİKLER ALEYHİNE BOZULMA VE SARSILMA DUÂSI YAPMASI BÂBI

١٤٢ـ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى قال أخبرنا عِيسَي قال حدّثنا هِشامٌ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ عَبِيدَةَ عنْ علِيٍّ رضى اللَّهُ عنهُ قالَ لَّما كانَ يَوْمُ الأَحْزَابِ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم مَلأَ اللَّهُ بُيُوتَهُمْ وقُبُورَهُمْ ناراً شَغَلونا عنِ الصَّلاةِ الوُسْطَى حِينَ غَابَتِ الشَّمْسُ *

---

191 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber -sâbit durup- hemen bineğinden indi ve Allah'tan yardım istedi" sözündedir.

Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve Tâif'in yakınında bir vâdînin adıdır. Mekke'ye üç mil mesâfede ve Arafât Dağı'nın arkasındadır. Huneyn harbi hicretin sekizinci yılı şevvâlinin beşinci günü vukû' buldu. Huneyn vâdîsinde pusulara gizlenmiş olan Hevâzin okçularının şiddetli ok hücûmuna uğradıklarında fenâ hâlde bozuldular ve sahâbîlerde umûmî bir kaçma oldu. Herkes korkup sarsıldığı sırada Rasûlullah tamâmiyle azim ve irâdesine sâhib tam bir yiğitlik timsâli kesilmişti. Rasûlullah'ın bu metin azmi, ordunun sağ kanadını bir derece yerinde tutabilmişti. Bu sırada gür sesli olan Abbâs vâsıtasıyle: Ey Akabe'de bey'at eden Ensâr! Ey Rıdvân ağacı altında söz veren sahâbîler!.. diye da'vet etti. Lebbeyk diyerek döndüler ve Rasûlullah'ın yanına koştular. Bozulmuş asker bu sûretle toplandı. Harb saffını düzeltti, yeniden harbe girişildi, sonunda zafer kazanıldı.

142-....... Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Ahzâb günü müslümânların harb durumu güçleşince Rasûlullah (S): *"Allah müşriklerin evlerini ve mezarlarını ateş doldursun! Onlar bizleri güneş battığı zamâna kadar orta namâzdan alıkoydular"* dedi [192].

١٤٣ـ حدّثنا قَبِيصَةُ قال حدّثنا سُفْيانُ عنِ ابنِ ذكوَانَ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال كانَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَدْعُو فى القُنُوتِ أللَّهُمَّ أنْجِ سَلَمَةَ بنَ هِشامٍ أللَّهُمَّ أنْجِ الوَلِيدَ بنَ الوَلِيدِ أللَّهُمَّ أنْجِ عَيَّاشَ بنَ أبى رَبِيعَةَ أللَّهُمَّ أنْجِ المُسْتَضعَفِينَ مِنَ المُؤْمِنِينَ أللَّهُمَّ اشْدُدْ وطْأَتَكَ عَلى مُضَرَ أللَّهُمَّ سِنِينَ كَسِنِى يُوسُفَ *

143-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kunûtta şöyle duâ ederdi:

"Yâ Allah! Seleme ibn Hişâm'ı kurtar!
Yâ Allah! el-Velîd ibnu'l-Velîd'i kurtar!
Yâ Allah! Ayyâş ibn Ebî Rabîa'yı kurtar!
Yâ Allah! (Kâfirler elinde) *zaîf görülen diğer mü'minleri kurtar!*
Yâ Allah! Mudar aleyhine baskını daha da şiddetlendir!
Yâ Allah! Yıllarını Yûsuf'un yılları gibi şiddetli yap!" [193].

١٤٤ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ مُحَمّدٍ قال أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ قال أخبرنا إسْماعِيلُ بنُ أبى خالِدٍ أنّهُ سَمِعَ عبدَ اللَّهِ بنَ أبى أوْفَى رضى اللّه عنهما يَقولُ دعَا رسولُ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَوْمَ الأحْزَابِ عَلى المُشْرِكينَ فقال أللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتابِ سَرِيعَ الحسابِ أللّهُمَّ اهْزِمِ الأحْزَابَ أللّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وزَلْزِلْهُمْ *

144-....... Bize İsmâîl ibnu Ebî Hâlid haber verdi. Kendisi Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) Ahzâb günü müşrikler aleyhine duâ edip şöyle dedi:

---

192 Hadîs ile başlık arasındaki uygunluk *"Allah onların evlerini ve kabirlerini ateş doldursun"* sözündedir. Çünkü evlerini yakmakta nefislerine sarsıntının son derecesi olur.

193 Başlığa uygunluğu *"Yâ Allah! Mudar aleyhine baskını daha da şiddetlendir"* sözündedir. İsmâîl Peygamber'in evlâdı olan Arab kabîleleri Mudar ve Rabîa adlarıyle iki büyük kola ayrılıyor. Kureyş, Mudar'ın en hâlisidir. Bunlar gibi Hicâz'ın doğusunda oturan Huzayl, Esed, Temîm, Dabbeh, Muzeyne gibi kabîleler de henüz kâfir ve Allah Rasûlü'ne muhâsım idiler.

"Yâ Allah! Ey Kur'ân'ı gönderen, (düşmanlarla) *hesâbı tez olan! Yâ Allah! Sen şu düşman Arab kabîlelerini bozguna uğrat! Yâ Allah! Sen onların topluluklarını kır, irâdelerini sars!"* 194.

١٤٥ــ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ أبي شَيْبَةَ قال حدثنا جَعْفَرُ بنُ عَوْنٍ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبي إسْحاقَ عنْ عَمْرو بنِ مَيْمُونٍ عنْ عبدِ اللّهِ رضى اللّه عنه قال كانَ النبيُّ صلى اللّه عليْه وسلّم يُصَلِّى فى ظِلِّ الْكَعْبَةِ فقال أبو جَهْلٍ وناسٌ مِنْ قُرَيْشٍ ونُحِرَتْ جَزُورٌ بِناحِيَةِ مَكّةَ فأرْسَلُوا فَجاؤا مِنْ سَلاَها وطَرَحُوهُ عليْهِ فَجاءَتْ فاطِمَةُ فألْقَتْهُ عنْه فقال أللّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ أللّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ أللّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ لأبى جَهْلِ بنِ هِشامٍ وعُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ وشَيْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ والوَلِيدِ بنِ عُتْبَةَ وأُبَىِّ بنِ خَلَفٍ وعُقْبَةَ بنِ أبى مُعَيْطٍ قال عبدُ اللّهِ فَلَقَدْ رأيْتُهُمْ فى قَلِيبِ بَدْرٍ قتْلَى قال أبو إسْحاقَ ونَسِيتُ السَّابعَ : قال أبو عبْدِ اللّهِ قال يُوسُفُ بنُ إسْحاقَ عنْ أبى أسْحاقَ أُمَيَّةُ بنُ خَلَفٍ وقال شُعْبَةُ أُمَيَّةُ أوْ أُبَيٌّ والصَّحِيحُ أُمَيَّةُ *

145-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ka'be'nin gölgesinde namâz kılıyordu. Ebû Cehl'le Kureyş'ten birtakım insanlar oturmakta idiler. Mekke'nin bir tarafında da bir deve kesilmişti. Ebû Cehl (o kesilen devenin döl yatağını getirin) dedi de getirmek için insan gönderdiler. Onlar dişi devenin döl yatağını getirdiler ve onu Peygamber'in üzerine attılar. Akabinde Fâtıma geldi ve döl yatağını Peygamber'in üstünden attı. Bunun ardından Peygamber:

— *"Yâ Allah, Kureyş'i Sana havâle ederim!*
Yâ Allah, Kureyş'i Sana havâle ederim!
Yâ Allah, Kureyş'i Sana havâle ederim!

Ebû Cehl ibn Hişâm'ı, Utbe ibn Rabîa'yı, Şeybe ibn Rabîa'yı, el-Velîd ibn Utbe'yi, Ubeyy ibn Halef'i, Ukbe ibn Ebî Muayt'ı Sana havâle ederim!" diye bedduâ etti 195.

---

194 Başlığa uygunluğu *"Yâ Allah! Sen onların topluluklarını bozup kır ve onları sars!"* sözündedir. Bu hezîmet duâsında topluluklarının dağılması bulunmakla berâber nefislerinin selâmette kalması vardır. Bu da tevbe etmeleri ve İslâm'a girmeleri umudunu ihtivâ eder (Kastallânî).

195 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Yâ Allah, Kureyş'i Sana havâle ederim.."* sözlerinden alınır. Bunun ciheti açıktır.

Abdullah ibn Mes'ûd: Yemîn olsun ben Peygamber'in burada isimlerini saydıklarını Bedir çukurunun içinde öldürülmüşler görmüşümdür. Râvî Ebû İshâk: Ben yedinci ismi unuttum, demiştir. Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Yûsuf ibn İshâk, dedesi Ebû İshâk'tan: "Umeyyetu ibnu Halef" dedi. Şu'be ise: Umeyye yâhud Ubeyyun demiştir. Doğrusu ise Umeyye'dir (çünkü Ubeyy ibn Halef'i Peygamber kendi eliyle Uhud'da öldürdü).

١٤٦ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدثنا حَمَّادٌ عنْ أيُّوبَ عنِ ابنِ أبي مُلَيْكَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها أنَّ اليَهُودَ دَخَلُوا عَلى النبيِّ ﷺ فقالوا السّامُ عَلَيْكَ فَلعَنْتُهُمْ فقال مالَكِ قُلْتُ أوَلَمْ تَسْمَعْ ماقالوا قال فَلَمْ تَسْمَعِى ما قُلْتُ وعَلَيْكُمْ *

146-....... Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Yahûdîler Peygamber'in huzûruna girdiler de: es-Sâmu aleyke (=Ölüm senin üzerine olsun), dediler. Bunun üzerine ben onlara la'net ettim. Peygamber (S): *"Sana ne var ki onlara la'net ettin?"* buyurdu. Ben: Onların dediklerini işitmedin mi? dedim. Peygamber: *"Sen benim 'Ve aleykum* (=Size de olsun)*' dediğimi işitmedin mi?"* buyurdu [196].

٩٨ـ بابٌ هَلْ يُرْشِدُ المُسْلِمُ أهْلَ الْكِتابِ أوْ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتابَ

98- BÂB: MÜSLÜMÂN, KİTÂB EHLİNE (İSLÂM'A DÖNMELERİ İÇİN) HİDÂYET YOLUNU GÖSTERİP İRŞÂD EDER Mİ, YÂHUD ONLARA KUR'ÂN'I ÖĞRETİR Mİ?

١٤٧ـ حدّثنا إسحاقُ قال أخبرَنا يَعْقُوبُ بنُ إبْراهِيمَ قال حدّثنا ابنُ أخِي ابنِ شِهابٍ عنْ عَمِّهِ قال أخبرني عُبَيْدُ اللّٰهِ بنُ عبْدِ اللّٰهِ بنِ عُتْبَةَ ابنِ مَسْعُودٍ أنَّ عبدَ اللّٰهِ بنَ عبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليْه وسلّم كَتَبَ إلى قَيْصَرَ وقال فإنْ تَوَلَّيْتَ فإنَّ عَلَيْكَ إثْمَ الأرِيسِيِّينَ *

147-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Ab-

---

196 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Ve aleykum*(=Sizin üzerinize de olsun)" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı "Sâm, yânî ölüm size de olsun" demektir. Bu ise Peygamber tarafından yapılmış bir duâdır.

bâs şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Rûm Meliki olan Kaysar'a bir mektûb yazdı ve yazdığı mektûbun içinde şöyle buyurdu: "*...Eğer İslâm'dan yüz çevirir, onu kabûl etmezsen çiftçilerin günâhı senin boynunadır...*" [197].

٩٩ـ باب الدُّعاء لِلْمُشْرِكِينَ بالْهُدَى لِيَتأَلَّفَهُمْ

99- MÜŞRİKLERİ İSLÂM'A ALIŞTIRMAK İÇİN ONLAR LEHİNE HİDÂYET DUÂSI YAPMAK BÂBI [198]

١٤٨ـ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ قال حدّثنا أبو الزِّنادِ أنَّ عبْدَ الرَّحْمٰنِ قال قال أبو هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قَدِمَ طُفَيْلُ بنُ عَمْرو الدَّوْسِيُّ وأصْحابُهُ عَلى النبيِّ ﷺ فقالوا يارسولَ اللهِ إنَّ دَوْسًا عَصَتْ وأَبَتْ فادْعُ اللهَ عَلَيْها فَقيلَ هلَكَتْ دَوْسٌ قال أللّٰهُمَّ اهدِ دَوْسًا وأْتِ بِهِمْ *

148-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: (Mekke'de müslümân olup kabîlesini da'vete me'mûr olan) Tufeyl ibn Amr ed-Devsî -Hayber fethi sırasında- bâzı arkadaşlarıyle Peygamber'in yanına ziyârete gelmişti. Bunlar (kendi kavminden şikâyet ederek):

— Yâ Rasûlallah! Devs kabîlesi halkı Allah'a âsî oldular da Tufeyl'in İslâm'a da'vetini kabûlden çekindiler. Binâenaleyh sen bunların aleyhine duâ et, dediler.

Bâzıları tarafından: Devsîler helâk olsun, denildi.

Rasûlullah (S) ise:

— "*Yâ Allah! Devs halkına hidâyet eyle de onları İslâm câmiamıza getir*" diye duâ etti [199].

١٠٠ـ باب دَعْوَةِ اليَهُودِيِّ والنَّصْرَانِيِّ وعَلى ما يُقاتَلونَ عَلَيهِ وما كَتَبَ ﷺ إلى كِسْرَى وقَيْصَرَ

---

197 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Rûm Meliki Kaysar'a mektûb gönderip içinde Kur'ân'dan tam bir âyet yazması ve bununla onları hidâyet yoluna çağırması yönündendir. Mektûbun tamâmı iki bâb sonraki uzun Hırakl hadîsi içinde gelecektir.

198 Yânî Peygamber'in müşrikleri alıştırmak için onlar lehine Allah'ın onları hidâyet etmesini duâ eylemesi bâbı.

199 Başlığa uygunluğu son fıkrasındaki duâdır. Peygamber'in aleyhte duâ etmesi istenmişken, ümmetine re'fet ve şefkatinin kemâlinden ve büyük ahlâkından dolayı, onlara hayır duâ etmiştir.

وَالدَّعْوَةِ قَبْلَ الْقِتَالِ

100- YAHÛDÎ VE HRISTİYAN'I İSLÂM'A ÇAĞIRMA; BUNLARIN HANGİ ŞEY ÜZERİNE MUKAATELE OLUNACAKLARI; PEYGAMBER'İN FARS MELİKİ KİSRÂ İLE RÛM MELİKİ KAYSAR'A YAZDIĞI MEKTÛBLAR VE KITÂLDEN ÖNCE İSLÂM'A ÇAĞIRMA BÂBI

١٤٩ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ قال أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ أَنساً رضى الله عنه يَقُولُ لَمَّا أَرادَ النبيُّ أنْ يَكْتُبَ إلى الرُّومِ قِيلَ لَهُ إنَّهُمْ لايَقْرَؤُنَ كِتاباً إلاَّ أنْ يَكُونَ مَخْتُوماً فاتَّخَذَ خاتماً مِنْ فِضَّةٍ فَكأنِّى أَنْظُرُ إلى بَياضِهِ فى يَدِهِ ونَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رسُولُ اللّهِ *

149-....... Katâde şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Rûmlar'a (Bizanslılar'a) mektûb yazmak istediği zamân, kendisine: "Onlar bir mektûbu mühürlü olmadıkça okumazlar" denildi. Bunun üzerine Peygamber gümüşten bir mühür yüzük edindi ki, bu yüzüğün Peygamber'in elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir. Bu mühür yüzükte *"Muhammedun Rasûlullah"* sözlerini nakşettirdi [200].

١٥٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخْبرني عُبَيْدُ اللّهِ بنُ عبْدِ اللّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ عبدَ اللّهِ بنَ عبَّاسٍ أخْبَرَهُ أنَّ رسُولَ اللّهِ ﷺ بَعَثَ بِكِتَابِهِ إلى كِسْرَى فأمَرَهُ أنْ يَدْفَعَهُ إلى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ يَدْفَعُهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إلى كِسْرَى فَلمَّا قَرأَهُ كِسْرَى خَرَّقَهُ فَحَسِبْتُ أنَّ سَعيدَبْنَ الْمُسَيَّبِ قال فَدَعَا عَلَيْهِمْ النبىُّ ﷺ أنْ يُمَزَّقُوا كُلَّ مُمَزَّقٍ

150-....... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Kisrâ'ya mektûbunu (Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî ile) gönderdi ve bu İbn Huzâfe'ye mektûbu götürüp Bahreyn büyüğüne -ki Kisrâ'nın Bahreyn emîridir- vermesini emretti. İbnu Huzâfe de Bahreyn Emîri Munzir'e mektûbu verdi. O da götürüp Kisrâ'ya verdi. Kisrâ mektûbu görünce onu yırtıp parçaladı.

---

200 Hadîsteki ifâdeler başlıktaki husûsların bâzısına delâlet etmektedir. Bunların hangi şey üzerine öldürülecekleri fıkrasının delîli ise, bundan sonraki bâbda, Alî'den gelen hadîstedir. Buhârî bu fıkra ile onu işâret etmiştir.

İbn Şihâb dedi ki: Ben, râvî Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in: Peygamber (Kisrâ ile kavmine) *"Parça parça olsunlar"* diye bedduâ etti, dediğini zannederim [201].

١٠١ـ بابُ دُعاءِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم إلى الاسْلاَمِ والنُّبُوَّةِ وأنْ لاَيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً أرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ . وقَوْلِهِ تعالى ماكانَ لِبَشَرٍ أنْ يُؤْتِيَهُ اللّهُ إلى آخِرِ الآيَةِ

101- PEYGAMBER'İN İNSANLARI İSLÂM'A, PEYGAMBERLİĞİ İ'TİRÂF ETMEYE, ALLAH'IN BERİSİNDE BİR KISMININ DİĞER BİR KISMINI RABBLER EDİNMEMELERİNE ÇAĞIRMASI BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Beşerden hiçbir kimseye yakışmaz ki, Allah kendisine Kitâb'ı, hükmü ve peygamberliği versin de sonra o, insanlara: 'Allah'ı bırakıp da bana kul olun' desin. Fakat o: 'Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz Kitâb sâyesinde Rabbânîler olun' der" (Âlu İmrân: 79) [202]

١٥١ـ حدّثنا إبْراهِمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحِ ابنِ كَيْسانَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنْهُما أنّه أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم كَتَبَ إلى قَيْصَرَ يَدْعُوهُ إلى الاسْلاَمِ وبَعَثَ بِكِتابِهِ إلَيْهِ مَعَ دِحْيَةَ الْكَلْبِىِّ وأمَرَهُ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْه وسلّم أنْ يَدْفَعَهُ إلى عظِيمِ بُصْرَى لِيَدْفعَهُ إلى قَيْصَرَ وكانَ قَيْصَرُ لَمَّا كَشَفَ اللّهُ عنْهُ جُنُودَ فارِسَ مَشَى مِنْ حِمْصَ إلى إيلِياءَ شُكْراً لِمَا أبْلاَهُ اللّهُ فَلمَّا جاءَ قَيْصَرَ كِتَابُ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم قالَ حِينَ قَرَأهُ الْتمِسُوا لِى هٰهُنا أحَداً مِنْ قَوْمِهِ لأسْألَهُمْ عنْ رسولِ

---

201 Başlığa uygunluğu "Peygamber Kisrâ'ya mektûbunu gönderdi..." sözündedir. Bu hadîste Kelâm ve kitâbetle İslâm'a da'vet vardır. Kitâbet, nutk yerine geçer.

Peygamber'in mektûbunu götüren ilk muhâcirlerden Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî'dir. Bahreyn Meliki Munzir ibn Sâvâ, Kisrâ da Husrev Pervîz idi.

Peygamber'in bu bedduâsı kabûl olunmuş, Husrev Pervîz, oğlu Şirveyh tarafından karnı deşilerek öldürülmüştür. Ondan i'tibâren İran'ın ikbâli döndü, Hz. Umer zamânında tamâmiyle yıkıldı.

202 el-Mâide: 116 ile et-Tevbe: 31. âyetleri de bunun benzeridir.

اللّهِ ﷺ قال ابنُ عَبّاسٍ فأخبرنى أَبو سُفْيانَ أَنّه كانَ بالشّامِ فى رِجالٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدِمُوا تِجاراً فى المُدَّةِ الّتى كانَتْ بَيْنَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم وبَيْنَ كُفّارِ قُرَيْش قال أَبو سُفْيانَ فَوَجَدَنا رَسُولُ قَيْصَرَ بِبَعْضِ الشّامِ فانْطَلَقَ بى وبِأَصْحابى حَتّى قَدِمْنا إِيلِياءَ فأُدْخِلْنا عَلَيْهِ فاذَا هُوَ جالِسٌ فى مَجْلِسِ مُلْكِهِ وعَلَيْهِ التّاجُ وإِذا حوْلَهُ عُظَماءُ الرُّومِ فَقال لِتَرْجُمانِهِ سَلْهُمْ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ نَسَباً إِلى هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِى يَزْعُمُ أَنّهُ نَبِيٌّ قال أَبو سُفْيانَ فَقُلْتُ أَنا أَقْرَبُهُمْ إِلَيْهِ نَسَباً قال مَا قَرابَةُ ما بَيْنَكَ وبَيْنَهُ فَقُلْتُ هُوَ ابنُ عَمِّى ولَيْسَ فى الرَّكْبِ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ مِنْ بَنى عَبْدِ مَنافٍ غَيْرِى فَقال قَيْصَرُ أَدْنُوهُ وأَمَرَ بِأَصْحابى فَجَعَلُوا خَلْفَ ظَهْرِي عِنْدِ كَتِفِى ثُمَّ قال لِتَرْجُمانِهِ قُلْ لِأَصْحابِهِ إِنِّى سائِلٌ هَذَا الرَّجُلَ عنِ الَّذِى يَزْعُمُ أَنّهُ نَبِىٌّ فإِنْ كَذَبَ فَكَذِّبُوهُ قال أَبو سُفْيانَ واللّهِ لَوْلاَ الحَيَاءُ يَوْمَئِذٍ مِنْ أَنْ يَأْثُرَ أَصْحابى عَنِّى الكَذِبَ لَكَذَبْتُهُ حِينَ سأَلَنِى عنهُ ولَكِنِّى اسْتَحْيَيْتُ أَنْ يأْثُرُوا الكَذِبَ عَنِّى فَصَدَقْتُهُ ثُمَّ قال لِتَرْجُمانِهِ قلْ لَهُ كَيْفَ نَسَبُ هذَا الرَّجُلِ فِيكُمْ قلْتُ هَو فِينا ذُونَسَبٍ قال فَهَلْ قال هَذَا القَوْلَ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَبْلَهُ قُلْتُ لاَ فقال كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ عَلى الكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ ما قال قُلْتُ لاَ قال فَهَلْ كانَ مِنْ آبائِهِ مِنْ مَلِكٍ قُلْتُ لاَ قال فأَشْرَافُ النّاسِ يَتَّبِعُونَهُ أَمْ ضُعَفاؤُهُمْ قُلْتُ بَلْ ضُعَفاؤُهُمْ قال فَيَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ قُلْتُ بَلْ يَزِيدُونَ قال فَهَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ سَخْطَةً لِدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ قُلْتُ لاَ قال فَهَلْ يَغْدُرُ قلْتُ لاَ ونَحْنُ الآنَ مِنْهُ فِي مُدَّةٍ نَحْنُ نَخافُ أَنْ يَغْدِرَ قال أبو سُفْيانَ ولَمْ يُمْكِنِّى كَلِمَةٌ أُدْخِلُ فِيها شَيْئاً أَنْتَقِصُهُ بِهِ لاَ أَخافُ أَنْ تُؤْثَرَ عَنِّى غَيْرُها قال فَهلْ قاتَلْتُمُوهُ أَوْ قاتَلَكُمْ قلْتُ نَعَمْ قال فَكَيْفَ كانَتْ حَرْبُهُ وحَرْبُكُمْ قلْتُ كانَتْ دُوَلاً وسِجالاً يُدَالُ علَيْنا المَرَّةَ ونُدَالُ عليْهِ الأُخْرَى قال فَماذَا يأْمُرُكُمْ قال يأْمُرُنا أَنْ نَعْبُدَ اللّهَ وحْدَهُ لاَنُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ويَنْهانا عَمّا كانَ يَعْبُدُ آباؤُنا ويأْمُرُنا بالصَّلاَةِ والصَّدَقَةِ والعَفَافِ والوَفاءِ بالعَهْدِ وأَدَاءِ الأَمانَةِ فَقال لِتَرْجُمانِهِ حِينَ قُلْتُ ذَلِكَ لَهُ قلْ لَهُ إِنِّى سأَلْتُكَ عنْ نَسَبِهِ فِيكُمْ فَزَعَمْتَ أَنّهُ ذُونَسَبٍ وكَذَلِكَ الرُّسلُ تُبْعَثُ

فِي نَسَبِ قَوْمِها وسأَلْتُكَ هَلْ قال أَحَدٌ مِنكُمْ هَذَا القَوْلَ قَبْلَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لاَفَقُلْتُ لَوْ كانَ أَحَدٌ مِنكُمْ قال هَذَا القَوْلَ قَبْلَهُ قلْتُ رُجلٌ يأتَمُّ بِقَوْلٍ قَدْ قِيلَ قَبْلَهُ وسأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ ما قال فَزَعَمْتَ أَنْ لاَ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَعِ الْكَذِبَ عَلى النَّاسِ ويَكْذِبَ عَلى اللَّهِ وسَأَلْتُكَ هَلْ كانَ مِنْ آبائِهِ مِنْ مَلِكٍ فَزَعَمْتَ أَنْ لا فَقلْتُ لَوْ كانَ مِنْ آبائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ يَطْلُبُ مُلْكَ آبائِهِ وسأَلْتُكَ أَشْرَافُ النَّاسِ يَتَّبِعُونَهُ أَمْ ضُعَفاؤُهُمْ فَزَعَمْتَ أَنَّ ضُعَفاءَهُمْ اتَّبَعُوهُ وهُمْ أَتْباعُ الرُّسُلِ وَسأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ فَزَعَمْتَ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ وكَذَلِكَ الإِيمانُ حتَّى يَتِمَّ وسأَلْتُكَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ سَخْطَةً لِدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ فَزَعَمْتَ أَنْ لاَفَكَذَلِكَ الإِيمانُ حِينَ تَخْلِطُ بَشاشَتُهُ القُلُوبَ لاَيَسْخُطهُ أَحَدٌ وسأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فَزَعَمْتَ أَنْ لا وكَذَلِكَ الرُّسلُ لاَ يَغْدِرُونَ وسأَلْتُكَ هَلْ قاتَلْتُمُوهُ وَقَاتَلَكُمْ فَزَعَمْتَ أَنْ قَدْ فَعَلَ وأَنَّ حَرْبَكُمْ وحَرْبَهُ تَكُونُ دُوَلاً ويُدَالُ عَلَيْكُمُ المَرَّةَ وتُدَالُونَ علَيْهِ الأُخْرَى وكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى وتَكُونُ لَها العاقِبَةُ وسأَلْتُكَ بِماذَا يأمُرُكُمْ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ يَأمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ ولاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ويَنْهاكُمْ عَمَّا كانَ يَعْبُدُ آباؤُكُمْ ويأمُرُكُمْ بالصَّلاَةِ والصِّدْقِ والعَفافِ والوَفاءِ بالعَهْدِ وأَداءِ الأَمانَةِ قال وَهَذِهِ صِفَةُ النبيِّ قَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خارِجٌ ولٰكِنْ لَمْ أَظُنَّ أَنَّهُ مِنْكُمْ وإِنْ يَكُ ماقُلْتَ حَقاً فيُوشِكُ أَنْ يَمْلِكَ مَوْضِعَ قَدَمَيَّ هاتَيْنِ ولَوْ أَرْجُو أَنْ أَخْلُصَ إِلَيْهِ لِتَجَشَّمْتُ لُقِيَّهُ ولَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لغَسَلْتُ قَدَمَيْهِ . قال أبو سُفْيانَ ثُمَّ دَعا بِكِتابِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَقُرِئَ فإذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحيم مِنْ مُحَمدٍ عبدِ اللَّهِ ورسُولِهِ إلى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلاَمٌ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَاعِيَةِ الإِسْلاَمِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ وأَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فإِنْ تَوَلَّيْتَ فَعَلَيْكَ إِثْمُ الأَرِيسِيِّينَ ويا أَهْلَ الكتابِ تَعالَوْا إلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وبَيْنَكُمْ أَنْ لاَنَعْبُدَ إلاّ اللَّهَ ولاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً ولاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنا بَعْضاً أَرْباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بأَنَّا مُسْلِمُونَ : قال أبو سُفْيانَ فَلَمَّا أَنْ قَضَى مقَالَتَهُ عَلَتْ أَصْوَاتُ

الَّذِينَ حَوْلَهُ مِنْ عُظَمَاءِ الرُّومِ وكَثُرَ لَغَطُهُمْ فَلاَ أَدْرِي مَاذَا قَالُوا وأُمِرَ بِنَا فَأُخْرِجْنَا فَلَمَّا أَنْ خَرَجْتُ مَعَ أَصْحَابِى وخَلَوْتُ بِهِمْ قُلْتُ لَهُمْ لَقَدْ أَمِرَ أَمْرُ ابنِ أَبِى كَبْشَةَ هَذَا مَلِكُ بَنِي الأَصْفَرِ يَخافُهُ . قال أبو سُفيانَ واللهِ مازِلْتُ ذَلِيلاً مُسْتَيْقِناً بِأَنَّ امْرَهُ سَيَظْهَرُ حتَّى أدخَلَ اللّهُ قَلْبِى الإسْلاَمَ وأنا كارِهٌ *

151- Bize İbrâhîm ibn Hamza tahdîs etti. Bize İbrâhîm ibn Sa'd, Sâlih ibn Keysân'dan; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da Abdullah ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. O şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Rûm Kaysarı'nı İslâm'a çağırmak üzere ona mektûb yazdı. Mektûbunu Kaysar'a Dıhye el-Kelbî'nin berâberinde yolladı. Rasûlullah, Dıhye'ye mektûbu Busrâ halkı büyüğünün Kaysar'a sunması için, mektûbu Busrâ halkı büyüğüne vermesini emretti [203].

Kaysar ise, Allah ondan Fars ordularını bozguna uğrattığı zamân, Allah'ın kendisine in'âm ettiği bu büyük zafere şükür olmak üzere, Hıms'tan İliyâ'ya (yânî Beytu'l-Makdis'e) kadar yürüdü idi. Kaysar İliyâ'da iken Rasûlullah'ın mektûbu kendisine ulaştığı zaman, mektûbu okuduğunda adamlarına:

— Bana burada o adamın kavminden bir adam arayın, ben onlara Allah'ın Rasûlü'nden suâller sorayım! dedi.

İbn Abbâs şöyle dedi: Bana Ebû Sufyân haber verdi ki, kendisi Rasûlullah ile Kureyş kâfirleri arasında yapılmış olan Hudeybiye barış anlaşması müddeti içinde, ticâretçiler olarak Şâm'a gelmiş bulunan Kureyş'ten birtakım adamlar arasında Şâm'da bulunuyormuş. Ebû Sufyân dedi ki: Akabinde Kaysar'ın elçisi bizleri Şâm'ın bir yerinde buldu. Ben ve arkadaşlarım götürüldük. Nihâyet İliyâ beldesine geldik. Kaysar'ın huzûruna girdirildik. Bir de gördük ki Hırakliyus üzerinde tâc olduğu hâlde hükümdârlık tahtında oturmuş, etrafında Rûm büyükleri vardı. Hırakl, tercümânına:

---

203 Dıhye ibn Halîfe el-Kelbî, sahâbîlerin en güzeli ve en kibâr bir sîmâsı idi. Birçok kerreler Cibrîl, onun sûretinde Peygamber'e vahiy getirmiştir. O devrin en büyük devletinin başkanına böyle kibâr, yakışıklı, gâyet güzel bir elçi gönderilmesinde son derece yüksek bir seçme güzelliği de vardır.

O zamânki Busrâ emîrinin ismi Hâris ibn Ebî Şemir el-Gassânî'dir. Mektûbu emîrden alıp Hırakliyus'a götüren, meşhûr Hâtem Tâî'nin oğlu Adiyy idi. Dıhye ile birlikte Kaysar'ın yanına gitmişlerdi. Bezzâr'ın *Müsned*'inde rivâyet edildiği üzere, mektûbu Kaysar'ın eline sunan, Dıhye'dir.

— Peygamber olduğunu söyleyen şu zâta nesebce en yakın hangisidir, onlara sor, dedi.

Ebû Sufyân dedi ki: Ben:

— O'na neseben en yakınları benim, dedim.

Kaysar:

— O'nunla senin arandaki yakınlık nedir? dedi.

— O benim amcamın oğludur, dedim.

O gün o kaafilenin içinde benden başka Abdu Menâf oğulları'ndan kimse yoktu. Kaysar:

— Onu bana yaklaştırınız, dedi ve arkadaşlarımla ilgili emri de verdi.

Arkadaşlarımı benim omuzumun yanına sırtımın arka tarafına oturttular.

Sonra Hırakl, tercümânına:

— Bunun arkadaşlarına söyle: Ben Peygamber olduğunu söyleyen o zât hakkında bu adamdan bâzı şeyler soracağım. Eğer bu bana yalan söylerse, sizler onu yalanlayınız! dedi.

Ebû Sufyân dedi ki: Vallâhî o gün arkadaşlarımın benden çıkacak yalanı yaymalarından utanmak olmasaydı, Hırakliyus bana Peygamber'den sorduğu zamân, muhakkak O'na yalan söylerdim. Fakat ben arkadaşlarımın benden çıkacak yalanı nakledip yayacaklarından utandım da Hırakliyus'a doğru söyledim.

Sonra Kaysar, tercümânına:

— Ona sizin içinizde O'nun nesebi nasıldır? diye sor, dedi.

Ben:

— İçimizde O büyük bir neseb sâhibidir, dedim.

— Sizden bu sözü O'ndan evvel söylemiş (yânî O'ndan evvel peygamberlik iddiâsı etmiş) bir kimse var mıydı? dedi.

— Yoktu, dedim.

— O söylediği peygamberlik sözünü söylemesinden önce sizler O'nu hiç yalanla ittihâm ediyor muydunuz? dedi.

— Hayır, dedim.

— Babaları içinde bir melik var mıydı? dedi.

— Hayır yoktu, dedim.

— O'na insanların eşrâfı mı, yoksa zaîfleri mi tâbi' oluyorlar? dedi.

— Halkın zaîfleri daha çok tâbi' oluyorlar, dedim.

— O'na tâbi' olanlar artıyorlar mı, yoksa eksiliyorlar mı? dedi.

— Artıyorlar, dedim.

— Dîne girişten sonra O'nun dînini beğenmemezlikten dolayı dînden dönen kimse oluyor mu? dedi.

— Hayır olmuyor, dedim.

— O gadr ediyor mu (yânî ahdini bozuyor mu)? dedi.

— Hayır gadr etmez. Ancak şimdi biz O'nunla bir müddete kadar silâh bırakma hâlindeyiz; ahdini bozmasından korkuyoruz, dedim.

Ebû Sufyân dedi ki: Kaysar'la olan bu mükâlemede bana, içine birşey girdirip de onunla Muhammed'in şânını eksilteceğim bir söz söylemek mümkün olmadı. Benden, bundan başkasının nakledilmesinden korkmuyorum. Kaysar bana:

— O'nunla hiç harb ettiniz mi? Yâhud O sizinle harb etti mi? dedi.

— Evet, O'nunla harb ettik, dedim.

— Öyleyse O'nun harbi ve sizin harbiniz nasıl oldu? dedi.

— Harb tâli'i (bizimle O'nun arasında) nevbet nevbet olur: Bir kerre O bize gâlib olur, diğer kerre biz O'na gâlib oluruz, dedim.

Hırakliyus:

— O sizlere ne emrediyor? dedi.

— O bizlere, kendisine hiçbir şeyi ortak kılmayarak yalnız Allah'a ibâdet etmemizi emrediyor ve babalarımızın ibâdet edegeldikleri putlardan bizleri nehyediyor. Ve yine O, bizlere namâz kılmayı, sadaka vermeyi, iffetli olmayı, ahde vefâkârlığı, emâneti edâ etmeyi emrediyor, dedim.

Ben bunları ona söylediğim zamân o, kendi tercümânına dedi ki:

— Ona şunları şöyle: Ben sana içinizde O'nun nesebini sordum; sen O'nun yüksek neseb sâhibi olduğunu söyledin. Rasûller de zâten böyle kavimlerinin yüksek neseb sâhibleri içinden gönderilir. Ben sana: Sizden bu peygamberlik sözünü O'ndan önce söylemiş bir kimse var mıdır? dedim; sen: Hayır yoktur, dedin. Ben de: Eğer sizden bu sözü O'ndan evvel söylemiş bir kimse olaydı, kendisinden önce söylenmiş olan bir söze uyup taklîde kalkışan bir adamdır diye düşünürdüm, dedim. Ben sana: O, dediğini demesinden önce sizler O'nu yalan söylemekle suçluyor mu idiniz? dedim; sen: Hayır, dedin. Ben de kesin sûrette bildim ki, insanlara karşı yalan söylemeyi işlememiş bir kimse (sonradan) Allah'a karşı yalan söylemeye cesâret edemez[204]. Ben sana: O'nun babaları, dedeleri içinden bir melik olmuş mudur? diye sordum; sen: Hayır olmamıştır, dedin. Ben de: Babalarından bir melik olaydı bu da babalarının hükümdârlığını geri almak isteyen bir kimsedir diye hükmederdim, dedim. Ben sana: O'na insanların eşrâfı mı tâbi' oluyorlar yoksa zaîfleri mi? diye sordum; sen: O'na tâbi' olanların insanların zaîfleri olduğunu söyledin. Rasûlle-

---

204 Bu yalan fıkrasının tam tercemesi şöyledir: "İnsanlara karşı yalan söylemeyi bırakmamış olan kimse (sonradan) Allah'a karşı da yalan söylemeyi bırakmaz olduğunu bildim". Metinde verilen terceme buna denk ve daha açık olduğu için tercîh edilmiştir.

rin tâbi'leri de zâten onlardır. Ben sana: (O'na tâbi' olanlar) artıyorlar mı, yoksa eksiliyorlar mı? diye sordum; onlar artıyorlar, dedin. Îmân keyfiyeti de tamâm oluncaya kadar hep böyle gider. Ben sana: O'nun dînine girdikten sonra dînini beğenmemezlikten dolayı irtidâd eden oluyor mu? diye sordum; sen: Hayır, dedin. Îmân da mûcib olduğu iç ferahlığı kalblere karışıp kökleşince böyle olur; onu kimse sevmemezlik etmez. Ben sana: O zât gadr eder mi (yânî ahdine vefâsızlık eder mi)? diye sordum; sen: Hayır o gadr etmez, dedin. Rasûller de böyle olur; onlar gadr etmezler. Ben sana: Siz O'nunla harb ettiniz mi ve O sizinle harb etti mi? diye sordum. Sen: O'nun harb yaptığını, sizin harbiniz ve O'nun harbinin nevbet nevbet değişir olduğunu, bir defa O'nun sizlere gâlib gelir, diğer defa da sizler O'na gâlib gelir olduğunuzu söyledin. Rasûller de böyledir. Onlar (Allah tarafından tâat yolunda sabırlarının ve gayretlerinin çokluğu sebebiyle ecirleri büyük olsun diye) belâlara uğratılırlar, sonra da makbûl âkıbet onların lehine olur. Ben sana: O size ne emrediyor? diye sordum. Sen: O'nun sizlere Allah'a ibâdet etmenizi ve O'na hiçbirşeyi ortak yapmamanızı emreder olduğunu, babalarınızın ibâdet edegeldikleri putlardan sizleri nehyeder olduğunu, kezâ sizlere namâz kılmayı, sadaka vermeyi, harâmlardan el çekip iffetli olmayı, ahde vefâ etmeyi, emâneti yerine getirmeyi emreder olduğunu söyledin.

Hırakliyus dedi ki:

— İşte bu söylediklerin peygamberin sıfatlarıdır. Zâten ben bir peygamberin çıkacağını bilir idim. Lâkin onun sizden olacağını zannetmezdim. Eğer bu dediklerin doğru ise, şu ayaklarımın bastığı yere yakında o Zât mâlik olacaktır. O'nun yanına ulaşabileceğimi umud eder olaydım, O'nunla buluşmak için elbette her türlü zahmete katlanırdım. O'nun yanında olaydım (hizmet ederek) elbette ayaklarını yıkardım.

Ebû Sufyân şöyle dedi: Bundan sonra Hırakliyus Rasûlullah'ın mektûbunu istedi. Mektûb okundu: Mektûbun içinde şunların yazılmış olduğunu gördük:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ. مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ اِلَى هِرَاقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ. سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى . اَمَّا بَعْدُ . فَاِنِّى اَدْعُوكَ بِدَاعِيَةِ الْاِسْلَامِ اَسْلِمْ تَسْلَمْ وَاَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللّٰهُ اَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَاِنْ تَوَلَّيْتَ فَعَلَيْكَ اِثْمُ الْاَرِيسِيِّينَ وَيَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَنْ لَا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا من دونِ اللّٰهِ فان تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Allah'ın Kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rûm'un büyüğü Hırakl'e!

"Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun! Bundan sonra: (Ey Rûm

milletinin büyüğü!) *Ben seni İslâm da'vetine çağırıyorum. Müslümân ol ki selâmette bulunasın. Müslümân ol ki Allah senin ecrini iki kat versin. Eğer bu da'vetimi kabûl etmezsen Hrıstiyan çiftçilerin günâhı senin üzerinedir.* ***Ey Kitâblılar! Bizimle sizin aranızda müsâvî ve müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbirşeyi eş tutmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi rabbler edinmeyelim. Eğer*** (Kitâblılar bu da'vetten) ***yüz çevirirlerse, siz de onlara: 'Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız' deyin''*** (Âlu İmrân: 64).

Ebû Sufyân dedi ki: Hırakl sözünü bitirince etrafında bulunan Rûm büyüklerinin sesleri yükseldi ve gürültüleri çoğaldı. Ben onların ne dediklerini bilemiyorum. Bizimle ilgili emir verildi de bizler dışarı çıkarıldık. Arkadaşlarımla berâber dışarı çıkıp da onlarla yalnız kalınca, onlara:

— İbnu Ebî Kebşe'nin (yânî Muhammed'in) işi hakîkaten azamet peydâ etti. Bu Benu'l-Esfar Meliki O'ndan korkuyor, dedim.

Ebû Sufyân dedi ki: Allah'a yemîn olsun ki, kendim isteksiz olduğum hâlde Allah kalbime İslâm'ı girdirinceye kadar ben Peygamber'in işinin muhakkak gâlib geleceğine boyun eğici ve kesin bilici olmakta devâm ettim [205].

١٥٢ــ حدّثنا عبدُ اللَّهِ بنُ مَسْلمَةَ القَعْنَبِيُّ قال **حدّثنا** عبدُ العَزِيزِ ابنُ أَبِي حازِمٍ عنْ أَبِيهِ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعَ النبيَّ ﷺ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رجُلاً يَفْتَحُ اللَّهُ عَلى يَدَيْهِ فقامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى فغَدَوْا وكُلُّهُمْ يَرْجُو أنْ يُعْطَى فقال أَيْنَ عَلِيٌّ فَقِيلَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ فأَمَرَ فَدُعِيَ لَهُ فَبصَقَ في عَيْنَيْهِ فَبَرَأَ مَكانَهُ حتَّى كأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ فقال نُقاتِلُهُمْ حتى يَكُونُوا مِثْلَنا فقال عَلى رِسْلِكَ حتَّى تَنْزِلَ بِساحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إلى الإِسْلاَمِ وأَخْبِرْهُمْ بِما يَجِبُ عَلَيْهِمْ فَوَاللَّهِ لأَنْ يُهْدَى بِكَ رجُلٌ واحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمُرِ النَّعَمِ *

152-...... Sehl ibn Sa'd (R) Hayber günü (fetih uzayınca) Peygamber(S)'den şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

— *''Müslümânların bayrağını artık öyle bir kimseye vereceğim ki, Allah onun elleriyle fetih verecektir.''*

---

205 Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu hadîs küçük lafız farklarıyle Vahy Kitâbı'nda da geçmiş ve ilgili açıklamalar orada verilmişti. *Müslim Tercemesi,* V, 411-421'de de bâzı rivâyetler ve açıklamalar; ve hâşiyede de diğer devlet başkanlarına gönderilen mektûbların metinleri ve tercemeleri verilmişti.

Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler, bayrağın kendilerinden hangisine verileceği mes'elesi için ümîd eder oldular. Onların hepsi bayrağın kendisine verilmesini umarak, ertesi güne erdiler. Fakat Rasûlullah ertesi gün:

— *"Alî nerededir?"* diye sordu.

Sahâbîler tarafından:

— Alî gözlerinden şikâyet ediyor, denildi.

Peygamber emretti de Alî çağrıldı. Peygamber Alî'nin gözlerine tükürdü, hemen orada gözleri, onda hiçbir ağrı yokmuş gibi, iyi oldu. Bunun üzerine Alî:

— Hayber Yahûdîleri'yle; onlar da bizim gibi (müslümân) oluncaya kadar harb ederiz! dedi.

Peygamber:

— *"Yâ Alî, yavaş ol! Sükûnetle* (yânî harb etmeden) *Hayberliler'in sâhasına ininceye kadar ilerle. Sonra onları İslâm'a çağır ve üzerlerine vâcib olan İslâm esâslarını onlara haber ver.* (Yâ Alî!) *Allah'a yemîn ederim ki, senin irşâdınla tek bir kişinin hidâyete kavuşturulması, senin için kırmızı develerin olmasından hayırlıdır"* buyurdu [206].

١٥٣ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال **حدّثنا** مُعاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو **حدثنا** أبو إسْحاقَ عنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ أنَساً رضى اللَّه عنه يَقولُ كانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إذا غَزَا قَوْماً لَمْ يُغِرْ حتَّى يُصْبِحَ فانْ سَمِعَ أذانًا أمْسَكَ وإنْ لمْ يَسْمَعْ أذَاناً أغارَ بَعْدَ مايُصْبِحُ فَنَزَلْنا خَيْبَرَ لَيْلاً

153-....... Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir kavme gazâya gittiği zamân, sabâh oluncaya kadar baskın yapmazdı. (Sabâh olunca) ezân sesi işitirse onlarla harbden kendini tutardı. Eğer ezân işitmezse, sabâh olduktan sonra onlar üzerine baskın yapardı. Biz Hayber'e geceleyin indik [207].

١٥٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال **حدّثنا** إسْماعيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنَسٍ أنَّ النبىَّ ﷺ كانَ إذَا غَزَا بِنا **وحدّثنا** عبدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ حُمَيْدٍ

---

206 Hadîsin başlığa uygunluğu, *"Harbden evvel onları İslâm'a çağır!"* fıkrasıdır.

207 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah ezân işitirse harbden kendini tutardı" sözünden alınır. Çünkü başlık "Harbden evvel İslâm'a da'vet"tir. Ezân ise onların hâlini beyân eder. Yânî o kavme İslâm da'vetinin ulaşıp ulaşmadığını, ezânın okunup okunmaması ortaya kor. Rasûlullah'ın o vakte kadar baskın yapmayıp beklemesi de durumu aydınlığa kavuşturmak içindir.

عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنه أنّ النبىّ صَلّى اللّهُ عليْه وسلم خَرَجَ إلي خَيْبَرَ فَجاءَها لَيْلاً وكانَ إذَا جاءَ قَوْماً بِلَيْلٍ لاَيُغِيرُ عَلَيْهِمْ حتّى يُصْبِحَ فَلَمَّا أصْبَحَ خَرَجَتْ يَهُودُ بِمَساحِيهِمْ ومَكاتِلِهِمْ فلَمَّا رأَوْهُ قالوا مُحَمَّدٌ واللّهِ مُحَمَّدٌ والخَمِيسُ فقال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم اللّهُ أكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إنا إذَا نَزَلْنا بِساحَةِ قَوْمٍ فَساءَ صَباحُ المُنْذَرِينَ *

154- Bize Kuteybe tahdîs edip şöyle dedi: Bize İsmâîl ibn Ca'-fer, Humeyd et-Tavîl'den; o da Enes'ten: Peygamber(S) bizleri gazâya götürdüğü zamân... dediğini tahdîs etti.

Ve yine bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Humeyd'-den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Peygamber (S) Hayber'e gazâya çıktı ve Hayber'e geceleyin vardı. Peygamber bir kavmin yurduna geceleyin geldiği zamân, sabâh olmadıkça üzerlerine baskın yapmazdı. Sabâh olunca Yahûdîler zirâat âletleri ve iş sepetleri ile tarlalara doğru çıktılar. Peygamber'i gördüklerinde:

— Muhammed; vallâhî şu Muhammed'dir ve askeridir! dediler.

Peygamber de:

— "***Allâhu Ekber.*** *Hayber harâb oldu* (yâhud harâb olsun). *Biz bir kavmin yurduna indiğimiz zamân inzâr edilip korkutulmuş olanların hâli yaman olur*" buyurdu [208].

١٥٥ـ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال حدّثنا سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلي اللّه عليه وسلّم أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لاَ إلَهَ إلاّ اللّهُ فَمَنْ قال لاإلَهَ إلاّ اللّهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّى نَفْسَهُ ومالَهُ إلاّ بحَقِّهِ وحِسابُهُ على اللّهِ رَواهُ عُمَرُ وابنُ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ *

155-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "*Bana insanlar **Lâ ilâhe ille'llâh** deyinceye kadar onlarla harb etmekliğim emrolundu. Her kim **Lâ ilâhe ille'llâh** derse, müslümânlık hakkının gereği* (olan haddler) *müstesnâ, canını ve malını be-*

208 Bu hadîs de bundan önce geçen 153 rakamlı hadîsin başka bir yolla gelenidir. Buhârî bu hadîsin burada iki senedini de göstermiştir. Hadîsin son fıkrası es-Sâffât: 177. âyetinin lâfzına yakındır.

nim elimden kurtarmıştır. (İçlerindekilerden dolayı olan) *hesâbı ise Allah'a âiddir''* [209].

Bu hadîsi Umer ile İbn Umer de Peygamber'den rivâyet etmişlerdir [210].

١٠٢ــ باب من أراد غزوة فورّى بغيرها ومن أحبّ الخروج يوم الخميس

102- GAZVEYE GİTMEK İSTEYİP DE ONU BAŞKASI İLE ÖRTÜP GİZLEYEN KİMSE İLE, SEFERE PERŞEMBE GÜNÜ ÇIKMAYI SEVEN KİMSE BÂBI

١٥٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرَنى عبدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عبْدِ اللّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ أنَّ عبْدَ اللّهِ بنَ كَعْبٍ رضى اللّه عنه وكانَ قائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ حِينَ تَخَلَّفَ عنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم ولَمْ يَكُنْ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم يُرِيدُ غَزْوَةً إلاّ وَرَّى بِغَيْرِها *

156-....... İbn Şihâb dedi ki: Bana Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, babası Abdullah (R), oğulları arasından (körlüğü sırasında) Ka'b ibn Mâlik'in yedincisi idi. Bu Abdullah dedi ki: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim. Kendisi Tebûk gazvesinde Rasûlullah'tan geri kaldığı zamândan anlatıp şöyle dedi: Bir de Rasûlullah(S)'in âdeti bir gazâya gitmek isteyince muhakkak o gazveyi başkasıyle gizleyip örterdi, yânî onu tevriyeli bir ifâde ile söylerdi [211].

---

209 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in insanları İslâm'a da'veti ve insanlarla Tevhîd Kelimesi'ni söylemelerine kadar savaşması yönündendir.

Hadîsin Îmân Kitâbı'ndaki rivâyetinde *''Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğunu i'tirâf etmelerine kadar''* fıkrası da vardır. Zâten Tevhîd Kelimesi bu fıkrayı da zımnen içine almaktadır.

Hadîs bu iki fıkrayı söyleyip kabûl ettiklerinde harbin kaldırılacağını ifâde etmektedir. Bu husûsta başka tafsîller de verilmiştir.

210 Buhârî Umer'inkini Zekât'ta; oğlununkini de Îmân'da getirmiştir.

211 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

Tevriye edebiyatta mütekellimin uzak yakın iki ma'nâya ihtimâli olan bir lâfzı zikredip, muhâtabın zihnine yakın ma'nâyı düşündürerek, mütekellimin uzak ma'nâyı kasdetmesidir.

١٥٧ــ وحدّثنى أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ قال أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أَخْبَرَنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَبْدِ اللّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه يَقولُ كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ قَلّما يُرِيدُ غَزْوَةً يَغْزُوها إلاّ ورَّى بِغَيْرِها حتّى كانَتْ غَزْوَةُ تَبُوكَ فَغَزَاها رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم في حَرٍّ شَدِيدٍ واسْتَقْبَلَ سَفَراً بَعيداً ومَفازاً واسْتَقْبَلَ غَزْوَ عَدُوٍّ كَثِيرٍ فَجَلّى لِلْمُسْلِمينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ عَدوِّهِمْ وأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الّذِي يُرِيدُ وعنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخْبرنِى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ كَعْبِ بنِ مالِكٍ أنَّ كَعْبَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه كانَ يَقُولُ لَقَلَّما كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يَخْرُجُ إذَا خَرَجَ فِى سَفَرٍ إلاّ يَوْمَ الخَمِيسِ *

157-....... Bize Abdullah ibn el-Mubârek haber verdi. Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verip şöyle dedi: Ben (dedem) Ka'b ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) yapacağı bir gazveye gitmek istediğinde o gazveyi muhakkak başka bir gazve ile gizler örterdi. Nihâyet (dokuzuncu hicret yılındaki) Tebûk gazvesi olunca, Rasûlullah bu gazveye şiddetli sıcak bir mevsimde çıkmış, uzak ve tehlikeli bir yolculuğa yönelmiş, çok kalabalık bir düşmanla cenk etmeye yönelmişti. Bu sebeple Rasûlullah, düşmanlarına gerekecek hazırlıklarını yapmaları için müslümanlara maksadını açıkladı ve gitmek istemekte olduğu ciheti onlara haber verdi [212].

Ve yine İbnu'l-Mubârek'ten; o da Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, Ka'b ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) bir sefere çıkmak istediğinde perşembe gününden başka günlerde muhakkak ki pek az yola çıkardı, der idi [213].

١٥٨ــ حدّثنى عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا هِشامٌ قال أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ عنْ أَبِيهِ رضى اللّه عنه أنَّ

---

212 Bu hadîs de bundan öncekinin başka bir rivâyetidir.

213 Bu hadîs dahî bundan önceki senedle Abdullah ibnu'l-Mubârek yoluyla mevsûldür.

النبىَّ صلى الله عليه وسلّم خَرَجَ يَوْمَ الخَمِيسِ فى غَزْوَةِ تَبُوكَ وكانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الخَمِيسِ *

158-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da (Abdullah'ın kardeşi) Abdurrahmân ibnu Ka'b ibn Mâlik'ten; o da babası Ka'b ibn Mâlik(R)'ten, Peygamber(S)'in Tebûk gazvesine perşembe günü yola çıktığını ve perşembe gününde yola çıkmayı sever olduğunu haber vermiştir [214].

١٠٣ــ بابُ الخُروجِ بعْدَ الظّهرِ

103- SEFERE ÖĞLEDEN SONRA ÇIKMAK BÂBI

١٥٩ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدّثنا حَمَّادٌ عنْ أَيُّوبَ عنْ أبى قِلاَبَةَ عنْ أَنَسٍ رضى الله عنهُ أن النبىَّ ﷺ صَلَّى بالمَدِينةِ الظّهْرَ أَرْبَعاً والعَصْرَ بِذِى الحُلَيْفةِ رَكْعَتَيْنِ وَسَمِعْتُهُمْ يصْرُخونَ بهما جَميعاً *

159-....... Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) -Vedâ Haccı'na giderken- öğle namâzını Medîne'de dört rek'at kılmış, ikindi namâzını da Zu'l-Huleyfe'de iki rek'at kılmıştır. (Enes dedi ki:) Ben sahâbîlerin hacc ve umreyi berâberce telbiye etmekte olduklarını işittim [215].

١٠٤ــ بابُ الخروجِ آخِرَ الشّهرِ. وقالَ كُرَيْبٌ عنِ ابنِ عبّاسٍ رضى اللّهُ عنهُمَا انْطَلَقَ النبيُّ صلى اللّهِ عليه وسلم منَ المَدِينَةِ لِخَمْسٍ بَقِينَ منْ ذِى القِعْدَةِ وقَدِمَ مَكّةَ لأَرْبَعٍ لَيالٍ خَلَوْنَ منْ ذِى الحِجّةِ

104- SEFERE AYIN SONUNDA ÇIKMA(NIN CEVÂZI) BÂBI

Kureyb de İbn Abbâs(R)'tan söyledi ki, Peygamber(S) Medîne'den zu'l-ka'deden beş gün kala hareket etti, Mekke'ye zu'l-hicceden geçen dördüncü gecenin gündüzünde geldi [216].

---

214 Bu da Enes hadîsinin başka bir yoldan diğer bir rivâyetidir.

215 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.

216 Bu, Buhârî'nin Hacc Kitâbı'nda tamâmını getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Bu parça başlıktaki cevâz hükmüne açıkça delâlet edip kuvvetlendirmektedir.

١٦٠ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ يَحْيى بنِ سَعيدٍ عنْ عَمْرَةَ بنْتِ عبْدِ الرَّحْمَنِ أنّها سَمِعَتْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنَها تَقولُ خَرَجْنا معَ رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلّم لخَمْسٍ لَيالٍ بَقِينَ منْ ذى القَعْدَةِ ولا نُرَي إلا الحَجَّ فَلَمَّا دَنَوْنا مِنْ مَكّةَ أمَرَ رسولُ اللّهِ ﷺ منْ لَمْ يَكُنْ معَهُ هَدْىٌ إذَا طافَ بالبَيْتِ وسَعى بَيْنَ الصَّفا والمَرْوةِ أنْ يَحِلَّ قالتْ عائِشَةُ فَدُخِلَ علَيْنا يومَ النَّحْرِ بِلَحْمِ بَقَرٍ فقلتُ ما هذَا فقالَ نَحَرَ رسولُ اللّهِ ﷺ عنْ أزْواجِهِ قالَ يَحْيَ فَذَكَرْتُ هذَا الحَدِيثَ لِلْقاسِمِ بنِ مُحمَّدٍ فقالَ أتَتْكَ واللّهِ بالحَدِيثِ على وجْهِهِ *

160-....... Amre, Âişe(R)'den şöyle derken işitmiştir: Bizler zu'l-ka'deden kalan beşinci günde (yânî zu'l-ka'denin yirmibeşinde) Medîne'den Rasûlullah'ın berâberinde yola çıktık. (Bu aylarda umre değil) yalnız hacc edilir zannolunurdu. Mekke'ye yaklaştığımızda Rasûlullah (S): *''Berâberinde kurbânlık bulunmayanın Beyt'i tavâf ettiği, Safâ ile Merve arasını da sa'y ettiği zamân ihrâmdan çıkmasını''* emretti.

Âişe dedi ki: Kurbân bayramının ilk günü (Minâ'da, elinde) sığır eti ile birisi bizim çadıra girdirildi. Ben:

— Bu nedir? dedim.

Eti getiren:

— Rasûlullah (S) zevceleri adına kurbân kesti, dedi.

Yahyâ ibn Saîd dedi ki: Ben bu hadîsi (Ebû Bekr'in oğlu) Kaasım ibn Muhammed'e zikrettim. Kaasım: Vallâhî Amre bu hadîsi sana olduğu gibi (yânî kısaltma ve değiştirme yapmadan) getirmiştir, dedi [217].

١٠٥ـ بابُ الخُروجِ فى رمَضانَ

105- RAMAZÂN İÇİNDE SEFERE ÇIKMA(NIN CEVÂZI) BÂBI

١٦١ـ حدّثنا علىُّ بنُ عبْدِ اللّهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قالَ حدّثنى الزُهْرِىُّ

---

217 Hadîsin başlığa uygunluğu: ''Bizler zu'l-ka'deden kalan beşinci günde (yânî yirmibeşinde) Medîne'den Rasûlullah'ın berâberinde yola çıktık...'' sözlerindedir. Çünkü bu târîh ayın sonudur. Bu hadîs de Hacc Kitâbı'nda, ''Kişinin kadınları adına sığır kurbânı kesmesi bâbı''nda geçmişti.

عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال خَرَجَ النبىُّ ﷺ فى رمَضانَ فَصامَ حتَّى بَلَغَ الكَدِيدَ أفْطَرَ قال سفْيانُ قالَ الزُّهْرِىُّ أخْبَرَنى عبَيْدُ اللهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ وساقَ الحَدِيثَ . قال أبو عَبْدِ اللَّهِ هَذَا قَوْلُ الزُّهْرِىِّ وإنّمَا يُؤْخَذُ بالآخِرِ مِنْ فِعْلِ رَسولِ اللَّهِ ﷺ *

161-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî, Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Mekke fethi seferine- ramazânda çıktı ve tâ Kedîd'e ulaşıncaya kadar da oruç tuttu. (Mekke'ye iki konaklık uzaklıkta bulunan) el-Kedîd mevkiinde orucunu bozdu... Sufyân dedi ki: ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah, İbn Abbâs'tan haber verdi ve hadîsi sevketti.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu, ez-Zuhrî'nin sözüdür. Rasûlullah'ın fiilinden, ancak sonuncusuyla olan hüküm alınır [218].

١٠٦ــ بابُ التَّوْدِيعِ

106- (SEFERE ÇIKARKEN) VEDÂLAŞMAK BÂBI

١٦٢ــ وقال ابن وهْبٍ أخْبَرَنى عَمْرٌو عنْ بُكَيْرٍ عنْ سُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنْهُ أنَّهُ قالَ بَعَثَنا رسولُ اللَّهِ ﷺ في بعْثٍ وقال لنا إنْ لَقِيتُمْ فُلانًا وفُلانًا لِرَجُلَيْنِ منْ قُرَيْشٍ سَمَّاهُما فَحَرِّقوهُما بالنَّارِ قال ثُمَّ أتَيْناهُ نُوَدِّعُهُ حِينَ أرَدْنا الخُرُوجَ فقال إنِّى كُنْتُ أمَرْتُكمْ أنْ تُحَرِّقوا فُلانًا وفُلانًا بالنَّارِ وانَّ النارَ لايُعَذِّبُ بها الاَّ اللَّهُ فانْ أخَذْتُموهُمَا فاقتلوهُما

162- Ve İbnu Vehb şöyle dedi: Bana Amr ibnu'l-Hâris, Bukeyr ibn Abdillah'tan; o da Süleymân ibn Yesâr'dan haber verdi ki, Ebû

---

218 Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîsin sonunda Buhârî "Bu" işâret ismi ile ez-Zuhrî'nin mezhebini işâret etmiştir ki, o da şöyledir: Seferin ramazânda başlaması oruç tutmamayı mübâh kılmaz. Çünkü o evvelinde ramazâna erişip hazır olmuştur. Buhârî: Rasûlullah'ın fiilinden sonuncusunun hükmü alınır. Çünkü sonuncusu evvelkini neshedicidir. Rasûlullah da Kedîd'e varınca orucu bozmuştur... demiştir. Rasûlullah'ın oruç bozma sebebi sefer değil, gazâdır; çünkü seferde oruç tutmak ve tutmamak muhayyerdir. Eğer tutulursa günün orucunu tamamlamak vâcib olur. Oruç za'fa sebeb olursa, mücâhid için orucu bozmak câiz olur. İşte bu hüküm Rasûlullah'ın bu son fiilinden alınır. Bu konular Oruç Kitâbı'nda geçti.

Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizi bir seriyye içinde gazâya gönderdi. (Bize verdiği emirler arasında) Kureyş'ten adlarını söylediği iki kimse için:

— *"Fulân ve Fulân kişilere rast gelirseniz, bunları yakalayıp ateşte yakınız"* buyurdu.

Ebû Hureyre devâmla dedi ki: Sonra yola çıkmak istediğimiz sıra vedâ etmek üzere Rasûlullah'a geldik. Bu defa da Rasûlullah:

— *"Ben* (önce) *size Fulân ve Fulân'ı ele geçirdiğinizde ateşte yakmanızı emretmiştim. Hâlbuki ateşle yalnız Allah azâblandırır. Bu sebeble siz bu şerîrleri yakaladığınızda* (yakmayınız da) *öldürünüz"* buyurdu [219].

١٠٧ـ بابُ السمْعِ والطّاعَةِ لِلْإمامِ

107- (MA'SİYETLE EMROLUNMADIKÇA) İMÂMI VE ÂMİRİ DİNLEMEK VE İTÂAT ETMEK BÂBI

١٦٣ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قالَ حدّثنا يَحيى عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ قال حدّثني نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلّم وحدّثني مُحَمَّدُ بنُ صبَّاحٍ قال حدّثنا إسْماعيلُ بنُ زَكَرياءَ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عنْ نافِعٍ عنَ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهُما عنِ النبى ﷺ قالَ السَّمْعُ والطَّاعَةُ حَقٌّ مالَمْ يُؤْمَرْ بالمَعْصِيَةِ فاذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فلاَ سمْعَ ولا طاعَةَ *

163-....... Bana Nâfi', İbn Umer'den; o da Peygamber'den tahdîs etti. **H** ve yine bana Muhammed ibnu Sâlih tahdîs edip şöyle dedi: Bize İsmâil ibn Zekeriyyâ, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ma'siyetle emrolunmadıkça* (âmirin emrini) *dinlemek ve itâat etmek haktır* (vâcibdir). *Ma'siyetle emrolunduğu zamân da* (onları) *dinlemek ve itâat etmek yoktur"* buyurmuştur [220].

١٠٨ـ بابٌ يقاتَلُ مِنْ وراءِ الإمامِ ويُتقَى بهِ

108- BÂB: DEVLET BAŞKANININ ARKASINDA HARB EDİLİR VE ONUNLA (DÜŞMANDAN) KORUNULUR

---

219 Başlığa uygunluk noktası "Vedâ etmek üzere Rasûlullah'a geldik" sözündedir. *et-Tevdî':* Tef'îl vezinde yolcu, kalan kimseleri ve kalan kimseler yolcuyu esenlemek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

220 Çünkü Hâlık'a ma'siyette mahlûka itâat yoktur, itâat ancak ma'rûftadır.

١٦٤ــ حدّثنا أبو اليمانِ قالَ أخبَرنا شُعَيبٌ قال حدّثنا أبو الزّنادِ أنّ الأعْرَجَ حَدّثَهُ أنّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرةَ رضى اللّه عنه أنّهُ سَمِعَ رسولَ اللّهِ ﷺ يَقولُ نحْنُ الآخِرُونَ السّابِقونَ وبهَذا الاسْنادِ منْ أطاعَنى فَقَدْ أطاعَ اللّهَ ومنْ عَصانى فقَدْ عصى اللّهَ ومنْ يُطِعِ الأميرَ فَقَدْ أطاعنى ومنْ يعْصِي الأميرَ فقدْ عَصانى وإنّما الإمامُ جُنّةٌ يُقاتَلُ مِنْ ورائِهِ ويُتّقى بِهِ فإنْ أمَرَ بتقْوي اللّهِ وعَدَلَ فانّ لَهُ بِذَلِكَ أجْراً وانْ قالَ بغَيْرِه فانّ عليْهِ منْهُ *

164-....... el-A'rec de Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir: O da Rasûlullah(S)'tan: *"Biz* (müslümânlar Kitâb ehline göre dünyâ târîhinde) *sonra gelmiş bulunuyoruz.* (Âhirette fazîletçe) *en ileride bulunanlarız..."* buyururken işitmiştir.

Ve yine bu senedle gelen diğer hadîste Rasûlullah şöyle buyurmuştur: *"Bana itâat eden Allah'a itâat etmiştir. Bana isyân eden Allah'a isyân etmiştir. Emîre isyân eden bana isyân etmiştir. Devlet başkanı* (millet için) *bir kalkandır. Onun ardında, onun emrinde harb yapılır. Onunla* (düşmandan) *korunulur. Eğer o millete Allah'a takvâ ile emrederse ve adâletle hareket ederse, bu emri ve adâleti sebebiyle onun için sevâb vardır. Eğer takvâ ve adâletten başkasıyle emir ve hükümederse, bundan meydana gelen günâh onun üzerine döner* (me'mûr üzerine değildir)" [221].

١٠٩ــ بابُ البَيْعَةِ في الحَرْبِ أنْ لايَفِرُّوا .

وقال بعْضُهمْ على المَوْتِ لقَوْلِ اللّهِ تعَالى لقَدْ رَضِيَ اللّهُ عنِ المُؤْمِنِينَ إذْ يُبايِعُونَكَ تحْتَ الشَّجَرَةِ

109- HARBDE KAÇMAMALARI ÜZERİNE BEY'AT EDİLMESİ BÂBI

Bâzıları da "Ölmek üzere bey'at" demiştir.
Her iki şey üzerine bey'atın delîli Yüce Allah'ın şu sözüdür:
"And olsun ki, Allah mü'minlerden Sen'inle o ağacın altında bey'at ederlerken râzı olmuştur..." (el-Feth: 18)

---

221 Buhârî hadîsi burada iki senedle sevketmiştir. Birinci hadîs Tahâret ve Cuma'da geçen hadîsin bir parçasıdır. İkinci hadîsin başlığa uygunluğu *"İmâm bir kalkandır..."* fıkrasındadır. Buradaki "Verâ" kelimesi lugatte arka ve ön ma'nâsına kullanılır.

١٦٥ـ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نَافِعٍ قال قال ابن عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما رجَعْنا منَ العامِ المُقْبِلِ فَما اجْتَمعَ منّا اثْنانِ علَى الشَّجَرَةِ التى بايَعْنا تَحْتَها كانَتْ رَحْمَةً منَ اللّهِ فَسأَلْتُ نافِعاً عَلى أىِّ شَئٍ بايَعَهُمْ عَلى المَوْتِ قال لاَ بايعَهُم على الصَّبْرِ *

165-....... İbn Umer (R) şöyle dedi: Bizler Hudeybiye'den döndüğümüzün ertesi yılından beri altında bey'at ettiğimiz o (târîhî ve mübârek) ağacı (unuttuk da onu) ta'yîn üzerinde bizden iki kişi(nin re'yi) bir arada toplanamadı. Bu (ağacın bilinmemesi) da Allah tarafından gelen büyük bir rahmet oldu.

Cuveyriye dedi ki: Ben Nâfi'e:

— Rasûlullah hangi şart üzerine sahâbîleri ile bey'atlaşma yaptı; ölmek üzere mi? diye sordum.

Nâfi':

— Hayır, ölmek üzere değil, harbde sabır ve sebât etmek üzerine sahâbîleriyle bey'atlaşma yaptı, dedi [222].

١٦ـ حدّثنا موسَى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا وُهَيْبٌ قال حدثنا عَمْرُو ابْنُ يَحْيَى عَنْ عَبَّادِ بن تَمِيمٍ عنْ عبدِ اللّهِ بنِ زَيْدٍ رضى اللّهُ عنه قال لمَّا كَانَ زَمنُ الحَرَّةِ أتاهُ آتٍ فَقالَ لَهُ إنَّ ابنَ حَنْظَلَةَ يُبايعُ النَّاسَ على المَوْتِ فقالَ لا أُبايِعُ على هَذَا أحداً بَعْدَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم *

166-....... Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Harre vak'ası zamânı olduğu sırada Abdullah ibn Zeyd'e bir gelen geldi de, ona:

— Abdullah ibn Hanzala, insanlarla ölmek üzere bey'atlaşıyor (sen ne dersin)? dedi.

---

222 Hadîsin başlığa delîlliği "Harbde sabır ve sebât etmek üzerine onlarla bey'at yaptı" fıkrasından alınır. Çünkü sabır üzere bey'atlaşma, harbde kaçmamaktan ibârettir.

Kur'ân'da adı zikredilen o mübârek ağacın aradan uzun zamân geçmeden unutulup belirsiz olması, sonra bu unutulmanın İbn Umer gibi bir sahâbî âlimi tarafından "İlâhî bir rahmet" sayılmasının sebebini, Nevevî: "Altında hayır cereyân etmesi, sekîne ve Rıdvân inmesi dolayısiyle müslümânları fitneye düşmekten korumaktır..." diye belirtmiştir. Hakîkaten Müslümânlığın yükselme devri Hudeybiye barışı ile başlar. Bu barışın da müstenedi bu ağaç altında yapılan Rıdvân Bey'atı'dır. Bu kadar mühim bir vak'anın kendi altında cereyân ettiği bilinen ağaç unutulmamış olaydı, insanlar ona muhakkak bir kudsîlik yükleyecekler ve taabbud edercesine ona ta'zîm edeceklerdi. Bu da Tevhîd Dîni'ne aykırıdır.

Abdullah ibn Zeyd de ona:

— Ben Rasûlullah(S)'tan sonra hiçbir kimse ile bu ölüm şartı üzerine bey'at etmem, diye cevâb verdi [223].

١٦٧ــ حدّثنا المَكّىُّ بنُ إبراهِيمَ قال حدّثنا يَزِيدُ بنُ أبى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ رضى اللّهُ عنهُ قال بايعْتُ النبىَّ صلى الله عليه وسلم ثُمَّ عَدَلْتُ إلى ظِلِّ الشَّجَرَةِ فَلَمَّا خَفَّ الناسُ قال يابنَ الأكْوَعِ ألا تُبايعُ قال قلْتُ قَدْ بايَعْتُ يارسولَ اللّهِ قال وأيْضاً فَبايَعْتُهُ الثانِيَةَ فقُلْتُ لَهُ ياأبا مُسْلِمٍ على أىِّ شَىءٍ كُنْتُمْ تُبايِعُون يوْمَئِذٍ قال على المَوْتِ *

167-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile bey'at etmiş, sonra ağacın gölgesi tarafına dönüp gelmiştim. İnsanlar(ın bey'at sıkışıklığı) hafîfleyince Peygamber bana hitâben:

— *"Ey Ekva' oğlu! Sen bey'at etmez misin?"* diye sordu.

İbnu'l-Ekva' dedi ki: Ben de:

— Ben bey'at etmişimdir yâ Rasûlallah! diye cevâb verdim.

O:

— *"Bir daha bey'at et!"* buyurdu.

Ben de kendisiyle ikinci defa bey'at ettim.

(Râvîsi Yezîd ibn Ebî Ubeyd tarafından:)

— (Yâ Ebâ Müslim!) O gün siz hangi madde üzerine bey'at ediyordunuz? diye soruldu da İbnu'l-Ekva':

— **Ölmek üzerine (yânî ölsek bile kaçmamak üzerine), demiştir** [224].

١٦٨ــ حدّثنا حَفصُ بنُ عُمَرَ قال حَدّثنا شُعْبَةُ عنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ

---

223 Rasûlullah ile diğer kumandanlar arasındaki fark şudur: Rasûlullah her müslümânın kendi nefsini ona fedâ etmesine hakk kazanır, diğerleri ise böyle değildir. Onun için Abdullah ibn Zeyd metindeki cevâbı vermiştir.

224 Hadîsin, başlıktaki "Bâzıları ölmek üzere bey'at demiştir" kısmına delîlliği son fıkrada apaçık meydandadır.

Bundan iki hadîs önce geçen 165 rakamlı Abdullah ibn Umer hadîsinde bey'at maddesi "Harbde sebât edip dönmemek üzerine"; bu Seleme hadîsinde ise "Ölmek üzerine" diye belirtilmiştir. Bu iki şart arasında hakîkatte bir ayrılık yoktur. Çünkü Seleme hadîsinde "Ölmek üzerine bey'at" demek, ölüm tehlikesi muhakkak olsa bile dönmemek ve kaçmamak üzere bey'at demektir. Yoksa ölümün muhakkak sûrette vukû'u istenmiş değildir. Bu sûretle her iki rivâyet bir ma'nâyı ifâde etmiş oluyor.

Seleme ibnu'l-Ekva', sahâbîlerin en yiğidi ve harbde en sebâtlı sîmâlarından birisi idi. Bundan ötürü Peygamber kendisini ikinci bey'atle lutuflandırmıştır.

أنساً رضى الله عنه يَقولُ كانَتِ الأنصارُ يوْمَ الخَنْدَقِ تَقول

نَحْنُ الّذِينَ بايَعُوا مُحمَّدَا　　على الجِهادِ ما حَيِينا أبَدَا

فأجابَهُمُ النبىُّ صلى الله عليه وسلم فَقال

اللّهُمَّ لا عَيْشَ إلاّ عَيْشُ الآخِرَه　　فأكْرِمِ الأنصارَ والمُهاجِرَهْ

168-....... Humeyd şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ensâr hendek kazma gününde:

— *Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden*
Ale'l-cihâdi mâ hayîynâ ebeden!

(=Bizler diri olduğumuz müddetçe devâmlı cihâd etmek üzere Muhammed'e söz vermiş kimseleriz)! derlerdi.

Peygamber (S) de onlara cevâb verip şöyle buyurdu:

— *"Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhirah*
Fe-ekrimi'l-Ensâra ve'l-Muhâcirah

(=Yâ Allah! Âhiret yaşayışından başka -hakîkî- yaşayış yoktur. Onun için Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e ikrâm eyle!)" 225.

١٦٩ــ حدّثنا إسْحَقُ بنُ إبْراهِيمَ سَمِعَ مُحمَّدَ بنَ فَضَيْلٍ عنْ عاصِمٍ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ مُجاشِعٍ رضى اللّهُ عنه قال أتيْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلّم أنا وأخى فقلْتُ بايعْنا على الهِجْرَةِ فقالَ مَضَتِ الهِجْرَةُ لأهْلِها فَقُلْتُ عَلامَ تُبايِعُنا قال عَلى الإسْلامِ والجِهادِ

169-....... Mucâşı' (ibnu Mes'ûd es-Sulemî-R) şöyle demiştir: (Mekke fethinden sonra) ben kardeşim Mucâlid ibnu Mes'ûd ile Peygamber(S)'in yanına geldim de:

— (Medîne'ye) hicret etmek üzere bize bey'at et (yânî muâhade ve müsâade eyle), dedim.

Peygamber:

---

225 Başlığa uygunluğu "Diri olduğumuz müddetçe cihâd etmek üzere..." sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı onların harbde aslâ Peygamber'den kaçmayacaklarına döner. Bu hadîs Cihâd Kitâbı'nın evvellerinde "Kıtâl üzerine teşvîk bâbı"nda da geçmişti.

— *"Artık hicretin hükmü,* (fetihten önce) *hicret edenlere âid olarak geçmiştir"* buyurdu.

Ben:

— Bizimle ne üzerine bey'at edersin? dedim.

Peygamber:

— *"İslâm ve cihâd üzerine"* buyurdu [226].

١١٠ ـ بابُ عَزْمِ الإمامِ عَلى النّاسِ فِيما يُطيقُونَ

110- DEVLET BAŞKANININ İNSANLARA KESİN (VE YERİNE GETİRİLMESİ VÂCİB OLAN) EMRİNİN ANCAK İNSANLARIN TÂKAT GETİREBİLECEKLERİ İŞLERDE OLMASI BÂBI [227]

١٧٠ ـ حدّثنا عُثمانُ بنُ أبي شَيْبَةَ قال حدّثنا جَريرٌ عنْ منصورٍ عنْ أبي وَائِلٍ قال قال عَبْدُ اللّهِ رضى اللّه عنه لَقدْ أتاني اليَوْمَ رَجُلٌ فسألَني عنْ أمْرٍ مادَرَيْتُ ما أرُدُّ عليهِ فقال أرأيْتَ رَجُلا مُؤْدِياً نَشِيطاً يَخْرُجُ مَعَ أُمَرائِنا في المغازِي فَيَعْزِمُ علَيْنا في أشياءَ لانُحْصِيها فَقُلْتُ لَهُ واللّهِ ما أدْرِي ما أقُولُ لَكَ الاّ أنّا كُنّا مَعَ النبيِّ صلى اللّهُ عليْه وسلّم فَعَسى أن لايَعْزِمَ عَلَيْنا في أمْرٍ إلاّ مَرَّةً حتّى نَفْعَلَهُ وإنَّ أحَدَكُمْ لَنْ يَزالَ بِخَيْرٍ ما اتَّقى اللّهَ وإذَا شَكَّ في نَفْسِهِ شَيْءٌ سألَ رجُلاً فَشفَاهُ مِنْهُ وأوْشَكَ أنْ لاتَجِدُوهُ والّذِي لا إلَهَ إلاّ هُوَ ما أذْكُرُ ما غَبَرَ مِنَ الدُّنْيا إلاّ كالثَّغْبِ شُرِبَ صَفْوُهُ وبَقِيَ كَدَرُهُ *

170-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Günün birinde bana bir adam geldi ve benden kendisine ne cevâb vereceğimi bilmediğim birşey sordu da, şöyle dedi:

— Şu bir kişi hakkında re'yin nedir? Ki o zinde, silâhı üzerinde olarak sevinç içinde kumandanlarımızla berâber gazâlara çıkar, fakat kumandanımız (ona ve) hepimize karşı sayamayacağımız derecede çok ve ağır vazîfeler hakkında kesin ve şiddetli emirler verir. (Şimdi

---

226 Başlığa uygunluğu *"Cihâd etmek üzere..."* sözünden alınır. Çünkü onların cihâd üzerine bey'atlaşmaları, ancak harbden kaçmamaları üzerine olmuştur.

227 Bu başlıkta âmme velâyetini hâiz olan hükûmetle ferdler arasındaki münâsebetlere ve haklara işâret edilmiştir ki, bu, İslâm idâre hukûkunun dayandığı en umûmî ve en esâslı bir kaidesidir. Buna delîl olarak getirilen hadîsin mazmûnu daha husûsîdir; askerlikte kumandan ile askerler arasındaki itâat ve nizâm mes'elesine dâirdir.

bu katlanılmaz işlerde gâzînin durumu nedir? Şu hâlde gâzînin, kumandanının bu ağır emirlerine itâat etmesi vâcib midir?) diye sordu.

Ben de ona şöyle cevâb verdim:

— Vallâhî ben sana ne cevâb vereceğimi bilmiyorum. Şu kadar ki, biz Peygamber ile berâber (birçok gazâlarda) bulunduk. O, bir iş hakkında emir verince, verilen vazîfeyi biz görünceye kadar, bize karşı azim ve şiddet göstermemeye yakın (bir vazîyette) bulunurdu. Bunun bir müstesnâsı da vardır. Sizden herhangi biriniz Allah'ın azâbından korunduğu müddetçe dâimâ hayır ile berâberdir. Şâyet onun gönlünde (bir husûsta câiz midir, değil midir diye) bir şübhe uyandığında o kimse, (üstün ve hayırlı diğer) bir kimseye sorup, ondan (onun öğüdünden) gönlündeki şübhe hastalığını şifâlandırabilir. -Sizin öyle (hakk sözlü) bir kişiyi bulamayacağınız günler yaklaşmıştır. - Kendisinden başka ibâdete değer bir ma'bûd bulunmayan Allah'a yemîn ederim ki, ben dünyâdan geri kalan ve geçen günleri ancak derede birikmiş su gibi düşünüyorum: Onun sâfîsi içilmiş de geriye bulanığı kalmıştır[228].

١١١ـ بابٌ كانَ النَّبيُّ صلى اللّه عليه وسلم إذَا لَمْ يُقاتِلْ أوَّلَ النَّهارِ أخَّرَ القِتال حتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ

111- BÂB: PEYGAMBER (S) GÜNDÜZÜN EVVELİNDE HARB YAPMADIĞI ZAMÂN, MUHÂREBEYİ GÜNEŞİN (ORTADAN) GİTMESİNE KADAR GERİYE BIRAKIRDI

١٧١ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُعاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو قال حدّثنا أبو إسْحاقَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالمٍ أبى النَّضْرِ مَوْلى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللّهِ وكانَ كاتِباً لَهُ قال كَتَبَ إلَيْهِ عبدُ اللّهِ بنُ أبى أوْفَى رضى اللّه عنهما فَقَرَأْتُهُ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فى بَعْضِ أيّامِه الّتى لَقِىَ فِيها انْتَظَرَ

228 Hadîsin başlığa uygunluğu "Sayamayacağımız (yanî tâkat getiremeyeceğimiz) birçok işler hakkında kesin ve şiddetli emirler verir..." sözünden kıyas yoluyla alınır. Çünkü hadîsin içindekiler askerin, üstüne, kumandanına karşı mutlak itâati; kumandanın da maiyyetindekilere tâkatleri dışında ağır vazîfeler ve şiddetli emirler vermemesi mes'eleleridir.

Askerî disiplinde ve idârî hukûkta bu karşılıklı iki hakk ve vazîfe çok nâzik ve mühim bir mes'ele olduğundan, soranın bu suâli karşısında İbn Mes'ûd gibi bir sahâbî âlimi bile ne cevâb vereceği husûsunda tereddüd göstermiş, sonra Peygamber'in sîretini dikkate alıp cevâbı onunla istidlâl etmiştir.

حتّى مالَتِ الشَّمْسُ ثمَّ قال فى النّاس قال أيُّها النّاسُ لاَتَتَمَنَّوْا لِقاءَ العَدُوِّ وسَلُوا اللّهَ العافِيَةَ فإذَا لَقِيتُمُوهُمْ فاصْبِرُوا واعْلَمُوا أنَّ الجَنةَ تَحْتَ ظِلاَلِ السُّيُوفِ ثُمَّ قال اَللّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتابِ ومُجْرِىَ السَّحابِ وهازِمَ الأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وانْصُرْنا عَلَيْهِمْ *

171-....... Bize Ebû İshâk (el-Fezârî), Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Umer ibn Ubeydillah'ın himâyesinde bulunan Sâlim Ebu'n-Nadr'dan tahdîs etti. Bu Sâlim, Umer ibn Ubeydillah et-Teymî'nin kâtibi idi. Sâlim şöyle demiştir: Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) bu Umer ibn Ubeydillah'a bir mektûb yazdı. O mektûbu ben okudum; şöyle idi:

Rasûlullah (S) düşmanla karşılaştığı bâzı gazâlarında (hemen harbe girişmeyip) güneş ortadan devrilinceye kadar bekledi (düşmanı gözetledi). Sonra asker içinde ayağa kalkıp şöyle hitâb etti:

— *"Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı* (harb etmeyi) *temennî etmeyiniz. Allah'tan* (harb felâketinden) *korumasını isteyiniz. Fakat düşmanla karşılaştığınız zamânda da* (harbin bütün şiddetlerine karşı) *sabrediniz. Ve biliniz ki, cennet muhakkak sûrette kılıçların gölgeleri altındadır"* buyurdu.

Sonra şu duâyı söyledi:

— *"Yâ Allah! Ey bulutları yürüten, ey toplanmış orduları bozan* (Allah)! *Düşmanları bozgunluğa uğrat, düşmanlara karşı bizlere yardım edip zafer ver!"* [229].

١١٢ــ بابُ اسْتِئْذَانِ الرَّجُلِ الإمامَ لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ إنَّما المُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا باللَّهِ ورسولِهِ وإذَا كانُوا مَعَهُ عَلَى أمْرٍ جامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتأْذِنُوهُ إنَّ الَّذِينَ يَسْتأْذِنُونَكَ إلى آخِرِ الآيَةِ

112- KİŞİNİN (GAZVEDEN DÖNMEK YÂHUD GERİ KALMAK HUSÛSUNDA) DEVLET BAŞKANINDAN İZİN İSTEMESİ BÂBI

Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli vardır:

---

229 Hadîsin başlığa delîlliği "Güneş ortadan meyledinceye kadar beklerdi" sözünden alınır. Bu beklemenin hikmeti, çünkü rüzgârlar ekseriyâ güneşin meylinden sonra eser ve bununla da silâhların ve harbin keskinliğinin serinlemesi ve çevikliğin artması meydana gelir. Başlıktaki hadîse yakın bir metni Tirmizî Nu'mân ibn Mukrin hadîsinden olmak üzere rivâyet etmiştir (Aynî).

Bu hadîs, biraz farklı olarak *"Cennet kılıçların parıltısı altındadır* bâbı"nda da geçmişti.

"Mü'minler ancak Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edenler ve O'nun (Peygamber'in) maiyyetinde cem'iyyetli bir iş üzerinde bulundukları vakit O'ndan izin isteyip alıncaya kadar bırakıp gitmeyenlerdir. Hakîkat, senden izin isteyenler; işte onlar Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edenlerdir. O hâlde bâzı işleri için senden izin istedikleri zamân sen de onlardan dilediğin kimseye izin ver ve kendileri için Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 62).

١٧٢ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال أخبرنا جَرِيرٌ عنِ المُغِيرَةِ عنِ الشَّعْبِيِّ عنْ جابرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللّه عنهما قال غَزَوْتُ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال فَتَلاحَقَ بِىَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم وأنا عَلى ناضِحٍ لَنا قَدْ أعْيا فَلاَ يَكادُ يَسِيرُ فقال لى ما لِبَعِيرِكَ قال قُلْتُ عَيِىَ قال فَتَخَلَّفَ رسولُ اللَّهِ ﷺ فَزَجَرَهُ ودَعا لَهُ فَما زَال بَيْنَ يَدَىِ الإبِلِ قُدَّامَها يَسِيرُ فقال لى كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ قال قُلْتُ بِخَيْرٍ قَدْ أصابَتْهُ بَرَكَتُكَ قال أفَتَبِيعُنِيهِ قال فاسْتَحْيَيْتُ ولَمْ يَكُنْ لَنَا ناضِحٌ غَيْرَهُ قال فَقُلْتُ نَعَمْ قال فَبِعْنِيهِ فَبِعْتُهُ إيَّاهُ عَلى أنَّ لِى فِقارَ ظَهْرِهِ حتَّى أبْلُغَ المَدِينَةَ قال فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنِّى عَرُوسٌ فاسْتَأْذَنْتُهُ فأذِنَ لى فَتَقَدَّمْتُ النَّاسَ إلَى المَدِينَةِ حَتَّى أتَيْتُ الْمدِينَةَ فَلَقِيَنِي خالِى فَسألَنِى عنِ البَعِيرِ فأخْبَرْتُهُ بِما صَنَعْتُ فِيهِ فَلاَمَنِى قال وقَدْ كانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال لى حِينَ اسْتأْذَنْتُهُ هَلْ تَزَوَّجْتَ بِكْراً أمْ ثَيِّباً فقُلْتُ تَزَوَّجْتُ ثَيِّباً فَقال هَلاَّ تَزَوَّجْتَ بِكْراً تُلاعِبُها وتُلاعِبُكَ قُلْتُ يارسُول اللَّهِ تُوُفِّىَ والِدِى أوِ اسْتُشْهِدَ ولِى أخَوَاتٌ صِغارٌ فَكَرِهْتُ أنْ أتَزَوَّجَ مِثْلَهُنَّ فَلاَ تُؤَدِّبُهُنَّ وَلاَ تَقُومُ عَلَيْهِنَّ فَتَزَوَّجْتُ ثَيِّباً لِتَقُومَ عَلَيْهِنَّ وتُؤَدِّبُهُنَّ قال فَلَمَّا قَدِمَ رسولُ اللَّه ﷺ المَدِينَةَ غَدَوْتُ عَلَيْهِ بالبَعِيرِ فأعْطانِى ثَمَنَهُ ورَدَّهُ عَلَىَّ قال المُغِيرَةُ هَذَا فى قَضائِنا حَسَنٌ لاَ نَرَى بِهِ بأْساً *

172-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ın berâberinde gazâya gittim. Câbir dedi ki: Yolda Rasûlullah (S) arkamdan bana ulaştı. Ben bize âid olan bir su taşıma devesi üzerin-

de idim. Deve yorulmuştu, hemen hemen yürüyemiyordu. Rasûlullah bana:

— *"Senin devenin nesi var?"* dedi.

Câbir dedi ki: Ben:

— Yoruldu, dedim.

Câbir dedi ki: Rasûlullah arka tarafa geçti, deveyi azarladı ve ona duâ etti. Artık bundan sonra benim deve diğer develerin önünde olmakta devâm etti; onların önünde yürüyordu. Rasûlullah bana:

— *"Deveni nasıl görüyorsun?"* diye sordu.

Câbir dedi ki: Ben:

— Deve hayırla berâberdir, ona Sen'in bereketin isâbet etmiştir, dedim.

Rasûlullah:

— *"Onu bana satar mısın?"* buyurdu.

Câbir dedi ki: Ben, Rasûlullah'tan utandım; hâlbuki bizim ondan başka su taşıma devemiz yoktu.

Câbir dedi ki:

— Evet satarım, dedim.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse onu bana* (şu fiâta) *sat"* buyurdu.

Ben de o deveyi Rasûlullah'a, Medîne'ye varıncaya kadar sırt kemikleri (yânî binme hakkı) bana âid olmak şartıyle sattım.

Câbir dedi ki:

— Yâ Rasûlallah, ben yeni evliyim, dedim ve kendisinden (önden gitmek husûsunda) izin istedim.

O da bana izin verdi. Bunun üzerine ben Medîne'ye ulaşmak yolunda insanların önüne geçtim, nihâyet Medîne'ye geldim. Beni dayım karşıladı ve bana devemden sordu. Kendisine deve hakkında yaptığım işi haber verdim. O da (başka devemiz olmadığı yönünden) devenin satışı üzerine beni azarladı.

Câbir dedi ki: Rasûlullah (S), ben kendisinden izin istediğim sırada bana:

— *"Kızla mı, yoksa dul ile mi evlendin?"* diye sormuştu.

Ben:

— Dul kadınla evlendim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Kendisiyle oynaşacağın, ve o da seninle oynaşacak bir kızla evlenseydin ya"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Babam vefât etti -yâhud şehîd edildi-. Benim küçük küçük kızkardeşlerim var. Onları edeblendirmeyecek, onların işlerini görmeyecek olan onlara akrân bir kızla evlenmemi hoş gör-

medim. Bu sebeble onların işlerini görmesi ve onları edeblendirip yetiştirmesi için dul bir kadınla evlendim, dedim.

Câbir dedi ki: Rasûlullah Medîne'ye geldiği zamân ben deveyi yanına götürdüm. O da bana hem devenin bedelini verdi, hem de deveyi bana geri verdi [230].

Hadîsin râvîsi el-Mugîre: Bu şartla yapılan alışveriş bizim hükümlerimizde güzeldir; biz bunda bir be's görmüyoruz, demiştir [231].

١١٣ـ بابُ مَنْ غَزَا وهُوَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسِهِ . فِيهِ جابِرٌ عَنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم .

113- KENDİSİ ZEVCESİ İLE YENİ EVLENMİŞ OLDUĞU HÂLDE GAZÂYA GİDEN KİMSE BÂBI

Bu bâbda (yakında geçen) Câbir'in Peygamber(S)'den rivâyet ettiği hadîs vardır [232].

١١٤ـ بابُ مَنِ اخْتارَ الغَزْوَ بَعْدَ الْبِناءِ فِيهِ أبو هرَيْرةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم

114- ZİFÂFIN ARDINDAN GAZÂYA GİTMEYİ SEÇEN KİMSE(NİN İŞİNİ BEYÂN) BÂBI

Başlık yapılan bu bâbda Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)'den rivâyet ettiği hadîs vardır [233].

---

230 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ Rasûlallah, ben yeni evliyim, dedim ve kendisinden izin istedim; o da bana önden gitmeye izin verdi" sözlerindedir. Buhârî bu hadîsi *Sahîh*'inin yirmi yerinde getirmiştir.

231 Çünkü bu belli bir iştir, bunda bir aldatma yoktur; bir çekişmeyi gerektirici değildir. Hadîsin sonunda getirilen bu kısım, el-Mugîre'ye ulaşan bir senedle ulanmıştır; kopuk değildir.

232 Buhârî bununla, bundan önce zikredilen Câbir hadîsini kasdetmiş ve bu hadîsin tekerrüründen dolayı da bu mikdârı zikr ile yetinmiştir.

233 Buhârî bu hadîsi Hemmâm tarîkından Humus (Beşte bir) Kitâbı'nda getirmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Peygamberlerden bir peygamber gazâya gitti de: Bir kadının bıd'ına mâlik olan hiçbir erkek buna tâbi' olmasın, dedi".* Bu sözüyle o adamın kadınla zifâfa girmesini kasdediyordu. Buhârî o hadîsi burada sevketmeyip, sâdece işâretle yetindi. Çünkü Buhârî bir hadîsin çıkış yeri bir olduğu zamân, onu aynen iki yerde tekrâr etmemek âdeti üzerine yürümüştür.

Zifâftan sonra gazâya giden kişi, gönlünü cihâda tam veremeyip zevcesine bağlı olacaktır.

١١٥ ـ بابُ مُبادَرَةِ الإمامِ عِنْدَ الفَزَعِ

115- DÜŞMAN BASKINI KORKUSU SIRASINDA İMÂMIN (YARDIM VE ZAFER TEDBÎRİNE) ÇABUK DAVRANMASI BÂBI

١٧٣ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى عنْ شُعْبَةَ قال حدّثني قَتادَةُ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّه عنه قال كانَ بالمَدِينَةِ فَزَعٌ فَرَكِبَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم فَرساً لأبى طَلْحَةَ فقال ما رأَيْنا مِنْ شَىءٍ وإنْ وجَدْناهُ لَبَحْراً *

173-....... Şu'be şöyle demiştir: Bana Katâde tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Medîne içinde bir düşman baskını korkusu olmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Ebû Talha'ya âid olan bir ata bindi (Medîne'den ayrıldı, geri dönüp geldiğinde): *"Korkuyu gerektirecek nevi'den birşey görmedik. Muhakkak sûrette biz bu atı bir deniz bulduk"* buyurdu [234].

١١٦ ـ بابُ السُّرْعَةِ والرَّكْضِ فى الفَزَعِ

116- KORKU SIRASINDA ÇABUK HAREKET ETMEK VE HARIL HARIL KOŞMAK BÂBI

١٧٤ ـ حدّثنا الفَضْلُ بنُ سَهْلٍ قال حدّثنا حُسَيْنُ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه قال فَزِعَ النَّاسُ فَرَكِبَ رسولُ اللّهِ ﷺ فَرساً لأبى طَلْحَةَ بَطِيئاً ثُمَّ خَرَجَ يَرْكُضُ وحْدَهُ فَرَكِبَ النَّاسُ يَرْكُضُونَ خَلْفَهُ فقال لَمْ تُراعُوا إنَّهُ لَبَحْرٌ فما سُبِقَ بَعْدَ ذَلِكَ اليَوْمِ *

174-....... Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: (Medîne'de) insanlar (bir düşman baskınından) korktular. Rasûlullah (S) hemen Ebû Talha'ya âid yavaş hareketli bir ata bindi. Sonra tek başına Medîne'den çıkıp atı harıl harıl koşturdu. İnsanlar da bineklerine binip O'nun arkasından koşturdular. (Peygamber keşfi yapıp dönerken sahâbîlere:)

— *"Korkmadılar* (yânî korkmayınız). *Şübhesiz bu at* (yürüyüşünün çabukluğunda) *deniz gibidir"* buyurdu.

---

234 Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Hadîs bâzı farklarla daha önceleri de birkaç defa getirilmiştir.

(Enes dedi ki:) Artık bu günden sonra bu yavaş atın önüne geçilmedi [235].

١١٧ـ باب الخروج في الفزع وحده

117- KORKU SIRASINDA TEK OLARAK (DÜŞMAN KEŞFİNE) ÇIKMAK BÂBI [236]

١١٨ـ باب الجعائل والحملان في السبيل وقال مجاهد قلت لابن عمر الغزو قال إني أحب أن أعينك بطائفة من مالي قلت أوسع الله علي قال إن غناك لك وإني أحب أن يكون من مالي في هذا الوجه. وقال عمر إن ناسا يأخذون من هذا المال ليجاهدوا ثم لا يجاهدون فمن فعله فنحن أحق بماله حتى نأخذ منه ما أخذ. وقال طاوس ومجاهد إذا دفع إليك شيء تخرج به في سبيل الله فاصنع به ما شئت وضعه عند أهلك

118- (OTURAN ADINA CİHÂD EDENLERE VERİLEN) ÜCRETLER VE ALLAH YOLUNDA (YÂNÎ CİHÂDA) YÜKLEYİP TAŞIMA BÂBI

Mucâhid ibn Cebr dedi ki: Ben İbn Umer'e: Gazve irâde olundu (yâhud: Ben gazveye gitmek istiyorum), dedim. İbn Umer: Ben malımdan bir kısmı ile sana yardım etmek arzû ediyorum, dedi. Ben: Allah bana malı bollaştırdı, dedim. İbn Umer:Zenginliğin sana âiddir. Ben malımdan bir kısmının bu yolda (harcanmış) olmasını arzû ediyorum, dedi [237].

---

235 Bu, bundan önce zikredilen Enes hadîsinin başka bir senedle rivâyetidir. Başlığa delîlliği bellidir.

236 Yânî korkunun vukû'u sırasında imâmın yalnız olarak tek başına keşif ve tedbîr için çıkması hakkında gelen hadîs bâbı.

Bu başlık hadîssiz olarak sâbit olmuştur. Kirmânî: Bunun fâidesi, Buhârî-nin şartıyle birşeyin sâbit olmadığını bildirmek yâhud buraya bir hadîs katmak için başlığı yazdı, fakat böyle bir hadîse tesâdüf etmedi yâhud da bundan evvel geçen hadîsle yetindi, şeklinde belirtmiştir.. (Aynî).

237 Buhârî bunu, ma'nâsıyle Mağâzî'de, Mekke fethi gazvesinde senedli olarak getirmiştir.

Ve Umer (R): İnsanlar, cihâd yapmaları için bu maldan (yânî millet malından) alıyorlar, sonra da cihâd etmiyorlar. Kim böyle yaparsa, biz onun (bu maksadla) almış olduğu malını ondan geri almaya daha haklıyızdır, demiştir [238].

Tâvûs ile Mucâhid:

Sana kendisi ile Allah yolunda cihâda çıkacağın birşey yükseltildiği zamân, sen onu (Allah yoluyla ilgili olan yerlerden) istediğin işte kullan, hattâ onu âilen yanında da koy, demişlerdir [239].

١٧٥ـ حدّثنا الحُمَيْدِىُّ قال حدّثنا سُفْيانُ قال سَمِعْتُ مالِكَ بنَ أَنَسٍ سأل زَيْدَ بنَ أَسْلَمَ فقال زَيْدٌ سَمِعْتُ أَبِى يَقُولُ قال عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنه حَمَلْتُ عَلى فَرَسٍ فى سَبِيلِ اللهِ فَرَأَيْتُهُ يُباعُ فَسأَلْتُ النبىَّ ﷺ آشْتَرِيهِ فقال لاَتَشْتَرِهِ ولاَ تَعُدْ فى صَدَقَتِكَ *

175-....... Ben (İmâm) Mâlik ibn Enes'ten işittim: O, Zeyd ibn Eslem'e sordu da Zeyd de şöyle dedi: Ben, babam Eslem'den işittim, şöyle diyordu: Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi: Ben Allah yolunda (cihâd etmesi için) birisini bir at üzerine bindirip yüklemiştim. Sonra o atı satılıyor gördüm. Hemen Peygamber'e:

— O atı satın alayım mı? diye sordum.

Peygamber:

— *"O atı satın alma ve sadakana dönme!"* buyurdu [240].

١٧٦ـ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عبدِ اللّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ حَمَلَ عَلى فَرَسٍ في سَبِيلِ

---

238 Bunu İbnu Ebî Şeybe senedli olarak rivâyet etti. Buhârî de *Târîh*'inde bu yol ile rivâyet etti.

Umer bu sözleri bir mektûbunda yazmıştır. Bu sözler bir iş yapmak üzere Beytu'l-Mâl'den bir mal alan kimse, o işi ihmâl ettiğinde, önceden aldığı o malın ondan geri alınacağına delâlet eder.

239 Bu sözler, Tâvûs'la Mucâhid'in gazve yapmak yolunda birşey almayı kerîh görmediklerine delâlet eder.

240 Hadîsin başlığa delîlliği, Umer'in Allah yolunda üzerine bir mücâhid bindirdiği at, cihâda giden kişiye bu cihâd işi için hibe edilmiş olması yönündendir. Eğer at bir habs olmuş olaydı, satılması câiz olmazdı. Peygamber'in *"Sadakana dönme"* sözü de atın habsedilmiş olmadığına, cihâd işine karşılık verilmiş olduğuna delâlet eder.

اللّٰهِ فَوَجَدَهُ يُباعُ فأَرَادَ أَنْ يَبْتاعَهُ فَسأَلَ رسولَ اللّٰهِ ﷺ فقال لاَتَبْتَعْهُ ولاَ تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ *

176-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Umer ibnu'l-Hattâb Allah yolunda cihâd için bir kimseyi bir ata bindirdi. Sonra o atı satılıyor buldu da, onu satın almak istedi. Bunu Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah (S): *"O atı satın alma ve sadakana dönme!"* buyurdu [241].

١٧٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ سعيدٍ عنْ يَحْيَى بنِ سَعيدٍ الأنْصاريِّ قال حدّثنا أَبو صالِحٍ قال سَمِعْتُ أَبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنهُ قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلّم لوْلا أنْ أَشُقَّ على امَّتى ما تخَلّفْتُ عنْ سَرِيَّةٍ ولٰكِنْ لا أَجِدُ حَمُولةً ولا أَجِدُ ما أحمِلُهُمْ عليهِ ويَشُقُّ عَلَيَّ أنْ يَتخَلّفُوا عَنّي ولوددْتُ أنّي قاتَلْتُ فى سَبيلِ اللّٰهِ فَقُتِلْتُ ثُمَّ أُحْيِيتُ ثُمَّ قُتِلْتُ ثُمَّ أُحْيِيتُ *

177-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım, ben hiçbir cihâd müfrezesinden geri kalmazdım. Lâkin ben binek devesi bulamıyorum; mücâhid sahâbîleri üzerine bindirip taşıyabileceğim binekleri de bulamıyorum. Bineksiz sahâbîlerin benden geri kalmaları da bana meşakkat veriyor. Yemîn olsun ki ben, Allah yolunda muhârebe edip de öldürülmemi, sonra diriltilmemi, sonra yine öldürülmemi, sonra yine diriltilmemi çok arzû ederdim"* [242].

١١٩ــ بابُ ما قِيلَ فِي لِوَاءِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم

119- PEYGAMBER(S)'İN SANCAĞI HAKKINDA SÖYLENEN HADÎSLER BÂBI

---

241 Bu da kendisinden önce geçen hadîsin benzeridir, şu var ki, ancak râvîler değişiktir.

242 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Onları yükleyecek binek hayvanı bulamıyorum"* sözündedir.

Peygamber'in bunu temennî etmesi, Rabb'inin rızâsı ve O'nun kelimesini en yüksek kılmak yolunda kendine harcayarak, şükredicilerin derecelerinin en yükseğine ulaşmaya hırsı, sevâbının artmasına rağbeti ve ümmetinin bu husûsta kendisini örnek edinip uyması içindir (Kastallânî).

١٧٨ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِى مَرْيَمَ قال حدّثنى اللَّيْثُ قالَ أَخبرَنِي عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرَنِى ثَعْلَبَةُ بنُ أَبِى مالِكٍ القُرَظِىُّ أنَّ قَيْسَ ابنَ سَعْدٍ الأَنْصَارِىَّ رضى اللَّهُ عنه وكانَ صاحِبَ لِوَاءِ رَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَرادَ الحَجَّ فَرَجَّلَ *

178-....... Bana Sa'lebe ibnu Ebî Mâlik el-Kurazî haber verdi ki, Kays ibn Sa'd el-Ensârî (R) -ki kendisi Rasûlullah'ın sancağının sâhibi idi- hacc etmek istedi de ihrâma girmeden önce başının saçlarını iyice taramıştır [243].

١٧٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا حَاتِمُ بنُ إسْمَاعيلَ عنْ يَزِيدَ بنِ أَبِى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ بنِ الأَكْوَعِ رضى اللَّهُ عنه قال كانَ عَلِىٌّ رضى اللَّهُ عنهُ تَخَلَّفَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِي خَيْبَرَ وكانَ بهِ رَمَدٌ فقالَ أنا أتخَلَّفُ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَخَرَجَ عَلِىٌّ فَلَحِقَ بالنبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فَلمَّا كانَ مساءُ اللَّيْلَةِ التي فَتَحهَا فِى صَبَاحِهَا فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ أَوْ قالَ لَيأْخُذَنَّ غَدًا رَجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ ورسولُهُ أَوْ قالَ يحِبُّ اللَّهَ ورَسُولَهُ يَفْتَحُ اللَّهُ عليهِ فاذَا نحْنُ بِعَلِىٍّ وما نَرْجوهُ فَقَالُوا هَذَا عَلِىٌّ فأَعْطَاهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم ففتحَ اللَّهُ علَيْهِ *

179-....... Seleme İbnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Alî (R) Hayber gazvesinde Peygamber'den geri kalmıştı. Kendisinde bir göz hastalığı vardı. Kendi kendine: Ben Rasûlullah'tan geriye mi kalırım? deyip dışarı çıktı ve Peygamber'e yetişti. Sabâhında Hayber'in fethinin gerçekleştirildiği gecenin akşâmı olunca, Rasûlullah (S): *"Müslümânların sancağını yarın elbette bir kişiye vereceğim* -yâhud: *Yarın müslümânların bayrağını muhakkak öyle bir kişi alacak- ki, Allah ve Rasûlü onu sever-* yâhud şöyle buyurdu: *O Allah'ı ve Rasûlü'nü sever- Allah fethi ona müyesser kılacaktır"* buyurdu.

Bizler Alî ile karşı karşıya geldik, hâlbuki onu orada ümîd etmi-

---

243 Bu İsmâîlî'nin tamâmını rivâyet ettiği hadîsin bir tarafıdır. Buhârî onu burada sevkettiği kadar kısalttı. Bundan maksadı Kays'ın, Peygamber'in sancağının sâhibi olduğunu delîllendirmektir.

yorduk. Sahâbîler: İşte Alî buradadır, dediler. Rasûlullah bayrağı Alî'ye verdi, Allah da fethi ona nasîb etti [244].

١٨٠ـ حدَّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ قال حدَّثنا أبو اسامَةَ عنْ هشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ نافِعِ بنِ جُبَيْرٍ قال سَمِعْتُ العَبَّاسَ يَقُولُ لِلزُّبَيْرِ رضى اللّهُ عنهُمَا هٰهنَا أمَرَكَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم أنْ تَرْكُزَ الرَّايَةَ *

180-....... Nâfi' ibnu Cubeyr şöyle demiştir: Ben el-Abbâs'tan işittim, (fetihten bir haylî zamân sonra) ez-Zubeyr'e hitâben: (Yâ Ebâ Abdillah!) Mekke'nin fethi günü Peygamber (S) sana bayrağı şuraya (yânî hacun mevkiine) dikmeni emretmişti, diyordu [245].

١٢٠ـ بابُ الأجيرِ . وقالَ الحَسَنُ وابنُ سِيرينَ يُقْسَمُ لِلأجيرِ مِنَ المَغْنَمِ وأخَذَ عَطِيَّةُ بنُ قَيسٍ فَرَسًا عَلَى النِّصْفِ فَبَلَغَ سَهْمُ الْفَرَسِ أرْبَعَمَائَةِ دِينَارٍ فأخَذَ مائَتَيْنِ وأعْطَى صاحِبَهُ مِائَتَيْنِ

120- GAZVEDEKİ ÜCRETLİ(NİN HÜKMÜ) BÂBI [246]

el-Hasen ile İbn Sîrîn:
Gazvedeki ücretliye ganîmetten pay ayrılır, demişlerdir [247].

---

244 Başlığa uygunluğu *"Bayrağı yarın öyle bir kimseye vereceğim ki, Allah onu sever"* sözündedir. Çünkü bu söz, bayrağın ayniyle bir şahsa hâss olmadığını, fakat Peygamber'in onu her gazvede istediği kimseye verir olduğunu bildiriyor (Kastallânî).

245 Hacûn, Mekke'de Ebû Kubeys Dağı'nın yamacında yüksekçe bir yerdir.
Bâzı âlimler "er-Râye" ile "el-Livâ" arasında fark vardır demişlerdir. Bâzıları da bunları lugatte eşdeğer kabûl etmişler; farkın örfî olduğunu söylemişlerdir.
er-Râye: Sancağa denir... Râgıb *el-Müfredât*'ında: *er-Râye,* görülmek için dikilmiş alâmete denir, ibâresiyle beyân etmekle ru'yet maddesinden i'tibâr etmiştir...
el-Livâ: Bayrağa denir... *el-Livâ* seraskerin bayrağına denir ki alem ve sancak olacaktır.. *(Kaamûs Ter.).*

246 Buhârî *Sahîh*'inin metinlerinde bu "Ücretli bâbı" ile "Peygamber'in livâsı bâbı", hadîsleriyle birlikte tertîb farklılığıyla gelmiştir. Cumhûr tarafından rivâyet edilen nüshada "Peygamber'in livâsı bâbı" önce, "Ücretli bâbı" sonradır. Yûnînî'den tashîh edilerek basılan Buhârî nushaları da böyledir. Şârih Aynî de bu nushayı tercîh etmiştir. Bâzı Buhârî râvîleri de bu iki bâbı ve hadîslerini, bunun aksi bir sûrette takdîm ve te'hîr ederek rivâyet etmişlerdir. İbn Hacer ile Kastallânî bu azınlığın rivâyetini almışlardır.

Atıyye ibn Kays, taksîm sırasında diğer atlara ayrılması gereken hissenin yarısını almak üzere ücretle bir at tuttu da, bu atın payı dörtyüz dînâra ulaştı. Kendisi ikiyüzü alıp, atın sâhibine de ikiyüz verdi [248].

١٨١ ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ قال حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عَطَاءٍ عنْ صَفْوَانَ بنِ يَعْلَى عنْ أبيهِ رضى اللّهُ عنه قال غزوْتُ مَعَ رسُولِ اللّهِ ﷺ غزْوَةَ تَبُوكَ فَحَمَلْتُ على بَكْرٍ فَهْوَ أوْثَقُ أعْمَالى فِي نَفْسى فاسْتَأْجَرْتُ أجيرًا فقاتَلَ رَجُلاً فَعَضَّ أحَدُهُمَا الآخرَ فانْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ فيهِ وَنَزَعَ ثَنِيَّتَهُ فأتَى النبيَّ ﷺ فأهْدَرَهَا فَقَالَ أيَدْفَعُ يَدَهُ إليكَ فَتَقْضَمُهَا كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ *

181-....... Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben Tebûk gazvesinde Rasûlullah'ın berâberinde gazâ ettim. Genç bir deve üzerine sefer malzemelerimi yükledim. Bu, gönlümde benim amellerimin en sağlamıdır. Ben bu seferde bir hizmetçi kirâlamıştım. Hizmetçi yolda birisi ile (ki İbn Umeyye'nin kendisidir) döğüştü. İki kavgacıdan birisi (ki İbn Umeyye'dir) öbürünün (ki hizmetçisidir) elini ısırdı. Hizmetçi elini, ısıran kişinin ağzından hızla çekti de ısıranın ön dişini söktü. O (ısıran ve bu sûretle dişi sökülen kişi) da Peygamber'e gelip şikâyet etti. Peygamber (S) dişin diyetini düşürdü de (İbn Umeyye'ye):

— *"Bu adam elini sana bırakır mı ki, sen boğur devenin yan dişleriyle sert yem yediği gibi elini çatır çatır yiyesin"* buyurdu [249].

١٢١ ـ بابُ قوْلِ النبيِّ ﷺ نُصِرْتُ بالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وقوْلِهِ جَلَّ

---

247 Bunları Abdurrazzâk, bu ma'nâda olarak kendilerinden senedleriyle rivâyet etmiştir. İmâmların bâzısı geri hizmet ücretlileriyle cihâd ücretlileri arasında ayırım yapmış; bâzıları da yapmamıştır.

248 Bu Atiyye ibn Kays yedinci yılda doğdu. Muâviye devrinde gazâya gitti, yüzonuncu yılda vefât etti denilmiştir.

Bu zât tâbiîlerden idi, babası sahâbîdir de denilmiştir. Bu Atıyye'nin yaptığı iş, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî'ye göre câiz olmaz; çünkü bu iş mechûl bir icâredir... (Aynî).

249 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir hizmetçi kirâladım" sözündedir. Ya'lâ ibn Umeyye o sırada yaşlı bir insan olduğu ve hizmet edecek yakını bulunmadığı için bir hizmetçi tutmuştu.

وَعَزَّ سَنُلْقِي فِي قُلوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ قال جابِرٌ
عنِ النبِّيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم

121- PEYGAMBER(S)İN: *"Ben, bir aylık mesâfedeki düşman gönüllerine korku salmak sûretiyle yardım olundum"* SÖZÜ İLE CELÎL VE AZÎZ ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: ***"Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet indirmediği şeyleri O'na tanıdıklarından dolayı küfredenlerin kalblerine korku salacağız. Onların yurtları ateştir..."*** (Âlu İmrân: 151).

Câbir ibn Abdillah, bu korku salma hadîsini Peygamber'den rivâyet etti [250].

١٨٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنْ ابنِ شِهَابٍ عنْ سَعِيد بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الكَلِمِ وَنُصِرْتُ بالرُّعْبِ فَبَيْنَا أنا نائِمٌ أُتِيتُ بِمَفَاتِيحِ خَزَائِنِ الأرْضِ فُوضِعَتْ فِي يدِى. قال أبو هُرَيْرَةَ وقدْ ذَهَبَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأنْتُمْ تَنْتَثِلُونَهَا *

182-....... Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

"Ben câmialı sözlerle gönderildim. Ben korku salmak sûretiyle yardım olundum. Bir de ben uyuduğum sırada bana yerdeki hazînelerin anahtarları getirildi de benim elimin içine konuldu".

Ebû Hureyre: Rasûlullah dünyâdan gitti. Şimdi bu hazîneleri yerlerinden sizler çıkarırsınız, demiştir [251].

١٨٣ــ حدّثنا أبو اليَمَانِ أخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبرَنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبدِ اللَّهِ أنَّ ابنَ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أخْبَرَهُ أنَّ أبا سُفْيَانَ أخْبَرَهُ

---

250 Câbir ibn Abdillah'ın Peygamber'den rivâyet ettiği bu hadîsi Buhârî Teyemmüm Kitâbı'nın evvellerinde senediyle getirmişti.

251 Başlığa uygunluğu *"Korku salmak sûretiyle yardım olundum"* sözündedir.
"Cevâmi'u'l-Kelim" az söz ile çok ma'nâyı içine alan vecîzelere denir. Hadîsteki ile murâd Kur'ân-ı Mübîn'dir ki, her âyeti, her cümlesi böyle birer vecîze olup Peygamber tarafından teblîğ edilmiştir. Hadîslerde de böyle vecîzeler çoktur.
Hadîste sayılan bu şeyler Peygamber'in husûsiyetlerindendir. Bunlardan başka daha birçok özellikleri diğer hadîslerde gelmiştir.

أنَّ هِرَقْلَ أرْسَلَ إلَيْهِ وهُمْ بإيلياءَ ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الكِتَابِ كَثُرَ عندَهُ الصَّخَبُ فارْتَفَعَتِ الأصْوَاتُ وأُخْرِجْنَا فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ أُخرِجْنَا لَقَدْ أَمِرَ أَمْرُ ابنِ أَبِي كَبْشَةَ إنَّهُ يَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الأَصْفَرِ •

183-....... Abdullah ibn Abbâs (R) haber vermiştir. Ona da Ebû Sufyân şöyle haber vermiştir: Kendileri İliya şehrinde bulunurlarken Hırakl ona haberci gönderip getirtmiş. Sonra Rasûlullah'ın mektûbunu istedi. Mektûbu okumayı bitirdikten sonra yanında gürültü çoğaldı, sesler yükseldi. Biz de yanından çıkarıldık. Biz dışarı çıkarıldığımız zamân arkadaşlarıma: Yemîn olsun İbn Ebî Kebşe'nin (yânî Muhammed'in) işi hakîkaten azamet peydâ ediyor. Şu muhakkak ki Benû'l-Asfar'ın Meliki O'ndan korkuyor, dedim [252].

١٢٢ـ بابُ حَمْلِ الزادِ فِي الْغَزْوِ وَقَوْلِ اللَّهِ تعالى وتَزَوَّدُوا فإنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى

122- GAZVEYE GİDERKEN AZIK EDİNİP TAŞIMAK VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"... Bir de (seferinizde) azık hazırlayın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı korunmaktır. Ey kâmil akıl sâhibleri benden korunun" (el-Bakara: 197) [253].

١٨٤ـ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ قال حدّثنا أبو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ قال أخبرني أبي و حَدَّثَتْنِي أيْضًا فاطِمَةُ عنْ أسْمَاءَ رضي اللَّهُ عنها قالَتْ صَنَعْتُ سُفْرَةَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم في بَيْتِ أبِي بَكْرٍ حينَ أرَادَ أنْ يُهَاجِرَ إلَى المَدِينَةِ قالَتْ فَلَمْ نَجِدْ لِسُفْرَتِهِ ولاَ لِسِقَائِهِ ما نَرْبُطُهُمَا بِهِ فَقُلْتُ لِأَبِي

---

252 Başlığa uygunluğu "Benû'l-Asfar'ın Meliki O'ndan korkuyor" sözündedir. Arablar Romalılar'a "Asfar oğulları" derler.

Hadîsin bu başlık altında zikredilmesinin bir münâsebeti de Hicâz ile Şâm arasındaki mesâfenin bir ay yâhud daha fazla olmasıdır, denildi. Bu hadîs, uzun bir metin ile Vahy Kitâbı'nda geçmişti. Buhârî sâdece buradaki başlığa delîl olan kısmını getirdi.

253 Yüce Allah bu âyette kullarına dünyâdaki sefer için azık hazırlamalarını emredince, onlara âhiret azığını irşâd etti ve takvâya tutunmalarını öğütledi.

بَكْرٍ واللَّهِ ما أجدُ شَيْئًا أَرْبطُ بِهِ إلاَّ نِطَاقِي قال فَشُقِّيهِ باثْنَيْنِ فَارْبُطِيهِ بِوَاحِدٍ السِّقَاءَ وبالآخَرِ السُّفْرَةَ فَفَعَلْتُ فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتَ النِّطَاقَيْنِ *

184-....... Esmâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah Medîne'ye hicret etmek istediği zamân ben Ebû Bekr'in evinde Rasûlullah'ın yol azığını düzmüş hazırlamıştım. Esmâ (devâmla) dedi ki: Fakat ne yemek çıkınını, ne de su tulumunu kendisiyle bağlayabileceğimiz birşey bulamamıştık. Bunun üzerine ben (babam) Ebû Bekr'e:

— Vallâhi ben belimdeki kuşağımdan başka bağlayacağım birşey bulamıyorum, dedim.

O da:

— (Kızım) onu ikiye böl, birisiyle su tulumunu, diğeriyle de yemek sofrasını bağla, dedi.

Ben de öyle yaptım.

İşte bundan dolayı Esmâ, *"Zâtu'n-nıtakayn* (=İki kuşaklı, veyâ iki kemerli)" diye isimlendirildi [254].

١٨٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال أخبرنا سُفْيَانُ عنْ عَمْرٍو قال أخبرني عَطَاءٌ قال سَمِعَ جَابِرَ بنَ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قال كُنَّا نَتَزَوَّدُ لحُومَ الأَضَاحِيِّ عَلى عَهْدِ النبيِّ ﷺ إلَى المَدِينَةِ *

185-....... Câbir ibn Abdillah (R): Bizler Peygamber (S) zamânında (Mekke'de kestiğimiz) kurbânlıkların etlerini Medîne'ye gidinceye kadar azık edinir idik, demiştir [255]

١٨٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال **حدّثنا** عبدُ الوَهَّابِ قال سَمِعتُ يَحْيَ قال أخبرَنِي بُشَيْرُ بنُ يَسارٍ أنَّ سُوَيْدَ بنَ النُّعْمَانِ رضى اللَّهُ عنه أخْبَرَهُ أنَّهُ خَرَجَ مَعَ النبيِّ ﷺ عامَ خَيْبَرَ حَتَّى إذَا كانُوا بالصَّهْبَاءِ وهْيَ مِن خَيْبَرَ وهْيَ أدْنَى خَيْبَرَ فَصَلُّوا العَصْرَ فَدَعَا النبيُّ ﷺ بالأَطْعِمَةِ فَلَمْ يُؤْتَ النبيُّ ﷺ إلاَّ بِسَوِيقٍ فَلُكْنَا فأكَلْنَا وشَرِبْنَا ثُمَّ قامَ النبيُّ ﷺ فَمَضْمَضَ ومَضْمَضْنَا وصَلَّيْنَا *

---

254 Başlığa uygunluğu "Ne yemek çıkınını, ne de su tulumunu kendisiyle bağlayacağımız birşey bulamadık" sözündedir. Çünkü bu söz, sefer için azık yükleyip taşımaya delâlet eder.

255 Başlığa uygunluğu "Bizler azık edinirdik..." sözündedir.

186-....... Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi Hayber yılında Peygamber'in berâberinde sefere çıktı. es-Sahbâ'ya vardıkları zamân -ki burası Hayber arâzîsindendir ve Hayber'in alt yanındadır- ordu orada ikindi namâzını kıldılar. Ardından Peygamber (S) yemekleri istedi. Fakat Peygamber'e sevîkten başka birşey getirilmedi. O sevikten ağzımızda çiğnedik de yedik ve içtik. Sonra Peygamber kalktı, ağzını çalkaladı; bizde ağzımızı çalkaladık ve akşâm namâzını kıldık [256].

١٨٧ـ حدّثنا بِشْرُ بنُ مَرْحُومٍ قال **حدّثنا** حَاتِمُ بنُ إسْمَاعِيلَ عنْ يَزِيدَ بنِ أبِى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ رضى اللّٰهُ عنهُ قال خَفَّتْ أزْوَادُ النَّاسِ وأمْلَقُوا فأتَوُا النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّمَ فِى نَحْرِ إبِلِهِمْ فأذِنَ لَهُمْ فَلقِيَهُمْ عُمَرُ فأخْبَرُوهُ فقال ما بَقاؤُكُمْ بَعْدَ إبِلِكُمْ فَدَخلَ عُمَرُ علَى النبىِّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلَّم فقال يا رسولَ اللّٰهِ ما بَقاوهُمْ بَعْدَ إبِلِهِمْ قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّم نادِ فِى النَّاسِ يأتُونَ بِفَضْلِ أزْوَادِهِمْ فدَعَا وبَرَّكَ عَلَيْهِ ثُمَّ دعَاهُمْ بأوْعِيَتِهِمْ فاحْتَثَى النَّاسُ حَتَّى فَرغُوا ثُمَّ قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ أشْهَدُ أنْ لاَ إلَهَ إلاَّ اللّٰهُ وأنِّى رسولُ اللّٰهِ *

187-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Mücâhid insanların azıkları hafifledi de fakîr, yânî muhtâc oldular. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber'e develerini kesmek husûsunda geldiler. O da kendilerine izin verdi. Akabinde bunları Umer karşıladı. Onlar bu izni Umer'e haber verdiler. Umer bunlara:

— Develeriniz gittikten sonra (bu uzun yolculukta) hayâtınız kalmaz, dedi.

Ardından Peygamber'in yanına girdi ve:

— Yâ Rasûlallah! Bunların develeri gittikten sonra, bunların bekaası kalmaz (yânî hiçbiri sağ kalmaz), dedi.

Rasûlullah:

— *"Ordu içinde i'lân et, herkes geri kalan azıklarını getirsin!"* buyurdu.

Sonunda Rasûlullah duâ etti ve sergi üstündeki yiyecek üzerine bereket diledi. Sonra sahâbîlerin kaplarıyle gelmelerini istedi. Mücâ-

---

256 Başlığa uygunluğu iki yerden alınır: Birincisi: Peygamber yemekleri istedi kavlindendir. Çünkü bu söz onların berâberlerinde azık olduğuna delâlet eder. İkincisi de: "Yalnız sevîk getirildi" sözünden. Bu da bir azıktır. Onlar gazvede iken yanlarında bulunmuştur (Aynî).

hidler avuç avuç aldılar, nihâyet hepsi ayrıldılar. Sonra Rasûlullah (S) -şükrân olarak-:

— *"Eşhedu en lâ ilâhe ille'llâh ve ennî rasûlu'llah* (= Ben, Allah'tan başka hakk ilâh olmadığına ve kendimin Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet ederim)" dedi [257].

١٢٣ـ بابُ حَمْلِ الزَّادِ عَلَى الرِّقابِ

123- AZIĞIN (HAYVANLAR ÜZERİNDE TAŞINMASI ZORLAŞINCA) BOYUN KÖKLERİ ÜZERİNDE TAŞINMASI BÂBI

١٨٨ـ حدّثنى صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ قال أَخْبَرَنا عَبْدَةُ عنْ هِشَامٍ عنْ وهْبِ بنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرٍ رضى اللّٰهُ عنه قال خَرَجْنَا ونَحْنُ ثَلَثُمِائَةٍ نَحْمِلُ زَادَنا علَى رِقَابِنَا فَفَنِيَ زَادُنَا حَتَّى كانَ الرَّجُلُ مِنَّا يأكُلُ فِى كلِّ يَوْمٍ تَمْرَةً قال رجُلٌ ياأبَا عَبْدِ اللّٰهِ وأيْنَ كانَتِ التَّمْرَةُ تَقَعُ مِنَ الرَّجُلِ قال لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حينَ فَقَدْنَاهَا حَتَّى أتَيْنَا البَحْرَ فإذَا حُوتٌ قَدْ قَذَفَهُ البَحْرُ فأكَلْنَا مِنْهَا ثَمَانِيَةَ عشَرَ يَوْمًا ماأحْبَبْنَا *

188- Bana Sadaka ibnu'l-Fadl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abde ibn Süleymân, Hişâm ibn Urve'den; o da Vehb ibn Keysân'dan haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler üçyüz kişi olduğumuz hâlde azıklarımızı boyunlarımız üzerinde taşıyarak sefere çıktık. Sonra azığımız tükendi. Hattâ bizden bir adam herbir gün içinde tek bir hurma yer oldu. (Câbir bunu anlatırken) bir adam:

— Yâ Ebâ Abdillah! Bir hurma bir adamın gıdası yerine nereden yetişirdi? diye sordu.

Câbir de:

— Biz bu tek hurmayı bulamadığımız zamân yemîn olsun onun yokluğunun acısını da tatmışızdır. Nihâyet deniz kenârına geldik. Birdenbire büyük bir balıkla karşılaştık. Bunu deniz, kenârına atmıştı. Artık bizler onsekiz gün iştâhlandıkça onun etinden yedik, dedi [258].

---

257 Başlığa uygunluğu "İnsanların azıkları hafifledi" sözündedir. Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak getirdiği hadîslerdendir. Şerîket Kitâbı'nda da geçmiş idi. Bunda Peygamber'in yemek çoğaltma mu'cizesi ve Umer'in hârikulâde tedbîrliliği görülmektedir.

258 Başlıkla hadîs arasındaki uygunluk "Bizler üçyüz kişi olduğumuz hâlde azıklarımızı boyunlarımız üzerinde taşıyarak sefere çıktık" sözündedir.

١٢٤ـ بابُ إِرْدَافِ المَرْأةِ خَلْفَ أخِيهَا
124- KADININ BİNEKLİ ERKEK KARDEŞİNİN ARKA TARAFINA BİNDİRİLMESİ BÂBI

١٨٩ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ قال حدّثنا أبو عَاصِمٍ قال حدّثنا عُثْمَانُ ابنُ الأسْوَدِ قال حدّثنا ابنُ أبِي مُلَيْكَةَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها أنَّهَا قَالَتْ يا رسولَ اللّهِ يَرْجِعُ أصْحَابُكَ بأجْرِ حَجٍّ وعُمْرَةٍ ولَمْ أزِدْ عَلَى الحَجِّ فقال لَهَا اذْهبى ولْيُرْدِفْكِ عبدُ الرَّحْمٰنِ فأمَرَ عبْدَ الرَّحْمٰنِ أنْ يُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ فانْتَظَرَهَا رسولُ اللّهِ ﷺ بأعْلَى مَكَّةَ حَتَّى جاءَتْ *

189-....... Bize İbn Ebî Muleyke tahdîs etti ki, Âişe (R):

— Yâ Rasûlallah, sahâbîlerin bir hacc ve bir umre (sevâbı) ile dönüyorlar. Ben ise hacc üzerine birşey artırmadım, dedi.

Rasûlullah (S) de Âişe'ye:

— *"Sen git de kardeşin Abdurrahmân seni bineğinin arkasına bindirsin"* dedi.

Rasûlullah, Abdurrahmân'a, kızkardeşi Âişe'ye Ten'îm'den umre yaptırmasını emretti de, Âişe umreden gelinceye kadar, onu Mekke'nin üst tarafında bekledi [259].

١٩٠ــ حدّثنى عبْدُ اللّهِ قال حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ عنْ عَمْرِو بنِ أوْسٍ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضى اللّهُ عنهُمَا قال أمَرَنِي النبىُّ ﷺ أنْ أُرْدِفَ عَائِشَةَ وأُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ *

190-....... Ebû Bekr es-Sıddîk'ın oğlu Abdurrahmân (R): Peygamber (S) bana, Âişe'yi devemin arkasına bindirmemi ve ona Ten'îm mevkiinden umre yaptırmamı emretti, demiştir [260].

١٢٥ـ بابُ الإِرْتِدَافِ فِى الغَزْوِ والحَجِّ
125- CENK VE HACC SEFERLERİNDE BİNEKLİNİN ARKA TARAFINA BİNİCİ OLMAK BÂBI

---

259 Başlığa uygunluğu *"Sen git de Abdurrahmân seni bineğinin arkasına bindirsin"* sözündedir.

260 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

١٩١ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ قال حدّثنا أيّوبُ عنْ أبِي قِلاَبَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنه قال كُنْتُ رَدِيفَ أبِى طَلْحَةَ وإنَّهُمْ لَيَصْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعًا الحَجِّ والعُمْرَةِ *

191-....... Enes (R): Ben (üvey babam) Ebû Talha'nın binek hayvanının arka tarafına binmiş idim. Peygamber ve sahâbîleri toplu olarak hacc ve umre niyetiyle seslerini yükseltiyorlardı, demiştir [261].

١٢٦ـ بابُ الرِّدْفِ عَلَى الحمارِ

126- EŞEK ÜZERİNE BİNİCİNİN ARKA TARAFINA BİNEN KİMSE BÂBI

١٩٢ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا أبُو صَفْوَانَ عنْ يُونُسَ بنِ يَزِيدَ عَنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ أُسَامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللّهُ عنهُمَا أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلَّمَ رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ عَلَى إكافٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ وأرْدَفَ أُسَامَةَ وَرَاءَهُ *

192-....... Urve'den; o da Usâme ibn Zeyd'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) palanı üzerinde saçaklı bir örtü bulunan bir eşeğe binmiş ve Usâme'yi de arka tarafına bindirmişti [262].

١٩٣ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ قال حدّثنا اللَّيْثُ قال يُونُسُ أخْبرنى نافِعٌ عنْ عبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أقْبَلَ يَوْمَ الفَتْحِ مِنْ أعْلَى مَكَّةَ عَلَى رَاحِلَتِهِ مُرْدِفًا أُسَامَةَ بنَ زَيْدٍ ومَعَهُ بِلاَلٌ ومَعَهُ عُثْمَانُ بنُ طَلْحَةَ مِنَ الحَجَبَةِ حَتَّى أنَاخَ فِي المَسْجِدِ فأمَرَهُ أنْ يأتِيَ بِمفْتَاحِ البَيْتِ فَفَتَحَ ودَخَلَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم ومَعَهُ أُسَامَةُ وبِلاَلٌ وعُثْمَانُ فَمَكُثَ فِيها نَهَارًا طَوِيلاً ثُمَّ خَرَجَ فاسْتَبَقَ النَّاسُ وكانَ عبْدُ اللّهِ بنُ عُمَرَ أوَّلَ مَنْ دَخَلَ فَوَجَدَ بِلاَلاً وَرَاءَ البَابِ قائِمًا فَسألَهُ أيْنَ صَلَّى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ

---

261 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu, Vedâ Haccı'na giderken olmuştu. Bu hâcc seferiyle cihâd seferine kıyâs olunmuştur.

262 Başlığa uygunluğu "Bir eşeğe bindi ve Usâme'yi de arka tarafına bindirdi" sözlerindedir.

عليه وسلّم فأشَارَ لَهُ إلى المَكَانِ الّذي صَلَّى فِيهِ. قال عَبْدُ اللّهِ فَنسيتُ أنْ أسْألَهُ كَمْ صَلَّى مِنْ سَجْدَةٍ *

193-....... Yûnus şöyle dedi: Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'-den şöyle şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) fetih günü Mekke'nin üst tarafındaki Kedâ semtinden devesi üzerinde olarak şehre yöneldi. Usâme ibn Zeyd'i de bineğinin arka tarafına bindirmişti. Rasûlullah'ın berâberinde Bilâl vardı ve yine berâberinde Ka'be'nin hizmetçilerinden Usmân ibn Talha da vardı. Rasûlullah ilerledi, nihâyet devesini Mescid'in içinde çöktürdü. Ve Usmân ibn Talha'ya Beyt'in anahtarını getirmesini emretti. (İbn Talha gidip anahtarı getirdi.) Ka'be'yi açtı. Rasûlullah Ka'be'ye girdi. Berâberinde Usâme, Bilâl ve Usmân ibn Talha da girdiler. Sonra (Beyt'in kapısı kapandı). Rasûlullah uzunca bir zamân içeride kaldı. Sonra çıktı. İnsanlar Ka'be'ye girmeye koşuştular. İçeriye ilk giren Abdullah ibn Umer olmuştu. O, Bilâl'i Ka'be kapısının arkasında dikeliyor buldu. Ve ona:

— Rasûlullah (içeride) nerede namâz kıldı? diye sordu.

Bilâl de ona Rasûlullah'ın içinde namâz kılmış olduğu yeri işâret edip gösterdi.

Abdullah: Ben Bilâl'e, Rasûlullah'ın kaç rek'at namâz kıldığını sormayı unuttum, demiştir [263].

١٢٧ــ بابُ مَنْ أخَذَ بالرِّكابِ ونَحْوِهِ

127- BİNEĞE BİNEN KİŞİNİN ÜZENGİSİNİ VE BENZERİ ŞEYLERİNİ TUTUP YARDIM EDEN KİMSE BÂBI

١٩٤ــ حدّثنى إسْحاقُ قال أخبرنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخْبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم كُلُّ سُلاَمَى مِنَ النّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ يَعْدِلُ بَيْنَ الاثْنَيْنِ صَدَقَةٌ ويُعِينُ الرَّجُلَ عَلَى دَابَّتِهِ فَيَحْمِلُ عَلَيْهَا أوْ يَرْفَعُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ والكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ وكُلُّ خطْوَةٍ يَخْطُوهَا إلَى الصَّلاَةِ صَدَقَةٌ ويُميطُ الأذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ *

---

263 Başlığa uygunluğu "Usâme ibn Zeyd'i de bineğinin arka tarafına bindirmişti" sözündedir. Buhârî bunu Namâz ve Mağâzî Kitâbları'nda da bâzı sened ve lâfız farklılıklarıyle getirmiş ve oralardaki başlıklara delîl yapmıştır.

194-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"İnsan bedeninden herbir eklem*(in sağladığı hareket kolaylığı) *üzerine bir sadaka vardır. İçinde güneşin doğmakta olduğu her günün gündüzünde iki* (hasım) *kişi arasında adâlet etmek* (yüksek) *bir sadakadır. Hayvanına binmek veyâ metâ'ını yüklemek isteyen kimseye yardım edip hayvanına bindirmek yâhud eşyâsını yüklemek de bir sadakadır. Güzel söz de bir sadakadır. Namâza giderken sâhibinin attığı herbir adım da bir sadakadır. Yoldan* (gelip geçene) *ezâ veren şeyi gidermek de bir sadakadır"* [264].

١٢٨ـ بابُ كَرَاهِيَةِ السَّفَرِ بالمَصَاحِفِ إلَى أرْض العَدُوّ وكَذَلِكَ يُرْوَى عنْ مُحَمَّدِ بنِ بِشْرٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نَافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ. وتابَعَهُ ابنُ إسْحَاقَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ وقَدْ سافَرَ النبيُّ ﷺ وأصْحَابُهُ فِي أرْضِ العَدُوّ وهُمْ يَعْلَمُونَ الْقُرْآنَ

128- DÜŞMAN ARÂZÎSİNE MUSHAFLARLA SEFER ETMENİN KERÂHETİ BÂBI

Başlıkta zikrolunduğu gibi bunun kerâheti, Muhammed ibn Bişr'den; o da Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet olunuyor [265]. **Ve Muhammed ibn Bişr'e, bunu Nâfi'den; onun da İbn Umer'den; onun da Peygamber'den rivâyet etmesinde İbnu İshâk mutâbaat etmiştir** [266].

Peygamber ile sahâbîleri Kur'ân'ı biliyor -yâhud öğretiyor- oldukları hâlde düşman arâzîsine sefer yapmışlardır [267].

---

264 Hadîsin başlığa delîlliği *"Bir kimseye yardım edip hayvanına bindirmek"* sözündedir. Çünkü kişiye yapılan bu bindirme yardımı üzengiyi ve diğer şeyleri tutmayı şâmil olur.

265 Bunu İshâk ibn Râhûye kendi *Müsned*'inde senedli olarak rivâyet etmiştir.

266 İbn İshâk'ın bu mutâbaasını da ma'nâsıyle Ahmed ibn Hanbel rivâyet etmiştir.

267 Buhârî başlıktaki ve bu rivâyetlerdeki Kur'ân lâfzı ile Mushaf kasdedildiğine bu sözü ile delîl getirmek istemiştir. Bundaki fiil ta'lîmden olursa "Rasûlullah ve sahâbîleri düşman diyârına sefer ederler ve orada Kur'ân öğretirlerdi" demek olur. Kur'ân öğretmek şifâhî telkîn ile olduğu gibi Mushaf'la da olur. Ve bu sûretle sahâbîlerin bilenleri bilmeyenlerine düşman illerinde Kur'ân öğretmiş oldukları kabûl edilebilir. Bu ise düşman diyârına Mushaf'la seferin vukûunu kabûl ve i'tirâftır

١٩٥ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ نَهَى أنْ يُسَافَرَ بالقُرْآنِ إلى أرْضِ العَدُوِّ *

195- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den Rasûlullah(S)'ın, Kur'ân (metni) ile düşman arâzîsine sefer edilmesini nehyettiğini tahdîs etmiştir [268].

١٢٩ـ بابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الحَرْبِ

129- HARB SIRASINDA TEKBÎR GETİRME(NİN MEŞRÛ'LUĞU) BÂBI

١٩٦ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنهُ قال صَبَّحَ النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم خَيْبَرَ وقَدْ خَرَجُوا بالمَسَاحِى عَلَى أعْنَاقِهِمْ فَلَمَّا رأَوْهُ قالُوا هَذَا مُحَمَّدٌ والخَمِيسُ مُحَمَّدٌ والخَمِيسُ فَلَجَؤُا إلى الحِصْنِ فَرَفَعَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَدَيْهِ وقال اللّهُ أكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إنَّا إذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ المُنْذَرِينَ وأصَبْنَا حُمُرًا فَطَبَخْنَاهَا فَنادى مُنَادِى النبيِّ ﷺ إنَّ اللّهَ ورسولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عنْ لحومِ الْحُمُرِ فأُكْفِئَتِ القُدُورُ بِمَا فِيهَا. تَابَعَهُ عَلِيٌّ عنْ سُفْيَانَ رَفَعَ النبيُّ ﷺ يَدَيْهِ *

196-....... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (Hayber'e yakın bir yerde geceleyip) şafak sökerken Hayber'e vardı. Sabâhleyin Hayberliler belleri omuzlarında tarlalarına çıkmışlardı. Peygamber'i gördükleri zamân:

— Şu Muhammed'dir ve askeridir, şu Muhammed'dir ve askeridir! dediler de hemen dönüp kalelerine sığındılar.

---

268 Rasûlullah'ın Mushaf'la seferden nehyetmesi umûmî ve her hâli şâmil değildir. Buradaki nehiy, seriyye hâlindeki çete birliklerine âiddir. Çünkü onların durumu emîn değildir. Mushaf götürürlerse hakaaret görmesi ihtimâli vardır. Fakat büyük ordu teşekküllerinde bulunan askerler için durum emîn ve müsâid olduğundan Mushaf götürmekte be's yoktur, câizdir. Sahâbîler de böyle müsâid vaziyetlerde Kur'ân öğretmekle meşgûl olmuşlardır. Bu da durumun emniyeti hâlinde düşman diyârına Mushaf götürmenin cevâzını gerektiricidir. Bu ictihâd Ebû Hanîfe'nin mezhebidir... (Aynî'den özetle).

Peygamber ellerini kaldırarak:

— "*Allâhu Ekber* (= Allah büyüktür)! *Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin yurdu içine indiğimiz zamân korkutulan düşmanların sabâhı ne fenâdır!*" buyurdu.

Bizler bir takım ehlî eşekler elde ettik, onları pişirdik. Akabinde Peygamber'in nidâcısı:

— Şübhesiz ki Allah ve Rasûlü sizleri eşek etlerinden nehyediyorlar! diye nidâ etti.

Bu nidâ üzerine yemek tencereleri, içindekilerle birlikte ters çevrilip devrildiler [269].

Bu hadîsi Sufyân'dan: "Peygamber (S) iki elini kaldırdı" şeklinde rivâyet etmekte Alî ibnu'l-Medînî, Abdullah ibn Muhammed el-Müsnidî'ye mütâbaat etmiştir [270].

١٣٠ـ بابُ ما يُكْرَهُ منْ رَفعِ الصَّوْتِ فِي التَّكْبِيرِ

130- TEKBÎR GETİRMEKTE SES YÜKSELTMENİN MEKRÛHLUĞU BÂBI

١٩٧ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمٍ عنْ أبِي عُثْمَانَ عنْ أبِي مُوسَى الأشْعَرِيِّ رضى اللّهُ عنه قال كُنَّا مَعَ رسولِ اللّهِ ﷺ فَكُنَّا إذَا أشْرَفْنَا عَلَى وادٍ هَلَّلْنا وكَبَّرْنا ارْتَفَعَتْ أصْوَاتُنَا فقَالَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلَّم يا أيُّهَا النَّاسُ ارْبَعُوا عَلَى أنْفُسِكُمْ فإنَّكُمْ لا تَدْعُونَ أصَمَّ ولاَ غَائِبًا إنهُ مَعَكُمْ إنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ تَبَارَكَ اسْمُهُ وَتَعَالى جَدُّهُ *

197-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demişti: Biz Rasûlullah'ın berâberinde (seferde) bulunduk. Bizler bir vâdî üzerinde yük-

---

269 Hadîsin başlığa delîlliği "*Allâhu ekber...*" sözündedir. "Harıbet Hayberu" cümlesi ihbârî de olur, inşâî de. Bunlara göre "Hayber harâb oldu" yâhud "Hayber harâb olsun" denilmiş olur. İhbâriye olmasını Peygamber'in onu ta'kîben söylediği sözler kuvvetlendirir. Başlarına gelecek olanlardan habersiz Hayber Yahûdîleri'nin sabâhleyin erkenden bel, kazma, çapalarını omuzlarına koyup tarlalarına doğru gittiklerini görünce, Peygamber bu ilk görüşten tefe'ül ile Hayber'in harâb olacağını istidlâl etmiştir. Peygamber'in sözlerinin sonu es-Sâffât: 176-177. âyetlerinden iktibâs edilmiştir: "*Şimdi onlar çarçabuk bizim azâbımızı mı istiyorlar? Fakat bu onların bölgesine çökünce* (öteden beri) *korkutulan onların sabâhı ne kötüdür!*"

270 Bu mutâbaatı Buhârî, Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda senedli olarak getirmiştir

seldikçe ***Lâ ilâhe ille'llah*** tehlîlini ve ***Allâhu Ekber*** tekbîrini söylerdik de seslerimiz yüksek olurdu. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Ey insanlar, nefislerinize yumuşak davranın, seslerinizi yükseltmeyin. Şübhesiz sizler sağırı ve gâibi çağırmıyorsunuz. Duâ ettiğiniz o Allah muhakkak sizinle berâberdir. Şübhesiz O, pek işiticidir, pek yakındır. İsmi ve zâtı çok mübârek, celâl ve azameti çok yücedir"* [271].

١٣١ ـ بابُ التَّسْبِيحِ إِذَا هَبَطَ وادِيًا

131- YOLCUNUN BİR VÂDÎ İÇİNE İNDİĞİ ZAMÂN TESBÎH ETMESİ BÂBI

١٩٨ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ حُصَيْنِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمنِ عنْ سالِمِ بنِ أَبِي الجَعْدِ عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قال كُنَّا اذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا وَاذَا نَزَلْنَا سبحْنا *

198-....... Câbir ibn Abdillah (R): Bizler seferde yüksek bir yere çıktığımız zamân tekbîr ederdik. Yüksekten (bir vâdîye) inince de tesbîh ederdik (yânî ***Subhânallah*** derdik), demiştir [272].

١٣٢ ـ بابُ التَّكْبِيرِ اذا عَلاَ شَرفًا

132- YOLCUNUN YÜKSEK BİR YERE YÜKSELDİĞİNDE TEKBİR ETMESİ BÂBI

١٩٩ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا ابنُ أَبِي عَدِيٍّ عنْ شُعْبَةَ عنْ حُصَيْنٍ عنْ سَالِمٍ عنْ جَابِرٍ رضى اللَّهُ عنهُ قَالَ كُنَّا اذا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا وَإِذَا تَصَوَّبْنَا سَبَّحْنَا *

---

271 Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsından alınır. Çünkü bundaki ma'nânın hâsılı, Peygamber'in yüksek sesle zikir ve duâyı kerîh görmesidir. er-Ra'd: 10. ve 13. âyetleri de gizli âşikâr her söz ve her nevi' temâyüller Allah'ın ilminde müsâvî olduğunu bildirmektedir.

272 Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir.

Alçak yerlerde tesbîh etmek, Yûnus Peygamber'in balığın karnında tesbîh etmesinden istinbât edilmiştir. Allah onu bu tesbîhi ile karanlıklardan kurtarmıştı. Peygamber de vâdîlerin içlerinde bu tesbîhe imtisâl etti ki Allah kendisini onlardan ve düşmanın erişmesinden kurtarsın (Aynî).

199-....... Câbir (R): Bizler yükseldiğimizde tekbîr eder, aşağıya indiğimizde tesbîh eder idik, demiştir [273].

٢٠٠ـ **حدّثنا** عَبْدُ اللّٰهِ قال **حدَّثنى** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أَبِى سَلَمَةَ عنْ صَالِحِ ابنِ كَيْسَانَ عنْ سَالِم بنِ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال كانَ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم اذَا قَفَلَ منَ الحَجِّ أوِ العُمْرَةِ ولاَ أعْلَمُهُ الاَّ قالَ الغَزْوُ يَقُولُ كلَّمَا أَوْفَى عَلى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَدٍ كبَّرَ ثَلاَثًا ثُمَّ قالَ لاَ إِلَهَ إلاَّ اللّٰهُ وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ وهْوَ على كلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ آيِبُونَ تائِبُونَ عَابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنا حَامِدُونَ صَدَقَ اللّٰهُ وعْدَهُ وَنَصرَ عَبْدَهُ وهَزَمَ الأَحْزَابَ وحْدَهُ قالَ صَالِحٌ فَقُلْتُ لهُ أَلَمْ يَقُلْ عَبْدُ اللّٰهِ انْ شَاءَ اللّٰهُ قالَ لاَ *

200-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) haccdan yâhud umreden döndüğü sırada -ben Peygamber'in muhakkak gazvede de bunu söylediğini bilmekteyim- bir dağ yoluna çıkınca yâhud düz yüksek bir sâhaya varınca, üç defa tekbîr getirir, sonra da şunları söylerdi: *"Tek ve ortaksız olarak Allah'tan başka hakk ilâh yoktur. Mülk O'nundur. Hamd de O'nundur. O, herşey üzerine gücü yetendir. Bizler Allah'a dönücüleriz, bizler* (kusurlarımızdan) *O'na tevbe edicileriz. Bizler O'na ibâdet edicileriz; ancak Rabb'e secde ediciler, hamd edicileriz. Allah va'dinde doğru çıkmış, kuluna yardım etmiş, bütün düşman topluluklarını yalnız başına hezîmete uğratmış, sındırmıştır"* [274].

Râvî Sâlih ibn Keysân dedi ki: Ben Sâlim ibn Abdillah'a: Abdullah ibn Umer: ***İnşâallah*** demedi mi? diye sordum. Sâlim: Hayır, bunu söylemedi, dedi [275].

---

273 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yükseldiğimizde tekbîr ederdik" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı "Yüksek bir yere çıktığımız zamân tekbîr ederdik"tir.

Yüksek mekânlar üzerine yükselme sırasında tekbîr getirmek, göz o yükseklik üzerine düştüğü sırada Yüce Allah'ın herşeyden yüksek ve büyük olan Kibriyâ'sını bildirmek istemektir (Aynî).

274 Bu rivâyetlerin hepsinden öğrendiğimiz şudur: Dâimâ Allah'a dayanıp güvenen Peygamber, harb gibi yüksek irâdelere dayanan seferlerde o bağlılığını arâzîlerin değişmeleri vesîlesiyle meydana çıkararak sahâbîlerine göstermiş ve onların irâdelerini zamân zamân kuvvetlendirip yükseltmiştir.

275 Nitekim bu "***İnşâallah***" ziyâdesi, "Yolcunun gazveden döndüğü zamân söyleyeceği söz bâbı"ndaki Nâfi' rivâyetinde sâbit olmuştur (Kastallânî).

١٣٣ـ بابٌ يُكْتَبُ لِلمُسَافِرِ مِثْلُ ماكانَ يَعْمَلُ فِى الإقَامَةِ

133- BÂB: YOLCU İKEN, MUKÎMLİK HÂLİNDE YAPAGELDİĞİ AMELLERİN BENZERİ, YOLCU LEHİNE YAZILIR

٢٠١ـ حدّثنا مَطَرُ بنُ الْفَضْلِ قالَ حدّثنا يَزِيدُ بنُ هٰرُونَ قال حدّثنا العَوَّامُ قال حدّثنا ابْرَاهِيمُ أَبُو إِسْمَاعِيلَ السَّكْسَكِىُّ قال سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ واصْطَحَبَ هُوَ و يَزِيدُ بنُ أَبِى كَبْشَةَ فِى سَفَرٍ فَكَانَ يَزِيدُ يَصُومُ فِى السَّفَرِ فَقَالَ لهُ أَبو بُرْدَةَ سَمِعْتُ أَبا موسى مِرَارًا يقُولُ قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ إذَا مَرِضَ العَبْدُ أَوْ سَافَرَ كُتِبَ لهُ مِثْلُ ما كانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا *

201-....... Bize İbrâhîm Ebû İsmâîl es-Seksekî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Burde'den işittim. O bir seferde Yezîd ibn Ebî Kebşe ile görüşüyordu. (Yıl boyunca oruç tutmak alışkanlığında olan) Yezîd bu seferde de oruçlu idi. Ebû Burde ona: Ben babam (Ebû Mûsâ'dan çok kerreler şöyle derken işittim: Rasûlullah (S): *"Bir kul hasta olduğu yâhud yolculuk ettiği zamân, mukîm iken, sıhhatte iken işlemekte olduğu ibâdetin benzeri, o gâzî ve o hasta lehine yazılır"* buyurdu, dedi [276].

١٣٤ـ بابُ سَيْرِ الرَّجُلِ وحْدَهُ باللَّيْلِ

134- İNSANIN GECELEYİN YALNIZ BAŞINA YÜRÜMESİ (CÂİZ Mİ, MEKRÛH MU?) BÂBI [277]

٢٠٢ـ حدّثنا الحُمَيْدِىُّ قال حدّثنا سُفْيَانُ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُنْكَدِرِ قالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنهما يَقُولُ نَدَبَ النبىُّ

---

276 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Kul hasta olduğu yâhud yolculuk ettiği zamân..."* sözündedir.

Şârih İbnu Battâl: "Hadîsten alınan hüküm nâfile ibâdetlere münhasırdır, farzlara şumûlü yoktur. Farzlar hastalık ve yolculuk gibi sebeblerle düşmezler" demiştir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

Râvî es-Seksekî: Ben de bunu bu sûretle Ebû Burde'den işittim, demiş oluyor ki, hadîsin bu sevkediliş tarzı, rivâyet ilmi bakımından çok kıymetlidir. Çünkü böyle zamân, mekân ve şahısların birbiriyle alâkalarının belirtilmesi, hadîsin sahîhlik ve sağlamlığının delîlleri ve şâhidleri sayılır.

277 Buhârî bu konuda her iki hükmü ifâde eden iki hadîs getirdiği için başlığı soru şeklinde yazmıştır.

صلى اللّٰهُ عليه وسلَّم النَّاسَ يَوْمَ الخَنْدَقِ فانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ
ثُمَّ نَدَبَهُمْ فانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ قال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم إنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا
وحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ قال سُفْيَانُ الحَوَارِيُّ النَّاصِرُ *

202-....... Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Hendek gazâsı günü insanlara: *"Benû Kurayza'nın vaziyetine dâir bana kim haber getirir?"* diye çağırdı. Bu çağrıya ez-Zubeyr icâbet etti. Bir zamân sonra yine: *"Bana kim haber getirir?"* diye da'vet etti. Bu defa da ez-Zubeyr icâbet etti. Sonra Peygamber insanlara yine aynı iş için çağrıda bulundu. Yine ez-Zubeyr icâbet etti. Peygamber (S): *"Her peygamberin havârîsi vardır. Benim havârîm de ez-Zubeyr'dir"* buyurdu.

Hadîsin râvîsi Sufyân: "el-Havâriyyu", "en-Nâsır" (yânî yardım edici) demektir, dedi [278].

٢٠٣ــ **حدّثنا** أَبُو الوَلِيدِ قالَ **حدّثنا** عَاصِمُ بنُ مُحَمَّدٍ قالَ **حدّثنى** أَبِى
عنِ ابنِ عُمَرَ رضىَ اللّٰهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ * ح و **حدّثنا** أَبُو نُعَيْمٍ قال
حدّثنا عَاصِمُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ زَيْدِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرَ عنْ أَبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ
عنِ النبىِّ ﷺ قالَ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ ما فى الوَحْدَةِ ما أَعْلَمُ ماسارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ
وَحْدَهُ *

203-....... Bana babam, İbn Umer(R)'den; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti. H ve yine bize Ebû Nuaym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Âsım ibn Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer, babasından; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"İnsanlar yalnız başına yolculuktaki benim bilmekte olduğum sakıncayı bilir olsalardı, hiçbir süvârî geceleyin yalnız başına yolculuk etmezdi"* buyurmuştur [279].

---

278 ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Benû Kurayza içine câsûs olarak gitmişti. Ve bu vazîfeyi yalnız başına gece gidip görmüştü. Bu vak'a, böyle işlerde geceleyin yalnız sefer etmekte kerâhet olmadığını ifâde eder.

279 Bu İbn Umer hadîsi ise geceleyin yalnız başına sefer etmenin kerâhetine delâlet etmektedir.

Bu iki hadîs arasındaki hüküm ihtilâfı şöyle giderilmiştir: Câbir hadîsi, yalnız olarak seferin zarûrî olduğu hâllerde, yânî câsûsluk ve haber alma gibi işlerde bunun câiz olduğuna delâlet eder. Böyle bir zarûret ve iyilik sebebi olmayan hâllerde ise umûmî olarak yalnız yolculuk etmenin kerîh olduğuna da delâlet eder. İbn Umer hadîsi de zarûret hâlleri dışında bunun kerâhetini açıkça bildirir.

١٣٥ ــ بابُ السُّرْعَةِ فى السَّيْرِ عِنْدَ الرُّجوعِ إلى الوَطَنِ . قالَ أبو حُمَيْدٍ قال النبيُّ ﷺ إنّى مُتَعَجِّلٌ إلى المَدِينَةِ فَمَنْ أرادَ أنْ يَتَعَجَّلَ مَعى فَلْيَتَعَجَّلْ

135- VATANA DÖNÜŞ SIRASINDA YÜRÜYÜŞTE ÇABUK DAVRANMAK BÂBI

Ebû Humeyd dedi ki: Peygamber (S) -Tebûk dönüşünde-: *"Ben Medîne'ye çabuk gideceğim; kim benim berâberimde acele gitmek isterse acele etsin"* buyurdu [280].

٢٠٤ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامٍ قال أخْبرنى أبى قال سُئِلَ أُسامَةُ بنُ زَيْدٍ رضي اللَّهُ عنهما قال كانَ يَحْيَى يَقولُ وأنا أسْمَعُ فَسَقَطَ عنّى عنْ مَسِيرِ النبىِّ ﷺ في حَجَّةِ الوَداعِ قال فكانَ يَسِيرُ العَنَقَ فإذَا وجَدَ فَجْوَةً نَصَّ والنَّصُّ فَوْقَ العَنَقِ *

204-....... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve haber verip şöyle dedi: Usâme ibn Zeyd'e Vedâ Haccı'nda Peygamber'in (Arafât'tan Müzdelife'ye) yürüyüşü soruldu. -Buhârî dedi ki: Muhammed ibnu'l-Müsennâ şöyle dedi: Yahyâ el-Kattân: Ben suâli işitiyordum, der idi. Yahyâ: Bu "Ben işitiyordum" lâfzı benden düştü, dedi. -Usâme: Peygamber, sür'atle yavaşlık ortası bir yürüyüşle yürür idi. Fakat bir açıklık sâha bulunca yürüyebildiği en hızlı bir yürüyüşle yürür idi, dedi.

"en-Nass (= Hızlı yürüyüş), "el-Anak (= Orta yürüyüş)"ın üstündedir [281].

٢٠٥ ــ حدّثنا سَعيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ قال أخْبَرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفرٍ قال أخبرنى زَيْدٌ هُوَ ابنُ أسْلَمَ عنْ أبيهِ قال كُنْتُ مَعَ عبْدِ اللّهِ بنِ عُمَرَ رضي اللّهُ عنهما بِطَرِيقِ مَكَّةَ فَبَلَغَهُ عنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أبى عُبَيْدٍ شِدَّةُ وَجَعٍ فأسْرَعَ السَّيْرَ حتَّى إذَا كانَ بَعْدَ غُروبِ الشَّفَقِ ثُمَّ نَزَلَ فَصلَّى المَغْرِبَ والعَتَمَةَ يَجْمَعُ بَيْنَهُما وقال إنِّى رأيْتُ النبىَّ ﷺ إذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ أخَّرَ المَغْرِبَ وجَمَعَ بَيْنَهُما *

---

280 Bu Zekât'ta, hurmayı tahmîn etme bâbında geçen uzun hadîsin bir parçasıdır. Buradaki fiil hem tefa'ul, hem de tef'îl bâbından olarak gelmiştir. Buna göre ma'nâda küçük bir değişiklik olacaktır.

281 Başlığa uygunluğu "Hızlı yürür idi". Çünkü hızlı yürümek, orta yürümenin üstünde, daha şiddetli bir yürüyüştür.

205-....... Eslem şöyle demiştir: Bir hacc seferinden dönüşte Mekke yolunda Abdullah ibn Umer'in berâberinde bulundum. Yolda İbn Umer'e, zevcesi Safiyye bintu Ubeyd'in -ki meşhûr Muhtâr es-Sakafî'nin kızkardeşidir- ağır hasta olduğu haberi erişti. Bunun üzerine o yürüyüşü çabuklaştırdı. Tâ gün batışından sonraki kızıllık gidinceye kadar yürüdü. Sonra bineğinden indi. Akşâmla yatsı namâzlarını biraraya getirerek kıldı ve: Ben Peygamber'i gördüm: O yolda yürüyüş kızıştığı zamân, akşâm namâzını yatsı vaktine kadar geri bırakırdı da, bu iki namâz arasını birleştirirdi, dedi [282].

٢٠٦ــ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ سُمَيٍّ مَوْلى أبي بَكْرٍ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ العَذَابِ يَمْنَعُ أحَدَكُمْ نَوْمَهُ وطَعامَهُ وشَرَابَهُ فإذَا قَضَى أحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ فَلْيُعَجِّلْ الى أهْلِهِ *

206-....... Bize Mâlik, Ebû Bekr (ibn Abdirrahmân ibnu'l-Hâris)'in himâyesinde bulunan Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sefer, azâbdan bir parçadır. O sizin herbirinizin uykusunu, yemesini, içmesini men'eder* (intizâmını bozar). *Onun için sizden herbir yolcu, sefere âid işini, ihtiyâcını yerine getirince âilesine dönmeyi acele yapsın"* [283].

١٣٦ــ بابٌ اذا حَمَلَ عَلى فَرَسٍ فَرَآها تباعُ

136- BÂB: BİR KİMSE DİĞER BİRİNİ CİHÂD ETMESİ İÇİN BİR ATA BİNDİRİP DE, SONRA O ATI SATILIYOR GÖRDÜĞÜNDE (ONU SATIN ALABİLİR Mİ)?

---

282 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yolda yürüyüş kızıştığı zamân..." sözündedir. Bu hadîs Umre'de, "Yolcuya yürüyüş kızıştığı zamân âilesine dönüşü çabuklaştırır bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîslerde namâzları seferde cem' etme tatbîkatı da vardır.

283 Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Bu hadîslerde yolcunun sefere âid işlerini bitirince âilesinin yanına dönmeyi çabuklaştırmasının emredilmesi, âile başkanının âile yuvasından ayrı bulunduğu sürede âile ihtiyâclarının birikmesi, bunları bir an önce yerine getirmesi gâyesine ma'tûftur.

"Aranızda bir sevgi ve rahmet yaptı"(er-Rûm: 21) âyetinde va'dedilen âile sevgisi, âile rahmet ve saâdeti bu âile reîsliği vazîfesinin zamânında yapılmasıyle sağlanır.

٢٠٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مَالِكٌ عَنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُمَرَ رضي اللّهُ عنهما أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطّابِ حَمَلَ عل فَرَسٍ ف سَبيلِ اللّهِ فَوَجَدَهُ يُباعُ فأرادَ أنْ يَبْتاعَهُ فَسألَ رسُولَ اللّهِ ﷺ فقال لاتَبْتَعْهُ ولا تَعُدْ فى صَدَقَتِكَ *

207-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb, Allah yolunda cihâd için birisini bir at üzerine bindirdi. Sonra o atı satılıyor buldu da onu satın almak istedi. Bunu Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah (S): *"Sen onu satın alma ve sadakana dönme!"* buyurdu [284].

•

٢٠٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبِيهِ قال سَمِعْتُ عُمَرَ بنَ الخَطّابِ رضى اللّهُ عنهُ يَقولُ حَمَلْتُ عَلى فَرَسٍ فى سَبيلِ اللّهِ فابْتاعَهُ أوْ فأضاعَهُ الّذى كانَ عِنْدَهُ فأرَدْتُ أنْ أشْتَرِيَهُ وظَنَنْتُ أنَّهُ بائِعُهُ بِرُخْصٍ فَسألْتُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلّم فقال لاتَشْتَرِهِ وإنْ بِدِرْهَمٍ فإنَّ العائِدَ فى هِبَتِهِ كالْكَلْبِ يَعودُ في قَيْئِهِ *

208-....... Eslem şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu. Allah yolunda cihâd etmesi için bir mücâhide bir at verip bindirmiştim. At kendi elinde bulunan bu adam, hayvanı sattı -yâhud bakmayarak değerini zâyi etti-. Ben de hayvanı ondan satın almak istedim. Onun bu atı ucuza satacağını sanıyordum. Bu düşüncemi Peygamber'e sordum. Peygamber (S): *"Bu atı satın alma; sana bir dirheme verse de* (sadakana dönme)*! Çünkü hibesine dönen kişi, kustuğu şeyi yemeye dönen köpeğe benzer"* buyurdu [285].

١٣٧ــ بابُ الجِهادِ باذْنِ الأبَوَيْنِ

137- ANA-BABANIN İZNİ İLE CİHÂDA GİDİLMESİ BÂBI

٢٠٩ــ حدّثنا آدَمُ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال حدّثنا حَبيبُ بنُ أبى ثابِتٍ

---

284 Hadîsin başlığa cevâblılığı açıktır.

285 Bu da geçen hadîsin başka sened ve biraz farklı metin ile rivâyetidir, başlıktaki soruya açık bir cevâb vermektedir.

قال سَمِعْتُ أباالعَبَّاسِ الشَّاعِرَ وكانَ لاَيُتَّهَمُ فى حَدِيثِهِ قال سَمِعْتُ عبْدَ اللّهِ بنَ عَمْرٍو رضى اللّهُ عنهُما يَقولُ جاءَ رجُلٌ إلى النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلّم فاسْتأْذَنَهُ فى الجِهادِ فقال أحَىٌّ والِدَاكَ قال نَعَمْ قال فَفِيهِما فَجاهِدْ *

209-....... Bize Habîb ibnu Ebî Sâbit tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû'l-Abbâs eş-Şâir'den işittim. O (şâir olduğu hâlde) hadîsinde ittihâm edilmezdi. Dedi ki: Ben Abdullah ibn Amr (R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber'e bir adam geldi de, O'ndan cihâda (gitmek husûsunda) izin istedi. Peygamber (S):

— *"Anan baban sağ mıdır?"* diye sordu.

O zât:

— Evet (sağdırlar), dedi.

Peygamber:

— *"O hâlde sen onların rızâsı yolunda çalış"* buyurdu [286].

١٣٨ـ بابُ ما قِيلَ فى الجَرَسِ ونَحْوِهِ في أعْناقِ الإبِلِ

138- DEVELERİN BOYUNLARINA TAKILAN ÇAN VE BENZERİ ŞEYLER HAKKINDA SÖYLENEN ŞEYLER BÂBI

٢١٠ـ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخْبرنا مالِكٌ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ أبى بَكْرٍ عنْ عَبَّادِ بنِ تَميمٍ أنَّ أبا بَشيرٍ الأنْصارِىَّ رضى اللّهُ عنه قال أخْبَرَهُ أنَّهُ كانَ مَعَ رسولِ اللّهِ ﷺ في بَعْضِ أسْفارِهِ قال عبْدُ اللّهِ حَسِبْتُ أنَّهُ قال والنَّاسُ فى مَبِيتِهِمْ فأرْسَلَ رسُولُ اللّهِ ﷺ رسُولاً أنْ لاَيَبْقَيَنَّ فى رَقَبَةِ بَعيرٍ قِلاَدَةٌ مِنْ وَتَرٍ أوْ قِلاَدَةٌ إلاّ قُطِعَتْ *

210-....... Ebû Beşîr el-Ensârî (R) haber verip, kendisinin seferlerinden birinde Rasûlullah'ın berâberinde bulunduğunu söylemiştir.

---

286 Peygamber bu adamın cihâda katılabilmesini, ana-baba rızâsına bağlamıştır. Bu da o cihâdın devlet tarafından umûmî seferberlik veyâ husûsî sûrette farz olan cihâd olmadığını gösterir.

Ana baba rızâsına bağlı olan cihâd, cihâdın mecbûrî veyâ ihtiyârî olmasına göre değişir. Bu rivâyetteki cihâdın gönüllü cihâdı olduğunda şübhe yoktur. Selef âlimlerinden birçoğu: Devletçe bir zarûret görülmedikçe ana-babadan izin istenir; devletçe zarûret görülünce ihtiyâr yânî gönüllülük kalkar, cihâda katılmak vâcib olur, demişlerdir.

Râvî Abdullah ibn Ebî Bekr ibn Hazm: Ben onun: İnsanlar yerlerinde geceledigi sırada, dediğini zannederim, demiştir. Beşîr devâmla dedi ki: Rasûlullah (S) -Zeyd ibn Hârise'yi- bir elçi olarak gönderdi de: *"Hiçbir devenin boynunda ok yayı kirişinden yapılmış gerdanlık-* yâhud *hiçbir kılâde- kalmasın; muhakkak kesilip koparılsın"* diye i'lân ettirdi [287].

١٣٩ـ بابُ مَنِ اكْتُتِبَ فى جَيْشٍ فَخَرَجَتِ امْرَأَتُهُ حاجَّةً وكانَ لَهُ عُذْرٌ هَلْ يُؤْذَنُ لَهُ

139- KADINI HACCA GİTMEK ÜZERE ÇIKMIŞ VE KENDİNİN BİR MA'ZİRETİ OLMUŞKEN ASKERE YAZILAN KİMSEYE İZİN VERİLİR Mİ BÂBI

٢١١ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ أبى مَعْبَدٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُما أنَّهُ سَمِعَ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلّم يَقولُ لا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بامْرَأةٍ ولاَ تُسافِرَنَّ امْرأةٌ إلاَّ وَمعها مَحْرَمٌ فَقامَ رجُلٌ فَقالَ يارسولَ اللّهِ اكْتُتِبْتُ فى غزْوَةِ كذَا وكذَا وخَرَجَتِ امْرَأتى حاجَّةً قال اذْهَبْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأتِكَ *

287 Bu hadîste çan takılması açıkça zikr ve nehyedilmemiş, yalnız kirişten yapılan gerdanlık yâhud mutlak gerdanlıkların koparılması emrolunmuş ise de, halk Câhiliyet devrinden beri hayvan boyunlarına sırımdan boğmuk bağlamak ve buna da çan takmak âdetinde bulunduğundan, gerdanlıklardan nehiyde çan ve incik boncuk gibi şeylerin takılmasından nehiy de zarûrî olarak dâhil bulunur. Bununla berâber, Dârakutnî'nin yine Ebû Beşîr'den gelen rivâyetinde, Rasûlullah'ın bu i'lânı üzerine develerin boyunlarındaki bütün çanların koparıldığı açıkça zikredilmiştir.

İbnu'l-Cevzî, âlimlerin hayvân boyunlarına takılan tasmanın niçin nehyedildiği hakkındaki görüşlerini üç kısma ayırarak şöyle açıklamıştır:

a. Câhiliyet halkının bunu nazar değmesin, göz dokunmasın maksadıyle takagelmiş olmalarıdır ki, Peygamber bunların hayvan boyunlarından hemen koparılıp atılmasını emretmekle bu türlü hurâfelerin Allah'ın emir ve takdîrinden hiçbir şey değiştiremiyeceğini bildirmiş oluyor.

b. Hayvan gezip dolaşırken bu tasma ile boğulmasın; teneffüste, yayılımda hayvana güçlük vermesin; hareketindeki çevikliğe mâni' olmasın diye koparılması emredilmiş olmasıdır.

c. Halkın bu takılan gerdanlıklara çan takmak alışkanlığında bulunmasıdır -ki Buhârî'nin başlıktaki unvânı buna delâlet eder-, bunları nehyetmekte, çan sesiyle ordunun hareketinden düşmanın haberdâr olmasına mâni' olmak tedbîri vardır... (Aynî).

211-....... İbn Abbâs (R) Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir:

— *"Hiçbir erkek* (mahremi olmayan) *bir kadınla yalnız kalmasın. Hiçbir kadın da berâberinde* (nikâh geçmez hısımı) *bulunmaksızın sakın yolculuk etmesin".*

Bu nehiy üzerine bir adam ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Ben şöyle şöyle bir gazveye yazılmıştım. Hâlbuki kadınım hacc etmek üzere yola çıkmıştır? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Sen de git, kadınınla berâber hacc et"* buyurdu [288].

١٤٠ــ بابُ الجَاسوسِ التَّجسُّسُ التَّبحُّثُ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى لاتَتَّخِذُوا عَدُوِّى وعَدُوَّكُمْ أوْلِياءَ

140- CÂSÛS(UN HÜKMÜ) BÂBI

"et-Tecessüs", sorup araştırmak'tır.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: *"Ey îmân edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin.."* (el-Mümtehıne: 1) [289].

٢١٢ــ حدّثنا علِيٌّ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قال حدّثنا عَمْرُو ابنُ دِينَارٍ سَمِعتُهُ منْهُ مَرَّتَيْنِ قال أخْبَرَنى حَسَنُ بنُ مُحَمَّدٍ قالَ أخْبَرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ أبى رافِعٍ قال سَمِعْتُ عَلِيًّا رضى اللَّهُ عنه يقولُ بَعثَنى رَسولُ اللَّهِ ﷺ

---

288 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Git, kadınınla berâber hacc yap"* sözünden alınır. Çünkü o bir orduya yazılmıştı, kadını da farz olan hacca gitmek istemişti. Peygamber onun kadınıyle berâber hacc yapmasına izin verdi. Çünkü, onun için, kendisi hakkında nâfile hacc ile kadını için olan farz hacc tahsîli bir yere gelmişti. Bunların bir yere gelmesi kendisi için, başkalarıyle hâsıl olacak olan sırf cihâddan daha fazîletli olmuştur (Aynî).

Bu zât devletçe da'vet olunan umûmî veyâ husûsî bir seferberlik üzerine icâbet etmiş bir asker değil, fakat askerî dîvâna adını yazdırmış gönüllülerden bir mücâhid olduğu ve askerliği ihtiyârî bulunduğu için kadını ile berâber hacca gitmesine izin verilmiştir.

289 *et-Tecessüs:* Tefa'ul vezninde, haber araştırmak ma'nâsınadır.

el-Câsus: ve'l-Cesîs: Şerre dâir gizliyi araştıran kimseye denir.

el-Bahs: Bir nesnenin derinlik ve hakîkatine ıttılâ' için sorup araştırmak.

et-Tabahhus: Bir nesneyi gereği gibi araştırmak ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.)*

Âyetin başlığa münâsebeti ya Tefsîr'de geleceği üzere bu bâbda zikrolunan kıssa bunun sebebi olmasıdır, yâhud da bundan kâfirler câsûsunun hükmü çıkarılacağı içindir... (İbn Hacer).

أنا وَالزُّبَيْرَ والمِقْدَادَ بنَ الأسْوَدِ قال انْطَلِقوا حتَّى تأتُوا رَوْضَةَ خاخٍ فإنَّ بِهَا ظَعِينَةً ومَعَها كِتابٌ فَخذُوهُ مِنْها فانْطَلَقْنا تَعادَى بِنا خَيْلُنا حتَّى انْتَهَيْنَا إلى الرَّوْضَةِ فإذَا نَحْنُ بالظَّعينَةِ فقُلْنا أخْرِجى الْكِتابَ فقالَتْ مامَعى مِنْ كِتابٍ فَقُلْنا لَتُخْرِجِنَّ الْكِتابَ أوْ لَنُلْقِيَنَّ الثِّيابَ فأخْرَجَتْهُ منْ عِقَاصِهَا فأتَيْنا بِهِ رسولَ اللّهِ ﷺ فإذَا فِيهِ مِنْ حاطِبِ بنِ أبى بَلْتَعَةَ إلى أُناسٍ منَ المُشْرِكينَ منْ أهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْض أمْرِ رسولِ اللّهِ ﷺ فَقال رسولُ اللّهِ ﷺ يا حاطِبُ ما هَذَا قالَ يا رسولَ اللّهِ لا تَعْجَلْ عَلَيَّ إنِّى كُنْتُ امْرَاءً مُلْصَقاً فى قُرَيْشٍ ولَمْ أكُنْ منْ أنْفُسِها وكانَ مَنْ مَعَكَ منَ المُهاجِرينَ لَهُمْ قَراباتٌ بَمكَّةَ يحْمُونَ بِهَا أهْلِيهِمْ وأمْوالَهُمْ فأحبَبْتُ إذْ فَاتَنى ذَلِكَ منَ النّسَبِ فيهِمْ أنْ أتّخِذَ عنْدَهُمْ يَداً يَحْمُونَ بهَا قَرابَتى ومَا فَعَلْتُ كُفْراً ولا ارْتِداداً ولا رِضاً بالكُفْرِ بَعْدَ الاسْلاَمِ فَقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهِ عليهِ وسلم لَقَدْ صدَقَكُمْ قال عُمَرُ يارسولَ اللّهِ دَعْنِى أضْرِبْ عنُقَ هذَا الْمُنَافِقِ قال إنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْراً ومَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللّهَ أنْ يَكُونَ قَدْاطَّلَعَ عَلى أهلِ بَدْرٍ فقَالَ اعْمَلُوا ماشِئْتُمْ فقَدْ غَفَرْتُ لَكمْ قال سُفْيَانُ وأىُّ إسْنَادٍ هذَا *

212-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr ibn Dînâr tahdîs etti. Ben ondan bunu iki kerre işittim. Dedi ki: Bana Hasen ibn Muhammed haber verdi. Dedi ki: Bana Ubeydullah ibnu Ebî Râfi' haber verdi. Dedi ki: Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) beni, ez-Zubeyr'i, el-Mıkdâd'ı gönderdi ve:

— *"Gidin, Hâh bustânına kadar ilerleyin.Oraya vardığınızda mahfe içinde yolculuk eden bir kadın bulacaksınız. O kadının yanında bir mektûb vardır. Onu kadından alıp getiriniz"* buyurdu.

Biz, atlarımız koşarak gittik. En sonunda bustâna vardık. Hakîkaten orada mahfe içinde bir kadın bulduk. Kadına:

— Mektûbu çıkar, dedik.

Kadın:

— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur, diye inkâr etti.

Biz kadına:

— Çâresiz ya sen mektûbu çıkaracaksın, yâhud biz elbiseni soyup bulacağız! dedik.

Kadın o mektûbu saç örgüsünün arasından çıkardı. Biz de mektûbu Rasûlullah'a getirdik. Mektûbda "Hâtıb ibn Ebî Beltaa'dan Mekke müşriklerinden bir takım insanlara!" unvanı yazılı olduğunu ve içinde Rasûlullah'ın harb hazırlığı işlerinin bâzısını onlara haber verir olduğunu gördük.

Rasûlullah:

— *"Ya Hâtıb, bu ne iştir?"* diye sordu.

Hâtıb şöyle cevâb verdi:

— Yâ Rasûlallah, benim aleyhime acele etme. Ben Kureyş'e andlaşma ile bağlı bir kişiyim. Fakat ben hiçbir zamân Kureyş'in mahremi ve samîmî bir ferdi olmadım. Maiyyetinde Muhâcirler'den bu kadar kimseler vardır ki, bunların Mekke'de âilelerini, mallarını koruyacak birtakım hısımları vardır (Benim ise himâye edecek kimsem yoktur). Neseb yönünden olan bu boşluğu, Mekkeliler arasında minnetdârlık kazanarak doldurmak ve bu sûretle akrabâmı himâye etmek istedim. Yoksa bu işi dînimden dönmek fenâlığı ile işlemedim. Ve ben müslümân olduktan sonra kesin olarak küfre râzı olmam.

Hâtıb'ın bu savunması üzerine Rasûlullah orada bulunanlara:

— *"Yemîn olsun Hâtıb size karşı kendisini doğru savundu"* buyurdu.

(Fakat bir türlü öfkesi geçmeyen) Umer:

— Yâ Rasûlallah, beni bırak da şu münâfıkın boynunu vurayım! dedi.

Rasûlullah:

— *"Muhakkak ki Hâtıb, Bedir gazâsında hazır bulundu. Sana ne bildirir ki, belki Allah Bedir'de hazır bulunanların yüksek mücâdelelerine muttali' olmuştu da: 'Ey Bedir askerleri, bundan böyle ne dilerseniz işleyiniz, ben sizler için mağfiret etmişimdir' buyurmuş olabilir!"* dedi [290].

Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Bu hadîsin isnâdı ne kadar azametlidir! demiştir.

١٤١ — باب الكِسْوَةِ لِلأُسارَى

290 Başlığa uygunluğu, yanında mektûb bulunan bu mahfeli kadının hükmünün câsûs hükmü olması yönündendir. Âlimler kâfir câsûslarının öldürülmesinin cevâzı hakkında ihtilâf etmişlerdir.

es-Suheylî şöyle dedi: Mektûb şöyledir: "Ammâ ba'du: Ey Kureyş cemâati, Rasûlullah size bir ordu içinde yöneldi ki, gece karanlığı gibi korkunç olan bu ordu sel gibi akacaktır. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah üzerinize yalnız başına yürüse de muhakkak Allah O'nu size gâlib kılacak, sizin hakkınızdaki va'dini O'na infâz edecektir. Çünkü Allah O'nun velîsi ve yardımcısıdır (korumanıza alınız, ve's-selâm)" (Aynî).

141- ESÎRLERE ELBİSE GİYDİRME BÂBI

٢١٣ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحمَّدٍ قال حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عن عَمْرٍو سمِعَ جابِرَ بن عَبْدِ اللّهِ رضى اللّه عنهما قال لمَّا كانَ يَوْمَ بَدْرٍ أُتِىَ بأُسارَى وأُتِىَ بالعَبَّاسِ ولَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ ثَوْبٌ فَنظَرَ النبىُّ صلى اللّه عليه وسلّم لَهُ قَميصًا فَوَجَدُوا قَمِيصَ عبْدِ اللهِ بنِ أُبَىٍّ يَقْدرُ عَلَيْهِ فكَساهُ النبىُّ ﷺ إيَّاهُ فَلِذَلِكَ نَزَعَ النبىُّ ﷺ قَمِيصَهُ الَّذى أَلْبَسَهُ . قال ابنُ عُيَيْنَةَ كانَتْ لَهُ عنْدَ النبىِّ ﷺ يَدٌ فأَحَبَّ أنْ يُكافِئَهُ *

213-....... Bize İbnu Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, o Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle dediğini işitmiştir: Bedir harbi günü olunca esîrler getirildi. el-Abbâs da getirildi. Onun üzerinde elbise yoktu. Peygamber onun için bir gömlek bakıp aradı. Nihâyet Abdullah ibn Ubeyy'in gömleğini buldular. Bu gömlek el-Abbâs'a denk geliyordu. Peygamber (S) Abdullah ibn Ubeyy'in gömleğini Abbâs'a giydirdi. İşte buna karşılık olmak için, Abdullah ibn Ubeyy'in cesedine giydirdiği gömleği Peygamber kendi sırtından çıkarıp vermişti.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Peygamber'in yanında Abdullah ibn Ubeyy'in bir ni'meti, bir iyiliği vardı. Peygamber o iyiliği mükâfatlandırmayı istedi, demiştir [291].

١٤٢ـ بابُ فَضْلِ مَنْ أَسْلَمَ على يَدَيْهِ رَجُلٌ

142- ELLERİYLE (GAYRETİYLE) BİR İNSANIN MÜSLÜMÂN OLMASINA SEBEB OLAN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

٢١٤ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعيدٍ قال حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عبْدِ الرَّحْمنِ ابنِ مُحمَّدِ بنِ عبْدِ اللّهِ بنِ عبْدٍ الْقارِىُّ عنْ أبى حازِمٍ قال أخْبَرنى سَهْلٌ رضى

---

291 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber o gömleği Abbâs'a giydirdi" sözünden alınır. Bu şöyle olmuştur: Bedir günü Abbâs, Kureyş esîrleri arasında bulunuyordu. Yenilginin perîşânlığı ile üzerinde gömleği de yoktu. Kendisine giydirilmek üzere bir gömlek arandı. Fakat Abbâs uzun boylu olduğundan ona yalnız Abdullah ibn Ubeyy'in gömleği denk gelmişti. Abdullah ibn Ubeyy de hemen gömleğini Abbâs'a hediye etmişti. Abdullah ibn Ubeyy öldüğü zamân, istek üzerine Peygamber (S) kendi gömleğini çıkarıp onun cesedine giydirilmesi için vermiş ve böylece Bedir günü yapmış olduğu gömlek hediyesine karşılık vermiş oluyordu.

اللّٰهُ عنه يعْنى ابنَ سَعْدٍ قال قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلّم يَوْمَ خَيْبَرَ لأعْطِيَنَّ الرَّايةَ غَدًا رَجُلاً يُفْتَحُ على يَدَيْهِ يُحِبُّ اللّٰهَ ورَسولَهُ ويُحِبُّهُ اللّٰهُ ورَسولُهُ فَباتَ النَّاسُ لَيْلَتَهُمْ أيُّهُمْ يُعْطى فَغَدَوْا كُلُّهُمْ يَرجوهُ فقال أيْنَ عليٌّ فقيلَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ فَبَصَقَ فى عَيْنَيْهِ ودعا لَهُ فَبَرَأ كأنْ لَمْ يَكنْ بِهِ وجَعٌ فأعْطَاهُ الرَّايَةَ فقال أُقاتِلُهُمْ حتَّى يَكُونوا مِثْلَنا فَقال انْفُذْ عَلى رِسْلِكَ حتَّى تَنْزِلَ بِساحتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إلى الاسْلاَمِ وأَخْبِرْهُمْ بِما يَجِبُ عَلَيْهِمْ فَوَ اللّٰهِ لأن يهْدِىَ اللّٰهُ بِكَ رَجُلاً خَيْرٌ لَكَ مِنْ أنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ *

214-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir; Peygamber (S) Hayber günü (fetih uzayınca): *"Ben yarın müslümânların bayrağını öyle bir kişiye vereceğim ki, onun elleriyle fetih yapılacaktır. O Allah'ı ve Rasûlü'nü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever"* buyurdu.

İnsanlar o gecelerini bayrak hangisine verilecek düşüncesiyle geçirdiler. Onların hepsi bayrağı ümîd ederek ertesi güne erdiler. Fakat Rasûlullah ertesi gün:

— *"Alî nerededir?"* diye sordu.

Sahâbîler tarafından:

— Gözleri ağrıyor, denildi.

(Alî getirilince) Peygamber onun gözleri içine püskürdü ve ona duâ etti. Bunun üzerine Alî, gözleri hiç ağrımamış gibi oldu. Akabinde Peygamber bayrağı Alî'ye verdi. Alî:

— Ben, Hayber Yahûdîleri'yle, onlar bizim gibi müslümân oluncaya kadar vuruşacak mıyım? dedi.

Rasûlullah da:

— *"Hayberliler'in sâhasına ininceye kadar sükûnetin üzere yürü. Sonra onları İslâm'a da'vet et ve üzerlerine vâcib olan İslâm esâslarını onlara haber ver. Allah'a yemîn ederim ki, senin irşâdınla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için birçok kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır"* buyurdu [292].

١٤٣ــ بابُ الأُسارَىِ فى السَّلاسِلِ

143- ZİNCİRLERLE BAĞLANAN ESÎRLER BÂBI

292 Başlığa delîlliği *"Senin irşâdınla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi..."* sözlerinden alınır. Bu hadîs daha önce de birkaç yerde geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.

٢١٥ـ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحمَّدِ ابنِ زِيادٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم قال عَجِبَ اللّٰهُ منْ قَوْمٍ يَدْخُلونَ الجَنّةَ فى السّلاسِلِ *

215- Bize Muhammed ibn Beşşâr tahdîs etti. Bize Gunder tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Dünyâda esîrlikle) *zincirlere bağlanan,* (sonra İslâm'a girip esîrlikten kurtularak âhirette) *cennete giren bir cemâatten Allah râzı oldu"* buyurmuştur [293]

١٤٤ـ باب فَضْلِ مَنْ أسْلَمَ منْ أهْلِ الكِتابَيْنِ

144- TEVRÂT VE İNCÎL EHLİNDEN MÜSLÜMÂN OLAN KİMSELERİN FAZÎLETİ BÂBI

٢١٦ـ حدّثنا علِىُّ بنُ عبْدِ اللّٰهِ قال حدّثنا سفْيَانُ بنُ عُيَيْنَةَ قال حدّثنا صَالِحُ بنُ حَىٍّ أبو حَسَنٍ قال سَمِعْتُ الشَّعْبِىَّ يَقُولُ حدّثنى أبوبُرْدَةَ أنّهُ سَمِعَ أباهُ عنِ النبى ﷺ قال ثَلاثَةٌ يُؤْتَوْنَ أجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ الرجُلُ تكُونُ لَهُ الأمَةُ فَيُعَلِّمُها فَيُحْسِنُ تعْليمَها ويُؤَدِّبُها فَيُحْسِنُ أدَبَها ثُمَّ يُعْتِقُها فَيتَزَوَّجُها فَلهُ أجْرانِ ومُؤْمِنُ أهْلِ الْكِتَابِ الَّذى كانَ مُؤْمِناً ثُمَّ آمَنَ بالنبِىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فَلَهُ أجْرَانِ والعَبْدُ الَّذى يُؤَدِّى حَقَّ اللّٰهِ ويَنْصَحُ لِسَيِّدِهِ ثُمَّ قال الشَّعْبِىُّ وأعْطَيْتُكَها بِغَيْرِ شَىءٍ وقَدْ كانَ الرَّجُلُ يَرْحَلُ فى أهْوَنَ مِنْها إلى المَدِينَةِ *

216-....... Ben eş-Şa'bî'den işittim, şöyle diyordu: Bana Ebû Bur-

---

293 *Taaccüb,* aklın uzak saydığı şeylere erişmekle sâbit olan rûh hâletidir. Bunun Allah hakkında kullanılması imkânsızdır. Bu dînî imkânsızlıktan dolayı âlimler nasslarda gelen bu nevi' lâfızları rızâ ile, mükâfât ile tefsîr etmişlerdir.

Hadîsin ma'nâsı şöyledir: İnsanlar müslümânlarla harb ediyorlar, esîr düşüyorlar, zincirleniyorlar. Sonra müslümânlığın hakîkatini öğreniyor ve kendi istekleriyle müslümân oluyor, cennete giriyorlar. Allah da bunların cennetle mükâfâtlanmalarından râzı oluyor (İbn Cevzî'den Kastallânî).

Câhiliyet devirlerinde esîrlerin elleri, ayakları zincirlerle bağlanır idi. İslâm'ın ilk devirlerinde Arab'ın ve bütün beşeriyetin bu eski âdeti üzere esîrler zincirlenmiş, İslâm'ın yükselme devri girince bu kaldırılarak "İslâm medeniyetinde esîr almak, esîr olmak" derecesine yükselmiştir.

de tahdîs etti ki, kendisi de babası Ebû Mûsâ(R)'dan işitmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Üç kişi vardır ki, bunlara sevâbları ikişer kerre verilir: Biri şu adamdır ki, yanında bir câriyesi bulunur da onu öğretir ve öğretimini güzel yaptırır, onu edeblendirir ve edebini güzel yapar, sonra ona hürriyet verir ve onunla evlenir. İşte bunun için iki ücret vardır. İkincisi Kitâb ehli mü'mindir ki, o kendi peygamberine inanmış idi, sonra Peygamber Muhammed'e îmân etti. İşte bunun da iki ecri vardır. Üçüncüsü de şu mülk edilmiş kuldur ki, hem Allah hakkını yerine getirir, hem de efendisine âid işlerde hâlisâne çalışır. Bunun için de iki ücret vardır"* [294].

Sonra eş-Şa'bî, Sâlih'e şöyle dedi: İşte bu mes'eleyi -yâhud makaaleyi ben sana hiçbir ücret almaksızın verdim. Hâlbuki vaktiyle Peygamber zamânında bundan daha aşağı bir mes'ele hakkında bir adam tâ Medîne'ye kadar yolculuk ederdi.

١٤٥ــ بابُ أهْلِ الدَّارِ يُبَيَّتُونَ فَيُصابُ الوِلْدَانُ والذَّرارِيُّ
بَياتاً لَيْلاً لَيُبَيِّتَنَّهُ لَيْلاً يُبَيِّتُ لَيْلاً

145- GECE BASKINI YAPILIP DA ÇOCUKLAR VE ZÜRRİYETLERİ MUSÎBETE UĞRATILAN HARB YURDU AHÂLÎSİ(NİN HÜKMÜ) BÂBI

"*Beyâten*" (el-A'râf: 4); **"Geceleyin" demektir**
"*Le-yubeyyitennehu leylen = Elbette ona gece baskını yapacaklar*" (en-Neml: 49); **"*Yubeyyitûne = Geceleyin yapmakta oldukları...*"** (en-Nisâ: 81) [295].

---

294 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Kitâb ehli mü'mindir ki... onun da iki ecri vardır"* sözlerinden alınır. Onun iki ecri olunca, onun fazîleti var demektir.

Şu âyetler dahî iki ücret alacak bu sınıfı ifâde etmektedir: ***"Bundan evvel kendilerine kitâb verdiğimiz*** (nice kimseler vardır ki) ***onlar buna*** (Kur'ân'a) ***inanıyorlar. Onlara Kur'ân okunduğu zamân: 'Buna inandık. Şübhesiz ki bu, Rabb'imizden gelen bir haktır. Hakîkat, biz bundan evvel de İslâm'ı kabûl etmiş kimselerdik' dediler. İşte bunlara sabır*** (ve sebât) ***ettiklerinden dolayı mükâfâtları iki defa verilecektir..."*** (el-Kasas: 52-54)

295 Buhârî'nin âdeti budur: Haberde Kur'ân'dakine uygun bir lâfız geldiği zamân Kur'ân'da vâkı' olan lâfzın tefsîrini de getirir, bunu iki maslahatın arasını cem' etmek ve ikisiyle de teberrük etmek için yapar.

Burada getirdiği lâfızlar üç sûredendir ve onların bulunduğu âyetler içindeki ma'nâları şöyledir:

"Biz nice memleketler helâk ettik. Öyle ki (kâh) ***geceleyin, kâh onlar gündüz uykusu uyurlarken azâbımız gelip onlara çattı*** (el-A'râf: 4);

"Allah adı ile andlaşarak dediler ki: 'Ona ve ehline herhâlde bir gece baskını yapalım..." (en-Neml: 49);

"(Sana) ***hay hay derler. Fakat senin yanından ayrıldıkları zamân da onlar-***

٢١٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قال حدّثنا الزُّهْرِيُّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ عنِ الصَّعْبِ بنِ جَثَّامَةَ رضى اللّه عنهُمْ قال مَرَّ بِىَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلّم بالأَبْوَاءِ أوْ بِوَدَّانَ وَسُئِلَ عنْ أَهْلِ الدَّارِ يُبَيَّتُونَ مِنَ المُشْرِكِينَ فَيُصابُ منْ نِسائِهِمْ وذَرارِيِّهِمْ قالَ هُمْ مِنْهُمْ وسَمِعْتُهُ يَقُولُ لاَ حِمَى إلاَّ لِلَّهِ ولِرَسُولِهِ ﷺ وعنِ الزُّهْرِىِّ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ اللَّهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ قال حدّثنا الصَّعْبُ فى الذَّرَارِىِّ كانَ عَمْرٌو يُحَدِّثُنا عنِ ابنِ شِهابٍ عنِ النبىِّ صَلَّى اللَّهُ عليْه وسلم فَسَمِعْناهُ مِنَ الزُّهْرِىِّ قال أَخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللّه عنهما عنِ الصَّعْبِ قال هُمْ مِنْهُمْ ولَمْ يَقُلْ كَما قال عَمْرٌو هُمْ مِنْ آبائِهِمْ

217-....... Bize ez-Zuhrî, Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, es-Sa'b ibn Cessâme (R) şöyle demiştir: el-Ebvâ yâhud Veddân'da Peygamber (S) bana uğradı ve o sırada:

— Müşriklerden âile sâhibi bulunanlara gece baskını yapılıyor da (ayırdedilemiyerek) bunların kadınları ve küçük çocukları da musîbete uğratılıyor (bunun hükmü nedir)? diye soruldu.

Peygamber:

— *"Onlar da müşriklerdendir"* diye cevâb verdi [296].

es-Sa'b ibn Cessâme: Ve ben Peygamber'den: *"Koruma yalnız Allah'a ve Rasûlü'ne hâstır"* buyururken işittim, dedi [297].

Ve yine geçen senedle İbn Şihâb ez-Zuhrî'den: O, Ubeydullah'tan işitti ki, İbn Abbâs şöyle demiştir: Bize es-Sa'b, yalnız zürriyetler hakkında tahdîs etti. Sufyân dedi ki: Amr ibn Dînâr bize bu hadîsi İbn Şihâb'dan; o da Peygamber'den olmak üzere tahdîs ederdi. Sufyân dedi ki: Biz bunu daha sonra ez-Zuhrî'den işittik, o şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah, İbn Abbâs'tan; o da es-Sa'b ibn Cessâme'-

---

dan bir gürûh geceleyin senin söyleyeceğinden başkasını kurarlar. Allah onların gizlice ne plânlar kurduklarını yazıyor. Onun için sen onlardan yüz çevir. Allah'a güvenip dayan. Allah bir vekîl olarak yeter" (en-Nisâ: 81).

296 Harbde kadınların ve çocukların öldürülmesi hakkındaki hükmü soran zât, İbn Cessâme'nin kendisidir. Bunu İbn Hıbbân'ın rivâyetinde açıkça söylemiştir. Rasûlullah'ın *"Muhârib müşriklerin kadınları ve çocukları kendi câmialarındandır"* cevâbı, bunların bilerek öldürülmelerini mübâh kılma değildir. Bu muhâribleri âilelerinden ayırarak öldürmek mümkün olmayan zarûret hâllerini münhasırdır. Nitekim bundan sonraki hadîsler bunu isbât etmektedir.

297 Bu, Musâkaat Kitâbı'nda "Koruma Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir bâbı"nda geçen ayrı bir hadîstir.

den, Peygamber'in: *"Zürriyetler de onlardandır"* dediğini haber verdi de, Amr ibn Dînâr'ın "Onlar da babalarındandır" dediği gibi söylemedi [298].

١٤٦ـ بابُ قَتْلِ الصِّبيانِ في الحَرْبِ

146- HARBDE ÇOCUKLARI ÖLDÜRME(NİN NEHYİ) BÂBI

٢١٨ـ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال أخبرنا اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ أنَّ عبْدَ اللّهِ رضى اللّه عنه أَخْبَرَهُ أنَّ امْرَأَةً وُجِدَتْ فى بَعْضِ مَغازِى النبىِّ ﷺ مَقْتُولَةً فأَنْكَرَ رسولُ اللّهِ ﷺ قَتْلَ النِّساءِ والصِّبيانِ *

218-....... Abdullah ibn Umer şöyle haber vermiştir: Peygamber'in gazvelerinden birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu da Rasûlullah (S) kadınların ve çocukların öldürülmesini çirkin gördü.

١٤٧ـ بابُ قَتْلِ النِّساءِ فى الحَرْبِ

147- HARBDE KADINLARIN ÖLDÜRÜLMESİ(NİN NEHYİ) BÂBI

٢١٩ـ حدّثنا إِسْحاقُ بنُ إِبْراهِيمَ قال قُلْتُ لِأَبِى أُسامَةَ حدَّثكُمْ عُبَيْدُ اللّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما قال وُجِدَتِ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً في بَعْضِ مَغازِى رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلّم فَنَهَى رسولُ اللّهِ ﷺ عنْ قَتْلِ النِّساءِ والصِّبْيانِ *

219-....... Ben Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme'ye: Size Ubeydullah ibn Umer, Nâfî'den; o da İbn Umer(R)'den. O dedi ki: Rasûlullah'ın gazvelerinin birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu da, Rasûlullah (S) kadınları ve çocukları öldürmekten nehyetti hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum [299].

---

298 Burada Buhârî, hadîsin diğer geliş yollarını ve lâfız farklarını belirtmektedir.

299 Bu iki bâbdaki hadîslerin başlıklara uygunluğu açıktır. Sonuncu hadîste şu vardır: Râvî kendi üstâdına: Size Fulân tahdîs yâhud ihbâr etti mi, deyip de, o da: Evet, dese yâhud (burada olduğu gibi) cevâb karînesi olmakla berâber sükût

١٤٨ ـ بابٌ لاَيُعَذَّبُ بِعَذَابِ اللّهِ

148- BÂB: "ALLAH'IN AZÂBIYLE AZÂBLANDIRILMAZ"

٢٢٠ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ بُكَيْرٍ عنْ سُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّهُ قال بَعَثَنَا رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم فِي بَعْثٍ فَقال إنْ وجَدْتُمْ فُلاَناً و فُلاناً فأحْرِقُوهُما بالنَّارِ ثُمَّ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ علَيْهِ وسلم حِينَ أرَدْنا الخُرُوجَ إنِّى أمَرْتُكُم أنْ تُحَرِّقُوا فُلاَناً وفُلاَناً وإنَّ النَّارَ لاَ يُعَذِّبُ بِها إلاّ اللّهُ فإنْ وجَدْتُموهُما فاقْتُلوهُما *

220-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah bizleri bir seriyye içinde gazâya gönderdi de, Kureyş'ten adlarını söylediği iki kimse hakkında:

— *"Fulân ve Fulân kişileri bulursanız, onların ikisini de ateşle yakınız!"* buyurdu.

Sonra bizler yola çıkmak istediğimiz zamân Rasûlullah:

— *"Ben sizlere Fulân ve Fulân kişileri yakınız diye emretmiştim. Hâlbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Bu sebeble sizler o iki kişiyi bulursanız, onları öldürünüz"* buyurdu [300].

٢٢١ ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللّهِ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ أيُّوبَ عنْ عِكْرِمَةَ أنَّ عَلِيًّا رضى اللّه عنه حَرَّقَ قَوْماً فَبَلَغَ ابنَ عبَّاسٍ فقال لَوْ كُنْتُ أنا لَمْ أحَرِّقْهُمْ لأنَّ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم قال لاَتُعَذِّبُو بعَذَابِ اللّهِ ولَقَتَلْتُهُمْ كَما قال النبى ﷺ مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فاقْتُلُوهُ *

221-....... Alî (R) bir topluluğu yakmış. Bu yakma haberi İbn Abbâs'a ulaşınca, İbn Abbâs: Ben olaydım bu dînden dönenleri yakmazdım. Çünkü Peygamber (S): *"Allah'ın azâbıyle azâblandırmayınız!"* buyurdu. Ben onları muhakkak öldürürdüm. Nitekim Peygamber (S): *"Dînini değiştireni öldürünüz!"* buyurdu, demiştir [301].

---

ettiği zamân, ondan rivâyet etmek câiz olur. Burada cevâbdan sükût etmiştir (Aynî).

300 Hadîsin başlığa uygunluğu tamdır. Çünkü hadîsin bir parçasıdır. Bu hadîs çok küçük bir farkla daha önce de geçmişti.

301 Başlığa uygunluğu yine tamdır. Bu hadîste başlıktaki hüküm iki ayrı sahâbîden daha geldiği için çok kuvvetlenmiş olmaktadır.

١٤٩ ــ بابٌ فإمّا منّا بعدُ وإمّا فِداءً. فيه حديثُ ثمامةَ وقولُه عزَّ وجلَّ ماكانَ لِنبيٍّ أنْ تكونَ لَهُ أسْرَى الآيَةَ

149- BÂB: *"Ondan sonra ise ya iyilik yapın yâhud fidye alın"* (Muhammed: 4) [302].

Bu bâbda Sumâme ibn Usâl hadîsi vardır [303].
Bir de Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli:
"Hiçbir peygamberin yeryüzünde ağır basıp zaferler kazanıncaya kadar (muhârib düşmandan) esîrler alması lâyık değildir. Siz geçici dünyâ malını arzû ediyorsunuz. Hâlbuki Allah âhireti (düşünmenizi) ister. Allah azîzdir, hakîmdir" (el-Enfâl: 67) [304].

١٥٠ ــ بابٌ هَلْ لِلأسيرِ أنْ يَقْتلَ أو يَخْدَعَ الّذينَ أسَرُوهُ حتّى يَنْجُوَ مِنَ الْكَفَرَةِ. فِيهِ المِسْوَرُ عنِ النبيِّ ﷺ

150- BÂB: KÂFİRLER ELİNDE BULUNAN ESÎRİN KÂFİRLERDEN KURTULMASI İÇİN, KENDİSİNİ ESÎR ALMIŞ OLAN KİMSELERİ ÖLDÜRMEK YÂHUD ALDATMAK HAKKI VAR MIDIR?

Bu konuda el-Misver ibn Mahreme'nin Peygamber'den rivâyet ettiği hadîs vardır [305].

Alî'nin yaktığı bu topluluk, Alî'nin hâşâ ilâhlığını iddiâ eden Yahûdî Abdullah ibn Sebe'nin cemâatinden bulunuyorlarmış. Ebû Hanîfe'ye göre dîninden dönen öldürülmez, habsolunur. Bu husûsta dîninden dönenin Kitâb ehli olması, müşrik olması gibi mes'elelerde müctehid imâmların ayrı ayrı ictihâdları ve tafsîlleri vardır.

302 Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Onun için o küfredenlerle*** (harbde) ***karşılaştığınız vakit boyunlarını vurun. Nihâyet onları mecâlsiz bir hâle getirdiğiniz zamân artık bağı sıkı tutun. Ondan sonra ise ya iyilik yapın yâhud fidye alın. Yeter ki harb erbâbı ağırlıklarını bıraksın.*** (Emir) ***böyledir. Eğer Allah dileseydi onlardan elbet intikaam alırdı. Fakat*** (harb) ***sizi birbirinizle imtihân etmesi içindir. Allah yolunda öldürülenlerin amellerini aslâ boşa çıkarmaz"*** (Muhammed: 4).

303 Bu Sumâme hadîsi Namâz Kitâbı, "Müşrikin mescide girmesi bâbı"nda ve Mulâzeme bâbı'nda iki yerde geçti. Mağâzî'de Benû Hanîfe hey'eti bâbı'nda da gelecektir. Bu hadîsin özeti şudur: Peygamber Necd tarafına bir takım süvârîler gönderdi. Onlar Benû Hanîfe kabîlesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir adam getirdiler, onu mescidin direklerinden birine bağladılar. Sonra Peygamber onu bağından çözdü.

304 Bu başlıkta getirilen âyetlerle yerine işâret edilen Sumâme hadîsi hatırlatılıp, başka hadîs zikredilmemiştir.

305 Yânî bu sorunun cevâbı olacak hadîs, Misver ibn Mahreme'nin Şartlar Kitâbı'nda rivâyet ettiği uzun Hudeybiye Sulhü hadîsidir ki, bunda meşhûr Ebû Basîr kıssası vardır.

١٥١ــ بابٌ إذا حَرَّقَ المُشْرِكُ المُسْلِمَ هَلْ يُحَرَّقُ

151- BÂB: MÜŞRİK, MÜSLÜMÂN KİMSEYİ YAKTIĞI ZAMÂN O MÜŞRİK (FİİLİNİN CEZÂSI OLARAK) YAKILIR MI?

٢٢٢ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ قال حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى قِلاَبَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه أنَّ رهْطاً مِنْ عُكْلٍ ثمانِيَةً قَدِمُوا عَلى النبىِّ ﷺ فاجْتَوَوُا المَدِينَةَ فقالوا يارَسُولَ اللهِ ابْغِنا رِسْلاً قال ماأجِدُ لَكُمْ إلاّ أنْ تلْحَقُوا بالذَّوْدِ فانْطَلَقُوا فَشَرِبُوا مِنْ أبْوَالِها وألْبانِها حتَّى صَحُّوا وسَمِنُوا وقَتَلوا الرَّاعِيَ واسْتاقُوا الذَّوْدَ وكَفَرُوا بَعْدَ إسْلاَمِهِمْ فأتَى الصَّرِيخُ النبىَّ ﷺ فَبَعَثَ الطَّلَبَ فَما تَرَجَّلَ النَّهارُ حَتَّى اُتِىَ بِهِمْ فَقَطَّعَ أيْدِيَهُمْ وأرْجُلَهُمْ ثُمَّ أمَرَ بِمَسامِيرَ فأُحْمِيَتْ فَكَحَلَهُمْ بِها وطَرَحَهُمْ بالحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَما يُسْقَوْنَ حتَّى ماتُوا. قال أبو قِلاَبَةَ قَتَلُوا وسَرَقُوا وحارَبُوا اللهَ ورَسُولَهُ ﷺ وسَعَوْا فى الأرْضِ فَساداً *

222-....... Ebû Kılâbe'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Ukl kabîlesinden sekiz kişilik bir topluluk Medîne'ye, Peygamber'in huzûruna geldiler. Tutuldukları karın rahatsızlığından dolayı Medîne'de ikaamet etmek istemediler de:

— Yâ Rasûlallah, bize süt ara, dediler.

Peygamber (S):

— *"Ben size* (müslümânların hazînesine âid) *sütlü develerin bulunduğu yere gitmenizden başka çâre bulmuyorum"* buyurdu.

Onlar oraya gittiler, develerin sidiklerinden ve sütlerinden içtiler. Sonunda sağlık kazandılar ve semizlendiler. Bu kerre de develerin çobanını öldürdüler, develeri önlerine katıp götürdüler ve İslâm'a girmelerinin ardından kâfir oldular. Akabinde imdâd isteyicinin feryâdı Peygamber'e geldi. Peygamber arkalarından arayıcılar yolladı. Gün yükselince o adamlar yakalanıp getirildiler. Peygamber (kısas olarak) bu cânîlerin ellerini ve ayaklarını kestirdi. Sonra demir çubuklar getirilmesini emretti. Bu demir çubuklar ateşte kızdırıldı. Bu kızgın demirlerle onların gözlerine sürme çektirdi ve onları Harre mevkiine attı. Onlar orada su istiyorlardı, fakat ölünceye kadar onlara su verilmedi.

Hadîsin râvîsi Ebû Kılâbe: Bunlar insan öldürdüler, hırsızlık yap-

tılar, Allah'a ve Rasûlü'ne harb açtılar ve yeryüzünde fesâd çıkarmaya çalıştılar, demiştir [306].

١٥٢ـ باب
152- BÂB [307]

٢٢٣ـ حدّثنا يَحيى بنُ بُكَيْرٍ قال حدّثنا اللّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ وأبي سَلَمَةَ أن أبا هُرَيْرَةَ رضى الله عنهُ قال سَمِعْتُ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ قَرَصَتْ نَمْلَةٌ نَبِيًّا منَ الأنْبِياءِ فأمَرَ بقَرْيَةِ النَّمْلِ فأُحْرِقَتْ فأوْحَى اللهُ إلَيْهِ أنْ قَرَصَتْكَ نَمْلَةٌ أحْرَقْتَ أُمَّةً منَ الأُمَمِ تُسَبِّحُ اللهَ *

223-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Bir karınca peygamberlerden birini ısırdı. O peygamber karınca köyünün yakılmasını emretti ve köy yakıldı. Bunun üzerine Allah o peygambere: 'Seni bir karınca ısırdı, sen ise Allah'ı tesbîh etmekte olan ümmetlerden bir ümmeti yaktın' diye azarlama vahyetti"* [308].

---

306 Başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber (S), onların çobana yapmış oldukları göz çıkarma ve diğer işkencelerin benzerini onlara uygulamıştır. Peygamber onların gözlerini kızgın demirlerle yakınca, Buhârî bundan başlığa şöyle istidlâl etmiştir: Onların gözlerini ateşle yakmak câiz olunca, müşrikin müslimi yakması hâlinde, kısas olarak onun da yakılması câiz olur... (Kirmânî ve diğerleri).

Bir de hadîsin sonunda râvî Ebû Kılâbe'nin söylediği sözüyle, Peygamber'in onlara şu âyetin hükmünü uyguladığını haber vermiş oluyor ki, bu da onların kendi işledikleri suçun aynı ile kısas edildiklerini gösteren bir belgedir: ***"Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri; ya asılmaları yâhud*** (sağ) ***elleriyle*** (sol) ***ayaklarının çaprazvârî kesilmesi yâhud da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır. Âhirette ise onlara pek büyük bir azâb da vardır"*** (el-Mâide: 33).

307 Burada bâb böyle unvânsız gelmiştir. Bundan evvel de birçok kerreler geçti ki, bu unvânsız bâb, kendinden önceki bâbdan fasıl gibidir.

308 Bu hadîsin kendinden öncekiyle münâsebeti, yakılmaya hakk kazanmayan kimselere yakma cezâsı uygulamanın câiz olmayacağı yönündendir. Çünkü Peygamber (S) bu hadîste Azîz ve Celîl Allah'ın o peygambere kendisini ısıran karıncayı yakmakla yetinmeyip, karıncalardan bir ümmeti yakması sebebiyle azarladığını haber vermiştir. Eğer o peygamber yalnız kendisini ısıran karıncayı yakmış olaydı, bu yakma üzerine azarlanmayacaktı (Aynî).

Bu kıssanın bir sebebi olduğu rivâyet edildi ki, o da şudur: Hadîste zikrolunan o peygamber bir köye uğradı ki, o köy halkını işledikleri günâhlar sebebiyle Allah helâk etmişti. O peygamber bir süre orada hayret ederek durdu da:

١٥٣ــ بابُ حَرْقِ الدُّورِ والنَّخِيلِ

153- (MÜŞRİKLERE ÂİD OLAN) EVLERİN VE HURMALIKLARIN YAKILMASI(NIN CEVÂZI) BÂBI

٢٢٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيى عنْ إسْماعِيلَ قال حدّثني قَيْسُ بنُ أبي حازِمٍ قال قال لى جَرِيرٌ قال لى رسولُ اللهِ ﷺ ألا تُرِيحُني منْ ذِى الخَلَصَةِ وكانَ بَيْتاً فى خَثْعَمَ يُسَمَّى كعْبَةَ الْيَمانِيَةِ قالَ فانْطَلَقْتُ في خَمْسِينَ ومائَةِ فارِسٍ منْ أحْمَسَ وكانُوا أصْحابَ خَيْلٍ قالَ وكُنْتُ لا أثْبُتُ علَى الخَيْلِ فَضَرَبَ في صَدْرِى حَتَّى رأيْتُ أثَرَ أصابِعِهِ فى صَدْرِى وقال اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ واجْعَلْهُ هادِياً مَهْدِيًّا فانْطَلَقَ إلَيْها فَكَسَرَها وحَرَّقَها ثُمَّ بَعَثَ الى رسولِ الله ﷺ يُخْبِرُهُ فَقال رسولُ جَرِيرٍ والذِى بعَثَكَ بالحَقِّ ماجِئْتُكَ حتّى تَرَكْتُها كأنّها جَمَلٌ أجْوَفُ أوْ أجْرَبُ قال فَبارَكَ فى خَيْلِ أحْمَسَ ورِجالِها خَمْسَ مَرَّاتٍ *

224-....... Bana Cerîr ibn Abdillah el-Ahmesî şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana:

— *"Şu Zu'l-Halasa*(sıkıntısın)*dan beni rahata kavuşturmaz mısın?"* dedi.

Zu'l-Halasa, Has'am kabîlesi yurdunda (Beytu'llah'a karşı yapılmış içi put dolu) bir binâ idi. Yemenliler'in Ka'be'si diye anılırdı.

Cerîr dedi ki: Ben Ahmes kabîlesinden yüzelli süvârî içinde Zu'l-Halasa'ya gittim. Ahmesliler at sâhibleri olup iyi binici idiler. Fakat ben at üzerinde sâbit duramadım (kalbimi sıkardı). Bu sebeble Rasûlullah göğsüme şiddetle vurdu. Hattâ ben O'nun parmaklarının izini göğsümde gördüm. Ve Rasûlullah:

— *"Yâ Allah! Sen Cerîr'i* (at üstünde) *sâbit tut ve onu hâdî-mehdî* (hidâyet edici, hidâyet edilmiş) *kıl"* diye duâ etti.

Akabinde Cerîr Zu'l-Halasa'ya gitti, onu yıkıp yaktı. Sonra Rasûlullah'a bu haberi ulaştırmak üzere bir haberci yolladı. Cerîr'in gönderdiği bu elçi:

— Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben senin

Yâ Rabb! Bunların içinde çocuklar, hayvanlar ve hiç günâh işlememiş kimseler vardı, dedi. Sonra bir ağaç altına oturdu. İşte o sırada ayağını bir karınca ısırmış ve metindeki kıssa cereyân etmiş. Böylece Allah o peygamberi eziyet verici cinsin hepsi eziyet etmemiş olsa da öldürülebileceği üzerine tenbîh etmiştir (Kastallânî).

huzûruna ancak (o şirk ma'bedi) Zu'l-Halasa'yı bomboş yâhud uyuzlu bir deve gibi harâb bir hâlde bıraktım da geldim, dedi.

Râvî dedi ki: Rasûlullah (S) beş kerre:

— *"Ahmes kabîlesinin atları ve süvârîleri mübârek olsun"* diye duâ etti [309].

٢٢٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سفيانُ عنْ موسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال حَرَّقَ النبىُّ ﷺ نَخْلَ بَنِى النَّضِيرِ *

225-....... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) Benû'n-Nadîr hurmalıklarını yaktı, demiştir [310].

١٥٤ــ بابُ قَتْلِ النَّائِمِ المُشْرِكِ

154- UYUMAKTA OLAN DÜŞMAN MÜŞRİKİN ÖLDÜRÜLMESİ BÂBI

٢٢٦ــ حدّثنا علِيُّ بنُ مُسْلِمٍ قال حدّثنا يَحْيى بنُ زكَرِيَّاءَ بنِ أبى زائِدَةَ قال حدّثنى أبى عنْ أبى إسْحَق عنِ البَرَاءِ بنِ عازِبٍ رضى الله عنهما قال بعَثَ رسولُ اللهِ ﷺ رَهْطاً منَ الأنْصارِ إلى أبى رَافِعٍ لِيَقْتُلُوهُ فانْطَلَقَ رجُلٌ مِنْهُمْ فَدَخَلَ حِصْنَهُمْ قال فَدَخلْتُ فى مَرْبِطِ دَوابَّ لَهُمْ قال وأغْلَقوا بابَ الحِصْنِ ثُمَّ إنَّهُمْ فَقَدُوا حِمَاراً لهُمْ فَخَرَجوا يَطْلُبونَهُ فَخَرَجْتُ فيمَنْ خَرَجَ اربِهِمْ أنّنى أطْلُبُهُ مَعَهُمْ فَوَجَدُوا الحِمارَ فَدَخلوا وَدخَلْتُ وَأغْلَقُوا بابَ الحِصْنِ لَيْلاً فَوَضَعُوا المَفاتِيحَ فى كَوَّةٍ حَيْثُ أراهَا فلَمَّا نامُوا أخَذْتُ المَفاتِيحَ فَفَتَحْتُ بابَ الحِصْنِ ثُمَّ دَخلتُ عَلَيْه فقُلْتُ يا أبارافِعٍ فأجابَنى فتعَمَّدْتُ الصَّوْتَ فَضَرَبْتُهُ فَصاحَ فَخَرَجْتُ ثُمَّ جِئْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ كأنّى مُغِيثٌ فَقُلْتُ يا أبا رافِعٍ و غَيَّرْتُ صَوْتى فَقالَ مالَكَ لِأُمِّكَ الوَيْلُ قلْتُ ما شأنُكَ قال لاأدْرِى منْ دَخلَ

309 Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir.

310 Benû'n-Nadîr, Medîne civârında oturan büyük bir Yahûdî kabîlesidir. Bu hicretin dördüncü yılında onları onbeş gün muhâsara ettikten sonra olmuştu. el-Haşr Sûresi'nden, evlerini ve hurmalıklarını yıkma yâhud kökleri üzerinde dikili bırakma muhayyerliğini ifâde eden bâzı âyetler onlar hakkında inmişti. Böylece yıkıp yakma Allah'ın izniyle olmuş oluyor. Yâhud askerî bir zarûret sebebiyle ve ictihâdla yapılmış, sonra vahiy ile doğrulanmıştır.

عليَّ فَضَرَبنى قال فَوَضَعْتُ سَيْفى فى بَطْنِهِ ثُمَّ تَحامَلْتُ عَلَيْهِ حتّى قَرَعَ العَظْمَ ثمَّ خَرَجْتُ وأنا دَهِشٌ فأتَيْتُ سُلَّماً لهُمْ لأنْزِلَ منْهُ فَوَقعْتُ فَوُثِئَتْ رِجْلى فَخَرَجْتُ الَى أصْحابى فَقلْتُ ماأنا بِبارِحٍ حتَّى أسْمَعَ النّاعِيَةَ فَما بَرِحْتُ حَتّى سَمِعْتُ نَعايا أبي رَافِعٍ تاجِرِ أهْلِ الحِجازِ قالَ فَقُمْتُ وما بى قَلَبَةٌ حَتّى أتَيْنا النبيَّ ﷺ فأخْبَرْناهُ *

226-....... el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ensâr'dan birtakım kimseleri Yahûdî Ebû Râfi'e doğru, onu öldürmeleri için gönderdi[311]. O topluluktan bir adam gidip onların kalelerinin içine girdi. Bu içeriye giren, Abdullah ibn Atîk dedi ki: Ben onların hayvan ahırına girdim. Dedi ki: Onlar kalenin kapısını kilidlediler. Sonra onlar kendilerine âid bir eşeği kaybettiler de onu aramak üzere dışarı çıktılar. Ben de çıkanların arasında çıktım ve kendimi onlara, onlarla berâber o eşeği arıyorum gösteriyordum. Sonunda eşeği buldular ve içeriye girdiler; ben de girdim. Onlar geceleyin kale kapısını kapattılar da anahtarları benim görmekte olduğum yerdeki bir duvar deliği içine koydular. Onlar uyudukları zamân ben anahtarları aldım ve (Ebû Râfi'in bulunduğu) kale kapısını açtım. Sonra (karanlıkta) Ebû Râfi'in odasına girdim de:

—Yâ Ebâ Râfi'! diye seslendim.

Bana cevâb verdi. Ben de karanlıkta sesin geldiği tarafa yaklaştım, ona kılıçla vurdum. Ebû Râfi' haykırdı. Ben hemen odadan dışarı çıktım. Kısa bir zamân sonra geldim, sonra imdâd isteyici imişim gibi yanına döndüm de sesimi değiştirerek:

— Yâ Ebâ Râfi'! dedim.

O:

— Neyin var, anan cehenneme! dedi.

Ben:

— Hâlin nedir? dedim.

O:

— Bilmiyorum, birisi (senden önce) yanıma girdi ve beni vurdu, dedi.

(Abdullah ibn Atîk) dedi ki: Ben kılıcımın keskin ucunu onun karnına koydum da üzerine, kemiğe dayanıncaya kadar yüklenip sapladım. Sonra dehşetli bir hâlde dışarı çıktım. Hemen aşağıya inmek

---

311 Bunların başkanı Abdullah ibn Atîk'tir. Diğerleri Abdullah ibn Utbe, Mes'ûd ibn Sinân, Abdullah ibn Uneys'tir.

Bu zengin Yahûdî Hendek gazâsında Medîne etrafındaki Arab kabîlelerine çok yardımda bulunarak Peygamber aleyhine harekete sevketmişti.

için onlara âid bir kale merdivenine geldim. Merdivenden düştüm, ayağım sakatlandı. Akabinde ben arkadaşlarımın yanına çıkıp vardım da:

— Ben bu adamın ölüm i'lâncısının sesini işitmedikçe buradan gitmeyeceğim, dedim.

Çok beklemedim, nihâyet, Hicâz ahâlîsinin tâciri Ebû Râfi'in ölümü i'lânlarını işittim.

Abdullah ibn Atîk dedi ki: Ben kendimde bir rahatsızlık olmayarak kalktım, nihâyet arkadaşlarımla Peygamber'e geldik ve Ebû Râfi'in ölümünü kendisine haber verdik [312].

٢٢٧ــ حدّثني عبدُ الله بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ آدَمَ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ أبى زَائِدَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ أبى إسْحاقَ عنِ البَرَاءِ بنِ عازِبٍ رضي الله عنهما قال بَعَثَ رسُولُ الله ﷺ رهْطاً مِنَ الأنْصارِ إلى أبى رَافِعٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ بنُ عَتِيكٍ بَيْتَهُ لَيْلاً فَقَتَله وهُوَ نائِمٌ *

227-.......el-Berâ ibn Âzib (R): Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir topluluğu Ebû Râfi'e gönderdi. Abdullah ibn Atîk geceleyin onun evinde Ebû Râfi'in yanına girdi de, o uyumakta olduğu hâlde onu öldürdü, demiştir [313].

١٥٥ــ بابٌ لاَ تَمَنَّوْا لِقَاءَ العَدُوِّ
155- BÂB:

"Düşmanla karşılaşmayı (harb etmeyi) *temennî etmeyiniz"*

---

312 Başlığa uygunluğu şöyledir: Ebû Râfi' kendisine seslenen kimseye cevâb verdiği zamân, kendisi yatağına yatmış, uyku hayâlinde idi. Bu sebeble yerinden hareket etmedi ve yatağından kalkmadı. Şu hâlde onun hükmü uyuyan kişi hükmüdür denildi. Bu vech, diğerlerinden daha yakındır. Bununla berâber bundan sonraki hadîste uyurken öldürüldüğü fıkrası da gelmiştir.

313 Bu, geçen hadîsin başka bir tarîkidir. Bunda Abdullah ibn Atîk'in Ebû Râfi'i kendi yatak odasında uyurken öldürdüğü açıkça söylenmiştir. Başlıkla hadîs arasında bundan daha çok mutâbaat aranmaz.

Yahûdî olan Ebû Râfi', Hayber'de otururdu. Kendisinin Hayber mıntıkasında sağlam yapılmış bir kalesi vardı. Bu zengin ve azgın Yahûdî'nin öldürülme sebebi, İslâm ve müslümânlar aleyhinde büyük harcamalar yapması ve tahrîklerde bulunmasıdır.

٢٢٨ـ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَي قال حدّثنا عاصِمُ بنُ يُوسُفَ اليَرْبُوعِيُّ قال حدّثنا أبو إسْحاقَ الفَزَارِيُّ عنْ مُوسَي بنِ عُقْبَةَ قال حدّثني سالِمٌ أبو النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِالله كُنْتُ كاتِباً لَهُ قال كَتَبَ إلَيْهِ عَبْدُ الله بنُ أبِي أوْفَى حِينَ خَرَجَ إلى الْحَرُورِيَّةِ فَقَرَأْتُهُ فاذَافِيهِ إنَّ رسولَ اللهِ ﷺ فى بَعْضِ أيَّامِهِ الَّتى لَقِيَ فِيها العَدُوَّ انْتَظَرَ حَتَّى مالَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ قامَ فِي النّاسِ فَقالَ أيُّها النَّاسُ لا تَمَنَّوْا لِقَاءَ العَدُوِّ وسَلُوا اللهَ العافِيَةَ فإذا لَقِيتُمُوهُمْ فاصْبِروا واعْلَمُوا أنَّ الجَنَّةَ تَحْتَ ظِلاَلِ السُّيُوفِ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتابِ ومُجْرِىَ السَّحابِ وهازِمَ الأحْزَابِ اهْزِمهُمْ وانْصُرْنا عَلَيْهِمْ. وقال مُوسي بنُ عُقْبَةَ قال حدّثني سالِمٌ أبو النَّضْرِ قال كُنْتُ كاتِباً لِعُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللهِ فأتاهُ كِتابُ عبْدِ اللهِ بنِ أبى أوْفَى رضى اللهُ عنهُما أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال لاَ تَمَنَّوْا لِقاءَ العَدُوِّ: وقال أبو عامِرٍ حدّثنا مُغِيرَةُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عن النبىِّ ﷺ قال لاَ تَمَنَّوْا لِقاءَ العَدُوِّ فإذَا لَقِيتُمُوهُمْ فاصْبِرُوا *

228-....... Mûsâ ibn Ukbe şöyle demiştir: Bana Umer ibnu Ubeydillah'ın himâyesinde bulunan Ebû'n-Nadr Sâlim tahdîs edip; ben Umer ibn Ubeydillah'ın kâtibi idim diyerek, şöyle söyledi: Kumandan Umer ibn Ubeydillah, Harûriyye tâifesine doğru sefere çıktığı zamân Abdullah ibn Evfâ (R), kumandan Umer ibn Ubeydillah'a bir mektûb yazdı. (Bu mektûb kumandana ulaştığında) mektûbu ben okudum. Mektûbda şunların yazılmış olduğunu gördük: Rasûlullah (S) düşmanla karşılaştığı bâzı harb günlerinde (hemen harbe girişmeyip) tâ güneş semâ ortasından batıya meyledinceye kadar bekleyip düşmanı gözetledi. Sonra ordu içinde ayağa kalktı da:

— *"Ey insanlar, düşmanla karşılaşmak* (harb etmek) *temennî etmeyiniz; Allah'tan âfiyet isteyiniz. Fakat sizler düşmanla karşılaştığınız zamân* (harbin bütün şiddetlerine karşı) *sabrediniz. Ve biliniz ki cennet muhakkak kılıçların gölgeleri altındadır"* buyurdu.

Bundan sonra şu duâyı söyledi:

— *"Yâ Allah! Ey Kitâb'ı indiren, ey bulutları akıtıp yürüten, ey toplanıp gelmiş olan düşman ordularını bozup dağıtan* (Allah'ım)!

Sen düşmanları bozguna uğrat, onlar üzerine bizleri gâlib kıl, yardım et!'' [314].

Ve Mûsâ ibn Ukbe şöyle dedi: Bana Sâlim Ebû'n-Nadr tahdîs edip şöyle dedi: Ben (kumandan) Umer ibn Ubeydillah'ın kâtibi idim. Kumandana Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'nın şu mektûbu geldi: Rasûlullah (S): *"Düşmanla karşılaşmayı temennî etmeyiniz"* buyurdu [315].

Ve Ebû Âmir Abdulmelik şöyle dedi: Bize Mugîre ibn Abdirrahmân, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sizler düşmanla karşılaşmayı arzû etmeyiniz. Düşmanlarla karşılaştığınız zamân da* (harbin sıkıntılarına) *sabrediniz"* buyurmuştur [316].

١٥٦ـ بابٌ الحَرْبُ خَدْعَةٌ

156- BÂB: "HARB BİR KERRE ALDATMAKTIR" [317]

٢٢٩ـ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخبرنا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى الله عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال هَلَكَ كِسْرَى ثُمَّ لاَ يَكُونُ كِسْرَى بعْدَهُ وقَيْصَرُ لَيَهْلِكَنَّ ثُمَّ لاَ يَكُونُ قَيْصَرُ بَعْدَهُ ولَتُقْسَمَنَّ كُنُوزُهما فى سَبِيلِ الله وسَمَّى الحَرْبُ خُدْعَةً *

229-....... Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'-den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Kisrâ helâk olduktan sonra onun ardından başka kisrâ olmayacaktır. Kaysar da*

---

314 Başlık, hadîsin bir parçası olduğu için, aradaki uygunluk tamdır.

315 Buhârî bu isnâdla hadîsin uzun ve kısaltılmış olarak geldiğini göstermek istemiştir.

316 Bu Ebû Âmir'den gelen hadîsi Müslim de rivâyet etmiştir. Buhârî, hadîsi bu farklı sened ve metinleriyle getirerek, yaygınlığını ve sağlamlığını belirtmiş olmaktadır.

317 *"Had'a"* lâfzı hâ'nın üç harekesiyle rivâyet edilmiş ve *"Had'e"* şeklinin Peygamber'in kendi lugati ve telâffuzu olduğu naklolunmuştur ki, bu Arab lugatlerinin en fasîh olanıdır. Bu sûrette *"Had'e"*, binâu merre, yânî bir kerrelik bildiren masdârdır. Ma'nâsı bir kerre aldatmaktır. Buna göre *"Harb had'adır"* demek, harbde düşman düşmanı bir defa aldatır, ikiye hâcet kalmaz demek olur. İbn Esîr *en-Nihâye*'sinde: Bu konuda naklolunanların en fasîhi ve vâzıh olanı budur, demiştir.

Hadîslerde *"Harb hud'adır"* veyâ *"Hıd'adır"* şekilleri de gelmiştir. Bunlara göre ma'nâ: "Harb bir aldatmacadan ibârettir" veyâ "Harb bir nevi' aldatmadır" demek olur. Birer harb oyunu ve aldatması olan manevralar, harb hud'alarına alıştırmak için yapılan askerî hareketlerdir.

muhakkak helâk olacaktır, sonra onun ardından (başka) *kaysar olmayacaktır. Kisrâ ile Kaysarın hazîneleri de muhakkak Allah yolunda taksîm olunacaktır"* [318].

Ve Peygamber harbi bir kerre aldatmaktır diye isimlendirdi.

٢٣٠ــ حدّثنا أبو بَكْرِ بنُ أصْرَمَ قال أخبرنا عبْدُ اللهِ قالَ أخْبرَنا مَعْمَرٌ عنْ هَمامِ بنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى الله عنهُ قال سَمَّى النبىُّ ﷺ الحَرْبَ خُدْعَةً *

230-....... Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) harbe bir hud'adır diye isim verdi, demiştir [319].

٢٣١ــ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ قالَ أخْبَرنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَمْرو سَمِعَ جابِرَ بنَ عبْدِ الله رضى الله عنهما قال قال النبيُّ ﷺ الحَرْبُ خُدْعَةٌ *

231-....... Bize İbnu Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan haber verdi. O, Câbir ibn Abdillah'tan: Peygamber (S): *"Harb bir aldatmadır"* buyurdu dediğini işitmiştir [320].

١٥٧ــ بابُ الكَذِب فى الحَرْب

157- HARBDE YALAN SÖYLEME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

---

318 *Kisrâ,* Farsça Husrev kelimesinin arabçalaştırılmış şeklidir. Eski İrân hükümdârlarına verilmiş bir lakabdır. *Kaysar* da eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabıdır.

Peygamber'in zamânında İrân hükümdârlığında meşhûr Nûşirevân'ın torunu Husrev Pervîz bulunuyordu. Peygamber *"Kisrâ helâk olmuştur"* buyurmakla, Kisrânın öleceği ve saltanatının çökeceğini kat'iyyetle haber vermiştir. Bu mu'cize Umer zamânında tamâmiyle gerçekleşmiştir.

"Kaysar da muhakkak helâk olacak, ondan sonra kaysar olmayacaktır" şeklinde muzârî sîgasıyle verdiği haberi de, sırasıyle Şâm, Sûriye ve Anadolu'da Kaysar hâkimiyetinin zevâl bulacağı ve artık bir daha buralarda Rûm hâkimiyeti kurulmayacağını bildirmiştir. Bu mu'cize de târîh içinde Emevîler, Abbâsîler, Selçuklular ve Osmanlılar tarafından gerçekleştirilmiştir.

319 Hadîsin başlığa uygunluğu tamdır. Harb oyunu müslümânlar tarafından oynandığına göre Peygamber *"Harb bir aldatmadır"* buyurmakla ümmeti harb oyunu, yânî manevra yapmaya teşvîk etmiş oluyor. Düşman tarafından oynanması farzına göre de velev bir defa bile olsa, düşman tuzağına düşülmemesi tavsiye edilmiş oluyor.

320 Bu da aynı hadîsin başka bir sahâbî tarafından rivâyetidir. Bunun da başlığa delîlliği tamdır.

٢٣٢ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيد قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ الله رضى الله عنهما أنَّ النبيَّ ﷺ قال منْ لِكَعْبِ بنِ الأشْرَفِ فإنّهُ قدْ آذى اللهَ ورَسولَهُ قال مُحَمَّدُ بنُ مسْلَمَةَ أتُحِبُّ أن أقْتُلَهُ يا رسولَ اللهِ قال نَعَمْ قالَ فأتاهُ فَقال انَّ هَذا يعْنِي النبيَّ ﷺ قَدْ عَنَّانا وسألَنَا الصَّدَقَةَ قال وأيْضاً واللهِ لَتَمَلُّنَّهُ قال فانَّا قدِ اتَّبعْناهُ فنكْرَهُ أنْ نَدَعَهُ حتَّى نَنْظُرَ الى ما يَصِيرُ أمْرُهُ قالَ فَلَمْ يزَلْ يُكَلِّمُهُ حتَّى اسْتَمْكَنَ منْهُ فقَتَلَهُ *

232-....... Bize Sufyân, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *''Ka'b ibnu'l-Eşref*(i öldürmek) *için kim hazırdır? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne ezâ etmiştir''* buyurdu.

Muhammed ibn Mesleme:

— Yâ Rasûlallah, ister misin onu ben öldüreyim? dedi.

Rasûlullah:

— *''Evet''* buyurdu.

Câbir dedi ki: Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'a vardı da:

— Şu kişi, yânî Peygamber (emirleriyle) bizi yordu ve bizlerden sadaka istedi, dedi.

Ka'b da İbn Mesleme'nin dediği gibi söylendi de:

— Vallâhî o sizin usancınızı daha da artıracaktır, sözünü ilâve etti.

Muhammed ibn Mesleme:

— Bizler O'na uymuş bulunduk, O'nu hemen bırakıvermemizi istemiyoruz, O'nun işinin varacağı sonuca kadar bakacağız, dedi.

Câbir dedi ki: Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'la konuşmasını böyle sürdürdü, nihâyet onu sımsıkı tutup yakaladı ve öldürdü [321].

١٥٨ـ بابُ الْفَتْكِ بأهْلِ الحَرْبِ

321 Bu hadîste Muhammed ibn Mesleme'nin Ka'b'a söylediği sözler tevriyelidir ve başlıktaki hükmü beyân edicidir. Mâlikî imâmlarından İbnu'l-Arabî harbde hud'-anın şu şekillerinin câiz olduğunu bildirmiştir:

a. Tevriyeli sözler söyleyip îcâbında zâhirin hilâfını murâd etmek.

b. Düşmana pusu kurulması ve harb fenninin gereğine göre harb oyunlarının kullanılması.

c. Zarûret hâlinde, harâm olan yalanın da yerine göre tatbîk edilmesi.

Bu hadîs, ''Silâhı rehn etme bâbı''nda geçmişti, Magâzî'de de gelecektir.

158- HARB EHLİNİ, BİR FIRSATINI GÖZETEREK ANSIZIN HÜCÛM EDİP AÇIKTAN ÖLDÜRMEK YÂHUD PARALAMAK BÂBI

٢٣٣ـ حدّثني عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا سُفيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرٍ عنِ النبيِّ ﷺ قالَ مَنْ لِكَعْبِ بنِ الاشْرَفِ فَقال مُحَمَّدُ بنُ مَسْلَمَةَ أتُحبُّ أنْ أقْتُلَهُ قال نَعَمْ قال فأذَنْ لِي فأقُولَ قال قدْ فعَلْتُ *

233-....... Bize Sufyân, Amr'dan; o da Câbir'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Ka'b ibnu'l-Eşref*(i öldürmek) *için kim hazırdır?"* dedi.

Muhammed ibnu Mesleme de hemen:

— Onu benim öldürmemi ister misin? dedi.

Peygamber:

— *"Evet"* dedi.

İbnu Mesleme el-Ensârî:

— Öyleyse (Ka'b'a, kendim ve Senin hakkında ta'rîz nev'inden uygun göreceğim) sözler söylememe bana izin ver, dedi.

Peygamber:

— *"Yapmışımdır* (yânî izin vermişimdir)*"* buyurdu [322].

١٥٩ـ بابُ مايَجُوزُ منَ الإخْتِيالِ والحَذَرِ مَعَ منْ يَخْشَى معَرَّتَهُ

159- FESÂD VE ŞERRİNDEN ENDÎŞE EDECEĞİ KİMSENİN BERÂBERİNDE İKEN CÂİZ OLACAK ÇÂRE VE KORUNMA TEDBÎRLERİ BÂBI

٢٣٤ـ قال حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثني عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمِ ابنِ عبْدِ اللهِ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ عُمَرَ رضى الله عنْهما أنَّهُ قالَ انْطَلَقَ رسولُ اللهِ ﷺ وَمعَهُ أُبَيُّ بنُ كَعْبٍ قِبَلَ ابنِ صَيَّادٍ فَحدِّث به فى نخْلٍ فَلَمَّا دَخلَ عليْهِ رسولُ اللهِ ﷺ النَّخْلَ طَفِقَ يَتَّقِى بجُذُوعِ النَّخْلِ وابنُ صَيَّادٍ في قَطِيفَةٍ لهُ

---

322 Bu, geçen hadîsin kısaltılmışıdır. Başlıkla arasındaki uygunluk ciheti, ma'nâsındadır. Çünkü İbnu Mesleme, İbnu'l-Eşref'i aldatıp öldürmüştür. İşte bu fetk, yânî ansızın hücûm edip öldürmektir. Onu aldattıktan sonra ansızın öldürmek nasıl olur? dersen, cevâb şudur: Çünkü o ahdi bozdu ve Peygamber'le harb etmek üzerine yardım etti ve onu hicvedip kötüledi... (Kastallânî).

فِيها رَمْرَمَةٌ فَرَأَتْ أُمُّ ابنِ صَيَّادٍ رسولَ اللهِ ﷺ فقالَتْ يا صَافِ هَذا مُحَمَّدٌ فَوَثَبَ ابنُ صَيَّادٍ فقالَ رسولُ اللهِ ﷺ لَوْ تَرَكَتْهُ بَيَّنَ •

234-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) berâberinde Ubeyy ibn Ka'b olduğu hâlde İbn Sayyâd'ın bulunduğu tarafa gitti. İbn Sayyâd'ın bir hurmalık içinde bulunduğu haber verildi. Rasûlullah hurmalık içinde onun yanına girince, hurma ağaçlarının arkasına saklanmaya başladı. İbn Sayyâd saçaklı kadîfe bir örtü içinde idi. Örtü içinde genizden gelen bir hırıltı vardı. Tam bu sırada İbnu Sayyâd'ın annesi, Rasûlullah'ı gördü ve:

— Yâ Sâfi! İşte Muhammed geldi, dedi.

İbnu Sayyâd sür'atle ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) yanındakilere:

— *"Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı, o kendi hâlini açıklardı"* buyurdu [323].

١٦٠ـ بابُ الرَّجَزِ فِي الحَرْبِ ورَفْعِ الصَّوْتِ فى حَفْرِ الخَنْدَقِ. فِيهِ سَهْلٌ وأَنَسٌ عنِ النبيِّ ﷺ وفيهِ يَزِيدُ عنْ سَلَمَةَ

160- HARBDE KISA VEZİNLİ ŞİİRLERİ OKUMAK VE HENDEK KAZMA İŞİNDE SES YÜKSELTMEK (HAKKINDA GELEN ŞEYLER) BÂBI

Bu bâbda Sehl ibn Sa'd ile Enes ibn Mâlik'in Peygamber'den rivâyet ettikleri hadîsler vardır. Ve yine burada Seleme ibnu'l-Ekvâ'ın âzâdlısı Yezîd ibn Ebî Ubeyd'in Seleme'den rivâyet ettiği hadîs vardır [324].

٢٣٥ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا أبو الأَحْوَصِ قال حدّثنا أبو إسْحاقَ عنِ البَرَاءِ رضى الله عنه قال رأَيْتُ النبيَّ ﷺ يَوْمَ الخَنْدَقِ وهُوَ يَنْقُلُ التُّرَابَ

---

323 Başlığa uygunluğu "Peygamber hurma ağaçlarıyla korunmaya başladı" sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bunun ma'nâsı İbn Sayyâd'ın annesi görmesin diye kendisini hurma ağaçları arkasına gizlemeye başladı, demektir. İşte bu, çâre aramak ve sakınmaktır. Çünkü İbn Sayyâd'ın annesi, fesâdından korkulacak kimselerdendir (Aynî).

324 Buhârî burada işâret ettiği hadîslerden Sehl'inkini Hendek gazvesinde, Enes'inkini Hendek kazma'da, Yezîd'inkini de Hayber gazvesinde senedleriyle getirmiştir.

حَتَّى وارَى التُّرابُ شَعَرَ صَدْرِهِ وكانَ رَجُلاً كَثِيرَ الشَّعَرِ وهُوَ يَرْتَجِزُ بِرَجَزِ عَبْدِ اللهِ بنِ رَواحَةَ *

اللَّهُمَّ لَوْلاَ أَنْتَ ما اهْتَدَيْنا ولاَ تَصَدَّقْنا ولاَ صَلَّيْنا

فأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا وثَبِّتِ الأَقْدامَ إنْ لاَقَيْنا

إنَّ الأَعْداءَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنا إذا أَرادُوا فِتْنَةً أَبَيْنا

يَرْفَعُ بِها صَوْتَهُ

235-....... el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Ben Hendek günü Peygamber (S) toprak taşırken gördüm. Hattâ toz toprak göğsünün kıllarını örtmüştü. Kendisi çok kıllı bir erkek idi. Peygamber (S) Abdullah ibn Revâha'nın şu recezini okuyordu, bunları okurken de sesini yükseltiyordu [325].

Allâhumme levlâ ente ma'htedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Fe-enzilen sekîneten aleynâ,
Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ.
İnne'l-a'dâe kad bağa aleynâ,
İzâ erâdû fitneten ebeynâ.

(= Yâ Allah, Sen olmayaydın biz hidâyet bulamaz,
Sadaka vermez, namâz da kılmazdık.
Düşmanlarla karşılaştığımızda ayakları sâbit tut,
Ve bizim üzerimize muhakkak sekînet indir!
Çünkü o düşmanlar bizim üzerimize saldırmışlardır.
Onlar bize bir fitne yapmak istediklerinde biz dayatmışızdır.)

١٦١ــ باب مَنْ لاَ يَثْبُتُ عَلَى الخَيْلِ

161- AT ÜZERİNDE SÂBİT DURAMAYAN KİMSE BÂBI

---

325 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber, Abdullah ibn Revâha'nın recezini (yânî kısa vezinli şiirini) okuyordu" ve "Bunları okurken de sesini yükseltiyordu" fıkralarındadır.

er-Recez, şiirden bir nevi'dir ki, vezni altı kerre müstef'ilün'dür. Harfleri az ve parçaları birbirine yakın olduğu için recez ismi verildi...

el-İrticâz, ifti'âl vezninde urcûze okumaktır. *el-Urcûze,* recez bahrinden kasîde gibi olan şiire denir ki, her mısrâ' tek başına kasîde olur *(Kaamûs Ter.).*

٢٣٦ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللهِ بنِ نُمَيْرٍ قال حدّثنا ابنُ إدْرِيسَ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ جَرِيرٍ رضى الله عنهُ قال ما حَجَبَنِي النبيُّ ﷺ مُنْذُ أسْلَمْتُ ولاَ رآنى إلاّ تَبَسَّمَ فى وجْهِى ولَقَدْ شَكَوْتُ إلَيْهِ أنّى لاَ أثْبُتُ عَلى الخَيْلِ فَضَرَبَ بِيَدِهِ فى صَدْرِى وقال اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ واجْعَلْهُ هادِياً مَهْدِيًّا *

236-....... Cerîr ibn Abdillah el-Ahmesî (R) şöyle demiştir: İslâm'a girdiğim zamândan beri kendisinden istediğim hiçbir şeyden Peygamber (S) beni men' etmedi. Beni her gördüğünde muhakkak yüzüme gülümsedi. Yemîn olsun ki ben kendisine, ben at üzerinde sâbit duramıyorum diye derd yanmışımdır da, O eliyle göğsüme vurup şu duâyı söylemiştir; *"Yâ Allah, Cerîr'i sâbit tut ve onu* (her hâlinde) *hâdî, mehdî* (yânî hidâyet edici, hidâyet edilmiş) *kıl!"* 326.

١٦٢ـ باب دواءِ الجُرْحِ باحْرَاقِ الحَصِيرِ وغَسْلِ المَرْأةِ عنْ أبِيها الدَّمَ عنْ وجْهِهِ وحَمْلِ المَاءِ فى التُّرْسِ

162- HASIR YAKILMAK SÛRETİYLE YARAYA İLÂC YAPILMASI; KADININ, KENDİ BABASININ YÜZÜNDEN KANI YIKAMASI VE KALKAN İÇİNDE SU TAŞINMASI BÂBI

٢٣٧ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قال حدّثنا أبوحازِمٍ قال سألُوا سَهْلَ بنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ رضى الله عنه بأيِّ شَيءٍ دُووِيَ جُرْحُ النبيِّ ﷺ فقال مابَقِيَ مِنَ النَّاسِ أحَدٌ أعْلَمُ بِهِ مِنِّى كانَ عَلِيٌّ يَجِيءُ بالمَاءِ فى تُرْسِهِ وكانَتْ يَعْنِى فَاطِمَةَ تَغْسِلُ الدَّمَ عنْ وجْهِهِ وأُخِذَ حَصِيرٌ فأُحْرِقَ ثُمَّ حُشِيَ بِهِ جُرْحُ رسولِ الله ﷺ *

237-....... Bize Ebû Hâzım tahdîs edip şöyle dedi: İnsanlar, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'ye:

— Peygamber'in yarası hangi şeyle ilâçlandı? diye sordular. Sehl:

---

326 Başlığın ma'nâsı, hayır ehline böyle kimseye Peygamber'in fiiline uyarak sebât duâsı yapmaları gerekir demektir. Hadîsin buna uygunluğu, Cerîr'in şikâyeti üzerine Peygamber'in, kalbin bulunduğu bölge olan göğüse vurup, ona sebât duâsı yapmasıdır. Bunda at biniciliğine bir teşvîk de vardır.

— Bunu benden ziyâde bilen kalmadı. Alî kalkanı içinde su getiriyor, Fâtıma da babasının yüzündeki kanı yıkıyordu. Ve (bu sırada) bir hasır parçası alınıp yakıldı ve Rasûlullah'ın yarası onunla dolduruldu, dedi [327].

١٦٣ ــ بابُ ما يُكْرَهُ مِنَ التَّنازُعِ والاخْتِلافِ فى الحَرْبِ وعقوبَةِ مَنْ عصَى إمامَهُ. وقال الله تعالى ولاَ تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ. قال قَتادَةُ الرِّيحُ الحَرْبُ

163- HARB İÇİNDE İKEN BİRBİRİYLE ÇEKİŞMENİN VE GÖRÜŞ AYRILIĞI YAPMANIN ÇİRKİNLİĞİ VE KUMANDANINA KARŞI İSYÂN EDENLERİN UKÛBETİ BÂBI

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne itâat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kesilip) gider..." (el-Enfâl: 46).
Katâde: "*Rüzgâr*", harbdir demiştir [328].

٢٣٨ ــ حدّثنا يَحْيَى قال حدّثنا وكِيعٌ عنْ شُعْبَةَ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى بُرْدَةَ عنْ أبيهِ عنْ جَدِّهِ أنَّ النبيَّ ﷺ بَعَثَ مُعاذاً وأبا مُوسَى إلى اليَمَنِ قال يَسِّرا ولاَ تُعَسِّرا وبَشِّرا ولاَ تُنَفِّرا وَتَطَاوَعا وَلاَ تَخْتَلِفَا *

238-....... O da dedesi Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Muâz ibn Cebel ile Ebû Mûsâ'yı Yemen'e me'mûr gönderdi de onlara (verdiği emirlerden olarak): "(Halka) *kolaylık gösteriniz, güçlük göstermeyiniz; müjde verip sevindiriniz, nefret ettirmeyiniz; birbirinizi seviniz, ihtilâf etmeyiniz"* buyurdu [329].

٢٣٩ ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ خالِدٍ قال حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا أبو إسْحٰق قال سَمِعْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ رضى الله عنهما يُحَدِّثُ قالَ جعَلَ النبيُّ ﷺ على

---

327 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Sehl ibn Sa'd (R) Medîne'de en son kalan sahâbîdir. Vefâtı takrîben yüz yaşında iken, 91 hicret senesinde olmuştur.

328 Katâde'nin bu sözünü Abdurrazzâk kendi tefsîrinde Ma'mer'den; o da Katâde'den olmak üzere rivâyet etmiştir. "Rîh", Mucâhid'e göre zafer: Ahfeş ve Ebû Ubeyde'ye göre devlet ma'nâsına istiâre edilmiştir.

329 Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasındaki *"Birbirinizi seviniz, ihtilâf etmeyiniz"* kavlindedir.

الرَّجَّالةِ يَوْمَ أُحُدٍ وكانُوا خَمْسِينَ رَجُلاً عبْدَ اللهِ بنَ جُبَيْرٍ فَقالَ انْ رأَيْتُمُونا تَخْطَفُنا الطَّيْرُ فَلاَ تَبْرَحُوا مَكانَكُمْ هَذا حتَّى أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ وإنْ رَأَيْتُمُونا هزَمْنا الْقَوْمَ وأَوْطَأْناهُمْ فَلاَ تَبْرَحُوا حَتَّى أُرسلَ إِلَيْكُمْ فهزَموهُمْ قالَ فأنَا واللهِ رَأَيْتُ النِّساءَ يَشْتَدِدْنَ قدْ بدَتْ خَلا خِلُهُنَّ وأَسْوُقُهُنَّ رافِعاتٍ ثِيابَهُنَّ فقال أصْحابُ عبْدِ الله بنِ جُبَيْرٍ الغَنِيمَةَ أَيْ قوْمُ الغَنِيمَةَ ظَهَرَ أصْحابُكمْ فما تَنْتَظِرُونَ فقال عبْدُ اللهِ بنُ جُبَيْرٍ أَنَسِيتُمْ ماقال لَكُمْ رسولُ اللهِ ﷺ قالُوا واللهِ لَنأْتِيَنَّ النَّاسَ فَلَنُصِيبَنَّ منَ الغَنِيمَةِ فَلمّا أتَوْهُمْ صُرِفَتْ وجُوهُهُمْ فأقْبَلوا منْهَزِمِينَ فَذاكَ إذْ يدْعُوهُمُ الرَّسولُ فى أُخْرَاهُمْ فَلم يَبْقَ مَعَ النبيِّ ﷺ غَيْرُ اثْنَى عشَرَ رَجُلاً فأَصابُوا منَّا سَبْعِينَ وكانَ النبيُّ ﷺ وأصْحابُه أصابَ مِنَ المُشْرِكِينَ يوْمَ بدْرٍ أَرْبَعِينَ ومائَةً سَبْعِينَ أسِيراً وسَبْعِينَ قَتِيلاً فَقال أَبو سُفْيانَ أفِي الْقَوْمِ مُحَمَّدٌ ثَلاثَ مَرَّاتٍ فَنَهاهُمُ النبيُّ ﷺ أَنْ يُجِيبُوهُ ثُمَّ قال أفى القَوْمِ ابنُ أَبِي قُحافَةَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قال أفى القَوْمِ ابنُ الخَطَّابِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ رَجَعَ إلى أصْحابِهِ فقال أمَّا هَؤُلاَءِ فَقَدْ قُتِلُوا فَما مَلَكَ عُمَرُ نَفْسَهُ فقال كَذَبْتَ واللهِ يا عَدُوَّ اللهِ إنَّ الّذِينَ عَدَدْتَ لأَحْياءٌ كُلُّهُمْ وقَدْ بَقِيَ لَكَ ما يَسُوءُكَ قال يَوْمٌ بِيَوْمِ بَدْرٍ والحَرْبُ سِجالٌ إنَّكُمْ سَتَجِدُونَ فى القَوْمِ مُثْلَةً لَمْ آمُرْبِها ولَمْ تَسُؤْنِي ثُمَّ أخَذَ يَرْتَجِزُ أُعْلُ هُبَلْ أُعْلُ هُبَلْ قال النبيُّ ﷺ ألاَ تُجِيبُوا لَهُ قالوا يا رسولَ اللهِ ما نَقُولُ قال قُولُوا اللهُ أعْلَى وأَجَلُّ قال إنَّ لَنا العُزَّى ولاَ عُزَّي لَكُمْ فقال النبيُّ ﷺ ألاَ تُجِيبُوا لَهُ قال قالوا يارسولَ اللهِ ما نَقُولُ قال قُولوا اللهُ مَوْلاَنا وَلاَ مَوْلى لَكُمْ *

239-....... Bize Ebû İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim; o tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) Uhud harbi günü okçu piyâdeler üzerine -ki bunlar elli kişi idiler- Abdullah ibn Cubeyr'i kumandan ta'yîn etti de onlara hitâben:

— *"Bizleri kuşlar kapıyor görseniz de ben sizlere haberci gönderinceye kadar aslâ şu yerinizden ayrılmayın. Ve yine sizler, bizim düşman kavmi bozguna uğrattığımızı ve onları çiğnediğimizi görseniz de size ben haberci gönderinceye kadar yerinizden ayrılmayınız"* diye kesin emretti.

Akabinde (harb başladı ve ilk hamlede) müslümânlar, müşrikleri bozguna uğrattılar.

Râvî el-Berâ dedi ki: Vallâhi ben (o sırada düşman ordusundaki müşrik) kadınları gördüm ki, onlar elbiselerini toplamışlar, bacaklarındaki halhalları ve baldırları meydana çıkmış hâlde çabuk çabuk koşuyorlardı [330].

Müslümanların bu galebesi üzerine Abdullah ibn Cubeyr'in kumandası altındaki piyâde okçular birbirlerine:

— Ey arkadaşlar, ganîmet, ganîmet! Cebhedeki arkadaşlarımız düşmana gâlib geldiler. Daha burada ne bekliyorsunuz? dediler.

Abdullah ibn Cubeyr bunlara hitâben:

— Rasûlullah'ın size söylediği emirleri unuttunuz mu? diye mâni' olmaya çalıştı.

Fakat maiyyetindeki askerler:

— Vallâhi insanların yanına muhakkak gideceğiz ve ganîmetten elbette nasîbimizi alacağız! dediler (ve görevli oldukları yeri bırakıp ordunun içine karıştılar).

Onlar, onların yanına varır varmaz yüzleri geldikleri tarafa çevrildi ve ordunun büyük kısmı bozularak kaçmaya yöneldiler. İşte bu çirkin vaziyet sırasında idi ki Rasûlullah askerin geri kalanlarını arkalarından çağırıyordu. O sırada Peygamber'in berâberinde oniki kişiden başka kimse kalmamıştı [331].

Uhud harbinde müşrikler bizden yetmiş kişi şehîd ettiler. Hâlbuki Bedir harbinde Peygamber ve sahâbîleri müşriklerden yüzkırk kişiyi elde ederek, bunlardan yetmiş tânesini esîr etmiş, yetmişini de öldürmüşlerdi.

(Uhud'da harb kesildiği sırada müşriklerin başkanı) Ebû Sufyân üç defa:

— Topluluk içinde Muhammed var mı (yânî sağ mı)? diye bağırdı.

Fakat Peygamber, sahâbîlerine Ebû Sufyân'a cevâb vermelerini nehyetti.

Sonra Ebû Sufyân yine üç kerre:

— Topluluk içinde Ebû Kuhâfe'nin oğlu var mıdır? dedi.

Sonra da yine üç kerre:

— Topluluk içinde İbnu'l-Hattâb var mıdır? diye sordu.

---

330 Bunlar Ebû Sufyân'ın karısı, Bedir'de öldürülenlerden Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind, İkrime'nin karısı Ümmü Hakîm, Hâlid'in kızkardeşi Fâtıma ve diğer birtakım Kureyşli kadınlardır ki, intikaam almak için orduya katılmışlardı.

331 Uhud bozgununda Peygamber'in yanında kalan bu oniki kişi. Ebû Bekr, Umer, Alî, Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Talha ibn Ubeydillah, Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh, Habbâb ibnu'l-Munzir, Sa'd ibn Muâz, Useyd ibn Hudayr olarak sayılmıştır. İbn Sa'd bunların ondört kişi olduklarını; yedisi Muhâcirler'den, yedisi de Ensâr'dan bulunduğunu bildirmiştir.

Bütün bunlardan sonra da Mekkeli arkadaşlarına dönerek:

— Bunların hepsi öldürülmüşler, dedi.

Bunun üzerine Umer kendine mâlik olamadı da:

— Yalan söyledin vallâhi ey Allah'ın düşmanı! İyi bil ki, senin adlarını saydığın o zâtların hepsi elbette diridirler. İleride sana zarar verecek kuvvetimiz bâkîdir! diye bağırdı.

Ebû Sufyân, Umer'e karşı şunları söyledi:

— Bu gün Bedir gününün karşılığıdır. Harb (tâli'i) kuyunun iki kovası gibi, biri iner biri çıkar (bâzen siz yenersiniz, bâzen de biz). Şimdi siz ölülerinizin içinde işkence ile öldürülmüş kimseler bulacaksınız. Bunu ben emretmedim, fakat bu bana fenâ da gelmedi.

Sonra Ebû Sufyân:

— Yüksek ol Hubel, yüksek ol Hubel! diye recez okumaya başladı.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Ebû Sufyân'a cevâb vermiyecek misiniz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, ne söyleyelim? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Allah en yücedir, Allah en uludur! deyiniz"* buyurdu.

(Sahâbîler böyle cevâb verdiler, bu defa) Ebû Sufyân:

— Muhakkak ki bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok, dedi.

Peygamber, kendi sahâbîlerine:

— *"Ebû Suyfân'a cevâb vermiyecek misiniz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, ne cevâb verelim? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Allah bizim Mevlâmızdır, hâlbuki sizin mevlânız yoktur! deyiniz"* buyurdu.

(Onlar da bu şekilde cevâb verdiler.) [332]

١٦٤ـ بابٌ إذَا فَزِعُوا بِاللَّيْلِ

164- BÂB: ORDU VE ŞEHİR AHÂLÎSİ GECELEYİN BİR DÜŞMAN BASKININDAN KORKTUKLARI ZAMÂN (BAŞKANIN BİZZÂT HABER KEŞFİNE ÇIKMASI GEREKİR)

---

332 Hadîsin başlığa uygunluğu, Uhud bozgunluğu, elli okçunun Peygamber'in *"Yerinizden ayrılmayınız"* emrine muhâlefet etmeleri ve kendi kumandanları Abdullah ibn Cubeyr'e isyân etmiş olmaları sebebiyle meydana gelmiş olmasıdır *(Fethu'l-Bârî)*.

٢٤٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيد قال حدّثنا حَمَّادٌ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ رضى اللهُ عنهُ قال كانَ رسولُ اللهِ ﷺ أحْسَنَ النَّاسِ وأجْوَدَ النَّاسِ وأشْجَعَ النَّاسِ قال وقدْ فَزِعَ أهْلُ المَدِينَةِ لَيْلَةً سَمِعُوا صَوْتاً قال فَتَلَقَّاهُمُ النبيُّ ﷺ عَلَى فَرَسٍ لِأبِى طَلْحَةَ عُرْيٍ وهُوَ مُتَقَلِّدٌ سَيْفَهُ فقال لَمْ تُراعُوا لَمْ تُراعُوا ثُمَّ قال رسولُ اللهِ ﷺ وجَدْتُهُ بَحْراً يَعْنِى الفَرَسَ *

240-....... Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) insanların en güzeli, insanların en cömerdi, insanların en cesûru idi.

Enes dedi ki: Bir gece Medîne ahâlîsi bir ses işitmişlerdi de düşman baskınından korkmuşlardı.

Enes dedi ki: Peygamber Ebû Talha'ya âid çıplak bir at üzerine atlayarak (sesin geldiği tarafa sürmüş Medîneliler'i geride bırakmış, keşfi yapıp dönerken) kılıcını boynuna asmış hâlde Medîneliler'i karşıladı ve: *"Korkutulmadılar, korkutulmadılar* (yânî korkulacak birşey yok, korkmayınız)" buyurdu. Sonra Rasûlullah o atı kasdederek: *"Biz onu bir deniz* (gibi akıyor) *bulduk"* buyurdu [333].

١٦٥ــ بابٌ منْ رأى العَدُوَّ فنادَى بأعْلَى صَوْتِهِ يا صَباحاه حتَّى يُسْمِعَ النَّاسَ

165- BÂB: DÜŞMANI GÖRÜP DE İNSANLARA İŞİTTİRMEK İÇİN SESİNİN EN YÜKSEĞİ İLE "YÂ SABÂHÂH" DİYE BAĞIRAN KİMSE

٢٤١ــ حَدّثنا المَكِّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ قال أخْبَرنا يَزِيدُ بنُ أبى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ أنَّهُ أخْبَرَهُ قال خَرَجْتُ مِنَ المَدِينَةِ ذَاهِباً نَحْوَ الغابَةِ حتَّى إذا كُنْتُ بِثَنِيَّةِ الغابَةِ لَقِيَنى غُلامٌ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ قُلْتُ وَيْحَكَ مابِكَ قال أُخِذَتْ لِقاحُ النبيِّ ﷺ قُلْتُ منْ أخَذَها قال غَطَفانُ وفَزارَةُ فَصَرَخْتُ ثَلاثَ صَرَخاتٍ أسْمَعْتُ ما بَيْنَ لاَ بَتَيْها ياصَباحاهْ ياصَباحاهْ ثُمَّ انْدَفَعْتُ حَتَّى ألْقاهُمْ وقَدْ أخَذُوها فَجَعَلْتُ أرْمِيهِمْ وأقُولُ أنا ابنُ الأكْوَعِ واليَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِ فاسْتَنْقَذْتُها مِنْهُمْ قَبْلَ أنْ يَشْرَبُوا فأقْبَلْتُ بِها أسُوقُها فَلَقِيَنِى النبيُّ ﷺ فَقُلْتُ يا رسولَ اللهِ إنَّ

333 Hadîs, Cihâd Kitâbı'nda birçok kerreler geçti. Başlığa uygunluğu da açıktır.

الْقَوْمَ عِطَاشٌ وإنّى أعْجَلْتُهُمْ أنْ يَشْرَبُوا سِقْيَهُمْ فابْعَثْ فى إثْرِهِمْ فقال يا ابْنَ الأكْوَعِ مَلَكْتَ فأسْجِحْ إنَّ القَوْمَ يُقْرَوْنَ فى قَوْمِهِمْ *

241-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) haber verip şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Gâbe ormanlığı tarafına gitmek üzere Medîne'den çıktım. Gâbe'nin yokuşuna vardığım zamân Abdurrahmân ibn Avf'ın hizmetçisi (heyecân içinde) beni karşıladı.

— Allah sana iyilik versin, senin neyin var? diye sordum.

O:

— Peygamber'in ormandaki sağım develeri alınıp götürüldü, dedi.

— Onları kim aldı? diye sordum.

Hizmetçi:

— Gatafân ve Fezâre (kabîlelerinin adamları), dedi.

Ben hemen üç defa:

— Ey sabâhçılar! Ey erken kalkanlar! Yetişin baskın var! diye haykırdım ve bu haykırışlarımı Medîne'nin iki kara taşlığı arasına duyurdum.

Sonra kendim (yaya olarak hırsızların arkasına) sür'atle koştum. Nihâyet onlara yetiştim. Hakîkaten develeri onlar almışlardı. Hemen onlara ok atmaya ve:

— Ben İbnu'l-Ekva'ım, bu gün de alçakların öleceği gündür! diye bağırmaya başladım.

Sonunda develeri, onlara su içmelerine bile emân vermeden ellerinden kurtardım. Ve develeri sürerek Medîne'ye yöneldim. Yolda Peygamber bana karşı geldi. (Beşyüz yâhud yediyüz süvârî kuvvetiyle yardıma çıkmıştı.) Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bu şakîler susuzdurlar. Ben acele edip su içmelerine meydan vermeden develeri kurtardım. (Şimdi onlar su tedâriki ile uğraşacaklardır). Onların izi üzerine bir askerî birlik gönderseniz! dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Ey Ekva' oğlu! Sen alacağını aldın, onlara galebe ettin. Artık onlara şiddetle muâmele etme! Şübhesiz o kavim şimdi kendi kabîleleri içine varmışlar, ziyâfet veriliyorlardır"* buyurdu [334].

---

334 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ sabâhâh... diye haykırdım" sözlerindedir. Bu başlığın konulması, böyle çağırmanın nehyedilmiş olan Câhiliyet çağırmalarından olmadığını bildirmektir. Çünkü bu, kâfirler üzerine bir imdâd istemedir.

١٦٦ـ بابُ مَنْ قالَ خُذْهَا وأنا ابنُ فُلاَنٍ. وقالَ سَلَمَةُ خُذْها وأنا ابنُ الأكْوَعِ

166- "AL OKU, BEN FULÂNIN OĞLUYUM" DİYEN KİMSE BÂBI

Seleme de: Al oku, ben el-Ekva' oğluyum, demiştir.

٢٤٢ـ حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ عنْ إسْرَائِيلَ عنْ أبي إسْحٰقَ قال سألَ رجلٌ البَرَاءَ رضى اللهُ عنهُ فقال يا أبا عُمارَةَ أوَلَّيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ قال البَرَاءُ وأنا أسْمَعُ أمّا رسولُ اللهِ ﷺ لَمْ يُوَلِّ يَوْمَئِذٍ كانَ أبو سُفْيانَ ابنُ الحَارِثِ آخِذاً بِعِنانِ بَغْلَتِهِ فَلَمّا غَشِيَهُ المُشْرِكونَ نَزَلَ فَجعَلَ يَقولُ

أنا النبيُّ لاكَذِبْ * أنا ابنُ عَبْدِ المُطّلِبْ

قالَ فَما رُؤِيَ مِنَ النّاسِ يَوْمَئِذٍ أشَدُّ مِنْهُ *

242-....... Bir adam el-Berâ(R)'ya sorup:

— Yâ Ebâ Umârete! Sizler Huneyn günü bozulup arkalarınıza mı döndünüz? dedi.

Ben bu konuşmayı işitiyordum. el-Berâ:

— Rasûlullah'a gelince O, o gün arkasını döndürmedi. Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib katırının gemini tutuyordu. Müşrikler onun etrafını kuşatınca katırından indi ve: *"Ben peygamberim yalan yok; ben Abdulmuttalib oğluyum"* demeye başladı.

el-Berâ: O gün insanlardan Peygamber kadar çetin ve şiddetli hiç kimse görülmedi, dedi [335].

١٦٧ـ بابٌ إذَا نزَلَ العَدُوُّ على حُكْمِ رَجُلٍ

167- BÂB: DÜŞMAN, BİR ADAMIN HÜKMÜNE RÂZI OLUP İNDİĞİ ZAMÂN (İMÂM BUNA İCÂZET VERDİĞİNDE HÜKMÜ GEÇERLİ OLUR)

٢٤٣ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ ابْرَاهِيمَ عنْ أبي أمامَةَ هوَ ابنُ سَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللهُ عنه

---

335 Başlığa uygunluğu meydandadır. Başlığın bir kısmı bundan önceki Seleme hadîsinin bir parçasıdır. Bu gibi yerlerde bunları söylemek, nehyedilmiş olan Câhiliyet devri övünmelerinden değildir.

قال لمّا نَزَلَتْ بَنو قُرَيْظَةَ على حُكْمِ سَعْدٍ هوَ ابنُ معاذٍ بَعَثَ رسولُ اللهِ ﷺ وكانَ قَرِيباً مِنْهُ فَجاءَ عَلى حمارٍ فَلَمَّا دَنا قال رسولُ اللهِ ﷺ قومُوا إلى سَيِّدِكُمْ فَجاءَ فَجَلَسَ إلى رسولِ اللهِ ﷺ فقال لَهُ إنَّ هَؤُلاَءِ نَزلُوا عَلَى حُكْمِكَ قال فإنِّي أحْكُمُ أنْ تُقْتَلَ المُقاتِلَةُ وأنْ تُسْبَى الذُّرِّيَّةُ قال لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ المَلِكِ *

243-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Kurayza oğulları, Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne râzı olup kalelerinden inince, Rasûlullah Sa'd'a haberci gönderdi. Sa'd, Peygamber'e yakın bir yerde bulunuyordu. Akabinde bir eşek üzerinde geldi. Sa'd yaklaşınca Rasûlullah (S):

— *"Seyyidinize ayağa kalkınız!"* buyurdu.

Sa'd geldi ve Rasûlullah'ın yanına oturdu. Rasûlullah, Sa'd'a:

— *"Bunlar senin hükmüne râzı oldular"* buyurdu.

Sa'd:

— Ben bunların harb eden tâifesinin öldürülmesine, kadınları ve çocuklarının esîr edilmesine hükmediyorum, dedi.

Rasûlullah:

— *"Yemîn ederim ki, sen onlar hakkında muhakkak Mutlak Melik olan Allah'ın hükmüne uygun hüküm verdin"* buyurdu [336].

١٦٨– بابُ قَتْلِ الأسِيرِ صبْراً وقَتْلِ الصَّبْرِ

168- ESÎRİN TUTULARAK ÖLDÜRÜLMESİ VE BAĞLAYIP ÖLDÜRME BÂBI

٢٤٤– حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عامَ الفَتْحِ وعَلى رأسِهِ المِغْفَرُ فَلمَّا نَزَعَهُ جاءَ رجُلٌ فقال إنَّ ابنَ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بأستارِ الكَعْبَةِ فقال اقْتُلوهُ *

---

336 Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır.

Sa'd ibn Muâz, Hendek harbinde yaralandığı için Medîne Mescidi'ne kurulan bir sıhhiye çadırında Refîde Kadın tarafından tedâvî edilmekteydi.

Kurayza oğulları da Sa'd ibn Muâz'ın hükmünün Tevrât hükmüne uygun olduğunu i'tirâf etmişlerdir. Zamânımız hukûkuna göre de hüküm böyledir. Vatana hıyânet eden, düşmanla birleşerek vatandaşlarına karşı silâh kullanan... kimsenin cezâsı îdâmdır.

el-Ahzâb: 26-27. âyetleri, Kurayzalılar'ın bu hâllerini ifâde eder.

244-....... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) fetih yılı Mekke'ye, başında miğfer olduğu hâlde girdi. Bu miğferini başından çıkardığı zamân bir adam geldi de:

— İbnu Hatal Ka'be'nin örtüsüne sarılmış (duruyor), dedi. Rasûlullah, sahâbîlere:

— *"İbn Hatal'ı öldürünüz"* buyurdu [337].

١٦٩ـ بابٌ هلْ يَسْتَأْسِرُ الرَّجُلُ وَمنْ لَمْ يَسْتأْسِرْ ومنْ ركعَ ركْعَتَيْنِ عِنْدَ القَتْلِ

169- BÂB: KİŞİ KENDİNİ ESÎRLİĞE TESLÎM EDER Mİ, ETMEZ Mİ?

Kendisini esîrliğe teslîm etmeyen ve öldürülmesi sırasında iki rek'at namâz kılanın hükmü? [338]

٢٤٥ـ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهرِىِّ قال أخبرَنى عَمْرُو بنُ أبى سُفْيانَ بنِ أسيدِ بنِ جارِيَةَ الثَّقفِىُّ وهْوَ حَليفٌ لِبَنى زُهْرَةَ وكانَ مِنْ أصْحابِ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال بَعَثَ رسولُ اللهِ ﷺ عَشَرَةَ رَهْطٍ سَرِيَّةً عَيْناً وأمَّرَ عَلَيْهِمْ عاصِمَ بنَ ثابِتٍ الأنْصارِىَّ جَدَّعاصِمِ بنِ عُمَرَ بنِ الخطّابِ فانْطَلَقُوا حتَّى إذَا كانُوا بالْهَدْأةِ وهْوَ بَيْنَ عُسْفانَ وَمكَّةَ ذُكِرُوا لِحَىٍّ مِنْ هذَيْلٍ يُقالُ لَهُمْ بَنُو لِحْيانَ فَنَفَرُوا لَهُمْ قَرِيباً مِنْ مائَتَىْ رجُلٍ كُلُّهُمْ رامٍ فاقْتَصُّوا آثارَهُمْ حتَّى وجَدُوا مأْكَلَهُمْ تَمْراً تَزَوَّدُوهُ مِنَ المَدِينَةِ فقالوا هَذَا تَمْرُ يَثْرِبَ فاقْتَصُّوا آثارَهُمْ فلَمَّا رَآهُمْ عاصِمٌ وأصْحابُهُ لَجؤُوا إلى فَدْفَدٍ وأحاطَ

---

337 Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Abdullah ibn Hatal'ın tutulup öldürülmesini emretmiş olması yönündendir. Çünkü Allah ve Rasûlü'nden sapmış, İslâm'a girdikten sonra dînden dönmüş, kendisine hizmet eden bir müslümânı öldürmüş, Rasûlullah'ı devâmlı hicveder olmuştur. Onun iki tâne şarkıcı kadını vardı, bunlar müslümânları hicveden şiirleri okuyup teganni ediyorlardı. İşte bu büyük suçlardan dolayı umûmî afvdan istisnâ edilmiş, Makaam ile Zemzem arasında öldürülmüştür (Aynî ve Kastallânî).

338 Bu başlıkta üç mes'ele vardır. Hadîste bunların cevâbı bulunur:
a. Kişi kendisinin esîr edilmesini ister mi, istemez mi?
b. Kendisini esîrliğe teslîm etmeyenin hükmü?
c. Öldürülmesi sırasında iki rek'at namâz kılan kişinin hükmü?

بِهِمُ القَوْمُ فقالوا لَهُمُ انْزِلوا وأعْطُونا بأيْدِيكُمْ ولَكُمُ العَهْدُ والمِيثاقُ ولاَ نَقْتُلُ مِنْكُمْ أحَداً قال عاصِمُ بنُ ثابِتٍ أمِيرُ السَّرِيَّةِ أمَّا أنا فَوَاللهِ لا أنْزِلُ اليَوْمَ فى ذِمَّةِ كافِرٍ اللَّهُمَّ أخْبِرْ عنَّا نَبِيَّكَ فَرَمَوْهُمْ بالنَّبْلِ فَقَتَلُوا عاصِماً فى سَبْعَةٍ فَنزلَ إلَيْهِمْ ثَلاثَةُ رَهْطٍ بالعَهْدِ والمِيثاقِ مِنْهُمْ خُبَيْبٌ الأنْصارِيُّ وابنُ دَثِنَةَ ورَجُلٌ آخَرُ فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا مِنْهُمْ أطْلَقُوا أوْتارَ قِسِيِّهِمْ فأوْثَقُوهُمْ فقال الرَّجُلُ الثَّالِثُ هَذَا أوَّلُ الغَدْرِ واللهِ لاَ أصْحَبُكُمْ إنَّ في هَؤُلاَءِ لأُسْوَةً يُرِيدُ القَتْلَى فَجَرَّرُوهُ وعالَجُوهُ عَلى أنْ يَصْحَبَهُمْ فأبى فَقَتَلُوهُ فانْطَلَقُوا بِخُبَيْبٍ وابنِ دَثِنَةَ حتَّى باعُوهُما بِمَكَّةَ بَعْدَ وقْعَةِ بَدْرٍ فابْتاعَ خُبَيْباً بَنُو الحارِثِ بنِ عامِرِ بنِ نَوْفَلِ بنِ عبْدِ مَنافٍ وكانَ خُبَيْبٌ هُوَ قَتَلَ الحَارِثَ بنَ عامِرٍ يَوْمَ بَدْرٍ فَلَبِثَ خُبَيْبٌ عِنْدَهُمْ أسِيراً فأخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بنُ عِياضٍ أنَّ بِنْتَ الحَارِثِ أخْبَرَتْهُ أنَّهُمْ حِينَ اجْتَمَعُوا اسْتعارَ مِنْها مُوسَى يَسْتَحِدُّ بِها فأعارَتْهُ فأخَذَ ابْناً لِى وأنا غافِلَةٌ حِينَ أتاهُ قالَتْ فَوَجَدْتُهُ مُجْلِسَهُ عَلى فَخِذِهِ والمُوسَى بِيَدِهِ فَفَزِعْتُ فَزْعَةً عَرفَها خُبَيْبٌ فى وجْهِى فقال تَخْشَيْنَ أنْ أقْتُلَهُ ما كُنْتُ لأفْعَلَ ذٰلِكِ واللهِ مارَأيْتُ أسِيراً قَطُّ خَيْراً مِنْ خُبَيْبٍ واللهِ لَقَدْ وجَدْتُهُ يَوْماً يأكُلُ مِنْ قَطْفِ عِنَبٍ فى يَدِهِ وإنَّهُ لَمُوثَقٌ فِي الحَدِيدِ وما بِمَكَّةَ مِنْ ثَمَرٍ وكانَتْ تَقُولُ إنَّهُ لَرِزْقٌ مِنَ اللهِ رَزَقَهُ خُبَيْباً فَلمَّا خرَجُوا مِنَ الحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ فى الحِلِّ قال لَهُمْ خُبَيْبٌ ذَرُونى أرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ فتَرَكُوهُ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قال لَوْلاَ أنْ تَظُنُّوا أنَّ مابِي جَزَعٌ لَطَوَّلْتُها اللَّهُمَّ أحْصِهِمْ عَدَداً *

مَاأُبَالِي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِماً * عَلى أيِّ شِقٍّ كان لِلَّهِ مَصْرَعِي
وذٰلِكَ فى ذَاتِ الإلٰهِ وإنْ يَشَأْ * يُبارِكْ عَلى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

فقَتَلَهُ ابنُ الحَارِثِ فَكانَ خُبَيْبٌ هوَ سَنَّ الرَّكْعَتَيْنِ لِكُلِّ امْرِىءٍ مُسْلِمٍ قُتِلَ صَبْراً فاسْتَجابَ اللهُ لعاصِمِ بنِ ثابِتٍ يَوْمَ أُصِيبَ فأخْبَرَ النبىُّ ﷺ أصْحابَهُ خَبَرَهُمْ وما أُصِيبُوا وَبَعَثَ ناسٌ مِنْ كُفّارِ قُرَيْشٍ إلي عاصِمٍ حِينَ حُدِّثُوا أنَّهُ قُتِلَ لِيُؤْتَوْا بِشَىءٍ مِنْهُ يُعْرَفُ وكانَ قَدْ قَتَلَ رَجُلا مِنْ عُظَمائِهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ فَبَعثَ

عَلَى عاصِمٍ مِثْلُ الظُّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ فَحَمَتْهُ مِنْ رَسُولِهِمْ فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى أَنْ يَقْطَعَ مِنْ لَحْمِهِ شَيْئاً *

245-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Ebî Sufyân ibn Esîd ibn Hârise es-Sakafî haber verdi, -Bu Amr, Zuhre oğulları'nın yemînli dostu ve Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi- ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (Uhud'dan döndüğü zamân) on kişilik bir topluluğu keşif kolu seriyyesi olarak gönderdi ve bunlar üzerine -Âsım ibn Umer ibni'l-Hattâb'ın dedesi olan- Âsım ibn Sâbit el-Ensârî'yi kumandan yaptı. Bunlar gittiler, nihâyet Mekke ile Usfân arasında bir yer olan el-Hed'e mevkiine vardıkları zamân Huzeyl kabîlesinden Lihyân oğulları denilen aşîret halkına, bunların geldiği zikredildi. Bunun üzerine bu seriyyeye doğru hepsi güzel atıcı ikiyüze yakın bir topluluk etrafa dağıldılar ve seriyyedekilerin izlerini ta'kîb ettiler. Nihâyet ta'kîbçiler, seriyyenin Medîne'den azık edinip yanlarına aldıkları hurmaları yedikleri yerde bir hurma buldular ve:

— İşte bu Yesrib hurmasıdır, dediler.

Ve yine seriyyenin izleri ardından gittiler. Seriyye kumandanı Âsım ve arkadaşları bu ta'kîbçileri görünce, hemen yüksek bir yere sığınıp orada savunmak istediler. Fakat ta'kîbçiler onların etrafını çepçevre kuşattılar da:

— Aşağıya inin ve ellerinizle kendilerinizi bize verin, teslîm edin; sizin için ahd ve misâk vardır; biz sizden hiçbir kimseyi öldürmeyiz; dediler.

Seriyyenin kumandanı Âsım:

— Bana gelince, Allah'a yemîn ederim ki, ben bu gün bir kâfirin zimmetine, yânî ahdine râzı olup inmem. Yâ Allah! Bizden Peygamberi'ne haber ver, dedi.

Bu sırada kâfirler müslümânlara oklar attılar ve on kişiden altısıyle birlikte Âsım'ı öldürdüler. Geri kalan üç kişilik grup, o ahd ve misâk ile kâfirlere indiler. Bu üçten biri Hubeyb ibn Adiyy el-Ensârî el-Evsî'dir. İkisi de İbnu Desine Zeyd ibn Muâviye el-Ensârî ve diğer bir adamdır -ki o, Abdullah ibn Târık'tır-. Kâfirler bunları ele geçirdikleri zamân yaylarının kirişlerini çözdüler ve bu kirişlerle müslümânları sıkıca bağladılar. Bunun üzerine üçüncü adam, yânî Abdullah ibn Târık:

— İşte bu ilk gadrdır. Vallâhi ben sizlerle berâber olmuyorum. Âsım ve altı şehîdi kasdederek:

— Muhakkak şunlarda uyulacak bir örnek vardır, dedi.

Kâfirler hemen onu çekip sürüklediler ve kendileriyle berâber olmaya yânî gelmeye zorladılar. Abdullah onlarla gitmeyi kabûl etme-

yip dayattı. Bunun üzerine onu öldürdüler. Akabinde Hubeyb ile İbnu Desine'yi götürdüler. Nihâyet bu ikisini Bedir vak'asının ardından Mekke'de sattılar. Hubeyb'i el-Hâris ibn Âmir ibn Nevfel ibn Abd Menâf oğulları satın aldı. Hubeyb, Bedir günü Hâris ibn Âmir'i öldürmüştü. Hubeyb onların yanında bir süre esîr olarak kaldı.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Ubeydullah ibn Iyâd haber verdi; ona da el-Hâris'in kızı Zeyneb şöyle haber vermiştir: O âile, Hubeyb'i öldürmeye topluca karar verdikleri zamân Hubeyb, (öldürüldükten sonra cesedinde meydana çıkmasın diye) avret yerindeki kılları tıraş etmek için, bu kadından bir ustura âriyet istedi. Kadın kendisine usturayı âriyet verdi. Kadın dedi ki: Hubeyb, ben farkında değilken yanına gelen erkek çocuğumu tutmuştu. Kadın dedi ki: Ben onu, çocuğumu kendi uyluğu üzerinde kucağına oturtmuş, ustura da elinde iken buldum. Ben çok korktum. Hubeyb bu korkumu yüzümden anladı da:

— Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? Ben böyle hâinlik yapacak değilim, dedi.

Kadın dedi ki: Vallâhi bu Hubeyb kadar hayırlı hiçbir esîr görmedim. Allah'a yemînle söylüyorum: Ben bir gün onu, kendisi demir bağlar içinde bağlanmış olduğu ve o zamân Mekke'de bu meyveden hiç bulunmadığı hâlde elinde bir üzüm salkımı tutmuş da onu yerken bulmuşumdur.

Ve yine kadın: Şübhesiz bu, Allah tarafından bir rızktır ki, Allah onu Hubeyb'e rızk yapmıştı, demiştir.

Onlar Hubeyb'i Hıll'de öldürmek için Harem'den dışarı çıkardıkları zamân Hubeyb onlara hitâben:

— Beni serbest bırakın da iki rek'at namâz kılayım, dedi.

Onlar kendisini serbest bıraktılar, o da iki rek'at namâz kıldı. Sonra:

— Eğer bende ölüm korkusu olduğunu sanmanız olmasaydı, ben bu namâzı elbette daha uzun kılardım. Yâ Allah, onlardan kimseyi bırakma, hepsini helâk eyle! diye bedduâ etti.

Duâsından sonra da şu beyitleri söyledi [339]:

Mâ ubâlî hîne uktelu muslimen
Alâ eyyin şıkkın hâne lillâhi masraî
Ve zâlike fî-zâti'l-ilâhi ve in yeşe'
Yubârik alâ evsâli şilvin mumezzai

---

339 Buradaki iki beyit, İbn İshâk'ın onüç beyit olarak sevkettiği bir kasîdedendir. O kasîdenin evveli şöyledir:

Lekad cemaa'l-ahzâbu havlî ve elebbû
Kabâilehum ve's-tecmeû kulle mecma'in

Bu kasîdenin 10 beyitlik kısmı, Mehmed Zihnî, *el-Hakaaık*, s. 22-23'de açıklamasıyle berâber mevcûddur.

(= Ben müslümân olarak Allah için öldürülürken, atılacağım yerim arzın hangi yanı olsa aldırmam. Çünkü öldürülmem Allah'ın zâtı (yânî rızâsı) yolundadır.

Eğer O isterse kesilip parçalanmış organ eklemleri üzerine bereketler yağdırır!)

Akabinde İbnu'l-Hâris onu öldürdü. İşte böylece Hubeyb, bağlanarak öldürülen her müslümânın ölümü sırasında iki rek'at namâz kılma sünnetini kaanûnlaştıran kimse oldu [340].

Seriyye kumandanı Âsım ibn Sâbit'in vurulduğu gün yaptığı duâsını da Allah kabûl buyurdu da Peygamber (S) sahâbîlerine, onların haberini ve vurulup öldürüldüklerini haber verdi. Kureyş kâfirlerinden birtakım insanlar, Âsım'ın öldürülmüş olduğu kendilerine haber verildiği zamân, Âsım'ın cesedinden öldürüldüğünün bilineceği herhangi bir parça getirmeleri için, Âsım'ın cesedine elçi yolladılar. Çünkü Âsım, Bedir günü onların büyüklerinden birisini öldürmüştü. Bu sırada Âsım'ın cesedi üzerine Allah tarafından bal arılarından gölge edici bir bulut gönderildi de, o bulut cesedi onların elçisinden korudu. Artık onun etinden herhangi birşey kesmeye güçleri yetmedi [341].

١٧٠ــ باب فَكَاكِ الأَسِيرِ فِيهِ عَنْ أَبِى مُوسَى عَنِ النَّبِىِّ ﷺ

170- ESÎRİN DÜŞMAN ELİNDEN (MAL İLE YÂHUD MALSIZ SÛRETLE) KURTARILMASI BÂBI

Bu konuda Ebû Mûsâ'nın Peygamber'den rivâyet ettiği hadîs vardır [342].

---

340 Hubeyb'in bu fiili ancak o, bunu Peygamber'in hayâtında işlediği ve Peygamber'in de bunu güzel saydığı için sünnet olmuştur. Bu iki rek'atı Peygamber'in âzâdlısı Zeyd ibn Hârise de, kendisini bir adam öldürmek istediği zamân Peygamber'in hayâtında kılmıştır. Nitekim biz bunu İbn Sa'd'a varan bir senedle es-Suheylî yolundan rivâyet ettik (Kastallânî).

341 Hadîs, başlıktaki mes'elenin hükmünü beyân etmektedir. Birinci mes'elenin cevâbı "O ahd ve misâk ile üç kişi onların yanına indiler" sözünde; ikincinin hükmü "Seriyye kumandanı Âsım: Bana gelince, Allah'a yemîn ederim ki ben bu gün kâfirin ahdine inmem" sözünde; üçüncünün hükmü de Hubeyb'in Beni bırakın da iki rek'at namâz kılayım, dedi. Onlar da bıraktılar, o da iki rek'at namâz kıldı" sözündedir. Hubeyb'in hâl tercemesi: *İslâm Ans.*, V, 574-575; *el-Hakaaık*, 22-23.

Buhârî bu hadîsi Cihâd (rak: 244), Mağâzî (rak: 38) ve Tevhîd (rak: 3) Kitâbları'nda getirmiştir.

342 Buhârî bunu Et'ıme ve Nikâh Kitâbları'nda senediyle getirmiştir.

٢٤٦ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبي وائِلٍ عنْ أبي مُوسَى رضى الله عنهُ قال قال رسولُ اللهِ ﷺ فُكُّوا العانِيَ يَعْنِي الأسِيرَ وأطْعِمُوا الجَائِعَ وعُودُوا المَرِيضَ *

246-....... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Ânîyi, yânî esîri* (müslümân esîri) *esîrlikten kurtarınız, aç olanı doyurunuz, hastayı ziyâret edip hâl ve ihtiyâcını sorunuz"* buyurdu [343].

٢٤٧ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال حدّثنا زُهَيْرٌ قال حدّثنا مُطَرِّفٌ أنَّ عامِراً حدَّثَهُمْ عنْ أبي جُحَيْفَةَ رضي اللهُ عنه قال قُلْتُ لِعَلِيٍّ رضى اللهُ عنه هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مِنَ الوَحْيِ إلاّ مافي كِتابِ اللهِ قال لا والّذِي فَلَقَ الحَبَّةَ وبَرَأ النَّسَمَةَ ماأعْلَمُهُ إلاّ فَهْماً يُعْطِيهِ اللهُ رجُلاً في القُرْآنِ وما في هَذِهِ الصَّحِيفَةِ قُلْتُ وما في الصَّحِيفَةِ قال العَقْلُ وفَكَاكُ الأسِيرِ وأنْ لاَ يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكافِرٍ *

247-....... Bize Mutarrıf tahdîs etti ki, kendilerine Âmir eş-Şa'bî, Ebû Cuhayfe'den tahdîs etmiştir. O şöyle demiştir: Ben, Alî ibn Ebî Tâlib'e:

— Allah'ın Kitâbı'nda bulunandan başka yanınızda vahiyden birşey var mıdır? diye sordum.

Alî (R):

— Hayır yoktur. Tâneyi toprak içinde yaran ve insanı yaratan Allah'a yemîn ederim ki, benim bildiğim şey, ancak Allah'ın Kur'ân'daki hükümleri anlama husûsunda insana ihsân etmekte olduğu anlama kaabiliyetidir. Bir de (kılıcının kınındaki şeyi işâret ederek) şu sahîfede yazılı olan hükümlerdir, dedi.

Ben:

— Bu sahîfedeki hükümler nedir? dedim.

Alî:

— Bu sahîfede maktûlün diyeti, esîrin kurtarılması ve bir kâfire mukaabil bir müslümânın öldürülmeyeceği hükümleri vardır, dedi [344].

---

343 Hadîs, düşman tarafından esîr alınmış müslümânın müslümân devletince veyâ müslümânlarca esîrlikten kurtarılmasının vücûbunu ifâde etmektedir. Diğer vazîfeler de bu vucûba dâhildir. Bu ictimâî vazîfelerin yerine getirilmesinin kifâye nev'inden farz olduğu görüşünde olan müctehidler de vardır.

344 Hadîsin başlığa delîlliği "Esîrin kurtarılması... " fıkrasındadır. Alî'nin böyle kuvvetli bir yemîn ile ifâde ettiği bu hakîkat, şiîlerin bu yolda vâkı' olan boş iddiâlarını reddiyedir.

١٧١ ـ باب فِداءِ المُشْرِكِينَ

171- MÜŞRİK ESÎRLERDEN FİDYE ALINMASI BÂBI

٢٤٨ ـ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبِي أُوَيْسٍ قال حدّثنا اسْماعِيلُ بنُ إبْرَاهِيمَ ابنِ عُقْبَةَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال حدّثني أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللهُ عنه أنَّ رِجالاً مِنَ الأنْصارِ اسْتَأْذَنُوا رسولَ اللهِ ﷺ فقالوا يارسُولَ الله ائذَنْ فَلْنَتْرُكْ لِابنِ أُخْتِنا عبَّاسٍ فِدَاءَهُ فَقالَ لا تَدَعونَ منْهُ دِرْهَماً: وقالَ إبراهِيمُ عنْ عبْدِ العَزِيزِ بنِ صُهَيْبٍ عنْ أنَسٍ قالَ أُتِيَ النبيُّ ﷺ بِمالٍ مِنَ البَحْرَيْنِ فَجاءَهُ الْعَبَّاسُ فقال يا رسولَ اللهِ أعْطِنِي فإنِّي فادَيْتُ نَفْسي وفادَيْتُ عَقِيلاً فَقال خُذْ فأَعْطاهُ فِى ثَوْبِهِ *

248-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan birtakım adamlar Rasûlullah'tan izin istediler de:

— Yâ Rasûlallah, bize izin ver de kızkardeşimizin oğlu Abbâs ibn Abdilmuttalib'in esîrlikten kurtulma bedeli olan parayı kendisine bırakalım, dediler.

Rasûlullah (S):

— "(Hayır) *o paradan bir dirhemi bile bırakmazsınız*" buyurdu [345].

İbrâhîm (ibn Tahmân), Abdulazîz ibn Suheyb'den söyledi ki, Enes: Peygamber'e Bahreyn'den mal getirildi. Bunun taksîmi sırasında Abbâs, Peygamber'e geldi ve:

— Yâ Rasûlallah, bu maldan bana da bir hisse ver. Çünkü ben (Bedir günü) hem kendimin, hem de Akîl'in fidyesini vermiştim, dedi.

Rasûlullah:

— "*Al!*" buyurdu da Abbâs'ın elbisesinin eteği içinde ona mal verdi [346].

---

345 Abbâs'ın esîrliği Bedir harbinde olmuştu. Abbâs çok perîşândı. Bu sırada Ensâr, Abbâs'ın kurtuluş fidyesinin kendisine bağışlanmasını istediler. Bu isteme uslûbu da son derece nâziktir. Şöyle ki, Ensâr Peygamber'e: "Amcanız Abbâs" demeyip, "Kızkardeşimizin oğlu" diyerek Abbâs'ı kendilerine izâfe etmeleridir. Hâlbuki Ensâr, Abbâs'ın değil, onun babası Abdulmuttalib'in dayılarıdır. Çünkü Abdulmuttalib'in anası Selmâ bintu Amr, Neccâr oğulları'ndandır. Şu hâlde Ensâr'ın Abbâs'a dayılığı bu sûretledir. Böylece Abbâs'ı kendilerine izâfe ederek fidyesinin bağışlanmasını istemekte Peygamber'e karşı iltimâs ve minnet ağırlığını hafifletmek düşüncesi vardır. Peygamber dîn ve hukûk işlerine iltimâs sokmamak için bu teklîfi reddetmiştir.

346 Buhârî bunu "Mesâcid'de taksîm bâbı"nda senedli olarak getirmiştir.

٢٤٩ــ حدّثني مَحمُودٌ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخبَرَنا مَعْمَرٌ عن الزُّهرِيِّ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أبيهِ وكانَ جاءَ في أُسارَي بَدْرٍ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقْرأُ في المَغرِبِ بالطّورِ *

249-....... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den haber verdi ki, babası Cubeyr ibnu Mut'ım (R) Bedir esîrlerini fidye mukaabili kurtarmak için Medîne'ye gelmiş idi. Dedi ki: Ben Peygamber(S)'in akşâm namâzında *Ve't-Tûri* Sûresi'ni okurken işittim [347].

١٧٢ــ بابُ الحَرْبِيِّ إذا دَخَلَ دارَ الإسْلامِ بِغَيْرِ أمانٍ

172- DÜŞMAN ARÂZÎSİNDEN GELEN HARBÎ KİŞİ EMÂNSIZ VE İZİNSİZ OLARAK İSLÂM DİYÂRINA GİRDİĞİNDE, BUNUN HÜKMÜ BÂBI [348]

٢٥٠ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ قال حدّثنا أبو العُمَيْسِ عنْ إياسِ بنِ سَلَمَةَ بنِ الأكْوَعِ عنْ أبيهِ قالَ أتى النبيَّ ﷺ عينٌ منَ المُشْرِكِينَ وهُوَ في سَفَرٍ فَجَلَسَ عِنْدَ أصْحابِهِ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ انْفَتَلَ فَقال النبيُّ ﷺ اطْلُبوهُ واقْتُلوهُ فَقَتَلَهُ فَنَفَّلَهُ سَلَبَهُ *

250-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber bir seferde iken müşrikler tarafından bir câsûs geldi de sahâbîlerin yanına oturdu, onlarla konuşmaya durdu. Sonra (devesine binerek) dönüp gitti. Peygamber (S): *"Onu arayıp bulun ve öldürün"* buyurdu. O câsûsu, Seleme ibnu'l-Ekva' (arkasından gidip) öldürdü. Pey-

---

Bu hadîste Abbâs'ın vaktiyle Bedir'de kendisi ve Akîl için ödediği fidyelerin karşılığı, kendisine müslümân olduktan sonra bu Bahreyn mallarından fazlasıyle verilmiştir. Başlığa uygunluğu, Abbâs'ın Bedir'de fidye ödemiş olduğudur.

347 Başlığa uygunluğu Cubeyr'in Medîne'ye Bedir esîrlerini fidye mukaabilinde kurtarmak için görüşmeye gelmiş olmasıdır. Kendisi şöyle demiştir: "Ben ikindiden sonra Medîne'ye vardım. Yorgun olduğum için mescidde uzanıp yattım. Derken akşâm namâzı ikaamet edildi. Rasûlullah'ın ***Ve't-Tûri ve kitâbin mestûrin*** Sûresini okuduğunu işitince korku içinde kalktım. Mescidden çıkıncaya kadar dikeldim. İslâm sevgisinin kalbime ilk girdiği gün, odur."

Bu Namâz Kitâbı'nda da geçmişti.

348 Buhârî bu başlıkta, hükmü açıkça bildirmedi, çünkü bu konuda tafsîl ve müctehid imâmlar arasında görüş ayrılığı vardır.

gamber de câsûsun devesini ve üzerindeki eşyâsını Seleme'ye (ganîmet payından) fazla bir atiyye olmak üzere verdi [349].

١٧٣ ـ بابٌ يُقاتَلُ عنْ أهْلِ الذِّمَّةِ ولا يسْتَرَقُّونَ

173- BÂB: İSLÂM DEVLETİNİN AHDİ VE KORUMA TAAHHÜDÜ ALTINDA BULUNANLARIN HAKLARININ KORUNMASI YOLUNDA MUHÂREBE EDİLİR VE BU ZİMMETLİLER, KÖLE YAPILMAZLAR

٢٥١ ـ حدّثنا مُوسى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ حُصيْنٍ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنْ عُمَرَ رضي اللهُ عنه قال وأُوصيه بِذِمَّةِ الله وَذِمَّةِ رسُولِهِ ﷺ أنْ يُوفَى لهُمْ بِعَهْدِهِمْ وأنْ يُقاتَلَ مِنْ ورَائِهِمْ ولا يُكَلَّفوا الاّ طاقَتَهُم *

251-....... Umer (R) -Ebû Lu'lu' tarafından vurulduktan sonra- şöyle demiştir: Ben, benden sonraki devlet başkanına: Allah'ın zimmetiyle ve Rasûlü'nün zimmetiyle, Kitâb ehline verilen taahhüdlerin onlara tastamam yerine getirilmesini, onların önünde haklarının korunması yolunda muhârebe edilmesini ve onların ancak tâkat getirebilecekleri mikdâr cizye ile mükellef tutulmalarını vasiyyet ediyorum [350].

---

349 Bu hadîsi Müslim daha geniş bir metinle getirmiştir. Oradan bunun Huneyn seferinde vukû' bulduğunu, câsûsun süvârî olduğunu, İslâm ordusu içinde dostça konuşup görüştüğü ve yiyip içtiği sırada inceden inceye askerin hâllerini gözden geçirdiğini öğreniyoruz.

en-Nefel: Kumandanın bir tehlikeyi önlemek için o işi yapana karşılık olarak şart kıldığı fazla atıyyedir.

es-Seleb: Öldürülen düşman askerinin bineği, silâhı, heybe ve yük dengin- de bulunup, hayvanı üzerinde yüklü malına denir.

İmâm Mâlik, İslâm diyârına izinsiz gelen harbî hakkında ta'yîn edilecek hükmü devlet başkanına ve hükûmetin re'yine bırakmıştır.

Evzâî ve Şâfiî, eğer emânsız ve izinsiz gelen harbî elçilikle ve düşman tarafından siyâsî bir vazîfe ile geldiğini iddiâ ederse bu iddiâsı kabûl olunur, demişlerdir...

Eğer emânsız ve izinsiz gelen harbî câsûs olursa, bu hadîsten alınan hükme göre öldürülür; bu konuda âlimlerin icmâ'ı vardır. Câsûs, harbî olmaz da muâhedeli bir devlete mensûb olursa yâhud zımmî olursa Mâlik ve Evzâî'ye göre bu câsûs, andı bozmuş sayılır; devlet isterse köle yapar, isterse öldürür; öldürülmesi câizdir, demişlerdir...

350 Bu hadîs Cenâze ve Umer'in Menâkıbı Kitâbları'nda daha uzun bir metinle getirilmiştir. Bu hadîslerde Umer'in vurulduğu gün kendisinden sonra yerine geçecek olan devlet başkanına Muhâcirler, Ensâr, vilâyetler, bedevîler ve zimmet ehli olan Hristiyanlar ve Yahûdîler hakkında bütün bu grupların haklarını ayrı ayrı dile getirerek haklarının korunmasını vasiyyet etmiştir. Buradaki metinde

١٧٤ــ بابُ جَوَائِزِ الوَفْدِ

174- ELÇİLİK YÂHUD SÂİR BİR İYİLİK SEBEBİ İÇİN GELEN HEY'ETLERE ATİYYELER VERİLMESİ BÂBI [351]

١٧٥ــ بابٌ هَلْ يُسْتَشْفَعُ إلى أهْلِ الذِّمَّةِ ومُعامَلَتِهِمْ

175- BÂB: DEVLETİN AHDİNDE BULUNAN ZİMMET EHLİ AZINLIKLARA VE ONLARA İYİ MUÂMELE EDİLMESİNE (DEVLET BAŞKANLIĞI MAKAAMINDAN) ŞEFÂAT İSTENİLİR Mİ?

٢٥٢ــ حدّثنا قَبِيصَةُ قال حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ سُلَيْمانَ الأحْوَلِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عن أبنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما أنَّهُ قال يَوْمُ الخَمِيسِ وما يَوْمُ الخَمِيسِ ثُمَّ بَكَى حتَّى خَضَبَ دَمْعُهُ الحَصْباءَ فقال اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وجَعُهُ يَوْمَ الخَمِيسِ فقال ائْتُونى بِكِتابٍ أكْتُبْ لَكُمْ كِتاباً لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أبَداً فَتَنازَعُوا ولاَ يَنْبَغي عنْدَ نَبِيٍّ تَنازُعٌ فقالوا هَجَرَ رسولُ اللهِ ﷺ قال دَعُونى فالَّذِى أنا فِيهِ خَيْرٌ مِمَّا تَدْعُونى إلَيْهِ وأوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ بِثَلاَثٍ أخْرِجُوا المشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ العَرَبِ وأجِيزُوا الوَفْدَ بِنَحْوِ ما كُنْتُ أُجِيزُهُمْ ونَسِيتُ الثَّالِثَةَ وقال

---

bilhassa Allah'ın ve Rasûlü'nün zimmetinde yânî ahd ve emânında olan Kitâb ehli azınlıklarla ilgili devlet taahhüdlerinin tastamam yerine getirilmesini, onlara tanınan dîn hürriyeti, can ve mal emniyeti ve diğer hakların korunulması ve gerektiğinde İslâm devletinin korumayı taahhüd eylediği bu hakların korunması yolunda muhârebe edilmesini -çünkü Kitâb ehli azınlıklar, bu haklarının korunması karşılığında İslâm devletine cizye adında bir vergi öderler- ve onların ancak tâkat getirebilecekleri mikdârda cizye ödemekle mükellef tutulmalarını, onların esîr ve köle yapılmayacağını vasiyet etmiştir. Umer'in bu mühim vasiyeti, o çok acılı hâlde ve ölüm eşiğinde bile insan haklarının korunmasına ne kadar ehemmiyet verdiğini ve ne kadar büyük gönüllü bir devlet başkanı olduğunu gösterir. Allah ondan râzı olsun!

351 el-Firabrî yolundan gelen bütün nushalarda bu iki başlık böyle arka arkaya ve aralarında hadîs olmaksızın gelmiştir. Ancak Ebû Alî ibnu Şebbûye'nin Firabrî'den gelen nushasında "Hey'etlere atiyye verilmesi" bâbı, "Zimmet ehline şefâat istenir mi?" bâbından sonra gelmiştir ki, İsmâîlî nushasında da böyledir. Bu, daha doğrudur ve bununla müşkillik ortadan kalkar. Çünkü gelecek İbn Abbâs hadîsinde *"Hey'etlere izin ve atiyye veriniz"* kavli bulunduğundan, bu başlığa uygun olur. Buhârî bu iki başlığı koyup, buraya uygun düşecek bir hadîs bulmak için aralarını boş bırakmış, fakat böyle bir hadîse tesâdüf etmemiş gibidir. en-Nesefî asılda birinci başlığı düşürüp ikincisi ile yetinmiştir (İbn Hacer ve diğerleri).

١٧٧ــ بابٌ كَيْفَ يُعْرَضُ الإسْلامُ عَلى الصَّبِيِّ

177- BÂB: İSLÂM DÎNİ ÇOCUĞA NASIL ARZOLUNUR?

٢٥٤ــ حدّثنا عبدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا هِشامٌ قال أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قالَ أخْبرَنى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما أنّهُ أخْبَرَهُ أنَّ عُمَرَ انطَلَقَ فى رَهْطٍ مِنْ أصْحابِ النبيِّ صلى الله عليه وسلّم مَعَ النبيِّ ﷺ قِبَلَ ابنِ صَيَّادٍ حتَّى وجَدُوهُ يَلْعَبُ مَعَ الغِلْمانِ عِنْدَ أُطُمِ بَنِى مغالَةَ وقَدْ قارَبَ يَوْمَئِذٍ ابنُ صَيَّادٍ يَحْتَلِمُ فَلمْ يَشْعُرْ حتَّى ضَرَبَ النبيُّ ﷺ ظَهْرَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ قال النبيُّ ﷺ أتَشْهَدُ أنّى رسولُ اللهِ ﷺ فَنَظَرَ إلَيْهِ ابنُ صَيَّادٍ فقال أشْهَدُ أنّكَ رسولُ الأُمِّيِّينَ فقال ابنُ صَيَّادٍ لِلنبيِّ ﷺ أتَشْهَدُ أنّي رسولُ اللهِ قال لَهُ النبيُّ ﷺ آمَنْتُ باللهِ ورُسُلِهِ قال النبيُّ ﷺ ماذَا تَرَى قال ابنُ صَيَّادٍ يأتِينِى صادِقٌ وكاذِبٌ قال النبيُّ ﷺ خُلِطَ عَلَيْكَ الأمْرُ قال النبيُّ ﷺ إنّى قَدْ خَبأْتُ لَكَ خَبِيئاً قال ابنُ صَيَّادٍ هُوَ الدُّخُّ قال النبيُّ ﷺ اخْسَأْ فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ قالَ عُمَرُ يارسولَ اللهِ ائْذَنْ لِى فِيهِ أضْرِبْ عُنُقَهُ قال النبيُّ ﷺ إنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلَّطَ عَلَيْهِ وإنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلاَ خَيْرَ لَكَ فى قَتْلِهِ * قال ابنُ عُمَرَ انْطَلَقَ النبيُّ ﷺ وأُبَيُّ بنُ كَعْبٍ يأتِيانِ النَّخْلَ الّذِى فِيهِ ابنُ صَيَّادٍ حتَّى إذا دَخَلَ النَّخْلَ طَفِقَ النبيُّ ﷺ يَتَّقِى بِجُذُوعِ النَّخْلِ وهُوَ يَخْتِلُ ابنَ صَيَّادٍ أنْ يَسْمَعَ مِنِ ابنِ صَيَّادٍ شَيْئاً قَبْلَ أنْ يَرَاهُ وابنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِع عَلى فِرَاشِهِ فى قَطِيفَةٍ لَهُ فِيها رَمْزَةٌ فَرَأتْ أُمُّ ابنِ صَيَّادٍ النبيَّ ﷺ وهُوَ يَتَّقِى بِجُذُوعِ النَّخْلِ فقالَتْ لِابنِ صَيَّادٍ أى صافِ وهُوَ اسمُهُ فَثارَ ابنُ صَيَّادٍ فقال النبيُّ ﷺ لَوْ تَرَكَتْهُ بَيَّنَ وقال سالِمٌ قال ابنُ عُمَرَ ثُمَّ قامَ النبيُّ ﷺ في النَّاسِ فأثْنَى على اللهِ بما هُوَ أهْلُهُ ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَّالَ فقال إنِّى أُنْذِرُكُمُوهُ وما مِنْ نَبِيٍّ إلاّ قَدْ أنْذَرَهُ قَوْمَهُ

Allah isrâf edenleri sevmez. De ki: Allah'ın kullarının zîneti için yarattığı şeyleri kim harâm edebilir?" (el-A'râf: 31) âyeti ve diğer âyet ve hadîslerle emredilmiş bir husûstur. Yalnız böyle giyim kuşamla iftihâr etmemek, diğer kulları horlamamak, tevâzu'lu ve vakaarlı olmak, yânî süslenmede aşırı gitmemek esâs olacaktır.

لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ وَلٰكِنْ سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلاً لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ تَعْلَمُونَ
أَنَّهُ أَعْوَرُ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ *

254-....... Bize Ma'mer haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir; Bana Sâlim ibn Abdillah haber verdi; ona da İbn Umer (R) şöyle haber vermiştir:

Umer, Peygamber'in sahâbîlerinden bir topluluk içinde Peygamber'in berâberinde, İbn Sayyâd'ın bulunduğu tarafa gittiler. Nihâyet Peygamber ve berâberindeki, İbn Sayyâd'ı Ensâr'dan Benû Megâle soyunun kasrı yanında çocuklarla berâber oyun oynarken buldular. İbnu Sayyâd o sırada henüz erlik çağına ermeye yaklaşmıştı. Bu genç kâhin Peygamber'i, Peygamber eliyle onun sırtına hafifçe vuruncaya kadar hissetmedi. Sonra Peygamber (S) ona:

— *"Benim Rasûlullah olduğuma şehâdet eder misin?"* dedi.

İbnu Sayyâd, Peygamber'e baktı da:

— Ben senin ümmîlerin rasûlü olduğuna şehâdet ederim, dedi ve akabinde İbnu Sayyâd, Peygamber'e:

— Sen de benim rasûlullah olduğuma şehâdet eder misin? dedi.

Peygamber, ona:

— *"Ben Allah'a ve O'nun rasûllerine îmân ettim"* buyurdu.

Ve Peygamber ona:

— *"Ne gülüyorsun?"* dedi.

İbnu Sayyâd:

— Bana doğru da gelir, yalancı da, dedi.

Peygamber:

— *"İş senin üzerine karıştırıldı"* buyurdu ve yine Peygamber:

— *"Gönlümde senin için birşey sakladım* (bunu bil bakalım)" buyurdu.

İbnu Sayyâd:

— O gönlündeki şey Duhhu'dur, dedi.

Peygamber:

— *"Haydi sus, yıkıl git; haddini tecâvüz etme"* buyurdu [355].

Umer:

— Yâ Rasûlallah! Bana İbn Sayyâd hakkında izin ver de onun boynunu vurayım, dedi.

Peygamber:

— "(Onu bırak.) *Eğer bu Deccâl ise, sen onu vurmağa me'mûr*

---

355 Yânî: "Sen bir kâhinsin, bundan ileri geçme" buyurdu. Umer'in bundan sonra Peygamber'den onu vurmak husûsunda izin istediğinde Peygamber'in "İn yekunhu" sözündeki "Kâne"ye bitişik zamîr "Kâne"nin haberidir ve munfasıl zamîr yerine ikaame edilmiştir. O "Kâne"lerin isimleri de müstetir zamîrlerdir.

edilmeyeceksin. Eğer o Deccâl değil ise, onu öldürmekte senin için hiçbir hayır ve yarar yoktur" buyurdu.

Yine İbn Umer şöyle demiştir: Peygamber (S) bundan başka bir kerre de Ubeyy ibn Ka'b ile berâber İbn Sayyâd'ın bulunduğu hurmalığa gitmişlerdi. Nihâyet Peygamber hurmalığa girince İbn Sayyâd'dan gizlenerek, hurma ağaçları ile kendinin görülmesinden korunup sakınıyordu. Bu saklanmayı İbn Sayyâd'ın O'na görünmesinden önce, İbn Sayyâd'ın özel hâlini görmek ve ondan birşey işitmek için yapıyordu. İbn Sayyâd kendi döşeği üzerinde saçaklı kadîfe örtüsü içinde yatmıştı. Örtü içinde genizden gelen bir hırıltı vardı. Peygamber, hurma ağacıyle korunurken tam o sırada İbn Sayyâd'ın annesi Peygamber'i gördü ve İbnu Sayyâd'a:

— Ey Sâfi! diye seslendi.

Bu, İbn Sayyâd'ın ismidir. İbn Sayyâd çabucak ayağa kalktı. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı, o kendini tutarsız sözleriyle ortaya koyup beyân edecekti"* buyurdu [356].

Geçen senedle Sâlim ibn Umer de dedi ki: İbn Umer şöyle dedi: Sonra Peygamber (S) insanlar içinde ayağa kalktı, Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla övdü. Sonra Deccâl'i zikredip şöyle buyurdu:

— *"Ben sizleri onun şerrinden korkutuyorum. Peygamberlerden hiçbiri müstesnâ olmamak üzere, herbiri muhakkak kavmini* (sapıklığa sevkeden her yalancı) *Deccâl'den korkutup sakındırmıştır. Yemîn olsun Nûh Peygamber de kendi kavmini Deccâl'den sakındırmıştır. Lâkin şimdi ben size bunun, hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim* (ki şudur): *Deccâl şaşıdır; kötü kılavuzdur* (insanları eğri yola çağırır). *Allah ise şaşı değildir* (insanları doğru yola çağırır)*"*.

١٧٨ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ لِلْيَهُودِ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا
قالَهُ المَقْبُرِىُّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ

178- PEYGAMBER(S)'İN YAHÛDÎLER'E:

356 Bu uzun hadîsin bâb başlığına uygunluğu *"Sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?"* sorusundadır. Çünkü bu soru İslâm'ı çocuğa arzetmektir, zirâ İbn Sayyâd, o zamân henüz erlik devresine ulaşmamış bir çocuktu.

Ebû Saîd'in hadîsinde Peygamber'in îmân ikrârı *"Âmentu billâhi ve melâiketihi ve kutubihi ve rusulihi ve'l-yevmi'l-âhir"* şeklinde olup, *Âmentü*'nün beş maddesini toplamıştır.

"İslâm'a girin de (dünyâ ve âhiret musîbetlerinden) *selâmette olun"*
SÖZÜ BÂBI

Bu hadîsi Saîb ibnu Ebî Saîd el-Makburî, Ebû Hureyre'den olmak üzere söylemiştir [357].

١٧٩ــ باب اذا أسلم قوم فى دار الحرب ولهم مال وأرضون فهى لهم

179- BÂB: BİR KAVİM KENDİLERİNE ÂİD BİRTAKIM MALLARI VE ARÂZÎLERİ OLDUĞU HÂLDE HARB DİYÂRINDA İSLÂM'A GİRDİKLERİ ZAMÂN, BU MALLAR VE ARÂZÎLER YİNE KENDİLERİNİN OLUR

٢٥٥ــ حدّثنا محمودٌ أخبرنا عبْدُ الرَّزّاقِ قال أخبرنا معْمرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ علِىِّ بنِ حُسيْنٍ عنْ عمْرِو بنِ عُثْمانَ بنِ عفّانَ عنْ أُسامةَ ابنِ زيْدٍ قال قُلْتُ يارسولَ اللهِ أيْنَ تنْزِلُ غداً فى حجّتِهِ قالَ وهلْ تركَ لنا عقِيلٌ منْزِلاً ثُمّ قالَ نحْنُ نازِلونَ غداً بخيْفِ بنى كِنانةَ المُحصّبِ حيْثُ قاسمتْ قُريْشٌ على الكُفْرِ وذلِكَ أنّ بنى كِنانةَ حالفتْ قُريْشاً على بنى هاشِمٍ أنْ لايُبايِعُوهُمْ ولا يُؤْوُو هُمْ قال الزُّهْرِىُّ والخيْفُ الوادِى *

255-....... Usâme ibnu Zeyd (R) şöyle demiştir: Ben Vedâ Haccı'nda:

— Yâ Rasûlallah! Yarın Mekke'de nereye ineceksin? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Akîl, Mekke'de bize bir ev bıraktı mı?"* buyurdu. Sonra şunları söyledi: *"Bizler yarın Kinâne oğulları yurdu olan el-Muhassab mevkiine ineceğiz ki, burası Kureyş'in küfr üzerine yemînleştiği yerdir. Bu yemînleşme şöyle olmuştu: Kinâne oğulları Kureyş ile, Hâşim oğulları aleyhine, onlarla alışveriş yapmamaları ve onları barındırmamaları üzerine yemînleşmişlerdi".*

---

357 Bu başlık hadîsin bir parçasıdır. Saîd ibn Ebî Saîd'in bu hadîsi Cizye Kitâbı'nda senedli olarak gelecektir. Buhârî bu başlıkta sâdece o hadîse işâret etmekle yetinmiştir.

Peygamber'in bu sözünün ma'nâsı, İslâm'a girin ki dünyâda öldürülmekten, cizye vermekten; âhirette de ikaabdan ve ateşte devâmlı kalmaktan selâmette olun demektir.

ez-Zuhrî: (Kinâne oğulları'na âid olduğu zikredilen) el-Hayf, vâdîdir demiştir. (ez-Zuhrî'den başkaları da: Vâdînin seylinden yüksek olan, fakat dağ olmaya ulaşmayan tümsek yerdir, demişlerdir.) [358]

٢٥٦ـ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدَّثني مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبيهِ أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطّابِ رضى اللهُ عنه اسْتَعْمَلَ مَوْلًى لَهُ يُدْعَى هُنَيا على الحِمَى فَقال يا هُنَىُّ اضْمُمْ جَناحَكَ عنِ المُسْلِمِينَ واتّقِ دَعْوَةَ المَظْلومِ فإنَّ دَعْوَةَ المَظْلومِ مُسْتَجابةٌ وأدْخِلْ رَبَّ الصُّرَيْمَةِ وَربَّ الغُنَيْمَةِ وإيّاىَ ونَعَمَ ابنِ عَوْفٍ ونَعَمَ ابنِ عفّانَ فإنّهما إن تَهْلِكْ ماشِيَتُهُما يَرْجِعا إلى نَخْلٍ وزَرْعٍ وإنَّ رَبَّ الصُّرَيْمَةِ ورَبَّ الغُنَيْمَةِ إنْ تَهْلِكْ ماشِيَتُهُما يأتِنى بِبَنِيهِ فَيَقُولُ يا أميرَ المُؤْمِنِينَ يا أمِيرَ المُؤْمِنِينَ أفَتارِكُهُمْ أنا لاَ أبالَكَ فالْمَاءُ والكَلأُ أيْسَرُ عَلَىَّ منَ الذَّهَبِ والوَرِقِ وايْمُ اللهِ انّهُمْ لَيَرَوْنَ أنّى قَدْ ظَلَمْتُهُمْ إنّها لَبِلادُهُمْ فَقاتَلوا علَيْها فى الجاهِلِيَّةِ وأسْلَمُوا علَيْها فى الإسْلامِ والذي نَفْسى بِيَدِهِ لَوْلاَ المَالُ الذى أحْمِلُ علَيْهِ فى سَبِيلِ اللهِ ما حَمَيْتُ علَيْهِمْ منْ بلادِهِمْ شِبْراً *

256-....... Bize İmâm Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da babası ve Umer'in âzâdlısı Eslem'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) Beytu'l-mâl'e âid bir koruluk üzerine Huneyy denilen bir kölesini me'mûr ta'yîn etti de ona:

— Yâ Huneyyu! Kollarını müslümânlardan topla (yânî onlara zulümden ellerini çek) ve mazlûmun bedduâsından da sakın. Çünkü mazlûmun duâsı (Allah tarafından) kabûl edilmiştir. Sen az sayılı deve bölüğü sâhibini ve az sayılı koyun sürüsü sâhibini koruluğa ve mer'aya girdir. Bu az sayılı sürü sâhiblerinden önce yâhud doğrudan kendilerini tercîh ile Abdurrahmân ibn Avf'ın develerini, Usmân ibn Affân'ın develerini koruya girdirmenden seni men' ederim. Çünkü bu son iki zât zengindirler. Eğer bunların sürüleri helâk olursa, bu iki zât hurmalara ve ekinlere dönerler. Hâlbuki küçük deve bölüğü sâhibi, küçük koyun sürüsü sâhibi, eğer bunların hayvanları helâk

---

358 Rasûlullah'ın *"Akîl bize bir ev bıraktı mı ki?"* sözüne göre, kendisinin Mekke'de Hâşim ibn Abdi Menâf'tan kalma bir evi vardı. Mekke fethinden sonra Peygamber Kureyş'ten müslümân olanların kalblerini alıştırmak için, onların İslâm'dan evvelki tasarruflarını yerinde bırakmıştı. Bu sûretle bu ev yine Akîl'in mülkiyetinde kaldı. İşte hadîsin başlığa uygunluk noktası budur. Câhiliyetteki tasarrufunu Akîl'e bırakmış olunca, İslâm'dan sonraki evleviyet yoluyla olur, demektir. Bu hadîsin bir rivâyeti Hacc'da geçmiş, orada da bilgi verilmişti.

olursa bunlar oğullarıyle -yâhud: evleriyle (zevceleriyle)- gelirler de: "Ey Mü'minlerin Emîri! (Bizler fakîrleriz, bizler Beytu'l-mâl'den almaya daha haklıyız)" derler. Böyle feryâd eden fakîrleri ben hiç muhtâclar olarak terkeder miyim hey babasız kalası? (Ben fakîrleri yardımsız bırakmam). Su ve ot bana altın ve gümüşten (yânî Beytü'l-mâl'den bu iki ma'deni harcamaktan) daha kolaydır. Allah'a yemîn olsun ki, onlar elbette benim kendilerine zulmettiğimi düşüneceklerdir. Şübhesiz bu arâzîler onların beldeleridir. Onlar Câhiliyet devrinde bu arâzîleri korumak üzere harb etmişler ve yine bu arâzîler üzerinde İslâm Dîni'ne girmişlerdir. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah yolunda cihâd için binek bulamayanları yükleyeceğim deve ve atlar nev'inden mal mevcûd olmayaydı, onların beldelerinden bir karış yeri onlara karşı himâye edip koruluk yapmazdım [359].

١٨٠ — باب كتابة الإمام الناس

180- DEVLET BAŞKANININ İNSANLARI -YÂHUD İNSANLAR İÇİN- (SAVAŞÇILARI VE DİĞERLERİNİ SAYIP) YAZMASI BÂBI

٢٥٧ — حدّثنا مُحمَّدُ بنُ يوسُفَ قال حدّثنا سُفيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبي وائِلٍ عنْ حُذَيْفَةَ رضى الله عنه قال قال النبيُّ ﷺ اكْتُبُوا لى مَنْ تَلَفَّظَ بالإسْلامِ مِنَ النّاسِ فكَتَبْنالهُ ألفاً وَخَمْسمِائَةِ رَجُلٍ فقُلْنا نَخافُ ونَحْنُ ألْفٌ وخَمْسُمِائَةٍ فلَقَدْ رأيْتُنا ابْتُلِينا حتّى إنَّ الرَّجُلَ لَيُصَلّى وحْدَهُ وهْوَ خائِفٌ *

257-....... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"İnsanlardan ben müslümânım diyenleri benim için* (sayıp) *yazın"* buyurdu. Biz, ordu mevcûdunu binbeşyüz kişi sayıp Peygamber için yazdık. Ve biz binbeşyüz kişi(lik kuvvet) olduğumuz hâlde (düşmândan) korkar mıyız dedik. Bir müddet sonra ben kendimizi öyle bir fitne ile belâlanmış gördüm ki, hani o korku nedir bilmeyen er

---

359 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu arâzîler elbet onların beldeleridir. Onlar Câhiliyette bu arazîler üzerine harb ettiler, yine onlar bu arâzîler üzerinde İslâm'a girdiler" sözlerinden alınması mümkin olur. Çünkü Medîne halkı İslâm'a girdiler; onlar memleketleri harble alınanlar olmadılar, öyle olsaydı arâzîleri müslümânlara ganîmet olurdu (Aynî).

Mâlik'ten, Umer devrinde devlet koruluklarındaki deve ve atların sayısının kırk bine ulaştığı haberi gelmiştir.

Umer'in koru muhâfız âmirine verdiği bu emirnâmeyi hadîsçiler cemâatinden yalnız Buhârî rivâyet etmiştir. Dârakutnî bu haber hakkında garîbdir, sahîhtir demiştir.

kişi şimdi fitneden korkarak (cemâate gidemeyip evinde) yalnız başına namâz kılar oldu [360].

٢٥٨ــ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ فَوَجَدْناهُمْ خَمْسَمائَةٍ. قال أبومُعاوِيَةَ مابَيْنَ سِتِّمائَةٍ إلى سَبْعِمائَةٍ *

258-....... Huzeyfe: Biz sahâbîlerin sayısını beşyüz bulduk, demiştir. Ebû Muâviye de: Altıyüz ile yediyüz arası kadar, demiştir [361].

٢٥٩ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ قال حدّثنا سُفْيانُ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ عَمْرِو بنِ دِينارٍ عنْ أبى مَعْبَدٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى الله عنهما قال جاءَ رَجُلٌ إلى النبىِّ ﷺ فقال يارسولَ الله إنِّى كُتِبْتُ في غَزْوَةِ كَذَا وكَذَا وامْرَأتِى حاجَّةٌ قال ارْجِعْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأتِكَ *

259-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Ben şu ve şu gazvelere asker yazıldım, kadınım da hacc yapacaktır, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Sen gazveden dön de kadınınla berâber hacc yap"* buyurdu [362].

١٨١ــ بابٌ إنَّ الله يُؤَيِّدُ الدِّينَ بالرَّجُلِ الفاجِرِ

---

360 Başlığın ma'nâsı "Devletin umûmî kuvvetlerinin mikdârını anlamak için devlet başkanının harb ve diğer sebeblerle ordu sayısını ve diğer şeyleri saydırıp yazdırması bâbı"dır. Hadîsin bu başlığa uygunluğu bellidir. Hadîsteki binbeşyüz sayısı, Hudeybiye seferine katılan sahâbîlerin sayısı hakkındaki iki rivâyetten birisine uygundur. Diğer rivâyette Hudeybiye'ye katılanların sayısı bindörtyüz idi.
Huzeyfe bu hadîsinde özet olarak: "Biz Peygamber zamânında binbeşyüz kişilik bir kuvvetle korku nedir bilmezdik. Vefâtından sonra öyle kötü duruma düştük ki, şimdi o yiğit kişiler müslümânların çokluğuna rağmen mescide çıkamaz oldular ve namâzlarını evlerinde kılmak zorunluluğuna düştüler" demek istemiştir. Bu garîb hâlin sebebi, Nevevî'nin dediği gibi, Peygamber'in vefâtından sonra Usmân'ın şehâdeti, Cemel, Sıffîn ... fitnelerinin cereyân ettiği günlerde bâzı sahâbîler fitneye karışmak töhmetinden çekinerek evlerinden çıkmamışlar ve namâzlarını evlerinde kılmışlardır.

361 Bu hadîsı Müslim, Ahmed, en-Nesâî ve İbnu Mâce rivâyet etmişlerdir. Müslim Îmân'da; en-Nesâî *es-Sîre*'de getirmişlerdir.

362 Bu hadîste de cihâd için çıkması taayyün edenlerin yazılması âdetini bildirme vardır. Bu hadîs Hacc'da ve Cihâd'da da geçmişti.

181- BÂB:

"Muhakkak ki, Allah (dilerse) *şu İslâm Dîni'ni günâhkâr ve âsî kişi ile kuvvetlendirir"*

٢٦٠ـ حدّثنا أبو اليمانِ قال أخْبَرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح وحدّثنى مَحْمُودُ بنُ غَيْلاَنَ قال حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِى عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال شَهِدْنا مَعَ رسولِ الله ﷺ فقال لِرَجُلٍ مِمَّنْ يَدَّعِى الإسْلاَمَ هَذَا مِنْ أهْلِ النَّارِ فَلَمَّا حَضَرَ القِتالُ قاتَلَ الرَّجُلُ قِتالاً شَدِيداً فأصابَتْهُ جِرَاحَةٌ فَقِيلَ يارسولَ اللهِ الّذِي قُلْتَ إنَّهُ مِنْ أهْلِ النَّارِ فَإنَّهُ قَدْ قاتَلَ اليَوْمَ قِتالاً شَدِيداً وقدْ ماتَ فقال النبيُّ ﷺ إلى النَّارِ قال فَكَادَ بَعْضُ النَّاسِ أنْ يَرْتَابَ فَبَيْنَما هُمْ عَلى ذَلِكَ إذْ قِيلَ إنّهُ لَمْ يَمُتْ ولَكِنَّ بِهِ جِرَاحاً شَدِيداً فَلمَّا كانَ مِنَ اللَّيْلِ لَمْ يَصْبِرْ عَلى الجِرَاحِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فأُخْبِرَ النبيُّ ﷺ بِذَلِكَ فقال اللهُ أكْبَرُ أشْهَدُ أنّى عبْدُ اللهِ ورسُولُهُ ثُمَّ أمَرَ بلالاً فَنادَى بالنَّاسِ إنّهُ لاَيَدْخُلُ الجَنّةَ إلاّ نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ وإنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بالرَّجُلِ الفاجِرِ *

260-....... Buradaki iki senedde Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler (Hayber'de) Rasûlullah'ın berâberinde hazır bulunduk. Rasûlullah, İslâm'ı iddiâ etmekte olanlardan bir kimse için:

— *"Bu adam ateş ehlindendir"* buyurdu.

Muhârebe başlayınca bu adam şiddetli bir muhârebe ve çarpışma yaptı ve kendisine büyük bir yara isâbet etti. Bunun üzerine (bir sahâbî tarafından):

— "Yâ Rasûlallah! *"O, ateş ehlindendir"* buyurduğun şu kimse, bu gün muhakkak çok çetin bir muhârebe yapmış ve ölmüştür, denildi.

Peygamber (S) bu söze karşılık:

— *"O, ateşe gitmiştir"* buyurdu.

Râvî dedi ki: İnsanların bâzısı o adam hakkındaki bu Peygamber sözünün doğruluğundan şübhe etmeye yaklaştı. Onlar bu şaşkınlık hâli üzerinde bulundukları sırada birdenbire:

— O adam ölmemiştir, lâkin onda şiddetli bir yara vardır, denildi.

Geceden bir vakit olunca o yaralı adam, yaranın acısına sabre-

demedi de kendisini öldürdü. Akabinde bu Peygamber'e haber verildi. Peygamber:

— "*Allâhu Ekber* (Allah en büyüktür). *Ben kendimin Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuma şehâdet ederim*" buyurdu.

Sonra Bilâl'e emretti de Bilâl insanlar içinde:

— "*Şu muhakkak ki cennete ancak müslümân nefis girer. Ve muhakkak ki Allah bu İslâm Dîni'ni* (dilerse) *elbette fâcir kişi ile de te'yîd edip kuvvetlendirir*" sözlerini bağırıp i'lân etti [363]

١٨٢ــ بابُ مَنْ تأمَّرَ فى الحَرْبِ مِنْ غَيْرِ إمْرَةٍ إذَا خافَ العَدُوَّ

182- HARBDE (KUMANDAN ŞEHÎD DÜŞTÜĞÜ VE) DÜŞMAN SALDIRISINDAN ENDÎŞE ETTİĞİ ZAMÂN, DEVLET BAŞKANININ TA'YÎNİNİ BEKLEMEKSİZİN, KENDİNİ ORDU ÜZERİNE KUMANDAN YAPAN KİMSE BÂBI

٢٦١ــ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال حدّثنا ابنُ عُلَيَّةَ عنْ أيُّوبَ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلالٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال خَطَبَ رسولُ الله ﷺ فَقال أخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فاُصِيبَ ثُمَّ أخَذَها جعْفَرٌ فاُصِيبَ ثُمَّ أخَذَها عبْدُ اللهِ بنُ رَواحَةَ فاُصِيبَ ثُمَّ أخَذَها خالدُ بنُ الوَلِيدِ عنْ غيْرِ إمْرَةٍ ففُتِحَ علَيْهِ وما يَسُرُّنِي أو قالَ مايَسُرُّهُمْ أنَّهُمْ عنْدَنا وقالَ وإنَّ عَيْنَيْهِ لَتَذْرِفانِ *

261-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir hutbe yaptı da, hutbesinde:

— "*İslâm sancağını Zeyd eline aldı, akabinde Zeyd vuruldu. Sonra sancağı Ca'fer aldı, o da vuruldu. Sonra sancağı Abdullah ibnu Revâha aldı, o da şehîd edildi. Sonra sancağı emîr ta'yîn edilmeksizin Hâlid ibnu'l-Velîd aldı ve ona fetih verildi. Onların bizim yanımızda olmaları* (içinde bulundukları hâlin daha hayırlı olması sebebiyle) *beni* -yâhud da: *onları- sevindirmez*" buyurdu.

---

363 Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır.

Bu hadîste Peygamber'in Bilâl'e i'lân ettirdiği "Cennete yalnız müslümân girer" fıkrası, zâhirine göre intihâr edenin müslim olmadığına delâlet eder. Hakîkatte ise bu müntehirin müslümân olmaması, intihârın eseri ve cezâsı değildir. Her hükmü vahiy ile te'yîd edilmiş olan Peygamber'e, yine vahiyle bildirilmiş başka bir sebebin eseridir. O cümleden en yakın olarak hatıra gelen sebeb, müslümânlıkta harâm olduğu kesin olan intihârı halâl i'tikaad ederek, kendi eliyle hayâtına son vermiş olmasıdır. Çünkü cumhûra göre intihâr eden dînden çıkmış değildir, üzerine cenâze namâzı kılınır.

Enes: Rasûlullah bunları söylerken iki gözü yaş akıtıyordu, demiştir [364].

١٨٣ــ باب العَوْنِ بالمَدَدِ

183- CİHÂDDA İMDÂD GÖNDERMEKLE YARDIM EDİLMESİ BÂBI

٢٦٢ــ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ بَشّارٍ قال حدّثنا ابنُ أبى عَدِىٍّ وسَهْلُ بنُ يوسُفَ عنْ سَعِيدٍ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى الله عنهُ أنَّ النبىَّ ﷺ أتاهُ رِعْلٌ وذَكْوَانُ وعُصَيَّةُ وبَنُولِحْيَانَ فَزَعَمُوا أنَّهُمْ قَدْأسْلَمُوا واسْتَمَدُّوهُ على قَوْمِهِمْ فأمَدَّهُمُ النبىُّ ﷺ بِسَبْعِينَ مِنَ الأنْصارِ قال أنَسٌ كُنَّا نُسَمِّيهِمِ القُرّاءَ يَحْطِبُونَ بالنَّهارِ ويُصَلُّونَ باللَّيْلِ فانْطَلَقُوا بِهِمْ حتَّى بَلَغُوا بِئْرَ مَعُونَةَ غَدَروا بِهِمْ وقَتلوهُمْ فَقَنتَ شَهْراً يَدْعُو عَلى رِعْلٍ وذَكْوَانَ وبَنى لِحْيانَ قال قَتادَةُ حدّثنا أنَسٌ أنَّهُمْ قَرَؤُا بِهِمْ قُرْآناً ألاَ بَلِّغُوا عَنَّا قَوْمَنا بأنّا قَدْ لَقِينا رَبَّنا فَرَضِىَ عنَّا وأرْضانا ثُمَّ رُفِعَ ذَلِكَ بَعْدُ *

262-....... Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peyamber'e Rı'l, Zekvân, Usayya ve Lıhyân oğulları kabîlelerinden bâzı kimseler geldi de, kendilerinin müslümân olduklarını söylediler ve kendi kavimlerine karşı Peygamber'den imdâd istediler. Peygamber de onlara Ensâr'dan yetmiş kişi gönderip imdâd eyledi.

Enes dedi ki: Biz o gönderilen sahâbîlere (Kur'ân'ı çok okudukları için) "el-Kurrâ" ismi veriyorduk. Onlar gündüzleyin odun toplarlar, geceleyin de namâz kılarlardı. O yetmiş sahâbî onlarla gittiler, nihâyet Maûne Kuyusu'na ulaştıklarında o kabîleler bunlara hâinlik

---

364 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Sonra Hâlid ibnu'l-Velîd emîr ta'yîn edilmeksizin kumandanlığı üzerine aldı"* sözlerindedir.

Vâkıdî'nin rivâyetine göre, Rasûlullah Mûte'ye bir ordu hazırlayıp gönderirken, bu orduya Zeyd ibn Hârise'yi başkumandan ta'yîn etmiş ve muhârebede Zeyd şehîd düşerse yerine Ca'fer ibn Ebî Tâlib geçsin; o da şehîd düşerse Abdullah ibn Revâha kumandayı ele alsın; o da şehîd düşerse ordu uygun gördüğü birini kendine kumandan seçsin buyurmuştu.

Mûte'de iki ordu karşı karşıya gelince, Rasûlullah Medîne'de minberi üzerine oturmuş ve Medîne ile Şâm arası mesâfe kendisine açılmış, askerin muhârebesini açıktan görerek üç kumandanın arka arkaya şehîd düştüklerini ve en sonunda Hâlid'in kendiliğinden kumandayı ele alıp zafere ulaştığını sahâbîlerine haber vermiştir. Hiç şübhesiz bu hâdiseleri oldukları gibi bilip haber vermesi, O'nun mu'cizeleri cümlesindendir.

yaptılar ve bu Kur'ân hâfızı sahâbîleri öldürdüler. Bu hâdise üzerine Peygamber (S) bir ay Rı'l, Zekvân, Benû Lıhyân kabîleleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı.

Katâde ibn Diâme şöyle dedi: Ve Enes bize: Onlarla ilgili olan şu "Dikkat edin! Bizden kavmimize teblîğ ediniz ki, bizler Rabb'imize kavuştuk; O bizden râzı oldu ve bizleri de râzı kıldı" sözlerini Kur'ân olarak okuduk. Sonra bir müddetin ardından bu sözlerin tilâveti kaldırıldı, diye tahdîs etti [365].

١٨٤ـ باب مَنْ غَلَبَ العَدُوَّ فأقامَ عَلى عَرْصَتِهِمْ ثَلاثاً

184- DÜŞMANA GÂLİB GELEN VE AKABİNDE ONLARIN BİNÂSIZ GENİŞ ARSALARI ÜZERİNDE ÜÇ GÜN İKAAMET EDEN KİMSE BÂBI

٢٦٣ـ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ عبْدِ الرَّحِيمِ قال حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ قال حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ قال ذَكَرَ لنا أنَسُ بنُ مالِكٍ عنْ أبي طَلْحَةَ رضى الله عنهما عنِ النبىِّ ﷺ أنَّهُ كانَ إذا ظَهَرَ على قَوْمٍ أقامَ بالْعَرْصَةِ ثَلاثَ لَيالٍ تابعَهُ معاذٌ وعبْدُ الأعْلَى قال حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ عنْ أبي طَلْحَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

263-....... Bize Rahv ibnu Ubâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe tahdîs etti ki, Katâde şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik bizlere (üvey babası) Ebû Talha'dan zikretti ki, Peygamber (S) bir kavme harble gâlib geldiği zamân, o kavmin binâdan boş geniş bir sâhasında üç gün ikaamet etmek i'tiyâdında idi [366].

---

365 Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendi kavimlerine karşı imdâd istediler, Peygamber de onlara Ensâr'dan yetmiş kişi ile imdâd etti" sözlerindedir.

Maûne Kuyusu fâciâsı, Uhud'dan dört ay sonra, dördüncü hicret yılının safer ayında meydana gelmiştir. O kabîlelerden bâzı kimselerin ahd ve misâkı ve Peygamber'den İslâm'ı öğretmek üzere yardım istemeleri sebebiyle Suffe ehlinden yetmiş kadar yetişmiş ve Kur'ân'ı çok okudukları için "Kurrâ" adı verilen bu sahâbîleri Munzir ibn Âmir el-Hazrecî(R)'nin maiyyetinde Necd'e göndermişti. Bu seriyyeye siyerciler "Bi'ru Maûne seriyyesi", "Seriyyetu'l-Kurrâ"; "Munzir ibn Âmir seriyyesi" adlarını verirler.

Buhârî bu hadîsi şimdiye kadar birkaç kerreler getirdi; Mağâzî'de ve Tıbb'da da getirecektir.

366 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

İbnu'l-Cevzî: Peygamber'in zaferden sonra üç gün orada ikaamet etmesi, gale-

Bu hadîsi bize Saîd, Katâde'den; o da Enes'ten; o da Ebû Talha'dan; o da Peygamber'den tahdîs etti dedi diye rivâyet etmekte Ravh ibn Ubâde'ye Muâz ibnu Abdi'l-A'lâ ile Abdu'l-A'lâ ibn Abdi'l-A'lâ mutâbaat etmişlerdir [367].

١٨٥ــ بابُ مَنْ قَسَمَ الْغَنِيمَةَ فى غَزْوِهِ وسَفَرِهِ. وقال رافِعٌ كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ بذِى الحُلَيْفَةِ فأَصَبْنا غَنَماً وإبِلاً فَعَدَلَ عشَرَةً مِنَ الغَنَمِ بِبَعِيرٍ

185- GAZVEDE VE SEFERDE İKEN GANÎMETİ TAKSÎM EDEN KİMSE BÂBI

Râfi' ibn Hadîc de şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde) Peygamber'in berâberinde (Tıhâme'deki) Zu'l-Huleyfe'de bulunduk. Orada birçok koyun ve deve ele geçirdik. Peygamber (S) ganîmeti taksîm etti de (o günün râyicine göre) on koyunu bir deveye denk saydı [368].

٢٦٤ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ أنَّ أنَساً أخْبَرَه قال اعْتَمَرَ النبىُّ ﷺ مِنَ الجِعْرَانَةِ حَيْثُ قَسَمَ غَنائِمَ حُنَيْنٍ *

264-....... Bize Hemmâm, Katâde'den tahdîs etti ki, ona da Enes haber verip: Peygamber (S) Cı'râne'den, Huneyn ganîmetlerini taksîm ettiği yerden umre yaptı, demiştir [369].

١٨٦ــ بابٌ إذَا غَنِمَ المُشْرِكُونَ مالَ المُسْلِمِ ثُمَّ وجَدَهُ المُسْلِمُ

---

benin te'sîrini ortaya koymak; İslâm hükümleri ve âdetlerini tenfîz etmek ve alınan ganîmetleri taksîm etmek içindi, demiştir (Aynî).

Bu üç günlük ikaamette ordunun istirahat etmesi ve düşmanın geride olabilecek kuvvetlerine "İşte biz burada ikaamet ediyoruz; eğer kuvvetiniz varsa geliniz" diye bir meydan okuma hikmeti de vardır (Kastallânî).

367 Muâz ibn Abdi'l-A'lâ'nın mutâbaasını el-İsmâîlî senedli olarak rivâyet etmiştir. Abdu'l-A'lâ ibn Abdi'l-A'lâ es-Sâmi'nin mutâbaasını da İmâm Müslim rivâyet etmiştir.

368 Râfi' ibn Hadîc hadîsi uzun bir metinle Şerîket Kitâbı'nda geçmişti. Bunun başlığa delîlliği meydandadır.

369 Bu hadîs de Hacc'da "Peygamber kaç umre yaptı?" bâbında geçmişti...

186- BÂB: MUHÂRİB MÜŞRİKLER BİR MÜSLÜMÂNIN MALINI GANÎMET ALDIKLARI VE SONRA MÜSLÜMÂNLAR O MÜŞRİKLERİN DİYÂRINI İSTİ'LÂ ETTİKLERİNDE, O MÜSLÜMÂN KENDİ MALINI AYNEN BULSA (SÂHİBİ BU MALINI ALABİLİR Mİ, YOKSA BU MAL GANÎMET MALINDAN MI SAYILIR)? [370]

٢٦٥ـ قال ابنُ نُمَيْرٍ حدَّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال ذَهَبَ فَرَسٌ لَهُ فأخَذَهُ العَدُوُّ فظَهَرَ عَلَيْهِ المُسْلِمُونَ فَرُدَّ عَلَيْهِ فِي زَمَنِ رسولِ اللهِ ﷺ وأَبَقَ عبْدٌ لَهُ فَلَحِقَ بالرُّومِ فَظَهَرَ علَيْهِم المُسْلِمُونَ فَرَدَّهُ عليْهِ خَالِدُ بنُ الوَلِيدِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ

265- Abdullah ibn Numeyr şöyle dedi: Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde ben İbn Umer'e âid bir at düşman tarafına kaçıp gitti de onu muhârib düşman yakaladı. Sonra müslümânlar o düşmana gâlib geldi de, Rasûlullah (S) zamânında o at ben İbn Umer'e geri verildi. Bir kerresinde yine ben İbn Umer'e âid bir köle kaçıp Rûmlar'a katılmıştı. Sonra müslümânlar Rûmlar'a gâlib geldi de Hâlid ibnu'l-Velîd o köleyi ben İbn Umer'e geri verdi. Bu da Peygamber zamânından sonra idi [371].

٢٦٦ـ حدَّثنا مُحمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللهِ قال أخبرنى نافِعٌ أنَّ عبْداً لابنِ عُمَرَ أبَقَ فلحِقَ بالرُّومِ فظَهَرَ علَيْه خالِدُ بنُ الوَلِيدِ فَرَدَّهُ عَلى عبْدِ اللهِ وأنَّ فَرَساً لابنِ عُمَرَ عارَ فلَحِقَ بالرُّومِ فظهَرَ عَلَيْهِ فَرَدُّوهُ على عبْدِ اللهِ. قالَ أبو عَبْدِ اللهِ عارَ مُشتق مِنَ العَيْرِ وَهُوَ حِمارُ وَحْشٍ أىْ هَرَبَ *

266-....... Bana Nâfi' haber verdi ki, İbnu Umer'e âid bir köle kaçıp Rûmlar'a katılmış. Sonra kumandân Hâlid ibnu'l-Velîd köle üzerine gâlib gelmiş ve o kaçak köleyi Abdullah ibn Umer'e aynen geri vermiştir. Ve yine İbnu Umer'e âid bir at kaçarak gitmiş ve Rûmlar'a katılmış, sonra Hâlid ibnu'l-Velîd o at üzerine gâlib gelmiş ve onu tekrâr Abdullah'a geri vermiştir [372].

---

370 Bu mes'elede hukûkçular arasında görüş ayrılığı bulunduğu için Buhârî cevâbı ve hükmü açıkça belirtmeyip, böyle soru şeklinde bırakmıştır.

371 Bu Abdullah ibn Numeyr hadîsi başlıktaki soruya olumlu cevâb teşkîl etmektedir. Bundaki ikinci vak'a, Peygamber'den sonra Rûmlar'la yapılan Yermûk harbinde meydana gelmiştir.

372 Bu, yukarıda zikredilen hadîsin başka bir tarîkten rivâyetidir. Bunda Yahyâ el-

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Metindeki "Âra" fiili, "yaban eşeği" ma'nâsına olan "el-Ayru" isminden türemiştir; "Âra", kaçtı demektir.

٢٦٧ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يونُسَ قال حدّثنا زُهيْرٌ عنْ موسى بنِ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما أنّهُ كانَ على فَرَس يوْمَ لَقِيَ المُسْلِمونَ وأمِيرُ المُسْلِمِينَ يوْمَئِذٍ خالِدُ بنُ الوَلِيدِ بعَثَهُ أبو بَكْرٍ فأخَذَهُ العَدُوُّ فلمّا هُزِمَ العَدُوُّ رَدَّ خالِدٌ فرسَهُ *

267-....... Bize Zuheyr, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer, müslümânlar (Rûm düşmanını) karşıladıkları gün bir at üzerinde bulunuyordu. O gün müslümân ordusunun emîri, yânî başkumandanı Hâlid ibnu'l-Velîd idi. Onu (kendi devlet başkanlığı zamânında) Ebû Bekr sefere göndermişti. (O harb sırasında at İbn Umer'i zorlayıp düşürdü de düşman tarafına kaçtı.) Ve o atı düşman yakalayıp aldı. Düşman ordusu bozguna uğrayınca Hâlid, İbn Umer'in atını kendisine geri verdi [373].

١٨٧ــ بابُ منْ تَكَلّمَ بالفارِسيَّةِ والرَّطانَةِ. وقوْلِهِ تعالى واخْتِلافُ ألْسِنَتِكُمْ وألْوانِكُم. وما أرْسلْنا منْ رسُولٍ إلا بلسانِ قَوْمِهِ

187- FARS DİLİYLE VE ARABCA'DAN BAŞKA HERHANGİBİR DİL İLE KONUŞAN KİMSE BÂBI [374]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"O gökleri, o yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin

Kattân, yukarıda zikrolunan Ubeydullah'a muhâlefet etmiştir.

Çünkü kölenin de, atın da geri verilmesini Peygamber'den sonrada kılmıştır.

373 Bu da yukarıda geçen iki tarîka da muhâlif olmak üzere gelen diğer bir rivâyet tarîkidir. Çünkü burada at kıssasının Ebû Bekr'in devlet başkanlığı günlerinde olduğunu açıkça söylemiştir.

Bu rivâyetler başlıktaki soruya cevâb teşkîl etmektedirler. Bu konuda müctehid imâmlar arasında görüş ayrılığı olduğunu daha önce söylemiştik.

374 Bu başlıktaki "er-Retâne" kelimesinin delâlet ettiği ma'nâ daha umûmîdir. Arabça'dan başka herhangi bir yabancı dil ile konuşmayı içine alır.

er-Retâne, sehâbe ve kitâbe vezinlerinde, Arabî lisândan gayrı lisânla tekellüm eylemek ma'nâsınadır; birinci bâbdan masdârdır.

el-Murâtane, mufâale vezninde bu dahî bir adama Arabî'den başka lisânla tekellüm eylemek ma'nâsınadır.

birbirine uymaması da yine O'nun âyetlerindendir..''
(er-Rûm: 22);

''Biz hiçbir rasûlü kendi kavminin dilinden başkasıyle göndermedik ki (emrolunduklarını) onlara apaçık anlatsın...'' (İbrâhîm: 4) [375].

٢٦٨ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ قال حدّثنا أبو عاصِمٍ قال أخبرَنا حَنْظَلَةُ بنُ أبي سُفْيانَ قال أخبرنا سعِيدُ بنُ مِيناءَ قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ الله رضى الله عنهما قال قُلْتُ يارسولَ اللهِ ذَبحْنا بُهَيْمَةً لَنا وطَحَنْتُ صاعاً مِنْ شَعِيرٍ فتَعالَ أنْتَ ونَفَرٌ فصاحَ النبيُّ ﷺ فقال ياأهْلَ الخَنْدَقِ إنّ جابِراً قَدْ صَنَعَ سُؤْراً فَحَيَّ هَلاً بِكُمْ *

268-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben (Ahzâb günü):

— Yâ Rasûlallah, biz körpe bir kuzumuzu kestik, ben arpadan da bir sâ' ölçeği (1040 dirhem) un öğüttüm. Şimdi cenâbın ve maiyyetindeki bâzı kimselerle berâber bize geliniz, diye da'vet ettim.

Bu da'vetim üzerine Peygamber (S):

— *''Ey hendek kazanlar! Câbir yemek hazırlamış; haydi geliniz!''* deyip bütün hendek ahâlîsine haykırdı [376].

٢٦٩ــ حدّثنا حِبَّانُ بنُ مُوسَي قالَ أخْبرَنا عبْدُ اللهِ عنْ خالِدِ بنِ سَعِيد عنْ أبِيهِ عنْ امِّ خالِدٍ بِنْتِ خالِدِ بنِ سعِيدٍ قالَتْ أتَيْتُ رسولَ اللهِ ﷺ مَعَ أبِي وعَلَيَّ قَمِيصٌ اصْفَرُ قال رسولُ اللهِ ﷺ سِنَهْ سِنَهْ قال عبْدُ اللهِ وهْيَ بالحَبَشِيَّةِ

et-Terâtun, tefâul vezninde, Arabî'den gayrı lisânla söyleşmek ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.).*

375 Bu er-Rûm: 22. âyeti, beşeriyetteki renk ve dil ayrılıklarının Allah'ın âyetlerinden olduğunu bildirdiğinden, başlığa uygunluğu açıktır.

Buhârî bu iki âyeti başlıkta zikretmekle, Peygamber'in her lisânı bildiğine işâret etmiş gibidir. Çünkü Peygamber, çeşit çeşit dillerle konuşan bütün beşer kavimlerinin hepsine peygamber gönderilmiştir. Rasûllüğün böyle umûmî olmasıyle, her beşer cemiyeti O'nun kavmidir ve onlarla anlaşabilmek için bütün milletlerin dillerini tanıması gerekir. Maamâfîh bu anlaşma güvenilir tercümânlar aracılığı ile de olabilir. Risâletin umûmîliğine gelince: ***''De ki: Ey insanlar şübhesiz ben göklerin ve yerin mülküne mâlik olan, kendisinden başka hiçbir tanrı bulunmayan, hem dirilten, hem öldüren Allah'ın size, hepinize gönderdiği rasûlüyüm..''*** (el-A'râf: 158) hitâbiyle irşâd ve hidâyet vazîfesinin umûmîliğini ifâde etmiştir.

376 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in Farsça *Sûr* kelimesini tekellüm etmesidir. *Sûr,* Farsça'da misâfir için hazırlanan ve misâfir da'vet olunan yemeğe denir.

حَسنَةٌ قالَتْ فَذَهَبْتُ أَلْعَبُ بِخاتَمِ النُّبوَّةِ فَزَبَرَنى أبى قال رسولُ اللهِ ﷺ دَعْها ثُمَّ قال رسولُ اللهِ ﷺ أَبْلِى وأَخْلِقى ثُمَّ أَبْلِى وأَخْلِقِى ثُمَّ أَبْلِى وأَخْلِقِى قال عبْدُ اللهِ فَبَقِيَتْ حتّى ذُكِرَ *

269-....... Hâlid ibn Saîd'in kızı ve Hâlid ibn Zubeyr'in anası şöyle demiştir: (Çocukluğumda) babamla berâber üzerimde sarı renkli bir gömlek olduğu hâlde Rasûlullah'ın yanına gelmiştim. Rasûlullah: "*Seneh, seneh* (= Güzel, güzel)" buyurdu. Bu kelime Habeş dilinde "güzel şey" demektir.

Ümmü Hâlid dedi ki: Bu sırada ben (Peygamber'in iki küreği arasındaki yumurta büyüklüğünde bulunan) peygamberlik mührü ile oynamağa başladım. Babam beni bundan men' etti. Rasûlullah (S):

— "*Çocuğu kendi hâline bırak*" buyurdu.

Sonra Rasûlullah bana:

— "(Çocuğum çok yaşa da) *gömleğini* (sağlıkla giy) *eskit, yırt* (yenisini giy), *sonra gömleğini yine eskit, yırt, sonra gömleğini yine eskit, yırt*" buyurdu.

Hadîsin râvîsi Abdullah ibnu'l-Mubârek: Ümmü Hâlid çok zamân yaşadı, bu gömlek de hayâtının sonuna kadar dillerde anıldı, demiştir [377].

٢٧٠ــ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ زِيادٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه أنَّ الحَسَنَ بنَ عَلِىٍّ أخَذَ تَمْرَةً منْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ فَجعَلها فى فِيهِ فقال لَهُ النبىُّ ﷺ بالفارِسِيَّةِ كِخْ كِخْ أما تَعْرِفُ أنّا لانَا كُلُ الصَّدَقَةَ *

270-....... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber'in torunu Hasen ibn Âlî bir kerre sadaka hurması yığınından bir hurma aldı ve bunu ağzına koymak istedi. Peygamber (S) bunu görünce Hasen'e hitâben:

— "*Kahın, kahın* (= Kaka, kaka), *onu bırak, at. Sen bizim sadaka malı yemez olduğumuzu bilmiyor musun?*" diye sakındırdı [378].

---

377 Bu hadîsin başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın bir Habeş kelimesi olan "Seneh, seneh" sözünü kullanmış olmasıdır.

Ebû Heysem, metindeki "Hatta zukire"yi "Hatta dukine" diye rivâyet etmiştir ki, "Çok giyildiğinden rengi bozulmuş" demektir.

378 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in yabancı bir ta'bîr olan "Kah kah"

١٨٨ـ بابُ الغُلُولِ وقَوْلِ الله تعالى ومَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِما غَلَّ

188- EMÂNET MALINDA HIYÂNET(İN HARÂMLIĞI) BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Bir peygamber için emânete hâinlik etmek olur şey değil. Kim böyle hâinlik eder (ganîmet veyâ âmmeye âid gelirlerden birşey aşırır) gizlerse, kıyâmet günü hâinlik ettiği o şeyi yüklenerek gelir. Sonra herkes ne etti, ne kazandıysa karşılığı eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar" (Âlu İmrân: 161) [379].

٢٧١ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى عنْ أبي حَيَّانَ قال حدّثني أبو زُرْعَةَ قال حدّثني أبو هُرَيْرَةَ رضي الله عنهُ قال قامَ فِينا النبيُّ ﷺ فذَكَرَ الغُلولَ فعظَّمَهُ وعَظَّمَ أمْرَهُ قال لا أُلْفِيَنَّ أحَدَكُمْ يَوْم القِيامَةِ عَلَى رقَبَتِهِ شاةٌ لَها ثُغاءٌ عَلى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ يَقولُ يارسولَ اللهِ أغِثْني فأقولُ لا أمْلِكُ لَكَ شَيْئاً قَدْ أبْلَغْتُكَ وعَلى رقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَه رُغاءٌ يَقولُ يارسولَ اللهِ أغِثْني فأقول لاأمْلِكُ لَكَ شَيْئا قدْ أبْلَغْتُكَ وعَلى رقَبَتِهِ صامِتٌ فَيَقُولُ يارسولَ اللهِ أغِثْني فأقولُ لا أمْلِكُ لَكَ شَيْئاً قدْ أبْلَغْتُكَ أوْ عَلى رقَبَتِهِ رِقاعٌ تَخْفِقُ فيقولُ يارسولَ اللهِ أغِثْني فأقُولُ لا أمْلِكُ لَكَ شَيْئاً قدْ أبْلَغْتُكَ. وقال أيُّوبُ عنْ أبي حَيَّانَ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ *

271-....... Bana Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bir kerresinde Peygamber (S) içimizde ayağa kalktı da ganîmet ve millet malına hâinlik hakkında söz söyledi. Ve hâinliğin günâhını büyüttü, hâinlik işinin ve hükmünün büyüklüğünü belirtti de şöyle buyurdu:

---

kelimesini kullanmış olmasıdır. Bu kelimenin kâf'ın fethası ve kesresi ile, sonu sükûnlu veyâ tenvinli olarak birkaç türlü telâffuzu vardır. Kirli sayılan bir şeyin elden bırakılıp atılmasını ifâde eder. Bununla çocuklar pis şeylerden men' edilip sakındırılır. Bu ta'bîr Türkçemizdeki "Kaka kaka(= Pis, pis)" sözünü hatırlatır, belki de menşe'leri birdir.

379 Nevevî millet malından çalmanın büyük günâh olduğunda icmâ' olduğunu nakletmiştir. *Gulûl,* birinci bâbdan masdardır, ganîmet malında hıyânet etmektir.

İbnu'l-Esîr dedi ki: *el-Gulûl* ganîmette hıyânet etmek ve ganîmet malından taksîmden önce çalmaktır. Herhangi birşeyde gizlice hâinlik yapan muhakkak gulûl etmiştir. Bu, *gulûl* diye isimlendi. Çünkü bunda hâinin elleri *gull* denilen demir pıranga ile omuzlara bağlanmıştır.

Âlu İmrân: 161. âyetinin başlığa delîlliği meydandadır.

"Sakın sizden birinizi kıyâmet gününde omuzunda meleyen bir koyunla, öbürünü omuzunda homurdayan bir atla bulmayayım. O sırada o kimse bana:

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et, der.

Ben de ona:

— Sana hiçbirşey yapmaya (yânî şefâat etmeye) *mâlik değilim. Ben sana* (dünyâda iken Allah'ın hükmünü) *teblîğ ettim, diye cevâb vereceğim.*

Birine de omuzunda böğüren bir sığır olduğu hâlde rastgelmeyeyim. Öylesi de:

— Yâ Rasûlallah, bana imdâd eyle! der.

Ben ona da:

— Sana hiçbir şefâat etmeye mâlik değilim. Ben sana (dünyâda) *Allah hükmünü teblîğ ettim, derim.*

Bir başkasını da omuzunda altın, gümüş yüklü bulmayayım. Öylesi de:

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et, der.

Ben de ona:

— Sana hiçbir yardım yapmaya mâlik değilim. Ben sana dünyâda iken Allah'ın hükmünü teblîğ ettim, derim.

Bir diğerini üzerinde ganîmet elbisesini yeldirir hâlde bulmayayım. O da:

— Yâ Rasûlallah, bana yardım et, der.

Ben ona da:

— Sana hiçbir yardım yapmaya mâlik değilim. Ben sana teblîğ etmiştim, derim."

Ve Eyyûb es-Sahtıyânî de Ebû Hayyân'dan yaptığı rivâyetinde *"Kendisinin homurdayan bir atı olduğu hâlde"* diye (yânî yukarıki rivâyetteki gibi) söylemiştir [380].

١٨٩ـ بابُ القَليلِ مِنَ الغُلولِ ولَمْ يَذْكُرْ عَبْدُ اللهِ بنُ عَمْرٍو عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ حَرَّقَ مَتاعَهُ وهَذا أصَحُّ

189- MİLLET MALINDAN ÇALINAN AZ ŞEY(İN HÜKMÜ) BÂBI

Abdullah ibn Amr, Peygamber(S)'in millet malı çalanın, eşyâsını yaktığını zikretmemiştir. Daha sahîh olan da budur [381].

---

380 Hadîsin başlığa uygunluğu da pek açıktır.

381 Bâb başlığında, millet malından çalınan az mikdâr birşeyin hükmü, çok şeyin

٢٧٢ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللهِ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ سالِمِ بنِ أبِي الجَعْدِ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ عَمْرٍو قال كانَ عَلى ثَقَلِ النبيِّ ﷺ رجُلٌ يُقالُ لَهُ كِرْكِرَةُ فَماتَ فقال رسولُ الله ﷺ هُوَ في النّارِ فَذَهَبُوا يَنْظُرونَ إلَيْهِ فَوجَدُوا عَباءَةً قدْ غَلّها * قال أبو عبْدِ اللهِ قال ابنُ سَلاَمٍ كَرْكَرَةُ يَعْني بِفَتْحِ الكافِ وَهُوَ مَضْبُوط كَذَا *

272- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Amr şöyle demiştir: Peygamber'in yol ağırlığı olan eşyâsı üzerinde bekçilik yapan (siyâh) bir adam vardı. Ona Kirkire denilirdi. Bu Kirkire (bir gün) öldü. Rasûlullah (S): *"Bu adam cehennemdedir"* buyurdu. Sahâbîler (acaba neden cehennemdedir diye) ona bakmağa gittiler. Ve onun terikesinde millet malından çalmış olduğu bir abâ buldular [382].

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Muhammed ibnu Selâm bu Kirkire ismini kâf'ın fethi ile söyledi. Bu isim böyle hem "Kirkire", hem "Kerkere" şeklinde zabtedilmiştir [383].

١٩٠ـ بابُ ما يُكْرَهُ منْ ذَبْحِ الإبِلِ والغَنمِ في المَغانمِ

190- GANÎMET MALLARI İÇİNDEKİ DEVE VE KOYUNLARI (TAKSÎMDEN ÖNCE) KESMENİN MEKRÛH OLMASI BÂBI

٢٧٣ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعيلَ قال حدّثنا أبُو عَوانَةَ عنْ سَعِيدِ بنِ مَسْرُوقٍ عنْ عَبايَةَ بنِ رِفاعَةَ عنْ جَدِّهِ رافِعٍ قال كُنّا مَعَ النبيِّ ﷺ بِذي الحُلَيْفَةِ فأصابَ النّاسَ جُوعٌ وأصَبْنا إبِلاً وغَنَماً وكانَ النبيُّ ﷺ في أُخْرَياتِ

hükmü gibi midir, değil midir? diye soru şeklindedir. Bunun cevâbı: Az şeyin hükmü de çok şeyin hükmü gibidir, yânî o da büyük günâhtır, cezâsı cehenneme girip temizlenmektir. Buhârî burada Abdullah ibn Amr'ın bu yakmayı zikretmediği hadîs, Ebû Dâvûd'da yakma zikredilen hadîsten daha sahîhtir demiş ve yakmalı rivâyeti sahîh kabûl etmediğini belirtmiştir.

382 Hadîsin başlığa uygunluğu "Onun terikesinde bir abâ buldular" sözünden alınabilir. Çünkü bir abâ, diğer eşyâlar ve altın, gümüşe nisbetle az birşeydir. O zât bu çaldığı az şey yüzünden cehennemlik olmuştur.

383 Buhârî, bu ismin okunuşu ve zabtını her iki şekilde tesbît etmiş olduğunu bildirmektedir. Bu siyâh köle harb zamânında Peygamber'in binek hayvanını da tutar, bekçilik yapardı.

النَّاسِ فعَجِلوا فَنصَبُوا الْقُدُورَ فأَمَرَ بالقُدُور فأُكْفِئَتْ ثُمَّ قَسَمَ فعَدَلَ عشَرَةً منَ
الغَنمِ ببَعِيرٍ فَنَدَّ منْها بعِيرٌ وفِي الْقَوْمِ خيْلٌ يَسِيرَةٌ فطَلَبُوهُ فأَعْياهُمْ فأَهْوَي الَيْهِ
رَجُلٌ بَسَهْمٍ فَحبَسهُ اللهُ فقال هذِهِ البَهائِمُ لَها أوابِدُ كأَوابِدِ الوَحْشِ فَما نَدَّ
عَلَيْكُمْ فاصْنَعوا بِه هَكَذَا فقالَ جَدِّى إنَّا نَرْجُو أَوْ نَخافُ أنْ نَلْقَى العَدُوَّ غَداً
ولَيْسَ معَنا مُدي أَفَنَذْبَحُ بالْقَصَبِ فَقالَ ما أَنهَرَ الدَّمَ وذُكِرَ اسْمُ اللهِ فكُلْ لَيْسَ
السِّنَّ والظُّفُرَ وسَأُحدِّثُكُمْ عنْ ذلِكَ أما السِّنُّ فَعَظْمٌ وأما الظُّفُرُ فمُدَي الحَبَشَةِ *

273-....... Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde Tıhâme) Zu'l-Huleyfe'sinde Peygamber'in berâberinde bulunduk. İnsanlara bir açlık isâbet etmişti. Biz (Huneyn'de) birçok deve ve koyun ele geçirmiştik. Peygamber (S) insanların arkalarında kalmıştı. Sahâbîler acele edip (ganîmet develerinden ve koyunlarından kesmişler) tencerelere yerleştirerek pişirmek üzere tencereleri dikmişlerdi. Peygamber gelince emretti ve tencereler devrildi. Sonra Peygamber, ganîmet mallarını taksîm etti. (Develerin koyunların taksîminde) on koyunu bir deveye denk saydı.

Bu arada develerden biri kaçmıştı. Ordu içinde (kovalamaya elverişli) atlar da azdı. O kaçak deveyi yakalamaya çalıştılar, fakat deve onları âciz bıraktı. Bu sırada mücâhidlerden bir kimse oku ile bu hayvanı ta'kîb edip, onu vurdu da bu sebeble Allah o hayvanı habsedip durdurdu. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Bu evcil hayvanların da vahşî hayvanlar gibi insanlardan kaçanları vardır. Bunlardan biri size karşı böyle kaçarsa, onu bu şekilde vahşî hayvanı vurur gibi vurunuz"* buyurdu.

Râvî Abâye dedi ki: Dedem Râfi' şöyle dedi:

— Bizler yarın düşmanla karşılaşmayı ümîd ediyor, yâhud endîşe ediyoruz. Berâberimizde bıçaklar da bulunmaz (kılıçları köreltmek istemeyiz). Bu hâlde kamışla hayvan kesebilir miyiz? diye sordu.

Peygamber:

— *"Bol kan akıtan herşeyle kesilir, üzerine Allah adı anılırsa o kesilen hayvanı ye; yalnız diş ile tırnak müstesnâdır. Bunun sebebini de sizlere söyleyeceğim: Dişe gelince, bir kemiktir* (kesmez); *tırnağa gelince, o Habeşliler'in bıçaklarıdır"* buyurdu [384].

---

384 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in tencerelerin devrilmesi emrinden alınır. Çünkü bu emirsiz olarak kestikleri şeylerin mekrûh olmasını gerektirir.

Hattâbî hadîsin son fıkrası hakkında: Çünkü Habeşliler hayvanların boğazlarını tırnaklarıyle çizip kanatıyorlar da nihâyet hayvan boğularak ve azâb-

١٩١ـ بابُ الْبِشارَةِ فى الْفُتوحِ

191- FETİHLERDE MÜSLÜMÂNLARA SEVİNÇLİ HABER GÖNDERME(NİN MEŞRÛ'LUĞU) BÂBI

٢٧٤ـ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ الْمُثنَّى قال حدّثنا يَحْيى قالَ حدّثنى إسْماعِيلُ
قال حدّثنى قَيْسٌ قال قال لِى جَرِيرُ بنُ عَبْدِ اللهِ رضى اللهُ عنه قال لى رسولُ
الله ﷺ ألاَ تُرِيحُنى منْ ذِي الخَلَصَةِ وكانَ بَيْتاً فِيهِ خَثْعَمُ يُسَمَّى كعْبَةَ الْيَمانِيَّةِ
فانْطَلَقْتُ فى خَمْسِينَ ومِائَةٍ منْ أحْمَسَ وكانُوا أصْحابَ خَيْلٍ فأخْبَرْتُ النبىَّ
ﷺ أنّى لا أثْبُتُ عَلى الخَيْلِ فضَرَب فى صَدْرِى حَتَّى رأيْتُ أثَرَ أصابِعِهِ فى
صَدْرِى فَقال اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ واجْعَلْهُ هادِياً مَهْدِيًّا فانْطَلَقَ إلَيْها فكَسرَها وحرَّقَها
فأرْسَلَ إلى النبىِّ ﷺ يُبَشِّرُهُ فَقال رسولُ جَرِيرٍ يارسولَ اللهِ والّذِى بَعَثَكَ
بالحَقِّ ماجِئْتُكَ حتّى تَرَكْتُها كأنّها جَمَلٌ أجْرَبُ فبارَكَ عَلَى خيْلِ أحْمَسَ
ورجالِهَا خَمْسَ مرَّاتٍ. قال مُسَدَّدٌ بَيْتٌ فى خَثْعَمَ *

274-....... Cerîr ibn Abdillah (R) bana şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana:

— *"Şu Zu'l-Halasa'dan beni rahatlandırmaz mısın?"* buyurdu.

O, Yemenliler'in Ka'be'si diye isimlendirilen bir ev idi ki, orada Has'am kabîlesi vardı. Ben, Rasûlullah'ın bu emri üzerine Ahmes kabîlesinden yüzelli süvârînin başında Zu'l-Halasa'ya gittim. Bu Ahmesliler atlar sâhibi idiler (yânî iyi binici idiler). Ben Peygamber'e:

— At üzerinde sâbit duramıyorum, diye haber verdim.

Peygamber göğsüme vurdu, hattâ ben O'nun parmaklarının izlerini göğsümde gördüm. Ve:

— *"Yâ Allah! Sen Cerîr'i* (at üstünde) *sâbit tut ve onu hidâyet edici, hidâyet edilmiş kıl"* diye duâ etti.

(Râvî dedi ki:) Akabinde Cerîr, Zu'l-Halasa'ya gitti. O şirk ma'bedini kırıp yıktı ve yaktı. Sonra Peygamber'e sevinçli haberi ulaştırması için bir müjdeci yolladı. Cerîr'in yolladığı bu elçi:

— Yâ Rasûlallah! Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Sen'in huzûruna muhakkak o şirk ma'bedini uyuz deve gibi harâb bir hâlde bıraktıktan sonra gelmişimdir, dedi.

---

lanarak ölüyor, onlar da bunu kesme yerine sayıyorlar, demiştir. Nevevî ise: Çünkü Habeşliler kâfirdirler, onlara ve âdetlerine benzemek câiz olmaz, demiştir (Kastallânî).

Bu sevinçli haber üzerine Peygamber, beş kerre şöyle duâ etti: —*"Ahmes kabîlesinin atları ve süvârîleri mübârek olsun!"* Râvî Müsedded kendi rivâyetinde: "Has'am kabîlesi içinde bir evdir" şeklinde söylemiştir [385].

١٩٢ ـ بابُ ما يُعطَى الْبَشِيرُ وأعطَى كعبُ بنُ مالِكٍ ثَوبَيْنِ حينَ بُشِّرَ بالتَّوبَةِ

192- SEVİNÇLİ HABERİ GETİREN KİMSEYE VERİLECEK ŞEY BÂBI

Ka'b ibn Mâlik, tevbesinin Allah tarafından kabûl edildiği haberi kendisine ulaştırıldığı zamân, bu haberciye iki elbise vermiştir [386].

١٩٣ ـ بابٌ لاهِجرَةَ بعدَ الْفَتحِ

193- BÂB:

"Mekke fethinden sonra hicret yoktur"

٢٧٥ ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أبي إياسٍ قال حدّثنا شَيْبانُ عنْ مَنصُورٍ عَنْ مُجاهِدٍ عنْ طاوُسٍ عنِ ابنِ عبّاسٍ رضى الله عنهما قال قال النبىُّ ﷺ يَوْمَ فَتحِ مَكّةَ لا هِجْرَةَ ولَكِنْ جِهادٌ وَنِيَّةٌ وإذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فانْفِرُوا *

275-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke Fethi günü: "(Artık Mekke'den Medîne'ye) *hicret etmek yoktur. Lâkin cihâd ve niyet vardır* (yânî Mekke'den yalnız cihâd ve hâlis bir niyet sebebiyle çıkılabilir). *Cihâda da'vet olunduğunuzda hemen seferber olup hareket ediniz"* buyurdu.

---

385 Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Cerîr, Peygamber'e sevinçli haberi ulaştırmak üzere bir elçi yolladı" sözündedir.

Bu hadîs, Cihâd Kitâbı'nda bundan önce de küçük bir farkla geçmişti. Hadîsin en son fıkrası o rivâyete işâret gibidir.

386 Ka'b ibn Mâlik, Tebûk seferinde geri kalıp da, sonra Allah tarafından tevbeleri kabûl edilen üç kişiden biridir. Yine bu Ka'b, Akabe bey'atında hazır bulunan yetmiş kişiden biridir; şâirdir. Bunların tevbelerinin kabûl edilişi hakkında et-Tevbe: 117-119. âyetleri indirilmiştir.

Ka'b dedi ki: "Sevimli sesini işittiğim bu müjdecim bana gelince üzerimde-

٢٧٦ـ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسى أخْبرَنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ عنْ خالِدٍ عنْ أبِى عُثمانَ النَّهْدِىِّ عنْ مُجاشِعِ بنِ مَسْعودٍ قال جاءَ مُجاشِعٌ بأخِيهِ مُجالِدِ بنِ مَسْعُودٍ الى النبىِّ ﷺ فقالَ هذَا مُجالِدٌ يُبايِعُكَ عَلى الهِجْرَةِ فقالَ لا هِجْرَةَ بَعْدَ فَتْحِ مَكّةَ ولَكِنْ أبا يعُهُ على الإسْلامِ *

276-....... Mucâşi' ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Mucâşi', (Mekke fethinden sonra) kardeşi Mucâlid ibn Mes'ûd'u Peygamber'e getirdi de:

— Bu, kardeşim Mucâlid'dir; (Medîne'ye) hicret etmek üzere Sana bey'at edecek, dedi.

Peygamber (S):

— *"Mekke fethinden sonra* (Medîne'ye) *hicret yoktur. Lâkin ben onunla İslâm üzerine bey'at ederim"* buyurdu.

٢٧٧ـ حدّثنا علِىُّ بنُ عبْدِ الله قال حدّثنا سُفْيانُ قالَ عَمْرٌو وابنُ جُرَيْجٍ سَمِعْتُ عطَاءً يَقُولُ ذَهبْتُ مَعَ عُبَيْدِ بنِ عُمَيْرٍ إلى عائِشَةَ رضي الله عنها وهْىَ مُجاوِرةٌ بِثَبِيرٍ فَقالَتْ لَنا انْقَطَعَتِ الهِجْرَةُ مُنْذُ فَتَحَ اللهُ على نَبِيِّهِ ﷺ مَكّةَ *

277-....... Amr ibn Dînâr ile İbn Cureyc ikisi de dediler ki: Ben Atâ'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Ubeyd ibn Umeyr ile berâber Âişe'ye gittim. Âişe, Müzdelife'deki Sebîr Dağı'nın yakınında bulunuyordu. Âişe (R): Allah, Peygamberine Mekke fethini verdiği günden beri artık hicret bizlerden kesildi, dedi [387].

١٩٤ـ بابٌ اذا اضْطُرَّ الرّجلُ إلى النَّظَرِ فى شُعورِ أهْلِ الذِّمَّةِ والمُؤمِناتِ إذا عَصيْنَ اللهَ وتَجْرِيدِهِنَّ

194- BÂB: ERKEK KİŞİ, ZİMMET EHLİ OLANLARIN İÇ ELBİSELERİNE BAKMAYA MUHTÂC VE ÇÂRESİZ OLDUĞU ZAMÂN; VE YİNE ERKEK KİŞİ KADINLAR ALLAH'A İSYÂN ETTİKLERİNDE KADINLARA BAKMAYA VE ELBİSELERİNİ ÇIKARTIP ONLARI ÇIPLAK YAPMAYA MUHTÂC VE ÇÂRESİZ OLDUĞU ZAMÂN (BÖYLE ZARÛRET HÂLLERİNDE BU BAKMALAR CÂİZ OLUR)

---

ki iki kat elbisemi hemen çıkarıp müjdelik olarak ona giydirdim. Vallâhi o gün bundan başka elbisem yoktu. (Ebû Katâde'den) iğreti iki kat elbise alıp giydim..." (Mağâzî'deki uzun hadîsinden bir parça).

387 Bu bâb altındaki her üç hadîsin başlığa delîllikleri apaçık meydandadır.

٢٧٨ـ حدّثنى مُحمّدُ بنُ عبْدِ اللهِ بنِ حَوْشَبٍ الطّائِفِىُّ قالَ حدّثنا هُشَيْمٌ قال أخبرنا حُصَيْنٌ عنْ سعْدِ بنِ عُبَيْدةَ عنْ أبى عبْدِ الرَّحْمٰنِ وكانَ عُثْمانِيًّا فَقال لِابنِ عطِيَّةَ وكانَ عَلَوِيًّا إنِّى لأَعْلَمُ ما الّذِى جَرَّأَ صاحِبَكَ عَلى الدِّماءِ سَمِعْتُهُ يَقولُ بَعَثَنى النبيُّ ﷺ والزُّبَيْرَ فَقالَ ائْتُوا رَوْضَةَ كَذَا وتَجِدُونَ بِهَا امْرَأةً أعْطاها حاطِبٌ كِتاباً فأتَيْنا الرَّوْضَةَ فقُلْنا الكِتابَ قالَتْ لَمْ يُعْطِنِى فقُلْنا لَتُخْرِجِنَّ أوْ لَأُجَرِّدَنَّكِ فأخْرَجَتْ منْ حُجْزَتِها فأَرْسَلَ إلى حاطِبٍ فَقالَ لاَ تَعْجَلْ واللهِ ما كَفَرْتُ ولاَ ازْدَدْتُ لِلإسْلاَمِ إلاّ حُبًّا ولَمْ يَكُنْ أحَدٌ مِنْ أصْحابِكَ إلاّ وَلهُ بِمَكّةَ مَنْ يَدْفَعُ اللهُ بِهِ عنْ أهْلِهِ ومالِهِ ولَمْ يَكُن لى أحَدٌ فأحْبَبْتُ أنْ أتَّخِذَ عِنْدَهُمْ يَداً فَصَدَّقَهُ النبيُّ ﷺ قال عُمَرُ دَعْنِى أضْرِبْ عنُقَهُ فإنَّهُ قَدْ نافَقَ فَقالَ ما يُدْرِيكَ لعَلَّ اللهَ اطَّلَعَ عَلى أهْلِ بَدْرٍ فَقال اعْمَلوا ماشِئْتُمْ فَهَذا الذِى جَرَّأَهُ *

278-....... Bize Husayn ibn Abdirrahmân es-Sulemî, Saîd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân Abdullah es-Sulemî'den haber verdi. Bu Ebû Abdirrahmân, Usmânî idi (yânî Usmân ibn Affân'ı fazîlette ekseriyetin mezhebi gibi Alî ibn Ebî Tâlib'in önüne geçirirdi). İbn Atıyye'ye -ki bu İbnu Atıyye Alevî idi (yânî Alî'yi, Kûfe'deki sünnet ehlinden bir kavmin mezhebi gibi fazîlette Usmân'ın önüne geçirirdi)-: Ben senin sâhibin Alî'yi kanlar dökmeye cesâretlendiren şeyi iyice bilmekteyim: Ben kendisinden işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) beni ve ez-Zubeyr'i gönderdi de:

— *"Fulân bahçeye kadar gidin, orada bir kadın bulacaksınız. O kadına Hâtıb bir mektûb vermiştir"* buyurdu.

Biz o bahçeye vardık ve kadına:

— Mektûbu bize ver! dedik.

Kadın:

— Hâtıb bana mektûb vermedi, dedi.

Biz de ona:

— Çâresiz ya sen mektûbu çıkaracaksın yâhud biz elbiseni muhakkak çıkarıp seni soyacağız, dedik.

Bunun üzerine kadın izârının uçkurundan mektûbu çıkardı. Peygamber'e geldiğimiz zamân Hâtıb'e çağırıcı yolladı. Hâtıb gelince:

— (Yâ Rasûlallah) acele etme. Allah'a yemîn ederim ki, ben İslâm'dan sonra kâfir olmadım ve İslâm için yalnız sevgim artmıştır.

Sahâbîlerinden herbir kişinin muhakkak Mekke'de âilesini, malını koruyacak akrabâsı vardır. Benim ise himâye edecek kimsem yoktur. Bu sebeble Mekkeliler yanında tutunabileceğim bir minnetdârlık eli edinmek istedim, dedi.

Peygamber, Hâtıb'in savunmasını tasdîk edip doğruladı. Öfkesi geçmeyen Umer:

— Beni bırak da şunun boynunu vurayım, çünkü o münâfık olmuştur, dedi.

Peygamber (S):

— *"Yâ Umer, Hâtıb Bedir'de hazır bulundu. Sana ne bildirir ki, belki Allah Bedir ehlinin yüksek mücâhedelerine muttali' olmuştu da: 'Ey Bedir gâzîleri! Bundan böyle ne dilerseniz işleyiniz* (Ben sizin günâhlarınızı mağfiret ederim)!' *buyurmuştur"* dedi.

İşte bu *"İstediğinizi işleyin"* sözü, Alî'yi kan dökmeye cesâretlendiren sözdür [388].

١٩٥ــ بابُ اسْتِقْبالِ الغُزَاةِ

195- GAZVEDEN DÖNEN GÂZÎLERİ KARŞILAMAK BÂBI

٢٧٩ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ أبى الأسْوَدِ قال حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ وحُمَيْدُ بنُ الأسْوَدِ عنْ حَبِيبِ بنِ الشَّهِيدِ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ قال ابنُ الزُّبَيْرِ لِابنِ جَعْفَرٍ رضى الله عنهم أتَذْكُرُ إذْ تَلَقَّيْنا رسولَ اللهِ ﷺ أنا وأنْتَ وابنُ عَبّاسٍ قال نَعَمْ فَحَملَنا وتَرَكَكَ *

279- Bize Abdullah ibnu Ebi'l-Esved [389] tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yezîd ibnu Zuray' ile Humeyd ibnu'l-Esved, Habîb ibnu'ş-Şehîd'den; o da İbnu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, İbnu Ca'fer'e hitâben:

— Hatırlar mısın (Mekke'nin fethi günü) ben, sen, Abdullah ibn Abbâs, Rasûlullah(S)'ı karşıladığımız vakti? demişti.

Abdullah ibn Ca'fer:

---

388 Hadîsin başlığa uygunluğu, Alî'nin kadına söylediği sözlerden alınır. Bu hadîs, Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'nin İbn Atıyye'ye söylediği söz hâric olmak üzere, buradakinden başka bir senedle yine Cihâd Kitâbı'nda, Câsûs bâbında geçmiştir.

Başlıktaki mahzûrlu ve yasak işlerin câiz olması, "Zarûretler mahzûrları mübâh kılar" kaaidesine göredir.

— Evet hatırlarım. Rasûlullah benimle İbn Abbâs'ı bineğinin arka tarafına yüklemişti de seni bırakmıştı, demiştir [390].

٢٨٠ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِيِّ قال قال السَّائِبُ بنُ يَزِيدَ رضى الله عنه ذَهَبْنا نَتلَقّى رسولَ اللهِ ﷺ مَعَ الصِّبْيانِ إلى ثَنِيَّةِ الوَدَاعِ *

280-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: es-Sâib ibnu Yezîd (R): (Tebûk seferi dönüşünde insanların yanında) biz de çocuklarla berâber Seniyyetu'l-Vedâ(=Ayrılık Tepesi) mevkiine, Rasûlullah(S)'ı karşılamağa gittik, demiştir [391].

١٩٦ــ بابُ ما يَقُولُ إذَا رَجَعَ مِنَ الغَزْوِ

196- CENK ETMEKTEN DÖNDÜĞÜ ZAMÂN (MÜCÂHİDİN YOLDA) SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBI

٢٨١ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللهِ رضى الله عنهُ أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ إذَا قَفَلَ كَبَّرَ ثَلاثاً قال آيِبُونَ إنْ شاءَ اللهُ تائِبونَ عابِدُونَ حامِدُونَ لِرَبِّنا ساجِدُونَ صَدَقَ اللهُ وعْدَهُ ونَصَرَ عبْدَهُ وهَزَمَ الأحْزَابَ وحْدَهُ *

281-....... Bize Cuveyriye ibnu Esmâ, Nâfi'den; o da Abdullah

389 el-Kuşmeyhenî rivâyetinde böyledir. Diğerlerinin rivâyetinde Abdullah ibnu'l-Esved şeklinde gelmiştir. Bu zât Abdullah ibn Muhammed ibn Humeyd el-Esved'dir. Humeyd onun dedesidir ki, Ebû'l-Esved diye künyelenir. İşte Yezîd ibn Zuray' ile yakınlaştırdığı kimse budur. Bâzen dedesine nisbet olundu, diğer defa da babasının dedesine nisbet olundu. Humeyd ibnu'l-Esved'in Buhârî'de bu hadîsten başka rivâyeti yoktur. Bu diğer bir defa da el-Bakara Sûresi'nin tefsîrinde gelecektir. Buhârî orada da yine onu Yezîd ibn Zuray' ve Ebû Bekr diye künyelenen kendi şeyhi Abdullah ile bir yere getirip birleştirmiştir. O bu künye ile daha meşhûrdur. Hadîs hâfızlarından idi ve kendisi Abdurrahmân ibn Mehdî'nin kızkardeşinin oğludur (İbn Hacer).

390 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah'ı karşıladığımız vakit" sözünden alınır. Bu hadîste Rasûlullah'ın terkisine aldığı çocukların ve yerde bıraktığı çocuğun isimlerini ta'yînde farklı görüşler verilmiştir.

391 Başlığa uygunluğu açıktır. Rasûlullah'ın Tebûk seferinden dönüşünde Medîne ahâlîsi Seniyyetu'l-Vedâ mevkiine kadar gidip kendisini orada karşılamışlar, halkla birlikte çocuklar da oraya gidip bu karşılama törenine katılmışlardır.

ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir seferden dönerken üç kerre tekbîr getirir, şöyle derdi: ***"Âyibûne inşâallahü tâibûne, âbidûne, hâmidûne li-Rabbina sâcidûn. Sadaka'llâhu va'dehu ve nasara abdehu ve hezeme'l-ahzâbe vahdehu***(= Bizler inşâallah (selâmetle) dönücüleriz, ancak Rabb'imize tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, hamd edicileriz, sucûd edicileriz. Allah va'dinde doğru söylemiş, kuluna yardım etmiş, tek başına bütün düşman topluluklarını bozup dağıtmıştır)" [392].

٢٨٢ــ حدّثنا أبو مَعْمَر قال حدّثنا عبْدُ الوارِثِ قال حدّثنى يَحْيَ ابنُ أبى إسْحاقَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ مَقفَلَهُ مِنْ عُسْفانَ ورسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عَلى رَاحِلَتِهِ وقَدْ أرْدَفَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ فَعَشَرَتْ ناقَتُهُ فَصُرِعا جَمِيعاً فاقْتَحَمَ أبو طَلْحَةَ فقال يارسولَ الله جَعَلنى اللهُ فِدَاءَكَ قال عَلَيْكَ المَرْأةَ فَقَلَبَ ثَوْباً على وجْهِهِ وأتاها فألْقاها عَلَيْها وأصْلَحَ لَهُما مَرْكَبَهُما فَرَكِبا واكْتَنَفْنا رسولَ الله ﷺ فَلَمَّا أشْرَفْنا عَلى المَدِينَةِ قال آيِبُونَ تائِبُونَ عابِدُونَ لِرَبِّنا حامِدُونَ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حتَّى دَخَلَ المَدِينَةَ*

282-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber ile berâber Usfân'dan döndüğümüz zamân, Rasûlullah binek devesi üzerinde idi ve Safiyye bintu Huyeyy'i de arka tarafına bindirmişti. (Kaafilemiz yürürken) Rasûlullah'ın devesi sürçtü. Rasûlullah ile Safiyye, ikisi birden düştüler. Hemen Ebû Talha atıldı da:

— Yâ Rasûlallah! Allah, beni sana bedel kılıp fidye yapsın, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Haydi sen kadına ihtimâm et"* buyurdu.

Ebû Talha da (kadını açık saçık görmemek için) yüzüne bir bez örterek Safiyye'nin yanına vardı ve yüzüne örttüğü örtüyü Safiyye'nin üstüne örttü ve binmeleri için develerini düzeltti. Rasûlullah ile Safiyye deveye bindiler. Bizler de (korumak için) Rasûlullah'ın etrafını kuşattık. (Kaafilemiz bu sûretle giderken) Medîne üzerine yükselip onu gördüğümüz zamân Rasûlullah:

— **"*Âyibûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbina hâmidûn*** (= Bizler -se-

---

392 Buhârî bu hadîsi bundan evvel yine Cihâd'da "Bir yükseğe çıktığı zamân tekbîr getirme bâbı"nda; Hacc Kitâbı'nın sonlarında "Hacc, umre ve gazve seferlerinden dönerken yolcunun söyleyeceği sözler bâbı"nda olmak üzere birkaç defa ayrı senedlerle getirmiştir.

lâmetle- dönücüleriz. Ancak Rabb'imize tevbe ediciler, ibâdet ediciler, hamd edicileriz)'' sözlerini söyledi ve Medîne'ye girinceye kadar bunları söylemeğe devâm etti [393].

٢٨٣ـ حدّثنا عَلِيٌّ قال **حدّثنا** بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ قال **حدّثنا** يَحْيَ بن أبى إسْحاقَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى الله عنهُ أنَّهُ أقْبَلَ هُوَ وأبو طَلْحَةَ مَعَ النبىِّ ﷺ ومَعَ النبيِّ ﷺ صَفِيَّةُ مُرْدِفَها عَلى راحِلَتِهِ فَلَمَّا كانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَثَرَتِ النَّاقَةُ فَصُرِعَ النبىُّ ﷺ والمَرْأةُ وإنَّ أبا طَلْحَةَ قال أحْسِبُ قال اقْتَحَمَ عنْ بَعِيرِهِ فأتَى رسولَ اللهِ ﷺ فقال يانَبيَّ الله جَعَلَنِى اللهُ فِدَاءَكَ هَلْ أصابَكَ مِنْ شَىءٍ قال لاَ ولَكِنْ عَلَيْكَ بالمَرْأةِ فألْقَى أبو طَلْحَةَ ثوْبَهُ عَلى وجْهِهِ فَقَصَدَ قَصْدَها فألْقَى ثَوْبَهُ عَلَيْها فَقامَتِ المَرْأةُ فَشَدَّلَهُما عَلى راحِلَتِهما فَرَكِبا فَسارُوا حتَّى إذَا كانُوا بِظَهْرِ المَدِينَةِ أوْ قال أشْرَفُوا عَلى المَدِينَةِ قال قال النبىُّ ﷺ آيِبُونَ تائِبُونَ عابِدُونَ لِرَبِّنا حامِدُونَ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُها حتَّى دَخَلَ المَدِينَةَ *

283-....... Bize Yahyâ ibn Ebî İshâk, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti. Enes kendisi ve (üvey babası) Ebû Talha, Peygamber'in berâberinde (Hayber seferinden) dönüyorlardı. Peygamber'in berâberinde Safiyye vardı. Peygamber, Safiyye'yi binek devesinin arka tarafına bindirmişti. Yolun bir kısmında oldukları zamân dişi devenin ayağı sürçtü. Peygamber ve kadın yere düştüler. Ebû Talha -zannediyorum ki râvî şöyle dedi:- hemen devesinden kendini yere attı ve Rasûlullah'ın yanına geldi de:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah beni sana fidye yapsın! Sana birşey isâbet etti mi? dedi.

Peygamber:

— *''Hayır birşeyim yok, lâkin sen kadına git ve onun işine bak''* buyurdu.

Bu emir üzerine Ebû Talha elbisesini yüzü üzerine gerdi de kadının bulunduğu tarafa gitti ve varınca kendi örtüsünü (onu örtmek için) kadının üstüne attı. Akabinde kadın ayağa kalktı. Ebû Talha, Peygamber ile Safiyye için bineklerinin üzerini iyice bağladı. Peygamber'le Safiyye deveye bindiler ve yürüdüler. Nihâyet Medîne'nin

---

393 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu Edeb'de de getirmiştir. Hadîste zikri edilen Usfân, Mekke'ye iki merhale uzakta bir mevkidir.

açığına geldikleri zamân -yâhud râvî: Medîne üzerine yükseldikleri zamân, demiştir- Peygamber (S):

— *"Âyibûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbina hâmidûn"* sözlerini söyledi ve tâ Medîne'ye girinceye kadar bunu söylemeğe devâm etti [394].

١٩٧ـ بابُ الصّلاةِ إذا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ

197- BİR SEFERDEN GELDİĞİ ZAMÂN NAMÂZ KILMAK BÂBI [395]

٢٨٤ـ حدّثنا سُلَيمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحارِبِ بنِ دِثارٍ قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عبْدِ الله رضى الله عنهما قال كُنتُ مَعَ النبيِّ ﷺ فى سَفَرٍ فَلَمّا قَدِمْنا مِنَ المَدِينَةِ قال لى ادْخُلِ المَسْجِدَ فصَلِّ رَكْعَتَيْنِ *

284-....... Muhârib ibn Disâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Ben bir seferde Peygamber'in berâberinde bulundum. Medîne'ye geldiğimiz zamân Peygamber (S) bana: *"Mescide gir de iki rek'at namâz kıl"* buyurdu [396].

٢٨٥ـ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عبْدِ اللهِ بنِ كَعْبٍ عنْ أبيهِ وعَمِّهِ عُبَيْدِ اللهِ بنِ كَعْبٍ عَنْ كَعْبٍ رضى اللهُ عنهُ أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ إذَا قَدِمَ منْ سَفَرٍ ضُحًى دَخَلَ المَسْجِدَ فَصَلّى رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أنْ يَجْلِسَ *

285-....... Ubeydullah ibn Ka'b'dan; o da Ka'b ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) kuşluk vakti bir seferden döndüğü zamân (doğru) mescide girer ve oturmadan önce iki rek'at namâz kılar idi [397].

---

394 Bu da geçen hadîsin başka bir rivâyet tarîkidir.
Bu hadîslerde diğer birçok edeb ve fâidelerle berâber yolcunun seferden sâlimen dönüşüne şükr için Allah'a bağlılığını bu sözlerle dile getirmesi öğretilmektedir.

395 Buhârî'nin Ebû Zerr ve İbn Asâkir nushaları burada böyle sâde bir başlıkla gelmiştir. Diğer nushalarda bu bâb başlığından evvel Besmele vardır. Kastallânî bu Besmeleli nushayı almıştır. İbn Hacer ile Aynî ise Besmele'siz nushayı almışlardır.

396 Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle yirmi kadar yerde getirmiştir. Başlığa delîlliği meydandadır.

397 Bu bâbın hadîslerinde Peygamber'in sefer dönüşü kılmak alışkanlığında olduğu bu namâz, Tahıyyetu'l-Mescid Namâzı değildir. Bu namâz seferden sâlimen dönüşün şükrânesi olmak üzere kılınması sünnet olan Kudûm (yânî sefer dönüşü) Namâzı'dır.

١٩٨ـ بابُ الطّعامِ عندَ القُدومِ وكانَ ابنُ عُمَرَ يُفطِرُ لِمَنْ يَغشاهُ

198- SEFERDEN DÖNÜŞ SIRASINDA YEMEK YAPMAK BÂBI

İbn Umer seferden döndüğü zaman kendisine hoş geldin ziyaretine gelenler için birkaç günler yemek yapar idi. [398]

٢٨٦ـ حدّثني مُحمَّدٌ أخبرنا وكِيعٌ عنْ شُعْبَةَ عنْ مُحارِبِ بنِ دِثارٍ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللهِ رضى اللهُ عنهما أنَّ رسولَ الله ﷺ لَمَّا قدِمَ المَدِينَةَ نَحَرَ جَزُوراً أوْ بَقَرةً زَادَ مُعاذٌ عن شُعْبَةَ عنْ مُحارِبٍ سَمِعَ جابِرَ بنَ عبْدِ الله اشْتَرى مِنّي النبيُّ ﷺ بَعِيراً بوَقِيَّتَيْنِ ودِرْهَمٍ أوْ دِرْهَمَيْنِ فلَمَّا قَدِمَ صِرَاراً أمَرَ بِبَقَرةٍ فَذُبِحَتْ فأكلُوا مِنْها فلَمَّا قَدِمَ المَدِينَةَ أمَرَني أنْ آتِيَ المَسْجِدَ فأصلّى ركْعَتَيْنِ ووَزَنَ لِى ثَمَنَ البَعِيرِ *

286-....... Bize Vekî', Şu'be'den; o da Muhârib ibn Disâr'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan haber verdi ki, Rasûlullah (S) -Tebûk ve Zâtu'r-Rıkaa- seferlerinden -Medîne'ye- geldiği zamân bir deve yâhud bir sığır kesmiştir. Ve râvî Muâz ibn Muâz el-Anberî, Şu'be'den; o da Muhârib'den yaptığı rivâyette şunu ziyâde etmiştir: Muhârib, Câbir ibn Abdillah'tan şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) benden iki ûkıyye ve bir dirhem yâhud iki dirhem mukaabilinde bir deve satın aldı. Sırâr mevkiine gelince bir sığır kesilmesini emretti. Sığır kesildi. Sefer hey'eti onu pişirip yediler. Medîne'ye gelince Peygamber bana mescide gelmemi ve iki rek'at namâz kılmamı emretti. Ve bana devenin bedelini tartıp verdi [399].

٢٨٧ـ حدّثنا أبو الوَليدِ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحاربِ بنِ دِثارٍ عنْ جابِرٍ قال قَدِمْتُ مِنْ سَفَرٍ فَقالَ النَّبيُّ ﷺ صَلِّ ركْعَتَيْنِ * صِرَارٌ مَوْضِعٌ ناحِيَةً بالمَدِينةِ *

287-....... Bize Şu'be, Muhârib ibn Disâr'dan tahdîs etti ki, Câbir şöyle demiştir: Ben bir seferden geldim. Peygamber (S) bana: *"İki rek'at namaz kıl"* buyurdu.

Buhârî: Sırâr, Medîne'nin bir tarafında bir yerdir, demiştir [400].

---

398 el-Kaadı İsmâîl ibn Umer'in bu âdetini Ahkâm Kitâbı'nda rivâyet etmiştir.

399 Bu, Muhârib ibn Disâr'dan gelen hadîsin başka bir rivâyetidir. Bunu Ebû Dâvûd, Et'ıme'de, Usmân ibn Ebî Şeybe'den rivâyet etmiştir.

400 Hadîslerin başlığa delîllikleri açıktır. İki hadîsteki Sırâr, Medîne'nin doğu tarafında, üç mil uzaklıkta bir yerdir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٧ــ كتابُ الخُمُسِ

57- KİTÂBU'L-HUMUS

(Ganîmetin Beşte Biri Kitâbı) [1]

١ــ بابُ فَرْضِ الخُمُسِ

1- GANÎMETTEN BEŞTE BİR AYIRMANIN FARZ OLUŞU BÂBI [2]

١ــ حدّثنا عَبْدانُ قالَ أخبرنا عَبْدُ اللهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قالَ أخبرني عَلِيُّ بنُ الحُسَيْنِ أنَّ حُسيْنَ بنَ عليٍّ عليْهِما السَّلامُ أخبرَهُ أنَّ عليًّا قالَ كانَتْ لِي شارِفٌ منْ نَصِيبِي منَ المَغْنَمِ يوْمَ بدْرٍ وكان النبيُّ ﷺ أعْطانِي شارِفاً من الخُمُسِ فلمَّا أردْتُ أنْ أبْتَنِي بِفاطِمَةَ بنْتِ رسولِ اللهِ ﷺ واعَدْتُ رَجُلاً صوَّاغاً من بَنِي قَيْنُقاعٍ أنْ يرْتَحِلَ مَعِي فَنأْتِيَ بإذْخِرٍ أردْتُ أنْ أبِيعَهُ الصَّوَّاغِينَ وأسْتَعِينَ بِهِ فى وليمَةِ عُرْسِي فبَيْنا أنا أجْمعُ لشارِفَيَّ مَتاعاً مِنَ الأقْتابِ

---

1 Bâzı Buhârî nushalarında böyle Kitâb ve Bâb lâfızlarıyle gelmiştir. Diğer bâzılarında Kitâb yâhud Bâb lâfızlarından biri olmaksızın "Humsun Farzı" şeklinde gelmiştir.

2 Ganîmetin beşte birinin Allah adına ayrılıp, sonra bunun da beşe bölünerek zikredilen beş sınıfa taksîm edilmesinin farz oluşu, Bedir'de veyâ bir ay üç gün sonra yapılan Kaynukaa gazvesinde inen şu âyetledir:

"... ***Bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi birşeyin mutlaka beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün, hısımların, yetîmlerin, yoksulların, yolcunundur. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir*"** (el-Enfâl: 41).

والغَرائِرِ والحِبَالِ وشارِفايَ مُناخانِ إلى جَنْب حُجْرَةِ رجُلٍ منَ الأنْصارِ رَجعْتُ حينَ جَمَعْتُ ما جَمعْتُ فإذا شارِفاى قدِ أجِبَّتْ أسْنِمَتُهُما وبُقِرَتْ خَواصِرُهُما وأخِذَ منْ أكْبادِهِما فلَمْ أمْلِكْ عَيْنَى حِينَ رأيْتُ ذلِكَ المَنْظَرَ منْهُما فَقلْتُ مَنْ فعَلَ هذا فَقالوا فَعَلَ حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ وهْوَ فى هَذَا الْبَيْتِ فى شَرْبٍ مِنَ الأنْصارِ فانْطَلَقتُ حتَّى أدْخُلَ عَلى النبىِّ ﷺ وعِنْدَهُ زَيْدُ بنُ حارِثَةَ فعَرَفَ النبىُّ ﷺ في وَجْهى الّذِى لَقِيتُ فقال النبىُّ ﷺ مالَكَ فَقلْتُ يا رسولَ اللهِ مارأيْتُ كالْيَوْمِ قَطُّ عَدا حَمْزَةُ عَلى ناقتَىَّ فأجَبَّ أسْنِمَتَهُما وبَقَرَ خَواصِرَهُما وها هُوَ ذَافى بَيْتٍ مَعَهُ شَرْبٌ فدَعا النبيُّ ﷺ بِرِدَائِهِ فارْتَدَى ثُمَّ انْطَلَقَ يَمْشِى واتَّبَعْتُهُ أنا وزَيْدُ بنُ حارِثَةَ حَتَّى جاءَ الْبَيْتَ الّذِي فيهِ حَمْزَةُ فاسْتأذَنَ فأذِنوا لَهُمْ فاذا هُمْ شَرْبٌ فَطفِقَ رسولُ اللهِ ﷺ يَلومُ حَمْزَةَ فِيما فعَلَ فاذا حَمْزَة قَدْ ثَمِلَ مُحْمَرَّةٌ عيْناهُ فَنظَرَ حَمْزَةُ إلى رسولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ صَعَّدَ النَّظرَ فنظَرَ إلى رُكْبَتِهِ ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ فَنظَرَ إلى سُرَّتِهِ ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ فَنظَرَ إلي وَجْهِهِ ثُمَّ قال حَمْزَةُ هَلْ أنْتُمْ إلاّ عَبيدٌ لأبِى فَعَرَفَ رسولُ اللهِ ﷺ أنهُ قَدْ ثَمِلَ فنَكَصَ رسولُ اللهِ ﷺ عَلى عَقِبَيْهِ الْقَهْقَرى وخَرجْنا معَهُ *

1-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Alî ibnu'l-Hüseyin haber verdi ki, babası Hüseyin ibn Alî aleyhime's-selâm ona şöyle haber vermiştir: Alî (R) şöyle demiştir: Benim Bedir günündeki ganîmet payımdan yaşlı bir devem vardı. Peygamber (S) bana (Bedir'den evvel) beşte birden başka bir yaşlı deve daha vermişti. Rasûlullah'ın kızı Fâtıma ile evlenmek istediğim zamân Kaynukaa oğulları'ndan kuyumcu bir adamla benimle berâber gelmesi ve berâber ızhır otu getirmemiz husûsunda va'dleştim. Bu otu kuyumculara satmak ve parasıyle düğün yemeğim husûsunda yardım sağlamak istedim. Ben yaşlı develerim için semerler, çuvallar ve ipler toplarken, iki devem de Ensâr'dan bir adamın hücresi yanında çöktürülmüş hâldeydiler. Topladığım şeyleri toplayıp döndüğüm zamân develerimi gördüm ki hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılıp ciğerleri alınmış. Develerimin bu manzarasını gördüğüm zamân gözlerime mâlik olamayıp ağladım. Ve:

— Bu işi kim yaptı? dedim.

Orada bulunanlar:

— Bu develeri kesme işini Hamza ibn Abdilmuttalib yaptı, ken-

disi şu evin içinde Ensâr'dan içki içenler topluluğu arasındadır, dediler. Hemen gidip Peygamber'in yanına girdim. Yanında Zeyd ibn Hârise vardı. Peygamber yüzümden, karşılaştığım kötü durumu anladı:

— *"Neyin var?"* diye sordu.

— Yâ Rasûlallah, ben bugünkü kadar korkunç manzara görmedim: Hamza benim yaşlı iki dişi deveme saldırıp onların hörgüçlerini kesti, böğürlerini yardı. İşte o, şu evde içki içenlerin berâberindedir, dedim.

Peygamber ridâsını istedi ve onu büründü. Sonra yürüyerek gitti. Zeyd ibn Hârise ile ben kendisini ta'kîb ettik. Nihâyet içinde Hamza'nın bulunduğu o eve geldi, içeri girme izni istedi. İçeridekiler gelenlere girme izni verdiler. İçeride içki içmekte olan bir toplulukla karşılaştık. Rasûlullah, yaptığı iş hakkında Hamza'yı kınamaya başladı. Hamza da sarhoş olmuş, gözleri kıpkırmızı idi. Hamza, Rasûlullah'a doğru baktı, sonra bakışı yükseltti, akabinde dizlerine baktı. Sonra bakışı yükseltip göbeğine baktı. Sonra bakışı yükseltip yüzüne baktı. Sonra Hamza:

— Siz, babam Abdulmuttalib'in köleleri değil misiniz? dedi.

Rasûlullah, amcası Hamza'nın sarhoş olduğunu anladı da (şuûrsuzca bir fiile kalkışmasından sakınarak) topukları üzerinde arka arkaya çekildi. Biz de O'nunla berâber odadan dışarı çıktık [3].

---

3 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber bana beşte birden yaşlı bir deve verdi" sözündedir.

el-Enfâl: 41. âyetine göre: İlk evvel ganîmetin beşte biri Allah için ayrılmak, bu da beş paya ayrılıp âyette zikrolunan beş sınıf halka bölüştürülmek gerekir. Yânî Allah beşte bir'in bir payını Rasûlullah'a, dördünü de oradaki dört sınıfa sarf ve tahsîsini emreder. Sûrenin başındaki "Ganîmetler Allah'ın ve Rasûlü'nündür..." hükmünün tafsîli budur. İşin evvelinde nefeller ve ganîmetlerin hepsi Allah'ındır. Ve binâenaleyh hepsi gâzîler elinde emânettir. Allah'ın hükmüne göre ve Allah rızâsı için âmme yararlarına sarfedilmesi gerekir. Fakat ilâhî hüküm sizi; siz gâzîleri diğer milletlerin hükümlerinde olduğu gibi husûsî menfaatlerinizden de mahrûm etmez. Ancak ganîmetten beşte birinin Allah için ayrılması ve âmme velâyeti ile, açıklanacağı şekilde âmme masraflarına harcanmasını emreder. Ganîmetin beşte birden geri kalan beşte dördüne gelince, onu da size, siz gâzîlere bırakır. Şu hâlde gâzîler dilerlerse haklarını isterler; taksîmi vâcib olur. Veyâ herbiri dilerse dilediği kadarını taksîmden evvel veyâ sonra yine Allah için terkedebilir. Çünkü hakk sâhibi, hakkında dilediği gibi tasarrufta hürdür. Bu cihet onların kendi ictihâdlarına bırakılmış olduğu gibi Rasûlullah'ın vefâtından sonra onun beşte birden payında da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Tafsîli fıkha âiddir (*Hakk Dîni,* III, 2406-2407).

Hadîsin son fıkrasında şu incelik vardır: Peygamber tabîatçe asabî olan amcasını sarhoş hâlinde daha fazla öfkelendirmemek için, gözlerini Hamza'ya dikerek arka arkaya oradan çıkıp ayrılmıştır. O sırada şarâb henüz harâm kılınmamış olduğundan, başka bir muâmeleye lüzûm görmemiştir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Şirb Kitâbı'nda geçmişti.

٢ـ حدّثنا عَبْدُ العَزيزِ بنُ عبدِ اللهِ قال حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْد عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ أُمَّ المُؤْمِنِينَ رضى اللهُ عنها أَخْبَرَتْهُ أنَّ فاطِمَةَ عَلَيْها السَّلامُ ابْنَةَ رسولِ اللهِ ﷺ سألَتْ أبا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ بَعْدَ وفاةِ رسولِ اللهِ ﷺ أنْ يَقْسِمَ لَها مِيرَاثها ماتَرِكَ رسولُ الله ﷺ مِمَّا أفاءَ اللهُ عَلَيْهِ فقال لَها أبو بَكْرٍ إنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال لانُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ فَغَضِبَتْ فاطِمَةُ بِنْتُ رسولِ اللهِ ﷺ فَهَجَرَتْ أبا بَكْرٍ فَلَمْ تَزَلْ مُهاجِرَتَهُ حتَّى تُوُفِّيَتْ وعاشَتْ بَعْدَ رسولِ اللهِ ﷺ سِتَّةَ أشْهُرٍ قالَتْ وكانَتْ فاطِمَةُ تَسْأَلُ أبا بَكْرٍ نَصِيبَهَا مِمَّا تَرَكَ رسولُ اللهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ وفَدَكَ وصَدَقَتَهُ بالمَدِينَةِ فأَبِي أبو بَكْر عَلَيْها ذَلِكَ وقال لَسْتُ تاركاً شَيْئاً كانَ رسولُ اللهِ يَعْمَلُ بِهِ إلاَّ عَمِلْتَ بِهِ فإنِّى أَخْشَى إنْ تَرَكْتُ شَيْئاً مِنْ أمْرِهِ أنْ أزِيغَ فأمَّا صَدَقَتُهُ بالمَدِينَةِ فَدَفَعَها عُمَرُ إلى عَلِيٍّ وعَبَّاسٍ فأمَّا خَيْبَرُ وفَدَكٌ فأمْسَكَهما عُمَرُ وقال هُما صَدَقَةُ رسولِ اللهِ ﷺ كانَتا لِحُقُوقِهِ الّتى تَعْرُوهُ ونَوَائِبِهِ وأمْرُهُما إلى مَنْ وِلِيَ الأمْرَ قال فَهُما عَلى ذَلِكَ إلى اليَوْمِ. قال أبو عَبْدِ اللهِ اعْتَرَاكَ افْتَعلْتَ مِنْ عَرَوْتُهُ فأصَبْتُهُ ومِنْه يَعْرُوهُ واعْتَرَانِى *

2-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi; ona da mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah'ın kızı Fâtıma aleyhi's-selâm Rasûlullah'ın vefâtının ardından Ebû Bekr es-Sıddîk'tan Allah'ın, kendisine döndürdüğü mallardan Rasûlullah'ın geride bıraktığı, kendisine âid mîrâsını taksîm etmesini istedi. Ebû Bekr de ona:

— Rasûlullah (S): *''Biz* (peygamberler topluluğu) *mîrâs olunmayız. Bizim bıraktığımız şeyler sadakadır''* buyurmuştur, dedi.

Bu cevâb üzerine Rasûlullah'ın kızı Fâtıma öfkelendi ve Ebû Bekr'den ayrıldı. Onun Ebû Bekr'den ayrılıp uzaklaşması tâ ölünceye kadar devâm etti. Ve Fâtıma, Rasûlullah'tan sonra altı ay yaşadı.

Âişe dedi ki: Fâtıma, Ebû Bekr'den, Rasûlullah'ın Hayber'den, Fedek'ten ve Medîne civârındaki sadakasından, yânî geriye bıraktığı mallarından olan kendi hissesini istiyordu. Ebû Bekr, Fâtıma'nın bu isteğini kabûl etmedi ve şu gerekçeyi söyledi:

— ''Ben Rasûlullah'ın hayâtında yapmakta olduğu hiçbirşeyi terketmem, muhakkak O'nun yaptığı işi yaparım. Çünkü ben O'nun işinden herhangi bir şeyi terkedersem, haktan sapacağımdan korkarım''.

(Âişe şöyle devâm etti:) Rasûlullah'ın Medîne'deki sadakasına gelince Umer bunu (mülkiyetle değil de, hakları kadar yararlanmaları için) Alî ile Abbâs'a verdi. Hayber ile Fedek'teki arâzîlere gelince, Umer bunları elinde tuttu, başkasına vermedi ve şöyle dedi:

— "Bu iki arâzî Rasûlullah'ın sadakasıdır ki, bunlar kendisine inmekte olan haklar ve kendisine nevbet nevbet isâbet edecek hâdiseler içindir. Bu iki arâzînin işi devlet başkanlığı işini üzerine alan kimseye bırakılır".

ez-Zuhrî (bu hadîsi tahdîs ettiği zamân) şöyle dedi: Bu Hayber ve Fedek'ten Peygamber'e hâs olan arâzîler bugüne kadar Umer'in yapıp koyduğu uygulama üzerindedirler [4].

Ebû Abdillah el-Buhârî (hadîsteki kelimeyi âyetteki ile tefsîr ederek) şöyle dedi: ***"İ'terâke"***, "Sana çarptı" demektir; "Ona isâbet ettirdim, çarptım" ma'nâsına olan "Aravtuhû"dan iftiâldir. "Ya'rûhû ve i'terânî", "Ona bir hâdise isâbet etti, beni bir iş kaplayıp kuşattı" ta'bîrleri bu ma'nâdandır [5].

٣ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مُحَمَّدٍ الفَرْوِىُّ قالَ حدّثنا مالِكُ بنُ أنَسٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ مالِكِ بنِ أوْسِ بنِ الحَدَثانِ وكانَ مُحَمَّدُ بنُ جُبَيْرٍ ذَكَرَ لى ذِكْراً مِنْ حَدِيثِهِ ذَلِكَ فانْطَلَقْتُ حتَّى أدْخُلَ عَلى مالِكِ بنِ أوْسٍ فَسألْتُهُ عنْ ذَلِكَ الحَدِيثِ فقال مالِكٌ بَيْنا أنا جالِسٌ فى أهْلِى حِينَ مَتَعَ النَّهارُ إذَا رسولُ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ يأتِينى فقال أجِبْ أمِيرَ المُؤْمِنِينَ فانْطَلَقْتُ مَعَهُ حتَّى أدْخُلَ عَلى عُمَرَ فإذَا هُوَ جالِسٌ عَلى رِمالِ سَرِيرٍ لَيْسَ بَيْنَهُ وبَيْنَهُ فِرَاشٌ مُتَّكِىءٌ عَلى وِسادَةٍ مِنْ أدَمٍ فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسْتُ فقال ياَمالِ إنَّهُ قَدِمَ عَلَيْنا مِنْ قَوْمِكَ أهْلُ أبْياتٍ وقَدْ أمَرْتُ فِيهِمْ بِرَضْخٍ فاقْبِضْهُ فاقْسِمْهُ بَيْنَهُمْ فَقُلْتُ ياامِيرَ المُؤْمِنِينَ لَوْ أمَرْتَ بِهِ غَيْرِى قال اقْبِضْهُ أيُّها المَرْءُ فَبَيْنا أنا جالِسٌ عِنْدَهُ أتاهُ حاجِبُهُ يَرْفا فقال هَلْ لَكَ فى عُثْمانَ وعبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ والزُّبَيْرِ وسَعْدِ بنِ أبى وقَّاصٍ

---

4 Hayber ve Fedek Allah'ın, Rasûlü'ne ganîmet ve fey' olarak verdiği arâzîlerdir. Bunların bâzısında beşte bir hükmü uygulanmıştır. Bu, bilinen bir mes'ele olduğu için; hadîste beşte bir ta'bîri geçmemekle berâber Buhârî bunu burada getirmiştir (Aynî).

5 Buhârî, âdeti üzere hadîste geçen kelimeyi, âyettekini hatırlatarak tefsîr ediyor. Bu kelime şu âyette geçmektedir: " إنْ نَقُولُ إلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا = ***Biz: "Tanrılarımızdan kimi seni fenâ çarpmış" demekten başka birşey söylemeyiz"*** (Hud: 54).

يَسْتأْذِنُونَ قال نَعَمْ فأْذِنَ لَهُمْ فَدَخلُوا فَسَلَّمُوا وجَلسُوا ثُمَّ جَلَسَ يَرْفا يَسِيراً
ثُمَّ قال هَلْ لَكَ فى علىٍّ وعَبَّاسٍ قال نَعَمْ فأْذِنَ لَهُما فَدَخلاَ فَسَلَّما فَجَلَسا
فقال عبَّاسٌ ياأَمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِى وبَيْنَ هَذَا وهُما يَخْتَصِمانِ فِيما أفاءَ
اللهُ عَلى رسولِهِ ﷺ مِنْ بَنِي النَّضِيرِ فقال الرَّهْطُ عُثْمانُ وأَصْحابُهُ ياأَمِيرَ
المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنَهُما وأَرِحْ أَحَدَهُما منَ الآخَرِ قال عُمَرُ تَيْدَكُمْ أَنْشُدُكُمْ باللهِ
الَّذِى بِإِذْنِهِ تَقُومُ السّماءُ والأَرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال لاَنُورَثُ
ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ يُرِيدُ رسولُ اللهِ ﷺ نَفْسَهُ قال الرَّهْطُ قَدْ قال ذَلِكَ فأَقْبَلَ
عُمَرُ عَلى عَلِيٍّ وعَبَّاسٍ فقال أَنْشُدُكُما اللهَ أَتَعْلَمانِ أَنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قَدْ قال
ذَلِكَ قالا قَدْ قال ذَلِكَ قال عُمَرُ فإِنِّى أُحَدِّثُكُمْ عنْ هَذَا الأَمْرِ إِنَّ اللهَ قَدْ خَصَّ
رسُولَهُ ﷺ فى هَذَا الفَيْءِ بِشَيْءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرَهُ ثُمَّ قَرَأ وما أفاءَ اللَّهُ عَلى رسولِهِ
مِنْهُمْ إلى قَوْلِهِ قَدِيرٌ فَكانَتْ هٰذِهِ خالِصَةً لِرَسولِ اللهِ ﷺ واللهِ ما احْتازَها
دُونَكُمْ ولاَ اسْتأْثَرَ بِهَا عَلَيْكُمْ قَدْ أَعْطاكُمُوهَا وبَثَّها فِيكُمْ حتَّى بَقِيَ مِنْها هَذَا
المَالُ فَكانَ رسولُ اللهِ ﷺ يُنْفِقُ عَلى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ مِنْ هَذَا المالِ ثُمَّ يأْخُذُ
ما بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ مالِ الله فَعَمِلَ رسولُ اللهِ ﷺ بِذَلِكَ حَياتَهُ أَنْشُدُكُمْ
باللهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذَلِكَ قالوا نَعَمْ ثُمَّ قال لِعَلِيٍّ وعَبَّاسٍ أَنْشُدُكُما باللهِ هَلْ تَعْلَمانِ
ذَلِكَ قال عُمَرُ ثُمَّ تَوَفَّى اللهُ نَبِيَّهُ ﷺ فقال أبو بَكْرٍ أنا وَلِيُّ رسولِ اللهِ ﷺ
فَقَبَضَها أبو بَكْرٍ فَعَمِلَ فِيها بِما عَمِلَ رسولُ اللهِ ﷺ واللهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ فِيها لَصادِقٌ
بارٌّ راشِدٌ تابعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ تَوَفَّى اللهُ أَبا بَكْرٍ فَكُنْتُ أنا وَلِيَّ أَبِى بَكْرٍ فَقَبَضْتُها
سَنَتَيْنِ مِنْ إِمارَتِى أَعْمَلُ فِيها بِما عَمِلَ رسولُ اللهِ ﷺ وما عَمِلَ فِيها أبو بَكْرٍ
واللهُ يَعْلَمُ إِنِّى فِيها لَصادِقٌ بارٌّ راشِدٌ تابعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ جِئْتُمانى تُكَلِّمانى وكَلِمَتُكُما
واحِدَةٌ وأَمْرُكُما واحِدٌ جِئْتَنِى يا عَبَّاسُ تَسْأَلُنِى نَصِيبَكَ مِنِ ابنِ أَخِيك وجاءَنى
هَذَا يُرِيدُ عَلِيًّا يُرِيدُ نَصِيبَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيها فَقُلْتُ لَكُما إِنَّ رسولَ اللهِ ﷺ
قال لاَ نُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ فَلَمَّا بَدَالِى أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْكُما قلْتُ إِنْ شِئْتُما دفعْتُها
إِلَيْكُمَا عَلى أَنَّ عَلَيْكُما عَهْدَ اللهِ ومِيثاقَهُ لَتَعْمَلانِ فِيها بِما عَمِلَ فِيها رسولُ اللهِ

ﷺ وبما عَمِلَ فِيها أبو بَكْرٍ وبما عَمِلْتُ فِيها مُنْذُ وَلِيتُها فَقُلْتُما ادْفَعْها إلَيْنا فَبِذَلِكَ دَفَعْتُها إلَيْكُما فأنْشُدُكُمْ باللهِ هَلْ دَفعْتُها إلَيهِما بِذَلِكَ قال الرَّهْطُ نَعَمْ ثُمَّ أقْبَلَ عَلى عَلِيٍّ وعبَّاسٍ فقالَ أنْشُدُكُما باللهِ هَلْ دَفَعْتُها إلَيْكُما بِذَلِكَ قالاَ نَعَمْ قال فَتَلْتَمِسانِ مِنِّى قَضاءً غَيْرَ ذَلِكَ فَوَاللهِ الّذِى بإذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأَرْضُ لا أقْضِى فِيها قَضاءً غَيْرَ ذَلِكَ فانْ عَجَزْتُما عَنْها فادْفَعاها إلَيَّ فإنِّى أكْفِيكُماها *

3-....... (ez-Zuhrî şöyle dedi:) Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım, şu gelecek olan hadîsinden bana bir kısım zikredip şöyle dedi: Ben Mâlik ibn Evs'in yanına girinceye kadar gittim ve kendisinden bu hadîsi sordum. Mâlik şöyle dedi: Güneş yükseldiği zamân ben âilem içinde oturduğum sırada gördüm ki, Umer ibnu'l-Hattâb'ın elçisi bana geliyor. Gelince:

— Mü'minlerin Emîri'nin da'vetine icâbet et, dedi.

Akabinde elçinin berâberinde tâ Umer'in huzûruna girinceye kadar yürüdüm. Umer'i hurma dalları veyâ yapraklarından yapılmış bir dîvânın şerît örgüleri üzerinde oturuyor buldum. Kendisiyle dîvân arasında bir yaygı ve döşek yoktu. Umer deriden yapılmış bir yastığa dayanmıştı. Kendisine selâm verdikten sonra oturdum. Umer:

— Yâ Mâlik, senin kavminden birtakım evler ahâlîsi bize gelmişlerdir. Ben de onlar hakkında kendilerine az mikdâr atıyye verilmesini emrettim. Sen bu malı teslîm al da, onu aralarında taksîm et, dedi.

Ben de:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Sen bunu benden başka birine emretseydin, dedim.

O:

— Bu malı teslîm al, ey adam! dedi.

Ben onun yanında oturmakta iken yanına kapıcısı Yerfa' geldi de:

— Usmân ibn Affân, Abdurrahmân ibn Avf, ez-Zubeyr, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'la görüşme arzun var mı; onlar senin yanına girmek izni istiyorlar, dedi.

Umer:

— Evet, dedi ve onlara izin verdi.

Akabinde onlar içeriye girdiler ve selâm verip oturdular. Sonra Yerfa' da biraz oturdu. Sonra:

— Alî ve Abbâs'la konuşmaya arzun var mı? dedi.

Umer:

— Evet, dedi ve onlara da izin verdi.

Akabinde ikisi de içeriye girdiler ve selâm verip oturdular. Akabinde Abbâs, Umer'e:

— Ey Mü'minlerin Emîri, benimle şu Alî arasında bir hüküm ver, dedi.

Alî ile Abbâs, Allah'ın, Rasûlü'ne Benu'n-Nadîr'den fey' olarak verdiği mallar husûsunda çekişiyor ve mücâdele ediyorlardı. Abbâs'ın bu sözü üzerine oradaki topluluk, yânî Usmân ve arkadaşları:

— Ey Mü'minlerin Emîri, bu ikisi arasında hükmet ve bunların birini diğerinden râhat ettir, dediler.

Umer:

— Yavaş ve sabırlı olun! Gök ve yer izniyle duran Allah hakkı için size sorarım. Rasûlullah(S)'ın: *"Bizler mîrâs olunmayız, biz ne bırakmışsak sadakadır"* buyurduğunu biliyor musunuz? Rasûlullah *"Bizler"* sözüyle kendisini kasdediyordu değil mi? dedi.

Topluluk:

— Rasûlullah bunu söylemiştir, dediler.

Bu cevâb ve tasdîk üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a yöneldi de:

— Allah hakkı için ikinize soruyorum: Rasûlullah'ın bu sözü söylemiş olduğunu biliyor musunuz? dedi.

Onlar:

— Rasûlullah bu sözü söylemiştir, dediler.

Umer:

— Ben size bu işten tahdîs ediyorum: Muhakkak ki Allah bu fey' malı hakkında başka hiçbir kimseye vermediği bir şeyi kendi Rasûlü'ne tahsîs etmiştir, dedi. Sonra: ***"Allah'ın*** (onların mallarından)***dan Rasûlü'ne verdiği fey'***(e gelince) ***siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah, rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye kaadirdir"*** (el-Haşr: 6) âyetini okudu. İşte bu (yânî Nadîr oğulları, Hayber ve Fedek) Allah'ın Rasûlü'ne hâss oldu. Allah'a yemînle söylüyorum ki, Rasûlullah bu malları sizleri dışarıda bırakarak alıp toplamadı ve onu sırf kendisine tahsîs etmedi, muhakkak bu fey' mallarını sizlere vermiş ve onu size dağıtmıştır. Nihâyet o fey'lerden şu mal arta kalmıştır. Rasûlullah bu fey' malından kendi âilesinin bir senelik nafakasını ayırıp verirdi. Sonra geri kalanını alır ve onu Allah'ın malı (bir vakıf) kılar (müslümânların işlerine tahsîs eder) idi [6].

İşte Rasûlullah kendi hayâtında bu malları böyle kullandı. Allah hakkı için size soruyorum: Siz bunu biliyor musunuz? dedi.

Onlar:

— Evet böyle biliyoruz, dediler.

---

6 *el-Fey':* Meşakkatsiz alınan ganîmet demektir *(el-Müfredât).*
en-Nadîr oğulları'ndan alınan ganîmetler Rasûlullah'a âiddir. Onu dilediği gibi taksîm eder. Nitekim bunları Muhâcirler'e taksîm etmiş, Ensâr'dan da üç fakîre hisse ayırmıştır (Beydâvî, Medârik, Hâzin).

Sonra Alî ile Abbâs'a döndü ve:

— Sizlere Allah hakkı için soruyorum: Siz de bunu böyle biliyor musunuz? diye sordu.

(Ukayl, İbn Şihâb'dan şunu ziyâde etti: Onlar da evet dediler.)

Umer şöyle dedi:

— Sonra Allah, Peygamberi'ni vefât ettirdi. Ebû Bekr: Ben Rasûlullah'ın velîsiyim, dedi ve Ebû Bekr bu malları teslîm aldı ve o mallarda Rasûlullah'ın yaptığı gibi tasarruf etti. Allah bilir ki, Ebû Bekr bu husûsta doğru sözlüdür, itâatlidir, doğru yoldadır, hakka uyucudur. Sonra Allah, Ebû Bekr'i vefât ettirdi. Bu sefer ben Ebû Bekr'in velîsi oldum. Ve o malları teslîm aldım, emîrliğimin iki senesinde o mallarda Rasûlullah'ın ve Ebû Bekr'in yaptığı gibi tasarruf ediyordum. Allah biliyor ki, ben de bu tasarruf husûsunda doğru sözlü, itâatli, doğru yolda yürüyen ve hakka uyucu idim. Sonra siz ikiniz bana geldiniz, benimle konuştunuz. Sözünüz bir, işiniz birdir. Yâ Abbâs, sen bana geldin, kardeşinin oğlu tarafından mîrâs hisseni istiyordun. Ve bana şu da, yânî Alî de geldi; o da karısı Fâtıma'nın babasının mîrâsından olan payını istiyordu. Ben de sizlere: Rasûlullah *"Biz peygamberler topluluğu vâris olunmayız. Biz ne bırakırsak sadakadır* (mülkiyeti Beytü'l-mâle âiddir)" buyurdu dedim. Müteâkıben o malı size aynı şartla (yânî mülkiyeti Beytü'l-mâl'e, tasarrufu da Rasûlullah ve Ebû Bekr devrindeki gibi olmak şartıyle) teslîm etmek fikri bana zâhir olunca: İsterseniz Rasûlullah'ın tasarrufu, Ebû Bekr'in tasarrufu ve mallara velî olduğum zamândan beri benim tasarruf edegeldiğim gibi tasarruf edeceğinize dâir Allah'ın ahdi ve mîsâkı üzerinize olmak şartıyle o malları size teslîm ederim, dedim. Sizler: Bu şart ile onları bize teslîm et, dediniz. Ben de malları size teslîm ettim. Şimdi Allah hakkı için (ey topluluk) sizlere soruyorum: Ben bu malları bu şartla Alî ile Abbâs'a teslîm ettim mi? dedi.

Topluluk:

— Evet teslîm ettin, dediler.

Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a yöneldi ve:

— Allah adına yemînle size soruyorum: Ben o malları bu şartla sizlere teslîm ettim mi? dedi.

Onlar da:

— Evet, diye cevâb verdiler.

Umer:

— Öyleyken, benden bundan başka bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve yer, izni ve emriyle durmakta olan Allah'a yemîn ediyorum ki, ben o mallar hakkında bundan başka bir hüküm vermem. Bu şartlar içinde bu malları kullanmaktan ileride acze düşerseniz, onları ba-

na geri veriniz; ben onları sizin yerinize (velâyet yolu üzere) tasarruf ederim, dedi [7].

٢ــ بابٌ أدَاءُ الخُمُسِ مِنَ الدِّينِ

2- GANÎMETİN BEŞTE BİRİNİ (DEVLETE) VERMEK DÎNDENDİR BÂBI

٤ــ **حدّثنا** أَبُو النُّعْمَانِ قال **حدّثنا** حَمَّادٌ عنْ أَبِى جَمْرَةَ الضُّبَعِىِّ قال سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُمَا يَقُولُ قَدِمَ وفْدُ عَبْدِ القَيْسِ فقالوا يا رسولَ اللَّهِ إنَّ هَذَا الحَيَّ مِنْ رَبِيعَةَ بَيْنَنَا وبَيْنَكَ كُفَّارُ مُضَرَ فَلَسْنَا نَصِلُ إلَيْكَ إلاَّ فِى الشَّهْرِ الحَرَام فَمُرْنَا بأمْرٍ نأْخُذُ مِنْهُ ونَدْعُو إلَيْهِ مَنْ ورَاءَنَا قال آمُرُ كُمْ بأَرْبَعٍ وأنهَا كُمْ عنْ أرْبَعٍ الاءيمَانِ باللَّهِ شَهَادَةِ أنْ لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّهُ وعَقَدَ بَيَدِهِ وإقَامِ الصَّلاَةِ وإيتَاءِ الزَّكَاةِ وصِيَامِ رمَضَانَ وأنْ تُؤَدُّوا لِلَّهِ خُمُسَ ما غَنِمْتُمْ وأنْهَاكُمْ عنِ الدُّبَّاءِ والنَّقِيرِ والحَنْتَمِ والمُزَفَّتِ *

---

7 Bu hadîsin başlığa delîlliği "Muhakkak Allah bu fey' hakkında başka hiçbir kimseye vermediği bir şeyi kendi Rasûlü'ne tahsîs etmiştir... İşte bu Allah'ın Rasûlü'ne hâss oldu" sözlerinden alınır. Çünkü Fâtıma'nın istediği şeyler cümlesinden biri, Hayber ganîmetinin beşte birinden arta kalan idi. Alî ve Abbâs, Allah'ın kendi Peygamberi'ne tahsîs etmiş olduğu fey'de (yânî ondaki hisselerinin ortaklıktan ayrılması husûsunda) çekişiyorlardı.

Fey', önce de zikrettiğimiz gibi, harbsiz zorla veyâ sulh yoluyla galebe sûretiyle kâfirlerden alınan maldır. Bunda mü'minlerin harb hizmeti geçmediği için, bu sûretle alınan malın hepsini âlimler topluluğuna göre Allah, kendi Rasûlü'ne tahsîs etmiştir. Ganîmet ise harb ve kıtâl ile alınan maldır. Bu ganîmet malının beşte biri Rasûlullah'a, beşte dördü de gâzîlere âiddir.

Peygamber bu maldan âilesinin bir senelik masrafını ayırdıktan sonra, kalanından işçi ve âmil ücretini çıkarır, gerisini vakıf yaparak müslümânların cihâd gibi âmme hizmetlerine sarfederdi. Hadîs, görüldüğü üzere Ebû Bekr'in vefâtından sonra Alî ile Abbâs da daha önce Fâtıma'nın yaptığı gibi Umer'in devlet başkanlığının ikinci yılında mürâcaat ederek Hayber, Fedek ve Medîne civârında hurmalıklardaki hisselerini istemişlerdi. Umer de bu hurmalıkların mülkiyetini değil, yalnız Rasûlullah, Ebû Bekr ve kendi zamânlarındaki gibi tasarrufu şartıyle kendilerine bırakmıştı... Kurtubî'nin beyânına göre Alî halîfeliği zamânında bu arâzîde hakîkaten Ebû Bekr ve Umer zamânlarındaki gibi tasarruf etmiştir. Ondan sonra sırasıyle Alî'nin çocukları ve torunlarından Hasen, Hüseyin, Alî ibn Hüseyin, Hasen ibn Hasen, Zeyd ibn Hasen ve Abdullah ibn Hasen bu arâzîyi idâre etmişler, en sonra Abbâsîler'in velâyet ve idâresine geçmiştir (*Umdetu'l-Kaarî*, VII, 123).

4-....... Ebû Cemre ed-Duba'î şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'-tan işittim, şöyle diyordu: Abdu'l-Kays hey'eti geldi ve:

— Yâ Rasûlallah, bizimle senin aranda Rabî'a'dan şu topluluk, yânî Mudar kâfirleri vardır. Bu sebeble biz sana ancak harâm ayda ulaşabiliriz. O hâlde bize birşey emret de ona tutunalım ve geride kalanlarımızı ona çağıralım, dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden de nehyediyorum: Allah'a îmân etmekle:* ***Lâ ilâhe ille'llah*** *şehâdetiyle* (yânî) *Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmekle emrediyorum"* buyurdu ve elini düğümledi, yânî küçük parmağını kıvırdı. *"Namâzı devâmlı kılmak, zekâtı vermek, ramazân orucunu tutmak ve bir de aldığınız ganîmetin beşte birini Allah için* (devlet hazînesine) *vermenizi emrediyorum. Sizleri kabaktan, hurma kökünden, toprak testilerden, zift sürülmüş kaplardan* (yânî bunlara hurma yâhud üzüm şırası kurmaktan) *nehyediyorum"* buyurdu [8].

٣ــ بابُ نَفَقَةِ نِساءِ النبىِّ ﷺ بَعْدَ وفاتِهِ

3- PEYGAMBER'İN VEFÂTINDAN SONRA KADINLARININ NAFAKASI BÂBI

٥ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ قال أَخْبَرَنا مالِكٌ عنْ أَبِى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ قال لا يَقْتَسِمُ ورَثَتِى دِينارًا ما تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسائِى ومُؤْنَةِ عامِلِى فَهوَ صَدَقَةٌ *

5-....... Bize İmâm Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Vefâtımda) *mîrâsçılarım dînâr bölüşmezler, bıraktığım şey, kadınlarımın nafakasından ve işçimin ücretinden geri kalanı sadakadır"* [9].

---

8 Hadîsin başlığa delîlliği *"Aldığınız ganîmetin beşte birini Allah için* (devlet hazînesine) *vermenizi emrediyorum"* fıkrasıdır.

Bu hadîs daha geniş bir lâfızla Îmân Kitâbı'nda da geçmiş ve orada hadîsle ilgili bâzı açıklamalar verilmişti.

Devlet hazînesine verilen bu mal, millet hizmetlerine, yânî âmme hizmetlerine sarfediliyordu.

9 Dînâr ile kayıdlama, en yakın olanla en yükseğe tenbîh bâbındandır. Geri kalanın sadaka olması, millet yararına olan âmme hizmetlerine sarfedilmesi demektir.

٦ــ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ أبِي شَيْبَةَ قال حدّثنا أبو أُسَامَةَ قال حدّثنا هِشَامٌ عنْ أبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قالَتْ تُوُفِّيَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم وما فِي بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إلاّ شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفٍّ لى فأكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ *

6-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) vefât etti. O hâlde ki, benim evimde ciğer sâhibi bir hayvanın (yânî insan ve hayvanın) yiyeceği birşey yoktu; ancak bana âid bir raf (yânî dolap veyâ kiler) içinde yarım vesk ölçeği mikdârı arpa vardı. Ben ondan yedim. Müddet uzadı, onu ölçtüm, sonra tükendi [10].

٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قال حدّثني أبُو إسْحَاقَ قال سَمِعْتُ عَمْرَو بنَ الحَارِثِ قال ما تَرَكَ النبيُّ ﷺ إلاّ سِلاَحَهُ وبَغْلَتَهُ البَيْضَاءَ وأرْضًا تَرَكَهَا صَدَقَةً *

7-....... Ebû İshâk tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Amr ibnu'l-Hâris'ten işittim, o: Peygamber (S) geriye harb silâhı, beyaz katırı ve bir mikdâr arâzîsinden başka birşey bırakmadı; bunları da sadaka olarak bıraktı, dedi [11].

٤ــ بابُ ماجاءَ فِي بُيُوتِ أزْوَاجِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم وما نُسِبَ

Hadîsteki âmil ücretiyle Rasûlullah'ın murâdı, Benu'n-Nadîr ile Fedek, Hayber hurmalıklarında çalışan işçilerin ücretleridir.

Medîne'ye yakın bir mesâfede bulunan Benu'n-Nadîr arâzîsi ile Fedek arâzîsi harbsiz alınmıştı. Bunlar Allah tarafından fey' olarak Peygamber'e tahsîs edilmişti. Harb ile alınan Hayber ile Benu Kurayza arâzîlerinde de Rasûlullah'ın payı vardı. Rasûlullah bu arâzîlerin gelirleriyle kendi kadınlarını ve âilesini geçindirir, işçilerin ücretlerini verir, kalanıyle de İslâm mücâhidlerini techîz ederdi.

Bu hadîste Rasûlullah'ın vefâtından sonra da kadınlarının âdet üzere nafakalarından ve işçi ücretlerinden geri kalanın sadaka yânî vakıf olduğu ve müslümânların umûmî işlerine sarfedilmesi gerektiği bildirilmiştir.

10 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben ondan yedim..." fıkrasındadır. Çünkü Âişe onu mîrâsla olan payı içinden aldığını zikretmedi. Eğer nafakaya hakk kazanmasaydı, elbette bu arpa ondan Beytu'l-mâl için geri alınırdı.

11 Hadîsin başlığa uygunluk noktası son fıkrasıdır. Çünkü Peygamber'in vefâtından sonra kadınlarının nafakası, hayâtında olduğu gibi, Allah'ın kendisine tahsîs ettiği fey' mallarından karşılanıyordu. Bu mallar da Fedek ile Hayber'den olan payı idi. Bu hadîs Vasiyyetler Kitâbı'nın başında da geçmişti.

مِنَ الْبُيُوتِ إِلَيْهِنَّ وقَوْلِ اللَّهِ تعالَى وقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ ولاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النبيِّ إلاَّ أنْ يُؤْذَنَ لكُمْ

4- PEYGAMBER'İN ZEVCELERİNİN EVLERİ VE ONLARA NİSBET EDİLEN EVLER HAKKINDA GELEN HABERLER BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavillerinde gelen evler [12]:
"(Ey Peygamber kadınları, vakaar ile) evlerinizde oturun. Evvelki Câhiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin..." (el-Ahzâb: 33);
"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine -yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın- girmeyin. Fakat size izin verildiği zamân girin..." (el-Ahzâb: 53).

٨ــ حدّثنا حِبَّانُ بنُ مُوسَى ومُحَمَّدٌ قَالا أَخبرَنَا عبْدُ اللَّهِ أَخبرَنَا مَعْمَرٌ ويُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخْبَرَنِى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قالَتْ لمَّا ثَقُلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ اسْتأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي فأَذِنَ لهُ *

8-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın hastalığı ağırlaştığı zamân benim evimde bakılmak üzere diğer zevcelerinden izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler [13].

٩ــ حدّثنا ابنُ أَبِى مَرْيَمَ قال حدّثنا نافِعٌ سَمِعْتُ ابنَ أَبِى مُلَيكَةَ قال قالَتْ عَائِشَةُ رضى اللَّهُ عنها تُوُفِّيَ النبيُّ ﷺ فِي بَيْتِي وفى نَوْبَتِى وبَيْنَ سَحْرِي ونَحْرِى وجمَعَ اللَّهُ بَيْنَ رِيقِى وَرِيقِهِ قالتْ دَخَلَ عبْدُ الرَّحْمٰنِ بِسِوَاكٍ فَضَعُفَ النبىُّ ﷺ عنْهُ فأَخَذْتُهُ فَمَضَغْتُهُ ثُمَّ سَنَنْتُهُ بِهِ *

9-....... Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber (S) benim evimde, benim nevbetimde, benim göğsümün üstü ile gerdanımın arasında vefât etti. Bir de Allah (O'nun vefâtı sırasında) benim tükrüğüm ile

---

12 Yânî bu âyetlerde başlığa uygun olarak Peygamber'in evleri ta'bîrleri gelmiştir.

13 Hadîsin başlığa uygunluğu Âişe'nin "Benim evimde..." sözündedir. Çünkü Âişe, evi kendi nefsine dayandırmıştır. Bunun vechi şöyledir: Peygamber'in zevcelerinin Peygamber'den sonra evlerinde oturmaları onlara hâss özelliklerdendir. Yaşadıkları sürece nafakaya hakk kazandıkları gibi, o evlerde oturma hakkına da hakk kazanmışlardır. el-Buhârî bu nisbetle, hayâtta kaldıkları müddetçe evlerde oturma haklarının devâm ettiğine tenbîh etmiştir.

O'nun tükrüğünü birarada birleştirdi. Âişe şöyle dedi: (Kardeşim) Abdurrahmân elinde bir misvâkla odaya girdi... Peygamber'in, misvâk katı geldiği için kullanmaya gücü yetmedi. Bu sefer misvâkı ben aldım ve onu kendi dişlerim üzerine sürerek yumuşattım. Sonra bu yumuşatılmış misvâkla O'nun dişlerini misvâkladım [14].

١٠ — حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفيْرٍ قال حدّثني اللّيْثُ قال حدّثني عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خَالِدٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عَلِيِّ بنِ حُسَيْنٍ أنَّ صَفِيَّةَ زَوْجَ النبيِّ ﷺ أخْبَرَتْهُ أنَّها جَاءَتْ رسولَ اللّهِ ﷺ تَزُورُهُ وهْوَ مُعْتكِفٌ فِي الْمَسْجِدِ فِي العَشْرِ الأوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ قامَتْ تَنْقَلِبُ فَقَامَ مَعَهَا رسولُ اللّهِ ﷺ حَتّى اذا بلَغَ قَرِيبًا مِنْ بَابِ المَسْجِدَ عِنْدَ بابِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النبيِّ ﷺ مَرَّبِهِمَا رَجُلانِ مِنَ الأنْصَارِ فَسَلَّما عَلى رسولِ اللّهِ ﷺ ثُمَّ نَفَذَا فقالَ لهُمَا رسُولُ اللّهِ ﷺ علَى رِسْلِكُمَا قالا سُبْحَانَ اللّهِ يا رسولَ اللّهِ وكَبُرَ علَيْهِمَا ذَلِكَ فقال إن الشَّيْطَانَ يَبْلُغُ مِنَ الإنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِ وإنِّي خَشِيتُ أنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا *

10-....... İbn Şihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyin'den tahdîs etti ki, ona da Peygamber'in zevcesi haber vermiştir: Rasûlullah (S) ramazânın son on günü içinde mescidde i'tikâfta iken Safiyye ziyâretine gitmişti. (Bir müddet konuştuktan) sonra dönmek üzere Safiyye ayağa kalkmış, Rasûlullah da onu geçirmek üzere onunla berâber ayağa kalkmış. Peygamber'in bir diğer zevcesi olan Ümmü Seleme'nin kapısı yanındaki mescid kapısına geldiğinde, Ensâr'dan iki kişi onların yakınından geçmişler ve Rasûlullah'a selâm verip acele yürüyerek geçmişler. Rasûlullah onlara:

— *"Acele etmeyiniz, durunuz!* (Yanımdaki kadın Safiyye bintu Huyey'dir)" buyurdu.

O iki zât:

— Yâ Rasûlallah, biz Allah'ı tenzîh ederiz, dediler.

Ve Peygamber'in Safiyye'nin hüviyyetini ta'yîne mecbûriyet hissetmesi bunlara ağır geldi. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Şeytân insanda* (yânî insân bedeninde dolaşan) *kan mesâ-*

14 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin aslı Cumua Kitâbı'nda "Başkasının misvağı ile misvaklanan kimse bâbı"nda da geçmişti. Peygamber'in hastalığı ve vefâtı bölümünde de daha geniş bir metinle gelecektir.

besindedir. Ben sizin gönüllerinize şeytânın kötü bir şübhe atmasından endîşe ettim'' buyurdu [15].

١١ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ قال حدّثنا أنَسُ بنُ عِيَاضٍ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ يَحْيَى بنِ حَبَّانَ عنْ واسِعِ بنِ حَبَّانَ عنْ عبْدِ اللّٰهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال ارْتَقَيْتُ فَوْقَ بَيْتِ حَفْصَةَ فَرَأَيْتُ النبىَّ ﷺ يَقْضِى حَاجَتَهُ مُسْتَدْبِرَ الْقِبْلَةِ مُسْتَقْبِلَ الشَّأْمِ *

11-....... Abdullah ibn Umer (R): Ben bir gün Hafsa'nın evinin damı üstüne çıktım ve Peygamber(S)'i arkasını kıbleye döndürerek Şâm tarafına yönelerek ihtiyâcını yerine getirir hâlde gözümle gördüm, demiştir [16].

١٢ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ قال حدّثنا أنَسُ بنُ عِيَاضٍ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ أنَّ عَائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها قالتْ كان رسولُ اللّٰهِ ﷺ يُصَلِّى الْعَصْرَ والشَّمْسُ لَمْ تَخْرُجْ منْ حُجْرَتِهَا *

12-....... Âişe (R), Rasûlullah (S) ikindi namâzını güneş henüz Âişe'nin odasından çıkmadan kılar idi, demiştir [17].

١٣ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ قال حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنهُ قال قام النبيُّ ﷺ خَطِيبًا فأشَارَ نَحْوَ مَسْكَنِ عَائِشَةَ فَقَالَ ههُنَا الْفِتْنَةُ ثَلاثًا منْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ *

13-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün hatîb olarak ayağa kalktı ve hutbe esnâsında eliyle Âişe'nin meskeni tarafını işâret ederek üç defa: *''İşte fitne bu taraftadır, şeytânın boynuzunun doğacağı yerdedir''* buyurdu [18].

---

15 Hadîsin başlığa uygunluğu ''Ümmü Seleme'nin kapısı yanında...'' sözünden alınır. Kapının zikredilmesi, evinin zikrini gerektirir. Hadîs bu metin ile İ'tikâf Kitâbı'nda da geçmişti.

16 Hadîsin başlığa uygunluğu ''Hafsa'nın evi' sözündedir. Hadîs, Abdest Alma Kitâbı'nda da geçti.

17 Hadîsin başlığa uygunluğu ''Âişe'nin hücresinden'' sözündedir. Çünkü hücre beyt, yânî evdir. Bu hadîs Namâz Kitâbı'nda, ''İkindi namâzının vakti bâbı''nda da geçmişti.

18 Hadîsin başlığa uygunluğu ''Âişe'nin meskeni tarafını'' sözündedir. Çünkü Âişe'nin meskeni, onun beyti, yânî evidir.

١٤ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبِي بَكْرٍ عنْ عَمْرَةَ ابْنَةِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النبيِّ ﷺ أخْبَرَتْها أن رسولَ اللَّهِ ﷺ كان عِنْدَهَا وأنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ إنْسَانٍ يَستأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ فَقُلْتُ يَارَسُولَ اللَّهِ هَذَا رجُلٌ يَسْتأذِنُ فِي بَيْتِكَ فَقالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أراهُ فُلانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ منَ الرَّضَاعَةِ الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ ما تُحَرِّمُ الوِلاَدَةُ *

14-....... Peygamber'in zevcesi Âişe (R), Abdurrahmân kızı Amre'ye şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S), Âişe'nin yanında idi. Bu sırada Âişe bir insan sesi işitti ki, o insan Hafsa'nın evine girmek için izin istiyordu. (Âişe dedi ki:) Ben:

— Yâ Rasûlallah, şu adam evinize girmek için izin istiyor, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sanıyorum ki o, Hafsa'nın süt amcası fulân kimsedir!"* buyurdu.

(Âişe dedi ki: Süt amcam fulân hayâtta olsaydı benim yanıma girebilecek miydi? diye sordum.) Rasûlullah:

— "(Evet girebilirdi, çünkü) *süt, velâdet ve nesebin harâm kıldığı herşeyi harâm kılar*" buyurdu [19].

٥ ــ بابُ ما ذُكِرَ من دِرْعِ النبيِّ ﷺ وعَصَاهُ وسَيْفِهِ وقَدَحِهِ وخَاتَمِهِ وما اسْتَعْمَلَ الْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ منْ ذَلِكَ مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ قِسْمَتُهُ ومن شَعَرِهِ ونَعْلِهِ وآنِيَتِهِ مِمَّا يَتَبَرَّكُ أصْحَابُهُ وغَيْرُهُمْ بعْدَ وفاتِه

5- PEYGAMBER'İN ZIRHI, ASÂSI, KILICI, BARDAĞI, MÜHRÜ GİBİ TAKSÎMİ ZİKREDİLMEYEN VE KENDİSİNDEN SONRA HALÎFELERİN KULLANDIKLARI ŞEYLERDEN ZİKREDİLENLERLE VEFÂTINDAN SONRA SAHÂBÎLERİN VE DİĞERLERİNİN TEBERRÜK EDEGELDİKLERİ, YÂNÎ KUTLU SAYIP KULLANDIKLARI SAÇLARI, AYAKKABILARI, KAP-KACAKLARI -SAHAN VE TASLARI- BÂBI [20]

---

19 Hadîsin başlığa uygunluğu "Hafsa'nın beytinde, yânî evinde" sözündedir. Hadîs Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti.

20 Bu başlık, Peygamber'in dokuz parça eşyâsını şâmildir. Bâbda ise altı eşyâ ile ilgili altı hadîs vardır. Zırhına dâir hadîs Cihâd Kitâbı'nda; asâsı, kap-kacakları

١٥ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللّهِ الأنْصارِيُّ قال حدّثنى أبى عنْ ثُمامَةَ عنْ أنَسٍ أنَّ أبا بَكْرٍ رضى اللّهُ عنهُ لَمَّا اسْتُخْلِفَ بَعَثَهُ إلَى البَحْرَيْنِ وكَتَبَ لَهُ هَذَا الكِتَابَ وخَتَمَهُ وكانَ نَقْشُ الخَاتَمِ ثَلاثَةَ أسْطُرٍ مُحَمَّدٌ سَطْرٌ ورسولُ سطْرٌ واللّهِ سَطْرٌ *

15-....... Basra Kaadısı Sumâme ibn Abdillah ibn Enes'ten; o da dedesi Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Bekr halîfe yapılınca, Enes'i Bahreyn'e gönderdi ve kendisi için şu meşhûr mektûbu (yânî sadaka farîzası kitâbını) yazdı ve Ebû Bekr bu mektûbu mühürledi. Bu mührün nakşı (yânî üzerindeki yazı) üç satır idi:

Muhammedun bir satır ve
Rasûlu bir satır ve
Allâhi bir satırdı [21].

١٦ ـ حدّثنى عبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللّهِ الأسَدِيُّ قال حدّثنا عِيسَى بنُ طَهْمَانَ قال أخْرَجَ إلَيْنا أنَسٌ نَعْلَيْنِ جَرْدَاوَيْنِ لَهُمَا قِبالاَنِ فَحَدَّثَنِى ثَابِتٌ البُنَانِيُّ بَعْدُ عنْ أنَسٍ أنَّهُمَا نَعْلاَ النبىِّ ﷺ *

16-....... Îsâ ibnu Tahmân tahdîs edip şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik -Peygamber'in vefâtından sonra- tüyleri dökülmüş meşinden tasmalı bir çift ayakkabı çıkardı. İbn Tahmân dedi ki: Bana Sâbit el-Bunânî, Enes'ten şöyle tahdîs etti: Enes bize iki ayakkabı çıkardıktan sonra: Bunlar Peygamber(S)'in ayakkabılarıdır, diye haber verdi [22].

١٧ ـ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا عبْدُ الوَهَّابِ قال حدّثنا أيُّوبُ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ أبى بُرْدَةَ قال أخْرَجَتْ إلَيْنا عَائِشَةُ رضى اللّهُ عنها

---

ve saçlarına âid hadîsler de Buhârî'de ve diğer hadîs ve siyer kitâblarında geçmektedir.

21 Bu hadîsin başlıktaki parçalardan birine uygunluğu "Mührü-yüzüğü" kavlindedir. Hadîste yazılıp mühürlendiği bildirilen meşhûr mektûbun metni Zekât Kitâbı'nda, "Koyunun zekâtı bâbı"nda verilmişti.

Rasûlullah'ın bu mühür-yüzüğü hayâtında parmağında bulunmuştu. Sonra Ebû Bekr, Umer, Usmân devlet başkanlıkları zamânında bu mührü parmaklarına takıp kullanmışlardı. Usmân Er'ıs Kuyusu'nun başında otururken bu yüzük-mührü dalgın bir hâlde parmağından çıkarıp takmak sûretiyle oynarken kuyuya düşürmüştür. Enes ibn Mâlik: Kuyunun suyunu çekerek yüzüğü üç gün aradıksa da bir türlü bulamadık, demiştir. Usmân tarafından ayn yazılı gümüş bir mühür yaptırılmıştır.

كِسَاءً مُلَبَّدًا وقالَتْ فِى هَذَا نُزِعَ رُوحُ النبيِّ ﷺ وزَادَ سُلَيْمَانُ عن حُمَيْدٍ عَنْ أَبِى بُرْدَةَ قال أخْرَجَتْ إلَيْنَا عَائِشَةُ إزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ باليَمَنِ و كِسَاءً مِنْ هَذِهِ الَّتِى يَدْعُونَهَا المُلَبَّدَةَ *

17-....... Ebû Burde şöyle demiştir: Âişe -Peygamber'in ölümünden sonra- bize yünden keçelenmiş bir kaftân çıkardı ve: Peygamber'in rûhu bu kaftânın içinde nez' olundu, yânî koparılıp çekildi, dedi.

Süleymân ibnu'l-Mugîre, Humeyd'den rivâyetinde şunu ziyâde etti: Ebû Burde şöyle dedi: Âişe bize Yemen'de dokunan tok kumaştan yapılmış bir izâr ile yine bu kumaştan yapılıp "el-Mulebbede" dedikleri bir kisve çıkardı [23].

١٨ــ **حدّثنا** عبْدَانُ عَنْ أبِى حَمْزَةَ عنْ عَاصِمٍ عنِ ابنِ سِيرِينَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أن قَدَحَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم انْكَسَرَ فاتَّخَذَ مَكَانَ الشَّعْبِ سِلْسِلَةً منْ فِضَّةٍ. قال عَاصِمٌ رأَيْتُ القَدَحَ وشَرِبْتُ فِيهِ *

18-....... Enes ibn Mâlik(R)'ten: Peygamber(S)'in su bardağı kırıldı, akabinde kırık yerine gümüşten bir bardak edindi dediğini tahdîs etti.

Râvî Âsım el-Ahvel: Ben bu kadehi gördüm ve (teberrüken içine su koyup) ondan su içtim, demiştir [24].

١٩ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ مُحَمَّدٍ الجَرْمِىُّ قال **حدّثنا** يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال **حدّثنا** أبِى أنَّ الوَلِيدَ بنَ كَثِيرٍ حَدَّثَهُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ عَمْرِوبنِ حَلْحَلَةَ الدُّؤَلِىِّ قال حَدَّثَهُ أنَّ ابنَ شِهَابٍ حدَّثَهُ أنَّ عَلِىَّ بنَ حُسَيْنٍ حدَّثَهُ أنَّهُمْ حينَ قَدِمُوا

---

22 Hadîs, başlığın "Ayakkabıları" kısmına uygundur.

Kıbâl, tasmaya denirse de mutlak değildir. Orta parmakla yanındaki parmağın aralığına geçen tasmadır. Hâlâ Haremeyn ahâlîsinin cümcüme tarzındaki nalınlarında olur *(Kaamûs Tercemesi).*

23 Hadîs, başlıktaki "Vefâtından sonra halîfelerin kullandığı şeyler" fıkrasına uygun sayılabilir..

24 Hadîs, başlıktaki "Peygamber'in su bardağı" kısmına uygundur.

Haccâc ibn Hasan şöyle demiştir: Bir kerre biz Enes ibn Mâlik'in yanında idik. Bir kap istedi. Getirilen bu kabın üstünde üç demir kenet vardı. Halkası da demirdendi. Enes bu kabı siyah bir kılıf içinden çıkardı... Enes'in emriyle içine su konarak bize getirdiler. Biz de o suyu hem içtik, hem de teberrüken başımıza, yüzümüze döktük ve Peygamber'e salât okuduk (Ahmed ibn Hanbel, *el-Müsned;* Aynî, VII, 136).

الْمَدِينَةَ مِنْ عِنْدِ يَزِيدَ بنِ مُعَاوِيَةَ مَقْتَلَ حُسَيْنِ بنِ عَلِيٍّ رحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَقِيَهُ الْمِسْوَرُ بنُ مَخْرَمَةَ فقالَ لَهُ هَلْ لَكَ إِلَيَّ مِنْ حَاجَةٍ تَأْمُرُنِي بِهَا فَقُلْتُ لَهُ لاَ فقال لَهُ فَهَلْ أَنْتَ مُعْطِيَّ سَيْفَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فانِّي أَخَافُ أَنْ يَغْلِبَكَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ وايْمُ اللَّهِ لَئِنْ أَعْطَيْتَنِيهِ لاَيُخْلَصُ إِلَيْهِمْ أَبَدًا حَتَّى تُبْلَغَ نَفْسِي إِنَّ عَلِيَّ بنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ على فاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ فَسَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ فِي ذَلِكَ عَلى مِنْبَرِهِ هَذَا وأنا يَوْمَئِذٍ مُحْتَلِمٌ فقال إِنَّ فَاطِمَةَ مِنِّي وأنا أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَا ثُمَّ ذَكَرَ صِهْرًا لَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ فأَثْنَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ إِيَّاهُ قال حَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي ووعَدَنِي فَوَفَى لِي وإِنِّي لَسْتُ أُحَرِّمُ حَلاَلاً ولاَ أُحِلُّ حَرَامًا ولَكِنْ واللَّهِ لاَ تَجْتَمِعُ بِنْتُ رسولِ اللَّهِ ﷺ وبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ أَبَدًا *

19-....... İbn Şihâb, Muhammed ibn Amr ibn Halhale ed-Duelî'ye şöyle tahdîs etmiştir: Ona da Hz. Hüseyin'in oğlu Alî tahdîs etti ki, onlar, kendileri Alî'nin oğlu Hüseyin'in öldürüldüğü zamân -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- Muâviye'nin oğlu Yezîd'in yanından Medîne'ye geldikleri sırada kendilerini Mısver ibn Mahrame (R) karşılamış ve:

— Bana herhangibir ihtiyâcın var mı? Varsa onu bana emredebilirsin, demiştir.

Hüseyin'in oğlu Alî dedi ki: Ben de Mısver'e:

— Hayır, bir ihtiyâcım yoktur, dedim.

Mısver, Hüseyin'in oğlu Alî'ye:

— Sen Rasûlullah'ın kılıcını bana verir misin? Çünkü ben bu kavmin onu almakta sana galebe etmesinden endîşe ediyorum. Allah'a yemîn ederim ki, eğer sen onu bana verirsen, benim nefsime ulaşılmadıkça, yânî rûhum kabz olunmadıkça bu kılıç ebediyyen onlara ulaştırılmaz. Şu da muhakkak ki Ebû Tâlib'in oğlu Alî, Fâtıma'nın üstüne -aleyhi's-selâm- Ebû Cehl'in kızını istemişti. İşte bu sırada Rasûlullah'tan işittim. O, şu minberin üzerine çıkmıştı da bu husûsta hitâbe îrâd ediyordu. Ben de o günlerde ihtilâm olmuş hâlde idim. Rasûlullah (S) orada: *"Muhakkak Fâtıma bendendir. Ben onun -beşer tabîatinden neş'et eden kıskançlık sebebiyle- dîni husûsunda fitneye ma'rûz kalmasından endîşe ediyorum"* buyurdu.

Râvî Mahrame dedi ki: Sonra Rasûlullah, Abdu'ş-Şems oğulları'ndan olan bir dâmâdını (yânî kızı Zeyneb'in kocası bulunan Ebû'l-

Âs ibn Rabî'ı) zikretti de onu kendisine hısımlığı husûsunda övdü ve güzel hâllerini şöyle dile getirdi: *"O bana söz söylemiş, sözünde gerçek çıkmıştır. O bana va'd etmiş, va'dini yerine getirmiştir. Kat'î söylüyorum ki, ben hiçbir halâlı harâm kılıyor değilim, hiçbir harâmı da halâl kılmıyorum. Lâkin Allah'a yemîn ediyorum ki, Allah Rasûlü'nün kızı ile Allah düşmanının kızı ebeden* (bir adamın nikâhında) *birleşmez"*[25].

٢٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سُوقَةَ عنْ مُنْذِرٍ عنْ ابنِ الحَنَفِيَّةِ قال لَوْ كانَ عَلِيٌّ رضى اللّٰهُ عنه ذَاكِرًا عُثْمَانَ رضى اللّٰهُ عنه ذَكَرَهُ يَوْمَ جَاءَهُ ناسٌ فَشَكَوْا سُعَاةَ عُثْمَانَ فقال لِى عَلِيٌّ اذْهَبْ إلَى عُثْمَانَ فأَخبِرْهُ أَنَّهَا صَدَقَةُ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَمُرْ سُعَاتَكَ يَعْمَلُونَ فِيهَا فأَتَيْتُهُ بِهَا فقال أَغْنِهَا عَنَّا فأَتَيْتُ بِهَا عَلِيًّا فَأَخْبَرْتُهُ فقال ضَعْهَا حَيْثُ أَخَذْتَها * قال الحُمَيْدِىُّ حدّثنا سُفْيَانُ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سُوقَةَ قال سَمِعْتُ مُنْذِرًا الثَّوْرِيَّ عنِ ابنِ الحَنَفِيَّةِ قال أَرْسَلَنِى أَبِى خُذْ هَذَا الكِتَابَ فاذْهَبْ بِهِ إلَى عُثْمَانَ فانَّ فِيه أَمْرَ النبيِّ ﷺ فِى الصَّدَقَةِ *

20-....... Muhammed ibnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: Eğer babam Alî (R) Usmân ibn Affân'ı kötülükle zikredici olaydı, birtakım insanlar ona gelip de Usmân'ın zekât me'mûrlarından şikâyet ettikleri gün zikrederdi. O gün babam Alî, bana: Usmân'a git de ona (gönderdiğim) sahîfenin Rasûlullah'ın sadakası (yânî sarf yerlerinin yazıldığı sahîfe) olduğunu haber ver de: Zekât me'mûrlarına emret ki, bunun içindeki hükümlerle amel etsinler, dedi.

Muhammed ibnu'l-Hanefiyye dedi ki: Bunun üzerine ben bu sahîfeyi Usmân'a götürdüm. Usmân: O sahîfeyi bizden geri çevir, dedi. Akabinde ben o sahîfeyi tekrâr Alî'ye getirdim ve olanı kendisine haber verdim. Babam: O sahîfeyi aldığın yere koy, dedi.

Buhârî'nin şeyhi el-Humeydî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyey-

---

25 Hadîsin başlıktaki bir kısma uygunluğu "Rasûlullah'ın kılıcı" sözündedir. *Mirâtu'z-Zamân*'da şu vardır: Peygamber bu kılıcı ölümünden önce Alî'ye hibe etmişti. Sonra Alî'nin âilesine intikaal etti. Mısver bunu istemekle Rasûlullah'ın kılıcını kıymetini bilmeyecek kimselerden korumak istemiştir (Kastallânî).

Bu hadîsi Müslim, Fâtıma'nın fazîletinde rivâyet etti. Aynı hadîs Nikâh'ta da gelecektir.

ne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muhammed ibn Sûka tahdîs edip şöyle dedi: Ben Munzir es-Sevrî'den işittim ki, Muhammed ibnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: Beni babam Alî haberci gönderdi de: Şu kitâbı, yânî yazıyı al ve onu Usmân'a götür. Çünkü bunun içinde Peygamber(S)'in sadaka husûsundaki emri vardır, dedi [26].

٦ــ بابُ الدَّلِيلِ عَلَى أنَّ الخُمُسَ لِنوائِبِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وَالمَساكِينِ وإيثارِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أهْلَ الصُّفَّةِ والأَرَامِلَ حِينَ سألَتْهُ فَاطِمَةُ وشَكَتْ إلَيْهِ الطَّحْنَ والرَّحى أنْ يُخْدِمَها مِنَ السَّبْيِ فَوَكَلَهَا إلَى اللَّهِ

6- GANÎMETİN BEŞTE BİRİNİN, RASÛLULLAH'A NEVBET NEVBET İNEN MÜHİM İŞLER VE HÂDİSELER İÇİN, FAKÎRLER İÇİN VE PEYGAMBER'İN SUFFA EHLİNİ VE DULLARI TERCÎH ETMESİ İÇİN OLDUĞUNA DELÎL BÂBI

Peygamber'in kızı Fâtıma hubûbât öğütmekten, el değirmeni döndürmenin yorgunluğundan Peygamber'e şikâyet edip de kendisine esîrlerden bir hizmetçi vermesini istediği zamân, Peygamber, kızının bu isteğini Allah'a havâle etmiştir (yânî kızının isteğini karşılamamıştır).

٢١ــ **حدّثنا** بَدَلُ بنُ المُحَبَّرِ قال أخبرنا شُعْبَةُ قال أخبرنى الحَكَمُ قَالَ سَمِعْتُ ابنَ أبِي لَيْلَى قال **حدّثنا** عَلِيٌّ أنَّ فاطَمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ اشْتَكَتْ ما تَلْقَى مِنَ الرَّحى مِمَّا تَطْحَنُ فَبَلَغَهَا أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ أُتِيَ بِسَبْيٍ فأتَتْهُ تَسْألُهُ خادِمًا فَلَمْ تُوافِقْهُ فَذَكَرَتْ لِعَائِشَةَ فَجَاءَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَذَكَرَتْ ذَلِكَ

26 Hadîsin başlığa uygunluğu "Usmân'a bu sahîfede Rasûlullah'ın sadakası olduğunu haber ver" sözünden alınması mümkin olur. Ve bu da başlıktaki "Rasûlullah'tan sonra halîfelerinin kullandıkları şeyler" kısmına uygun olur.

Alî'nin, oğlu Muhammed'le Usmân'a gönderdiği sahîfeyi Usmân'ın geri çevirmesi, kendi yanında bunun bir benzerinin mevcûd bulunmasından idi (Kastallânî).

Hadîsin başka bir tarîkinde Munzir şöyle demiştir: Biz Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'nin yanında idik. Cemâatten bâzısı Usmân aleyhinde konuştu. Muhammed: Aleyhte konuşmayı bırakın, dedi. Biz de ona: Baban Usmân'a sövmüyor muydu? dedik. Bunun üzerine Muhammed: Eğer babam Usmân'ı kötülükle zikredici olaydı... diye metindeki sözleri nakletmiştir (İbn Ebî Şeybe ve el-İsmâîlî) -Kastallânî-.

عَائِشَةُ لَهُ فأَتانا وقَدْ دَخلْنَا مَضَاجِعَنَا فَذَهَبْنَا لِنَقُومَ فَقَالَ على مَكَانِكُمَا حَتّى وجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِى فَقال ألا أدلُّكُما عَلى خَيْرٍ ممَّا سأَلْتُما إذَا أَخذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا فكبِّرَ اللّهَ أرْبعًا وثَلاثِينَ واحْمَدَا ثلاثًا وثلاثِينَ وسبِّحا ثلاثًا وثَلاثِينَ فإنَّ ذَلِكَ خيْرٌ لَكُمَا مِمَّا سأَلْتُمَاهُ *

21-....... Bize Alî şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyhi's-selâmın el değirmeniyle hubûbât öğütmekten dolayı eline hastalık gelmişti. O sırada Rasûlullah'a birtakım harb esîrleri getirildiği Fâtıma'ya ulaştı. Fâtıma da o esîrlerden bir hizmetçi istemek üzere babasına gitti, fakat babasını evde bulamadı. Derdini Âişe'ye zikretti. Akabinde Peygamber geldiğinde Âişe, Fâtıma'nın geldiğini ve dileğini kendisine söyledi. (Alî dedi ki:) Müteâkıben biz yataklarımıza girmiş hâlde iken Peygamber bize geldi. Biz hemen yatağımızdan kalkmağa davrandık. Peygamber (S):

— *"Yerinizde durunuz!"* buyurdu ve (ikimizin arasına oturdu) hattâ ben göğsümün üzerine dokunan iki ayağının serinliğini hissettim.

Akabinde Peygamber:

— *"İyi dinleyin! Ben size, sizin benden istediğiniz esîr hizmetçiden daha hayırlı bir şeye delâlet ediyorum: Siz* (gece) *yataklarınıza girdiğinizde otuzdört defa* ***Allâhu Ekber****, otuzüç kerre* ***Elhamdu lillâhi*** *ve otuzüç kerre de* ***Subhânallahi*** *deyiniz. Bunları söylemeniz sizler için benden istediğiniz hizmetçiden daha hayırlıdır"* buyurdu [27].

٧ـ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعَالِى فإنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ ولِلرَّسُولِ يَعْنِى لِلرَّسُولِ قَسْمَ ذَلِكَ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّمَا أنا قاسِمٌ وخَازِنٌ واللَّهُ يُعْطِى

7- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"... Bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi birşeyin

27 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in kendi kızı Fâtıma'ya karşı Suffa ehlini tercîh etmesi yönündendir. Bunda beşte birin zikri yoksa da bu, hadîsin ma'nâsından anlaşılmaktadır. Peygamber'in Fâtıma'nın isteğine karşı Suffa ehlinin ihtiyâçlarını gidermeyi tercîh etmesi, bu hadîsin diğer tarîklerinde bilhassa Ahmed ibn Hanbel'in rivâyetinde açıkça gelmiştir.

"Kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devâm ederse ona meşakkat ve yorgunluk ârız olmaz. Çünkü Fâtıma çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluğundan şikâyet etmişti de, Peygamber tarafından ona bu yolda zikre devâm etmesi tavsiye buyuruldu" (İbni Teymiyye).

mutlakaa beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün... **''** (el-Enfâl: 41). **''*Rasûlü'nündür*'' sözüyle bunun taksîminin Rasûl'e âid olduğunu kasdediyor. Rasûlullah (S):** *''Ben ancak bölüştürücü ve hazîneciyim; Allah ise vericidir''* **buyurdu.**

٢٢ـ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سُلَيْمَانَ ومَنْصُورٍ وقَتَادَةَ أنَّهُمْ سَمِعُوا سالِمَ بنَ أَبِى الجَعْدِ عنْ جَابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قالَ وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا مِنَ الأَنْصَارِ غُلاَمٌ فأَرَادَ أنْ يُسَمِّيَهُ مُحَمَّدًا قال شُعْبَةُ فِى حَدِيثِ مَنْصُورٍ إنَّ الأَنْصَارِيَّ قال حَمَلْتُهُ عَلَى عُنُقِى فأَتَيْتُ بِهِ النبىَّ ﷺ وفِى حدِيثِ سُلَيْمَانَ وُلِدَ لَهُ غُلاَمٌ فأَرَادَ أنْ يُسَمِّيَهُ مُحَمَّدًا قال سَمُّوا بِاسْمِى ولاَ تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِى فانِّى إنَّمَا جُعِلْتُ قاسِمًا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ * وقال حُصَيْنٌ بُعِثْتُ قاسِمًا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ * قال عَمْرٌو أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتَادَةَ قال سَمِعْتُ سالِمًا عنْ جَابِرٍ أَرَادَ أنْ يُسَمِّيَهُ القَاسِمَ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم سَمُّو باسْمِى ولاَ تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي *

22-....... Bize Şu'be, Süleymân ibn Mihrân'dan, Mansûr'dan ve Katâde'den tahdîs etti. Bu üçü de Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'dan işitmişlerdir. Câbir ibn Abdillah (R): Bizim Ensâr'dan bir adamın bir oğlu doğdu. O kimse oğluna Muhammed adını vermek istedi, demiştir. Şu'be: Mansûr hadîsinde şöyle dedi: O Ensârî: Ben oğlumu boynum üzerinde taşıyıp onu Peygamber'e getirdim, dedi. Yine Şu'be: Süleymân el-A'meş hadîsinde şöyle dedi: O Ensârî'nin (yânî Enes ibn Fudâle'nin) bir oğlu oldu. Onu Muhammed diye isimlemek istedi. Peygamber (S): *''Benim ismimle isimleyiniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz. Çünkü ancak ben Kaasım, yânî taksîm edici kılındım,* (mîrâs ve ganîmet mallarını) *aranızda ancak ben taksîm ederim''* buyurdu.

Husayn ibn Abdirrahmân es-Sulemî, Rasûlullah'ın *''Ben bir taksîm edici olarak gönderildim, aranızda ben taksîm ederim''* buyurduğunu söyledi.

el-Buhârî'nin şeyhi Amr ibn Merzûk şöyle dedi: Bize Şu'be haber verdi: Katâde şöyle demiştir: Ben Sâlim'den işittim; o da Câbir'den: el-Ensârî, oğluna el-Kaasım ismini vermek istedi. Peygamber:

"Benim ismimle isimleyin, fakat künyem ile künyelenmeyin" buyurdu [28].

٢٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ سَالِمِ بنِ أبِى الجَعْدِ عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ الأنْصَارِىّ قال وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلاَمٌ فَسَمَّاهُ القَاسِمَ فقالَتِ الأنْصَارُ لاَ نَكْنِيكَ أبَا القاسِمِ ولاَ نُنْعِمُكَ عَيْنًا فأتَى النبيَّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلَّم فقال يا رسُولَ اللّهِ وُلِدَ لِى غُلاَمٌ فَسَمَّيْتُهُ القَاسِمَ فقالَتِ الأنْصَارُ لاَ نَكْنِيكَ أبَا القَاسِمِ ولاَ نُنْعِمُكَ عَيْنًا فقال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أحْسَنَتِ الأنْصَارُ سَمُّوا باسْمِى ولاَ تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِى فإنَّمَا أنا قاسِمٌ *

23-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizim Ensâr tâifesinden bir adamın bir oğlu doğdu. Kendisi çocuğa el-Kaasım adını verdi. Ensâr ona:

— Biz seni Ebû'l-Kaasım künyesiyle anmayız ve sana bu doğum sebebiyle "gözaydın" diye ikrâm da etmeyiz, dediler.

Bunun üzerine o Ensârî zât Peygamber'e geldi ve:

— Yâ Rasûlallah, bir oğlum doğdu, ona el-Kaasım adını verdim. Ensâr bana: Biz seni Ebû'l-Kaasım künyesiyle lakablamayız ve sana "gözaydın" tebrîkinde de bulunmayız, dediler (ne buyurursunuz diye sordu)?

Peygamber (S):

— *"el-Ensâr güzel söylemiştir. Benim ismimle ad verebilirsiniz, fakat benim künyem ile künyelenmeyin. Çünkü Kaasım, yalnız benimdir"* buyurdu [29].

٢٤ــ حدّثنا حِبَّانُ بنُ مُوسَى قال أخْبَرَنا عَبْدُ اللّهِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِىّ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ قال قال رسولُ اللّهِ صلى

---

28 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Ben ancak bir Kaasım* (yânî taksîm edici) *kılındım, aranızda ben taksîm ederim"* kavlindedir.

Hadîsin Husayn ibn Abdirrahmân'dan gelen rivâyetini Müslim daha uzun bir hadîs olarak getirmiştir. Amr ibn Merzûk'un rivâyetini de Ebû Nuaym *el-Mustahrac*'ında senedli olarak rivâyet etmiştir.

29 Bu, Câbir hadîsinin başka bir tarîkten rivâyetidir. Buharî bununla Şu'be üzerindeki ihtilâfı beyân etmiştir: O Ensârî zât oğluna Muhammed ismi mi vermek istedi yâhud el-Kaasım ismi mi vermek istedi? Buhârî bu Sevrî tarîki ile: Ensârî'nin oğluna el-Kaasım ismi vermek istediğinin tercîhine işâret etmiştir. Ensâr tarafından inkâr vâkı' olmaması bunu kuvvetlendirir... (Kastallânî).

اللَّهُ عليه وسلم مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ واللَّهُ المُعْطِى وأنا القاسِمُ ولاَ تَزَالُ هَذِهِ الأُمَّةُ ظَاهِرِينَ علَى منْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وهُمْ ظَاهِرُونَ *

24-....... Humeyd ibn Abdirrahmân, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah her kimin hayrını murâd ederse ona dîn husûsunda* (büyük bir) *anlayış verir. Verici ancak Allah'tır. Ben* (verici değil) *yalnız taksîm ediciyim* [30]. *Bir de bu ümmet Allah'ın emri gelinceye* (kıyâmet gününe) *kadar kendilerine muhâlefet edenler üzerine gâlib olmakta devâm edecekler, onlar gâlib hâlde bulunacaklar"* [31].

٢٥ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنَانٍ قال **حدّثنا** فُلَيْحٌ قال **حدّثنا** هِلاَلٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أَبِي عَمْرَةَ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال ما أُعْطِيكُمْ ولاَ أَمْنَعُكُمْ أنا قاسِمٌ أَضَعُ حَيْثُ أُمِرْتُ *

25-....... Bize Hilâl, Abdurrahmân ibn Ebî Amre'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): ***"Ben size ne birşey verebilirim, ne de*** (verilene) ***mâni' olabilirim. Ben taksîm ediciyim, emrolunduğum yere koyarım"*** buyurmuştur [32].

٢٦ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَزِيدَ قال **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ أَبِي أَيُّوبَ قال **حدّثنى** أَبو الأَسْوَدِ عنِ ابنِ أَبِى عَيَّاشٍ واسْمُهُ نُعْمَانُ عنْ خَوْلَةَ الأَنْصَارِيَّةِ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ إنَّ رجالاً يَتَخَوَّضُونَ فِي مالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ القِيَامَةِ *

---

30 Başlığa uygunluğu *"Ben yalnız taksîm ediciyim"* sözündedir. Bunun ma'nâsı şuraya varıyor: Bana vahyolunan dîn ilmini teblîğ ederken kimseyi tahsîs edip de diğerlerinden gizlediğim yoktur. Allah tarafından bana ne bildirilmiş ise herkese eşitlik üzere teblîğ ediyorum. Ben ancak taksîm ediciyim. Teblîğlerim herkese göre farksız olmakla berâber, bu teblîğler muhtelif derecelerde anlaşılıyor. Çünkü anlayışı veren Allah'tır. Allah'ın atâsı kullarına farklı derecelerde oluyor. Bunun izleri de benim teblîğimden sonra görülüyor. Herkes kısmetini benden alırsa da, veren Allah'tır; ben değilim (*Tecrîd Ter.*, I, 65-66).

31 Peygamber'in bu yüce sözü Muhammed Ümmeti'nin tâ kıyâmet gününe kadar pâyidâr olacağına işârettir.

"Bu hadîste bu ümmetin, ümmetlerin sonuncusu olduğuna, kıyâmet bunun üzerine kopacaksa da, kıyâmet alâmetleri meydana çıksa da, dîn zayıflasa da, Muhammed Ümmeti'nden dîni yerine getireceklerin bâkî olacağının kesinliğinin beyânı vardır" (Kastallânî).

32 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.

26-....... Havle el-Ensâriyye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Birtakım adamlar Allah'ın* (müslümânların iyiliğine tahsîs buyurduğu) *malında haksız olarak tasarruf ederler. İşte onlar için kıyâmet gününde o ateş muhakkaktır"*[33].

٨ـــ باب قَوْلِ النبيِّ ﷺ اُحِلَّتْ لَكُمُ الغَنَائِمُ. وقال اللّٰهُ تَعَالَى وعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وهْىَ لِلْعَامَّةِ حَتَّى يُبَيِّنَهُ الرَّسُولُ ﷺ

8- PEYGAMBER'İN:

"Ganîmetler size halâl kılındı" SÖZÜ BÂBI [34]

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:

"Allah size alacağınız daha birçok ganîmetler de va'detmiş, şimdilik bunu peşin vermiştir.." (el-Feth: 20) [35].

Ganîmet, mukaatele eden müslümânların umûmuna âiddir. Nihâyet Rasûlullah buna hakk kazananları hakk kazanmayanlardan ayırıp beyân eder [36].

٢٧ـــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال **حدّثنا** خَالِدٌ قال **حدّثنا** حُصَيْنٌ عنْ عَامِرٍ عنْ عُرْوَةَ البارِقِيِّ رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال الخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الخَيْرُ الأَجْرُ والمَغْنَمُ إلي يَوْمِ القِيامَةِ *

27-....... Bize Husayn ibn Abdirrahmân es-Sulemî, Âmir eş-Şa'bî'den; o da Urve el-Bârıkî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ga-

---

33 Görünüşe göre hadîsle başlık arasında uygunluk yok. Lâkin el-Kirmânî şöyle dedi: "Haksız olarak" demek, "Hakk taksîmi olmaksızın" demektir. Lâfız bundan daha umûmî ise de, biz bundan başlık açıkça anlaşılsın diye onu taksîme tahsîs ettik (Aynî).

Hadîsin râvîyesi olan Havle bintu Kays el-Ensâriyye, Peygamber'in amcası Hamza'nın karısıdır.

34 Bu, Tahâret Kitâbı'nın et-Teyemmüm bâbında geçen Câbir hadîsinin bir parçasıdır.

35 Bu âyet ittifâkla Hudeybiye ehli hakkında inmiştir.

36 Bunun beyânı ***"Bilin ki, ganîmet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlakaa beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün, hısımların, yetîmlerin, yoksulların, yolcunundur"*** (el-Enfâl: 41) kavliyle vâkı' olmuştur. Kur'ân mücmeldir ve sünnet onu beyân edicidir.

zâya giden) *atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür. Hayır kıyâmet gününe kadar ecir* (yânî sevâb) *ve ganîmettir''* buyurmuştur [37].

٢٨ــ حدّثنا أبو اليَمَانِ قال أخبرَنا شُعَيْبٌ قال حدّثنا أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال إذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلاَ كِسْرَى بَعْدَهُ وإذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فلاَ قَيْصَرَ بَعْدَهُ والَّذِي نَفسِي بِيَدِهِ لَتُنفِقُنَّ كُنُوزَهُمَا فِي سَبِيلِ اللّهِ *

28-....... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'-den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *''Kisrâ helâk olduğu zamân ondan sonra kisrâ yoktur.* (Bizans hükümdârı olan) *Kayser helâk olduğu zamân ondan sonra kayser yoktur* (yânî kayser hâkimiyeti olmayacaktır). *Nefsim yedinde olan Allah'a yemînle söylüyorum ki, Kisrâ ile Kayser'in hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır''* [38].

٢٩ــ حدّثنا إسْحَاقُ سَمِعَ جَرِيرًا عنْ عَبْدِ المَلِكِ عنْ جَابِرِ بنِ سَمُرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ إذَا هَلَكَ كِسرَي فلاَ كِسْرَي بَعْدَهُ وإذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فلاَ قَيْصَرَ بَعْدَهُ والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللّهِ *

29-....... Câbir ibn Semure (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Kisrâ helâk olduğu zamân ondan sonra kisrâ yoktur. Kayser helâk olduğu zamân ondan sonra da kayser yoktur. Nefsim yedinde olan Allah'a yemînle söylüyorum ki, Kisrâ ile Kayser'in hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır''* [39].

٣٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنَان قال حدّثنا هُشَيْمٌ قال أخبرنا سَيَّارٌ قال حدّثنا يَزِيدُ الْفَقِيرُ قال حدّثنا جَابِرُ بنُ عبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ أُحِلَّتْ لِى الغَنَائِمُ *

---

37 Başlığa uygunluğu ''Ganîmet'' sözündedir. Bu, Cihâd'da da geçmişti.

38 Hadîsin başlığa delîlliği *''Kisrâ ile Kayser'in hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır''* sözünden alınır. Çünkü bunların hazîneleri ganîmet olacaktır. Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir. Bunların hazîneleri, bildirildiği gibi Allah yolunda ganîmet alınıp harcanmıştır.

39 Hadîs, bundan öncekinin başka sened ve başka sahâbîden gelen rivâyetidir. Başlığa uygunluğu onunki gibidir.

30-....... Bize Câbir ibn Abdillah (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Ganîmetler bana halâl kılındı* (hâlbuki benden evvel kimseye halâl edilmemiştir)" buyurdu [40].

٣١ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ أبِي الزِّنادِ عنِ الأعْرجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ لاَ يُخْرِجُهُ إلاَّ الجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ وتَصْدِيقُ كَلِمَاتِهِ بأنْ يُدْخِلَهُ الجَنَّةَ أوْ يَرْجِعَهُ إلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ مِنْ أجْرٍ أوْ غَنِيمَةٍ *

31-....... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Kendisini* (evinden sırf) *Allah yolunda cihâd etmek ve kelimetu'llah'ı tasdîk etmek niyeti çıkararak Allah yolunda cihâd eden kimseye Allah onu, şehîd olmak sûretiyle cennete girdirmeyi yâhud içinden çıkmış olduğu meskenine sevâbla yâhud ganîmetle sâlimen döndürmeyi tekeffül etmiştir"* [41].

٣٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ قال حدّثنا ابنُ المُبَارَكِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامِ بنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الأنْبِيَاءِ فقال لِقَوْمِهِ لاَ يَتْبَعْنى رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأةٍ وهْوَ يُرِيدُ أنْ يَبْنِيَ بِهَا ولَمَّا يَبْنِ بِهَا ولاَ أحَدٌ بَنَى بُيُوتًا ولَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا ولاَ أحَدٌ اشْتَرَي غَنَمًا أوْ خَلِفاتٍ وهْوَ يَنْتَظِرُ وِلاَدَهَا فَغزَا فَدَنا مِنَ القَرْيَةِ صَلاَةَ العَصْرِ أوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فقال لِلشَّمْسِ إنَّكِ مأمُورَةٌ وأنا مأمُورٌ اللَّهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيْنَا فَحُبِسَتْ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عليْهِ فَجَمَعَ الغَنَائِمَ فَجَاءَتْ يَعْنِي النَّارَ لِتأكُلَهَا فَلَمْ تَطْعَمْهَا فقال إنَّ فِيكُمْ غُلُولاً فَلْيُبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ فَلَزِقَتْ يَدُ رجُلٍ بِيَدِهِ فقال فِيكُمُ الغُلُولُ فَلْيُبَايِعْنِي قَبِيلَتُكَ فَلَزِقَتْ يَدُ رجُلَيْنِ أوْ ثَلاَثَةٍ بِيَدِهِ فقال فِيكُمُ الغُلُولُ فَجَاؤُا بِرَأسٍ مِثْلِ رأسِ بَقَرَةٍ مِنَ الذَّهَبِ فَوَضَعُوها فَجَاءَتِ النَّارُ فأكَلَتْهَا ثُمَّ أحَلَّ اللَّهُ لنا الغَنَائِمَ رأي ضَعْفَنا وعَجْزَنا فأحَلَّهَا لَنَا *

40 Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Parantez içindeki ibâre hadîsin Teyemmüm bâbındaki rivâyetindendir.

41 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Yâhud ganîmetle..."* sözündedir.

32-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Peygamberlerden bir peygamber gazâya gitti ve kavmine şöyle dedi: Bir kadın fercine nikâhla mâlik olup da onunla evlenmek istediği hâlde henüz evlenmemiş olan bir erkek bana tâbi' olmasın* (yânî benimle berâber cihâda yürümesin). *Birçok evler kurmuş, fakat henüz tavanlarını yükseltmemiş olan kimse de benimle yürümesin. Koyun yâhud gebe develer satın almış da bunların yavrularını doğurmalarını beklemekte olan kimse de benimle berâber yürümesin.*

"Peygamber bu ta'lîmâtı verdikten sonra gazâya gitti ve nihâyet ikindi namâzı vaktinde yâhud buna yakın bir zamânda fethedeceği beldeye yaklaşınca güneşe hitâben: Sen bir me'mûresin, ben de bir me'mûrum dedi ve: Yâ Allah! Bu güneşi bizim üzerimizde biraz durdur! diye duâ etti. Müteâkıben Allah bu peygambere fetih verinceye kadar güneş onun üzerinde durduruldu. Netîcede o peygamber ganîmetleri topladı. Derken onları yemesi için (gökten bir) *ateş geldi. Fakat ateş o ganîmetleri yemedi. Bunun üzerine peygamber, ordusuna: Sizin içinizde ganîmet malına bir hıyânet vardır, binâenaleyh herbir kabîleden bir kimse bana bey'at etsin, dedi.* (Bey'at ettiler.) *Bu bey'at sırasında birisinin eli peygamberin eline yapıştı. Peygamber derhâl: Hıyânet muhakkak sizin içinizdedir. Binâenaleyh senin kabîlen benimle bey'at yapsın, dedi.* (Kabîle bey'at yaptı.) *Bu sırada iki yâhud üç kimsenin elleri peygamberin eline yapıştı. Peygamber: Hıyânet fiili sizdedir, sizler hıyânet ettiniz, dedi. Akabinde onlar sığır başı gibi altından bir baş getirdiler ve bunu yere koydular. Akabinde ateş geldi ve o ganîmet malını yedi. Sonra Allah bizler için ganîmeti halâl kıldı. Allah bizim zayıflığımızı ve aczimizi gördü de ganîmetleri bize halâl kıldı"* [42].

٩ـ بابٌ الغَنِيمَةُ لِمَنْ شَهِدَ الوَقْعَةَ

9- BÂB: GANÎMET, DÜŞMANLA ÇARPIŞMADA HAZIR BULUNANLARINDIR

42 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Sonra Allah ganımetleri bize halâl kıldı"* sözündedir. el-Buhârî bunu Nikâh'ta da tahrîc etti. Müslim ise Mağâzî'de getirmiştir. *Müslim Tercemesi*, V, 365-366'dan bu hadîsle ilgili bâzı açıklamaları nakledelim:

a. Bu hadîste mühim işleri ancak tedbîr sâhibi olanlara ve bütün gönüllerini o gâyeye boşaltanlara havâle ve sipâriş etmenin lâyık olacağı, kalbi başka şeylere bağlı kimselere verilmesinin lâyık olmayacağı esâsı vardır. Çünkü gönlü başka şeylerle ilgili olmak o şahsın azmini zayıflatır ve gücünün kemâliyle sarfını fevt ettirir (Nevevî).

b. Burada zikrolunan güneşin habsi mes'elesinde ihtilâf olunmuştur. Ken-

٣٣ـ حدّثنا صَدَقَةُ قال أخبرنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ عنْ مالِكٍ عنْ زَيْدِ بنِ أَسْلَمَ عنْ أَبِيهِ قال قال عُمَرُ رضى اللّٰهُ عنهُ لَوْلاَ آخِرُ المُسْلِمِينَ ما فَتَحْتُ قَرْيَةً إلاَّ قَسَمْتُهَا بَيْنَ أَهْلِهَا كَمَا قَسَمَ النبيُّ ﷺ خَيْبَرَ *

33-....... Eslem şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R): Eğer mülümanların sonu (yânî müstakbel nesillerin hayâtı endîşesi) olmasaydı, Peygamber'in Hayber arâzîsini taksîm ettiği gibi, ben de fethettiğim her karyeyi (her memleketin arâzîsini) muhakkak ganîmet sâhibleri (yânî fâtihleri) arasında taksîm ederdim; dedi [43].

١٠ــ بابُ مَنْ قاتَلَ لِلْمَغْنَمِ هَلْ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ

10- GANÎMET İÇİN HARBEDEN KİMSENİN SEVÂBI EKSİLİR Mİ? BÂBI

٣٤ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال حدّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرٍو قال سَمِعْتُ أَبَا وائِلٍ قال حدّثنا أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيُّ رضى اللّٰهُ عنهُ قال قال أَعْرَابِيٌّ لِلنبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ والرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ ويُقَاتِلُ لِيُرَي مَكَانُهُ مَنْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فقال منْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ العُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ *

---

di derecelerine reddolundu, durduruldu ve hareketi yavaşlatıldı gibi tevcîhler yapılmıştır. Bu gibi müteşâbih işlerin hakîkî mâhiyetini Allah'a havâle etmek şübhesiz böyle tahmînden öteye geçmeyen tevcîhler yapmaktan çok daha hayırlı ve sâlim bir yoldur (Mütercim).

c. Kabûl edilmiş kurbânlarını ve ganîmetlerini, semâdan bir ateş gelip yemesi, geçmiş ümmetlerde cârî olan bir ilâhî sünnet olduğu rivâyet edilir.

43 Başlığa uygunluğu "Fethettiğim her karyeyi muhakkak fâtihleri arasında taksîm ederdim" sözünden alınır. Umer, devlet başkanlığı devrinde fethettiği köylerin arâzîsini gâzîler arasında taksîm etmeyip, bu arâzîyi fethedilen köyler ahâlîsine muzâraa yânî ekincilik ortaklığı sûretiyle vererek işletmiştir ki, vakıf hâlinde idâre edilen bu arâzîden müstakbel nesillerin fakîrlerinin istifâdeleri te'mîn edilmiştir.

Daha önce fethedilen arâzî, gâzîler arasında taksîm edildiği hâlde, Umer'in böyle vakıf hâlinde -velev ki müslümânların umûmunun faydası adına olsa da- bir idâre sistemi kabûl etmesi, Peygamber'in vakıf yapmakla ilgili bir emir ve beyânına dayanır.

34-....... Bize Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bir çöl Arabı Peygamber'e:

— Bâzı kimseler ganîmet almak için harbeder, bâzı kimseler insanlar yanında yiğitliği zikrolunsun diye harbeder, bâzıları da (yiğitlik) derecesi görülsün diye harbeder. Şu hâlde Allah yolunda olan kimdir? dedi.

Peygamber (S):

— *"Kim Allah kelimesi* (Allah'ın tevhîdi kelimesi) *en yüksek olsun diye muhârebe ederse, işte o mücâhid Allah yolundadır"* buyurdu [44].

١١ــ بابُ قِسْمَةِ الإمامِ ما يَقْدَمُ عَلَيْهِ ويَخْبَأُ لِمَنْ لَمْ يَحْضُرْهُ أَوْ غَابَ عَنْهُ

11- DEVLET BAŞKANININ, HUZÛRUNA GETİRİLEN MÜŞRİK HEDİYELERİNİ HAZIR BULUNANLAR ARASINDA TAKSÎM ETMESİ VE HAZIR BULUNMAYAN YÂHUD KENDİSİNDEN UZAK BULUNANLAR İÇİN DE PAY AYIRIP SAKLAMASI BÂBI

٣٥ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ الوَهَّابِ قال حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عَنْ أيُّوبَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبِي مُلَيْكَةَ أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم أُهْدِيَتْ لَهُ أقْبِيَةٌ مِنْ دِيباجٍ مُزَرَّرَةٌ بالذَّهَبِ فَقَسَمَهَا فِي أناسٍ مِنْ أصْحَابِهِ وعَزَلَ مِنْهَا واحِدًا لِمَخْرَمَةَ بنِ نَوْفَلٍ فَجاءَ ومَعَهُ ابْنُهُ المِسْوَرُ بنُ مَخْرَمَةَ فقَامَ عَلَى البَابِ فقال ادْعُهُ لِى فَسَمِعَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم صَوْتَهُ فأَخَذَ قَبَاءً فَتَلَقَّاهُ بِهِ واسْتَقْبَلَهُ بأزْرَارِهِ فقال يا أبا المِسْوَرِ خَبَأْتُ هَذَا لَكَ يا أبا المِسْوَرِ خَبَأْتُ هَذَا لَكَ وكانَ فِي خُلُقِهِ شِدَّةٌ ورَوَاهُ ابنُ عُلَيَّةَ عنْ أيُّوبَ * قال حَاتِمُ بنُ وَرْدَانَ قال حدّثنا أيُّوبُ عنِ ابنِ أبِى مُلَيْكَةَ عنِ المِسْوَرِ قال قَدِمَتْ عَلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أقْبِيَةٌ تابَعَهُ اللَّيْثُ عنِ ابنِ أبِي مُلَيْكَةَ *

---

44 Başlığa uygunluğu "Ganîmet için harbeder" sözündedir. Başlıktaki sorunun cevâbı, Mücâhid, Allah'ın kelimesini en yüksek kılmak yolunda mücâhede eden kimse olduğuna göre, bunun dışında bir maksad için harb edenin sevâbı eksilmek şöyle dursun, hiçbir sevâbı yoktur (Aynî). Buhârî, bu hedefle berâber diğerleri olursa eksilmez cevâbını sezdirir (Kastallânî).

35-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti: Peygamber(S)'e has ipekten altın düğmeli (yâhud altın halkalarla örülü) birçok kaftânlar hediye edildi. Peygamber bu kaftânları sahâbîlerinden birtakım insanlar arasında taksîm etti. Bu kaftanlardan bir tânesini de Mahrame ibn Nevfel için ayırdı. Müteâkıben Mahrame, berâberinde oğlu Mısver ibn Mahrame olduğu hâlde geldi de, Peygamber'in kapısı önünde dikildi. Ve oğluna:

— Peygamber'i bana çağır! dedi.

Peygamber babamın sesini işitti de, yanına bir kaftân alıp düğmelerini öne doğru tutarak babam Mahrame'yi bununla karşıladı ve:

— *"Yâ Eba'l-Mısver, bunu senin için sakladım! Yâ Eba'l-Mısver, bunu senin için sakladım!"* buyurdu.

Mahrame'nin huyunda bir şiddet ve sertlik vardı [45].

Bu hadîsi İsmâîl ibn Uleyye, Eyyûb es-Sahtıyânî'den rivâyet etmiştir.

Ve Hâtem ibnu Verdân şöyle dedi: Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İbnu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki el-Mısver: Peygamber'e bir çok kaftânlar geldi... demiştir. Bu hadîsi İbnu Ebî Muleyke'den rivâyet etmekte el-Leys ibn Sa'd, Eyyûb es-Sahtıyânî'ye mutâbaat etti [46].

١٢ـ بابٌ كَيْفَ قَسَمَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قُرَيْظَةَ والنَّضِيرَ وما أَعْطَى مِنْ ذَلِكَ فِي نَوائِبِهِ

12- BÂB: PEYGAMBER (S) KURAYZA VE BENU'N-NADÎR ARÂZÎLERİNİ NASIL TAKSÎM ETTİ?

Ve bunlardan masrafı kendisine dönen âilesinin harcamalarına ve mühim hâdiselere verdiği şeyler.

٣٦ـ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ أَبِي الأَسْوَدِ قال حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ أَبِيهِ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنه يَقُولُ كانَ الرَّجُلُ يَجْعَلُ لِلنبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم النَّخَلاَتِ حَتى افْتَتَحَ قُرَيْظَةَ والنَّضِيرَ فَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ يَرُدُّ عَلَيْهِمْ *

45 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

46 Bu hadîs, buradaki tarîklerin bâzısında mürsel, bâzılarında mevsûldür. Buhârî mürsel gibi görünen tarîkleri de kitâbının başka yerlerinde mevsûl olarak getirmiştir. Buradaki son tarîk de mevsûldür. Buradaki mutâbaayı da "Hibede metâ' nasıl teslîm alınır bâbı"nda mevsûl olarak getirmiştir.

Buhârî bu hadîsi Şehâdetler, Libâs, Edeb Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim ise Zekât'ta getirmiştir.

36-....... Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ensâr'dan olan insanlar gelir getiren hurmalıklarını Peygamber(S)'e kendi masraflarını karşılaması için hediye ediyorlardı. Nihâyet Peygamber Kurayza ve Benu'n-Nadîr kabîlelerini fethetti. Bunun ardından Medîneli Ensâr'a daha evvel Muhâcirler'e teslîm ettikleri hurmalıkları kendilerine geri verilir oldu [47].

١٣ــ بابُ بَرَكَةِ الغَازِي فِي مالِهِ حَيًّا ومَيِّتًا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ووُلاَةِ الأَمْرِ

13- PEYGAMBER(S)'İN MAİYYETİNDE GAZÂ EDENLERİN, VÂLÎLİK VE KUMANDANLIK YAPANLARIN DİRİ VE ÖLÜ HÂLLERİNDE MALLARINDAKİ BEREKET VE ARTMA BÂBI

٣٧ــ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال قُلْتُ لأَبِي أُسَامَةَ أَحَدَّثَكُمْ هِشَامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ قال لَمَّا وقَفَ الزُّبَيْرُ يَوْمَ الجَمَلِ دَعَانِى فَقُمْتُ إلَى جَنْبِهِ فقال يا بُنَيَّ إنَّهُ لاَ يُقْتَلُ اليَوْمَ إلاَّ ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ وإنِّى لاَ أُرَانِى إلا سَأُقْتَلُ الْيَوْمَ مَظْلومًا وإنَّ مِنْ أكْبَرِ هَمِّى لَدَيْنى أفَتُرَى يُبْقِي دَيْنُنا مِنْ مالِنَا شَيْئًا فقال يا بُنَيِّ بِعْ مالَنَا فاقضِ دَيْنى وأوْصَى بالثُّلُثِ وَثُلُثِهِ لِبَنِيهِ يَعْنِي عبْدَ اللَّهِ بنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ ثُلُثُ الثُّلُثِ فإنْ فَضَلَ مِنْ مالِنَا فَضْلٌ بَعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيْءٌ فَثُلُثُهُ لِوَلَدِكَ قال هِشَامٌ وكانَ بَعْضُ ولَدِ عبدِ اللَّهِ قَدْ وازَى بَعْضَ بَنى الزُّبَيْرِ خُبَيْبٌ وعَبَّادٌ ولَهُ يَوْمَئِذٍ تِسْعَةُ بَنِينَ وتِسْعُ بَنَاتٍ قال عبْدُ اللَّهِ فَجَعَلَ

---

47 Hadîsin başlığa delîlliği ma'nâsından alınır. (Aynî).

Bu, taksîmin beyânıyle berâber tamâmı Mağâzî'de gelecek olan hadîsin kısa bir özetidir. Bu hadîs üzerine Hibe Kitâbı'nın sonlarında bir tenbîh geçmişti. Kıssanın özeti şöyledir: Benu'n-Nadîr arâzîsi Allah'ın, kendi Rasûlü'ne fey' olarak verdiği mallardan idi. Bu arâzî Peygamber'e hass olmuştu. Lâkin Peygamber bu malı Muhâcirler'e vermeyi tercîh etti ve Muhâcirler'e, Medîne'ye hiçbirşeyleri olmayarak geldikleri zamân Medîneli Ensâr'ın onlara yardımcı olmak üzere hediye etmiş oldukları mallarını kendilerine geri vermelerini emir buyurdu. Bu mallarla hem Muhâcirler, hem de Ensâr tâifeleri topluca müstağnî oldular. Sonra Kurayza fetholundu: Kurayzalılar ahdi bozdukları zamân, muhâsara edildiler ve netîcede Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne râzı oldular. Peygamber onların arâzîsini sahâbîlerine taksîm etti ve kendi payından, kendi âilelerinin harcamalarına ve ihtiyâc duyulan mühim işlere verdi. Geri kalanını da Allah yolunda bir hazırlık olmak üzere silâh ve atlara tahsîs etti. *Sahîhayn*'da Enes ibn Evs hadîsinden özetle böyle sâbittir (İbn Hacer, Kastallânî).

يُوصِينِي بِدَيْنِهِ ويَقُولُ يَا بُنَيِّ إِنْ عَجَزْتَ عنهُ فِي شَيْءٍ فاسْتَعِنْ عليْهِ مَوْلاَيَ قال فَوَاللَّهِ ما دَرَيْتُ ماأَرَادَ حَتَّى قُلْتُ يا أَبَةِ منْ مَوْلاَكَ قال اللَّهُ قال فَوَاللَّهِ ما وَقَعْتُ فِي كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ إلاَّ قُلْتُ يا مَوْلَى الزُّبَيْرِ اقْضِ عنْهُ دَيْنَهُ فَيَقْضِيهِ فَقُتِلَ الزُّبَيْرُ رضى اللَّهُ عنهُ ولَمْ يَدَعْ دِينَارًا ولاَ دِرْهَمًا إلاَّ أَرَضِينَ مِنْهَا الغَابَةُ وإِحْدَى عَشْرَةَ دَارًا بالمَدِينَةِ ودارَيْنِ بالبَصْرَةِ ودَارًا بِالْكُوفَة ودَارًا بِمِصْرَ قال وإنَّما كانَ دَيْنُهُ الَّذِي عَلَيْهِ أنَّ الرَّجُلَ كانَ يأتِيهِ بالمَالِ فَيستَوْدِعُهُ إِيَّاهُ فَيَقُولُ الزُّبَيْرُ لاَ ولَكِنَّهُ سَلَفٌ فإنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعَةَ وما وَلِيَ إِمَارَةً قَطُّ ولاَ جِبَايَةَ خَرَاجٍ ولا شَيْئًا إلاَّ أنْ يَكونَ فِي غَزْوَةٍ مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَوْ مَعَ أَبِي بَكْرٍ وعُمَرَ وَعُثْمَانَ رضى اللَّهُ عنهم . قال عَبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ فَحَسَبْتُ ما عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفَى أَلْفٍ وَمَائَتَىْ أَلْفٍ قال فَلَقِيَ حَكِيمُ بنُ حِزَامٍ عبْدَ اللَّهِ بنَ الزُّبَيْرِ فقال يا ابنَ أَخِي كَمْ علَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ فَكَتَمَهُ فقَالَ مِائَةُ أَلْفٍ فقال حَكِيمٌ واللَّهِ ما أُرَى أَمْوَالَكُمْ تَسَعُ لِهَذِهِ فقال لَهُ عَبْدُ اللَّهِ أفَرَأَيْتَكَ إنْ كانَتْ أَلْفَىْ أَلْفٍ وَمِائَتَىْ أَلْفٍ قال ما أُرَاكُمْ تُطِيقُونَ هذَا فإِنْ عَجَزْتُمْ عنْ شَيْءٍ مِنْهُ فاسْتَعِينُوا بِي قال وكانَ الزُّبَيْرُ اشْتَرَى الغَابَةَ بِسَبْعِينَ وَمِائَةِ أَلْفٍ فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِأَلْفِ أَلْفٍ وَسِتِّمِائَةِ أَلْفٍ ثُمَّ قامَ فَقال مَنْ كانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ حَقٌّ فَلْيُوَافِنَا بالغَابَةِ فأَتَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ جَعْفَرٍ وكانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبَعُمِائَةِ أَلْفٍ فَقال لِعَبْدِ اللَّهِ إنْ شِئْتُمْ تَرَكْتُها لَكُمْ قال عَبْدُ اللَّهِ لا قال فإنْ شِئْتُمْ جَعَلْتُموهَا فِيمَا تُؤَخِّرُونَ إنْ أَخَّرْتُمْ فقال عَبْدُ اللَّهِ لا قال قال فاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَكَ مِنْ هٰهُنَا إِلَى هٰهُنَا قال فَبَاعَ مِنْهَا فَقَضَى دَيْنَهُ فأَوْفَاهُ وَبَقِيَ مِنْهَا أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ فَقَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعِنْدَهُ عَمْرُو بنُ عُثْمَانَ والْمُنْذِرُ بنُ الزُّبَيْرِ وابنُ زَمْعَةَ فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ كَمْ قُوِّمَتِ الغَابَةُ قال كُلُّ سَهْمٍ مِائَةَ أَلْفٍ قال كَمْ بَقِيَ قال أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ قال المُنْذِرُ بنُ الزُّبَيْرِ قَدْ أَخَذتُ سَهْمًا بِمِائَةِ أَلْفٍ قال عمْرُو بنُ عُثْمَانَ قَدْ أَخَذْتُ سَهْمًا بِمِائَةِ أَلْفٍ وقال ابنُ زَمْعَةَ قَدْ أَخَذْتُ سَهْما بِمِائَةِ أَلْفٍ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ كَمْ بَقِيَ فَقَالَ سَهْمٌ وَنِصْفٌ قال أَخَذْتُهُ

بِخَمْسِينَ ومِائَةِ أَلْفٍ قال وباعَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ جَعْفَرٍ نَصِيبَهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بِسِتِّمِائَةِ أَلْفٍ فَلَمَّا فَرَغَ ابنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضَاءِ دَيْنِهِ قال بَنُو الزُّبَيْرِ اقْسِمْ بَيْنَنَا مِيرَاثَنَا قال لاَ وَاللَّهِ لاَ أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ حَتَّى أُنَادِيَ بالمَوْسِمِ أَرْبَعَ سِنِينَ أَلاَ مَنْ كانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَلْنَقْضِهِ قال فَجَعَلَ كُلَّ سَنَةٍ يُنَادِي بالمَوْسِمِ فَلَمَّا مَضَى أَرْبَعُ سِنِينَ قَسَمَ بَيْنَهُمْ قال فَكَانَ لِلزُّبَيْرِ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ ورَفَعَ الثُّلُثَ فأَصَابَ كُلَّ امْرَأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ ومائَتَا أَلْفٍ. فَجَمِيعُ مالِهِ خَمْسُونَ أَلْفَ أَلْفٍ ومائَتَا أَلْفٍ *

37-....... Ben Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme'ye: Hişâm ibn Urve size tahdîs etti mi? diye sordum. (Burada suâlin cevâbı zikredilmedi. Fakat İshâk ibn Râhûye'nin *Müsned*'inde bu isnâd ile "evet" deyip şunu sevketmiştir:) Bana Hişâm ibn Urve, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da kardeşi Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm Cemel Vak'ası gününde durduğu zamân beni çağırdı [48]. Ben yanında dikeldim. Bana şunları söyledi:

— Ey oğulcuğum! Şu muhakkak ki, bu gün ancak zâlim olan yâhud mazlûm olan öldürülür. Ve ben bu gün kendimi başka türlü değil, ancak mazlûm olarak öldürüleceğimi zannediyorum. Ve benim en büyük hüznüm ve endîşem elbette borcumdur. Sen borcumuzun, malımızdan herhangi birşey bırakacağını zannediyor musun? dedi ve:

— Ey oğulcuğum malımızı sat ve borcumu öde, sözünü söyledi.

Ve malının üçte birini vasiyet etti; bu üçte birin üçte birini husûsî olarak Abdullah ibn Zubeyr'in oğullarına vasiyet etti. Zubeyr, oğlu Abdullah ibn Zubeyr'i kasdederek onun oğulları için üçte birin üçte biri diyor: Eğer borcun ödenmesinden sonra birşey artmış olursa, o fazlanın üçte biri senin oğullarına âiddir.

Hişâm ibn Urve (geçen senedle) şöyle dedi: Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in çocuklarının bâzısı yaşça (yâhud vasiyetteki payca) Zubeyr'in oğullarının bâzısına müsâvi olmuştur: Bunlar Hubeyb ve Abbâd'dır. Zubeyr'in bu vasiyeti yaptığı gün dokuz oğlu ve dokuz kızı vardı.

Abdullah dediki: Babam Zubeyr, borcunun ödenmesini bana vasiyet etmeye başladı ve şöyle diyordu:

---

48 Cemel Vak'ası Hz. Alî ile Hz. Âişe arasında cereyân eden kanlı fitnelerden biridir. Usmân'ın kaatillerinin kıssasını istemek üzere meydana gelen bir ayaklanmanın adıdır. Bu vak'ada Âişe bir mahfe içinde bir deve üzerinde hareket ettiği için Cemel Vak'ası diye anılmıştır. Cennetle müjdeli on kişiden iki büyük sîma Talha ile Zubeyr bu vak'ada Âişe'nin maiyyetinde bulunuyorlardı. Talha bu vak'ada şehîd düştü. Zubeyr bu harbin durduğu bir sırada uyurken veyâ uyanık hâlde yanına yanaşan Amr ibn Curmûz tarafından öldürülmüştür.

— Ey oğulcuğum! Eğer borç ödemekten herhangi birşey husûsunda âciz olursan, o zorluğa karşı Mevlâmdan yardım iste! dedi.

Abdullah şöyle dedi: Vallâhi ben babamın bu "Mevlâm" sözüyle ne kasdettiğini biiemedim. Sonunda:

— Babacığım, senin Mevlân kimdir? diye sordum.

— (Benim Mevlâm) Allah'tır, dedi.

Abdullah şöyle devâm etti: Vallâhi ben onun borcunu ödemekten dolayı herhangi bir sıkıntıya düştükçe muhakkak:

— Yâ Mevlâ'z-Zubeyr(=Ey Zubeyr'in Mevlâsı)! Zubeyr'in borcunu kazâ et! diye duâ ettim; akabinde Yüce Allah onun borcunu ödedi. Sonunda Zubeyr (R) öldürüldü. Zubeyr arkasında altın para ve gümüş para bırakmadı; o yalnız bâzı arâzîler bıraktı. Gâbe mevkiindeki büyük arâzî, Medîne'de onbir ev, Basra'da iki ev, Kûfe'de bir ev, Mısır'da bir ev bunlardandır.

Abdullah dedi ki: Zubeyr'in üzerindeki borç ancak şöyle oluşmuştur: Birtakım kimseler ona mal getirir ve malı Zubeyr'in yanında emânet bırakmak ister idi. Zubeyr ise ona:

— Hayır, ben bu malı emânet olarak teslîm almam; lâkin o mal benim zimmetimde bir ödünçtür. Çünkü ben emânetin zâyi' olmasından (ve bunun da benim malı iyi korumadığımdan meydana geldiğinin zannolunmasından) korkarım, der idi.

Zubeyr aslâ bir kumandanlık, harâc toplayıcılığı ve (mal toplamaya sebeb olacak cinsten) herhangi bir vazîfeyi üzerine almamıştır[49]. O sâdece Peygamber(S)'in yâhud Ebû Bekr'in yâhud Umer'in yâhûd Usmân'ın -Allah onlardan râzı olsun- maiyyetlerinde yapılan gazvelerde mevcûd olmuştur.

Abdullah ibnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Ben babam Zubeyr'in üzerindeki borcu hesâb ettim de, onu ikimilyon ikiyüzbin olarak buldum.

Râvî dedi ki: Hakîm ibn Hizâm, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e kavuştu da:

— Ey kardeşimin oğlu! Kardeşim Zubeyr'in üzerinde ne kadar borç vardır? diye sordu.

Abdullah, borcun bir kısmını gizledi de:

— Yüzbin, dedi.

Bunun üzerine Hakîm:

— Vallâhi ben sizin mallarınızın bu kadar borcu ödemeye yeteceğini zannetmiyorum, dedi.

Bu sefer Abdullah:

---

49 Abdullah ibn Zubeyr bu sözüyle "Zubeyr'in malının çokluğu bu sayılan me'mûriyetler cihetinden değildir, bu cihetlerden toplanan mallar hakkında sâhibi kötü zann altında düşünülür. Zubeyr'in kazancı ise ancak cihâd ganîmetlerinden olmuştur" demek istiyor.

— Eğer borçlar ikimilyon ikiyüzbin olmuş ise, senin re'yin nedir bana haber ver? dedi.

Hakîm:

— Bu kadar borcu ödemeye tâkat yetireceğinizi sanmıyorum. Eğer bu borçtan herhangi birşeyi ödemekten âciz olursanız benden yardım isteyin, dedi.

Râvî dedi ki: Zubeyr, Gâbe'deki arâzîyi yüzyetmiş bine satın almış idi. Oğlu Abdullah ise bu arâzîyi satmak için bir milyon altıyüzbin kıymet ta'yîn etti. Sonra ayağa kalktı ve:

— Her kimin Zubeyr'in üzerinde alacağı bir hakk varsa, Gâbe'ye bizim yanımıza gelsin, dedi.

Akabinde Abdullah ibn Ca'fer ibn Ebî Tâlib oraya geldi. Bu Abdullah'ın, Zubeyr'in üzerinde dörtyüzbin alacağı vardı. Bu Abdullah, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hitâben:

— Eğer isterseniz bu dörtyüzbinlik alacağımı size bırakayım, dedi.

Abdullah ibnu'z-Zubeyr:

— Hayır (alacağını bırakma; bunu istemeyiz), dedi.

Abdullah ibn Ca'fer:

— Eğer isterseniz, benim alacağımı geri bırakmak istediğiniz alacakların içine koyup geriye bırakırsınız, dedi.

Abdullah ibnu'z-Zubeyr:

— Hayır, alacağını geri bırakma, dedi.

Râvî dedi ki: Abdullah ibn Ca'fer:

— Öyleyse bu arâzîden benim için bir parça kesin, dedi.

Abdullah ibnu'z-Zubeyr de ona hitâben:

— Şuradan şuraya kadar olan parça senindir, dedi.

Râvî dedi ki: Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Gâbe arâzîsinden (ve evlerden) bâzısını sattı da babası Zubeyr'in borcunu ödedi. Borcun hepsini tamâmen ödedikten sonra Gâbe arâzîsinden dörtbuçuk pay bâkî kaldı. Abdullah ibnu'z-Zubeyr akabinde Şâm'a Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın yanına geldi. Muâviye'nin yanında Amr ibnu Usmân ibn Affân, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in kardeşi el-Munzir ibnu'z-Zubeyr, (Mü'minlerin anası Sevde'nin kardeşi) Abdullah ibnu Zem'a bulunuyorlardı. Muâviye, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hitâben:

— Gâbe arâzîsine ne kadar kıymet ta'yîn edildi? dedi.

Abdullah:

— (Onaltı pay aslından) herbir pay yüzbine geldi, dedi.

Muâviye:

— Geriye kaç pay kaldı? dedi.

Abdullah:

— Dört bütün pay ile bir yarım pay kaldı, dedi.

el-Munzir ibnu'z-Zubeyr:

— Ben yüzbin mukaabilinde bir pay satın aldım, dedi.

Amr ibnu Usmân:

— Ben de yüzbine mukaabil bir pay satın aldım, dedi.

Abdullah ibnu Zem'a:

— Ben de yüzbin karşılığında bir pay satın aldım, dedi.

Bu sefer Muâviye:

— Geriye ne kadar pay kaldı? diye sordu.

Abdullah:

— Bir pay ile yarım pay kaldı, dedi.

Muâviye:

— Ben de onu yüzelli bin karşılığında satın aldım, dedi.

Râvî dedi ki: Abdullah ibn Ca'fer (ibn Ebî Tâlib), Muâviye'den onun payını altıyüzbin mukaabilinde satın aldı (da böylece ikiyüzbin kazandı). Abdullah ibnu'z-Zubeyr babasının borçlarını ödeyip bu borç işini bitirdiği zamân Zubeyr'in diğer oğulları kendisine:

— Artık mîrâsımızı aramızda taksîm et, dediler.

Abdullah:

— Hayır, Allah'a yemîn ederim ki, dört sene hacc mevsiminde "Haberiniz olsun! Her kimin Zubeyr üzerinde alacağı bir hakk varsa bize gelsin de o borcu ödeyelim!" diye nidâ ve i'lân etmedikçe, mîrâsı aranızda taksîm etmem, dedi.

Râvî dedi ki: Artık Abdullah ibnu'z-Zubeyr her sene hacc mevsiminde böyle nidâ ve i'lân etmeye başladı. Nihâyet dört yıl geçince (ve kendisine hakk isteyici kimse gelmeyince) mîrâsı Zubeyr'in oğulları arasında taksîm etti.

Râvî dedi ki: Zubeyr öldüğü zamân arkasında dört karısı vardı. Abdullah'a vasiyet edilen üçte biri kaldı da her bir kadına (sekizde bir hisse olarak) bir milyon ikiyüzbin isâbet etti. Buna göre Zubeyr'in (vasiyet, mîrâs ve borçlarını içine alan) malı elli milyon ikiyüzbindir [50].

---

50 Hadîsin "Zubeyr aslâ bir kumandanlık, harâc toplayıcılığı ve bir şey yânî bir vazîfeyi üzerine almadı. O sâdece Peygamber'in... maiyyetinde yapılan gazâlarda hazır bulundu" sözleri merfû' hadîs hükmündedir. İşte başlığa uygunluk ve delîlliği burasıdır. Hadîsin bundan başka olan bütünü İbn Zubeyr üzerine mevkûfdur. Delîllik, Zubeyr'in malındaki bu muazzam bereketin Peygamber'in... maiyyetinde bir gâzî olmasından hâsıl olmasıdır. Zubeyr'in hayâtındaki ve ölümünden sonraki mal bereketi, onun kıssasını düşünmekle meydana çıkar.

Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrılarak rivâyet ettiklerindendir. Bunu *Sahîh*'e etraf yazanlar Zubeyr'in *Müsned*'inde zikrettiler. Efdal olan ise oğlu Abdullah'ın *Müsned*'inden olmasıdır...

Dimyâtî, hadîsin sonundaki zenginliğe güzel bir tevcîh yapıp şöyle dedi: "Zubeyr'in malının hepsi altımilyon ikiyüzbindir" sözü sahîhtir. Bundan murâd, öldüğü zamân Zubeyr'in arkasında bıraktığı malın kıymetidir. Bunun üzerine

١٤ ـ بابٌ إذَا بَعَثَ الإمامُ رسولاً فِي حَاجَةٍ أوْ أمَرَهُ بالمُقَامِ هَلْ يُسْهَمُ لَهُ

14- BÂB: DEVLET BAŞKANI BİR İNSANI BİR İHTİYAÇ HUSÛSUNDA ELÇİ GÖNDERDİĞİ YÂHUD ONA ORADA İKAAMET ETMESİNİ EMRETTİĞİ ZAMÂN GANÎMETTEN O ŞAHSA HİSSE VERİLİR Mİ?

٣٨ ـ حدّثنا مُوسَى قال حدّثنا أبُو عَوَانَةَ قال حدّثنا عُثْمَانُ بنُ مَوْهَبٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال إنَّما تَغيَّبَ عُثْمَانُ عنْ بَدْرٍ فإنَّهُ كانَتْ تَحْتَهُ بِنْتُ رسولِ اللّهِ ﷺ وكانَتْ مَرِيضَةً فقال لَهُ النبيُّ ﷺ إنَّ لَكَ أجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا وسَهْمَهُ *

38- Bize Mûsâ ibn İsmâil tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Avâne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Usmân ibn Vehb tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Usmân Bedir vak'asından ancak şu sebebden dolayı kaybolmuştur: Çünkü hakîkat şudur ki, Rasûlullah'ın kızı (Rukayye) Usmân'ın nikâhı altında idi ve (Bedir seferi sırasında) ağır hasta bulunuyordu. Peygamber (S) Usmân'a hitâben: *"Senin için Bedir'de hazır bulunan bir gâzî sevâbı ve onun ganîmet payı vardır"* buyurdu (ve ona hisse verdi) [51].

---

artan ise dokuzmilyon altıyüzbindir. Birmilyon ikiyüzbinin -ki bu sekizde birin dörtte biridir- sekizle çarpılmasından hâsıl olacak netîceye, ayrıldığı bildirilen üçte birin ilâvesi; sonra da borç mikdârının buna ilâvesi ile hepsinden ellidokuzmilyon sekizyüzbin hâsıl olacaktır. Bu ziyâde Abdullah ibn Zubeyr'in, babasını borçtan tamâmiyle kurtarmak için terikenin taksîmini geri bıraktığı müddet içinde akar arâzîlerin nemâsından meydana gelmiştir''. Bu tevcîh zorluksuz olduğu ve sahîh rivâyetleri olduğu gibi bıraktığı için, son derece güzeldir. Zâhir olan şu ki; Gâye, Zubeyr'in terikesindeki bereketten neş'et eden çokluğu zikretmektir. Çünkü Zubeyr, zikredilen akardan başka birşey bırakmadığı hâlde, arkasında büyük bir dünyâ serveti bıraktı. Bununla berâber ona o kadar çok bereket verildi ki, nihâyet onda bu muazzam mal hâsıl oldu. Arablar'da kesîrleri atmak, cârî bir âdet olmuştur... (İbn Hacer, Aynî).

51 Başlıktaki soruya hadîsin sonu cevâb olmuştur. Peygamber, Usmân'a Bedir ganîmetlerinden hisse ayırmış ve *"Yâ Allah, Usmân senin Rasûlü'nün bir hâcetinde idi"* demiştir. Ebû Hanîfe, devlet başkanının bir işe gönderildiği kimseye hisse verileceğine bu hadîsi delîl getirmiştir. Şâfiî, Mâlik ve Ahmed ise ganîmetten ancak vak'ada hazır bulunanlara hisse verilir demişler ve bu hadîsin Usmân'a hass olduğunu; başkalarına uygulanamayacağını söylemişlerdir.

Buhârî bu hadîsi Mağâzî ile Fadâil'de getirmiştir. Tirmizî de Menâkıb'da getirmiştir (Kastallânî).

١٥ــ بابٌ ومِنَ الدَّليلِ عَلى أنَّ الخُمُسَ لِنَوائِبِ المُسْلِمينَ ماسأل هَوَازنُ النبيَّ ﷺ بِرَضاعِهِ فِيهم فَتَحَلَّلَ مِنَ المُسْلِمِينَ وما كانَ النبيُّ ﷺ يَعِدُ النَّاسَ أنْ يُعْطِيَهُمْ مِنَ الفَيءِ والأنْفالِ مِنَ الخُمُسِ وما أعْطَى الأنْصارَ وما أعْطَى جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ تَمْرَ خَيْبَرَ

15- BÂB: GANÎMETİN BEŞTE BİRİNİN MÜSLÜMÂNLARA NEVBET NEVBET GELEN MÜHİM HÂDİSELER İÇİN OLDUĞUNA DELÎLDEN BİRİ, HEVÂZİN KABÎLESİNİN PEYGAMBER'İN KENDİLERİ İÇİNDE BİR SÜT ANNESİNİ EMMİŞ OLMASI SEBEBİYLE, PEYGAMBER'DEN İSTEKTE BULUNMALARI; PEYGAMBER'İN DE MÜSLÜMÂN GÂZÎLERDEN, ONLARDAN ALDIKLARI HİSSELERİNİ GERİ VERMELERİNİ HALÂL SAYMASIDIR.

Yine buna delîlden biri de Peygamber'in hisselerini geri veren müslümânlara fey'den ve ganîmetlerin beşte birinden onlara vermeyi va'd eder olmasıdır. Peygamber'in Ensâr'a ve Ensâr'dan Câbir ibn Abdillah'a Hayber hurmasından vermesi de aynı konuya delîldir.

٣٩ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال **حدّثنى** اللَّيْثُ قال **حدّثنى** عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شهابٍ قال وزَعَمَ عُرْوَةُ أنَّ مَرْوَانَ بنَ الحَكَمِ ومِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ أخْبَراهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عليه وسلّم قال حِينَ جاءَهُ وَفْدُ هَوَازِنَ مُسْلِمينَ فَسألُوهُ أنْ يَرُدَّ إلَيْهِمْ أمْوَالَهُمْ وسَبْيَهُمْ فقال لَهُمْ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أحَبُّ الحَدِيثِ إلَيَّ أصْدَقُهُ فاخْتارُوا إحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إمَّا السَّبْىَ وإمَّا المالَ وقَدْ كُنْتُ اسْتَأنَيْتُ بِهِمْ وقدْ كانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم انْتَظَرَ آخِرَهُمْ بِضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ فلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم غيْرُ رَادٍّ إلَيْهِمْ إلاّ إحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قالوا فإنَّا نَخْتارُ سبْيَنَا فقامَ رسولُ اللَّه صلى اللَّهُ عليه وسلم فى المُسْلِمينَ فأثْنَى علَى اللَّهِ بما هُوَ أهْلُهُ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ فإنَّ إخْوَانَكُم هَؤُلاَءِ قدْ جاؤُنا تائِبينَ وإنِّي قَدْ رَأيْتُ أنْ أرُدَّ إلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ مَنْ أحَبَّ أنْ يُطَيِّبَ فَلْيَفْعَلْ ومَنْ أحَبَّ مِنكُمْ أنْ يَكُونَ علَى حَظِّهِ حتَّى نُعطِيَهُ إيَّاهُ مِنْ أوَّلِ ما يُفىءُ اللَّهُ عَلَيْنا فَلْيَفْعَلْ فقال النَّاسُ قدْ طَيَّبْنا ذَلِكَ يارسولَ اللَّهِ لَهُمْ

فقال لَهُمْ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم إنّا لاَنَدْرِى مَنْ أذِنَ مِنْكُمْ فى ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يأذَنْ فارْجِعُوا حتَّى يَرْفَعَ إلَيْنا عُرفاؤُكُمْ أمْرَكُمْ فَرَجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرَفاءُهُمْ ثُمَّ رَجَعُوا إلى رسولِ اللّهِ ﷺ فأخْبَرُوهُ أنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا فأذِنُوا فَهَذا الَّذِى بَلَغَنا عنْ سَبْيِ هَوَازِنَ *

39-....... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Ve Urve ibnu'z-Zubeyr söyledi ki, kendisine Mervân ibnu'l-Hakem ile Misver ibn Mahrame, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir; Rasûlullah'a Hevâzin kabîlesi hey'eti müslümân olarak geldikleri ve kendisinden mallarının ve esîrlerinin geri verilmesini istedikleri zamân, Rasûlullah (S) onlara:

— *"Bana sözün en sevimlisi, en doğrusudur. Şimdi siz iki tâifeden birini; ya esîrleri ya da malları tercîh ediniz. Ben* (sizin gelmenizi gözeterek) *bunları taksîm etmeden bekletmiş idim"* buyurdu.

Ve hakîkaten Rasûlullah Tâif'ten (Cı'râne'ye) döndüğü zamân on bu kadar gece onların sonlarının gelmesini beklemişti. Hevâzin hey'etine Rasûlullah'ın kendilerine ancak iki şıktan birisini geri vereceği apaçık belli olunca bunlar Rasûlullah'a:

— Biz esîrlerimizin geri verilmesini tercîh ediyoruz, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah müslümânlar arasında ayağa kalktı. Allah'ı lâyık olduğu kemâl sıfatlarıyle senâ etti. Sonra *"Amma ba'du"* hitâb faslını söyleyerek şu hutbeyi yaptı:

— *"Bu Hevâzin hey'eti kardeşleriniz, kusurlarından tevbe ediciler olarak bize geldiler. Ben de esîrlerini kendilerine geri vermeyi düşündüm. Sizden her kim esîrlerini bu sûretle* (karşılıksız vererek) *kardeşlerinizin gönüllerini hoş etmeyi severse bunu yapsın. Sizden her kim kendi hissesi üzerine bağlı olmak* (karşılıksız vermemek) *arzû ederse* (bu bedeli) *ona biz, Allah'ın bize ihsân edeceği ilk ganîmet malından veririz. Bu kanâatle o da böyle yapsın"* buyurdu.

Bunun üzerine insanlar:

— Biz Hevâzin esîrlerini kendilerine geri vermekle onları hoşnûd etmişizdir yâ Rasûlallah, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah, sahâbîlerine:

— *"Şimdi biz, sizden esîrini vermeye rızâsı olan kimseleri rızâsı olmayanlardan seçip bilemiyoruz. Onun için siz gidiniz de bize durumunuzu, işlerinizi bilip yürüten kişileriniz arzetsinler"* buyurdu.

İnsanlar yerlerine çekildiler, kabîlelerin bilir kişileri onlarla konuştular. Sonra bu bilir kişiler Rasûlullah'a geri gelip, herbiri kavminin esîrlerini vermekten memnûn olduklarını ve Rasûlullah'a bu konuda izin verdiklerini bildirdiler.

İbn Şihâb: İşte Hevâzin esîrlerinden bize ulaşan budur, dedi [52].

٤٠ــ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ عبْدِ الوَهَّابِ قال حدّثنا حَمَّادٌ قال حدّثنا أيُّوبُ عنْ أبِى قِلاَبَةَ قال وحدّثنى القاسِمُ بنُ عاصِمٍ الكُلَيْبِىُّ وأنا لِحَدِيثِ القَاسِمِ احْفَظُ عنْ زَهْدَمٍ قال كُنَّا عِنْدَ أبِى مُوسَى فأتَى ذِكْرُ دَجاجَةٍ وعِنْدَهُ رجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللّهِ أحْمَرُ كأنَّهُ مِنَ المَوَالِى فَدَعاهُ لِلطَّعامِ فقال إنِّى رأيْتُهُ يأكُلُ شَيْئاً فَقَذِرْتُهُ فَحَلَفْتُ لاآكُلُ فقالَ هَلُمَّ فَلأُحَدِّثْكُمْ عنْ ذَاكَ إنِّى أتَيْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِي نَفَرٍ مِنَ الأشْعَرِيِّنَ نَسْتَحْمِلُهُ فَقال واللّهِ لاأحْمِلُكُمْ وما عِنْدِى ما أحْمِلُكُمْ واُتِىَ رسولُ اللّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِنَهْبِ إبِلٍ فسأَلَ عنَّا فقال أيْنَ النَّفَرُ الأشْعَرِيُّونَ فأمَرَلَنا بِخَمْسِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى فَلمَّا انْطَلَقْنا قُلْنا ما صَنَعْنا لاَيُبارَكُ لَنا فَرَجَعْنا إلَيْهِ فقُلْنا إنّا سألْناكَ أنْ تَحْمِلَنا فَحَلَفْتَ أنْ لاَ تَحْمِلَنا أفَنَسيتَ قال لَسْتُ أنا حَمَلْتُكُمْ ولَكِنَّ اللّهَ حَمَلَكُمْ وإنِّى واللَّهِ إنْ شاءَ اللَّهُ لاَ أحْلِفُ عَلى يَمينٍ فأرَى غَيْرَها خَيْراً مِنْها الاَّ أتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وتَحَلَّلْتُها *

40-....... Bize Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe'den tahdîs edip şöyle dedi: Ve yine bana el-Kaasım ibnu Âsım el-Küleybî tahdîs etti. Ve ben el-Kaasım'ın Zehdem'den gelen hadîsini, Ebû Kılâbe'nin hadîsinden daha iyi muhâfaza etmekteyim. Zehdem ibn Mudrib el-Ezdî şöyle demiştir: Biz Ebû Mûsâ'nın yanında idik. (Ebû Mûsâ'ya yemek ikrâm ettiler.) Bu arada tavuğun zikri geldi. Ebû Mûsâ'nın yanında Teymullah oğulları'ndan kızıl suratlı bir adam da vardı, sanki o Rûm esîrlerindendi. Ebû Mûsâ o kızıl suratlı adamı yemeğe çağırdı. O adam:

— Ben bu hayvanı bir kerre iğrendiğim birşeyi yerken gördüm de bir daha tavuk eti yemem diye yemîn ettim, dedi.

Ebû Mûsâ ona:

— Beri gel de ben sizlere yemîni çözme yolundan bir hadîs söyleyeyim: Ben Eş'arîler'den bir cemâat içinde Peygamber'e geldim. Kendisinden binmek ve yüklerimizi yüklemek için deve istiyorduk. Peygamber: *"Vallâhi ben sizleri yüklemem, benim yanımda sizleri bindirecek deve yoktur"* buyurdu. Sonra Rasûlullah'a ganîmet deve-

52 Hadîsin başlığa delîlliği Rasûlullah'ın hutbesi içindedir. Bu hadîs Vekâle, Itk ve Hibe Kitâbları'nda da geçmişti.

leri getirildi. Rasûlullah bizleri sorup: *"O Eş'arîler cemâati nerede?"* dedi. Bizler geldik. Bizlere yaşları iki ile dokuz arasında beyaz hörgüçlü beş deve verilmesini emretti. Biz yanından ayrılıp gittiğimiz zamân kendi aramızda: Biz ne yaptık? Onun bize verdikleri bize bereketli olmaz! dedik ve hemen Rasûlullah'a döndük ve: Biz senden bizleri yüklemen için deve istemiştik. Sen ise bizleri yüklemiyeceğine yemîn etmiştin. Sen bu yemînini unuttun mu? dedik. Rasûlullah (S): *"Sizleri ben yüklemedim, fakat sizleri Allah yükledi ve ben vallâhi eğer Allah isterse bir yemîn üzerine yemîn etmem ki, yemîn edilen şeyin başkasını yemîn edilenden hayırlı görürsem muhakkak o hayırlı olanı yaparım. Ben o yemîni keffâretle çözmüştüm"* buyurdu [53].

٤١ ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً فِيها عبْدُ اللّهِ ابنُ عُمَرَ قِبَلَ نَجْدٍ فَغَنِمُوا إبلاً كَثِيراً فكانَتْ سِهامُهُمْ اثْنَى عَشَرَ بَعِيراً أوْ أحَدَ عَشَرَ بَعِيراً ونُفِّلُوا بَعيراً بَعِيراً *

41-....... Bize (İmâm) Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) Necd tarafına bir fırka asker gönderdi. Abdullah ibn Umer de bu askerî birlik içinde bulundu. Bu askerler birçok deve ganîmet aldılar. Herbir askerin hissesine oniki yâhud onbir deve düştü. Bu hisselerine ilâve olarak kendilerine birer deve de (Rasûlullah'a âid beşte bir hisseden) ihsân buyrulmuştu [54].

٤٢ ـ حدّثنا يَحْيَ بنُ بُكَيْرٍ قال أخْبَرنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم كانَ يُنَفِّلُ بَعْضَ منْ يَبْعَثُ مِنَ السَّرايا لأنْفُسِهِمْ خاصَّةً سِوَى قسْمِ عامَّةِ الجَيْشِ

42-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim'den; o da babası İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) göndermekte olduğu seriyyelerden bâzı kimselere, o askerî bir-

53 Başlığa uygunluğu şu cihettendir: Eş'arîler Peygamber'den binek devesi istediler. Peygamber de onları yükleyecek deve bulamadı. Sonra ganîmet develeri geldi de Peygamber onlara bu develerden verdi. Bu, Peygamber'in onları, beşte bir hissesine hâss olan develer üzerine yüklediğine hamledilmiştir. Ta'lîk olmaksızın incâza tasarrufa hakkı olunca, ta'lîk edileni incâz etmeye tasarruf hakkı olması da böyledir (Kastallânî).

54 Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır.

liğin umûmuna isâbet edecek hisse taksîminden başka hassaten bizzât kendilerine âid olmak üzere fazladan ganîmet verir idi [55].

٤٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ قال حدّثنا أبو أُسامَةَ قالَ حدّثنا بُرَيْدُ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبي بُرْدَةَ عنْ أبي مُوسَى رضي اللّه عنه قال بَلَغَنَا مَخْرَجُ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم ونَحْنُ باليَمَنِ فَخَرَجْنا مُهاجِرِينَ إلَيْهِ أنا وأَخَوَانِ لِي أنا أصْغَرُهُمْ أحَدُهُما أبو بُرْدَةَ والآخَرُ أبو رُهْمٍ إمَّا قالَ في بِضْعٍ وإمَّا قال في ثَلاثَةٍ وخَمْسِينَ أوِ اثْنَيْنِ وخَمْسِينَ رَجُلاً مِنْ قَوْمِي فَرَكِبْنا سَفِينَةً فألْقَتْنا سفِينَتُنا إلى النَّجاشِيِّ بالحَبَشَةِ ووَافَقْنا جَعْفَرَ بنَ أبي طالِبٍ وأصْحابَهُ عِنْدَهُ فقال جَعْفَرٌ إنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليْه وسلم بَعثَنا هٰهُنا وأمَرَنا بالإقامَةِ فأقِيمُوا مَعَنا فأقَمْنا مَعَهُ حتى قَدِمْنا جَمِيعاً فَوَافَقْنا النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فأسْهَمَ لَنا أوْ قال فأعْطانا مِنْها وما قَسَمَ لأحَدٍ غابَ عنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْها شَيْئاً إلاَّ لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ إلاّ أصحَابَ سَفِينَتِنا مَعَ جَعْفَرٍ وأصْحابِهِ قَسَمَ لَهُمْ مَعَهُمْ *

43-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Biz Eş'arîler Yemen'de iken Peygamber(S)'in çıkışı ve Medîne'ye hicret edişi haberi bize erişti. Biz de ben ve iki kardeşim -ki biri Ebû Burde, diğeri de Ebû Ruhm'dür; ben kardeşlerimin en küçüğü idim- kavmimiz Eş'arîler'den (Râvî: Ya elli bu kadar dedi veyâ şöyle söyledi:) elliüç yâhud elliiki kişi içinde Peygamber'in tarafına muhâcirler olarak Yemen'den çıktık. Biz bir gemiye bindik. Fakat (havanın muhâlefetiyle) gemimiz bizleri Habeş hükümdârı Necâşî'nin memleketi sâhiline bıraktı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib ile yanındaki arkadaşlarıyle karşılaştık. Ca'fer:

— Rasûlullah bizleri buraya gönderdi ve bizim burada ikaamet etmemizi emretti. Sizler de bizim berâberimizde ikaamet ediniz, dedi.

Bunun üzerine biz de Ca'fer'in berâberinde Habeşistan'da ikaamet ettik. Nihâyet hepimiz berâberce Medîne'ye geldik. Ve Peygamber'e Hayber'i fethettiği sırada kavuştuk. Rasûlullah bizlere pay ayırdı (yâhud râvî: Rasûlullah o ganîmetten bizlere de verdi, demiştir). Hâlbuki Rasûlullah Hayber fethinden gâib olan hiçbir kimseye Hayber

55 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîsi Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

ganîmetinden birşey ayırmadı, ganîmeti ancak berâberinde hazır bulunanlara ayırdı. Bu esâstan Ca'fer'in maiyyetinde olarak bizim gemimizle gelenleri ve Ca'fer'in arkadaşlarını müstesnâ tuttu da Hayber'de hazır bulunanlarla berâber onlara da pay ayırdı [56].

٤٤ــ **حدّثنا** عَلِيٌّ قال **حدّثنا** سُفْيانُ قال **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ المنْكَدِرِ قال سَمِعَ جابِراً رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ علَيهِ وسلم لوْقدْ جاءَنِى مالُ البَحْرَيْنِ لَقَدْ أعْطَيْتُكَ هٰكَذَا وهٰكَذَا وهٰكَذَا فَلَمْ يَجِيءْ حتَّى قُبِضَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَلَمَّا جاءَ مالُ البَحْرَيْنِ أمَرَ أبو بَكْرٍ مُنادِياً فَنادَى مَنْ كانَ لَهُ عِنْدَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم دَيْنٌ أوْ عِدَةٌ فَلْيأْتِنَا فأتَيْتُهُ فَقُلْتُ إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لى كَذَا وكَذَا فَحثا لِي ثَلاَثاً وجَعَلَ سُفْيانُ يَحْثُو بِكَفَّيْهِ جَمِيعاً ثُمَّ قال لَنا هَكَذَا قال لَنا ابنُ المُنْكَدِرِ وقال مَرَّةً فَأتَيْتُ أبا بَكْرٍ فَسألْتُ فَلَمْ يُعْطِنى ثُمَّ أتَيْتُهُ فَلَمْ يُعْطِنى ثُمَّ أتَيْتُهُ الثَّالِثَةَ فَقُلْتُ سألْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِى ثُمَّ سألْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنى ثُمَّ سألْتُكَ فلَمْ تُعْطِنى فإمَّا أنْ تُعْطِيَنى وإمَّا أنْ تَبْخَلَ عَنِّى قال قُلْتُ تَبْخَلُ عَلَّى ما مَنَعْتُكَ مِنْ مَرَّةٍ إلاّ وأنا أُرِيدُ أنْ أُعْطِيَكَ قال سُفْيانُ **وحدّثنا** عَمْرٌو عنْ مُحَمَّدِ بنِ عَلِيٍّ عنْ جابِرٍ فَحَثالى حَثْيَةً وقال عُدَّها فَوَجَدْتُهَا خَمْسَ مِائَةٍ قال فَخُذْ مِثْلَها مَرَّتَيْنِ وقال يَعْنى ابنُ المُنْكَدِرِ وأيُّ داءٍ أدْوأُ مِنَ البُخْلِ *

44-....... Câbir (R) şöyle demiştir. Rasûlullah (S): *"Bahreyn malının gelmesi gerçekleşirse, muhakkak sana şöyle şöyle şöyle veririm"* buyurdu. Peygamber'in rûhu alınıncaya kadar Bahreyn malı gelmedi. Bahreyn malı geldiği zamân Ebû Bekr bir münâdîye emretti, o da:

— Her kimin Rasûlullah'ın yanında bir alacağı veyâ yapılmış bir va'di varsa bize gelsin! diye i'lân etti.

Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e gittim ve:

— Rasûlullah bana *"Şöyle şöyle... veririm"* buyurdu, dedim.

---

56 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah bizlere pay ayırdı..." sözlerindedir.

İbn İshâk şöyle rivâyet etmiştir: Peygamber, Amr ibn Umeyye'yi Necâşî'ye gönderdi ve Ca'fer ibn Ebî Tâlib ile berâberindekilerin yol hazırlıklarını tedârik ederek göndermesini ricâ etmişti. Necâşî de her türlü yolculuk ihtiyâçlarını te'mîn ve ayrı ayrı ikrâm ederek göndermiştir. Bu kaafile Rasûlullah Hayber'de iken Amr ibn Umeyye ile berâber geldiler.

Ebû Bekr benim için üç avuç avuçladı. Bunu anlatırken râvî Sufyân ibn Uyeyne iki avucunu bir yere getirerek avuçlamaya başladı da, sonra bize hitâben: İşte bize İbnu'l-Munkedir böyle söyledi, dedi. Sufyân bir kerre de Câbir'in şöyle dediğini söyledi: Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e geldim ve kendisinden alacağımı istedim. Fakat o bana vermedi. Sonra yine geldim, o yine bana vermedi. Sonra üçüncü defa geldim ve:

— Senden istedim, fakat sen bana vermedin. Sonra senden yine istedim, sen yine vermedin. Sonra senden istedim, sen yine vermedin. Artık ya bana verirsin, ya da benim tarafımdan cimri olursun, dedim.

Ebû Bekr şöyle dedi:

— Benim üzerime cimrilik nisbet edersin, dedim. Birinci defada vermekten seni ancak sana vermek isteyerek men' ettim.

Sufyân dedi ki: Ve bize Amr ibn Dînâr, Muhammed ibn Alî'den tahdîs etti ki, Câbir şöyle demiştir: Ebû Bekr benim için bir avuç avuçladı da: Bunu say, dedi. Ben onu saydım ve beşyüz aded buldum. Ebû Bekr: Bunun (mislini) iki kerre daha al, buyurdu.

Sufyân dedi ki: İbnu'l-Munkedir'i kasdederek o: Cimrilikten daha kötü hangi hastalık vardır? dedi [57].

٤٥ـ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إِبْرَاهِيمَ قال **حدّثنا** قُرَّةُ بنُ خالِدٍ قال **حدّثنا** عَمْرُو ابنُ دِينارٍ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهُما قال بَيْنَما رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقْسِمُ غَنِيمَةً بالجِعْرَانَةِ إذْ قال لَهُ رجُلٌ اعْدِلْ فقال لَهُ شَقِيتَ إنْ لَمْ أعْدِلْ *

45-....... Bize Amr ibnu Dînâr tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Cı'râne mevkiinde (Huneyn ve Hevâzin harbinde alınan) ganîmetleri taksîm etmekte iken birden (Zu'l-Huveysıra et-Temîmî denilen) bir adam Rasûlullah'a hitâben:

— Adâlet et! dedi.

Rasûlullah da ona:

— *"Eğer ben adâlet etmezsem bedbaht olurum"* buyurdu [58].

---

57 Hadîsin başlığa uygunluğu "Her kimin Rasûlullah'ın yanında bir alacağı veyâ yapılmış bir va'di varsa bize gelsin!..." sözlerinden alınır. Başlıkta Peygamber'in insanlara fey'den ve ganîmetin beşte birinden va'd eder olduğu fıkrası geçmişti.

Hadîs, burada verilen senedlerin bâzısı ile Hibe'de, bazısı ile Kefâlet'te ve Şehâdet'te de geçmiştir.

58 Hadîsin başlığa uygunluğu ancak "Fey'de, ganîmetlerde ve beşte birlerde Peygamber'in tasarruf etmeye hakkı vardır" denilmekle olabilir.

Hevâzin ganîmeti, o târîhe kadar alınan ganîmetlerin en büyüğü idi. Altı-

١٦ ـ باب ما مَنَّ النبيُّ ﷺ عَلى الأُسارَى مِنْ غَيْرِ أنْ يُخَمَّسَ

16- PEYGAMBER(S)'İN BEŞE BÖLME İŞLEMİ YAPMAKSIZIN (YÂNÎ KENDİLERİNDEN FİDYE ALMAKSIZIN) ESÎRLERE İHSÂNI BÂBI

٤٦ ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ قال أخبرنا عبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخْبَرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أبيهِ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال في أُسارَى بَدْرٍ لوْ كانَ المُطْعِمُ بنُ عَدِيٍّ حيًّا ثُمَّ كَلَّمَنى فى هٰؤُلاَءِ النَّتْنَى لَتَرَكْتُهُمْ لَهُ *

46-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibnu Cubeyr'den; o da babası Cubeyr ibnu Mut'ım'den haber verdi ki, Peygamber (S) müşriklerin Bedir'de esîr alınanları hakkında: *"Eğer el-Mut'ım ibnu Adiyy sağ olsaydı, sonra şu kokmuş adamlar hakkında benimle konuşup onlara şefâat etseydi, muhakkak ben bunları el-Mut'ım'in hatırı için* (fidye almaksızın) *bırakırdım"* buyurmuştur [59].

١٧ ـ بابٌ ومِنَ الدَّلِيلِ عَلى أنَّ الخُمُسَ لِلإِمامِ وأنَّهُ يُعْطِى بَعْضَ قَرابَتِه دُونَ بَعْضٍ ماقَسَمَ النبيُّ ﷺ لِبَنى المُطَّلِبِ وبَنى هاشِمٍ مِنْ خُمُسِ

---

bin nüfûs esîr edilmişti. Yirmidörtbin deve, kırkbin koyun ganîmet alınmıştı. Vâkıdî'nin beyânına göre, her mücâhide dört deve, kırk koyun isâbet etmişti. Bu ganîmetten en büyük pay **"el-Muellefeti kulûbuhum"** (et-Tevbe: 60) denilen, yeni müslümân olup gönülleri İslâm'a alıştırılmak istenen Mekke ileri gelenlerine ayrılmıştı. İşte Zu'l-Huveyrisa et-Teymî o çirkin sözü bu sırada söylemişti. Bir rivâyette hadîsin sonu *"Sen bedbaht olursun"* şeklinde hitâb tâ'sı ile gelmiştir.

59 Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır: Yânî Peygamber'in ganîmetlerde maslahat ve iyilik gördüğü sûretle tasarrufa hakkı vardır. el-Mut'ım ibn Adiyy ibn Nevfel ibn Abd Menâf, Bedir'den yedi ay önce Mekke'de doksan küsûr yaşında ölmüştü. Peygamber'in ona bu teveccühü şunlardan ileri geliyordu:

a. Peygamber Tâif'ten kederli dönüp geldiğinde Mut'ım dört oğlunu silâhlandırarak Ka'be'nin birer köşesine dikmiş ve Kureyş'e karşı Peygamber'i himâyesine aldığını i'lân etmiş; onlar da bu himâyeyi kabûl etmiş, saymışlardı.

b. Kureyş, Hâşimîler'i muhâsara edip onlara karşı boykot ettikleri ve her türlü ilgiyi kestikleri zamân yazdıkları sahîfeyi bu Mut'ım sonunda yırtmış, parçalamıştı.

İşte Mut'ım'ın bu iyiliklerine karşılık Peygamber, esîrleri, 14 yıllık zulümlerine rağmen bağışlardım buyurmuştur.

خيْبَرَ . قال عُمَرُ بنُ عبْدِ العَزِيزِ لَمْ يَعُمَّهُمْ بِذلِكَ ولَمْ يَخُصَّ قَرِيباً دُونَ مَنْ أحْوَجُ إلَيْهِ وإنْ كانَ الَّذِي أعْطَى لِمَا يَشْكُو إليهِ منَ الحَاجَةِ ولِمَا مَسَّتْهُمْ فى جَنْبِهِ مِنْ قَوْمِهِمْ وحُلَفَائِهِمْ .

17- BÂB: BEŞTE BİR'İN TASARRUFUNUN DEVLET BAŞKANINA ÂİD OLDUĞUNA VE ONUN YAKINLARININ BÂZISINA VERMEYİP DE BÂZILARINA VEREBİLECEĞİNE DELÎLDENDİR

Ve kezâ Peygamber'in Hayber ganîmetlerinin beşte birinden Muttalib oğulları'na ve Hâşim oğulları'na pay ayırması da bu konudaki delîldendir.
Umer ibn Abdilazîz şöyle demiştir: Peygamber (S) bu taksîmi Kureyş'e şâmil kılmadı ve taksîme en fazla ihtiyâcı olan hısımlarından başkasına tahsîs etmedi. Muhakkak o gün verdikleri içinde uzak hısımlardan olanlar bulunmuştur ki, bu veriş ihtiyâc şikâyeti yapması ve onlara Peygamber'in yanında Kureyş kâfirlerinden ve onun müttefiklerinden İslâm'a girmiş olmaları sebebiyle dokunmuş olan zarardan dolayıdır [60].

٤٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ قال مَشَيْتُ أنا وعُثْمَانُ ابنُ عَفَّانَ إلَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَقُلْنَا يا رسولَ اللَّهِ ﷺ أعْطَيْتَ بَنِى المُطَّلِبِ وتَرَكْتَنَا ونَحْنُ وهُمْ مِنْكَ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم إنَّمَا بَنُو المُطَّلِبِ وبَنُو هَاشِمٍ شَيْءٌ واحِدٌ.قال اللَّيْثُ حدّثني يُونُس وزَادَ قال جُبَيْرٌ ولَمْ يَقْسِمِ النبيُّ ﷺ لِبَنِى عَبْدِ شَمْسٍ ولاَ لِبَنِى نَوْفَلٍ. وقال ابنُ إسْحَاقَ عَبْدُ شَمْسٍ وهَاشِمٌ والمُطَّلِبُ إخْوَةٌ لأُمٍّ وأُمُّهُمْ.عَاتِكَةُ بِنْتُ مُرَّةَ وكانَ نَوْفَلٌ أخَاهُمْ لأبِيهِمْ *

47-....... Cubeyr ibnu Mut'ım (R) şöyle demiştir: (Nevfel oğulları'ndan olan) ben, (Abduşşems oğulları'ndan olan) Usmân ibn Affân ile Rasûlullah'ın yanına gittik de:

---

60 Umer ibn Abdilazîz'in bu sözlerini, Umer ibn Şeybe *Ahbâru Medîne*'de senediyle rivâyet etmiştir.

— Yâ Rasûlallah! Muttalib oğulları'na verdin de bizleri bıraktın. Hâlbuki sana (nesebce) nisbetimiz cihetiyle bizimle Abdulmuttalib oğulları bir mertebedeyiz (hepimiz büyükbabamız Abdi Menâf'da birleşiyoruz), dedik.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Muttalib oğulları'yle Hâşim oğulları bir soydur"* buyurdu [61].

el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus tahdîs edip şunu ziyâde etti: Cubeyr: Peygamber (S) -beşte bir hisseyi akrabâ arasında taksîm ederken- Abdi Şems oğulları'na ve Nevfel oğulları'na birer pay ayırmamıştı, demiştir.

Ve İbnu İshâk şöyle dedi: Abdu Şems, Hâşim ve el-Muttalib ana bir kardeşlerdir, anaları da Âtike bintu Murre'dir. Nevfel ile de bu üçü baba bir kardeşlerdir; (babaları da Abdi Menâf'tır. Nevfel'in anası ise Vâkıde bintu Amr'dır) [62].

١٨ــ بابُ منْ لَمْ يُخَمِّسِ الأَسْلاَبَ ومنْ قَتَلَ قَتِيلاً فَلَهُ سلَبُهُ مِنْ غَيْرِ أنْ يُخَمِّسَ وحُكْمِ الإمامِ فيهِ

18- HARBDE ÖLDÜRÜLEN DÜŞMAN ASKERİNİN EŞYÂSINI BEŞTE BİR İŞLEMİNE TÂBİ' TUTMAYAN KİMSE;

"Kim bir düşman askeri öldürürse üzerindeki eşyâsı (beşte bire tâbi' olmaksızın) *öldürene âiddir";*

VE DEVLET BAŞKANININ SELEB (YÂNÎ ÖLÜ ASKER ÜZERİNDEN ALINAN EŞYÂ) HAKKINDAKİ HÜKMÜ BÂBI

٤٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يُوسُفُ بنُ الماجِشُونِ عنْ صالِحِ بنِ إبْرَاهِيمَ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ عنْ أبِيهِ عنْ جَدِّهِ قال بَيْنا أنا واقِفٌ فى الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ فَنَظَرْتُ عنْ يَمِينى وشِمَالى فإذَا أنا بِغُلاَمَيْنِ مِنَ الأنْصارِ حدِيثَةٍ أسْنانُهُما تَمَنَّيْتُ أنْ أكُونَ بَيْنَ أضْلَعَ مِنْهُما فَغَمَزَنِى أحَدُهُما فقال يا عَمِّ هَلْ تَعْرِفُ أبا جَهْلٍ قُلْتُ نَعَمْ ماحاجَتُكَ إلَيْهِ ياابنَ أخِى قال أُخْبِرْتُ أنَّهُ يَسُبُّ رسولَ اللهِ ﷺ والّذى نَفْسِى بِيَدِهِ لَئِنْ رأيْتُهُ لاَ يُفارِقُ سَوَادِى سَوادَهُ حتَّى

61 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

62 el-Leys'in rivâyetini el-Buhârî el-Mağâzî'de senediyle getirdi. Muhammed ibn İshâk'ın rivâyetini de el-Buhârî *et-Târîh*'te senediyle getirdi. Bu rivâyeti İbnu Cerîr ile Muhammed ibn Bekkâr da zikretmişlerdir.

يَمُوتَ الأَعْجَلُ مِنَّا فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ فغَمَزَنِى الآخَرُ فقال لِى مِثْلَها فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ نظَرْتُ إلى أَبى جَهْلٍ يجُولُ فى النّاسِ قُلْتُ ألا ان هذَا صاحِبُكُما الّذِى سأَلْتُمَانِى فابْتَدَرَاهُ بِسَيْفَيْهِما فَضَرَباهُ حتى قتَلاهُ ثمَّ انْصَرفا الى رسولِ الله ﷺ فَأَخْبراه فقالَ أَيُّكُما قَتَلهُ قال كل واحِدٍ منهُمَا أنا قَتَلْتُهُ فقال هلْ مسَحْتُما سيْفَيْكُما قالا لافَنَظَرَ فى السَّيْفَيْنِ فقال كِلاَ كُما قَتَلهُ سلَبُهُ لِمُعاذِ بنِ عَمْرِو ابنِ الجَمُوحِ وكانا مُعَاذَ بنَ عفْرَاءَ ومُعاذَ بنَ عمْرِو بنِ الجَمُوحِ *

48-....... Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: Bedir harbi günü ben harb saffında durup sağıma soluma baktığım zamân Ensâr'dan yaşları tâze iki genç gördüm. Bunlardan daha şiddetli ve kuvvetli olan iki kimse arasında olmamı temennî ettim. Bu iki gençten biri beni gözü ile sözdü de:

— Ey amca! Ebû Cehl'i tanır mısın? diye sordu.

Ben de:

— Evet tanırım, dedim ve: Ey kardeşim oğlu! Ebû Cehl'i ne yapacaksın? diye sordum.

O da:

— Bana haber verildi ki, o Rasûlullah'a sövüyormuş. Hayâtım elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer onu görürsem artık benimle ondan eceli yakın olan ölünceye kadar, şahsım onun şahsından aslâ ayrılmayacaktır, dedi.

Ben (bu gencin heyecânla söylediği) bu kat'î sözden dolayı hayret ettim.

Bu iki gençten diğeri de beni gözden geçirdi de öbürünün söylediği gibi söyledi. Bu sırada gözlerim hiçbir tarafa takılmadan ben Ebû Cehl'i görmüştüm. O, Kureyş askeri içinde dolaşıp duruyordu. Ben:

— Gençler! Öteye beriye telâşla giden şu şahıs, bana sormuş olduğunuz Ebû Cehl'dir, dedim.

Onlar da çabucak kılıçlarına sarıldılar ve Ebû Cehl'i öldürünceye kadar kılıçlarıyle ona vurdular. Sonra dönüp Rasûlullah'ın huzûruna geldiler ve hâdiseyi O'na haber verdiler. Rasûlullah (S):

— *"Ebû Cehl'i hanginiz öldürdü?"* diye sordu.

Bunlardan herbiri:

— Onu ben öldürdüm, dedi.

Rasûlullah:

— *"Kılıçlarınızı sildiniz mi?"* diye sordu.

Onlar:

— Hayır silmedik, diye cevâb verdiler.

Bunun üzerine Rasûlullah (kılıçlarına ne kadar kan bulaştığını ve ne derece derinlikte battığını anlamak için) genç gâzîlerin kılıçlarına baktı da (gönüllerini hoş etmek için):

— *"Onu her ikiniz öldürmüşsünüz; Ebû Cehl'in ele geçen eşyâsı* (öldürücü darbeyi vurduğu için) *Muâz ibn Amr ibni'l-Cemûh'a âiddir"* buyurdu.

Bu iki mücâhid Mûaz ibn Afrâ ile Muâz ibn Amr ibni'l-Cemûh idi[63].

٤٩ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ يَحْيَى بنِ سعِيدٍ عنِ ابنِ أفْلَحَ عنْ أبى محَمَّدٍ موْلَى أبى قتادة عنْ أبى قتادَةَ رضى اللهُ عنهُ قال خَرَجْنا مَع رسولِ اللهِ ﷺ عامَ حُنَيْنٍ فلَمَّا الْتَقَيْنا كانَتْ لِلمُسْلِمينَ جَوْلةٌ فَرأيْتُ رَجُلاً مِنَ المشْرِكِينَ عَلا رَجُلاً مِنَ المُسْلِمينَ فاسْتَدَرْتُ حتَّى أتَيْتُهُ مِنْ ورَائِهِ حتَّى ضَرَبْتُهُ بالسَّيْفِ عَلى حَبْلِ عاتِقِهِ فأقْبَلَ عَلَىَّ فَضَمَّنى ضَمَّةً وجَدْتُ مِنْها رِيحَ المَوْتِ ثُمَّ أدْرَكَهُ المَوْتُ فأرْسَلَنِى فَلَحِقْتُ عُمَرَ بنَ الخَطّابِ فَقُلْتُ ما بالُ النَّاسِ قال أمْرُ اللهِ ثُمَّ إنَّ النَّاسَ رجَعُوا وجَلسَ النبىُّ ﷺ فقال مَنْ قَتَلَ قتيلاً لَهُ عَلَيْهِ بيِّنَةٌ فَلَهُ سَلَبُهُ فَقُمْتُ فَقُلْتُ من يَشْهَدُ لى ثُمَّ جَلَسْتُ ثمَّ قالَ من قتلَ قَتيلاً لهُ عليهِ بيِّنَةٌ فَلهُ سلبُهُ فقُمْتُ فقلْتُ منْ يَشْهَدُ لى ثمَّ جلَسْتُ ثمَّ قالَ الثالِثَةَ مِثْلَهُ فقالَ رَجلٌ صَدَقَ يارسولَ اللهِ وسَلَبه عِنْدى فأرْضِهِ عنِّى فقال أبُو بكْرٍ الصِّدِّيقُ رضي اللهُ عنه لا هااللهِ اذاً يعْمِدُ إلى أسَدٍ منْ أُسْدِ اللهِ يقاتِلُ عنِ اللهِ ورسُولِهِ ﷺ يُعْطِيكَ سلَبَهُ فَقال النبىُّ ﷺ صَدقَ فأعْطَاهُ فَبعْتُ الدِّرْعَ فابْتعْتُ به مَخْرَفاً فى بنى سَلَمَةَ فإنهُ لأوَّلُ مالٍ تأثَّلْتُهُ فى الإسْلامِ *

49-....... Ebû Katâde'nin himâyesinde bulunan Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Biz Huneyn senesi Rasûlullah'ın maiyyetinde sefere çıktık. Düşmanla karşılaştı-

63 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in, Ebû Cehl'in selebini, yânî üzerinden alınan eşyâsını beşte bir işlemine tâbi' tutmamış olması yönündendir. *Seleb,* birinin arkasından soyulup alınan, yânî selb olunan elbise, silâh, âlet gibi eşyâsıdır. Peygamber *"Her ikiniz de onu öldürdünüz"* buyurup selebini birine vermesi, maktülün geride bıraktığı elbise, silâh vesâireyi almaya hakk kazandıran şer'î öldürme, düşmana ağır darbeyi indiren öldürmeyi dikkate almasındandır. Ebû Cehl'i kıpırdatmaz eden yânî çok yaralayan ve karnını deşen İbnu'l-Cemûh olduğu için, selebini ona vermiştir.

ğımız zamân müslümân ordusu için bir ilerleme ve gerileme olmuştu. Bu sırada müşriklerden birini müslümânlardan bir kimse üzerine çıkmış hâlde gördüm. Hemen o düşman tarafına dolandım, nihâyet arkasından onun yanına geldim ve boynu ile kürek kemiği arasından kılıçla onu vurdum. O hemen benden tarafa döndü ve beni öyle bir kucakladı ki, bu sıkı kucaklayıştan ölüm kokusunu hissettim. Sonra ona ölüm yetişti de beni salıverdi. Müteâkıben Umer ibnu'l-Hattâb'a rastgeldim ve:

— Bu insanlara ne oluyor? dedim.

Umer:

— Allah'ın işidir, dedi.

Sonra insanlar (bozulmanın ardından) döndüler, Peygamber de oturdu ve:

— *"Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dâir beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyâsı onundur"* buyurdu.

Ben hemen kalktım ve:

— Benim için kim şâhid olur? dedim, sonra oturdum.

Sonra Rasûlullah yine:

— *"Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dâir beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyâsı onundur"*

Ben yine ayağa kalktım ve:

— Benim için kim şâhid olur? deyip, sonra oturdum.

Sonra Rasûlullah üçüncü kerre bu sözlerin benzerini söyledi. Bunun üzerine bir adam:

— Yâ Rasûlallah, Ebû Katâde doğru söyledi, o öldürülen düşman askerinin eşyâsı benim yanımdadır. Artık hakkı olan bu şeyler yerine onu başka şeylerle benden yana râzı kıl, dedi.

Ebû Bekr es-Sıddîk:

— Allah'a yemîn olsun bu olmaz. Peygamber, Allah ve Rasûlü yolunda mukaatele eden Allah arslanlarından bir arslanın hakkını ibtâle yanaşmaz ve onun selebini sana veremez, dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Ebû Bekr doğru söyledi"* buyurdu ve akabinde o ölü askerin eşyasını Ebû Katâde'ye verdi.

Ebû Katâde şöyle dedi: Ben zırhı sattım ve onun bedeline mukaabil Benû Seleme yurdunda bir bustân satın aldım. İşte bu bustân İslâm'da aslına sâhib olduğum ilk maldır [64].

---

64 Hadîsin başlığa uygunluğu Ebû Katâde'nin aldığı selebin beşte bir işlemine tâbi tutulmaması yönündendir.

Bu hadîsi Buhârî aynı senedle Buyû'da "Silâh satma bâbı"nda; Müslim de Cihâd ve Siyer'de 13. bâbda getirmiştir.

١٩ــ بابُ ماكانَ النبيُّ ﷺ يُعطِي المُؤَلَّفَةَ قُلوبُهُمْ وغَيْرَهُمْ مِنَ الخُمُسِ ونَحْوِهِ رَواهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ زَيْدٍ عنِ النبيِّ ﷺ

19- PEYGAMBER(S)'İN KALBLERİ İSLÂM'A ALIŞTIRILMAK İSTENENLERE VE ONLARDAN BAŞKALARINA BEŞTE BİR HİSSESİNDEN VE HARÂC, CİZYE GİBİ DİĞER DEVLET GELİRLERİNDEN VERMEKTE OLDUĞU ŞEYLER BÂBI

Bu başlıkta zikredilen şeyi Abdullah ibn Zeyd Peygamber'den rivâyet etmiştir [65].

٥٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا الأَوْزَاعِيُّ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ وعُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّ حَكِيمَ بنَ حِزَامٍ رضى الله عنه قال سأَلْتُ رسولَ الله ﷺ فأعْطانِي ثُمَّ سأَلْتُهُ فأعْطانِي ثُمَّ قال لى ياحكِيمُ إنَّ هٰذَا المالَ خَضِرٌ حُلْوٌ فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ ومنْ أخذَهُ باشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبارَكْ لَهُ فِيهِ وكانَ كالّذِي يأكُلُ ولاَ يَشْبَعُ واليَدُ العُلْيا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى قال حَكِيمٌ فَقُلْتُ يارسولَ الله والّذِى بَعَثَكَ بالحَقِّ لاَأَرْزَأُ أحداً بَعْدَكَ شَيْئاً حتَّى أُفارِقَ الدُّنْيا فكانَ أبو بَكْرٍ يَدْعُو حَكِيماً لِيُعْطِيَهُ العَطاءَ فيأْبَى أنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئاً ثُمَّ إنَّ عُمَرَ دَعاهُ لِيُعْطِيَهُ فأَبَى أنْ يَقْبَلَ فقال يا مَعْشَرَ المُسْلِمِينَ إنِّى أعْرِضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ الّذِى قَسَمَ الله لَهُ مِنْ هٰذَا الفَيْءِ فَيأْبَى أنْ يأْخُذَهُ فَلَمْ يَرْزَأْ حَكِيمٌ أحَداً مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النبيِّ ﷺ حتَّى تُوُفِّى *

50-....... Hakîm ibn Hizâm (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan istedim, O bana verdi. Sonra kendisinden yine istedim, O da yine bana verdi. Sonra bana şöyle buyurdu:

— *"Yâ Hakîm! Şu mal, yeşil, tatlı bir meyvedir. Her kim bu malı nefis ferâgatıyle* (hırssız) *alırsa, o malda kendisi için bereketlilik ve meymenetlilik ihsân olunur. Her kim de bunu hırs ile* (nefis düşkünlüğü ile) *alırsa, bu malda alan için bereketlilik ve şereflilik olmaz.*

---

65 el-Buhârî, bu Abdullah ibn Zeyd hadîsini el-Mağâzî'de rivâyet etmiştir: Abdullah ibn Zeyd dedi ki: Rasûlullah ganîmet malından tasarrufu kendisine âid olan beşte bir'in bir kısmını Mekke ileri gelenlerine yüzer deve olarak dağıttı da bundan Ensâr'a birşey vermeyince, Ensâr'dan bâzıları şöyle dediler: Allah, Rasûlullah'a hayır ihsân etsin. O, bizi bıraktı da Kureyş'e bol bol ihsân etti. Hâlbuki bizim kılıçlarımız hâlâ Kureyş kanı damlıyor...

O hırslı kimse bir obur gibidir ki, dâimâ yer, fakat bir türlü doymaz. (Veren) *yüksek el,* (alan) *alçak elden hayırlıdır."*

Hakîm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah, Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben şu dünyâdan ayrılıncaya kadar Sen'den başka hiçbir kimseye, hiçbirşey için elimi uzatmam, dedim.

(Hakîkaten) Ebû Bekr, Beytu'l-mâl'daki hakkını vermek için Hakîm'i çağırmış, fakat Hakîm, Ebû Bekr'in ihsânından hiçbirşey kabûl etmemiştir. Sonra Umer de onu, hakkını vermek için çağırmış, ondan da birşey kabûl etmekten çekinmiştir. Bundan sonra Umer:

— Ey Müslümânlar cemâati! Ben Hakîm'in, Allah'ın kendisine ayırdığı bu fey'den olan hakkını kendisine arz ediyorum, o ise bunu almaktan çekiniyor, demiştir.

Ve (hakîkaten) Hakîm, Peygamber(S)'den sonra tâ vefât edinceye kadar hiçbir insandan birşey almamıştır [66].

٥١ــ حدّثنا أَبو النُّعْمانِ قال حدّثنا حمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ نافِعٍ أن عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى الله عنه قالَ يا رسُولَ اللهِ إنَّهُ كانَ عَلَيَّ اعْتِكافُ يَوْمٍ فى الجَاهِلِيَّةِ فأَمَرَهُ أنْ يَفِىَ بِهِ قالَ وأصابَ عُمَرُ جارِيتَيْنِ منْ سَبْيِ حُنَيْنٍ فَوَضَعَهُما فى بعضِ بُيوتِ مَكَّةَ قالَ فَمنَّ رسولُ اللهِ ﷺ على سَبْيِ حُنَيْنٍ فَجَعَلُوا يَسْعَوْنَ فى السِّكَكِ فقالَ عُمَرُ يا عبْدَ اللهِ انْظُرْ ماهذا فقال مَنَّ رسولُ اللهِ ﷺ عَلى السَّبْيِ قال اذْهَبْ فأَرْسِلِ الجارِيَتَيْنِ قال نافِعٌ ولَمْ يَعْتَمِرْ رسولُ اللهِ ﷺ منَ الجِعْرَانَةِ وَلو اعْتَمَرَ لَمْ يَخْفَ علَى عبْدِ اللهِ * وزَادَ جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنْ أَيُّوبَ عن نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ قالَ مِنَ الخُمُسِ. ورَواهُ مَعْمَرٌ عنْ أَيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ فى النذْرِ ولَمْ يَقُلْ يَوْمٍ *

51-....... Umer ibnu'l-Hattâb (R) -Tâif dönüşünde Cı'râne'de-:

— Yâ Rasûlallah! Şu muhakkak ki üzerimde Câhiliyet devrinde -el-Mescidu'l Harâm'da- bir gün i'tikâf etme adağı vardır (ne buyurursunuz)? dedi.

Rasûlullah (S) ona adağını îfâ edip yerine getirmesini emretti. Nâfi' şöyle demiştir: Umer (R), Huneyn harbi esîrlerinden iki câriyeye

---

66 Başlığa uygunluğu Hakîm'in: "Ben Rasûlullah'tan istedim, O bana verdi; sonra yine istedim, yine verdi..." sözündedir. Hakîm, kalbleri İslâm'a alıştırılmak istenen kimselerden idi.

Hadîs, Zekât'ta da geçmişti (Aynî).

nâil oldu ve bunları Mekke'deki evlerden birisinin içine koydu. Yine ikinci râvî Nâfi' dedi ki: Müteâkıben Rasûlullah, Huneyn (harbi) esîrlerine hürriyet verdi. Bu sebeble esîrler sokaklarda koşmaya başladılar. Bunun üzerine Umer, oğluna:

— Yâ Abdallah! Bak, gör, bu ne hâldir? dedi

(O da sokaklarda ileri geri koşan câriye kalabalığının sebebini sorup öğrenerek geldi ve:)

— Rasûlullah bütün câriyelere hürriyet vermiştir, dedi.

Umer de oğluna;

— Haydi sen de git ve o iki câriyeyi salıver! dedi.

Yine Nâfi': Rasûlullah (S) Cı'râne'den umre yapmamıştır; eğer oradan umre yapmış olaydı bu husûs Abdullah ibn Umer'e gizli kalmazdı, demiştir.

Ve Cerîr ibn Hâzım, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer - den olmak üzere, İbn Umer'in "Bu iki câriye beşte birden idi" dediğini ziyâde etmiştir. Ve bu i'tikâf hadîsini Ma'mer ibn Râşid, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den olmak üzere en-Nezr Kitâbı'nda rivâyet etti, fakat orada "Yevmin" -yâhud- "Yevme" demedi [67].

٥٢ــ حدّثنا مُوسى بنُ إسْماعِيلَ قال **حدّثنا** جَرِيرُ بنُ حازِمٍ **حدّثنا** الحَسن قال **حدّثنى** عَمْرُو بنُ تَغْلِبَ رضى الله عنهُ قالَ أعْطَى رسولُ اللهِ ﷺ قوْماً ومنَعَ آخَرِينَ فَكأنّهُمْ عَتَبُوا علَيْهِ فَقال إنّى أُعْطِى قَوْماً أخافُ ظَلَعَهُمْ وجزَعَهُمْ وأَكِلُ أقْواماً إلي ما جعَلَ اللهُ فى قلوبِهِمْ منَ الخَيْرِ والغِنى مِنْهُمْ عَمْرُو ابنُ تَغْلِبَ فَقالَ عَمْرُو بنُ تَغْلِبَ ما أُحِبُّ أنَّ لى بِكَلِمَةِ رسولِ الله ﷺ حُمْرَ النَّعَمِ وزادَ أبو عاصِمٍ عنْ جَرِيرٍ قالَ سَمِعْتُ الحَسنَ يقُولُ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ تغْلِبَ أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ أتِىَ بِمالٍ أو بِسَبْىٍ فَقَسَمَهُ بهَذا *

---

67 Hadîsin başlığa delîlliği "Umer, Huneyn esîrlerinden iki câriyeye nâil oldu" sözündedir.

Bu hadîs, üç mes'eleyi şâmildir: Birincisi i'tikâf hakkındadır. Buhârî bunu İ'tikâf Kitâbı'nda getirmiştir. İkincisi esîrlere hürriyet vermek hakkındadır. Bu kısım burada mürsel gibi görünüyorsa da, bunu Müslim mevsûl olarak getirmiştir. Üçüncüsü Peygamber'in Cı'râne'den umre yapıp yapmadığı hakkındadır. Bu da burada mürsel gibidir, fakat bunu da Müslim mevsûl olarak getirmiştir (Aynî).

es-Sefaksî şöyle demiştir: Cemâatin zikrettiği, Rasûlullah'ın Huneyn ve Tâif'ten döndükten sonra Cı'râne'den umre yapmış olduğudur. Nâfi'nin sözünde hüccet yoktur. Çünkü İbn Umer, Peygamber'in her yaptığını ve her bildiğini Nâfi'e anlatmadı ve her anlattığını da Nâfi' ezberlemedi... (Kastallânî).

52-....... Bize el-Hasen el-Basrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Amr ibnu Tağlib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir kavme (bir topluluğa) mal verdi de diğerlerine vermedi. Sonra o mal vermediklerinin kendisi aleyhine öfkeli konuşmalar yaptıklarını haber aldı da bunun üzerine şöyle buyurdu:

— *"Muhakkak ki ben kalb hastalığı ve sabırsızlıklarından endîşe etmekte olduğum birtakım insanlara mal veririm. Bâzı toplulukları da Allah'ın onların kalblerinde yarattığı* (fıtrî) *hayra ve zenginliğe havâle ederim. Amr ibn Tağlib de bunlardan biridir".*

Râvî Amr ibn Tağlib: Rasûlullah'ın bu lûtufkâr sözüne bedel kırmızı develere (yânî bütün dünyâya) mâlik olmayı arzû etmem, demiştir.

Ve Ebû Âsım, Cerîr ibn Hâzım'dan yaptığı rivâyetinde şunu ziyâde etti: Cerîr ibn Hâzım şöyle diyordu: Bize Amr ibn Tağlib (R) şöyle tahdîs etti: Bir defasında Rasûlullah'a birçok mal yâhud birçok esîr -bir rivâyette birçok şey- gönderilmişti. Akabinde Rasûlullah (S) o malı burada zikrolunduğu sûrette taksîm etti [68]...

٥٣ـ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ قال **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ رضى الله عنه قالَ قالَ النبيُّ ﷺ إنِّي أُعْطِى قُرَيْشاً أتألَّفُهُمْ لأَنَّهُمْ حديثُ عهْدٍ بجاهِلِيَّةٍ

53-....... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Ben Kureyş'e onları müslümânlığa alıştırmak için* (ganîmet malından çok hisse) *veriyorum. Çünkü onlar Câhiliyet devrine yakındırlar"* buyurdu [69].

٥٤ـ حدّثنا أَبو اليَمانِ قال أخبرَنا شُعَيْبٌ قال **حدّثنا** الزُّهْرِيُّ قالَ أخبرني أَنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ ناساً مِنَ الأنصارِ قالوا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ أفاءَ اللهُ عَلى رسولِهِ ﷺ مِنْ أَمْوَالِ هَوَازِنَ ماأفاءَ فَطَفِقَ يُعْطِى رِجالاً مِنْ قُرَيْشٍ المِائَةَ مِنَ الإِبِلِ فقالوا يَغْفِرُ اللهُ لِرَسولِ اللهِ ﷺ يُعْطِى قُرَيْشاً ويَدَعُنا وسُيُوفُنا تَقْطُرُ منْ دِمائِهِمْ قال أَنَسٌ فَحُدِّثَ رسولُ اللهِ ﷺ بمَقالَتِهِمْ فأَرْسَلَ إلى الأنصارِ فَجَمَعَهُمْ في قُبَّةٍ من أدَمٍ وَلَمْ يَدْعُ معَهُمْ أحداً غيْرَهُمْ فلمَّا اجْتَمعُوا

---

68 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah bir kavme mal verdi.." sözündedir.
Bu hadîs, Cumua Kitâbı'nda da geçmişti. Amr ibn Tağlib'in sözü hakkında şöyle denilmiştir: Arab kavmi beyaza da, nefîs olan mala da "Ahmer" (kırmızı) dediği gibi, malın enfes ve a'lâsına da "Humru'n-naam (= kırmızı develer)" der. Bunun için bu ta'bîr en kıymetli dünyâ mallarını ifâde eder.

69 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. el-Buhârî bunu el-Mağâzî'de, Kureyş'in menâkıbı bölümünde de getirmiştir.

جاءَهُمْ رسولُ اللهِ ﷺ فقال ماكانَ حديثٌ بَلَغنِي عَنْكُمْ قالَ لهُ فقهاؤُ هُمْ
أمّا ذَوُو رأيِنَا يارسولَ الله فَلَمْ يَقُولُوا شَيْئاً وأمّا أناسٌ منّا حَدِيثَةٌ أسْنانُهُمْ فقالوا
يغْفِرُ اللهُ لِرَسولِ اللهِ ﷺ يُعْطِى قُرَيْشاً وَيتْرُكُ الأنْصارَ وسيُوفنا تَقْطُرُ مِنْ
دِمائِهِمْ فقال رسولُ اللهِ ﷺ إنِّى أعْطى رِجالاً حديثٌ عَهْدُهُمْ بِكُفْرٍ أما
تَرْضَوْنَ أنْ يَذْهَبَ النّاسُ بالأمْوالِ وتَرْجِعُونَ إلى رِحالِكُمْ برسُولِ اللهِ ﷺ
فَوَاللهِ ماتَنْقَلِبُونَ بِهِ خيرٌ مِمَّا يَنْقَلِبُونَ بِهِ قالوا بَلى يارَسُولَ اللهِ قَدْ رَضِينَا فَقالَ
لَهُمْ إنّكُمْ ستَرَوْنَ بَعْدِى أُثْرَةً شَدِيدَةً فاصْبِرُوا حتي تلْقَوُا اللهَ ورسُولَهُ ﷺ
عَلى الحَوْضِ قالَ أنسٌ فَلَمْ نَصْبِرْ *

54-....... Bize ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Allah Hevâzin (harbindeki ganîmet) mallarından kendi Rasûlü'ne fey' olarak verdiği şeyleri verdiği zamân, Rasûlullah da Kureyş'ten birtakım kimselere (kalblerini İslâm'a alıştırmak için) yüzer deve vermeye başladığı zamân, Ensâr'dan bâzı kimseler:

— Allah, Rasûlullah'a mağfiret etsin! O, Kureyş'e veriyor da biz terkediyor. Hâlbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşliler'in kanları damlıyor, dediler.

Enes (sözüne devâmla) dedi ki: Ensâr'ın bu sözü Rasûlullah'a duyuruldu da, Rasûlullah Ensâr'a haber gönderdi ve onları deriden bir çadır içinde toplattı. Ensâr'dan başka kimseyi onların yanına bırakmadı. Ensâr toplanınca, Rasûlullah, onların yanına geldi ve:

— *"Sizin tarafınızdan söylenip bana ulaşan söz nedir?"* buyurdu.

Ensâr'ın anlayış sâhibi olanları Rasûlullah'a hitâben:

— Yâ Rasûlallah! Bizim re'y sâhibi olanlarımız hiçbir söz söylemediler. Ammâ bizden yaşları küçük birtakım genç insanlar "Allah, Rasûlullah'a mağfiret etsin, O, Kureyş'e veriyor da Ensâr'ı terkediyor; hâlbuki bizim kılıçlarımızdan henüz Kureyşliler'in kanları damlıyor" sözlerini söylediler, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (S) şunları söyledi:

— *"Şübhesiz ben zamânları kâfirliğe yakın bulunan birtakım insanlara dünyâlık mal veriyorum. İnsanlar evlerine aldıkları malları götürürlerken sizler yurdlarınıza Allah'ın Rasûlü ile dönmenizden râzı olmuyor musunuz? Allah'a yemîn ederim ki, sizin kendisiyle dönüp gideceğiniz şey, onların alıp gidecekleri şeyden hayırlıdır!"*

Bunun üzerine Ensâr:

— Evet yâ Rasûlallah! Bizler râzı olmuşuzdur, dediler.

Rasûlullah onlara:

— *"Sizler benden sonra yakında* (dünyâ işlerinde) *başkalarının size şiddetle tercîh edildiğini göreceksiniz. O takdîrde sizler havz başında Allah'a ve Rasûlü'ne kavuşuncaya kadar sabrediniz* (ki sabra karşı bol sevâba zafer bulasınız)" buyurdu.

Enes: Fakat biz sabredemedik, demiştir [70].

٥٥ـ **حدّثنا** عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللهِ الأوَيْسِيُّ قال **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ ابنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عُمَرُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ ابنِ مُطْعِمٍ أنَّ مُحَمَّدَ بنَ جُبَيْرٍ قال أخْبَرنى جُبَيْرُ بنُ مُطْعِمٍ أنهُ بَيْنا هُوَ مَعَ رسولِ اللهِ ﷺ ومَعَهُ النّاسُ مُقْبِلاً مِنْ حُنَيْنٍ عَلِقَتْ رسولَ اللهِ ﷺ الأعْرَابُ يَسْألُونَهُ حتّى اضْطَرُّوهُ إلى سَمُرَةٍ فَخَطِفَتْ رِدَاءَهُ فَوَقَفَ رسولُ اللهِ ﷺ فقال أعْطُونى رِدَائِى فَلَوْ كانَ عَدَدُ هَذِهِ العِضاهِ نَعَماً لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ثُمَّ لاَ تَجِدُونِي بَخِيلاً ولاَ كَذُوباً ولاَ جَباناً *

55-....... Muhammed ibn Cubeyr şöyle demiştir: Bana babam Cubeyr ibn Mut'ım haber verdi ki, kendisi Rasûlullah'ın berâberinde bulunduğu ve Rasûlullah da berâberinde birtakım insanlar olduğu hâlde Huneyn seferinden döndüğü sırada birtakım bedevî Arablar ganîmet isteyerek Rasûlullah'ın etrafına takılmışlardı. Hattâ Rasûlullah'ı sıkıştırıp zorlamışlardı da O'nu Semure (denilen dikenli büyük bir ağaç) altına sığınmaya mecbûr etmişlerdi. Ve o ağacın iri dikenleri Rasûlullah'ın ridâsına takılıp kapmıştı da bu yüzden Rasûlullah bir müddet orada durmuş ve:

— *"Ridâmı bana veriniz! Eğer şu iri dikenli ağacın dikenleri sayısınca ganîmet devesi ve sığırı mevcûd olaydı, muhakkak ben onları aranızda taksîm ederdim. Sonra siz beni ne cimri, ne yalancı, ne de korkak bulmazdınız* (yânî böyle ittihâm etmezdiniz)" buyurdu [71].

٥٦ـ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ قال **حدّثنا** مالِكٌ عنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللهِ

---

70 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Buhârî bunu Huneyn gazvesinde dört tarîkten getirmiştir. Hadîsin son kısmını ihtivâ eden bir rivâyet yine Enes'ten olmak üzere Şirb Kitâbı'nda da geçmişti. Hadîsin sonundaki "Usretun şedîdetun" lâfzını "şiddetli ve ağır bir hodgâmlık" diye terceme etmek de uygun olur.

71 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Muhakkak ben o malları aranızda taksîm ederdim"* sözlerinden alınır. Hadîs, Cihâd Kitâbı, "Harbde yiğitlik bâbı"nda da geçmişti.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مالِكٍ رضى الله عنه قال كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النبىِّ ﷺ وعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرانِيٌّ غَلِيظُ الحَاشِيَةِ فأَدْرَكَهُ أَعْرابِيٌّ فَجَذَبَهُ جَذْبَةً شَدِيدَةً حتَّى نَظَرْتُ إلى صَفْحَةِ عاتِقِ النبىِّ ﷺ قَدْ أَثَّرَتْ بِهِ حاشِيَةُ الرِّداءِ مِنْ شِدَّةِ جَذْبَتِهِ ثُمَّ قال مُرْلِى مِنْ مالِ اللهِ الّذِى عِنْدَكَ فالْتَفَتَ إلَيْهِ فَضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطاءٍ *

56-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben (bir kerresinde) Peygamber'in berâberinde yürüyordum. Peygamber'in üzerinde Necrân dokumalarından kalın kenarlı bir ridâ (yânî bir kaftân) bulunuyordu. Bir çöl Arabı Peygamber'e yetişti de ridâsını şiddetle çekti. O sırada ben Peygamber'in boynu ile iki omuzu arasına baktım da bedevînin ridâyı şiddetle çekmesinden dolayı, ridânın kalın kenârı Peygamber'in boyun safhasında iz bırakmış olduğunu gördüm. Bundan sonra bedevî, Peygamber'e:

— Yanında bulunan Allah malından bana birşey verilmesini emret, dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S), bedevîye doğru (şefkatle) baktı da güldü, sonra bu bedevîye biraz dünyâlık verilmesini emretti [72].

٥٧ـ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أَبِى شَيْبَةَ قال حدّثنا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِى وائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ رضى الله عنه قال لَمّا كانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آثَرَ النبيُّ ﷺ أُناساً فى القِسْمَةِ فأَعْطَى الأَقْرَعَ بنَ حابِسٍ مِائَةً مِنَ الإبِلِ وأَعْطَى عُيَيْنَةَ مِثْلَ ذَلِكَ وأَعْطَى أُناساً مِنْ أَشْرافِ العَرَبِ فآثَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فى القِسْمَةِ قال رجُلٌ واللهِ إنَّ هَذِهِ القِسْمَةَ ماعُدِلَ فِيها وما أُرِيدَ بِها وجْهُ اللهِ فَقُلْتُ واللهِ لأُخْبِرَنَّ النبيَّ ﷺ فأَتَيْتُهُ فأَخْبَرْتُهُ فقال فَمَنْ يَعْدِلُ إذَا لَمْ يَعْدِلِ اللهُ ورسُولُهُ رَحِمَ اللهُ مُوسَى قَدْ أُوذِىَ بأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ *

57-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Huneyn günü harb olup bitince Peygamber (S) -ganîmet taksîmi sırasında- bâzı kimselere fazla vermek sûretiyle bir tercîh ve husûsiyet bahşetti. Me-

72 Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü Peygamber kendisi hakkında çirkin hareket etmesiyle berâber onu medenîliğe ve İslâm'a alıştırmak maksadıyle atıyye verilmesini emretmiştir. Bu hadîste Peygamber'in hilminin çokluğu; nefis ve mal husûsundaki ezâya karşı sabrı; İslâm'a alıştırmak istediği kimselerden gelen ezâya karşılık vermeyip affeylemesi vardır. Bu hadîs, Libâs ve Edeb Kitâbları'nda da gelecektir.

selâ (kalbleri İslâm'a alıştırılanlardan) el-Akra' ibnu Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne'ye de bunun kadar vermişti. Arab eşrâfından bâzı insanlara da bu sûretle (yüzer deve) ihsân buyurdu da, bu Arab eşrâfını o gün ganîmet taksîminde başkalarına tercîh etmişti. (Peygamber'in bundan maksadını anlamayanlardan) bir kişi (i'tirâz ederek):

— Vallâhi bu taksîm, kendisinde adâlet gözetilmeyen yâhud kendisiyle Allah rızâsı kasdedilmeyen bir taksîmdir, dedi.

Ben de:

— Vallâhi bu (küstâhça) sözü ben Peygamber'e muhakkak haber veririm, dedim.

Ve akabinde Peygamber'e varıp bunu kendisine haber verdim. Peygamber (S):

— *"Allah ve Rasûlü adâlet etmezse kim adâlet eder? Allah Mûsâ'ya rahmet etsin, o bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabretti"* buyurdu [73].

٥٨ــ حدّثنا مَحْمُودُ بنُ غَيْلاَنَ قال حدّثنا أَبُوا سامَةَ قال حدّثنا هِشامٌ قال أَخْبَرنِى أَبى عنْ أَسْماءَ ابْنَةِ أَبى بَكْرٍ رضى الله عنهما قالَتْ كُنْتُ أَنْقُلُ النَّوى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتى أَقْطَعَهُ رسولُ اللهِ ﷺ عَلى رأسِى وهْىَ مِنِّى عَلى ثُلُثَىْ فَرْسَخٍ * وقال أَبو ضَمْرَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أَبِيهِ أَنَّ النبىَّ ﷺ أَقْطَعَ الزُّبَيْرَ أَرْضاً مِنْ أَمْوَالِ بَنِي النَّضِيرِ *

58-....... Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R) şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah(S)'ın ez-Zubeyr'e kesip verdiği hurmalık arâzîsinden (deveye yedirmek için) başımın üstünde hurma çekirdeği taşır idim. Bu hurmalık benim meskenimden bir fersahın üçte ikisi uzaklıkta idi...

Ve Ebû Damre Enes ibn Iyâd, Hişâm'dan; o da babası Urve ibni'z-Zubeyr'den söyledi ki, Peygamber (S) ez-Zubeyr'e Benu'n-Nadîr mallarından bir mikdâr hurmalık arâzî ayırıp vermiştir [74].

---

73 Başlığa uygunluğu bellidir. Vâkıdî'nin bildirdiğine göre bu çirkin sözü söyleyen münâfıklardan Ma'teb ibnu Kuşey'dir. Ma'teb'in bu çirkin ve kötü sözü söylemesine karşılık katl ile cezâlandırılması gerekirse de, böyle bir cezâ ta'yînine dâir bir haber yoktur. Bu cezâlandırmama, yâ vâhid haberiyle katl cezâsı sâbit olmamasından, yâhud da Ma'teb'in bu i'tirâzı peygamberlik hakkında olmayıp, ganîmetin taksîmine i'tirâzdan ibâret olmasındandır.

74 Bir fersah üç mil, bir mil dörtbin adım olduğuna göre, bir fersahın üçte ikisi sekizbin adım eder.

Hadîsin başlığa uygunluğu Ebû Damre yolundan gelen fıkradadır.

Rasûlullah'ın Zubeyr'e verdiği bu hurmalık, Benu'n-Nadîr Yahûdîleri sür-

٥٩ـ حدّثنى أحْمَدُ بنُ المِقْدَامِ قال حدّثنا الْفُضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ قال حدّثنا مُوسي بنُ عُقْبَةَ قال أخبرنى نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى الله عنهما أنَّ عُمَرَ ابنَ الخَطّابِ أجْلى اليَهُودَ والنَّصارى مِنْ أرْضِ الحِجازِ وكانَ رسولُ الله ﷺ لمّا ظَهَرَ على أهْلِ خَيْبَرَ أرادَ أنْ يُخْرِجَ اليهُودَ منها وكانَتِ الأرْضُ لمّا ظَهر علَيْها لِلْيهُودِ ولِلرَّسُولِ ولِلمُسْلِمِينَ فَسأل الْيهُودُ رسولَ اللهِ ﷺ أنْ يَتْرُكَهُمْ عَلى أنْ يَكْفُوا العَمَلَ ولَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ فَقالَ رسولُ اللهِ ﷺ نُقِرُّكُمْ على ذلِكَ ماشِئْنا فأُقِرُّوا حتى أجْلاهُمْ عُمَرُ فى إمارَتِهِ إلى تَيْماءَ وأرِيحا *

59-....... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', İbn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb (R), -devlet başkanlığı zamânında- Yahûdî ve Hıristiyanlar'ı Hicaz toprağından çıkardı. Rasûlullah (S) da Hayber ahâlîsine gâlib gelip orayı fethedince Yahûdîler'i oradan çıkarmak istemişti. (Çünkü) Rasûlullah bu toprağı fethettiği zamân o arâzî Yahûdîler'in, Rasûl'ün ve müslümanların olmuştu. (Rasûlullah Yahûdîler'i çıkarmak istemişti.) Bunun üzerine Yahûdîler, Rasûlullah'tan hurmaları tımar etmek ve mahsûlün yarısı kendilerine âid olmak üzere, kendilerini yurdlarında bırakmasını istediler. Rasûlullah onlara:

— *"Dediğiniz şartlara göre sizleri dilediğimiz müddetçe burada oturtuyoruz"* buyurdu.

Nihâyet Umer bunları kendi devlet başkanlığı zamânında Teymâ ve Erîha'ya sürünceye kadar Hayber'de oturtuldular [75].

٢٠ـ بابُ ما يُصِيبُ مِنَ الطّعامِ في أرْضِ الحَرْبِ

---

gün edildikten sonra Allah Taâlâ'nın fey' olarak Rasûlü'ne tahsîs buyurduğu Benu'n-Nadîr hurmalıklarından ayırıp verdiği bir parça idi.

Bu hadîs Nikâh Kitâbı'nda daha geniş bir metinle gelecektir.

75 "Rasûlullah Hayber ahâlîsine gâlib gelip orayı fethedince, o arâzî Yahûdîler'in, Rasûl'ün ve müslümânların olmuştu" fıkrası, Muzâraa Kitâbı'nda geçen hadîste "O arâzî Allah'a, Rasûlü'ne ve bütün müslümânlara âid olmuştu" şeklindedir. Bu iki hadîs arasında bir zıdlık yoktur, sâdece daha uzun ve daha kısa ifâde ediş farkı vardır.

Zorla fethedilen arâzî fetih hakkı olarak Allah'a, Rasûlü'ne ve umûm müslümânlara âid oluyordu. Bu yerlerin ahâlîsinden yurdlarında yarıcı olarak çalışmak isteyenleri Peygamber, belli bir sürede yerlerinde bırakmış, vefâtı sırasında bu sürenin nihâyete erdiğini bildirmiş, gayrı müslimlerin Arab yarımadasından çıkarılmalarını vasiyyet etmişti. İşte Umer bu vasiyyet uyarınca Hayber Yahûdîleri'ni Teymâ ve Erîha'ya sürmüştür.

20- MÜCÂHİDİN HARB SÂHASINDA ELE GEÇİRECEĞİ YİYECEK MADDELERİ(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٦٠ ــ حدّثنا أبو الوَليدِ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ حُمَيدِ بنِ هِلالٍ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ مُغَفَّلٍ رضى اللهُ عنهُ قال كُنّا مُحاصِرِينَ قصْرَ خَيْبَرَ فَرمى إنْسانٌ بِجِرَابٍ فِيهِ شَحْمٌ فَنَزَوْتُ لِآخُذَهُ فالْتَفَتُّ فإذَا النبىُّ ﷺ فاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ *

60-....... Abdullah ibn Mugaffel (R) şöyle demiştir: Bizler Hayber kasrını muhâsara etmekteydik. Bir insan, içinde yağ bulunan bir tulum attı. Ben hemen onu almak için ileriye sıçradım. Arkama döndüğümde Peygamber'i görünce ondan utandım [76].

٦١ ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال كُنَّا نُصِيبُ فى مَغازِينا العَسَلَ والعِنَبَ فنأكُلُهُ ولا نَرْفَعُهُ *

61-....... Abdullah ibn Umer (R): Biz gazâlarımızda bal, üzüm (gibi yiyecek şeyler) ele geçirirdik de bunları (yerinde) yerdik, (biriktirmek için) taşımazdık, demiştir [77].

٦٢ ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا عبْدُ الوَاحِدِ قال حدّثنا الشَّيْبانِيُّ قال سَمِعْتُ ابنَ أبي أوْفَى رضى اللهُ عنهما يَقُولُ أصابَتْنا مَجاعَةٌ لَيالِىَ خَيْبَرَ فَلَمَّا كانَ يَوْمُ خَيْبَرَ وقَعْنا فى الحُمُرِ الأهْلِيَّةِ فانْتَحَرْنا ها فَلَمَّا غَلَتِ القُدُورُ نادَي مُنادِى رسولِ اللهِ ﷺ اكْفِؤُا القُدُورَ فلا تَطْعَمُوا مِن لُحُومِ الحُمُرِ شَيْئاً: قال عبْدُ اللهِ فَقُلْنا إنَّما نَهى النبىُّ ﷺ لِأنَّها لَمْ تُخَمَّسْ قال وقال آخَرُونَ حَرَّمَها البَتَّةَ وسألْتُ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ فقال حَرَّمَها البَتَّةَ *

62-....... Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işittim, şöyle diyor-

---

76 Başlığa uygunluğu Peygamber'in onu gördüğü hâlde, onu bundan nehyetmemiş olması yönündendir. Harb sâhasında gâzîlerin ele geçirdikleri şeyler beşte bire tâbi' midir yâhud gâzîlerin bunlardan yemeleri mübâh mıdır mes'elesinde görüş ayrılıkları vardır. Cumhûra göre harb sâhasında bulundukları sürede imâmın izni olmaksızın ihtiyâçları kadar yemelerinde be's yoktur; bu sebeble taksîmden önce sığır, davar kesip yiyebilirler..

Abdullah ya o tulumu hırsla aldığından ve bunu Peygamber'in gördüğünden, ya da diğer rivâyetindeki "Ben bu gün bundan kimseye birşey vermem" sözünden dolayı utanmıştır.

du: Hayber gecelerinde bize şiddetli bir açlık isâbet etmişti. Hayber günü olduğu zamân bizler ehlî eşeklerin içine düştük ve onları kestik. Eşek etlerinin pişmekte olduğu tencereler kaynayınca Rasûlullah'ın münâdîsi: Tencereleri devirin ve sakın eşeklerin etlerinden hiçbirşey yemeyin! diye nidâ etti. Abdullah dedi ki: Peygamber (S) bunları ancak henüz beşte bir taksîmine tâbi' tutulmadıkları için nehyetmiştir, dedik. Diğerleri de: Peygamber (S) eşek etlerinden kesin olarak nehyetmiştir, dediler. eş-Şeybânî dedi ki: Ben Saîd ibn Cubeyr'e sordum da, o da: Peygamber eşek etlerini kat'î olarak yasak etti, dedi [78].

77-78 Bu iki hadîsin başlığa uygunluğu açıktır, yânî harb sâhasında ihtiyâç mikdârınca yiyecek şeyler yenilecektir. Sonuncu hadîsi Buhârî el-Mağâzî'de de; Müslim ise ez-Zebâih'de getirmiştir.

بســم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٨ـ كتابُ الجِزْيةِ والمُوادَعَةِ معَ أهْلِ الذِّمّةِ والحَرْبِ

58-KİTÂBU'L-CİZYE VE'L-MUVÂDEA MAA EHLİ'Z-ZİMME VE'L-HARB

(Zımmîlerle Cizye, Harbîlerle Mütâreke Akdi Kitâbı) [1]

١ـ وقوْلِ اللهِ تعالى قاتِلوا الّذينَ لايُؤمِنُونَ باللهِ ولا باليَوْمِ الآخِرِ ولا يُحَرِّمُونَ ما حَرَّمَ اللهُ ورسُولُه ولا يَدِينُونَ دِينَ الحَقِّ منَ الّذِينَ أوتُوا الكِتابَ حتى يُعْطوا الجِزْيَةَ عنْ يدٍ وهُمْ صاغِرونَ أذِلاّءُ والمَسْكَنَةُ مَصْدَر المِسْكِينِ يُقال أسْكَنُ مِنْ فُلاَنٍ أحْوَجُ مِنْهُ ولَمْ يَذْهَبْ إلى السُّكُونِ وما جاءَ فى أخْذِ الجزْيةِ منَ اليَهُودِ والنَّصارى والمَجُوسِ والعَجمِ * وقال ابنُ عُيَيْنةَ عنِ ابنِ أبى نَجيحٍ قُلْتُ لمُجاهِدٍ ماشأنُ أهْلِ الشّامِ علَيْهِمْ أرْبَعَةُ دنانِيرَ وأهلُ اليَمنِ علَيْهِمْ دِينارٌ قالَ جُعِلَ ذٰلِكَ منْ قِبَلِ اليَسارِ

1- (HARBÎLERLE MÜTÂREKE VE CİZYE BÂBI) [2]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

---

1 "Kitâb" lâfzı Ebû Nuaym ile İbnu Battâl yanında vâkı' olmuştur; diğerlerinde "Kitâb" yerine "Bâb" vardır. Besmele ise, Ebû Zerr nushası müstesnâ, bütün nushalarda vardır.

2 Bu "Bâb", Muhammed Fuâd Abdulbâkî'nin tertîblediği Buhârî nushasındadır. Buhârî buraya kadar Arab yarımadasındaki müşriklere karşı açılan cihâd

"Kendilerine kitâb verilenlerden ne Allah'a, ne âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlü'nün harâm ettiği şeyleri harâm tanımayan, hakk dînini dîn olarak kabûl etmeyen kimselerle, zelîl ve hakîr kendi elleriyle cizye verecekleri zamâna kadar muhârebe edin" (et-Tevbe: 29) [3].

Buhârî: "*Sâgirûn*", "Zelîller" demektir. "Meskenet", "Miskîn"in masdarıdır. "Eskenu min fulânin(yânî: Ondan daha muhtâc)" denilir dedi de, hareket azlığı ma'nâsına olan sükûna gitmedi. Ve Yahûdîler'den, Nasrânîler'den, Mecûsîler'den ve Arab olmayanlardan cizye alınması hakkında gelen rivâyet.

Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Ebî Necîh'ten söyledi ki, o şöyle demiştir: Ben Mucâhid'e: Şâm ahâlîsinin hâli nedir, onlar üzerinde ferd başına dört dînâr cizye var; Yemen ahâlîsi üzerinde ise bir dînâr cizye var? dedim. Mucâhid: Bu, zenginlik cihetinden böyle yapıldı, dedi [4].

---

ve bununla ilgili medenî, insânî kaanûnlar, ganîmet mallarının taksîmi; ganîmet ve devlet malına karşı hıyânetin dünyevî ve uhrevî ukûbetleriyle alâkalı hadîsleri getirmişti. Burada ise Arab yarımadası dışındaki kitâb ehli milletler ve Mecûsîler'le cizye ve mütâreke gibi askerî, siyâsî ve iktisâdî münâsebetleri tanzîm eden hadîsleri getirecektir.

3 Bu âyette Allah'a ve âhiret gününe îmân, harâm kılınan şeylerin harâmlığına i'tikaad esâslarından sonra dîndârlığın en yüksek ayırıcı bir vasfı bildirilmiştir ki, Hakk dîni dîn edinmektir. Bu da yalnız İslâm Dîni'ne hâs bir vasıftır. Çünkü Allah'ın haklarını, kulların umûmî menfâatlerini inceden inceye tedkîk ederek her ikisini te'lîf eden İslâm Dîni'dir...

Bu âyette kitâb ehline karşı açılması emrolunan cihâd, taarrûzî mâhiyette değildir. Harb, son başvurulan bir müdâfaa şeklidir. Coğrafî durum i'tibâriyle Arabistan yarımadası en büyük iki devletin; İran ile Bizans'ın devâmlı tehdîdi altında bulunuyordu.

Cizye, ehli kitâbdan müslümân olmayanların bir muâhede ile nüfûs başına vermeyi taahhüd ettikleri bir vergidir. Bu vergi bir bakımdan kitâb ehlinin İslâm diyârında ikaametleri; hayât, mal ve dîn hürriyetlerinin korunması karşılığında zimmetlerine terettüb eden bir vazîfedir. Bu cihetle kendilerine *zımmî* denilmiştir.

Öbür bakımdan müslümânlıktan çekinmelerinin cezâsıdır. Âyetin son fıkrasında bu vergiyi ödemeyi üstlenenlerin bu vergilerini bizzât kendileri getirip zelîlâne bir vaziyette vermelerinin şart kılınmış olması da bunu te'yîd etmektedir. Böylece muâhidlere her vergi verdikçe müslümânlıktan çekinmelerinin fenâlığı hatırlatılmış olacaktır. Bu âyetle ilgili güzel bir tefsîr ile cizye vergisi hakkındaki hukûkî tafsîlât için bak: *Hakk Dîni...*, III, 2504-2509.

4 Burada İmâm Buhârî'nin âyetteki ***"Sâgirûn"*** lâfzına âid bir tefsîri; kendilerinden cizye vergisi kabûl edilebilecek tâifelerin kimler olduğu; bu verginin muttarıd olmayıp her muhîte ve muhitteki halkın zenginlik ve fakîrliğine göre değişik olduğu husûslarına işâret edilmiştir.

١ ـ حدّثنا عَلِّيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قال سمِعْتُ عَمْراً قال كُنْتُ جالِساً مَعَ جابِرِ بنِ زَيْدٍ وعمْرو بنِ أوْسٍ فَحدَّثَهُما بَجالَةُ سَنَةَ سَبْعِين عامَ حَجَّ مُصْعَبُ بنُ الزُّبَيْرِ بأهْلِ البَصْرَةِ عِنْدَ دَرَجِ زَمْزَمَ قال كُنْتُ كاتِباً لِجَزْءِ بنِ مُعاوِيَةَ عَمِّ الأحْنَفِ فأتانا كِتابُ عُمَرَ بنِ الخَطّابِ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسَنَةٍ فَرِّقُوا بَيْنَ كلِّ ذِى مَحْرَمٍ مِنَ المَجُوسِ ولَم يَكُنْ عُمَرُ أخَذَ الجِزْيَةَ مِنَ المَجُوسِ حتَّى شَهِدَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بن عَوْفٍ أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ أخَذَها مِنْ مَجُوسِ هَجَرَ *

1-....... Ben Amr ibn Dînâr'dan işittim, şöyle dedi: Ben Câbir ibn Zeyd ve Amr ibn Evs'in berâberinde oturuyordum. Bu ikisine Becâle, Mus'ab ibnu'z-Zubeyr'in Basra ahâlîsiyle hacc yaptığı yıl olan yetmişinci hicret senesinde, Zemzem merdivenlerinin yanında tahdîs edip şöyle demiştir: Ben el-Ahnef ibn Kays'ın amcası olup Basra Vâlîsi bulunan Cez' ibn Muâviye'nin kâtibi idim. Bize ölümünden bir sene evvel Umer ibnu'l-Hattâb'ın mektûbu geldi. Bu mektûbda: "Mecûsîler'den (kendi âdetleri ve kendi nikâhlarıyle aralarında zevciyet bulunan) her mahrem sâhibi (yânî İslâm'a göre nikâh geçmez hısımlık sâhibi karı koca) arasını ayırınız!..." diye yazmıştır. (Râvî dedi ki:) Umer başlangıçta Mecûsîler'den cizye almazdı. Nihâyet Abdurrahmân ibn Avf, Rasûlullah(S)'in Bahreyn'in Hecer şehri Mecûsîleri'nden cizye aldığına şehâdet etti. (Bunun üzerine Umer de Mecûsîler'den cizye almağa başladı.) [5]

---

5 Bu hadîsin yukarıdaki bâb başlığına uygunluk noktası, Rasûlullah'ın Mecûsîler'den cizye vergisi aldığına dâir olan Abdurrahmân ibn Avf'ın şehâdetidir.

Mezheb hürriyeti İslâm Dîni'nin i'lân ettiği medeniyet düstûrlarının en mühimmi olduğu ve Mecûsî örfünde iki mahrem arasında nikâh cârî ve mu'teber bulunduğu hâlde, Umer'in birbirine mahrem olan karı koca arasının ayrılmasını emretmesi, bu mezheb hürriyetine aykırı görülebilir. Hadîs şârihleri bu şübheyi def' için Umer'in bu emri Mecûs mezhebinin nikâh hakkındaki hükmünü nehiy ve ilgâya ma'tûf olmayıp, İslâm Dîni'nde yasak edilmiş olan bu çiftleşmeyi Mecûsîler'in açıktan yapmamalarını ve müslümânlardan îmânı zayıf olanlar arasında fitne düşürmeye sebeb olmamasını te'mînden ibâret bulunduğunu kaydetmişlerdir. Nitekim Umer, Hristiyanlar'ın takındıkları salîbin de açığa çıkarılmasını ve Nasârâ akîdelerinin ifşâ edilmesini de yasak etmiş idi.

Hadîste ismi geçen Becâle ibn Abede el-Basrî et-Teymî et-Tâbiî'dir. O yıl Basra ahâlîsiyle kendisi de hacc yapmış ve bu rivâyeti işitip nakletmiştir. Mus'ab ibnu'z-Zubeyr, o sırada Mekke'de Halîfe olan kardeşi Abdullah ibnu'z-Zubeyr tarafından Basra'da vâlî bulunuyordu. Hacc mevsiminde Basra kaafilesiyle hacca gelmişti.

٢ـ حدّثنا أبو اليمانِ قال أخبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهريِّ قال حدّثني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ أنّهُ أخبرَهُ أنَّ عَمْرَو بنَ عَوْفٍ الأنصارِيَّ وهُوَ حَليفٌ لِبَني عامِرِ بنِ لُؤَيٍّ وكانَ شَهِدَ بَدْراً أخْبَرَهُ أن رسولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ أبا عُبَيْدَةَ بنَ الجَرَّاحِ إلى البَحْرَيْنِ يأتِي بِجِزْيَتِها وكان رسولُ اللهِ ﷺ هوَ صالَحَ أهْلَ البَحْرَينِ وأمَّرَ علَيْهِمِ العَلاءَ بنَ الحَضْرَميِّ فقَدِمَ أبو عُبَيْدَةَ بمالٍ منَ البَحْرَيْنِ فَسَمِعَتِ الانْصارُ بِقُدُومِ أبي عُبَيْدَةَ فوافَتْ صَلاةَ الصُّبْحِ مَعَ النَّبيِّ ﷺ فلمّا صَلَّى بِهِمُ الفَجْرَ انْصرفَ فتَعَرَّضُوا لهُ فَتَبَسَّمَ رسولُ اللهِ ﷺ حِينَ رآهُمْ وقال أظُنُّكُمْ قَدْ سمِعْتُمْ أنَّ أبا عُبَيْدَةَ قَدْ جاءَ بشَيْءٍ قالوا أجَلْ يارسولَ اللهِ قال فأبْشِرُوا وأمِّلُوا ما يَسُرُّكُمْ فَواللهِ لا الفَقْرَ أخْشى علَيْكُمْ ولَكِنْ أخشى علَيْكُمْ أنْ تُبسَطَ علَيْكُمُ الدُّنيا كما بُسِطَتْ عَلى منْ كانَ قَبْلَكُمْ فتنافسُوها كما تنافَسُوها وتُهْلِكَكُمْ كما أهْلَكَتْهُمْ *

2-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, el-Mısver ibnu'l-Mahrame'den tahdîs etti, ona da Âmir ibn Luey oğulları'nın yemînli dostu olan ve Bedir harbinde hazır bulunan Amr ibn Avf el-Ensârî (R) şöyle haber vermiştir:

Rasûlullah (S) harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle barış andlaşması yapmış ve Bahreyn ahâlîsi üzerine el-Alâ ibnu'l-Hadramî'yi emîr ta'yîn etmişti. Tahsîl olunan cizye mallarını getirmek üzere de Rasûlullah, arkadan Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde cizye mallarını alıp Bahreyn'den Medîne'ye geldiğinde, Ensâr onun geldiğini işitince -ki bu haberin yayılması sahâbîlerin, Peygamber'in berâberinde sabâh namâzı kıldıkları zamâna tesâdüf etmişti- Peygamber'in onlara sabâh namâzını kıldırıp ayrılması ile berâber hemen sahâbîler Ebû Ubeyde'ye karşı çıktılar. Rasûlullah sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi ve onlara:

— *"Ebû Ubeyde'nin birçok malla geldiğini işitmiş olduğunuzu sanıyorum"* buyurdu.

Cez' ibnu Muâviye ise Umer'in Basra'daki vâlîsi idi. Mektûbunda, yânî hadîste ulaştığı zikredilen emîrnâmesinde daha başka husûslar da vardı.

Bahreyn Muâhedesi: Arab yarımadası dışında yapılan muâhedelerden birincisi muayyen vergi mukaabilinde Bahreyn Mecûsîleri'yle yapılan muâhededir. Bu muâhede müslümânların ve Beytül'l-mâl'ın fakîrlik ve ihtiyâç içinde bunaldığı bir zamâna tesâdüf ettiğinden, buradan alınan cizye bedelleri pek ziyâde sevince sebeb olmuştu. Gelecek hadîs bu vak'ayı anlatmaktadır.

Onlar da:

— Evet yâ Rasûlallah! diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sevininiz ve sizi sevindirecek ni'metleri* (bundan böyle her zaman) *ümîd ediniz. Allah'a yemîn ederim ki* (bundan sonra) *size fakîrlik ve ihtiyaç geleceğinden korkmam. Fakat sizin üzerinize korkmakta olduğum şey, sizden önce gelip geçen ümmetlerin önüne dünyâ ni'metlerinin yayıldığı gibi sizin önünüze de yayılması, onların birbirlerine bu ni'metlerde hased ettikleri ve en nefîs olanını elde etme yarışına giriştikleri gibi sizin de birbirinizle nefsâniyet yarışına girişmeniz ve bu yarışmanın onları helâk ettiği gibi sizleri de helâk etmesidir"* buyurdu [6].

٣ـ حدّثنا الفَضْلُ بنُ يَعْقُوبَ قال حدّثنا عبدُ اللهِ بنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ قال حدّثنا المُعْتَمِرُ بنُ سُلَيْمانَ قال حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُبَيْدِ اللهِ الثَّقَفِيُّ قال حدّثنا بَكْرُ بنُ عَبْدِ اللهِ المُزَنِيُّ وزِيادُ بنُ جُبَيْرٍ عنْ جُبَيْرِ بنِ حَيَّةَ قال بَعَثَ عُمَرُ النَّاسَ فى أفناءِ الأَمْصارِ يُقاتِلُونَ المُشْرِكِينَ فأَسْلَمَ الْهُرْمُزَانُ فَقال إنِّى مُسْتَشِيرُكَ فى مغَازِيَّ هَذِهِ قالَ نعَمْ مثَلُها ومَثَلُ منْ فِيها منَ النّاسِ منْ عَدُوِّ المُسْلِمِينَ مثَلُ طائِرٍ لَهُ رأسٌ ولَهُ جَناحانِ ولهُ رِجلانِ فإنْ كُسِرَ أحدُ الجَناحيْنِ نَهَضَتِ الرِّجْلانِ بجَناحٍ والرَّأسُ فإنْ كُسِرَ الجَناحُ الآخَرُ نَهَضَتِ الرِّجْلانِ والرَّأسُ وإنْ شُدِخَ الرَّأْسُ ذَهَبت الرِّجْلانِ والجَناحانِ والرَّأسُ فالرَّأسُ كِسْرَى والجَناحُ قَيْصَرُ والجَناحُ الآخَرُ فارِسُ فَمُرِ المُسْلِمِينَ فَلْيَنْفِرُوا إلى كِسْرَى * وقال بَكْرٌ وزِيادٌ جَمِيعاً عنْ جُبَيْرِ بنِ حَيَّةَ قال فَنَدَبَنا عُمَرُ واسْتَعْمَلَ عَلَيْنا النُّعْمانَ بنَ مُقَرِّنٍ حتَّى إذا كُنّا بأَرْضِ العَدُوِّ وخَرَجَ عَلَيْنا عامِلُ كِسْرَى في أرْبعِينَ ألْفاً فَقامَ تَرْجُمانٌ فقال لِيُكَلِّمْنى رجُلٌ مِنْكُمْ فقال المُغِيرَةُ سَلْ عماشِئْتَ قال ماأنْتُمْ

---

6 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah Ebû Ubeyde'yi cizye mallarını getirmek üzere Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde Bahreyn'den birçok malla geldi..." sözlerinden alınır. O zamân Bahreyn halkı Mecûsî idi.

Bu hadîste devlet başkanının milletine müjde vermesi, umutlarını genişletmesi hikmetleri vardır. Kezâ bunda Peygamber'in müslümânların müstakbel fetihlerini haber vermesinin peygamberlik alâmetlerinden bulunduğu, dünyâ malı husûsunda nefsâniyet yarışı yapmanın dîni ve milleti helâke sürüklediği tenbîhi vardır.

قال نَحنُ أناسٌ مِنَ العَرَبِ كُنَّا فى شَقَاءٍ شَدِيدٍ وبَلاَءٍ شَدِيدٍ نَمَصُّ الجِلْدَ والنَّوى
مِنَ الجُوعِ ونَلْبَسُ الْوَبَرَ والشَّعَرَ ونَعْبُدُ الشَّجَرَ والحَجَرَ فَبَيْنا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ
بَعَثَ ربُّ السَّمٰواتِ وربُّ الأَرَضِين تعالى ذِكْرُهُ وجَلَّتْ عظَمَتُهُ إِلَيْنا نَبِيًّا مِنْ
أَنْفُسِنا نَعْرِفُ أباهُ وأُمَّهُ فأَمَرَنا نَبِيُّنا رسولُ رَبِّنا صلى الله عليه وسلّم أَنْ نُقَاتِلَكُمْ
حتَّى تَعْبُدُوا اللهَ وحْدَهُ أو تُؤَدُّوا الجِزْيَةَ وأَخْبَرَنا نَبِيُّنا ﷺ عنْ رِسالةِ رَبِّنا
أَنَّهُ مَنْ قُتِلَ مِنَّا صارَ إِلى الجَنَّةِ فى نَعِيمٍ لَمْ يَرَ مِثْلَها قَطُّ ومنْ بَقِىَ مِنَّا مَلَكَ
رِقابَكُمْ فقال النُّعْمانُ رُبَّما أَشْهَدَكَ اللهُ مِثْلَها مَعَ النبىِّ ﷺ فَلَمْ يُندِّمْكَ ولَمْ
يُخْزِكَ ولَكِنِّى شَهِدْتُ القِتالَ مَعَ رسولِ اللهِ ﷺ كانَ إِذَا لَمْ يُقاتِلْ فى أَوَّلِ
النَّهارِ انْتَظَرَ حَتَّى تَهُبَّ الأَرْوَاحُ وتَحْضُرَ الصلَوَاتُ *

3-....... Bize Saîd ibnu Ubeydillah es-Sakafî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Bekr ibnu Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibnu Cubeyr tahdîs etti ki, Cubeyr ibnu Hayye şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (halîfeliğinin ikinci yılında) müşriklerle harbetmeleri için İran'ın büyük şehirleri üzerine ordular gönderdi. Yapılan savaşlar üzerine Hürmüzân müslümân oldu (Umer de onu yakınları arasına alarak şöyle istişârede bulundu) [7]:

---

7 Büyük hadîsçi ve târîhçi Bedruddîn Aynî şöyle demiştir: Râvî bu hadîsi rivâyet ederken birçok târîhî bilgileri terk ve ihmâl etmiştir. Okuyucuların gönüllerine genişlik vermek için burada sözün biraz açıklanması gerekir. Bunun için şunları söyleyelim, muvaffakıyet ancak Allah'ın yardımıyledir.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas kumandasında sevkedilen bir ordu Kaadisiyye'ye vardığında Kisrâ Yezdecerd, müslümânları Rüstem kumandasında yüzyirmibin kişilik muazzam bir ordu ile karşıladı. Bu ordunun sağ kanadında Hürmüzân bulunuyordu. Ordu içinde otuzüç tâne de harb fili bulunduğunu söylemek, bu ordunun techîzâtça da mükemmel olduğunu ifâde etmek için kâfî gelir. Buna karşı İslâm ordusunun mevcûdu ise, İbn İshâk'ın rivâyetine göre, çok zayıftı. Hicretin ondördüncü yılı muharreminin hilâline tesâdüf eden bir pazartesi günü cereyân eden kanlı bir muhârebe netîcesinde iki ordu arasındaki nisbetsiz farka rağmen İran ordusu bozuldu. O sırada esen şiddetli bir rüzgârın başkumandan Rüstem'in tahtı ve mevkıbı başta olmak üzere, İran ordusunun bütün çadırlarını bozup altını üstüne çevirmesi, bozgunun mühim âmili olmuştu. Bu bozgunluğu, Rüstem'in beyaz bir katıra binerek kaçması ve İslâm bahâdırları tarafından kovalanıp Hilâl adında bir mücâhid tarafından öldürülmesi tamamlamıştı. Hilâl, Rüstem'in tahtına çıkarak Rüstem'i öldürdüğünü i'lân etmesi üzerine, İran ordusunda müdhiş bir panik başladı. Bu bozulanları müslümânlar ta'kîb ettiler. Onbin kişiyi kılıçtan geçirdiler. Otuzbin esîr aldılar ve ta'kîbe devâm ederek İranlılar'ın o zamânki saltanat merkezi olan Medâyin'e kadar ko-

— Ey Hürmüzân! Şimdi ben seninle (İran fetihlerini tamamlamak için) şu Fars, Isfahân, Âzerbaycan hakkında istişâre ediyorum. Bunlardan, önce hangisinin fethine başlamalıdır? diye sordu.

Hürmüzân cevâb vererek:

— Evet Emîru'l-Mü'minîn! Bu toprakların ve buralarda bulunan müslümân düşmanı halkın benzeri, iki kanadı, iki ayağı ve bir başı bulunan bir kuşun benzeridir. Bu kuşun kanatlarından biri kırılsa (o ölmez), bir kanadı ve bir başı ile iki ayağı üstünde durur. Öbür kanadı da kırılmış olsa bir başı ve iki ayağı ile yaşar durur. Ammâ kuşun başı ezilirse ayakları da, kanatları da, başı da (kırılır, ezilir) gider. İmdi bu işte baş, Kisrâ'dır. Kanadın biri Kayser'dir, öbürüsü de Fars'tır. Yâ Emîru'l-Mü'minîn! Şimdi siz müslümânlara emrediniz de toptan Kisrâ üzerine hareket etsinler! dedi.

(Bu, İran harb târihinin son derece özetlenmiş birinci safhasıdır.)

Bekr ibn Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibn Cubeyr berâberce söylediler ki, râvî Cubeyr ibnu Hayye (İran vak'alarının ikinci safhasını rivâyet ederek) şöyle demiştir: (Kaadisiyye fethinden sonra bir gün) bizi Umer gazâ için çağırdı, üzerimize de Nu'mân ibn Mukarrin'i kumandan yaptı. (O da Kaadisiyye fethinden yeni gelmişti. Bu yeni ordu içinde İbn Umer ve sahâbîlerden pekçok kimseler vardı. Biz

---

valadılar. İslâm ordusu Medâyin'e vardığı zamân başkumandan Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Kisrâların sarayına girmiş ve onu bomboş görünce şu âyeti okumuştu: (كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ) (= ***Onlar bağlardan, pınarlardan, ekinlerden, güzel konaklardan, içinde nâz ve naîm ile yaşadıkları ihtişâmlardan neler*** (nice şeyler) ***bıraktılar. İşte*** (emir) ***böyledir. Biz bütün bunları başka başka kavimlere mîrâs verdik. Ne gök, ne yer onların üstüne ağladı. Onlara mühlet de verilmedi)*** (ed-Duhan: 25-29).

Hürmüzân da bu kaçanlar içinde bulunuyordu. Medâyin'de bir sulh yapıldı ise de, bilâhare İranlılar bu sulhü bozduklarından, Ebû Mûsâ el-Eş'arî kumandasındaki İslâm kuvvetleri tarafından Hürmüzân idâresindeki İran ordusu Tuster'de kuşatılarak iyice sıkıştırıldı. Bunun üzerine Hürmüzân, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den emân isteyerek, kendisinin Medîne'ye Halîfe'ye gönderilmesini ricâ etti. Ebû Mûsâ tarafından ricâsı kabûl edilerek ganîmet malının beşte biri ile berâber Hz. Umer'e gönderildi. Hürmüzân Acem meliklerinin en büyüklerinden idi. Ahvâz, Cunduşâpur, Sus gibi birçok İran mıntıkaları onun hâkimiyeti altında idi. Hürmüzân Medîne'ye Halîfe'nin huzûruna çıkarılıp, Umer onu görünce hemen Allah'a karşı şükür secdesi etmiş, sonra aralarında görüşmeler başlamıştır. Ve Halîfe'nin huzûrunda kendi arzûsu ile müslümân olmuştur. Kendisi ile berâber âilesi, çocukları ve bütün maiyyeti halkı da müslümân olmuşlardır. Umer'in kaatili Ebû Lu'lu'nun, Hürmüzân'ın teşvîki ile bu cinâyeti işlediği bâzı kimseler tarafından iddiâ edildiği için Umer'in oğlu Ubeydullah tarafından öldürülmüştür (*Umdetu'l-Kaarî*, VII, 187-188; K.Mirâs tercemesinden özetle).

Medîne'den hareket ederken Umer, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye Basra kuvvetleriyle; Huzeyfe'ye de Kûfe kuvvetleriyle hareket etmelerini ve Nihâvend'de birleşmelerini yazdı -İbn Ebî Şeybe rivâyetinden-) Biz de Medîne'den hareket edip düşmân diyârında Nihâvend'e varıp birleştik. Kisrânın kumandanı bizi (Fars, Kirmân ve diğerlerinden) kırkbin kişilik bir kuvvetle karşıladı. Ve kumandan tarafından gelen bir tercümân bize:

— Bâzı şeyler soracağım. İçinizden bir kişi bana cevâb versin! dedi.

(Sahâbîlerin hakîm ve hatîblerinden) Mugîre ibn Şu'be:

— Ne istersen sor, dedi.

Bunun üzerine o tercümân:

— Sizler nesiniz? dedi.

Mugîre şöyle cevâb verdi:

— Biz Arab ırkından birtakım kimseleriz. Biz vaktiyle azgın bir şakaavet, zorlu bir belâ içinde yaşar; açlıktan hurma çekirdiği ve deri parçası sorar; deve yününden ve kıldan elbise giyer; ağaçlara ve taşlara tapardık. Hulâsa biz böyle bir vahşet ve cehâlet içinde iken, göklerin ve yerlerin Rabb'i, şânı âlî azameti mütecellî olan Allah bize kendi aramızdan bir peygamber gönderdi. Biz O'nun babasını (aramızdaki şerefini, doğru sözlülüğünü) biliriz. Şimdi Rabb'imizin elçi gönderdiği bu Azîz Peygamberimiz bize, -Siz yalnız bir Allah'a ibâdet edinceye yâhud cizye verinceye kadar- sizinle harbetmemizi emretti. Ve Peygamberimiz Rabb'imizin elçiliğinden olmak üzere bize şunu haber verdi: Bizden cihâd uğrunda öldürülen, aslâ benzeri görülmemiş ni'metlerle dopdolu olan cennete gider. Şehîd olmayıp da hayâtta kalanlar da sizleri esîr alıp boyunlarınıza mâlik olurlar.

(Mugîre ibn Şu'be bu ateşli hitâbesini zevâl vakti bitirmişti. Ve harbden başka çıkar yol olmadığını anlamıştı. Kumandanımız Nu'mân ibn Mukarrin'e harbe başlamasını emretti.) Bunun üzerine Nu'mân, Mugîre'ye:

— Allah seni, Rasûlullah ile berâber bu vak'a gibi birçok muhârebelerde bulundurdu. (Hatırlarsın ki, Rasûlullah gündüzün ilk sâatinde harbe başlamazsa, zevâlden sonraya te'hîr ederdi.) Şimdi sabr ve teennî size pişmânlık vermez ve sizi düşman gözünde küçük düşürmez. Ben de Rasûlullah'ın berâberinde kıtâlde hazır bulundum. Rasûlullah (S) gündüzün ilk sâatinde harb etmezse (zevâlden sonra) rüzgârlar esip namâzlar kılınıncaya kadar beklerdi, dedi. (Ve müsâid zamânda hücûm emrini verdi.) [8]

---

8 Harb, özet olarak şöyle cereyân etmiştir: Nu'mân, askerin sağ kanadına Huzeyfe'yi, sol kanadına da kardeşi Nuaym ibn Mukarrin'i kumandan ta'yîn etti. Ve öğle sıcağı geçinceye kadar düşmanın saldırılarına karşı geriledi. Sonra Nu'-

٢ ـ بابٌ إِذَا وادَعَ الإِمامُ مَلِكَ القَرْيَةِ هَلْ يَكُونُ ذَلِكَ لِبَقِيَّتِهِمْ

2- BÂB: DEVLET BAŞKANI BİR MEMLEKETİN MELİKİ İLE (HARBÎ VE EZÂYI TERKETMEK ÜZERE) BARIŞ ANLAŞMASI YAPTIĞINDA, BU ANLAŞMA O MEMLEKET HALKI İÇİN GEÇERLİ OLUR MU? [9]

٤ ـ حدّثنا سَهْلُ بنُ بَكّارٍ قال حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ عَمْرِو بنِ يَحْيَى عنْ عَبّاسٍ السّاعِدِيِّ عنْ أبي حُمَيْدٍ السّاعِدِيِّ قال غَزَوْنا مَعَ النَّبيِّ ﷺ تَبُوكَ وأهْدَى مَلِكُ أيْلَةَ لِلنّبيِّ ﷺ بَغْلَةً بَيْضاءَ وكَساهُ بُرْداً وكَتَبَ لَهُ بِبَحْرِهِمْ *

4-....... Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in berâberinde Tebûk'e gazâ etmiştik. (Bu sefer esnâsında) Eyle Meliki (Buhne -yâhud Yuhannâ- ibn Ru'be Peygamber'in huzûruna geldi, sulh oldu, cizye vermeyi kabûl etti,) Peygamber'e (Düldül adlı) beyaz bir katır hediye etti. Ve kendisine de bir Yemen bürdü giydirdi. Peygamber de ona sâhil boyundaki köyler halkı hakkında bir emânnâme yazdı [10].

---

mân, müsâid zamân gelince askeri karşı-saldırıya sevketti. Kanlı bir muhârebe cereyân ederken Nu'mân birkaç yerinden yaralandı. Bunun üzerine bir de atının ayağı sürçmekle mecâlsiz bir hâlde yere serildi. Yere düşen bayrağı Huzeyfe ibnu'l-Yemân alarak harbetti. Akşâm üzeri zafer gerçekleşti. Nihâvend alındı. Otuzbin esîr ve birçok mücevher ganîmet alındı. Umer'in kaatili Ebû Lu'lu de bu esîrler arasında idi. Huzeyfe bu ganîmet malının beşte birini ayırdıktan sonra, kalanını mücâhidlere taksîm etti. Beşte birini Medîne'ye gönderdi. Umer, bunların da satılıp mücâhidlere taksîm edilmesi için Huzeyfe'ye geri gönderdi ve Nu'mân'ın şehâdetine üzülüp ağladı. Bu da İran harbinin ikinci safhasıdır..

Hadîsin başlığa uygunluğu en-Nu'mân ibn Mukarrin'in düşmanla muhârebeyi geri bırakması, güneşin ortadan kayıp rüzgârların esmesini beklemesidir. Hadîsin son fıkrasının ma'nâsı da bundan ibârettir (Aynî).

9 el-Buhârî bu başlıkla devlet başkanının bir ülkenin meliki ile barış anlaşması yaptığında, bu anlaşma hükümlerinin İslâm harb hukûkuna göre, o ülke halkı hakkında da geçerli olduğunu isbât etmek istemiştir. Hükmün tatbîkaatında ayrı görüşler olduğu için başlığı soru hâlinde sevketmiştir.

10 Hadîsin başlığa uygunluk noktası, Peygamber'e takdîm edilen hediyelerin Peygamber tarafından kabûl edilmesi ve Eyle Meliki'ne Akabe Körfezi sonunda ve sâhil boyundaki köyler hakkında verdiği emânnâmenin bütün tebeası Yahûdîler hakkında da geçerli olmasıdır.

İbn İshâk, Peygamber'in emânnâme olarak verdiği bu mektûbu şöyle rivâyet etmiştir:

(ذَكَرَ ابنُ اسْحَاقَ الْكِتَابَ يَعْنِي كتاب النبيّ ﷺ هو: بسم اللّهِ الرَّحْمٰنِ الرحيم. هذه أمَنةٌ مِنَ اللّهِ ومِنْ مُحَمَّدٍ النَّبيّ رسول الله لِيُحَنَّةَ ، أهل أيْلَةَ سُفُنِهِمْ وسيَّارتِهِمْ في البَرِّ والبَحْرِ)

"Bismi'llahi'r-rahmâni'r-rahîm. Bu mektûb Allah tarafından ve Allah'ın Rasûlü Muhammed Peygamber tarafından Buhne ibnu Ru'be'ye ve Eyle halkına denizde gemilerinin, karada kendileri ve kervanlarının serbest dolaşmalarına dâir bir emânnâmedir" (İbn Hacer, Aynî).

٣ـ بابُ الوَصاةِ بأهْلِ ذِمَّةِ رسولِ اللهِ ﷺ والذِّمَّةُ العَهْدُ والإلُّ القَرَابَةُ

3- RASÛLULLAH(S)'IN (AHDİNE VE EMÂNINA GİREN) ZİMMET EHLİYLE İLGİLİ VASİYYETİ BÂBI

.. **Zimmet, ahdden ibârettir. İll ise hısımlıktır** [11].

٥ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أبي إياسٍ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال حدّثنا أبو جَمْرَةَ قال سَمِعْتُ جُوَيْرِيَةَ بنَ قُدامَةَ التَّمِيمِيَّ قال سَمِعْتُ عُمَرَ بنَ الخَطّابِ رضى اللهُ عنهُ قُلنا أوْصِنا ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ قال أُوصِيكُمْ بِذِمَّةِ اللهِ فإنَّهُ ذِمَّةُ نَبِيِّكُمْ ورِزْقُ عِيالِكُمْ *

5-....... Bize Ebû Cemre tahdîs edip şöyle dedi: Ben Cuveyriye ibnu Kudâme et-Teymî'den işittim, şöyle dedi: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim. Ona:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Bize vasiyyet eyle! dedik.

Umer:

— Sizlere Allah'ın zimmetini yerine getirmeyi tavsiye ediyorum. Çünkü bu, Peygamber'inizin zimmeti ve ıyâlinizin rızkıdır, dedi (Zımmîler'den alınmakta olan cizye ve harâcı kasdetti) [12].

İbn İshâk'ın "Bu emânnâmedir" ta'bîriyle rivâyet etmesine göre, emânnâme dediğimiz yazı, kara ve deniz seyrüsefer serbestîsi hakkındaki muâhedenin yalnız bir unvânıdır. Akdin iki tarafında bulunanların isimlerinin ve akdin konusunun zikrinden ibârettir. Muâhedenin asıl siyâsî metni hadîste bildirilmemiştir. Şârihlerin ve siyercilerin nakillerine göre, Peygamber Eyle sâhillerini idârî istiklâli hâiz birtakım ufak mıntakalara ayırmıştır. Bunların hepsini Eyle Meliki'nin hâkimiyetine vermiştir ki, bir nevi' idârî ademi merkeziyet sistemidir ve Peygamber'in yüksek siyâsetinin açık bir numûnesidir.

Bu hadîs Zekât'ta, "Mahsûl tahmîni bâbı"nda da geçmişti.

11 Bu, ed-Dahhâk'ın şu âyeti tefsîridir:

"*Eğer onlar size galebe ederlerse hakkınızda ne bir yemîn, ne de bir vecîbe gözetip tanımazlar..*" (et-Tevbe: 8);

"*Onlar bir mü'min hakkında ne bir yemîn, ne de bir vecîbe gözetip tanımazlar. Onlar taşkınların tâ kendileridir*" (et-Tevbe: 10).

12 Bu, Umer'in öldürülmesi kıssası hakkındaki uzun hadîsin kısaltılmış bir parçasıdır. Umer'in Menkabeleri bölümünde daha geniş bilgiler verilecektir. el-Muhalleb: Bu hadîste ahde vefâya; işlerin sonları hakkında iyi düşünüp görmeye; mal ve mal kazanma asıllarını iyileştirmeye teşvîk vardır, demiştir (İbn Hacer).

"Ve ıyâlinizin rızkıdır": Çünkü zimmeti, yânî ahdi gözetmek sebebiyle cizye hâsıl olur; cizye de müslümânlara taksîm edilir; çoluk çocukları ve diğerlerinden olmak üzere müslümânların iyiliklerine sarfedilir... (Kastallânî).

٤ــ باب ماأقطَعَ النبي ﷺ مِنَ البَحْرَيْنِ وما وعَدَ مِنْ مالِ البَحْرَيْنِ والجِزْيَةِ ولِمَنْ يُقْسَمُ الفَيْءُ والجِزْيَةُ

4- PEYGAMBER(S)'İN BAHREYN TOPRAĞINDAN AYIRIP VERDİĞİ VE YİNE BAHREYN MALINDAN VE CİZYEDEN VA'D EYLEDİĞİ ŞEYLER İLE KÂFİR MALLARINDAN HARBSİZ ALINAN FEY' VE CİZYENİN KİMLERE TAKSÎM EDİLECEĞİ BÂBI

٦ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال حدّثنا زُهَيْرٌ عنْ يَحْيَ بنِ سَعِيدٍ قال سَمِعْتُ أنَساً رضى الله عنهُ قال دَعا النبيُّ ﷺ الأنْصارَ لِيَكْتُبَ لَهُمْ بالْبَحْرَيْنِ فقالُوا لاَ وَاللهِ حَتَّى تَكْتُبَ لإخْوَانِنا مِنْ قُرَيْشٍ بِمِثْلِها فقال ذَاكَ لَهُمْ ماشاءَ اللهُ عَلى ذَلِكَ يَقُولونَ لَهُ قال فإنَّكُمْ سَتَرَوْنَ بَعْدِى أُثْرَةً فاصْبِرُوا حتَّى تَلْقَوْنِي *

6-....... Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) Bahreyn toprağından (yânî oranın cizye ve harâcından kesip ayırmak yoluyla herbirinin hissesini ta'yîn edip) kendi isimlerine yazmak için Ensâr'ı çağırdı. Ensâr:

— Bize ayırıp verdiğin şeyin benzerini Kureyş'ten olan Muhâcir kardeşlerimize de ayırıp verinceye kadar vallâhi olmaz (yânî kabûl etmeyiz), dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Bu mal Allah'ın dilediği bu usûl üzere Kureyş Muhâcirleri'ne de âiddir"* buyurdu.

Ensâr, Muhâcirler'in durumu hakkında ısrâr ederek bunu Peygamber'e söylüyorlardı. Sonunda Peygamber, Ensâr'a hitâben:

— *"Benden sonra siz Ensâr topluluğu yakın bir gelecekte başkalarının size tercîh edilmesini göreceksiniz. O takdîrde sizler* (havz başında) *bana kavuşuncaya kadar sabrediniz!"* buyurdu [13].

٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ قال حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال أخْبَرَنِي رَوْحُ بنُ القاسِمِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللهِ رضى اللهُ

---

13 Başlıkta üç mes'ele vardır. Başlık altında da üç hadîs vardır. Bu hadîsler sıra ile bu mes'elelere cevâb olarak tevzî' edilmiştir. Birinci hadîs Peygamber'in bir işe kasdettiğini ve bunu Ensâr'a birkaç kerreler işâret ettiğini, onlar bunu kabûl etmeyince terkeylediğine delâlet etmektedir.

Buhârî bi'l-kuvve olan şeyi bi'l-fiil olan şey menziline indirmiştir. O da Peygamber hakkında apaçıktır. Çüŋkü Peygamber ancak işlemesi câiz olacak şeyleri emreder (İbn Hacer).

Bu hadîsin bir rivâyeti Şirb Kitâbı'nda da geçmişti.

عنهما قال كانَ رسولُ الله ﷺ قال لي لَوْ قَدْ جاءَنا مالُ البَحْرَيْنِ قدْ أعْطَيْتُكَ
هَكَذَا وهٰكَذَا فلَمَّا قُبِضَ رسولُ اللهِ ﷺ وجاءَ مالُ البَحْرَيْنِ فقال
أبو بَكْرٍ مَنْ كانَتْ لَهُ عِنْدَ رسولِ اللهِ ﷺ عِدَةٌ فَلْيأتِني فأتَيْتُهُ فَقُلْتُ إنَّ رسولَ
الله ﷺ قدْ كانَ قال لِى لوْ قَدْجاءَنا مالُ البَحْرَيْنِ لأعْطَيْتُكَ هٰكَذَا وهٰكَذَا
وهَكَذَا فقال لي احْثِهْ فَحَثَوْتُ حَثْيَةً فقال لِى عُدَّها فَعَدَدْتُها فاذَاهِىَ خَمْسُمِائَةٍ
فأعْطانى ألْفاً وخَمْسمائَةٍ وقال إبْرَاهِيمُ بنُ طَهْمانَ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ بنِ صُهَيْبٍ
عنْ أنَسٍ قال أُتِىَ النبىُّ ﷺ بِمالٍ مِنَ البَحْرَيْنِ فقال انْثُروهُ فى المَسْجِدِ فكانَ
أكْثَرَ مالٍ أُتِىَ بِهِ رسولُ اللهِ ﷺ إذ جاءَهُ العَبَّاسُ فقال يارسُولَ اللهِ أعْطِنِى
إنِّى فادَيْتُ نَفْسِى وفادَيْتُ عَقِيلاً قال خُذْ فَحَثَا فى ثَوْبِهِ ثُمَّ ذَهَبَ يُقِلُّهُ فَلَمْ
يَسْتَطِعْ فقال أْمُرْ بَعْضَهُمْ يَرْفَعْهُ إلَىَّ قال لا قال فارْفَعْهُ أنْتَ عَلَىَّ قال لاَ فَنَثَرَ
مِنْهُ ثُمَّ ذَهَبَ يُقِلُّهُ فَلَمْ يَرْفَعْهُ فقال أْمُرْ بَعْضَهُمْ يَرْفَعْهُ عَلَىَّ قال لا قال فارْفَعْهُ
أنتَ عَلَىَّ قال لاَ فَنَثَرَ ثُمَّ احْتَمَلَهُ عَلى كاهِلِهِ ثُمَّ انْطَلَقَ فَما زَالَ يُتْبِعُهُ بَصَرَهُ
حتَّى خَفِىَ عَلَيْنا عَجَباً مِنْ حِرْصِهِ فَما قَامَ رسولُ اللهِ ﷺ وثَمَّ مِنْها دِرْهَمٌ *

7-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:

— *"Eğer Bahreyn malı bize gelmiş olursa muhakkak sana şöyle şöyle ve şöyle* (avuçlar) *veririm"* buyurdu.

Nihâyet Rasûlullah'ın rûhu alındı, akabinde Bahreyn malı geldi. Ebû Bekr:

— Her kimin Rasûlullah yanında bir va'di varsa bize gelsin! diye i'lân etti.

Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e geldim ve:

— Rasûlullah (S) bana: *"Şâyet bize Bahreyn malı gelmiş olursa sana muhakkak* (avuçlayarak) *şöyle şöyle ve şöyle veririm"* buyurdu, dedim.

Ebû Bekr bana:

— Avuçla! dedi.

Ben de bir avuç avuçladım. Ebû Bekr bana:

— Bu avuçladığını say! dedi.

Ben de onu saydım. Onun beşyüz olduğunu gördüm. Ebû Bekr bana binbeşyüz verdi [14].

---

14 Bu Câbir hadîsi başlığın ikinci mes'elesine cevâblığa uygundur. Bu hadîs daha

Ve İbrahîm ibnu Tahmân, Abdulazîz ibn Suheyb'den söyledi ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e Bahreyn'den (cizye ve harâc) malı getirildi. Peygamber:

— *"Malı mescide dökün!"* buyurdu.

Bu, Rasûlullah'a gönderilen en kesretli mal olmuştu. Rasûlullah o malı dağıtırken Abbâs (R) huzûruna geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Bana da ver! Çünkü ben kendim için de, Akîl için de fidye vermiştim, dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Al"* buyurdu.

Abbâs da avuç avuç elbisesinin içine boşalttı. Sonra onu kaldırmaya davrandı, fakat kaldıramadı.

— Yâ Rasûlallah, birine emret de onu bana kaldırsın, dedi.

Rasûlullah:

— *"Hayır olmaz"* buyurdu.

Bu sefer Abbâs:

— *"Öyleyse onu sen kaldır, üstüme at!"* dedi.

Rasûlullah yine:

— *"Olmaz!"* buyurdu.

Bunun üzerine Abbâs aldığı malın birazını döktükten sonra, yine kaldırmaya davrandı. Fakat yine kaldıramayınca:

— Yâ Rasûlallah, birine emret de üzerime kaldırsın! dedi.

Rasûlullah yine:

— *"Olmaz"* buyurdu.

Abbâs yine:

— Bâri onu sen üzerime kaldırıver, dedi.

Rasûlullah yine:

— *"Olmaz"* buyurdu.

Bunun üzerine Abbâs birazını daha döktü. Sonra onu sırtına yüklenip gitti. Rasûlullah (S) onun hırsına olan hayretinden dolayı bize görünmez oluncaya kadar Abbâs'ın arkasından gözünü ayırmadan bakıp durdu. Rasûlullah o maldan orada bir dirhem bâkî oldukça, oradan ayrılmadı [15].

önce geçen Şirb ve Beşte bir Kitâbları'nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar oralarda verilmişti.

15 Bu hadîs, Namâz Kitâbı'nda, Mescidde taksîm yapmak ve hurma salkımı asmak bâbı'nda da geçmişti.

Abbâs'ın verdiğini zikrettiği fidye, Bedir'de uğradığı ağır ziyânı ve kendi fidyesiyle berâber kardeşinin oğlu Akîl ibn Ebî Tâlib'in, diğer birâderinin oğlu Nevfel ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib'in ve Peygamber'in dâmâdı Ebû'l-Abbâs ibnu'r-Rabî'in fidyeleridir. Bunlar için çok fidye verdiğini hatırlatarak, çok mal almak istemiştir.

٥ــ باب إثمِ مَنْ قَتَلَ مُعاهَداً بِغَيْرِ جُرْمٍ

5- KENDİSİYLE MUÂHEDE YAPILMIŞ BİR ZIMMÎYİ CÜRMÜ OLMAYARAK ÖLDÜREN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

٨ــ حدّثنا قَيْسُ بنُ حَفْصٍ قال حدّثنا عبْدُ الوَاحِدِ قال حدّثنا الحَسَنُ ابنُ عَمْرٍو قال حدّثنا مُجاهِدٌ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ عَمْرٍو رضى الله عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال منْ قَتَلَ مُعاهَداً لَمْ يَرِحْ رائِحَةَ الجَنَّةِ وإنَّ رِيحَها تُوجَدُ مِنْ مَسيرَةِ أرْبَعِينَ عاماً *

8-....... Bize Mucâhid ibn Cebr, Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Herhangibir kişi muâhedeli bir zımmîyi* (haksız yere) *öldürürse cennet kokusu kırk yıllık mesâfeden duyulup hissedilir olduğu hâlde o kaatil kişi cennet kokusunu koklayamaz"* buyurmuştur [16].

٦ــ باب إخْراجِ اليَهُودِ مِنْ جَزِيرَةِ العَرَبِ وقال عُمَرُ عنِ النبىِّ ﷺ أقِرُّكُمْ ما أقَرَّكُمُ اللهُ بِهِ

6- YAHÛDÎLER'İN ARAB YARIMADASI'NDAN ÇIKARILMASI BÂBI

Umer de Peygamber(S)'in Yahûdîler'e: *"Allah'ın sizleri yerinizde bıraktığı müddetçe ben sizleri yerinizde bırakıyorum"* **buyurduğunu söylemiştir** [17].

Rasûlullah'ın Alâ ibnu'l-Hadramî ile Sâsânîler'in Bahreyn hükümdârı olan Munzir ibn Sâvâ'ya gönderdiği mektûb üzerine, Munzir ile berâber Bahreyn ahâlîsinden birçokları îmân etmiş, etmeyenler de Mecûsiyet veyâ Yahûdîyet üzere kalmıştı. İslâm'ı kabûl etmemiş olanlarla harâc ve cizye vermek üzere barış yapıldıktan sonra, bütün Bahreyn üzerine Peygamber tarafından Alâ ibnu'l-Hadramî vâlî ta'yîn olundu. Vakti gelince bu harâc mallarını alıp Medîne'ye getirmeye Ebû Ubeyde me'mûr oldu. Ebû Ubeyde yüzbin (dirhem veyâ dînâr) getirmişti. Peygamber zamânında gelen mal bu idi. O güne kadar ele geçen zekât ve ganîmet mallarından hiçbiri bu mikdâra ulaşmamıştı. İbn Sa'd'ın rivâyetine göre Alâ ibn Hadramî'nin oraya gönderilmesi, Huneyn ganîmetlerinin taksîminden sonra, yânî sekizinci yılın sonlarında olmuştu.

16 Hadîsin başlığa delîlliği bellidir.

17 Umer'in naklettiği bu fıkra, Kitâbu'l-Muzâraa'da Hayber ehlinin kıssasını anlatan uzunca hadîsin bir parçasıdır. Orada "Mal sâhibi, Allah'ın seni bıraktığı sürece ben seni yerinde bırakıyorum... bâbı"nda (V. cilt, 17. bâb, s. 2169) bununla ilgili bâzı bilgiler verilmişti.

٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثنى سَعِيد المَقْبُرِىُّ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال بَيْنَما نحنُ فى المَسْجِدِ خَرَجَ النبىُّ ﷺ فقال انْطَلِقُوا إلى يَهُودَ فَخَرَجْنا حتَّى جِئْنا بَيْتَ المِدْرَاسِ فقال أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا واعْلَمُوا أنَّ الأَرْضَ لِلَّهِ ورسولِهِ وإنِّى أُرِيدُ أنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هَذَا الأَرْضِ فَمَنْ يَجِدْ مِنكُمْ بِمالِهِ شَيْئاً فَلْيَبِعْهُ وإلاّ فاعْلَمُوا أنَّ الأَرْضَ لِلَّهِ ورسُولِهِ *

9-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz mescidde bulunduğumuz bir sırada Peygamber (S) yanımıza çıkageldi ve:

— *"Yahûdîler'in yurduna yürüyünüz!"* diye emretti.

Biz O'nun berâberinde olarak yola çıktık ve nihâyet Beytu'l-Mıdrâs denilen (âlimlerinin bulunduğu ve *Tevrât* okuttukları) yere vardık.

Peygamber:

— "(Ey Yahûdî topluluğu!) *Müslümân olunuz da selâmette kalınız. Ve iyi biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir. Ben sizleri bu arâzîden çıkarmak istiyorum. Binâenaleyh sizden her kim kendi malından taşıyamayacağı birşeyi olursa onu satsın. Size söylediğim sözü işitmezseniz iyi biliniz ki Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir*" buyurdu [18].

١٠ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ قال حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ سُلَيْمانَ بنِ أَبِي مُسْلِمٍ الاحْوَلِ قال سَمِعَ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ قال سَمِعَ ابنَ عبَّاسٍ رضى الله عنهما يَقُولُ يَوْمُ الخَمِيسِ وما يَوْمُ الخَمِيسِ ثُمَّ بَكَى حتَّى بَلَّ دَمْعُهُ الحَصى قُلْتُ ياابنَ عَبَّاسٍ مايَوْمُ الخَمِيسِ قال اشْتَدَّ بِرَسولِ اللهِ ﷺ وجَعُهُ فقال ائتُونى بِكَتِفٍ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتاباً لاَ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبداً فَتَنازَعُوا ولاَ يَنْبَغِى عِنْدَ نَبِيٍّ تَنازُعٌ فقالوا

---

18 İbn Hacer'in dediği gibi burada zikredilen Yahûdîler, Kaynukaa, Kurayza ve'n-Nadîr oğulları Yahûdîleri'nin sürülmesinden sonra Medîne'de geri kalmış olan Yahûdîler'dir. Çünkü bunların sürülmesi işi Ebû Hureyre'nin İslâm'ından önce olmuştur. Zîrâ Ebû Hureyre Hayber fethinden sonra gelmiş idi (Kastallânî).

Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Yahûdîler'i çıkarmayı kasdetmesidir. Çünkü Peygamber Arab arâzîsinde müslümânlardan başkasının bulunmasını, ölümü gelinceye kadar istemiyordu. Ölümü sırasında Yahûdîler'in Arab yarımadasından sürülmelerini vasiyet etti. Bu vasiyet üzerine Umer (R) onları sürdü. el-Buhârî bu hadîsi İkrâh, İ'tisâm, Mağâzî Kitâbları'nda da getirmiştir (Kastallânî).

مالَهُ أَهَجَرَ اسْتَفهِمُوهُ فقال ذَرُونِى فالَّذِى أنا فِيهِ خَيْرٌ مِمَّا تَدْعُونِى إِلَيه فأَمَرَهُمْ
بِثَلاَثٍ قال أَخرِجُوا المشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ العَرَبِ وأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ ماكُنْتُ
أُجِيزُهُمْ والثَّالِثَةُ خَيْرٌ إِمَّاأنْ سَكَتَ عَنْها وإِمَّا أنْ قالَها فَنَسِيتُها: قال سُفْيانُ هٰذَا
مِنْ قَوْلِ سُلَيْمانَ *

10-....... İbn Abbâs (R) şöyle diyordu: O perşembe günü; o perşembe günü ne acı gündü! dedi de, sonra ağladı; hattâ gözyaşları yerdeki çakılları ıslattı. (Saîd ibn Cubeyr dedi ki:) Ben:

— Ey Abbâs oğlu! O perşembe günü nedir? dedim.

İbn Abbâs dedi ki:

— Perşembe günü Rasûlullah'ın ağrısı şiddetlenip arttı. Bunun üzerine: *"Bana bir kürek kemiği getirin. Size bir kitâb* (bir vasiyetnâme) *yazdırayım ki, ondan sonra ebediyyen yolunuzu şaşırmayasınız!"* buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar ihtilâf edip çekiştiler. Rasûlullah: *"Hiçbir peygamberin yanında ihtilâf edip çekişmek lâyık ve doğru olmaz"* buyurdu. Oradakiler: Rasûlullah'ın nesi var (hastalığın şiddetinden dolayı) sayıkladı mı? Bunu kendisinden almak isteyin! dediler. Rasûlullah: *"Beni* (kendi hâlime) *bırakınız. Benim şu içinde bulunduğum* (murâkabe ve Allah'a dönüş hazırlığı) *hâl, sizin beni da'vet ettiğiniz* (yazı yazmak gibi) *şeylerden hayırlıdır"* buyurdu. Ve sahâbîlere üç şey emretti:

a. *"Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız!"*

b. *"Elçilere, ferd ve hey'etlere benim izin verip hediyeler ikrâm etmekte olduğum gibi, siz de yabancı elçilere, hey'etlere hediyeler vermek sûretiyle hürmet gösteriniz"* buyurdu.

c. Üçüncüsü hayırlıdır: Ya üçüncüsünden sükût etti, yâhud onu söyledi de ben onu unuttum.

Sufyân ibnu Uyeyne: Bu, râvî Süleymân ibn Ebî Müslim'in sözündendir, demiştir [19].

٧ــ بابٌ اذا غَدَر المُشْرِكونَ بالمُسْلِمِينَ هَلْ يُعْفَى عنْهُمْ

---

19 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız"* emrindedir. Eğer; başlık Yahûdîler'in çıkarılmasıdır, müşrik ise Yahûdî'den daha umûmîdir dersen, şöyle cevâb veririm: Başlıkta ancak Yahûdîler zikredilmiştir; çünkü onların çoğu Allah'ı tevhîd ediyorlar. Böyle iken onlar çıkarılmayı hakk ediciler olunca, diğerleri çıkarılmaya daha elverişlidirler (Aynî).

Buhârî bu hadîsi, bâzı küçük farklarla İlim ve Cihâd Kitâbları'nda da getirmişti.

7- BÂB: (MUÂHEDELİ) MÜŞRİKLER, MÜSLÜMÂNLARA AHDE VEFÂSIZLIK VE HIYÂNET YAPTIKLARI ZAMÂN AFFEDİLİRLER Mİ? [20]

١١ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثني سَعِيد عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال لما فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِلنبيِّ ﷺ شاةٌ فِيها سُمٌّ فَقال النبيُّ ﷺ اجْمَعُوا إلَيَّ مَنْ كانَ هٰهُنا منْ يهودَ فَجُمِعُوا لَهُ فقال لَهُمْ إنِّي سائِلُكُمْ عنْ شَيْءٍ فهَلْ أنْتُمْ صادِقِيَّ عنْهُ فَقالوا نعَمْ قال لهُمُ النبيُّ ﷺ مَنْ أبوكُمْ قالوا فلانٌ فَقال كذَبْتُمْ بَلْ أبوكُمْ فلانٌ قالوا صدَقْتَ قال فهلْ أنْتُمْ صادِقِيَّ عنْ شَيْءٍ إنْ سألْتُ عَنْهُ فَقالُوا نَعَمْ ياأبا القاسِمِ وإنْ كَذَبْنا عَرَفْتَ كَذِبَنا كَما عَرَفْتَهُ فى أبِينا فقال لَهُمْ من أهلُ النَّارِ قالوا نَكُونُ فِيها يَسيراً ثُمَّ تَخْلُفُونا فِيها فقال النبيُّ ﷺ اخْسَئُوا فِيها واللهِ لاَ نَخْلُفُكُمْ فِيها أبداً ثُمَّ قال هَلْ أنْتُمْ صادِقِيَّ عنْ شَيْءٍ إنْ سألْتُكُمْ عنْهُ فقالوا نَعَمْ ياأبا القاسِمِ قال هَلْ جَعَلْتُمْ فى هَذِهِ الشَّاةِ سُمًّا قالوا نَعَمْ قال ما حَمَلَكُم عَلى ذَلِكَ قالوا أرَدْنا إنْ كُنتَ كاذِباً نَسْتَرِيحُ وإنْ كُنتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ *

11-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Hayber fetholunduğu zamân Peygamber'e içi zehirli (kızartılmış) bir koyun hediye edildi. Peygamber:

— *"Burada bulunan bütün Yahûdîler'i bana toplayınız!"* buyurdu.

---

20 Buhârî, bu cinâyete cür'et eden Yahûdî karısına Peygamber'in cezâ ta'yîn edip etmediği hakkında farklı rivâyetler bulunduğu için, başlığı soru şeklinde bırakmış, hükmü açıklamamıştır.

Müslim'in bir rivâyetinde sahâbîler: Yâ Rasûlallah, bu kadını öldürelim mi? diye sormuşlar. Rasûlullah: *"Hayır öldürmeyiniz"* buyurmuş. Zuhrî de: Bu Yahûdî kadını müslümân oldu da serbest bırakıldı, demiş. Ebû Seleme'nin Câbir'den rivâyetinde Rasûlullah bu kadını kısâsen öldürtmüştür. Beyhakî her iki rivâyeti şöyle te'lîf etmek istemiştir: Bu kadını Rasûlullah evvelâ serbest bırakmıştır. Fakat sonra o zehirli koyun etini yiyenlerden Bişr ibn Berâ'nın vefâtı üzerine kısas ettirmiştir. Şu hâlde Rasûlullah evvelâ kendi şahsı hesâbına cezâ vermemiş, sonra Bişr'in vefâtı üzerine kısas ettirmiştir.

Vâkıdî'nin Zuhrî'den bir rivâyetine göre Peygamber bu kadına: *"Bu hıyâneti nasıl bir zarûret üzerine işledin?"* diye sormuş. Kadın: Bu Hayber vak'asında babam, amcam, kocam, kardeşim arka arkaya öldürüldüler de onların acısıyle yaptım, demiştir (Özetle Aynî).

Sahâbîler, Peygamber için Yahûdîler'i toplayıp getirdiler. Peygamber onlara:

— *"Sizlere birşey soracağım, bana doğru cevâb verir misiniz?"* buyurdu.

Yahûdîler:

— Evet, doğrusunu söyleriz! dediler.

Peygamber onlara hitâben:

— *"Sizin babanız kimdir?"* diye sordu.

Onlar da:

— Fulân kimsedir, dediler.

Peygamber onlara:

— *"Yalan söylediniz, hayır, sizin babanız fulândır"* dedi.

Yahûdîler:

— Doğru söyledin, deyip Peygamber'i tasdîk ettiler.

Bu sefer Peygamber:

— *"Size birşey daha sorarsam, bana doğrusunu söyler misiniz?"* dedi.

Yahûdîler:

— Evet, yâ Eba'l-Kaasım doğru söyleriz. Hem biz yalan söylesek bile babamızı bildiğin gibi, Sen bizim yalanımızı bilirsin, dediler.

Bunun üzerine Peygamber (S) onlara:

— *"Cehennem ahâlîsi kimlerdir?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Bizler az bir zamân cehennemde bulunacağız, sonra orada siz bizlere halef olacaksınız, diye cevâb verdiler.

Peygamber de:

— *"Haydi buradan yıkılın! Allah'a yemîn ederim ki, cehennemde biz size aslâ halef olmayız!"* diye onları reddetti.

Sonra Peygamber:

— *"Size birşey daha sorarsam, o şey hakkında bana doğru söyler misiniz?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Evet yâ Eba'l-Kaasım! diye cevâb verdiler.

Peygamber:

— *"Şu koyunun içine zehir koydunuz mu?"* dedi.

Yahûdîler:

— Evet koyduk! dediler.

Peygamber:

— *"Bu cinâyete sizi ne sevketti?"* dedi.

Yahûdîler:

— Biz şöyle düşündük: Eğer yalancı (peygamber) isen, (koyunu

yer, ölürsün) biz de senden müsterîh oluruz; eğer gerçek peygamber isen sana bir zarar erişmez, dediler [21].

٨ــ بابُ دُعاءِ الامامِ عَلى مَنْ نَكَثَ عَهْدًا

8- DEVLET BAŞKANININ AHDİ BOZUP DÖNEKLİK YAPANLAR ALEYHİNE BEDDUÂ ETMESİ(NİN CEVÂZI) BÂBI

١٢ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ قالَ حدّثنا ثابتُ بنُ يَزِيدَ قال حدّثنا عاصمٌ قال سألْتُ أنساً رضى الله عنهُ عنِ الْقُنُوتِ قال قَبْلَ الرُّكوعِ فَقلْتُ إنَّ فلاناً يزْعُمُ أنّكَ قلتَ بعْدَ الرُّكوعِ فقالَ كَذبَ ثُمَّ حدّثنا عنِ النبيِّ ﷺ أنّهُ قنَتَ شَهْراً بعْدَ الرُّكوعِ يدْعُو عَلى أحْياءٍ منْ بَنِى سُلَيْمٍ قال بَعَثَ أربعِينَ أوْ سَبْعِينَ يَشُكُّ فيهِ منَ القُرَّاءِ إلى أناسٍ منَ المُشْرِكينَ فعَرَضَ لهُمْ هؤُلآءِ فَقتلُوهُمْ وكانَ بيْنَهُمْ وبيْنَ النبىِّ ﷺ عهْدٌ فَما رأيْتُهُ وَجدَ عَلى أحدٍ ماوَجدَ عليْهِمْ *

12-....... Bize Âsım ibn Süleymân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes(R)'e kunûttan sordum. Enes:

— Kunût, rukû'dan öncedir, dedi.

Bunun üzerine ben Enes'e:

— Fulân kimse (yânî Muhammed ibn Sîrîn) iddiâ ediyor ki, sen kunût rukû'dan sonradır demişsin (buna ne dersin)? diye sordum.

Enes:

— O yanlış söylemiştir, dedi.

Sonra bize, Peygamber(S)'in rukû'dan sonra Suleym oğulları'ndan olan bâzı Arab kabîleleri aleyhine duâ ederek bir ay kunût yaptığını tahdîs etti.

Enes sayıda tereddüd ederek dedi ki: Peygamber (S) kırk yâhûd yetmiş kurrâyı, müşriklerden birtakım insanların yanına göndermişti. O kabîleler bunlara karşı çıktılar ve onları öldürdüler. O müşrikler ile Peygamber arasında yapılmış bir ahid de vardı. Artık ben Peygamber'in bunlar üzerine hüzünlendiği kadar hiçbir kimse üzerine hüzünlendiğini görmedim [22].

---

21 Hadîsin başlığa uygunluğu, Hayber Yahûdîleri'nin Peygamber'e hıyânet etmeleri; bir kadın eliyle O'na zehirli bir koyun hediye etmeleri; O'nun da bu kadını affetmesi yâhud cezâ vermesi bakımındandır.

Buhârî bunu Mağâzî ve Tıbb Kitâbları'nda da getirdi (Aynî).

22 Bu kıssa, namâzda ve hutbede müslümânların düşmanları, muhâlefet edenleri,

٩- بابُ أمانِ النّساءِ وجِوارِهِنَّ

9- KADINLARIN EMÂN VERMELERİ VE BİR KİMSEYİ KORUMAYA ALIP ONU TEHLİKEDEN KURTARMALARI (YÂNÎ SİYÂSÎ SIĞINMA HAKKI TANIMALARI) BÂBI

١٣ ـ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبرَنا مالِكٌ عنْ أبي النَّضْرِ مَوْلى عُمرَ بنِ عُبَيْدِ اللهِ أنَّ أبا مُرَّةَ مولى أمِّ هانِيءٍ ابْنَةِ أبي طالِبٍ أخبرَهُ أنَّهُ سَمِعَ أمَّ هانيءٍ ابْنَةَ أبي طالِبٍ تَقُولُ ذَهبْتُ الى رسولِ اللهِ ﷺ عامَ الْفَتْحِ فوجَدْتهُ يَغتَسِلُ وفاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ فَسلّمتُ عَليْهِ فَقالَ منْ هٰذِهِ فَقلْتُ أنا أمُّ هانِيءٍ بنْتُ أبي طالِبٍ فَقال مَرْحباً بأمِّ هانيءٍ فلمّا فرَغَ منْ غُسْلِهِ قامَ فَصلّى ثَمانَ ركَعاتٍ مُلْتَحِفاً في ثَوْبٍ واحِدٍ فَقلْتُ يارسُولَ اللهِ زَعَمَ ابنُ أمّي عَليٌّ أنَّهُ قاتِلٌ رجُلاً قَدْ أجَرْتهُ فلانُ ابنُ هُبَيْرَةَ فَقال رسولُ اللهِ ﷺ قدْ أجَرْنا منْ أجَرْتِ ياأمَّ هانِيءٍ وذلِكَ ضُحًى *

13-....... Bize Mâlik, Umer ibn Ubeydillah'ın âzâdlısı olan Ebu'n-Nadr'dan haber verdi. Ona da Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hani'in âzâdlısı Ebû Murre haber vermiştir. Ebû Murre, Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni' şöyle derken işitmiştir: Ben Mekke fethi yılı Rasûlullah'ın yanına gittim ve O'nu yıkanıyor buldum. Kızı Fâtıma da O'nu perde ile örtüyordu. Kendisine selâm verdim.

— *"Bu kadın kimdir?"* diye sordu.

Ben:

— Ben Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'im, dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Merhaben bi-Ümmü Hâni'in*(= Hoşgeldin Ümmü Hâni')" buyurdu.

Yıkanmasından ayrılınca bir tek elbise içinde (yânî sırtındaki bezi) çaprasvârî bağlamış olduğu hâlde sekiz rek'at namâz kıldı. Namâz akabinde ben kendisine:

— Yâ Rasûlallah! Anamın oğlu Alî, benim ahd ve emân verdiğim fulânı, İbnu Hubeyre'yi öldüreceğini söylüyor, dedim.

Rasûlullah:

---

ahdi bozup döneklik edenleri aleyhine bedduâ etmenin cevâzında bir asıldır (Aynî).

Bu hadîs Vitr Kitâbı'da, Rukû'dan önce ve sonra kunût bâbı'nda da geçmişti.

— *"Yâ Ümme Hâni'! Senin ahd ve emân verdiğin kimseye biz 'de ahd ve emân verdik"* buyurdu.

Rasûlullah'ın kıldığı bu namâz, duhâ namâzı idi [23].

١٠ـ بابٌ ذِمَّةُ المُسلِمِينَ وجِوارُهمْ واحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أدْناهُمْ

10- BÂB: MÜSLÜMÂNLARIN ZİMMETİ (AHDİ) VE EMÂNLARI BİRDİR; ONLARIN AZI DA BU EMÂNI YÜRÜTÜR [24]

١٤ـ حدّثنى مُحَمَّدٌ قال أخْبَرنا وكيعٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ التَّيمِىِّ عنْ أبِيهِ قال خَطَبَنا عَلِىٌّ فَقال ماعنْدَنا كِتابٌ نَقْرؤُهُ إلاّ كِتابُ اللهِ وما فى هَذِهِ الصَّحِيفَةِ فقال فِيها الجِراحاتُ وأسْنانُ الابِلِ والمَدِينَةُ حَرَمٌ ما بيْنَ عَيْرٍ إلى كَذَا

23 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Yâ Ümme Hâni'! Senin ahd ve emân verdiğin kimseye biz de ahd ve emân verdik"* sözündedir.

Bundan, mü'min bir kadının da kâfire verdiği emânın müslümânlarca makbûl olduğu açıkça belli olur. Bir müslümânın zimmeti, bütün müslümânların zimmeti demektir. Tafsîlâtı fıkıh kitâblarına âiddir.

Râvî İbnu Hubeyre'nin ismini mübhem bıraktığı için şahsının ta'yîninde ihtilâf edilmiştir. Hubeyre ibn Vehb el-Mahzûmî, Ümmü Hâni'in kocası olup, Mekke'nin fethi üzerine Necrân'a kaçarak şirk üzere ölmüştür. Himâyeye alınıp affedilen kimse de fetih günü Peygamber tarafından i'lân edilen sulh ve emânı kabûl etmeyerek, Hâlid ibnu'l-Velîd'in kumandasındaki müfrezeye karşı çarpışmaya girişen küçük gruba dâhil olanlardan idi. Ümmü Hâni'in Hubeyre'den, Umer, Hâni', Yûsuf, Ca'de isimlerinde dört oğlu vardı. Hubeyre'nin diğer bir kadından Ümmü Hâni' yanında bir oğlu daha olması ihtimâlinden bahsedenler de vardır ki, şefâat edilen ya oğlu Ca'de yâhud ismi hâtırda kalmayan bu üvey oğludur. Ümmü Hâni'den gelen diğer bir rivâyette şefâat edilenin bir değil, iki olduğu da zikrediliyor.

Hulâsa kocası Hubeyre ibn Vehb'in kabîlesinden bâzı kimseler Hâlid ibnu'l-Velîd ile olan Çerha muhârebesinden sonra içlerinden biri veyâ ikisi Ümmü Hâni'e sığınmışken, kardeşi Alî onu öldürmeye kalkışmış. Ümmü Hâni' Mekke'nin üst başında Abtah'ta kurulan büyük çadır içinde Rasûlullah'tan şefâat istemiş, O da: " أجَرْنا مَنْ أجَرْتِ ، أمَّنّا مَنْ أمَّنْتِ = *Senin emân verdiğine biz de emân verdik; senin emîn kıldığını biz de emîn kıldık"* buyurmuştur. (*Tecrîd Ter.*, II, 235). Bu hadîs Gusl ve Namâz Kitâbları'nda da geçti.

24 "Müslümânların zimmeti, emânı birdir" yânî bir müslümânın kâfire emânı bütün müslümânlarca sahîhtir; mu'teberdir. "Onların azı da bu emânı yürütür", yânî müslümânlardan aşağı olanı, şerîf olanı, azı, kadını, erkeği bir kimseye ahd ve emân verirse, bu, bütün müslümânlarca verilmiş bir emân kabûl edilir. Artık onların bunu bozmaları olmaz. Bu husûsta mezheb imâmları arasında bâzı farklı görüşler olmakla berâber İmâm Mâlik, Sevrî, el-Evzâî, el-Leys, eş-Şâfiî ve Ebû Sevr kölenin emânının da cevâzında ittifâk etmişlerdir.

Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf, kölenin emân vermesi câiz olmaz, demişlerdir... (Aynî).

فَمنْ أَحْدَثَ فيها حَدَثا أَوْ آوَى فيها مُحْدِثاً فَعَلَيْهِ لعْنَةُ اللهِ والمَلاَئِكَة والنّاسِ
أَجْمَعِينَ لاَيُقْبَلُ منْهُ صَرْفٌ ولاَ عَدْلٌ ومَنْ تَوَلّى غَيْرَ مَوالِيهِ فعلَيْهِ مِثْلُ ذَلِكَ
وذِمَّةُ المُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ فَمَنْ أَخفَرَ مُسْلِماً فعَلَيْهِ مِثْلُ ذَلِكَ *

14-....... Bize Vekî' ibnu'l-Cerrâh, el-A'meş'ten; o da İbrâhîm et-Teymî'den haber verdi ki, babası Yezîd ibn Şureyk şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R) hutbe yaptı da şunları söyledi: Bizim yanımızda Allah'ın Kitâbı'ndan başka [okumakta olduğumuz] bir kitâb yoktur. Bir de şu sahîfenin içindc bulunan hükümler vardır. Bunun içinde şunlar yazılıdır, dedi: *"Yaralamaların hükümleri, diyet develerinin yaşları, bir de Medîne'nin Aîr Dağı'yla şuraya kadar arası harâmdır; kim Medîne'nin bu haremi içinde Kitâb ve sünnete aykırı bir bid'at çıkarır yâhud burada bir bid'atçıyı barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan ne bir nâfile ibâdet, ne de bir farz ibâdet kabûl olunur. Her kim de velîlerinden başkasını velî edinirse, onun üzerine de bid'atçının üzerine olan la'netin benzeri olsun! Müslümânların emânı birdir. Her kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa, ona da bunun benzeri olsun* (yânî Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun ve ondan ne bir nâfile, ne de bir farz ibâdet kabûl olunsun)*!"* [25].

١١ــ بابٌ إذا قالوا صَبأْنا ولَمْ يُحْسِنُوا أسْلَمْنا. وقال ابنُ عُمَرَ فَجَعَلَ خالِدٌ يَقْتُلُ فقال النبيُّ ﷺ أَبْرَأُ إلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خالِدٌ وقال عُمَرُ إذَا قال مَتَرس فقدْ آمَنَهُ إنَّ اللهَ يعْلَمُ الأَلْسِنَةَ كُلَّها وقال تَكَلَّمْ لاَبأْسَ

11- BÂB: MÜŞRİKLER HARB ESNÂSINDA KENDİ DİLLERİ ÜZERE YÜRÜYEREK "SABA'NÂ" DEDİKLERİ VE "BİZ MÜSLÜMÂN OLDUK" DEMEYİ GÜZEL SÖYLEYEMEDİKLERİ ZAMÂN (BU SÖZ ONLARDAN KITÂLİ KALDIRMAKTA YETERLİ OLUR MU, OLMAZ MI)? [26]

---

25 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Müslümânların emânı birdir"* sözündedir. "Onların ednâsı, yânî azı da bu emânı yürütür" kısmına gelince, bunu Ahmed ibn Hanbel *Müsned*'inde rivâyet etmiştir. Tirmizî, Alî ile Abdullah ibn Amr'dan da Ahmed'in rivâyeti gibi rivâyet edildi, dedi. "Onların ednâsı" ta'bîrinin içine tek kişi; kadın, köle, hürr girer. Ebû Hanîfe'ye göre köle buna dâhil olmaz. Bu hadîs, Medîne Haremi bâbı'nda da geçmişti.

26 İbnu'l-Munîr dedi ki: Bu başlığın maksadı, delîller lafzî olsun yâhud gayrı lafzî olsun; hangi dil ile olursa olsun; bütün maksadların delîlleriyle mu'teber olacağıdır.

Ve Abdullah ibn Umer dedi ki: Hâlid ibnu'l-Velîd, "Eslemnâ" yerine "Saba'nâ" diyenlerin bu sözünü kabûl etmeyip, onları öldürmeye girişti. Bu haber kendisine ulaştığında Peygamber (S): *"Yâ Allah, Hâlid'in işlediği şu işten sana sığınırım"* diye duâ etti [27]. Ve Umer (R) de harb yerinde biri diğerine, karşılaşıp da "Korkma" yerine "Mettersun" dediği zamân, onu emîn kılmıştır. Şübhesiz Allah bütün dilleri bilir, demiştir.

Yine Umer, Hürmüzân'ı huzûruna getirdikleri zamân, o Farsça konuşmak isteyince ona: Konuş, sana zararı olmaz, demiştir [28].

١٢ـ بابُ المُوَادَعَةِ والمُصالحةِ مَعَ المُشْرِكِينَ بالمالِ وغَيْرِهِ وإثْمِ مَنْ لَمْ يَفِ بالْعَهْدِ وَقَوْلِهِ وإنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فاجْنَحْ لَها الآيَةَ

12- MÜŞRİKLERLE MAL VE (ESÎRLER GİBİ) BAŞKA ŞEYLER MUKAABİLİNDE HARBİ VE EZÂYI TERKETME VE BARIŞ YAPMA(NIN CEVÂZI) İLE AHDE VEFÂ ETMEYENİN GÜNÂHI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ(NİN BEYÂNI) BÂBI:

---

27 Bu, Buhârî'nin Mağâzî'de Fetih gazvesinde getirdiği uzun hadîsin bir parçasıdır: Peygamber (S) Hâlid'i Benû Cezîme üzerine gönderdi. Hâlid bunları İslâm'a da'vet etti. Fakat bunlar: "Eslemnâ(= Biz müslümân olduk)" demesini beceremediler. Bunun yerine "Saba'nâ, saba'nâ(=Şirkten çıktık, şirkten çıktık, müslümân olduk)" demeye başladılar. Bunun üzerine Hâlid bunları esîr etmeye ve öldürmeye girişti... Peygamber Hâlid'in bu işinden Allah'a sığındı.

Saba' bir dînden çıkıp başka bir dîne girmek ma'nâsınadır. Kureyş müşrikleri de her müslümân hakkında bu ta'bîri kullanırlardı. İbn Umer, Benû Cezîme'nin "Saba'nâ, saba'nâ" sözleriyle hakîketen müslümân olduk demek istediklerini anlamıştı. Hâlid ise bununla yetinmeyerek İslâm kelimesinin açıkça söylenmesi lâzım geldiği i'tikaadında idi. Bunların müşriklik gayretiyle bir inâdla İslâm kelimesini söylemediklerine kaanî' idi ve bu kanâatle onları öldürmüştü. Peygamber de Hâlid'i acele ettiği, hukûkî durumu tesbît etmediği için duâ ederek şifâhî ukûbetle yetinmiştir. Peygamber'in Hâlid'in fiilini sevmemesi, her kavimden bilmekte olduğu dil ile yetinmeye delâlet etmiştir.

28 Umer'in birinci sözünü Abdurrazzâk senediyle rivâyet etmiştir. "Mettersun" kelimesinin zabtında birkaç şekil vardır. Bu Farsça bir kelimedir, ma'nâsı korkma demektir. Çünkü Acemlerce "Mim" nefiy kelimesidir, "Turs" de onlarca korku ma'nâsınadır. Onlar bir kimseye korkma demek istedikleri zamân kendi dilleriyle "Mettersun" ta'bîrini söylüyorlardı...

Umer'in Hürmüzân'la bu konuşmasını İbn Ebî Şeybe ile Ya'kûb ibn Ebî Sufyân kendi târîhinde Enes'ten sahîh bir sened ile rivâyet etmişlerdir.

Bu bâb başlığı el-Hamavî ile el-Müstemlî nushalarında sâbittir.

"Eğer (düşmanlar) barışa meylederlerse sen de ona yanaş ve Allah'a güvenip dayan. Çünkü herşeyi hakkıyle işiten, kemâliyle bilen bizzât O'dur" (el-Enfâl: 61) [29].

١٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا بِشْرٌ هُوَ ابنُ المُفَضّلِ قال حدّثنا يحْيى
عنْ بُشَيْرِ بنِ يَسارٍ عنْ سَهْلِ بنِ أبى حَثْمَةَ قال انْطَلَقَ عبْدُ اللهِ ابنُ سَهْلٍ
ومُحَيِّصَةُ بنُ مَسْعُودِ بنِ زَيْدٍ إلى خَيْبَرَ وهَى يَوْمَئِذٍ صُلْحٌ فَتفَرَّقا فأتَى محَيّصةُ
إلى عبْدِ اللهِ بنِ سَهْلٍ وهوَ يتَشَحَّطُ فى دَمٍ قَتِيلاً فَدَفَنَهُ ثُمَّ قَدِمَ المَدِينَةَ فانْطلَقَ
عبدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ وحُوَيِّصَةُ ابْنا مَسْعُودٍ إلى النبىِّ ﷺ فَذَهَبَ
عبْدُ الرَّحْمٰنِ يَتَكَلّمُ فقال كَبِّرْ كَبِّرْ وهْو أحدَثُ القَوْمِ فَسَكَتَ فَتَكَلَّما فقال
أتَحْلِفُونَ وتَستَحقُّونَ قاتِلَكُمْ أوْصاحِبَكُمْ قالُوا وكَيْفَ نَحْلِفُ ولَمْ نَشْهَدْ ولَمْ
نَرَ قال فَتُبْرِيكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ فقالوا كَيْفَ نأْخُذُ أيْمانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ فَعَقَلَهُ النبىُّ
ﷺ مِنْ عِنْدِهِ *

15-....... Sehl ibnu Ebî Hasmete şöyle demiştir: (Bir hurma mevsimi) Abdullah ibn Sehl ile Mes'ûd ibn Zeyd'in oğlu Muhayyısa, Hayber'e gitmişlerdi. O sene Hayberliler'le müslümânlar arasında barış vardı. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında (kendi işlerine) ayrıldılar. Bir müddet sonra Muhayyısa (işlerini bitirip) Abdullah ibn Sehl'e geldi. Fakat Abdullah kan içine bulanmış, öldürülmüş bir hâlde idi. Muhayyısa onu gömdü. Sonra dönüp Medîne'ye geldi. Vak'ayı Peygamber'e arzetmek üzere Abdurrahmân ibn Sehl ve (Ensâr'dan Mes'ûd'un iki oğlu) Muhayyısa ile Huveyyısa Peygamber'e gittiler [30]. (Evvelâ) Abdurrahmân söze başladı. Fakat Peygamber (S), yaşça pek genç olan Abdurrahmân'a:

— *"İlk sözü yaşlıya bırak, ilk sözü yaşlıya ver!"* buyurdu.

Bunun üzerine Abdurrahmân sustu. İki kardeş vak'ayı arzettiler. Sonunda Peygamber onların üçüne:

— *"Bu cinâyetin Hayber'de Yahûdîler tarafından işlendiğine yemîn eder ve arkadaşınızın kan bedeli olan diyete hakk kazanır mısınız?"* teklîfinde bulundu.

Onlar da:

---

29 Bu el-Enfâl: 61. âyeti müşriklerle barış anlaşması yapmanın meşrû'luğuna delâlet edicidir.

30 Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ile Huveyyısa'nın kardeşi oğullarıdır.

— Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinâyet hakkında nasıl yemîn ederiz? dediler ve çekindiler.

Peygamber:

— *"Şu hâlde Yahûdîler elli yemîn ile isnâd ettiğiniz cinâyetten size berâatlerini isbât ederler"* buyurdu.

Da'vâcılar:

— Kâfirler gürûhunun yemînlerine nasıl tutunabiliriz? diye râzı olmadılar.

Bunun üzerine Peygamber (S) cinâyetin diyetini kendi yanından verdi [31]

١٣ ـ باب فَضْلِ الوَفاءِ بالعَهْدِ

13- AHDE (MÎSÂKA) BAĞLI KALMANIN FAZÎLETİ BÂBI

١٦ ـ حدّثنا يَحْيَ بنُ بُكَيْرٍ قال حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللهِ بنِ عبْدِ اللهِ بنِ عُتْبَةَ أخْبَرَهُ أنَّ عبْدَ اللهِ بنَ عبَّاسٍ أخبَرَهُ أنَّ سُفْيانَ بنَ حَرْبٍ أخبَرَه أنَّ هِرَقْلَ أرْسَلَ إلَيْهِ فى رَكْبٍ مِنْ قُرَيْشٍ كانُوا تِجاراً بالشّامِ فى المُدَّةِ الَّتِى مادَّ فِيها رسولُ اللهِ ﷺ أبا سُفْيانَ فى كُفّارِ قُرَيْشٍ *

16-....... Abdullah ibn Abbâs (R) haber vermiştir: Ona da Ebû

---

31 Hadîsin başlığa uygunluğu "O zamân müslümânlarla Hayberliler arasında barış vardı" sözünden alınır. Ve tam uygunluk da "Peygamber (S) cinâyetin diyetini kendi yanından verdi" sözünden alınır. Çünkü bu, müşriklerle mal mukaabili yapılan bir sulh anlaşmasıdır. Buhârî bunu Sulh, Edeb, Ahkâm Kitâbları'nda da getirdi (Aynî).

İlk yemînin, diğer da'vâlardakinin aksine, da'vâcılara teklîf edilmesi, yalnız *Kasâme* da'vâsına âid müstesnâ bir husûsiyettir. *Kasâme* bir nevi' yemîndir ki, o ya öldürülenin velîleri veyâhud onların isteği üzerine öldürenin velîleri tarafından elli kişinin ettiği yemîne denir. Bu hadîste rivâyet olunan vak'a gibi kimsenin tasarrufunda olmayan boş bir yerde yaralı olarak bir maktül bulunur da öldüreni bilinmezse, öldürülenin veresesi, civârındaki köy ahâlîsi tarafından öldürüldüğünü iddiâ ederler ve bu iddiâlarını elli kişinin yemîni ile te'yîd ederlerse, öldürülenin diyetine hakk kazanırlar. Yâhud da maktülün velîsinin isteği üzerine köylülerden onun seçtiği elli kişinin redde dâir yemîn etmeleridir ki, buna da *Kasâme* denir ve bu sûretle maktülün diyetinden kurtulurlar.

"Da'vâcı taraf yemîn etmekten çekinmekle, da'vâlı olan kasâmecilerin yemînlerini de reddedince da'vânın uzaması ve netîcede Yahûdîler'in kısas edilmeleri gerekiyordu. Hâlbuki Peygamber, Yahûdîler'i te'lîf ve onların İslâm'a girmelerini te'mîn etmek istiyordu. Bu maksadla da'vâyı uzatmayarak öldürülenin diyetini kendisi ödeyip çekişmeye son vermiştir" (Kastallânî).

Sufyân ibn Harb haber vermiştir: Gerek Ebû Sufyân, gerek Kureyş kâfirleri ile Rasûlullah, Hudeybiye barışıyla akdeylediği mütâreke müddeti içinde ticâret için Şâm'a giden bir Kureyş kaafilesi içinde bulunduğu sırada Rûm Kayseri Hırakl tarafından da'vet olunmuş. Ebû Sufyân ile arkadaşları Hırakl'ın yanına gelmişler... [32].

١٤ـ بابٌ هَلْ يُعْفَى عنِ الذِّمِّيِّ إذَا سَحَرَ. وقال ابنُ وهْبٍ أخبرني يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ سُئِلَ أعلى مَنْ سَحَرَ مِنْ أهْلِ العَهْدِ قَتْلٌ قال بَلَغنا أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قَدْ صُنِعَ لَهُ ذَلِكَ فَلَمْ يَقْتُلْ مَنْ صَنَعَهُ وكانَ مِنْ أهْلِ الكِتابِ *

14- BÂB: ZIMMÎ OLAN KİMSE SİHR YAPTIĞI ZAMÂN ONDAN BUNUN CEZÂSI AFFEDİLİR Mİ? [33]

Ve Abdullah ibn Vehb şöyle demiştir: Bana Yûnus ibn Yezîd haber verdi ki, İbn Şihâb'a, ahd sâhibinden olup da sihr yapan kimseye öldürme cezâsı var mıdır? diye sorulmuş.
İbn Şihâb da: Bize, Rasûlullah'a sihr yapıldığı, fakat O'nun bu işi yapanı, kitâb ehlinden olduğu hâlde öldürmediği haberi ulaştı, demiştir [34].

١٧ـ حدّثني مُحمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثنا يَحْيَى قال حدّثنا هِشامٌ قال حَدّثني أبي عنْ عائِشَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ سُحِرَ حتَّى كانَ يُخَيَّلُ إلَيْهِ أنّه صَنَعَ شَيْئاً ولَمْ يَصْنَعْهُ *

17-....... Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe (R)'den: Peygamber(S)'e sihr yapıldığını, hattâ Peygamber'e işlemediği bir şeyi işlediği hayâli verildiğini tahdîs etti [35].

---

32 Hadîsin başlığa delâleti devâmındadır. Çünkü Hırakl, Rasûlullah'ı medhde: "İşte rasûller böyledir, gadr etmezler" demiştir. İbn Battâl: Buhârî bununla gadrin her ümmet indinde çirkin ve kötülenmiş olduğuna, bunun rasûllerin sıfatlarından olmadığına işâret etti, demiştir. Bu, *el-Câmi'u's-Sahîh*'in başında geçen Ebû Sufyân hadîsinin ilk parçasıdır (Kastallânî).

33 Bu soruyu, gelecek olan hadîs cevâblayıp açıklayacaktır.

34 Abdullah ibn Vehb bunu *el-Câmi'* adındaki kitâbında senediyle getirmiştir.

35 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'e Yahûdî Lebîd ibn A'sam tarafından

١٥ ــ بابُ ما يُحْذَرُ مِنَ الغَدْرِ وقَوْلِهِ تعالى وإنْ يُرِيدُوا أنْ يَخْدَعُوكَ فإنَّ حَسْبَكَ اللهُ الآيَةَ

15- DÜŞMANIN GADRİNDEN (AHDE VEFÂ ETMEYİP BOZMASINDAN) SAKINILMASI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Eğer sana hîlekârlık yapmak, aldatmak isterlerse muhakkak ki, sana Allah yetişir. O seni yardımı ile ve mü'minlerle destekleyen ve onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan (her) şeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini (böyle) birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak gâlibdir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Enfâl: 62-63) [36].

١٨ ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ قال حدّثنا الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ قال حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ العَلاَءِ بنِ زَبْرٍ قال سَمِعْتُ بُسْرَ بنَ عُبَيْدِ اللهِ أنّهُ سَمِعَ أبا إدْرِيسَ قال سَمِعْتُ عَوْفَ بنَ مالِكٍ قال أتَيْتُ النبيَّ ﷺ في غَزْوَةِ تَبُوكَ وهْوَ في قُبَّةٍ مِنْ أدَمٍ فقال اعْدُدْ سِتًّا بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ مَوْتِي ثُمَّ فَتْحُ بَيْتِ المَقْدِسِ ثُمَّ مُوْتانٌ يأْخُذُ فِيكُمْ كَقُعاصِ الغَنَمِ ثُمَّ اسْتِفاضَةُ المالِ حتَّى يُعْطَى الرَّجُلُ مائَةَ دِينارٍ فَيَظَلُّ ساخِطاً ثُمَّ فِتْنَةٌ لاَ يَبْقَى بَيْتٌ مِنَ العَرَبِ إلاَّ دَخَلَتْهُ ثُمَّ هُدْنَةٌ تَكُونُ بَيْنَكُمْ وبَيْنَ بَنِي الأصْفَرِ فَيَغْدِرُونَ فَيَأْتُونَكُمْ تَحْتَ ثَمانِينَ غايَةً تَحتَ كلِّ غايَةٍ إثْنا عشَرَ ألفاً *

18-....... Ebû İdrîs şöyle demiştir: Ben Avf ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi: Ben Tebûk gazâsında deriden yapılmış yuvarlak bir çadır içinde iken Peygamber'in huzûruna geldim. (Görüşürken bana) şöyle buyurdu: *"Kıyâmetin kopması yaklaştığı sıra* (onun alâmetlerinden olmak üzere şu) *altı şeyi say:* [1]*. Benim ölümüm,* [2]*. Sonra Beytu'l-Makdis'in fethi,* [3]*. Sonra Mûtân öleti ki, koyun kırımı gibi o sizi yakalayacaktır;* [4]*. Sonra mal çokluğu ki, siz bir kişiye yüz dînâr verseniz bile* (yine az ve küçük görerek) *hoşnûdsuzluğu ve husû-*

---

sihir yapıldığı, Peygamber'in *"Allah bana âfiyet ihsân etti, bırakınız onu"* buyurup, ona cezâ vermemesi yönündendir.

36 Bu âyetlerde düşmanın barış isteğinin bir aldatma olması ihtimâlinin müslümânlara zâhir olduğu zamân bile, bunun, icâbetten men' etmeyeceği, fakat azm ederek Allah'a güvenilip dayanılacağına işâret vardır (İbn Hacer).

meti sürüp gidecektir; 5. *Sonra bir fitne ki, Arab evlerinden girmediği hiçbir ev kalmayacak, muhakkak herbir eve girecektir;* 6. *Sonra sizinle Benu'l-Asfar* (denilen Rûmlar) *arasında bir barış ki, düşmanlarınız o barışı müteâkib hıyânet edip ahdi bozarak üzerinize her bayrağın altında oniki bin nefer olmak üzere seksen kumandanın bayrakları altında* (bir milyona yakın kuvvetle) *size saldıracaklardır*"[37].

١٦ ــ بابٌ كَيْفَ يُنْبَذُ إلى أهْلِ العَهْدِ وقَوْلُهُ وإمَّا تَخافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيانَةً فانْبِذْ إلَيْهِمْ عَلى سَوَاءٍ الآيَةَ

16- BÂB: AHİDLİ MİLLETLERİN AHİDLERİ NASIL ATILIP BOZULUR?

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"(Eğer muâhede eden) bir kavmin hâinliğinden (ahdine sadâkatsizliğinden) kat'î endîşeye düşersen, evvelâ hakk ve adâlet üzere keyfiyeti kendilerine bildir ve ahidlerini kendilerine at. Çünkü Allah hâinleri sevmez"

(el-Enfâl: 58) [38].

١٩ ــ حدّثنا أبو اليَمانِ قال أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنا

---

37 Hadîsin başlığa uygunluk noktası Peygamber'in istikbâle âid verdiği haberlerin altıncısıdır. Rûmlar'ın ahdi bozarak İslâm'a karşı hareket etmek sûretiyle hıyânetleridir.

Benû'l-Asfar'la müslümânlar arasında barış akdi; sonra düşman tarafından bu ahd bozularak, müslümânlar üzerine mühim kuvvetlerle kâfirlerin hücûmu keyfiyeti hakkında şârihlerin tercîhleri çok dağınıktır. Sebebi de bu haberin benzeri vak'aların târîhte pekçok olması ve bunlardan herhangisinin veyâ istikbâlde meydana gelecek daha başkalarının kasdolunabilmesidir. Bu haberler istikbâle âid mu'cizeli haberler oldukları için, bunların tefsîri istikbâlen uzun asırları içinde anlaşılacaktır.

38 Âyet, başlıktaki soruya cevâb vermektedir.

Nebz, lugatte birşeyi kaldırıp atıvermektir ki, hukûkta bir devletin muâhidine karşı münâsebeti kestiğini ihbâr ve i'lân eylemesidir. Yânî öyle korkulacak bir hıyâneti, alâmet ve delîlini görüp anladığın takdîrde ahdin hükümsüzlüğü ile aranızda münâsebeti kestiğini i'tidâl ve doğruluk dâiresinde açıkça kendilerine resmen ihbâr et. Bu sûretle ahdin hükümsüzlüğü iki tarafça resmen müsâvî olarak bilinsin de, ona göre hareket edilsin ve ahid resmen bâkî farzedilirken böyle bir ihbâr ve i'lân yapmaksızın, doğrudan doğruya ve kat'î sûrette harbe başlama. Zîrâ, Allah hâinleri sevmez. Onların yaptığı gibi resmen muâhid görünüp de gizlice ahdi bozmağa kalkışmak bir hâinlik olduğu gibi, dosdoğru nebz ve i'lân etmeden harbe girişivermek de bir hıyânet olacağından, bundan sakınmak lâzımdır (*Hakk Dîni,* III, 2424).

حُمَيْدُ بنُ عبْدِ الرَّحْمنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال بَعَثَنِى أبو بَكْرٍ رضى الله عنه فِيمَنْ يُؤَذِّنُ يَوْمَ النَّحْرِ بِمنًى لا يَحُجُّ بعْدَ العامِ مُشْرِكٌ ولا يَطُوفُ بالْبَيْتِ عُرْيانٌ ويَوْمُ الحَجِّ الأكْبَرِ يَوْمُ النَّحْرِ وإنَّما قِيلَ الأكْبَرُ مِنْ أجْلِ قَوْلِ النَّاسِ الحَجُّ الأصْغَرُ فَنَبَذَ أبو بَكْرٍ إلى النَّاسِ فى ذَلِكَ العامِ فَلَمْ يَحُجَّ عامَ حَجَّةِ الوَدَاعِ الّذِى حَجَّ فِيهِ النبىُّ ﷺ مُشْرِكٌ *

19-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R) nahr gününde Minâ'da i'lân yapacak olan kimseler içinde: "Artık bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc, hiçbir çıplak da Beyt'i tavâf etmesin!" diye i'lâna beni de gönderdi. En büyük hacc günü nahr günüdür. Ona en büyük hacc denilmesi, insanların umreye küçük hacc demelerinden dolayıdır. İşte Ebû Bekr bu yıl içinde insanlara ahidlerini attı da artık Peygamber'in yapmış olduğu Vedâ Haccı yılında hiçbir müşrik hacc yapmadı [39].

١٧ــ بابُ إثْمِ منْ عاهَدَ ثُمَّ غَدَرَ وقَوْلِهِ الَّذِينَ عاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فى كلِّ مَرَّةٍ وهُمْ لاَيَتَّقُونَ

17- MUÂHEDE YAPTIKTAN SONRA GADREDİP AHDİ BOZAN KİMSENİN GÜNÂHI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"O en şerrliler, içlerinden kendileriyle muâhede ettiğin kimselerdir ki, muâhededen sonra her defasında ahidlerini bozarlar ve onlar sakınmazlar" (el-Enfâl: 56)

٢٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ مُرَّةَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ عَمْرٍو رضى الله عنهما قال قال رسولُ اللهِ ﷺ أرْبَعُ خِلاَلٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ كانَ مُنافِقاً خالِصاً مَنْ إذَا حَدَّثَ كَذَبَ

---

39 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Bekr insanlara ahidlerini attı..." sözlerindedir. Bu, Ebû Bekr'in hacc emîrliği ile dokuzuncu hicret yılında edâ edilen haccdır ki, Vedâ Haccı'ndan bir sene evvel idi. O sırada Berâe Sûresi indi. Bu sûre Allah ve Rasûlü'nün müşriklerden berî olduklarını haber vermekle başlayıp, müşriklerden emânın kaldırılması, ahdin atılması, yânî müşrikler ile olan ahidlerin feshedileceğini haber veriyordu. Bu yıl Alî de bu sûrenin hükümlerini teblîğ etmesi için hacca gönderilmişti...

وإذا وعَدَ أخْلَفَ وإذا عاهَدَ غَدَرَ وإذا خاصَمَ فَجَرَ ومَنْ كانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ
كانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفاقِ حَتَّى يَدَعَها *

20-....... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Dört huy vardır ki, bunlar her kimde topluca bulunursa o kişi hâlis münâfık olur: Söz söylediğinde yalan söyleyen; va'd ettiği zamân va'dinden dönen; ahd ettiğinde ahdini bozan; da'vâ ve muhâkeme zamânında haktan ayrılan kişi. Herhangibir kişide bu huylardan birisi bulunursa o* (kötü) *huyu bırakıncaya kadar kendisinde münâfıklıktan bir huy bulunur"* [40].

٢١ـ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ قال أخبرنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ
إبْراهِيمَ التيْمِيِّ عنْ أبِيهِ عنْ عَلِيٍّ رضي اللهُ عنه قال ما كَتَبْنا عنِ النبي ﷺ
إلاّ القُرْآنَ ومافي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ قال النبيُّ ﷺ المَدِينَةُ حَرَامٌ مابَيْنَ عائِرٍ إلى
كَذَا فَمَنْ أحْدَثَ حَدَثاً أوْ آوَى مُحْدِثاً فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ
أجْمَعِينَ لايُقْبَلُ منْهُ عَدْلٌ ولاَ صَرْفٌ وذِمَّةُ المُسْلِمِينَ واحِدَةٌ يَسْعَى بِها أدْناهُمْ
فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِماً فعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ أجْمَعِينَ لاَ يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ
ولاَ عَدْلٌ ومَنْ والَى قَوْماً بِغَيْرِ إذْنِ مَوَالِيهِ فعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ
أجْمَعِينَ لاَ يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ ولاَ عَدْلٌ * قال أبو مُوسَى **حدّثنا** هاشِمُ بنُ القاسِمِ
قال **حدّثنا** إسْحاقُ بنُ سَعِيدٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال كَيْفَ
أنْتُمْ إذَا لَمْ تَجْتَبُوا دِيناراً ولاَ دِرْهَماً فَقِيلَ لَهُ وكَيْفَ تَرَى ذَلِكَ كائِناً ياأبا هُرَيْرَةَ
قال إيْ والَّذِى نَفْسُ أبِى هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ عنْ قَوْلِ الصَّادِقِ المَصْدُوقِ قالُوا عَمَّ
ذَاكَ قال تُنْتَهَكُ ذِمَّةُ اللهِ وذِمَّةُ رسولِهِ ﷺ فَيَشُدُّ اللهُ عَزَّ وجَلَّ قُلوبَ أهْلِ الذِّمَّةِ
فَيَمْنَعُونَ مافي أيْدِيهِمْ *

21-....... Alî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'den Kur'ân'dan başka birşey yazmadık; bir de şu sahîfenin içindeki şeyleri yazdık: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Medîne şuraya kadar Âir Dağı arası haremdir. Kim Medîne'nin bu haremi içinde Kitâb ve sünnete*

---

40 Başlıktaki âyetin başlığa uygunluğu gâyet açıktır. Hadîsin uygunluğu ise *"Ahd ettiğinde ahdinden döner"* sözündedir. Bu hadîs, Îmân Kitâbı'nda ve başka yerlerde de birkaç kerreler geçmişti.

aykırı bir iş işlerse yâhud bir bid'atçıyı barındırır, yardım ederse Allah'ın, meleklerin ve toptan bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan hiçbir adâlet ve hiçbir harcama kabûl olunmaz. Müslümânların emânı (ahdi) *birdir. Müslümânların sayıca en azı da bu emânı yürütür. Kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa Allah'ın, meleklerin ve toptan bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan ne nâfile, ne farz hiçbir ibâdet kabûl olunmaz. Her kim de kendi efendilerinin izni olmaksızın başka bir kavmi velî ve efendi edinirse Allah'ın, meleklerin ve toptan bütün insanların la'neti onun üzerine de olsun ve ondan hiçbir harcama ve hiçbir adl kabûl olunmasın"*[41].

Ve Ebû Mûsâ Muhammed ibnu'l-Müsennâ şöyle dedi: Bize Hâşim ibnu'l-Kaasım tahdîs edip şöyle dedi: Bize İshâk ibn Saîd, babası Saîd ibn Amr'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (bir kerre mecliste bulunanlara):

— (Cizye ve harâc olarak) dînâr, dirhem almayacak olursanız hâliniz nice olur? demişti de kendisine:

— Yâ Ebâ Hureyre, sen böyle birşeyin olacağını nasıl düşünüyorsun? denilmişti.

Bunun üzerine Ebû Hureyre (R):

— Evet, Ebû Hureyre'nin nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben size kendisi doğru söyleyen, kendisine de (vahiyle) doğru söylenenin (Rasûlullah'ın) sözünden haber veriyorum, dedi.

Oradakiler:

— Pekiyi! Şu cizye, harâc altınlarını, gümüşlerini alamamak neden neş'et ediyor? diye sordular.

Ebû Hureyre:

— Allah'ın ve Rasûlü'nün muâhedeli kimselere verdikleri ahd ve emânlar yırtılır, atılır; o zamân Azîz ve Celîl olan Allah zımmîlerin kalblerini sıkıca bağlar da bu sebeble onlar ellerindeki cizye, harâc mallarını vermezler, diye cevâb verdi [42].

---

41 Alî hadîsinin başlığa uygunluğunun *"Kim orada bir bid'at çıkarırsa.."* sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bid'at çıkarmak, bid'atçıyı barındırmak, ve efendilerinin izni olmaksızın başka bir topluluğu velî edinmek ahdi bozmak ma'nâsınadır ve bu yüzden la'nete hakk kazanmıştır (Aynî).

42 Hadîs, müslim, gayrımüslim her kime olursa olsun verilen ahde karşı yapılan vefâsızlık günâhının dünyâdaki hayâta te'sîr edeceğini, iktisâdî ve ictimâî bozukluklara da sebeb olacağını açıkça ifâde etmektedir.

Bu hadîsin benzerini daha açık bir ibâre ile Müslim de hem Ebû Hureyre'den, hem de Câbir'den şöyle rivâyet etmiştir: *"Bir zamân gelecek ki Irak dirhemini, kafîzini; Mısır da müddünü, dînârını vermez olacaktır"*. Geleceğe âid olan bu mühim bilgi, şübhesiz peygamberlik alâmetlerindendir.

Rasûlullah zamânında basılı olarak Hicâz'da kullanılan paralar dirhem ile

١٨ـ بابٌ
18- BÂB

(Bu önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

٢٢ـ حدّثنا عَبْدَانُ قال أخبرَنا أبو حَمْزَةَ قال سَمِعْتُ الأعْمَشَ قال سألتُ أبا وائِلٍ شَهِدْتَ صِفِّينَ قال نَعَمْ فَسَمِعْتُ سَهْلَ بنَ حُنَيْفٍ يقولُ اتَّهِمُوا رَأيَكُمْ رأيْتُنِي يَوْمَ أبي جَنْدَلٍ ولَوْ أسْتَطِيعُ أنْ أرُدَّ أمْرَ النبيِّ ﷺ لَرَدَدْتُهُ وما وضَعْنا أسْيافَنا عَلى عَوَاتِقِنا لأمْرٍ يُفْظِعُنا إلاّ أسْهَلْنَ بِنا إلى أمْرٍ نَعْرِفُهُ غَيْرِ أمْرِنا هَذَا *

22-....... Ben el-A'meş'ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Vâil'e: Sen Sıffîn'de hazır bulundun mu? diye sordum. Evet bulundum, dedi de şunları ilâve etti: Ben Sehl ibn Huneyf'ten işittim, o şöyle diyordu: (Ey insanlar!) Sizler kendi re'ylerinizi ittihâm ediniz. Ben Ebû Cendel gününde (yânî Hudeybiye'de) kendimi gâyet iyi biliyorum ki, eğer Peygamber'in emrini reddetmeye muktedir olaydım, onu muhakkak reddederdim. Bizler kılıçlarımızı, bizi ürkütmekte olan hiçbir iş yolunda omuzlarımıza koymadık ki, bu kılıçlar bilmekte olduğumuz bir işin yolunu bizlere kolaylaştırmış olmasınlar. Ancak şu işimiz müstesnâdır (yânî Şâm ehli ile aramızda vâki' olan kıtâl müstesnâdır) [43].

٢٣ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ آدَمَ قال حدّثنا

---

dînâr idi. Dirhem Kisrâlar'ın; dînâr da Kayserler'in damgalarını, resimlerini taşırdı. Dirhem Irak yoluyla İrân'dan; dînâr da Sûriye ve Mısır yoluyla Roma ve Bizans'tan gelirdi. Kafîz, İrânlılar'ın; müdd de Rûm'un ölçeği idi. Bu sebebden Peygamber dirhemle kafîzi Irak'a ve İrân'a; dînâr ile müdd'ü de Mısır'a ve Rûm'a nisbet etmiştir.

Bu hadîslerde ahid verenlerin ahidlerini hakkıyle yerine getirmeleri; ahidli zımmîlere haksızlık ve zulûm etmemeleri; bir cümle ile ifâde edilirse Allah ve Rasûlü'nün koyduğu eskimez hukûk ve insan hakları kaanûnlarına göre verilen ahid, emân ve te'mînâtların bozulmaması tavsiyesi vardır. Bunlara bağlı kalınmadığı takdîrde meydana gelen kötü sonuçların yalnız âhirete kalmayıp, dünyâ hayâtını da bozacağı, milletce iktisâdî ve ictimâî birçok maddî ve ma'nevî sıkıntılara düşüleceği haber verilmiştir.

43 Bu hadîsin başlığa ilgisi, Kureyş'in ahdi bozmalarının netîcesi Mekke fethi ile onlara galebe ve onların kahredilmiş olmasıdır. Bu ise ahdi bozmanın kötülenmiş olduğunu, bunun mukaabilinin, yânî ahde vefâ etmenin ise övülmüş olduğunu açıklıyor. Hadîsin son fıkrası; müslümânların kendi aralarında meydana gelen fitne ise müşkildir. Çünkü müslümânların öldürülmesi ile araya fitne girmiş olur. Onun için böyle fitnede kılıcı atmak, kılıç çekmekten evlâdır (Aynî).

يَزِيدُ بنُ عبْدِ العَزِيزِ عنْ أبيهِ قال حدّثنا حَبِيبُ بنُ أبى ثابتٍ قال حدّثنى أبو
وائِلٍ قال كُنّا بِصِفِّينَ فقامَ سَهْلُ بنُ حُنَيْفٍ فقال أيُّها النّاسُ اتّهِمُوا أنْفُسَكُمْ
فإنّا كُنّا مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَوْمَ الحُدَيْبِيَّةِ ولَو نَرَى قِتالاً لَقاتَلْنا
فَجاءَ عُمَرُ بنُ الخطّابِ فقال يارسولَ اللّهِ ألَسْنا عَلى الحَقِّ وهُمْ عَلى الباطِلِ
فقال بَلى فقال ألَيْسَ قَتْلانا فى الجَنّةِ وقَتْلاهُمْ فى النّارِ قال بَلى قال فَعَلى ما
نُعْطِى الدَّنِيَّةَ فى دِينِنا أنَرْجِعُ ولمّا يحْكُمِ اللّهُ بَيْنَنا وبَيْنَهُمْ فقال ابنَ الخَطّابِ
إنّى رسولُ اللّهِ ولَنْ يُضَيِّعَنِى اللّهُ أبداً فانْطَلَقَ عُمَرُ إلى أبى بَكْرٍ فقال لَهُ مثْلَ
ما قال لِلنبِىِّ صلى اللّهُ عليْه وسلّم فقال إنّهُ رسولُ اللّهِ ولَنْ يُضَيِّعَهُ اللّهُ أبداً
فَنَزَلَتْ سورَةُ الفَتْحِ فَقَرَأها رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم عَلى عُمَرَ إلى آخِرِها
فقال عُمَرُ يارسولَ اللّهِ أوَفَتْحٌ هُوَ قال نَعَمْ *

23-....... Bana Ebû Vâil tahdîs edip şöyle dedi: Biz Sıffîn'de bulunduk. Sehl ibnu Huneyf ayağa kalkıp şunları söyledi:

— Ey insanlar! Siz kendi nefislerinizi töhmetli kılınız. Bizler Hudeybiye gününde Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunduk. Eğer bizler harb etmeyi (hayırlı) görseydik, muhakkak harb ederdik. Umer ibnu'l-Hattâb geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Onlar bâtıl üzerinde, bizler ise hakk üzerinde değil miyiz? dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet, biz hakk üzerindeyiz"* buyurdu.

Umer:

— Bizim ölülerimiz cennette, onların ölüleri ateşte değil mi? dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet böyledir"* buyurdu.

Umer:

— Öyle ise dînimiz uğrunda bu alçaklığa hangi sebeble söz veriyoruz ve Allah henüz onlarla bizim aramızda hükmünü vermeden biz neden dönüyoruz? dedi.

Rasûlullah:

— *"Ey Hattâb oğlu! Ben Allah'ın Rasûlü'yüm. Allah beni ebediyyen zâyi' etmeyecektir"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer, Ebû Bekr'e gitti ve ona da Peygamber'e söylediği sözlerin benzerini söyledi. Ebû Bekr de Umer'e:

— Şübhesiz O, Allah'ın Rasûlü'dür ve Allah O'nu ebediyyen zâyi' etmeyecektir, dedi.

Râvî dedi ki: Müteâkıben el-Feth Sûresi indi. Rasûlullah bu sûreyi sonuna kadar Umer'e karşı okudu. Akabinde Umer:

— Yâ Rasûlallah! Feth bu mudur? dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet"* buyurdu (ve Umer'in gönlü hoş olup döndü) [44].

٢٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعيدٍ قال حدّثنا حاتِمٌ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ أسْماءَ ابْنَةِ أبى بَكْرٍ رضى اللّهُ عنهما قالَتْ قَدِمَتْ عَلَىَّ امّى وهْىَ مُشْرِكَةٌ فى عَهْدِ قُرَيْشٍ إذْ عاهَدُوا رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ومُدَّتِهِمْ مَعَ أبيها فَاسْتَفْتَتْ رسولَ اللّهِ ﷺ فقالَتْ يارسولَ اللّهِ إنَّ أُمّى قَدِمَتْ عَلَىَّ وهْىَ راغِبَةٌ أفَاَصِلُها قال نَعَمْ صِليهَا *

24-....... Esmâ bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir. Annem Kuteyle bintu'l-Hâris müşrike olduğu hâlde Kureyş'in Rasûlullah ile muâhede yaptıkları zamân, bu müddetleri içinde babası Hâris ile berâber Medîne'ye benim yanıma (bâzı hediyelerle) geldi. Esmâ, Rasûlullah'tan fetvâ istedi de:

— Yâ Rasûlallah! Annem beni arzû ederek bana geldi. Ben onunla ilgileneyim mi? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Evet, annene ilgi ve iltifât eyle"* buyurdu [45].

١٩ ــ بابُ المُصالحَةِ عَلى ثَلاثَةِ أيَّامٍ أوْ وَقْتٍ مَعْلُومٍ

19- (MÜŞRİKLERLE) ÜÇ GÜN MÜDDET YÂHUD BELLİ BİR VAKİT ÜZERİNE BARIŞ ANDLAŞMASI YAPILMASI BÂBI

٢٥ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ عُثْمانَ بنِ حَكِيمٍ قال حدّثنا شُرَيْحُ بنُ مَسْلَمَةَ

---

44 Hadîsin başlıkla ilgisi, bundan önceki hadîsin ilgisi gibidir. Bu hadîs, öncekinin daha geniş bir rivâyetidir. Hulâsa olarak Sehl bu hutbesinde Sıffîn ahâlîsine Hudeybiye günü cereyân eden,.insanların çoğunun barışa isteksizliğini, bununla berâber Allah'ın buna büyük hayır ta'kîb ettirdiğini; Peygamber'in barışma görüşünde olmasının insanların harb etme görüşlerinden daha kâmil ve makbûl olduğunu bildirmiştir (Kastallânî).

45 Bu hadîs önceki ile şu bakımdan ilgilidir: Gadr etmemek, kendi dîninden başka bir dîn üzere olsa da hısımla ilgiyi devâm ettirmenin cevâzının gerekliliğidir. Bu hadîs Hibe'de de geçmişti (Aynî).

Bu hadîsin ifâde ettiği görüşü el-Müntehine: 8-9. âyetleri de kuvvetlendirir.

قال حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ يُوسُفَ بنِ أَبِى إِسْحاقَ قال حدّثنى أَبِى عنْ أَبِى إِسْحاقَ قال حدّثنى البَرَاءُ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم لمَّا أَرادَ أنْ يَعْتَمِرَ أَرْسَلَ إلى أَهْلِ مَكَّةَ يَسْتَأْذِنُهُمْ لِيَدْخُلَ مَكَّةَ فاشْتَرَطُوا علَيْهِ أنْ لاَيُقِيمَ بِهَا إلاَّ ثَلاَثَ لَيَالٍ ولاَ يَدْخُلَهَا إلاَّ بِجُلُبَّانِ السِّلاَحِ ولا يَدْعُوَمنهُمْ أَحدًا قال فأَخَذَ يكْتُبُ الشَّرْطَ بَيْنَهُمْ علِىُّ ابنُ أَبِى طَالِبٍ فَكَتَبَ هَذَا ما قاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رسُولُ اللّٰهِ فَقالوا لوْ عَلِمْنا أَنَّكَ رسولُ اللّٰهِ لَمْ نَمْنَعْكَ ولَبَايَعْناكَ ولَكِنِ اكْتُبْ هَذا ما قاضى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللّٰهِ فقال أنا واللّٰهِ مُحَمّدُ بنُ عبْدِ اللّٰهِ وأنا واللّٰهِ رسولُ اللّٰهِ قالَ وكانَ لايكْتُبُ قالَ فَقال لِعَلِىٍّ امْحُ رَسولَ اللّٰهِ فقَال علِىٌّ واللّٰهِ لاأَمْحَاهُ أبداً قالَ فأَرِنيهِ قالَ فأَراهُ إيَّاهُ فَمَحاهُ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليْه وسلّم بِيَدِهِ فَلَمَّا دَخَلَ ومَضى الأَيَّامُ أَتَوْا عَلِياً فقالوا مُرْصاحِبَكَ فَلْيَرْ تَحِلْ فذَكَرَ ذِلكَ لرسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَقال نَعَمْ ثمَّ ارْتَحَلَ *

25-....... Bana el-Berâ (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) -altıncı yılın zu'l-ka'desinde- umre yapmak istediği zamân, Mekke'ye girmek için onlardan izin istemek üzere Mekke ahâlîsine elçi gönderdi. Mekkeliler Peygamber'e (gelecek yıl girmesini,) Mekke'de ancak üç gece ikaamet etmesini, Mekke'ye ancak kılıç ve yay gibi silâhlar kınları içinde olarak girmesini ve Mekkeliler'den hiçbir kimseyi da'vet etmemesini şart koştular.

Râvî dedi ki: Bu şartları aralarında Alî ibn Ebî Tâlib yazmaya başladı ve: ''Bu, Muhammed Rasûlullah'ın üzerinde sulh olduğu anlaşma maddeleridir'' yazdı.

Müşrikler:

— Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilmiş ve tasdîk etmiş olaydık, seni Beyt'ten men' etmezdik ve elbette sana bey'at ederdik. Fakat sen: ''Bu Abdullah oğlu Muhammed'in üzerinde anlaştığı maddelerdir'' diye yaz, dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— *''Allah'a yemîn ederim ki ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im ve yine Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü'yüm''* buyurdu.

Kendisi yazmıyordu.

Râvî dedi ki: Resûlullah, Alî'ye hitâben:

— *''Rasûlullah lafzını sil''* buyurdu.

Alî:

— Vallâhi ben Rasûlullah lafzını ebediyyen silmem! dedi.
Peygamber:
— *"Öyleyse onu bana göster!"* buyurdu.
Râvî dedi ki: Alî, Peygamber'e o lâfzı gösterdi, Peygamber de kendi eliyle Rasûlullah lâfzını sildi. Ertesi yıl Peygamber Mekke'ye girip şart kıldıkları üç gün (ikaamet süresi) geçince, Mekkeliler Alî'ye geldiler ve:
— Peygamber'ine söyle de hemen Mekke'den hareket etsin! dediler.
Alî de bunu Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Peygamber:
— *"Evet* (müddet tamam)" buyurduktan sonra hareket etti [46].

٢٠ ـ بابُ المُوادَعَةِ مِنْ غيْرِ وقْتٍ وقَوْلِ النبِيِّ صلى اللّٰهُ عَليهِ وسلم أقِرُّ كُمْ ما أقَرَّكُمْ اللّٰهُ بِهِ

20- BİR VAKİT TA'YÎN ETMEDEN MÜTÂREKE VE BARIŞ YAPMA(NIN CEVÂZI) VE PEYGAMBER(S)'İN (HAYBERLİLER'E): *"Allah'ın sizleri oturttuğu müddetçe ben sizleri burada oturtuyorum"* KAVLİ BÂBI [47]

٢١ ـ بابُ طَرْحِ جِيَفِ المُشْرِكينَ فى البِئْرِ ولا يُؤْخَذُ لَهُمْ ثَمَنٌ

21- MÜŞRİKLERİN CESEDLERİNİN KUYU İÇİNE ATILMASI(NIN CEVÂZI) VE ONLARIN KOKMUŞ LEŞLERİ İÇİN BİR BEDEL ALINMAMASI BÂBI [48]

---

46 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ancak üç gece ikaamet etmek" sözündedir. Bu hadîs Sulh Kitâbı'nda "Sulh nasıl yazılır bâbı"nda da geçmişti.

47 Bu, Ekincilik Kitâbı'nda "Mal sâhibi: Allah seni bıraktığı sürece seni bırakıyorum dediği zamân bâbı"nda geçen Abdullah ibn Umer hadîsinin bir parçasıdır. Anlaşmada ilim ehlince belli bir sınır yoktur. Bu mes'ele ihtiyâca göredir. Bu konuda ictihâd, devlet başkanına ve re'y sâhiblerine âiddir (Aynî).

48 Buhârî bununla İbn Abbâs'ın şu hadîsine işâret etmiştir: Müşrikler kendilerinden bir adamın cesedini satın almak istediler. Peygamber Nevfel ibn Abdillah ibni'l-Mugîre'nin cesedini o hendeğe atılmış olduğu hâlde onlara satmayı kabûl etmedi de: *"Onun parasına da, cesedine de ihtiyâcımız yoktur"* buyurdu.
İbn Hişâm: Bize ez-Zuhrî'den; müşriklerin onun hakkında onbin dirhem harcadıkları haberi ulaştı, demiştir (İbn Hacer).

٢٦ـ حدّثنا عبْدَانُ بنُ عثْمانَ قال أخبرنى أبي عنْ شُعْبَةَ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ عَمْرِو بن مَيمُونٍ عنْ عبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنه قال بَيْنا رسولُ اللّهِ ﷺ ساجِدٌ وحَوْلَهُ ناسٌ منْ قُرَيْشٍ مِنَ المُشْرِكينَ إذْ جاءَ عُقْبَةُ بنُ أبى مُعَيْطٍ بِسَلَى جَزُورٍ فَقذَفَهُ عَلى ظَهْرَ النبىِّ ﷺ فَلَمْ يَرْفَعْ رأسَهُ حتَّى جاءَتْ فاطِمَةُ عَلَيْها السّلاَمُ فأخَذَتْ منْ ظَهْرِهِ ودَعَتْ على منْ صَنَعَ ذَلِكَ فقالَ النبىُّ ﷺ اللّهُمَّ عَلَيْكَ المَلاَءَ مِنْ قُرَيْشٍ اللهُمَّ عَلَيْكَ أبا جَهْلِ بنَ هِشامٍ وعُتْبَةَ بنَ ربيعَةَ وشَيْبَةَ بنَ رَبيعَةَ وعُقْبَةَ بنَ أبى مُعَيْطٍ وأمَيَّةَ بنَ خَلَفٍ اَوْ أُبَىَّ بنَ خَلفٍ فَلقَدْ رايْتُهُمْ قُتِلوا يَوْمَ بَدْرٍ فالْقوا في بِئْرٍ غَيرَ أمَيَّةَ أوْ أبىٌّ فإنّهُ كانَ رجُلاً ضَخْماً فَلمَّا جَرُّوهُ تَقطَّعَتْ أوْصالُهُ قَبْلَ أنْ يُلْقَى فى الْبِئْرِ *

26-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ka'be'nin yanında secde edici olduğu sırada etrafında Kureyş müşriklerinden birtakım insanlar vardı. Bu sırada Ukbe ibnu Ebî Muayt, (kesilmiş olan) bir devenin döl eşini getirdi ve onu, secde hâlindeki Peygamber'in sırtı üzerine attı. Peygamber secdeden başını kaldırmadı. Nihâyet kızı Fâtıma aleyhi's-selâm geldi, onu sırtından aldı ve bu işi yapan kimseler aleyhine bedduâ etti.

Peygamber de (namâzını tamamlayınca):

— *"Yâ Allah! Kureyş'ten olan bu topluluğu Sana havâle ediyorum. Yâ Allah! Ebû Cehl ibn Hişâm'ı, Utbe ibn Rabîa'yı, Şeybe ibn Rabîa'yı, Ukbe ibn Ebî Muayt'ı, Ümeyye ibn Halef'i* -yâhud: *Ubeyy ibn Halef'i- Sana havâle ediyorum* (yânî bunları yakala da helâk eyle)*!"* diye bedduâ etti.

Abdullah şöyle dedi: Allah'a yemîn ediyorum ki, ben bu sayılanları Bedir gününde öldürülmüşler gördüm. Sonra bunlar bir kuyunun içine atıldılar. Ancak Ümeyye ibn Halef yâhud Ubeyy ibn Halef müstesnâdır. Çünkü bu iri bir adamdı. Onu kuyuya atmak üzere sürükledikleri zamân, kuyuya atılmadan önce bütün eklemleri parça parça oldu [49].

٢٢ـ بابُ إثْمِ الغادِرِ لِلْبَرِّ والفاجِرِ

---

49 Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir. Bu hadîs Temizlik Kitâbı'nda "Namâz kılanın sırtı üzerine pislik atıldığı zamân bâbı"nda geçmişti.

22- İYİ VE KÖTÜ KİŞİ İÇİN OLMASI MÜSÂVÎ OLARAK BİR İŞ ÜZERİNDE SÖZLEŞİP DE SÖZÜNÜ YERİNE GETİRMEYEN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

٢٧ـ حدّثنا أبو الوَلِيد قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سُلَيْمانَ الأعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ وعنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال لِكُلِّ غادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ القِيامَةِ قال أحَدُهُما يُنْصَبُ . وقال الآخَرُ يُرَى يَوْمَ القِيامَةِ يُعْرَفُ بَهِ *

27-....... Bize Şu'be, Süleymân el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'-den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan; kezâ Sâbit'ten ve Enes'ten tahdîs etti ki, Peygamber(S): *"Ahdini bozan her kişi için kıyâmet gününde bir bayrak vardır"* buyurmuştur. Râvîlerin biri *"Bayrak dikilir"*; diğeri de: *"Kıyâmet gününde kendisiyle ahde vefâsızlık derecesinin tanınacağı bir alâmet* (bir bayrak) *görülür"* şeklinde rivâyet etmiştir.

٢٨ـ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ قال حدّثنا حَمَّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللهُ عليه وسلم يَقُولُ لِكُلِّ غادِرٍ لِوَاءٌ يُنْصَبُ بِغَدْرَتِهِ *

28-....... Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, İbnu Umer (R): Ben Peygamber(S)'den işittim; *"Verdiği sözünde durmayıp cayan her gaddâr kişi için ahde vefâsızlığı sebebiyle* (bir alâmet) *bir bayrak dikilir"* buyuruyordu, demiştir [50].

٢٩ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللّهِ قال حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عن مُجاهِدٍ عنْ طاوُسٍ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللهُ عليه وسلم يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ لاَ هِجْرَةَ ولكِنْ جِهادٌ ونِيَّةٌ وإذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فانْفِرُوا وقال يَوْمَ فَتْحِ مَكّةَ إنَّ هَذَا البَلَدَ حَرَّمَهُ اللّهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ والأرضَ فهْوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللّهِ إلى يَوْمِ القِيامَةِ وإنّهُ لَمْ يَحِلَّ القِتالُ فِيهِ لأحَدٍ قَبْلِى ولَمْ يَحِلَّ

---

50 Bu hadîslerin başlığa uygunlukları bellidir. Müslim de Cihâd ve Siyer Kitâbı, "Ahde vefâsızlık ve hıyânet etmenin harâm kılınması bâbı"nda, ayrı ayrı dört sahâbîden bu hadîsleri bâzı değişik lâfızlarla getirmiştir.

el-Enfâl: 56. âyeti de ahd edip de ahdine vefâ etmeyenlerin yeryüzünde hareket eden hayvanların en şerrlileri olduklarını beyân etmektedir. Bundan önce geçen 17. bâb başlığına bakılsın..

لى إلاّ ساعَةً مِنْ نَهارٍ فَهُوَ حَرامٌ بِحُرْمَةِ اللهِ إلى يَوْمِ القِيامَةِ لاَيُعْضَدُ شَوْكُهُ
ولاَ يُنَفَّرُ صَيْدُهُ ولاَ يَلْتَقِطُ لُقَطَتَهُ إلاّ مَنْ عَرَّفَهَا ولاَ يُخْتَلَى خَلاَهُ فقال العَبَّاسُ
يارسولَ اللهِ إلاّ الإِذْخِرَ فإنَّهُ لِقَيْنِهِمْ ولِبُيُوتِهِمْ قال إلاّ الإِذْخَرَ *

29-....... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Mekke'nin fethi günü:

— *"Mekke fethinden sonra* (artık Mekke'den Medîne'ye) *hicret yoktur. Mekke'den yalnız cihâd kasdı ve ilim tahsîli niyetiyle çıkılabilir. Devlet tarafından cihâd seferine hareket etmeniz istendiği zamân hemen toplanıp seferber olunuz"* buyurdu.

Ve yine Rasûlullah Mekke fethi günü:

— *"Şübhesiz ki Allah bu beldeyi, gökleri ve yeri yarattığı günden beri harâm kılmıştır. İşte bu Mekke şehri Allah'ın harâm kılması sebebiyle kıyâmet gününe kadar harâm* (yânî ihtirâm edilmesi vâcib) *olmuştur. Ve şu da muhakkak ki benden evvel burada harb etmek hiçbir kimseye halâl olmamıştır. Benim için de sâdece bir gündüzün bir sâatinde halâl olmuştur. Binâenaleyh Mekke, Allah'ın harâm kılması sebebiyle kıyâmete kadar harâm bir şehirdir; dikeni kesilmez, av hayvanları ürkütülmez, orada düşürülmüş şeyi ancak sâhibini arayacak olan kimse uzanıp alabilir, Mekke'nin yeşil otları da koparılmaz"* buyurdu.

Bunun üzerine el-Abbâs:

— Yâ Rasûlallah! Izhır otu müstesnâ olsun! Çünkü o Mekkeliler'in demircileri ve kuyumcuları ve evleri içindir! dedi.

Rasûlullah:

— *"Izhır müstesnâ olsun!"* buyurdu [51].

---

51 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Seferber olunuz"* sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bunun ma'nâsı "Müslümânlara gadr ve muhâlefet etmeyiniz" demektir. Diğer bir vecih şudur: Peygamber Mekke'de harbi halâl kılmadı, gadr etmedi. Zîrâ O'nun harbi, Allah'ın O'na bir sâat halâl kılmasıyle olmuştur. Bu halâl kılma olmayaydı, Peygamber'e de halâl olmazdı (Aynî).

Hadîsin son fıkrasındaki istisnâ ya o anda buna dâir bir vahiy geldiğine, ya geçen bir vahiyde istisnânın beyân ve teblîği isteğe bağlandığına, yâhud da böyle bir vahiy yoksa Peygamber'in Allah tarafından me'mûr buyurulduğu husûsların tafsîllerinde ictihâda izinli olduğuna delîldir.

Bu hadîs İlim, Hacc, Cihâd... Kitâbları'nda da geçmişti.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٩ــ كتابُ بَدْءِ الخَلْقِ

59- KİTÂBU BED'İ'L-HALK

(Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı Kitâbı) [1]

١ــ بابُ ماجاءَ في قَوْلِ اللّهِ تعالى وهوَ الَّذِى يَبْدَأُ الخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وهُوَ أهْوَنُ عَلَيْهِ. وقال الرَّبِيعُ بنُ خُثَيْمٍ والحَسَنُ كُلٌّ عَلَيْهِ هَيِّنٌ هَيْنٌ. وَهَيِّنٌ مِثْلُ لَيْنٍ ولَيِّنٍ ومَيْتٍ ومَيِّتٍ وضَيْقٍ وضَيِّقٍ . أفَعَيِينا أفأَعْيا عَلَيْنا حِينَ أنْشأ كُمْ وأنْشأَ خَلْقَكُمْ لُغوبٌ النَّصَبُ . أطْوَارًا طَوْرًا كَذَا وطَوْرًا كَذَا عَدَا طَوْرَهُ أىْ قَدْرَهُ

1- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ HAKKINDA GELEN ŞEYLER (TEFSÎRLER) BÂBI:

---

1 Buhârî nushalarının çoğunda kitâb başlığı böyle gelmiştir. Besmele ve Kitâb lâfızlarında farklı olan nushalar da vardır.

Buhârî bu başlık altında kâinâtın başlangıcı ve sonundan yânî şu âlemin ilim ve irâde sâhibi mutlak bir kudretin eseri olduğundan ve ölüm denilen dağılma hâlinden sonra tekrâr yaratılması keyfiyetinden; başka bir deyişle bu kâinâtın ve insanların nereden geldiklerinden ve nereye gideceklerinden bahisle, Allah'ın kudreti eserlerini ibret nazarlarında tecellî ettirmek istemiştir. Burada tabîat ilimlerinin tekvîne âid kaanûnları görülecek değildir. Çünkü dîn ile tabîat ilimlerinin hilkat bahislerinde ta'kîb ettikleri yön konularına göre farklıdır. Tabîat ilimlerinin hilkate âid konuları fizikî ve sâbit hâdiseler olduğu hâlde, dînin ko-

a. *"O, ilkin mahlûku yaratıp sonra onu (öldürdükten ve tekrâr dirilttikten sonra) iâde edecek olandır ki, bu, O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nun. O, yegâne gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir"* (er-Rûm: 27).

er-Rabî' ibnu Huseym ile el-Hasen: Hepsi Allah'a kolaydır, demişlerdir.

"Heynun" ve "Heyyinun"; "Leyn-Leyyin", "Meyt-Meyyit", "Dayk-Dayyık" kelimeleri gibi şeddeli ve şeddesizdir [2].

b. *"Ya biz ilk yaratışta acz mi gösterdik (ki diriltmekten âciz olalım)? Hayır, onlar bu yeni yaratıştan şübhe içindedirler"* (Kaaf: 15).

c. *"... O sizi daha topraktan yarattığı zamân ve siz henüz analarınızın karınlarında döller hâlinde olduğunuz sırada sizi (ne olduğunuzu) çok iyi bilendir. Bunun için kendinizi (beğenip) temize çıkarmayın. O (fenâlıktan) sakınan kimdir çok iyi bilendir"* (en-Necm: 32).

d. *"And olsun ki, biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan herşeyi altı günde yaratmışızdır. Bize hiçbir yorgunluk dokunmamıştır"* (Kaaf: 38).

e. *"Hâlbuki O, sizi hakîkat türlü türlü tavırlarla (hâllerle) yaratmıştır [3]. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkli olarak nasıl yaratmış? Onlarda Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi Yer'den ot gibi bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrâr) çıkaracak. Allah Yer'i sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşınız diye"* (Nûh: 14-20).

---

nusu ve bahisleri tamâmiyle tabîat-üstüdür. Gâyesi de beşerin yalnız dünyevî menfaati değil, hem dünyevî hem uhrevî saâdetidir. Hilkat bahsinde tabîat ilimlerinin dayandığı nazariyelerden farklı görülecek bâzı haberler her iki sâhanın ayrılığı netîcesidir. Bu farkı Buhârî 1. bâbda zikrettiği âyetlerde açıkça göstermektedir.

2 Muhâtabların nazarında birşeyin iâdesi ibtidâsından daha kolaydır. Allah'a göre ise ikisi de kolaylıkta müsâvîdir *(Celâleyn)*.

Bu âyetteki *"Ve huve ehvenu aleyhi"* cümlesinde *"Huve"* zamîrinin mercii yalnız ikinci hilkat değil, her iki hilkatin herbiri olduğunu er-Rabî' ibn Huseym ile el-Hasen beyân etmişlerdir. Bunların beyânlarını Taberî senedli olarak ayrı ayrı tarîklerden rivâyet etmiştir. Bunlarca "Ehven" kelimesi tafdil değil, sıfatı müşebbehe ma'nâsınadır.

3 Evvelâ unsurlar, sonra insanların gıdalanacağı terkîbler, sonra ahlât, sonra nutfe, sonra kan, sonra bir çiğnem et, sonra kemik ve et, sonra diğer bir inşâ ile tam bir insan olarak yarattık... (el-Hacc; 5; el-Mü'minûn: 12-14). Bu yaratışı, tekrâr

Lugûb: Yorgunluk; _Etvâran:_ Tavır tavır, yânî şu tavırda, şu tavırda; _Adâ tavkahû:_ Mikdârını geçti, demektir [4].

١ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ قال أخبرَنا سُفْيانُ عنْ جامِعِ بنِ شَدَّادٍ عنْ صَفْوانَ بنِ مُحْرِزٍ عنْ عِمْرانَ بنِ حُصَيْنٍ رضى اللّه عنهما قال جاءَ نَفَرٌ مِنْ بَني تَمِيمٍ الى النَّبيِّ ﷺ فَقالَ يابَنى تَمِيمٍ أبْشِرُوا قالوا بشَّرْتَنا فأعْطِنا فتَغيرَ وجْهُهُ فَجاءَهُ أهْلُ الْيَمنِ فَقال ياأهْلَ الْيَمنِ اقْبلُوا البُشْرى اذْلمْ يَقْبَلْها بَنُو تَمِيمٍ قالوا قَبِلْنا فأخَذَ النَّبىُّ ﷺ يُحَدِّثُ بَدْءَ الخَلْقِ والْعَرْشِ فَجاءَ رَجُلٌ فَقال ياعِمْرانُ راحلَتُكَ تَفلَّتَتْ لَيْتَنى لَمْ أقُمْ *

1-....... İmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Peygamber'e Temîm oğulları'ndan bir cemâat geldi. Peygamber (S) onlara:

— *"Ey Temîm oğulları! Müjdelenin, sevinin!"* buyurdu.

Onlar:

— Sen bizi müjdeledin. Bize (Beytu'l-Mâl'den dünyâlık) atıyye de ver! dediler.

Onların bu hâline üzüldüğünden dolayı Peygamber'in yüzü değişti. Bu sırada Peygamber'in yanına Yemen ehli olan Eş'arî'ler geldi. Peygamber onlara da:

— *"Ey Yemenliler! Temîm oğulları'nın kabûl etmek istemedikleri o hayır ve saâdet müjdesini sizler kabûl ediniz!"* buyurdu.

Yemenli Eş'arîler de:

— Kabûl ettik (esâsen huzûruna biz bunun için geldik), dediler.

Bunun üzerine Peygamber (S) mahlûkların ve Arş'ın yaratılış başlangıcını tahdîs edip anlatmaya başladı. Tam bu sırada bir kişi geldi de:

— Yâ İmrân! Binek deven bağından sıyrılıp kaçtı, dedi.

(Ben de deveme bakmak için kalktım.) Keşke (Peygamber'in meclisinden) kalkmasaydım (da O'nun sözlerini işitseydim, demiştir) [5].

---

dirilteceğine bir delîldir. Îmân ederseniz size dünyâda da âhirette de vakaarlı, şerefli mevkiler bahşeder O. Bu *"enfusî"* delîldir, sonra *"âfâkî"* delîle geçiyor (Beydâvî, Nesefî, *Celâleyn).*

4 Buhârî yukarıda meâlleri verilen âyetlere işâret etmiş ve onlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermiştir. Fakat Buhârî'nin er-Rûm: 27. âyetinden sonraki âyetlere işâreti ve onlardaki bâzı kelimelere âid açıklamaları âdetâ bilmece gibi dar bir ifâde içinde vâki' olmuştur.

5 Başlığa uygunluğu "Peygamber, mahlûkların ve Arş'ın yaratılış başlangıcını tahdîs edip anlatmaya başladı" sözündedir.

٢ـــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفصِ بنِ غِياثٍ قال حدّثنا أبى قال حدّثنا الأعْمَشُ قال حدّثنا جامِعُ بنُ شدَّادٍ عنْ صَفْوانَ بنِ مُحْرِزٍ أنّهُ حدَّثهُ عنْ عِمْرانَ بنِ حُصَيْنٍ رضى اللّهُ عنهما قال دخَلْتُ عَلى النبىِّ ﷺ وعَقلْتُ ناقتِي بالْباب فأتاهُ ناسٌ منْ بَنى تميمٍ فَقالَ اقْبَلوا الْبُشْرى يابَنِى تمِيمٍ قالوا قَدْ بَشّرْتَنا فأعْطِنا مَرَّتيْنِ ثمَّ دخَلَ عَليهِ ناسٌ منْ أهْلِ الْيمنِ فقال اقْبَلوا الْبُشْري يا أهْلَ الْيَمَنِ إذ لَمْ يَقْبَلْها بنوُ تمِيمٍ قالوا قَدْ قبِلْنا يارسُولَ اللّهِ قالوا جئْناكَ نَسألُكَ عنْ هذَا الأمْرِ قالَ كانَ اللّهُ ولَمْ يكُنْ شَىْءٌ غيْرُهُ وكان عَرْشُهُ على المَاءِ وكَتَبَ فى الذِّكْرِ كلَّ شَىْءٍ وخَلقَ السَّمٰواتِ والأرْضَ فنادى مُنادٍ ذَهبَتْ ناقَتُكَ يا ابنَ الحُصَيْنِ فانْطَلَقْتُ فاذا هىَ يَقْطَعُ دونَها السَّرابُ فَواللّهِ لوَدِدْتُ أنى كُنْتُ تَرَكْتُها وَرواه عِيسى عنْ رقَبَةَ عنْ قَيْسِ بنِ مُسْلِمٍ عنْ طارقِ بنِ شِهابٍ قال سَمِعْتُ عُمَرَ رضى اللّهُ عنه يَقولُ قامَ فينَا النبىُّ ﷺ مَقاماً فأخبرَنا عنْ بدْءِ الْخَلقِ حتى دخَلَ أهْلُ الجَنَّةِ منَازِلَهُمْ وأهْلُ النَّارِ مَنازِلَهُمْ حَفِظَ ذلكَ منْ حَفِظَه ونَسِيَهُ منْ نَسِيَهُ *

2-....... Bize Câmi' ibnu Şeddâd, Safvân ibn Muhriz'den tahdîs etti. O da İmrân ibn Husayn(R)'ın şöyle dediğini tahdîs etmiştir: Ben dişi devemi kapıya bağladım da Peygamber'in huzûruna girdim. Bu sırada Peygamber'e Temîm oğulları'ndan birtakım insanlar geldi. Peygamber (S) onlara:

— *"Ey Temîm oğulları, müjdeyi kabûl edip sevinin!"* buyurdu.

Onlar iki kerre:

— Sen bizlere müjde verdin. Bizlere dünyâlık atıyye de ver, dediler.

Sonra huzûruna Yemen ahâlîsinden birtakım insanlar girdi.

Peygamber:

— *"Ey Yemenliler, müjdeyi sizler kabûl ediniz. Çünkü onu Temîm oğulları kabûl etmediler"* buyurdu.

Yemenliler:

— Kabûl ettik yâ Rasûlallah, dediler ve: Biz Sana bu işten (bu âlemin hâllerinden) soralım diye geldik, sözlerini eklediler.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— "(Ezelde) *Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Allah'ın Arş'ı su üzerinde bulunuyordu. Allah herşeyi* (kâinâtın tamâ-

mını) *zikrde* (mahfûz levh'te) *takdîr ve tesbît edip yazdı. Gökleri ve Yer'i yarattı".*

Rasûlullah bunları söylediği sırada bir nidâ edici:

— Ey Husayn oğlu, dişi deven gitti! diye nidâ etti.

Ben hemen arkasından gittim. Bir de baktım ki, devemin berisindeki serâb onunla aramızı kesiyor (onu görmeme engel oluyordu). Vallâhi ben pek arzû ederdim ki, keşke deveyi terketmiş olaydım (da Rasûlullah'ın sözlerini dinlemek fırsatını kaçırmasaydım) [6].

Ve hadîsi Îsâ ibn Mûsâ el-Buhârî (öl. 186), Rakabe ibn Maskale'den; o da Kays ibn Müslim'den rivâyet etti ki, Târık ibn Şihâb şöyle demiştir: Ben Umer ibni'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bizim içimizde (yânî minber üzerinde) ayağa kalktı da mahlûkaatın başlamasından i'tibâren tâ cennetliklerin kendi menzillerine, ateş ehlinin de kendi menzillerine girinceye kadar herşeyi bizlere haber verdi. Bu haberi ezberleyen ezberledi, unutan da unuttu [7].

٣ــ حدّثنى عبْدُ اللّٰهِ بنُ أبى شَيْبَةَ عنْ أبى أحْمَدَ عنْ سُفْيانَ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال قال النَّبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّمَ أُرَاهُ يَقُولُ اللّٰهُ شَتَمَنِى ابنُ آدَمَ وما يَنْبَغِى لَهُ أنْ يَشْتِمَنِى وتَكَذَّبَنِي وما يَنْبَغِى لَهُ أمَّا شَتْمُهُ فَقَوْلُهُ إنَّ لى ولَداً وأمَّا تَكْذِيبُهُ فقوْلُهُ لَيْسَ يُعيدُنى كَما بَدَأنى *

3-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah'ın şöyle buyurur olduğunu düşünüyorum: 'Âdem oğlu bana noksan sıfat isnâd etti. Hâlbuki ona beni noksan sıfatla vasıflaması yakışmaz. Ve yine Âdem oğlu beni tekzîb eder, hâlbuki*

---

6 Bu da İmrân hadîsinin ziyâdeli olarak gelen başka bir tarîkidir.

Bu hadîsteki "***Ve kâne arşuhu ale'l-mâi*** (= O'nun Arş'ı su üzerinde idi" fıkrası âyetten bir cümledir. Tamamı şöyledir: "***O hanginizin ameli daha güzel olduğu*** (husûsunda) ***sizi imtihân etmek için gökleri ve Yer'i altı günde yaratandır.*** (Bundan evvel ise) ***Arş'ı su üstünde idi. And olsun ki 'Ölümden sonra muhakkak yine diriltileceksiniz' desen kâfir olanlar mutlakaa 'Bu apaçık bir aldatmadan başka*** (birşey) ***değildir' derler***" (Hûd: 7). Bu, "***O'nun Arş'ı su üzerinde idi***" fıkrasının "***Sonra Arş üzerine istivâ etti***" fıkrası ile birlikte güzel bir tefsîri *Hakk Dîni,* III, 2171-2186, el-A'râf: 53. âyetinin îzâhında; kezâ *Hakk Dîni,* IV, 2756-2763, Hûd: 7. âyetinin îzâhında verilmiştir.

7 Bu Îsâ ibn Mûsâ el-Buhârî hadîsini et-Taberânî de senediyle rivâyet etti. Ahmed ibn Hanbel ile Müslim'deki Ebû Zeyd Amr ibn Ahtab el-Ensârî hadîsi bu ma'nâyı daha geniş vermektedir: "Rasûlullah (S) bizlere sabâh namâzını kıldırdı ve minbere çıkıp öğle vakti gelinceye kadar hitâb etti... İşte bu hitâbelerinde bizlere, olacak olan herşeyi haber verdi. Onları en çok bilenimiz, en iyi ezberleyenimizdir" Müslim, Fiten.., "Peygamber'in kıyâmete kadar olacak şeyler hakkında haber vermesi bâbı", *Müslim Ter.,* VIII, 421 (25-2892).

beni yalanlaması ona yakışmaz. Âdem oğlunun beni noksan sıfatla vasıflaması, benim çocuğum olduğunu söylemesidir. Âdem oğlunun beni yalanlaması ise, Allah beni ilk yarattığı gibi tekrâr yaratacak değildir, demesidir'' [8].

٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا مُغِيرَةُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ القُرَشِيُّ عَنْ أَبِى الزِّنَادِ عنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لمَّا قَضَى اللّٰهُ الخَلْقَ كَتَبَ فى كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَه فَوْقَ العَرْشِ إنَّ رَحْمَتِى غَلَبَتْ غَضَبِى *

4-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S): *''Allah halkı yarattığı zamân kendi yanında Arş'ın üstünde olan kitâbında 'Rahmetim öfkeme gâlib olmuştur' diye yazdı''* buyurdu [9].

٢ــ بابُ ماجاءَ فى سَبْعِ أَرَضِينَ وقَوْلِ اللّٰهِ تعالى أَللّٰهُ الّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰواتٍ ومِنَ الأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أنَّ اللّٰهَ عَلى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وأنَّ اللّٰهَ قَدْ أحاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْماً والسَّقْفِ المَرْفُوعِ السَّماءُ سَمْكَهَا بِناءَها كانَ فِيها حَيَوَانٌ . الْحُبكُ اسْتِوَاؤُها وحُسْنُها وأذِنَتْ سَمِعَتْ وأطاعَتْ . وألْقَتْ أخْرَجَتْ ما فِيها مِنَ المَوْتَى وتَخلَّتْ عَنْهُمْ

8 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Allah beni ilk yarattığı gibi tekrâr yaratacak değildir''* sözündedir. Bu, putlara tapan ve öldükten sonra diriltilmeyi inkâr eden müşriklerin sözüdür.

Bu hadîs, kudsî, ilâhî, Rabbânî hadîs denilen nevi'dendir. Bunlar Kur'ân'-dan sonra ikinci derecede bulunan Allah kelâmıdır. Allah bunun ma'nâsını ilhâm yoluyla Peygamberi'ne haber vermiş, O da bu ma'nâyı kendi ibâresiyle ümmetine teblîğ etmiştir. Bu hadîs müteşâbih hadîslerdendir. Onun için üzerinde çeşitli fikirler ileri sürülmüştür.

9 Başlığa uygunluğu *''Allah halkı yarattığı zamân...''* sözündedir.

Bu hadîsi Müslim Tevbe Kitâbı'nda; en-Nesâî en-Nuût'ta rivâyet etmiştir.

Bâzıları hadîsteki *''Fevka''*, yânî *''Üstünde''* sözünü ***''Baûdeten femâ fevkahâ''*** (el-Bakara: 26)'da olduğu gibi *''Dûne = Aşağısında''* ma'nâsınadır demişlerdir. Bâzıları da bu *''Fevk''* lâfzı zâiddir, demiştir. *''Yanında''* sözü de mekânı değil, fakat mahlûklardan gizlenmişliğin kemâline ve idrâk yerinden yüksek oluşunun kemâline işârettir. Tayyîbî dedi ki: Bu hadîs ***''O rahmeti kendi üstüne yazmıştır...''*** (el-En'âm: 12) mukaabili üzeredir, yânî gazab ve ikaabın gerektirmesi olarak üzerine terettüb edecek şeyin hilâfına Allah kesin sûrette kullarına merhamet etme va'dini vâcib kılmıştır.

طَحاها دحاها . السَّاهِرَةُ وجْهُ الأَرْضِ كانَ فِيها الحَيَوانُ نَوْمُهُمْ وسَهَرُهُمْ

2- YEDİ KAT YER HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı:
"Allah, yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır. Emr, bütün bunların arasında durmadan iner. Allah'ın (bunları yaratması, O'nun) hakîkaten herşeye kaadir olduğunu, ilmiyle hakîkaten herşeyi kaplamış bulunduğunu bilmeniz içindir" (et-Talâk:12) [10].
"*Ve's-Sakfi'l-merfû*", semâ'dır. "*Semkehâ*", "Binâehâ" demektir, orada hayevân, yânî canlı vardır. "*el-Hubuku*", düzgünlüğü ve güzelliğidir. "*Ezinet*", işitti ve itâat etti demektir. "*Attı*", içindeki ölüleri dışarı çıkardı ve onlardan boşaldı demektir. "*Tahâhâ*", "Dehâhâ" yânî onu yaydı demektir. "*es-Sâhire*", yeryüzü'dür; orada hayevân yânî canlı vardır, onların uykuları ve uyanıklıkları yeryüzünde olur [11].

---

10 Arz tabakalarının yedi kat olduğu hakkında Kur'ân'da bu âyetten başka âyet yoktur denilmiştir. Fakat hadîslerde Arz'ın yedi kat olduğuna dâir haberler çoktur, bâzıları burada getirilmiştir.

11 Buhârî başlığın bu kısmında şu âyetlere işâret etmiş ve onlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermiştir. Burada verdiği tefsîrler hep senedli olarak İbn Abbâs'a dayanmaktadır. Bu âyetler sırasıyle şunlardır:

"And olsun Tûr'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a, Ma'mûr Ev'e, yükseltilmiş tavâna, dolan denize ki, Rabb'inin azâbı hiç şübhesiz vâki'dir, onu def' edecek yoktur" (et-Tûr: 1-8);

"Sizi tekrâr yaratmak mı (sizce) ***daha güç, yoksa göğü yaratmak mı, ki onu Allah binâ etmiştir. Onun boyunu O yükseltti. Derken ona bir nizâm verdi. Onun gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı. Bundan sonra da yeri*** (ikaamete elverişli bir hâlde) ***yayıp döşedi. Ondan suyunu, otlağını çıkardı. Dağları dikti.*** (Bunları) ***hep size ve davarlarınıza birer fâide olmak üzere..."*** (en-Nâziât: 27-33);

"O hâreli yollara -veyâ denge ve güzelliğe- sâhib olan göğe yemîn ederim ki, hakîkat siz kat'î ihtilâfa düşen bir söz içindesiniz (bir kelime, bir akîde etrafında toplu değilsiniz)" (ez-Zâriyât: 7-8);

"(And olsun...) ***göğe ve onu binâ edene, Yer'e ve onu yayıp döşeyene, herbir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü, hem*** (ondan) ***sakınmayı ilhâm edene ki, onu tertemiz yapan muhakkak umduğuna ermiş, onu alabildiğine örten ise elbette ziyâna uğramıştır"*** (eş-Şems: 5-10);

"Gök yarıldığı, Rabb'ini dinleyip boyun eğdiği zamân, ki gök zâten bu dinlemeye ve itâate lâyık olarak yaratılmıştır. Yer uzatıldığı, içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı (bu husûsta da) ***Rabb'ini dinleyip boyun eğdiği zamân, ki Yer zâten buna lâyık olarak yaratılmıştır,*** (herkes yaptığına kavuşacaktır)" (el-İnşikaak: 1-5).

٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللّهِ قال أخْبَرنا ابنُ عُلَيَّةَ عنْ عَلِيِّ بنِ المُبارَكِ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ أبي كَثِيرٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْراهِيمَ بنِ الحارِثِ عنْ أبي سَلَمَةَ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ وكانَتْ بَيْنَهُ وبَيْنَ أُناسٍ خُصُومَةٌ في أرْضٍ فَدَخَلَ عَلَى عائِشَةَ فَذَكَرَ لَها ذَلِكَ فقالَتْ يأبا سَلَمَةَ اجْتَنِبِ الأرْضَ فإنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أرَضِينَ *

5-....... Ebû Seleme ile kendi kavminden bâzı insanlar arasında bir arâzî hakkında çekişme meydana gelmişti. Ebû Seleme, Âişe'nin yanına girip bu çekişmeyi Âişe'ye zikretti. Âişe de ona:

— Yâ Ebâ Seleme! Yer(gasbetmek)den sakın! Çünkü Rasûlullah (S) *"Kim* (başkasının toprağına) *bir karış mikdârı tecâvüz ederse, o yere kıyâmette yedi kat yerden* (isâbet eden toprak) *bu mütecâviz kişinin boynuna halka gibi geçirilir"* buyurdu, demiştir [12].

٦ــ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ أخْبرنا عبْدُ اللّهِ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ عنْ أبيهِ قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنْ أخَذَ شَيْئاً مِنَ الأرْضِ بغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ القِيامَةِ إلى سَبْعِ أرَضِينَ *

6-....... Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'den haber verdi. O şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Her kim hakkı olmaksızın* (başkasına âid) *yerden birşey gasbedip alırsa, o aldığı şeyle birlikte kıyâmet gününde yedi kat yere batırılır"* buyurdu [13].

٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثنا عبْدُ الوَهّابِ قال حدّثنا أيُّوبُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ عنِ ابنِ أبي بَكْرَةَ عنْ أبي بكْرَةَ رضِي اللّهُ عنه عن النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلّم قال الزَّمانُ قَدِ اسْتَدارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خلَق السَّمٰواتِ والأرْضَ

"Fakat o bir tek haykırıştır. Ki o zamân onlar hemen toprağın yüzündedirler" (en-Nâziât: 13-14).

12 Bu hadîste Arz'ın yedi kat olduğunu nâsslaştırma vardır; başlıktan kasdedilen de budur. Bu hadîs Mezâlim Kitâbı'nda da geçmişti.

13 Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu da değişik sened ile Mezâlim'de geçmişti.

السَّنَةُ اثنَا عشَرَ شَهْراً منْها أرْبعَةٌ حُرُمٌ ثلاَثَةٌ مُتَوَالِياتٌ ذُو القَعْدَةِ وذُو الحِجَّةِ والمُحَرَّمُ وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِى بَيْنَ جُمَادِى وشَعْبَانَ *

7-....... Ebû Bekre Nufey' ibnu'l-Hâris es-Sakafî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Zamân* (mıkyâs olan yıl hesâbı) *Allah'ın gökleri ve Yer'i yarattığı gündeki* (ilk) *hey'etine dönmüştür.* (Artık) *sene oniki aydır. Bunlardan dördü harâm aylardır. Üçü arka arkayadır ki, Zu'l-ka'de, Zu'l-hicce ve Muharrem'dir. Dördüncüsü de Cumâda'l-âhire ile Şa'bân arasında olarak Mudar kabîlesinin ayı olan Receb'dir"* [14].

٨ــ حدّثنى عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا أبُو أسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ سَعيدِ بنِ زيْدِ بنِ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ أنَّهُ خاصَمَتْهُ أرْوى فى حَقٍّ زَعَمَتْ أنهُ انْتَقَصَهُ لَها إلى مَرْوانَ فقالَ سِعيدٌ أنا أنْتَقِصُ منْ حقِّها شَيْئاً أشْهَدُ لَسَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يقُولُ منْ أخَذَ شِبْراً منَ الأرْضِ ظُلْماً فانّه

14 Hâfız İbn Kesîr şöyle dedi: Buhârî'nin bu hadîsi burada zikr ile maksadı, başlıktaki et-Talâk: 12. âyetinin ma'nâsını takrîr etmektir, yânî yedi semâ ve yedi kat Arz olduğunu delîllendirmektir. Nitekim şimdi ayların sayısı da Allah indindeki ilk kitâbdaki ayların sayısına uygun olarak onikidir. İşte bu, zamândaki uygunluktur. Nitekim bu mekân husûsunda da bir uygunluktur (Kastallânî).

Hadîsteki dört aya Kur'ân'da ***"el-Eşhuru'l-Hurum = Harâm aylar"*** adı verilmiştir ki, bu aylarda harb ve saldırı yasaktır. Arablar Câhiliyet devrinde bu aylardan bâzılarının harâmlığının geri bırakıldığını i'lân ederek kabîlelere ve kervânlara baskın edip çapulculuk yaparlardı. Böyle bâzı ayları geri bırakıp takvîm oynamaları yapmaya Kur'ân dilinde ***"en-Nesî'"*** denilmiştir. Zemahşerî buna bir ayın harâmlığını öbür aya geri bırakmaktır demiş ve şöyle tefsîr etmiştir: Bu sûretle Arablar, harâm ayları halâl sayarlar ve onun yerine halâl ayları harâm kılarlardı. Çok defa oniki aya bir, iki ay ziyâde ederek seneyi onüç, ondört ay yaparlardı. Vedâ Haccı'ndan bir sene önceki Ebû Bekr'in emîrliğinde yapılan hacc, Zu'l-ka'de ayında idi. Rasûlullah'ın Vedâ Haccı ise Zu'l-hicce'ye tesâdüf ve tevâfuk etmişti. Bunu Peygamber, Vedâ Haccı'nda Arafât Dağı'nda deve üzerinde îrâd ettiği hitâbesinin bir fıkrasında ifâde etmiş ve nesi' âdetini kaldırmıştır: *"Yıl ve ay hesâbı, Allah'ın gökleri ve Yer'i yarattığı zamânki ilk vaziyetine dönüp yerini bulmuştur. Sene de oniki aydır..."* Bundan önce ***"Harâm ayları geciktirmek ancak küfürde bir artıştır"*** (et-Tevbe: 37) âyetiyle de nehyedilmiş bulunduğundan, bu bâtıl Câhiliyet âdeti tamâmen kaldırılmıştır.

Hadîsin sonunda Receb'in Mudar'a nisbet edilmesi, Mudar kabîlesinin bu aya diğer aylardan daha fazla hürmet etmesindendir. Müşriklerin kendi ayarlarına göre kamerî aylar üzerinde ne gibi câhilâne tasarruflarda bulunduklarını incelemek isteyenlere rahmetli Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hakk Dîni Kur'ân Dili Tefsîri*'nden okumalarını tavsiye ederim: III, 2521-2541.

يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ. قال ابنُ أبي الزِّنادِ عنْ هشامٍ عنْ أبيهِ قال قال لِي سعِيدُ بنُ زَيْدٍ دخَلْتُ علَى النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم *

8-....... Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl(R)'den tahdîs etti ki, Ervâ bintu Ebî Uveys, iddiâ ettiği bir hakk husûsunda, Saîd ibn Zeyd kendisinin hakkını eksiltti diye Medîne Vâlîsi bulunan Mervân ibnu'l-Hakem'e şikâyet etti. Bu şikâyet üzerine Saîd: Ben bu kadının hakkından birşey mi eksiltiyormuşum? Şehâdet ederim ki, ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmişimdir: *"Her kim* (başkasına âid) *arâzîden zâlimlikle bir karış yer alırsa, hiç şübhe yok, kıyâmet gününde o arâzî parçası yedi kat yerden i'tibâren onun boynuna halka yapılır".*

İbnu Ebi'z-Zinâd, Hişâm'dan söyledi ki, babası Urve şöyle demiştir: Saîd ibn Zeyd bana: Ben Peygamber'in huzûruna girdim... dedi [15].

Kitâbu Bed'i'l-Halk'ın Devâmı
Yedinci Cilddedir.

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*
Altıncı Cildin Sonu

---

15 Hadîsin sonundaki ta'lîkte Urve'nin Saîd'le buluşmasının beyânı ve bu hadîsi kendisinden işitmesinin açıkça belirtilmesi vardır. Bu hadîslerde yedi kat Arz'ın isbâtı vardır. Bunlardan herbiri diğerinin üzerinde olduğu kasdedilmiştir. Ahmed ibn Hanbel'deki Ebû Hureyre hadîsinde merfû' olarak: *"Herbir arz ile onu ta'kîb eden arz arasında beşyüz yıllık mesâfe vardır"* şeklindedir.

Râvî Saîd ibn Zeyd, cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Hz. Umer'in amcası oğlu ve aynı zamânda kızkardeşi Fâtıma bintu'l-Hattâb'ın kocasıdır. İlk Muhâcir kaafilesiyle Medîne'ye hicret etmiştir. 51 hicret yılında vefât etmiştir.

Bu hadîs Mağâzî'nin sonunda Vedâ Haccı'nda, bundan daha bütün olarak gelecektir inşâallah.

İÇİNDEKİLER

54-KİTÂBU'Ş-ŞURÛT
(Şartlar Kitâbı)
(22 Hadîs)

1-İslâm Dîni'ne girmekte, hükümlerde, alışveriş muâmelelerinde câiz olan şartlar bâbı 2533

2-Bâb: Bir şahıs, erkek çiçek asılmış olduğu hâlde hurma ağacı sattığı zamân 2537

3-Alım satım işlerindeki şartlar bâbı 2537

4-Bâb: Satıcı belli bir yere kadar binek hayvanının sırtını kullanmayı şart kıldığında, bu satış câizdir 2538

5-Her çeşit akid muâmelelerindeki şartlar(ın hükümlerini beyân) bâbı 2541

6-Nikâh düğümünü bağlama sırasında ta'yîn edilen mehr hakkındaki şartlar(ın hükmünü beyân) bâbı 2543

7-Ekicilik hakkındaki şartlar bâbı 2544

8-Nikâh akdinde câiz olmayan şartlar bâbı 2544

9-Dînî cezâlarda halâl olmayacak şartlar bâbı 2545

10-Kendisinin hürriyete kavuşturulması için satın alınmaya râzı olduğu zamân, hürriyetini satın alma yazışmasına bağlanmış olan kölenin şartlarından câiz olacak şeyler bâbı 2546

11-Boşama husûsundaki şartlar bâbı 2548

12-(Şâhid dikmeden ve yazıya da geçirmeden) insanlarla sâdece söz ile yapılan şartlar bâbı 2549

13-Velâ hakkındaki şartlar(ın hükmünü beyân) bâbı 2550

14-Bâb: Arâzî sâhibinin ekicilik anlaşmasında "İstediğim zamân seni çıkarırım" şartını koyması 2552

15-Cihâdda ve harb ehli ile yapılacak barış anlaşmalarında ileri sürülecek şartlar ve bu şartların yazılmasını beyân babı 2554

16-Ödünç vermek husûsundaki şartlar bâbı 2574

17-Hürriyeti satın alma yazışmasına bağlanan kimsenin hükmü ile Allah'ın Kitâbı'na aykırı nevi'den halâl olmayan şartlar(ın hükmü) bâbı 2575

18-Şart kılmak ve borç ikrârını istisnâ yapmak nev'inden câiz olanları beyân ile insanların kendi aralarında örf edinip tanıyageldikleri şartları beyân bâbı 2577

19-Vakıftaki şartlar(ın hükmünü beyân) bâbı 2578

55-KİTÂBU'L-VESÂYÂ
(Vasiyyetler Kitâbı)
(43 Hadîs)

1-Vasiyyetler bâbı 2580

2-Bâb: Kişinin mîrâsçılarını zengin bırakması, onları insânlara avuç açar hâlde bırakmasından hayırlıdır 2584

3-Malın en çok üçte bir mikdârının vasiyyet edilmesi bâbı 2585

4-Vasiyyet edicinin kendi vasîsine: "Çocuğumun işlerini yürütmeyi üzerine al" demesi ve gerektiğinde bu vasînin çocuk için da'vâ açmasının cevâzı bâbı 2587

5-Bâb: Vasiyyet edecek hasta kimse, başıylė beyân edici açık bir işâret yaptığı zamân, bu vasiyyet câiz olur 2588

6-Bâb: "Mîrâsçı için vasiyyet yoktur" 2589

7-Ölüm sırasında sadaka (yapmanın cevâzı) bâbı 2590

8-Yüce Allah'ın: "(Bu mîrâs payları) ölenin edeceği vasiyyet(in yerine getirilmesin)den veyâ borcunun ödenmesinden sonradır" (en Nisâ: 11) kavli bâbı 2591

9-Yüce Allah'ın: "Şâyet çocuğunuz varsa terikenizden sekizde biri, edeceğiniz vasiyyet ve borc(un ödenmesin)den sonra yine onlarındır" (en-Nisâ: 12) kavlinin te'vîli bâbı 2594

10-Bâb: Bir şahıs vakıf yaptığı yâhud yakınlarına vasiyyet yaptığı zamân, bu yakınlar kimlerdir? 2597

11-Bâb: (En yakınlarına vasiyyet yapıldığı zamân) bu en yakın hısımlar içine kadınlar ve çocuklar girer mi? 2599

12-Bâb: Vakıf yapan kişi kendi vakfıyle faydalanır mı? 2600

13-Bâb: Bir şahıs birşey vakfettiği ve o şeyi başkasına vermediği zamân, bu vakıf câizdir (yânî sahîhtir) 2602

14-Bâb: Bir şahıs fakîrlere mi yâhud başkalarına mı olduğunu beyân etmeksizin "Şu evim Allah için sadakadır" dediği zamân, bu vakıf câiz-

dir (yânî sarfedilecek ciheti ta'yîn edilmeden önce vakıf tamam olmuştur) 2602

15- Bâb: Bir şahıs "Benim şu arâzîm ve şu bustânım anam adına (Allah için) sadakadır" dediğinde, (kimlere, yânî fakîrlere mi yâhud başkalarına mı olduğunu beyân etmese de) vakıf câiz olmuştur 2603

16- Bâb: Bir kimse malının bir kısmını yâhud kölesinin bir kısmını yâhud hayvanlarının bir kısmını sadaka veyâ vakfettiği zamân, onun bu sadakası ve vakfı câizdir 2604

17- Vekîline sadaka yapan, sonra da vekîli o sadakayı müvekkiline geri veren kimse(nin hükmünü beyân) bâbı 2605

18- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mîrâs taksîm olunurken (mîrâsçı olmayan) hısımlar, yetîmler, yoksullar da hazır bulunursa, kendilerine ondan (birşey vererek) rızıklandırın; (gönüllerini hoş edecek) güzel sözler de söyleyin" (en-Nisâ: 8) 2607

19- Birdenbire ölüveren kimse için sâhiblerinin o ölü adına sadaka yapmalarının müstehâb olacağı ve üzerinde adak borçları bulunan ölünün bu adaklarının yerine getirilmesinin de müstehâblığı bâbı 2608

20- Vakıf ve sadaka yapmak işlerinde şâhid göstermek bâbı 2609

21- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yetîmlere (rüşde ulaştıklarında) mallarını verin. Temizi murdâra değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza (katarak) yemeyin. Çünkü bu muhakkak büyük bir günâhtır. Eğer yetîm kızlar hakkında (adâleti yerine getiremeyeceğinizden) korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh edin" (en-Nisâ: 2-3) 2610

22- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yetîmleri nikâh çağına erdikleri zamâna kadar gözetip deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve olgunluk gördünüz mü, mallarını onlara teslîm edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye bunları isrâf edip tez elden yemeyin. Velîlerden kim zengin ise (yetîmin malını yemeye tenezzül etmesin;) kaçınsın. Kim de fakîr ise, o hâlde örfe göre (birşey) yesin. Artık onlara mallarını teslîm ettiğiniz vakit karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter. Ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara azından da çoğundan da farz kılınmış birer nasîb olarak hisseler vardır." (en-Nisâ: 6-7) 2612

23- Bâb: Yetîmin malında çalışmasından dolayı vasînin alacağı ücret ve çalışma hakkına karşılık yetîm malından yiyeceği şey? 2613

24- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Gerçek, yetîmlerin mallarını haksız (ve harâm) olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir" (en-Nisâ: 10) 2615

25- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bir de sana yetîmleri sorarlar. De ki: Onları yararlı ve iyi bir hâle getirmek hayırlıdır. Şâyet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah salâha çalışanlarla fesâd yapanları bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi muhakkak zahmete sokardı. Şübhesiz Allah mutlak gâlibdir. Tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Bakara: 220) 2616

26- Yetîm için iyilik olduğu zamân, seferde ve hazarda yetîmi hizmette kullanma ve (vasî olmasalar da) ananın ve kocasının yetîme bakmaları(nın hükmünü beyân) bâbı ... 2617

27- Bâb: Bir şahıs, sınırları beyân etmeyerek bir arâzîyi vakıf yaptığı zamân (arâzî meşhûr ve seçkin ise) bu vakıf câizdir ... 2618

28- Bâb: Bir topluluk ortak ve yaygın hisseli bir arâzîyi vakıf yaptıklarında, bu vakıf câizdir ... 2620

29- Vakıf nasıl yazılır bâbı ... 2620

30- Zengin için, fakîr için, zaîf için vakıf yapma(nın cevâzı) bâbı ... 2621

31- Mescid inşâsı için arâzî vakfetme(nin cevâzı) bâbı ... 2622

32- Hayvanları, atları, ticâret metâ'larını ve sessiz serveti (yânî altın ve gümüşü) vakfetmek bâbı ... 2623

33- Vakfın işlerine bakıp yürütecek kimsenin nafakası (yânî ücreti) bâbı 2624

34- Bâb: Bir kimse bir arâzî veyâ kuyu vakfettiği ve vakfından kendisinin de istifâde etmesini şart kıldığı: Meselâ vakfettiği kuyunun suyundan diğer müslümânların kovalarıyle su aldıkları gibi kendisinin de su almasını şart kıldığı zamân (bu câiz olur) ... 2625

35- Bâb: Vakfedici kimseler "Biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz" dedikleri zamân, bu câizdir ... 2627

36- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyyet zamânı aranızdaki şehâdet ya kendinizden adâlet sâhibi iki adam veyâ yolculuk ediyordunuz da ölüm musîbeti başınıza geldiyse sizin gayrınızdan iki diğeridir. Bunları namâzdan sonra alıkorsunuz, şübhelendiğiniz takdîrde şöyle yemîn ederler: 'Billâhi hısım da olsa yemînimizi hiçbir bedele değişmeyiz, Allah'ın (emrettiği) şâhidliği gizlemeyiz. Biz o takdîrde şübhesiz günâha girenlerden oluruz'. Eğer bu iki şâhidin bir günâha hakk kazanmış olduklarına bir bilgi elde edilirse, o vakit evlâ olan, bu ikinin yerine, bunların aleyhlerinde bulundukları mukaabil taraftan diğer iki kişi dikilir, şöyle yemîn ederler: 'Billâhi bizim şâhidliğimiz o iki kişinin şâhidliğinden daha doğrudur. Biz hakkı aşmadık. Çünkü bu takdîrde muhakkak ki zâlimlerden oluruz'. İşte bu hüküm, şâhidliği olduğu gibi dosdoğru edâ etmelerine veyâ yemînlerinden sonra, yemînlerinin reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çâredir. Allah'tan korkun ve emirlerini iyi dinleyin. Çünkü Allah fâsıklar gürûhunu doğru yola çıkarmaz" (el-Mâide: 106-108) ... 2628

37- Mîrâsçılar hazır bulunmaksızın vasînin ölünün borcunu ödemesi(nin cevâzı) bâbı ... 2629

56-KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER
(Cihâd ve Sîretler Kitâbı)
(287 Hadîs)

1- Cihâdın ve sîretlerin fazîleti bâbı ... 2631

2-Bâb: İnsanların en fazîletlisi Allah yolunda canı ile, malı ile cihâd eder olan mü'mindir 2635

3-Erkeklerin ve kadınların mücâhid olmak ve şehîd olmak için duâ etmeleri bâbı 2637

4-Allah yolunda mücâhede edenlerin dereceleri bâbı 2639

5-Allah yolunda sabâh yürüyüşü ve akşâm yürüyüşü ve herbirinizin cennetten bir yay kadar yeri bâbı 2641

6-el-Hûru'l-Iyn(= Kara ve iri gözlü cennet kadınları) ve onların sıfatları bâbı 2643

7-Şehîd olmayı temennî etmek babı 2645

8-Allah yolunda (cihâda giderken) binek tarafından yere çarpılıp ölen ve böylece mücâhid şehîdlerden olan kimsenin fazîleti bâbı 2646

9-Allah yolunda (cihâda giderken) bir musîbete uğrayan yâhud göğsüne mızrak saplanan kimsenin fazîleti bâbı 2648

10-Azîz ve Celîl olan Allah yolunda yaralanan kimsenin fazîleti bâbı 2650

11-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı gözetiyorsunuz?..." (et-Tevbe: 52) 2651

12-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir sûretle (ahidlerini) değiştirmediler" (el-Ahzâb: 23) 2651

13-Bâb: Harbe girişmeden evvel iyi amel 2655

14-Kendisine, atanı ve nereden atıldığı bilinmeyen serserî bir ok gelip de bu sebebden ölen kimse bâbı 2656

15-Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye kıtâl eden kimse(nin fazîleti) bâbı 2657

16-İki ayağı Allah yolunda pek tozlanan kimse bâbı 2658

17-Allah yolunda iken bulaşmış olan tozları insanlardan silme(nin kerîh olmadığı) bâbı 2659

18-Harbden ve tozlardan sonra bedeni boydan boya yıkamak bâbı 2659

19-Yüce Allah'ın şu kavlinin fazîleti bâbı: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bil'akis onlar Rabb'leri katında diridirler. Lûtfu inâyetinden kendilerine verdiği ile hepsi şâd olarak rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılmayanlar hakkında da: 'Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir' diye müjde vermek isterler. Onlar Allah'tan bir ni'metle ve daha fazlasıyle ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfâtını zâyi' etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler" (Âlu İmrân: 169-171) 2660

20-Meleklerin şehîd üzerine toplanıp onu gölgelemeleri bâbı 2662

21-(Allah yolunda şehîd edilen) mücâhidin dünyâya dönmeyi temennî etmesi bâbı 2662

22-Bâb: Cennet kılıçların (şakıyan) yıldırımı altındadır 2663

23-Cihâd için çocuk isteyen kimse bâbı 2664

24-Harbde yiğitlik ve korkaklık bâbı 2665

25-Korkaklıktan Allah'a sığınılması bâbı 2666

26-Harbde hazır bulunduğu yerleri tahdîs edip anlatan kimse bâbı ... 2668

27-Kâfirlere karşı elbirliğiyle harbe çıkmanın vücûbu ile cihâd ve niyette vâcib olacak mikdârı beyân bâbı 2669

28-Bir kâfir bir müslümânı öldürür, sonra bu kaatil müslümân olur ve dînine bağlı kalır, sonunda o da öldürülür (yânî harbde o da şehîd edilirse, ikisi de cennete girer) bâbı 2670

29-Düşmanla cenk ve kıtâl etmeye gitmeyi, oruç tutmaya tercîh eden kimse bâbı 2672

30-Bâb: Şehîdler (Allah yolunda) öldürülmekten başka yedi nevi'dir . 2673

•31-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mü'minlerden özür sâhibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar bir olamaz. Allah mallarıyle, canlarıyle savaşanları, derece i'tibâriyle oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir, (fakat) Allah, savaşanlara oturanların üstünde çok büyük bir ecir vermiştir. Kendinden dereceler, bir mağfiret, bir rahmet (vermiştir); Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 95-96) 2674

32-Düşmanla muhârebe sırasında sabretmek bâbı 2675

33-Kâfirlerle muhârebeye teşvîk ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey Peygamber! Mü'minleri harbe teşvîk et" (el-Enfâl: 65) 2676

34-(Medîne'nin etrafına) hendek kazılması bâbı 2677

35-Özrün kendisini düşmanla cenk etmekten alıkoyduğu kimse bâbı 2678

36-Allah yolunda (cihâdda iken) oruç tutmanın fazîleti bâbı 2679

37-Allah yolunda (cihâdda) harcama yapmanın fazîleti bâbı 2680

38-Bir gâzî cihâzlayıp sefere hazırlayan yâhud gâzînin gerideki işlerini görmekte ona hayırlı halef olan kimsenin fazîleti bâbı 2682

39-Muhârebe sırasında (ölülere sürülen) hanût kokusu sürünmek bâbı 2683

40-Harbde keşif karakolunun fazîleti bâbı 2684

41-Bâb: Kumandan harbde keşif yapacak kişiyi tek başına düşmanı keşif vazîfesine gönderir mi? 2685

42-İki kişinin berâberce sefere çıkması bâbı 2686

43-Bâb: "Atın alnına döküjen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür." 2686

44-Bâb: Peygamber(S)'in: "Atların alınlarına sarkan saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlenmiştir" sözünden dolayı cihâd, berrin (yânî âdilin) ve fâcirin berâberinde kıyâmete kadar devâm edecektir 2687

45- Yüce Allah'ın: "Allah yolunda bağlanıp beslenen atlardan..." (el-Enfâl: 60) kavlinden dolayı, Allah yolunda cihâd etmek için at bağlayıp besleyen kimse bâbı 2688

46- Atın ve eşeğin özel ismi bâbı 2689

47- Atın uğursuzluğu nev'inden zikredilen hadîsler bâbı 2691

48- Bâb: Atlar üç nevi' insan içindir 2692

49- Gazvede başkasının (yorulan) hayvanına dürtüp vuran kimse bâbı 2694

50- Çetin hayvan üzerine ve erkek at üzerine binmek bâbı 2695

51- Atın (ganîmetten alacağı) payları bâbı 2696

52- Harb içinde başkasının binek hayvanını önüne çeken kimse bâbı 2697

53- Binek hayvanı için eyerde olan demirden yâhud ağaçtan üzengi ile semer ve palana takılan ip veyâ kayış üzengi bâbı 2698

54- Çıplak ata binmek bâbı 2698

55- Dar adımlı, yavaş yürüyüşlü at bâbı 2699

56- Atlar arasında öne geçme yarışı yapmak bâbı 2699

57- Yarış için atların idmâna çekilip zayıflatılması bâbı 2700

58- İdmâna çekilip zayıflatılmış atlar için yarış uzaklığının sonu bâbı 2701

59- Peygamber'in dişi binek devesi bâbı 2701

60- Eşeklerin üstünde gazve bâbı, Peygamber(S)'in beyaz katırı bâbı 2703

61- Kadınların cihâdı bâbı 2704

62- Kadının denizde gazvesi bâbı 2705

63- Erkeğin kadınlarından bâzısını bırakıp, birini berâberinde gazveye taşıması bâbı 2706

64- Kadınların cenk etmeye çıkmaları ve erkeklerle berâber harbe katılmaları bâbı 2707

65- Kadınların gazvede askere su kırbaları taşımaları bâbı 2708

66- Kadınların cenk esnâsında yaralıları tedâvî etmeleri bâbı 2709

67- Kadınların yaralıları ve şehîdleri geri götürmeleri bâbı 2710

68- (İsâbet almış olan) bedenden okun çekilip çıkarılması bâbı 2710

69- Gazvede Allah yolunda (düşman baskınından korunmak için) nevbet bekleme(nin fazîleti) bâbı 2711

70- Gazvede hizmet etmenin fazîleti bâbı 2713

71- Yolculukta arkadaşının eşyâsını taşıyan kimsenin fazîleti bâbı 2715

72- Allah yolunda bir gün sınır muhâfazasına bağlı kalıp nevbet beklemenin fazîleti ile Yüce Allah'ın şu kavlinin fazîleti bâbı: "Ey îmân edenler, sabredin, sabır yarışı edin. (Sınırlarda) nevbet bekleşin. (Bu sâyede) felâh bulacağınızı umabilirsiniz" (Âlu İmrân: 200) 2715

73- Hizmet ettirmek için çocukla gazâya giden kimse bâbı 2716

74- (Cihâd ve başka maksadlar için) gemilere binip deniz yolculuğu yapmak bâbı 2718

75- Harbde zaîflerle ve iyi insanlarla (yânî onların bereketi ve duâlarıyle) yardım isteyen kimse bâbı 2719

76- Bâb: Bir kimse kesin sûrette "Fulân şehîddir" demez 2721

77- Atış ta'lîmine teşvîk etmek ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki, bununla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilemeyip de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız..." (el-Enfâl: 60) 2723

78- Kısa mızraklarla ve kılıç, yay gibi harb âletleriyle oyun oynamak bâbı 2724

79- Kalkan ve (harbde) arkadaşının kalkanıyle sütrelenip korunan kimse bâbı 2725

80- Deriden yapılmış kalkan (edinilmesinin cevâzı) bâbı 2727

81- Kılıç bağları ve kılıcı boyuna asmak bâbı 2728

82- Kılıçların süsleri hakkında gelen şeyler bâbı 2729

83- Seferde sıcak vakti uykusu sırasında kılıcını bir ağaca asan kimse bâbı 2729

84- Başa miğfer giyme(nin meşrû'luğu) bâbı 2730

85- Ölüm sırasında silâhın kırılmasını düşünmeyen kimse bâbı 2731

86- Sıcak vaktindeki istirahat sırasında insanların imâmın yanından dağılmaları ve ağaçlarla gölgelenmeleri bâbı 2732

87- Mızraklar (edinip kullanmanın fazîleti) hakkında söylenen şeyler bâbı 2733

88- Peygamber'in zırhı(nın neden olduğu) hakkında söylenenlerle harbde gömlek(in hükmünü beyân) bâbı 2734

89- Seferde ve harbde cübbe (giyme) bâbı 2736

90- Harbde ipek giyme(nin cevâzı) bâbı 2737

91- Bıçak (kullanmanın cevâzı) hakkında zikrolunan şeyler bâbı 2738

92- Rûmlar'la harb(in fazîleti) hakkında söylenen şeyler bâbı 2739

93- Peygamber'in istikbâlde Yahûdîler'le yapılacak harbi haber vermesi bâbı 2740

94- Türkler'in kıtâli bâbı 2741

95- Kıl ayakkabılar giyinen kavimlerin harbi bâbı 2742

96- Bozgunluk sırasında bineğinden inip Allah'tan yardım isteyerek askerlerini harb nizâmına koyan kimse bâbı 2743

97- Harb sırasında imâmın müşrikler aleyhine bozulma ve sarsılma duâsı yapması bâbı 2744

98- Bâb: Müslümân, kitâb ehline (İslâm'a dönmeleri için) hidâyet yolunu gösterip irşâd eder mi yâhud onlara Kur'ân'ı öğretir mi? 2747

99- Müşrikleri İslâm'a alıştırmak için onlar lehine hidâyet duâsı yapmak bâbı 2748

100- Yahûdî ve Hristiyân'ı İslâm'a çağırma; bunların hangi şey üzerine mukaatele olunacakları; Peygamber'in Fars Meliki Kisrâ ile Rûm Meliki Kaysar'a yazdığı mektûblar ve kıtâlden önce İslâm'a çağırma bâbı 2749

101- Peygamber'in insanları İslâm'a, peygamberliği i'tirâf etmeye, Allah'ın berisinde bir kısmının diğer bir kısmını Rabbler edinmemelerine çağırması bâbı 2750

102- Gazveye gitmek istemeyip de onu başkasıyle örtüp gizleyen kimse ile, sefere perşembe günü çıkmayı seven kimse bâbı 2760

103- Sefere öğleden sonra çıkmak bâbı 2762

104- Sefere ayın sonunda çıkma(nın cevâzı) bâbı 2762

105- Ramazân içinde sefere çıkma(nın cevâzı) bâbı 2763

106- (Sefere çıkarken) vedâlaşmak bâbı 2764

107- (Ma'siyetle emrolunmadıkça) imâmı ve âmiri dinlemek ve itâat etmek bâbı 2765

108- Bâb: Devlet başkanının arkasında harb edilir ve onunla (düşmandan) korunulur 2765

109- Harbde kaçmamaları üzerine bey'at edilmesi bâbı 2766

110- Devlet başkanının insanlara kesin (ve yerine getirilmesi vâcib olan) emrinin ancak insanların tâkat getirebilecekleri işlerde olması bâbı 2770

111- Bâb: Peygamber (S) gündüzün evvelinde harb yapmadığı zamân, muhârebeyi güneşin (ortadan) gitmesine kadar geriye bırakırdı 2771

112- Kişinin (gazveden dönmek yâhud geri kalma husûsunda) devlet başkanından izin istemesi bâbı 2772

113- Kendisi zevcesiyle yeni evlenmiş olduğu hâlde gazâya giden kimse bâbı 2775

114- Zifâfın ardından gazâya gitmeyi seçen kimse(nin işini beyân) bâbı 2775

115- Düşman baskını korkusu sırasında imâmın (yardım ve zafer tedbîrine) çabuk davranması bâbı 2776

116- Korku sırasında çabuk hareket etmek ve harıl harıl koşmak bâbı 2776

117- Korku sırasında tek olarak (düşman keşfine) çıkmak bâbı 2777

118- (Oturan adına cihâd edenlere verilen) ücret ve Allah yolunda (yânî cihâda) yükleyip taşıma bâbı 2777

119- Peygamber(S)'in sancağı hakkında söylenen hadîsler bâbı 2779

120- Gazvedeki ücretli(nin hükmü) bâbı 2781

121- Peygamber(S)'in: "Ben, bir aylık mesâfedeki düşman gönüllerine kor-

ku salmak sûretiyle yardım olundum" sözü ile Celîl ve Azîz Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet indirmediği şeyleri O'na tanıdıklarından dolayı küfreden kalblerine korku salacağız. Onların yurtları ateştir..." (Âlu İmrân: 151) 2783

122- Gazveye giderken azık edinip taşımak ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "... Bir de (seferinizde) azık hazırlayın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı korunmaktır. Ey kâmil akıl sâhibleri, benden korunun" (el-Bakara: 197) 2784

123- Azığın (hayvanlar üzerinde taşınması zorlaşınca) boyun kökleri üzerinde taşınması bâbı 2787

124- Kadının binekli erkek kardeşinin arka tarafına bindirilmesi bâbı .. 2788

125- Cenk ve hacc seferlerinde bineklinin arka tarafına binici olmak bâbı 2788

126- Eşek üzerine, binicinin arka tarafına binen kimse bâbı 2789

127- Bineğe binen kişinin üzengisini ve benzeri şeylerini tutup yardım eden kimse bâbı 2790

128- Düşman arâzîsine Mushaf'larla sefer etmenin kerâheti bâbı 2791

129- Harb sırasında tekbîr getirme(nin meşrû'luğu) bâbı 2792

130- Tekbîr getirmekte ses yükseltmenin mekrûhluğu bâbı 2793

131- Yolcunun bir vâdî içine indiği zamân tesbîh etmesi bâbı 2794

132- Yolcunun yüksek bir yere yükseldiğinde tekbîr etmesi bâbı 2794

133- Bâb: Yolcu iken, mukîmlik hâlinde yapageldiği amellerin benzeri, yolcu lehine yazılır 2796

134- İnsanın geceleyin yalnız başına yürümesi (câiz mi, mekrûh mu?) bâbı 2796

135- Vatana dönüş sırasında yürüyüşte çabuk davranmak bâbı 2798

136- Bâb: Bir kimse diğer birini cihâd etmesi için bir ata bindirip de, sonra o atı satılıyor gördüğünde (onu satın alabilir mi)? 2799

137- Ana-babanın izniyle cihâda gidilmesi bâbı 2800

138- Develerin boyunlarına takılan çan ve benzeri şeyler hakkında söylenen şeyler bâbı 2801

139- Kadını hacca gitmek üzere çıkmış ve kendinin bir ma'zireti olmuşken askere yazılan kimseye izin verilir mi bâbı 2802

140- Câsûs(un hükmü) bâbı 2803

141- Esîrlere elbise giydirme bâbı 2806

142- Elleriyle (gayretiyle) bir insanın müslümân olmasına sebeb olan kimsenin fazîleti bâbı 2806

143- Zincirlerle bağlanan esîrler bâbı 2807

144- Tevrât ve İncîl ehlinden müslümân olan kimselerin fazîleti bâbı .. 2808

145- Gece baskını yapılıp da çocuklar ve zürriyetleri musîbete uğratılan harb yurdu ahâlîsi(nin hükmü) bâbı 2809

146-Harbde çocukları öldürme(nin nehyi) bâbı 2811
147-Harbde kadınların öldürülmesi(nin nehyi) bâbı 2811
148-Bâb: "Allah'ın azâbıyle azâblandırılmaz" 2812
149-Bâb, "Ondan sonra ise ya iyilik yapın yâhud fidye alın" (Muhammed: 4) 2813
150-Bâb: Kâfirler elinde bulunan kâfirlerden kurtulması için, kendisini esîr almış olan kimseleri öldürmek yâhud aldatmak hakkı var mıdır?. 2813
151-Bâb: Müşrik, müslümân kimseyi yaktığı zamân o müşrik (fiilinin cezâsı olarak) yakılır mı? 2814
152-Bâb 2814
153-(Müşriklere âid olan) evlerin ve hurmalıkların yakılması(nın cevâzı) bâbı 2816
154-Uyumakta olan düşman müşrikin öldürülmesi bâbı 2817
155-Bâb: "Düşmanla karşılaşmayı (harb etmeyi) temennî etmeyiniz" .. 2820
156-Bâb: "Harb bir kerre aldatmaktır" 2821
157-Harbde yalan söyleme(nin hükmü) bâbı 2822
158-Harb ehlini, bir fırsatını gözeterek ansızın hücûm edip açıktan öldürmek yâhud paralamak bâbı 2824
159-Fesâd ve şerrinden endîşe edeceği kimsenin berâberinde iken câiz olacak çâre ve korunma tedbîrleri bâbı 2824
160-Harbde kısa vezinli şiirler okumak ve hendek kazma işinde ses yükseltmek (hakkında gelen şeyler) bâbı 2825
161-At üzerinde sâbit duramayan kimse bâbı 2826
162-Hasır yakılmak sûretiyle yaraya ilâç yapılması; kadının, kendi babasının yüzünden kanı yıkaması ve kalkan içinde su taşıması bâbı .. 2827
163-Harb içinde iken birbiriyle çekişmenin ve görüş ayrılığı yapmanın çirkinliği ve kumandanına karşı isyân edenlerin ukûbeti bâbı 2828
164-Bâb: Ordu ve şehir ahâlîsi geceleyin bir düşman baskınından korktukları zamân (başkanın bizzât haber keşfine çıkması gerekir) 2831
165-Bâb: Düşmanı görüp de insanlara işittirmek için sesinin en yükseği ile "Yâ Sabâhâh" diye bağıran kimse 2832
166-"Al oku, ben fulânın oğluyum" diyen kimse bâbı 2834
167-Bâb: Düşman, bir adamın hükmüne râzı olup indiği zamân (imâm buna icâzet verdiğinde, hükmü geçerli olur) 2834
168-Esîrin tutularak öldürülmesi ve bağlayıp öldürme bâbı 2835
169-Bâb: Kişi kendini esîrliğe teslîm eder mi, etmez mi? 2836
170-Esîrin düşman elinden (mal ile yâhud malsız sûretle) kurtarılması bâbı 2840
171-Müşrik esîrlerden fidye alınması bâbı 2842

172-Düşman arâzîsinden gelen harbî kişinin emânsız ve izinsiz olarak İslâm diyârına girdiğinde, bunun hükmü bâbı 2843

173-Bâb: İslâm Devleti'nin ahdi ve koruma taahhüdü altında bulunanların haklarının korunması yolunda muhârebe edilir ve bu zimmetliler (köle yapılmazlar) 2844

174-Elçilik yâhud sâir bir iyilik sebebi için gelen hey'etlere atıyyeler verilmesi bâbı 2845

175-Bâb: Devletin ahdinde bulunan zimmet ehli azınlıklara ve onlara iyi muâmele edilmesine (devlet başkanlığı makaamından) şefâat istenilir mi? 2845

176-Gelen hey'etler için güzel elbise giyip süslenmek bâbı 2847

177-Bâb: İslâm Dîni çocuğa nasıl arzolunur? 2848

178-Peygamber(S)'in Yahûdîler'e: "İslâm'a girin de (dünyâ ve âhiret musîbetlerinden) selâmette olun" sözü bâbı 2850

179-Bâb: Bir kavim kendilerine âid birtakım malları ve arâzîleri olduğu hâlde harb diyârında İslâm'a girdikleri zamân, bu mallar ve arâzîler yine kendilerinin olur 2851

180-Devlet başkanının insanları -yâhud insanlar için- (savaşçıları ve diğerlerini sayıp) yazması bâbı 2853

181-Bâb: "Muhakkak ki Allah (dilerse) şu İslâm Dîni'ni günâhkâr ve âsî kişi ile kuvvetlendirir" 2855

182-Harbde (kumandan şehîd düştüğü ve) düşman saldırısından endîşe ettiği zamân, devlet başkanının ta'yînini beklemeksizin, kendini ordu üzerine kumandan yapan kimse bâbı 2856

183-Cihâdda imdâd göndermekle yardım edilmesi bâbı 2857

184-Düşmana gâlib gelen ve akabinde onların binâsız geniş arsaları üzerinde üç gün ikaamet eden kimse bâbı 2858

185-Gazvede ve seferde iken ganîmeti taksîm eden kimse bâbı 2859

186-Bâb: Muhârib müşrikler bir müslümânın malını ganîmet aldıkları ve sonra müslümân kendi malını aynen bulsa (sâhibi bu malını alabilir mi, yoksa bu mal ganîmet malından mı sayılır) 2860

187-Fars diliyle ve Arabça'dan başka herhangibir dil ile konuşan kimse bâbı 2861

188-Emânet malında hıyânet(in harâmlığı) bâbı 2864

189-Millet malından çalınan az şey(in hükmü) bâbı 2865

190-Ganîmet malları içindeki deve ve koyunları (taksîmden önce) kesmenin mekrûh olması bâbı 2866

191-Fetihlerde müslümânlara sevinçli haber gönderme(nin meşrû'luğu) bâbı 2868

192-Sevinçli haberi getiren kimseye verilecek şey bâbı 2869

193-Bâb: "Mekke fethinden sonra hicret yoktur" 2869

194-Bâb: Erkek kişi, zimmet ehli olanların iç elbiselerine bakmaya muhtâc ve çâresiz olduğu zamân; ve yine erkek kişi kadınlar Allah'a isyân ettiklerinde kadınlara bakmaya ve elbiselerini çıkartıp onları çıplak yapmaya muhtâc ve çâresiz olduğu zamân (böyle zarûret hâllerinde, bu bakmalar câiz olur) 2870

195-Gazveden dönen gâzîleri karşılamak bâbı 2872

196-Cenk etmekten döndüğü zamân (mücâhidin yolda) söyleyeceği duâ bâbı 2873

197-Bir seferden geldiği zamân namâz kılmak bâbı 2876

198-Seferden dönüş sırasında yemek yapmak bâbı 2877

57-KİTÂBU'L-HUMUS
(Ganîmetin Beşte Biri Kitâbı)
(62 Hadîs)

1-Ganîmetten beşte bir ayırmanın farz oluşu bâbı 2878

2-Ganîmetin beşte birini (devlete) vermek dîndendir bâbı 2887

3-Peygamber'in vefâtından sonra kadınlarının nafakası bâbı 2888

4-Peygamber'in zevcelerinin evleri ve onlara nisbet edilen evler hakkında gelen haberler bâbı 2890

5-Peygamber'in zırhı, asâsı, kılıcı, bardağı, mührü gibi taksîmi zikredilmeyen ve kendisinden sonra halîfelerin kullandıkları şeylerden zikredilenlerle vefâtından sonra sahâbîlerin ve diğerlerinin teberrük edegeldikleri, yânî kutlu sayıp kullandıkları saçları, ayakkabıları, kabkacakları-sahan ve tasları- bâbı 2893

6-Ganîmetin beşte birinin, Rasûlullah'a nevbet nevbet inen mühim işler ve hâdiseler için, fakîrler için ve Peygamber'in suffa ehlini ve dulları tercîh etmesi için olduğuna delîl bâbı 2898

7-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "...Bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi birşeyin mutlakaa beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün..." (el-Enfâl: 41) 2899

8-Peygamber'in: "Ganîmetler size halâl kılındı" sözü bâbı 2903

9-Bâb: Ganîmet, düşmanla çarpışmada hazır bulunanlarındır 2906

10-Ganîmet için harbeden kimsenin sevâbı eksilir mi? bâbı 2907

11-Devlet başkanının, huzûruna getirilen müşrik hediyelerini hazır bulunanlar arasında taksîm etmesi, hazır bulunmayan yâhud kendisine uzak bulunanlar için de pay ayırıp saklaması bâbı 2908

12-Bâb: Peygamber (S), Kurayza ve Benû'n-Nadîr arâzîlerini nasıl taksîm etti? 2909

13-Peygamber(S)'in maiyyetinde gazâ edenlerin, vâlîlik ve kumandanlık yapanların diri ve ölü hâllerinde mallarındaki bereket ve artma bâbı 2910

14-Bâb: Devlet başkanı bir insanı bir ihtiyâc husûsunda elçi gönderdiği yâhud ona orada ikaamet etmesini emrettiği zamân ganîmetten o şahsa hisse verilir mi? 2916

15-Bâb: Ganîmetin beşte birinin müslümânlara nevbet nevbet gelen mühim-hâdiseler için olduğuna delîlden biri Hevâzin kabîlesinin Peygamber'in kendileri içinde bir süt annesini emmiş olması sebebiyle, Peygamber'den istekte bulunmaları; Peygamber'in de müslümân gâzîlerden, onlardan aldıkları hisselerini geri vermelerini halâl saymasıdır 2917

16-Peygamber(S)'in beşe bölme işlemi yapmaksızın (yânî kendilerinden fidye almaksızın) esîrlere ihsânı bâbı 2924

17-Bâb: Beşte birin tasarrufunun devlet başkanına âid olduğuna ve onun yakınlarının bâzısına vermeyip de bâzılarına verebileceğine delîldendir 2925

18-Harbde öldürülen düşman askerinin eşyâsını beşte bir işlemine tâbi' tutmayan kimse; "Kim bir düşman askeri öldürürse üzerindeki eşyâsı (beşte bire tâbi' olmaksızın) öldürene âiddir"; ve devlet başkanının seleb (yânî ölü asker üzerinden alınan eşyâ) hakkındaki hükmü bâbı 2926

19-Peygamber(S)'in kalbleri İslâm'a alıştırılmak istenenlere ve onlardan başkalarına beşte bir hissesinden ve harâc, cizye gibi diğer devlet gelirlerinden vermekte olduğu şeyler bâbı 2930

20-Mücâhidin harb sâhasında ele geçireceği yiyecek maddeleri(nin hükmü) bâbı 2939

58-KİTÂBU'L-CİZYE VE'L-MUVÂDEA MAA EHLİ'Z-ZİMME VE'L-HARB
(Zımmîlerle Cizye, Harbîlerle Mütâreke Akdi Kitâbı)
(29 Hadîs)

1-(Harbîlerle mütâreke ve cizye bâbı) 2941

2-Bâb: Devlet başkanı bir memleketin meliki ile (harbi ve ezâyı terketmek üzere) barış anlaşması yaptığında, bu anlaşma o memleket halkı için geçerli olur mu? 2949

3-Rasûlullah'ın (ahdine ve emânına giren) zimmet ehliyle ilgili vasiyyeti bâbı 2950

4-Peygamber(S)'in Bahreyn toprağından ayırıp verdiği ve yine Bahreyn malından ve cizyeden va'd eylediği şeyler ile kâfir mallarından harbsiz alınan fey' ve cizyenin kimlere taksîm edileceği bâbı 2951

5-Kendisiyle muâhede yapılmış bir zımmîyi cürmü olmayarak öldüren kimsenin günâhı bâbı 2954

6-Yahûdîler'in Arab yarımadasından çıkarılması bâbı 2954

7-Bâb: (Muâhedeli) müşrikler, müslümânlara ahde vefâsızlık ve hıyânet yaptıkları zamân affedilirler mi? 2957

8-Devlet başkanının ahdi bozup döneklik yapanlar aleyhine bedduâ etmesi(nin cevâzı) bâbı 2959

9-Kadınların emân vermeleri ve bir kimseyi korumaya alıp onu tehlikelerden kurtarmaları (yânî siyâsî sığınma hakkı tanımaları) bâbı 2960

10-Bâb: Müslümânların zimmeti (ahdi) ve emânları birdir; onların azı da bu emânı yürütür 2961

11-Bâb: Müşrikler harb esnâsında kendi dilleri üzere yürüyerek "Saba'nâ" dedikleri ve "Biz müslümân olduk" demeyi güzel söyleyemedikleri zamân (bu söz onlardan kıtâli kaldırmakta yeterli olur mu, olmaz mı)? 2962

12-Müşriklerle mal ve (esîrler gibi) başka şeyler mukaabilinde harbi ve ezâyı terketme ve barış yapma(nın cevâzı) ile ahde vefâ etmeyenin günâhı ve Yüce Allah'ın şu kavli(nin beyânı) bâbı: "Eğer (düşmanlar) barışa meylederlerse sen de ona yanaş ve Allah'a güvenip dayan. Çünkü herşeyi hakkıyle işiten, kemâliyle bilen bizzât O'dur" (el-Enfâl: 61) 2963

13-Ahde (mîsâka) bağlı kalmanın fazîleti bâbı 2965

14-Bâb: Zımmî olan kimse sihr yaptığı zamân ondan bunun cezâsı affedilir mi? 2966

15-Düşmanın gadrinden (ahde vefâ etmeyip bozmasından) sakınılması ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer sana hîlekârlık yapmak, aldatmak isterlerse, muhakkak ki, sana Allah yetişir. O seni yardımı ile ve mü'minlerle destekleyen ve onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan (her) şeyi toptan harcamış olsan, yine onların gönüllerini (böyle) birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak gâlibdir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Enfâl: 62-63) 2967

16-Bâb: Ahidli milletlerin ahidleri nasıl atılıp bozulur? 2968

17-Muâhede yaptıktan sonra gadredip ahdi bozan kimsenin günâhı ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O en şerrliler, içlerinden kendileriyle muâhede ettiğin kimselerdir ki, muâhededen sonra her defasında ahidlerini bozarlar ve onlar sakınmazlar" (el-Enfâl: 56) 2969

18-Bâb 2972

19-(Müşriklerle) üç gün müddet yâhud belli bir vakit üzerine barış anlaşması yapılması bâbı 2974

20-Bir vakit ta'yîn etmeden mütâreke ve barış yapma(nın cevâzı) ve Peygamber(S)'in (Hayberliler'e): "Allah'ın sizleri oturttuğu müddetçe ben sizleri burada oturtuyorum" kavli bâbı 2976

21-Müşriklerin cesedlerinin kuyu içine atılması(nın cevâzı) ve onların kokmuş leşleri için bir bedel alınmaması bâbı 2976

22- İyi ve kötü kişi için olması müsâvî olarak bir iş üzerinde sözleşip de sözünü yerine getirmeyen kimsenin günâhı bâbı 2978

59-KİTÂBU BED'İ'L-HALK
(Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı Kitâbı)
(129 Hadîs)

1- Yüce Allah'ın şu kavilleri hakkında gelen şeyler (tefsîrler) bâbı: a. "O, ilkin mahlûku yaratıp sonra onu (öldürdükten ve tekrâr dirilttikten sonra) iâde edecek olandır ki, bu, O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nun. O, yegâne gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir" (er-Rûm: 27). er-Rabî' ibnu Huseym ile el-Hasen: Hepsi Allah'a kolaydır, demişlerdir. "Heynun" ve "Heyyinun"; "Leyn-Leyyin", "Meyt-Meyyit", "Dayk-Dayyık" kelimeleri gibi şeddeli ve şeddesizdir. b. "Ya biz ilk yaratışta acz mi gösterdik (ki diriltmekten âciz olalım)? Hayır, onlar bu yeni yaratıştan şübhe içindedirler" (Kaaf: 15). c. "... O sizi daha topraktan yarattığı zamân ve siz henüz analarınızın karınlarında döller hâlinde olduğunuz sırada sizi (ne olduğunuzu) çok iyi bilendir. Bunun için kendinizi (beğenip) temize çıkarmayın. O (fenâlıktan) sakınan kimdir çok iyi bilendir" (en-Necm: 32). d. "And olsun ki, biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan herşeyi altı günde yaratmışızdır. Bize hiçbir yorgunluk dokunmamıştır" (Kaaf: 38). e. "Hâlbuki O, sizi hakîkat türlü türlü tavırlarla (hâllerle) yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkli olarak nasıl yaratmış. Onlarda Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi Yer'den ot gibi bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrâr) çıkaracak. Allah Yer'i sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşasınız diye" (Nûh: 14-20) 2980

2- Yedi kat yer hakkında gelen şeyler bâbı 2986